ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1
MARDI
1er OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·951 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.951

ԵՐԵՒԱՆ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԵՑԱՆ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ 51.75%
Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 41.29%

ՎԱՋԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս ըսուած էր, Ընտրական կեդրոնական յանձնաժողովը կիրակի, Սեպտ. 29-ին իր հրապարակէր Սեպտ. 22-ի նախագահական ընտրութեան վերջնական եւ պաշտօնական արդիւնքները, ինչ որ ըրաւ ժամը 14-ին: Յանձնախումբին նախագահը՝ Աշխատաւոր Բեզիրջեան կարգաց երկու յայտարարութիւններ. առաջինը կը վերաբերէր պաշտօնական արդիւնքներուն, որոնց մանրամասնութիւնները կու տանք առանձին: Այս արդիւնքները, քիչ մարբերութեամբ նախնական արդիւնքներէն (տե՛ս. «Յառաջ», Սեպտ. 28/29) կը հաստատեն Լ. Տէր-Պետրոսեանի վերընտրութիւնը ձայներու 51·75%-ով, մինչ Վազգէն Մանուկեան կը ստանայ ձայներու 41·29%-ը, Ս. Բաղալեան 6·34 եւ Աշոտ Մանուչարեան 0·6: Արդիւնքները զատ հրապարակուած է նաեւ հետեւեալը Մ. Բեզիրջեանի կողմէ. –

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ղեկավարուելով Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան 51 յօդուածով ու «Հանրապետութեան Նախագահի ընտրութեան մասին» ՀՀ օրէնքի 1, 32 յօդուածներով եւ հիմք ընդունելով 1996 թուականի Սեպտեմբերի 22-ի անրապետութեան Նախագահի ընտրութեան արդիւնքների ամփոփիչ արձանագրութիւնը, ըստ որի Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի թեկնածու Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը ստացել է բոլոր թեկնածուների օգտին տրուած ձայների՝ 1.249.893, կէսից աւելի՝ 646.888 կողմ ձայներ

Կենտրոնական Ընտրական Յանձնաժողովը ՈՐՈՇՈՒՄ Է՝

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ է ընտրուած Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը:

Նախքան այս արդիւնքներու հրապարակումը, Ուրբաթ օր (Սեպտ. 27) Վազգէն Մանուկեանի կինը՝ Վարդուհի Մանուկեան մամուլի ասուլիս մը տուած է, որու ընթացքին յայտարարութիւն մը արդացած էր իր ամուսինէն: Հոն, Վազգէն Մանուկեան կ'ըսէ. – «Սիրելի հայրենակիցներ, Հայաստանում հաստատուում է ոչ օրինական իշխանութիւն, ընտրութիւններով ակնյայտօրէն չանցած, չընտրուած նախագահ յեղուած բիրտ ուժի վրայ: Սա կատարուում է բացայայտ՝ ողջ համաշխարհային հասարակութեան առջեւ: Եւ եթէ այնուամենայնիւ որոշ պետութիւնների դեկավարներ շնորհաւորում են Լ. Տէր-Պետրոսեանին, սա դեռ չի նշանակում, թէ ընտրում են ոչ օրինական ճանապարհով ընտրուած իշխանութիւնը: Շնորհաւորում են ոչ թէ այն պատճառով որ չգիտեն, թէ ինչ է կատարուել Հայաստանում, այլ որովհետեւ այսօր չշնորհաւորելը քաղաքական հետեւանքներ կը բերի, որոնցում այդ պետութիւնները շահագրգռուած չեն»:

Վ. Մանուկեան անհեթեթ կ'ըսէ Սեպտ. 25-ի դէպքերը յեղաշրջման փորձ ներկայացնելու ձգտումը: Կ'ըսէ թէ եղած են խաղաղ ցոյցեր խաղաղ պատճառներով, «իսկ տեղի ունեցած որոշ անկառավարելի արարքներ, որոնք դատապարտելի են, փաստացի հրահրուել են իշխանութիւնների կողմից»:

Ցայտարարութեան վերջաւորութեան մէջ, Վազգէն Մանուկեան կ'ըսէ. – «Յաղթուել է մեր ժողովուրդը: Պէտք է ժամանակ եւ խաղաղ միջոցների կիրառում: Մեզ պէտք չէ բաղաքացիական պատերազմ որին անընդհատ փորձում են դրդել իշխանութիւնները, հաշուի չառնելով նոյնիսկ Ղարաբաղի հարցը, այլ այն օգտագործելով իբրեւ բաղաքական դեմագոգիա: Համբերութիւն, արիութիւն, խելամտութիւն: Այս պետութիւնը մեր բոլորինն է եւ ոչ թէ մի խումբ մարդկանց կալուածը»:

Երկուշաբթի առաւօ, մեր առած լուրերուն համաձայն, մինչ թաքստոցի էր Վազգէն Մանուկեան, մինչ տիկին Վարդուհի Մանուկեան կը յայտնէր թէ նախագահական ընտրութեան բուն արդիւնքները, ըստ որոնց յաղթած է Վ. Մանուկեան, արտասահման պիտի ղրկեն:

Երեւան հանդարտ էր եւ դինեալ ներկայութիւնն ալ զգալապէս թեթեւցած: Դատախազութիւնը ձերբակալման հրամանագիր մը հանած էր Աբշակ Սադոյեանի դէմ, որ անհետացած էր:

Երկրամաս	Քուէարկողներ	Ս.Բ.	Վ.Մ.	Ա.Մ.	Լ.Տ.-Պ.
Երեւան	383·460	17·379	209·322	2·634	154·125
Արագածոտն	59·501	4·879	21·383	321	32·918
Արարատ	116·161	4·774	40·061	625	70·701
Արմաւիր	117·586	7·895	41·368	550	67·773
Գեղարքունիք	101·694	7·489	29·293	496	64·416
Լոռի	108·405	8·921	38·601	663	60·220
Կոտայք	103·356	9·731	47·862	590	45·173
Շիրակ	99·819	8·527	31·195	580	59·517
Սիւնիք	70·954	3·932	31·093	552	35·377
Վայոց Ձոր	29·194	2·338	9·851	129	16·876
Տաւուշ	57·669	3·442	15·786	364	28·077
Արտասահման	2·094	40	314	25	1·715
Գումար	1·249·893	79·347	516·129	7·529	646·888
Տոկոս		6·34	41·29	0·6	51·75

ԱՐՑԱԽԻ ԴԻՐՔԸ

ԼՂՀ-ի Ազգ. ժողովը Սեպտ. 27-ին արտակարգ նիստ գումարած է ու յայտարարած թէ Երեւանի մէջ Սեպտ. 25-ին հրահրուած անկարգութիւնները կ'որակէ «ազգային շահերի հանդէպ լուրջ պառակտողական գործողութիւն որը ձեռնտու է միայն մեր թշնամուն եւ միաժամանակ ոտնձգութիւն է արեան գնով ընտրուած ԼՂՀ-ի պետական անկախութեան ու նրա անվտանգութեան դէմ»:

***

«Հանրապետութիւն» միաւորումն ալ ընդդիմութեան արարքները պետական հարուածի փորձ նկատելով հանդէս եկած է յայտարարութեամբ, ընդգծելով որ հայրենի Ղարաբաղի վրայ ձեռք բարձրացուցած չարագործները չեն կրնար կրել երեսփոխանի անուն, տեղ չունին Հայաստանի Ազգ. ժողովին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27

Ազգ. ժողովի ութ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութեան ընկումին յաջորդ օրուան (Սեպտ. 27) հայաստանեան մամուլը բնականաբար առաջին տեղը տրուած է նիւթին: Նիստին նախագահողին ու մանրամասնութիւններու հետ ուշադրաւ է գլխաւորաբար Պ. Հայրիկեանի խօսքերով յայտնուած պառակտումը ընդդիմութեան ճակատին մէջ:

Նոյն օրուան «Առաւօտ»ը կանգ կ'առնէ որպէս բողոքի չարժում ծայր առած դէպքերուն տրուած «պետական յեղաշրջման փորձ» որակումին վրայ: Դ. Սարոիբրոսեան վստահ է որ Ղարաբաղի յարձակումը հրահրողները չէին կրնար հաւատացած ըլլալ թէ այս ձեւով կարելի էր յեղաշրջում իրականացնել: Ան կը դրէ թէ ընդդիմութիւնը յոյս ունէր որ քանի մը սպանեալ կ'ըլլայ ու բոնք կը ներկայացուին որպէս «ոսոխական պետական վարչակարգի» զոհ: Աւտով «երանիւ խաղը շահած կը լինէին: Ձիշդ նոյն ձեւով պարտուած կը լինէր նախագահ Տէր-Պետրոսեանը, որին չէին ներ սեփական ժողովրդի դէմ նման ուժային միջոցների կիրառումը»:

Սակայն, «իշխանութիւնները աւելի խելացի ու հեռատես գտնուեցան, փճացընելով հակառակորդի խաղը եւ իսկապէս ցուցաբերեցին զարմանալի սառնասրտութիւն»: Այս վերլուծումը կը մղէ դրելու թէ Ազգային միաանութեան նոր դաշինքն ալ փլաւ:

Այդ փլուզումին մասին կ'ըսեն Պ. Հայրիկեանի նոյն նիստին արտայայտութիւնները («Ազգ»). ան կ'ըսէ թէ ոչ ինք, ոչ ալ ԱԻՄ-ի որեւէ անդամ Ազգ. ժողովի ճողերէն ներս չէ անցած: Ան իրենց ճակատին միաանութիւնը խանգարելու մեղքով կ'ամբաստանէ Վազգէն Մանուկեանը որ յայտարարած է հրապարակաւ թէ ամէն պատասխանատուութիւն ինք կը ստանձնէ: Պ. Հայրիկեան առիկա համաձայնութեան խախտում նկատած է ու որոշած՝ նոյն օրուան մամուլի ասուլիսին դուրս գալ դաշինքէն:

Ան նաեւ յայտնած է պատահածին համար («Լրագիր»). յատկապէս՝ Ղարաբաղի չէնքին աւերումին ու Բ. Աբրահեանի, Ա. Սահակեանի խոշտանգումին: Կայ յաւելեալ տեղեկութիւնը թէ որոշած ըլլալով հանդերձ դաշինքէն դուրս գալու, ժամանակ չէ ունեցած:

Պ. Հայրիկեանի դէմ բաւական բուռն եղոյթ մը ունեցած է «Հանրապետութիւն» խմբակցութենէն Վիգէն Ղաչաթրեան բազմութեան կերբերը բորբոքելու ամբաստանութիւն ուղղելով անոր: Ան մինչեւ իսկ «ստահակ» կոչած է Հայրիկեանը, դատախազութեան հասցէին ալ ծանր քննադատական ներկայացնելով որ ամբողջ ընտրապայքարին թոյլ տուած է զրպռիչ քարոզչութիւն: Առիկա պատճառ եղած է որ գլխաւոր դատախազ Ա. Գէորգեան հակադարձէ, ըսելով. «Դատախազութիւնը ամաչելու ոչինչ չունի: ...Իմացէք՝ որտեղ ինչ էմ խօսելու»:

Նոյն նիստին ութ երեսփոխաններու անձեռնմխելիութիւնը վերցնելու քուէարկութենէն առաջ ուշադրաւ է Շ. Քոչարեանի (ԱԺՄ) հետեւեալ բացատրութիւնը. ան «մեւական» կոչած է քուէարկութիւնը ու ըսած՝ «բանի որ Դաւիթ Վարդանեանը (ԱԺՄ) պերբակալուել է ժամը 04·00-ին, իսկ դուք նրան նոր էք զրկել պատգամաւորական անձեռնմխելիութիւնից»:

Նիստը աւարտած է քուէարկութեան ծանօթ արդիւնքներով:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(28 Septembre)

VARDOUHI MANOUKIAN DENONCE LA REPRESSION EN ARMENIE

Թերթը կ'արձագանգէ Վարդուհի Մանուկեանի մամուլի ասուլիսին, որու ընթացքին ըսած է թէ ընդդիմութիւնը 48 ժամէն պիտի ներկայացնէ իր յաղթանակին վաւերը միջազգային դէտերուն: Ընդդիմութիւնը ընդյատակեայ գործունէութեան անցած է, որովհետեւ ինքզինք վտանգուած կը զգայ Լ. Տէր-Պետրոսեանի մղած հալածանքին պատճառով: ԱԺՄ-ի կեդրոնատեղին փակուած է իշխանութեանց կողմէ եւ երեւան խիստ հսկողութեան տակ է:

(30 Septembre)

LE PRESIDENT SORTANT REELU EN ARMENIE

Կը հաղորդէ որ Լ. Տէր-Պետրոսեան վերընտրուած է, տալով վերջին թիւերը:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Paris, le 27 Septembre 1996

Son Excellence
Monsieur Levon TER-PETROSSIAN
Président de la République d'Arménie

Monsieur le Président et cher Ami,

C'est avec un grand plaisir que j'ai appris votre réélection à la Présidence de la République arménienne. En cette circonstance, je tiens à vous présenter toutes mes félicitations ainsi que mes vœux chaleureux de succès dans la poursuite de votre haute mission.

Je suis persuadé que ce résultat contribuera à consolider votre action en faveur de la démocratie et de la modernisation économique de l'Arménie.

Je suis enfin convaincu que votre second mandat sera marqué par le règlement du conflit du Haut-Karabagh et le retour d'une paix durable dans la région. Comme je vous l'ai dit, la France est disposée à prendre toute initiative pouvant contribuer à la réalisation de cet objectif.

Veuillez agréer, Monsieur le Président et cher Ami, l'expression de ma très haute considération.

Bien amicalement,

JACQUES CHIRAC

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՐՈՒԱԾ ՎԱՐԿԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի կայունութեան պահպանման ու անտեսական վերելքին միջազգային հանրահատակականին ապացոյց կը նկատուին տրամադրուած վարկերը: Անոնք բաւական կարեւոր գումարներ կը ներկայացնեն ու անհրաժեշտ են երկրին վերելքին համար: Այս հաստատումէն, դժբախտաբար յաճախ անպակաս կ'ըլլան սակայն ժխտական պնդումներ ալ: Կ'ըսուի, կը գրուի թէ վարկերու գումարները իւրացումներու, չարաշահումներու առարկայ կ'ըլլան, թէ այնքան ծանր պարտաւորութիւններ կը դնեն անոնք երկրին որ կը տուժէ յարակից մարզերու մէջ եւ նաեւ թէ անոնց վճարումը ծանր բեռ պիտի ըլլայ յետագայ սերունդներու, եւլն.:

Այս նիւթին մասին «Հայաստանի Հանրապետութեան» Սեպտ. 13-ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է, կատարուած՝ Կեդրոնական Դրամատան նախագահ Բագրատ Ասատրեանի հետ, Սեւակ Լալայեանի կողմէ:

Իր առաջին խօսքերով ան կը հաստատէ թէ սխալ է այսօր պնդել թէ արտաքին վարկերու պէտք չկայ: Ժողովուրդը հարցեր ունի կարգաւորելիք ու անոնց համար նիւթական որոշ աղբիւրներու կը կարօտի: Ապա Բ. Ասատրեան կը հերքէ այն յայտարարութիւնները որոնք կ'ըսեն թէ երկրին պարտքը անցած է մէկ միլիառ տոլարի սահմանագիծը: Ան կոչ կ'ուղղէ նաեւ նման նպատակաւոր քարոզչութիւններ սփռողներուն որ կարդան, յետոյ միայն խօսին: Հերքելով նաեւ ստացուած վարկերը «փոշիացնելու» պնդումները, կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնները· վարկ կը տրամադրեն Համաշխարհային Դրամատունը, Միջազգային Տարադրամի Հիմնարկը եւ այլ կազմակերպութիւններ: Ամէն մէկուն ծրագիրը կը ներկայացուի տնտեսական քաղաքականութեան մաս կազմող փաստաթուղթով ուր դրուած կ'ըլլան կառուցուածքի բարեփոխումներու վերաբերող չօշափելի քայլեր, ինչպէս՝ սեփականաշնորհումէն մինչեւ այդ մարզի հաշուեմներու միատարրութիւնը որ կը ստուգուի միջազգային միջոցներով:

Հայաստանի պետական պարտքերը երկու զլխաւոր զլխու մէջ կ'ամփոփուին· կան պետական պիւտճէի եւ Հայաստանի Կեդր· Դրամատան պարտքերը· այս վերջինը կը կազմէ 92·6 միլիոն ամերիկեան տոլար:

Պետական պիւտճէին տրուածները մեծ մասով կը զործածուին տնտեսական ենթակառոյցներու ստեղծումին համար, ինչպէս՝ ճամբայ, փոխադրութիւն, օդակայան, եւլն.: Ասոնց զով տեղ կը գրաւէ ուժանիւթի բնագաւառը: Ասոնց օրինակ է ամոմակայանը, Հրազդանի Ջրելեկտրակայանը, ճամբաներու աշխոյժ վերանորոգումը:

Արտասահմանեան վարկերու չնորհիւ կ'ըլլայ աղէտի զօտիին վերակառուցումն ալ: 28·6 միլիոն տոլարով կարելի եղած է մօտ 2600 բնակարան կառուցանել 180 հազար քառակուսի մեթր տարածութեամբ: Կը կառուցուի նաեւ 9 զործատուն որոնք աշխատանք պիտի տան 4–5 հազար հոգիի:

Միջազգային Տարադրամի Հիմնարկէն կեդր· Դրամատան տրուած միջոցները կը զործածուին երկրին դրամական պահեստներուն մատակարարման համար: Անոնց չնորհիւ կը հակակչռուին արտաքին վճարումները, միջազգային առեւտուրի զարգացումը եւ կ'ապահովուի դրամին կայունացումը:

Վարկերու ընկերացող ծրագիրներուն պահանջները չկատարելու պարագային, յաջորդ փուլի վճարումները տեղի չեն ունենար: Այս ընթացքն է պատճառը որ Բելառուսիոյ տրուած վարկերը դադրեցուցած է Միջազգային Տարադրամի Հիմնարկը:

Զրոյցին վերջին հարցումը կը մեկնի վարկերը հատուցանելու մտահոգութենէն: Այսօր ստացուած վարկերը վաղուան սերունդներուն բարեկեցութեան վրայ անդրադարձ պիտի չունենա՞ն: Բ. Ասատրեան կը յիշեցնէ թէ Հայաստանի մէջ ի տարբերութիւն ՀԱՊ-ի այլ երկիրներու, անտեսական աճ կ'արձանագրուի: Եթէ ան չարունակուի, վարկերը վաղուան սերունդներուն առանց ծանրութիւն ըլլալու կրնան վճարուիլ: Կեդր· Դրամատան նախագահը կ'ըսէ նաեւ թէ տրուած վարկերը աժան վարկեր են: Երկարամեայ վարկերուն մէկ մասը անտոկոս են, մէկ մասը տարեկան 0,5 տոկոս ունին:

Ճիշդ է որ Հայաստանի տրուած վարկերը վիճելի արժեւորում ունին չատ անգամ: Կայունութեան ու անտեսական վերելքի ստոյգ չափանիշ ըլլալու հետ, անոնք ժխտական բնոյթով մըն ալ կը ներկայանան իրենց պարտադրանքներով որոնք կը տարածուին երկրին չուկային, արդիւնաբերութեան վրայ: Այս մարդին եւս ընդդիմախօսով միայն կրնայ կ'ըլլար վարկերու մասին զրոյց մը· սակայն, ատոր համար յարմարագոյն խօսակիցը կեդր· Դրամատան նախագահը պիտի չըլլար, այլ Տնտեսութեան Նախարարը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՄՈՒԼ, ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՆԵՐ

(Մարմարայի տարեդարձին առթիւ)

Ա.

Սիրելի բարեկամ, կամ սիրելի ընթերցող,

ըսէ ինծի,

դուն ամէն իրիկուն քանի՞ ժամէն կը կարդաս այն ինչ որ մենք պատրաստեցինք ութ ժամէն, նոյնիսկ աւելի, տասը ժամէն: Որքա՞ն ժամանակ կը տրամադրես թափանցելու համար այն աշխատանքէն ներս, որուն համար մենք՝ ես եւ գործընկերներս ամբողջ օր մը վատնեցինք:

Կէ՞ս ժամ:

Մէ՞կ ժամ:

Աւելի՞:

Կ'ըսեն որ կան մարդիկ, որոնք ամէն օր մեծ հաւատարմութեամբ ու կանոնաւորութեամբ թերթ մը կը բերեն տունէն ներս, բայց այնուհետեւ անոր վրայ ակնարկ մը իսկ չեն նետեր: Պարզ հետաքրքրութիւն իսկ չունին տեսնելու թէ սա թերթին խորագիրները ի՞նչ բանի մասին կը խօսին:

Բայց կ'ըսեն դարձեալ որ կան մարդիկ, որոնք ամէն օր անպայման մէկ, երկու ժամ կը յատկացնեն թերթը ուշադրութեամբ կարդալու: Մինչեւ իսկ կան ծայրայեղ կերպով մեր մամուլին սիրահար մարդիկ, որոնց համար թերթ կարդալը արարողութիւն մըն է որ պէտք չէ վերջանայ, կամ պէտք է տեւէ այնքան երկար որ կարելի է: Այդ մարդիկը կը կարդան ու կը կարդան: Ծայրէն մինչեւ վերջը կը կարդան անյապաղուրդ յարկչտակութեամբ: Կը կարդան, քիչ վերջ դարձեալ կը կարդան: Երբ ուրիշի մը հետ հանդիպում ունենան, իրենց սիրած մէկ մասը անոր ալ կը կարդան: Կան մարդիկ, որոնք կրնան անհաւատալիօրէն ութ ժամ տրամադրել՝ կարդալու համար այն ինչ որ մենք պատրաստեցինք ութ ժամէն:

Իսկ դուն արդեօք,
որքա՞ն ժամանակ կը տրամադրես:

Սա յօդուածը կրելու համար մենք մէկուկէս ժամ տրամադրեցինք: Սա կտորը թարգմանելու համար մէկ ժամ վատնեցինք: Սա սրբագրութիւնը ընելու համար մենք մօտաւորապէս մէկ ժամ տառապեցանք: Սա լուրը քաղելու ու խմբագրելու համար մենք լման երկու ժամ ժամանակ վատնեցինք: Ճեռոյ, այս բոլորը քով քովի բերելու, համադրելու, սրբագրելու համար ժամ մը եւս վատնեցինք: Եւ մենք այս բոլորը վատնեցինք մէկ ու միակ օրուան մը ընթացքին: Երէկ ալ այդպէս լրած էինք: Եւ վաղն ալ այդպէս պիտի ընենք: Եւ Աստուծոյ կ'աղօթենք, որ տակաւին երկար ժամանակ կարենանք ընել նոյնը:

Մենք ամէն գիշեր պահ մը թերթին վրայ կը նայինք ու կը յիշենք թէ ինչպիսի աշխատանք մը տարած ենք անոր իւրաքանչիւր բաժինը պատրաստելու համար: Դուն ալ երբեմն կը պատկերացնե՞ս արդեօք թէ կարգ մը մարդիկ բառդում աշխատանք տարած են պատրաստելու համար թերթին սա կամ նա բաժինը, կամ ամբողջութիւնը, որուն չեմ գիտեր թէ դուն ո՞րքան կարեւորութիւն կուտաս: Մարդիկ երբեմն ապրանքի մը կարեւորութիւն կուտան, ապրանքի մը վրայ կը դուրգուրան առանց յիշելու այն աշխատաւորները որոնք դեր խաղացած են այդ ապրանքին պատրաստութեան մէջ: Մենք, օրինակ, ամէն օր կ'երջանկանանք մեր սեղանին վրայ դրուած թարմ հացին բուրմունքով, մեր սեղանին ամէնէն թանկագին ու ընտիր նիւթը կը նկատենք հացը, բայց կը մտածե՞նք դժոխային տաքին մէջ աշխատող փռապանին մասին,

Ջաղացպանին մասին, չարքաշ հողագործին մասին: Ո՛վ գիտէ զանազան ապրէզներէ քանի տասնեակ մարդու քրտինքն ու աշխատանքը կայ սա մէկ պատառ հացին մէջ, զոր մենք մեր բերնին մէջ կը դնենք:

Սա ամենագեղեցիկ կառքը, մեր դարաշրջանի ամէնէն վարթամ կառքը, որ մեր կառատան մէջ կը սպասէ որպէս մէկը մեր ամենասիրելի ապրանքներէն, որուն վրայ կը դուրգուրանք որպէս մեր աչքին լոյսը, մեզի պահ մը անգամ չի յիշեցներ այն աշխատաւորները, որոնք բաժին մը ունին անոր ստեղծումին մէջ: Այնքան հպարտութեամբ ու երջանկութեամբ մեր կու զանք երբ կը բազմինք անոր մէջ, ամէն օր մենք եւս այնքան աշխատանք կը տանինք այդ կառքը մաքրելու, մաքուր ու փայլուն պահելու համար, բայց որքա՞ն կ'օրհնենք արդեօք այն ճարտարապետը, որ գծեց այդ կառքին ընդհանուր պատկերը, կամ այն աշխատաւորը, որ չինեց սա կառքին արգելակը, ուղղիչը, զսպակը, ապակին:

Այս օրինակներէն զատելով, գիտենք որ թերեւս իրաւունք չունինք սպասելու որ մարդիկ գիտնան թէ քանի մը աշխատաւորներ տարապայման աշխատանք վատնեցին պատրաստելու համա սա թերթին այս կամ այն անկիւնը: Եթէ բոլորս չարունակ մտածենք այն մարդոց մասին որոնք պատրաստեցին մեր ամէն վայրկեան սպառած այս կամ այն ապրանքը, ո՞ւր կը հասնինք, կամ պարզապէս, կը հասնի՞նք: Միլիոնաւոր մարդոց նպաստը կայ մեր միայն մէկ ժամուան ապրումին մէջ: Նպաստը կայ միլիոնաւոր մարդոց, որոնք չափազանց մեծամասնութեամբ ստորագրութիւն չեն դրած ու չեն կրնար դնել իրենց աշխատանքին տակ: Անոնք չատ աւելի համեստ հերոսներ են թերեւս քան օրինակ մենք, գիրքի մը, յօդուածի մը, իւղանկարի պատառի մը հեղինակները՝ մենք որ այնքան հպարտօրէն մեր գործերուն տակ կը դնենք մեր անունն ու ստորագրութիւնը: Կարծես կ'ըսենք· տե՛ս, բարեկամ, ե՛ս եմ այս գործին հեղինակը:

Ամէն անգամ որ պիտի նայիս այս գործին, պիտի գիտնաս որ ան չինուած է իմ կողմէ: Եւ գիս պիտի յիշես, ամէն անգամ որ պիտի նայիս անոր կամ պիտի մտածես անոր մասին:

Բայց իսկապէս, որո՞նք ամէն օր կը բատարակուած թերթի մը նայելով ըստրագրութիւններ կը տեսնեն անոր մէջ, եւ որո՞նք այդ նոյն թերթին կը նային որպէս հայ մը, որուն փռապանն ու ջաղացպանը կարեւոր չէ:

Բ.

Մենք՝ խմբագիրներս, գրողներս, լրագրողներս, ամէն իրիկուն երբ թերթը կը գրկենք մեր ընթերցողներուն, անտարակոյս այդ թերթին հետ կը գրկենք նաեւ մեր ստորագրութիւնները եւ, քիչ մըն ալ, այն հպարտութիւնը, զոր մենք կը բեռցնենք մեր այդ ստորագրութիւններուն: Արդարեւ, մեր ստորագրութիւնները կը կրեն նաեւ մեր հպարտութիւնը, բան մը ըրած, բան մը ստեղծած ըլլալու մեր հպարտութիւնը: Արդար հպարտութիւն մըն է: Ինչ մեղք որ կարգ մը ապարէզներէ ներս մարդիկ իրենց ստորագրութիւնը չեն կրնար դնել իրենց ստեղծած գործին տակ եւ չեն ալ կրնար ուրեմն հպարտանալ այդ ստորագրութեամբ: Սա գեղեցիկ բիւրեղեայ չիբը, կամ մոխրամանը, որ այնքան գեղեցիկ է սեղանիս վրայ, իր չինարարին ստորագրութիւնը չի կրեր:

Մենք առհասարակ երջանիկ ենք, որ բոլորովին ալ անանուն աշխատանքի մը հերոսները չենք: Ճիշդ է որ ամէն օր մեր ըրածներէն, գրածներէն եւ թարգմանածներէն չատեր կը հրատարակուին առանց ստորագրութեան, բայց եւ այնպէս որոշ ու անտեսանելի ստորագրութիւն մը անոնց տակ իսկ կայ բանիմաց ընթերցողի մը համար: Մնաց որ ամբողջ թերթը արդէն մեր տեսանելի ու անտեսանելի ստորագրութիւնը կը կրէ: Եթէ ընթերցողը բան մը սիրէ այդ թերթին մէջ, գիտէ թէ մօտաւորապէս որու չնորհակալ է, կամ որու չնորհակալ պէտք է ըլլայ:

Գիտեմ թէ չատեր նախանձելի կը գտնեն մեր այս ասպարէզը, քանի որ մենք այստեղ հպարտանալու կարելիութիւնը ունինք գործի մը տակ գրուած ստորագրութեամբ: Իրաւունք ունին: Անոնման հաճոյք մըն է լաւ գործ մը կամ պարզապէս գործ մը ստեղծել ու յետոյ հպարտանալ այդ գործով, հպարտանալ այդ գործին տակ գրուած ստորագրութեամբ:

Բայց քիչեր միայն կը մտածեն որ մեր ասպարէզին մէջ գործի մը տակ, կամ ուղղակի թերթին առաջին էջին վրայ գրուած մեր ստորագրութիւնները միշտ ալ հպարտութեան ու երջանկութեան պատճառներ չեն: Այդ ստորագրութիւնները հպարտութեան կողքին, կը բերեն նաեւ դիմացաւեր, հոգեկան անհանգստութիւններ, ջղապրկումներ, մտահոգութիւններ: Սխալ մը գործած ենք, կարեւոր զանցառութիւն մը ըրած ենք, կամ մէկու մը կամ հաստատութեան մը հասցէին խիզախ ակնարկութիւն մը ըրած ենք, սուր քննադատութիւն մը ուղղած ենք կարեւոր անձնաւորութեան մը հասցէին, կամ պարզապէս անյաջող գրութիւն մը գրի առած ենք, կամ պաշտպանած ենք տեսակէտ մը որ մեծ թիւով մարդոց համար հաճելի չէ, եւայլն: Ահա որ ստորագրութիւնը մղձաւանջ մը կը դառնայ, որովհետեւ ահա որ ստորագրութեան մէջ հպարտութեան զգացումը իր տեղը կը թողու պատասխանատուութեան զգացումին: Ստորագրութի՛ւն՝ կը նշանակէ պատասխանատուութի՛ւն: Այդ պահուն գիտես թէ ստորագրութիւնդ միայն դնահատանք ու հաւանութիւն պիտի չբերէ քեզի, այլ պիտի բերէ նաեւ դժգոհութիւն, թշնամանք: Պարագային համաձայն, ո՛մանք պիտի պարսաւեն քեզ, ո՛մանք պիտի դատապարտեն քեզ, ո՛մանք պիտի ծաղրեն քեզ, ո՛մանք մինչեւ իսկ քու մահավճիռդ պիտի ստորագրեն: Եւ դուն հազար անգամ պիտի նախընտրէիր ստորագրութիւն եւ պատասխանատուութիւն չունենալ այդ գործին մէջ: Գիշերը բազմաչարչար զլուխդ պիտի դնես բարձին վրայ եւ պիտի մտածես. երանի թէ անուն աշխատանքի մարդ ըլլայի, երանի թէ այս ասպարէզին մարդը չըլլայի, կամ պարզապէս, ինչ որ ամէնէն տխուրն է, պիտի ըսես՝ երանի թէ այս գրութիւնը չըրած, այս սխալը գործած չըլլայի,

ՍԱՀԱԿ ՂԱՖԱՂԱՆՑԱՆ

1896 – 1909

ԵՐԻՎԱՆ ՕՏԵԼ

– Ինչպե՞ս է ձեզ թվում, պարոն Ղաֆաղանցան, ձեր ժամանակակից հայ գրականությունը ի՞նչ ուղղությամբ է զարգանում:

– Ես ոչ մի ուղղություն չեմ նկատում: Ամեն մարդ գրում է, ինչ որ ուզում է, ոչ ոք ոչ մեկին չի հետևում, ոչ ոք ոչ մեկին չի ենթարկվում: Ամեն մարդ ինքն իր համար մի առանձին ուղղություն է: Ես ինքս էլ ինձ համար մի ուղղություն ունեմ, որ ոչ ոքի չի նմանում: Ես ինձ համար գրում եմ, ինչ ուզում եմ, ինչպես ուզում եմ, ոչ ոքի հարցնում, ոչ ոքի խորհուրդ տալիս, ոչ ոքի ուսուցանում: Ես ինձ համար գրում եմ, որովհետև ինձ դուր է գալիս գրելը, ինձ հաճույք է պատճառում գրելը, ինձ ուրախություն է պատճառում գրելը: Ես ինձ համար գրում եմ, որովհետև ինձ համար գրելը մի ներքին պահանջ է, մի ներքին կարիք է, մի ներքին անհրաժեշտություն է: Ես ինձ համար գրում եմ, որովհետև ինձ համար գրելը մի ներքին ազատություն է, մի ներքին ազատագր

(Շար. Ա. էջէն)

«L'HUMANITE»

(28 Septembre)

ARMENIE: *LES SOLDATS PATROUILLAIENT*

Շատ կարճ ակնարկ մըն է որ երեւանի պատկերը կը ներկայացնէ ու կ'անդրադառնայ երկու տողով Վարդուհի Մանուկեանի մամուլի ասուլիսին։

«LE MONDE»

(29/30 Septembre)

LA CONFUSION CONTINUE A REGNER EN ARMENIE SIX JOURS APRES LES ELECTIONS

Լրատուութեան բաժնին մէջ կը գրէ թէ ընդդիմութեան բիրտ ուժի մէկ նոր արտայայտութեան վախէն մղուած, Լ. Տէր-Պետրոսեան վերջնապէս խզեց յարաձայնական դեմոկրատի իր պատկերին հետ, տէ ֆաքթօ հաստատելով պարզաման վիճակ երեւանի մէջ։ Կու տայ նաեւ այլ ծանօթ լուրեր, հուսկ կ'արձանագրէ Մարի Ժեկոյի ստորագրութեամբ միջազգային դէսպերու այն տեղեկագրին ուր կ'ըսուի թէ նկատուած անկանոնութիւնները անբաւարար են խնդրոյ առարկայ ընելու համար արդիւնքները։

«LE FIGARO»

(28 Septembre)

TER-PETROSSIAN SUR DE SA FORCE

Յաւուկ թղթակիցը Սթեֆան Քովաքս պատկերը կը պարզէ քաղաքին, ուր Սեպտ. 27, Ուրբաթ իրիկուն «Անոյշ»ը կը ներկայացուէր Օփերան։ Օփերան կը տրուէր ճատրակ խաղացողներու ի պատիւ եւ միայն անոնք կրնային արգիլեալ գօտիներէն անցնիլ։ Փողահար մը կ'ըսէ. «Գէշ կը զգամ։ Չինուորականները ամէն կողմ են։ 1988-ին, խորհրդային հրասայլերն էին հոս, բայց աւելի մէկ անգամ չկրակեցին»։ Երկար կու տայ միւս ծանօթ լուրերը ու վերջաւորութեան կը դրէ թէ Ժիրայր Լիպարիտեան կը բորբոքի. «Ի՞նչ ըրած կ'ըլլար ձեր նախագահը եթէ ամբոխը ներխուժած ըլլար Ազգ. ժողովէն ներս եւ Ֆ. Սեկէն խոշտանգըւած ըլլար։ Անշուշտ հրասայլեր դրկած կ'ըլլար։ Կը խորհիմ նոյնիսկ որ ժողովուրդին վրայ կրակել տուած կ'ըլլար։ Կը թեքագնահատէ անցած-դարձածը, փաշիստ փուչի մը փորձն էր, ոչ թէ բռնաճական հարց մը։ Համապատասխան միջոցներ հարկաւոր էին»։

(30 Septembre)

ARMENIE: *RETOUR A LA NORMALE A EREVAN*

Թղթակցուհին կը հաստատէ որ երեւանի փողոցները վերադարձած են իրենց հանդարտութիւնը, հրասայլերը հեռացած են, բնակչութիւնը ազատ կ'երթեւեկէ։

Բնակիչները կը հնչեն, կ'ըսէ բայց «ազգայնական Վազգէն Մանուկեան կը փընտրուի»։ Լայն արձագանգ կու տայ ԱԻՄ-ի պարագլուխ Պարոյր Հայրիկեանի արտայայտութիւններուն։ Ան կ'ըսէ թէ ընդդիմութեան միակ ղեկավարն է որ ազատ է։ Ըստ իրեն իր չարժումէն քանի անդամներ ձերբակալուած են, ոմանք կոպտօրէն խոշտանգուած են եւ կրնան հաշմանդամ մնալ։ Անոնցմէ մէկը՝ Կարիկ Առաքելեան անդամալոյծ սրունք մը ունի։ Կը պատմէ թէ Ազգ. Ապահովութեան գրասենեակէն կը վերադառնայ։ Հոն ըսած է եւ կրկնած, որ փուչ չէր ու կ'աւելցնէ.— «Ես դէմ էի խորհրդարան մտնելու։ Բայց, Մանուկեան իր կուսակցութեան անդամներուն ճնշումին տակ էր։ Ինծի ըսաւ՝ քանի մը պէտք է տալ այս բոլոր մարդոց որոնք կը սպասեն»։

***

Սեպտ. 30-ի, մեր տեսած միւս օրաթերթերն ալ՝ Ինքէնտիպընտընթ Հերըլտ, Ցայնէնշիըլ Թայմզ, Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլ կ'արձանագրէին վերջնական արդիւնքներուն։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ Է ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԱՆԱԿԸ

Ադրբեջանի Արտաքին փոխ-նախարար Մէմէտկուլիև նախագահն է Եւրոպայի Խորհուրդին մէջ յատուկ հրաւիրեալի օրինակելի տէր Ադրբեջանի խորհրդարանական խմբակին։ Ան Սթրազպուրկի մէջ պատասխանելով Հայաստանի նախագահական ընտրութեան յաջորդած դէպքերուն մասին հարցումի մը, յայտնած է թէ իրենց համար նախընտրելի է Հայաստանի մէջ կայուն իշխանութեան մը գործունէութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլայ չարունակել Մինսկի խումբին բանակցութիւնները Ղարաբաղի հարցին մասին։

Ան դժգոհած է որ Երեւան այդ բանակցութիւններուն մէջ չինիչ կեցուածք ունենալ չի փորձեր։ Աւելցուցած է որ իրենց համար անընդունելի է Ղարաբաղի անկախութեան եւ զինեալ ուժ պահելու Հայաստանի պնդումը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

Գլինթըն կը փորձէ կարգադրել իրայէլացիներու եւ Պաղեստինցիներու նոր բռնկումը եւ այդ նպատակաւ, Հոկ. 1-ին, Ուաշինկթըն հրաւիրած է Արաֆաթը եւ Նեթանիահուն որոնք ընդունած են։ Հանդիպումին պիտի մասնակցի նաեւ Հիւսէյն թագաւորը, իսկ Եգիպտոսի նախագահը անմիջապէս չէ պատասխանած, նախապայմաններ ունի եւ միայն վերջին պահուն յայտնի պիտի ըլլար իր դիրքը։ Կարելի չէր հաստատել ըլլալ այս հանդիպումին արդիւնքին մասին, քանի Նեթանիահու անդիջող կը մնար եւ չեչտած էր, Սեպտ. 28-ին իսկ, որ փապուղին բաց կը մնայ ընդմիշտ։ Համաժամատական հանդարտութիւն մը կը տիրէր չաբաթավերջին, բայց, բախումներու հետեւանքով մեռեալներու թիւը 65 էր պաղեստինեան կողմը եւ 14՝ իսրայէլեան (զինուոր), նաեւ եգիպտացի սպայ մը։ Գլինթըն չուզեր, անշուշտ, դէշ մարդ ըլլալ Իսրայէլի հետ, նախագահական ընտրութենէն հինգ չաբաթ առաջ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կրթական մարզը ընդհանուր գործադուլի դիմած էր Սեպտ. 30-ին, մանկապարտէզէն մինչեւ համալսարան։ Հոս ալ բողոք կայ պաշտօններու (5·000) ընկլումին դէմ դպրոցներու եւ վարժարաններու մէջ, որու փոխարէն 2·700 պաշտօն կը ստեղծուի բարձրդոյն ուսման մէջ, ըստ 1997-ի պիւտճէին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ գործազրկութիւնը նոր յաւելում մը եւս արձանագրեց Օգոստոսին եւ տոկոսը հասաւ 12,6%-ի։

ՇԻՐԱՔ չարունակելով պատասխան իր ընկապատյոը, հիւսիսային ընկան այցելեց եւ իր ելոյթներուն մէջ, չէշտը դրաւ աչխատանքներու ստեղծման վրայ։

ՓԱՐԻԶի արեւելեալ արուարձաններու վրայ (կառ տը լ'Էնք) գործադուլի չարժում մը ծայր տուաւ Սեպտ. 28-ին որ վերջ պէտք է դանէր Սեպտ. 30-ի իրիկունը։ Ուղեվարները դժգոհ են ձմրան նոր ժամանակացոյցէն եւ կը բողոքեն 5·000 գործազրկումի համար։

ՔԻՒՐՏ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹեան (ՔՔԿ) պատկանող երեք բանտարկեալներ Պոլսոյ Պայրամփաչայի բանտին մէջ իրենք զիրենք հրկիզած են Սեպտ. 28-ին, բողոքելու համար Տիյարպէքիրի բանտին մէջ արդելափակուած իրենց 11 ընկերներուն մահուան դէմ։

ՊՈՒՖԱՐԻՔԻ (Ալժերիա) չուկայի մը մէջ է որ ռմբափորձ մը գործուած է այս անդամ։ Թակարդ-կառքի մը պայթումին հետեւանքով 15 մեռեալ կայ եւ 78 վիրաւոր։

ՌՒՕՑԻՒ բլուրին վրայ է որ Շաբաթ եւ Կիրակի (Սեպտ. 28 եւ 29) 50 հազար հոգի հաւաքուած էին Լը Փէնի Ազգ. Ճակատի տարեկան ոտնին՝ կապոյտ – Սպիտակ – կարմիր։ Երկարապատում ե-

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՎԱՂԱՆՍ.– Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Գիւլիւեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման

Յարութիւն Շիրվանեանի

մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

INFORMATIONS CULTURELLES

Autour de l'Exposition
ARMENIE
entre Orient et Occident

DEBATS
L'ARMENIE
FACE A SON DESTIN
Animé par Christian Makarian (Le Point)
Mercredi 2 Octobre 18 heures 30

Auditorium de la Galerie Colbert
(2, rue Vivienne - 6, rue des Petits-Champs
Paris 2ème).

—— Entrée libre ——

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART
Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. ——
Tél. : 91 77 61 66 / 91 93 59 07.

REPAS ANNUEL

La Croix Bleue des Arméniens
de France
Section « Sevan » de Vienne
organise son *REPAS ANNUEL*
le Dimanche 6 Octobre à 12 heures
à la Maison de la Culture Arménienne
de Vienne :
9, rue du Cirque
Venez très nombreux pour se retrouver ensemble autour d'un bon repas et admirer les danses des enfants de l'Ecole Arménienne de Vienne.

Réservations :
Salon Michel: Tél.: 74 85 12 69;
M.C.A.: Tél.: 74 53 43 80.
—— Participation : 80 F. ——

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիվան - Կոմիտաս երգչախումբի վարչութիւնը կը խնդրէ նկատի առնել իր յառաջիկայ համերգը որ տեղի պիտի ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, Փարիզ, Opéra Comique — Salle Favart-ի մէջ։

Յայտադիրը յատկացուած է կանայքեան եւ Ափրիկեանի գործերուն։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 2-2 հաւասար արդիւնք արձանագրեց Մարթիկի հետ։ Դասաւորման գլուխը կ'երթայ Թուլուզ 22 կէտով, Վալանս 18-րդ է 11 կէտով, վերջինն է Շատլըվիլ 7 կէտով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ.– Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեան 200 Ֆր.։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԵՐԵԿՈՑԹ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԵՐԳԵՐՈՒԻ
Կը կատարէ՝

ԲԻԻԶԱՆԴ ՓԼՆՏԳԵԱՆ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 4,
ժամը 20·30-էն սկսեալ,
Մ. Ցովհ.-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ «Ֆրէնկեան Սրահ»ին մէջ՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
– Մուտքը ազատ է –

l'UGAB - MARSEILLE
et
AZADAKROUTIOUN
vous invitent à la
PROJECTION-CONFERENCE
sur l'Exposition de la Bibliothèque Nationale de France
« *ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT* »
le Vendredi 4 Octobre à 20 heures 30
par
Raymond H. KEVORKIAN
«Commissaire de l'exposition»
au Siège de l'U.G.A.B.
327, Boulevard Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45.

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը յայտարարեն թէ հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 2, Չորեքչաբթի, ժամը 8·30-ի եւ 12·30-ի միջեւ։ Կը Դասաւանդուին լեզու, կրօնք, պատմութիւն, խօսակցական վարժութիւն, երգ ու պար։ Ինչպէս միշտ, օթօֆառը կ'անցնի Մէստոն լա Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի դիմաւոր պողոտաներէն։

Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել քարտուղարութեան՝ 46. 44. 28. 52։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

URGENT

La M.C.A. recherche une personne pour Contrat Emploi-solidarité Bilingue Français / Arménien pour travaux d'employé de bureau

Les candidats doivent remplir strictement les conditions administratives prévues à cet effet.

1976—1996
20ème anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne du 11 au 19 Octobre 1996

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville,
Tél.: 43 76 55 89 — Fax: 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2
MERCREDI
2 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·952 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.952

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

ՍՏՈՒԵՐՈՍ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐ

Կեդր. ընտրական յանձնախումբին կողմէ հրապարակուած վերջնական արդիւնքներով աւարտած է Հայաստանի նախագահական ընտրութիւնը: Բ. անկախութեան առաջին նախագահը վերընտրուած է իշխանութեան երկրորդ հնգամեակի մը համար որ կ'երկարի մինչեւ 2001 թուականը:

Այսքանը չի կրնար պարտկել սակայն ընտրութեան կապուած, անոր արդիւնքներով ի յայտ եկած բոլոր պարագաներն ու անցքերը որոնք մտահոգութիւն, վերապահութիւն ու վախ պատճառելէ զատ ամբողջ ժողովուրդի մը, մաքեր ըրաղեցնող ապագայ մը պիտի ըլլան իրենցմէ թելադրուած հարցականներով: Գլխաւոր անհանգիստն է, յատկապէս զուրսէն դիտողին համար, Լ. Տէր - Պետրոսեանի ղեկավարած վ. Մանուկեանի ի նպաստ տրուած քուէներու մեծ համեմատութիւնը: Նկատի առնելով որ երեւոյթը մասնաւորաբար չեզոքացած է երեւանի մէջ ուր կ'ապրի ամբողջ բնակչութեան աւելի քան մէկ երրորդը ու ամէնէն աւելի քաղաքականացած մասը, սխալ պիտի չըլլայ հետեւցնել թէ ենթադրուածէն աւելի խոր է Լ. Տէր - Պետրոսեանի հանդէպ ժժգոհութիւնը. իսկ այս պարագան բնական է որ ապրիլքին հետ Լ. Տէր - Պետրոսեանի դէմ աներ գլխաւոր մրցակիցին քուէարկելու դիրքն ալ կարեւոր բաժին մը ունի անցած վ. Մանուկեանի արձանագրած յաղթութեան մէջ:

Քուէներու համեմատութեան կապուած ոչ նուազքան անակնկալ երկրորդ պարագան որ դրեթէ եղակեան դիրքի մը վրայ կը գտնէ Հայաստանը նախկին խորհրդային ոյրտին մէջ, համայնավարներու ստացած արժեւորումն է: Այդ կուսակցութեան թեկնածուն՝ Ս. Բագրատեան զարմանալով խորհրդային անցեալի տէր երկիրներու դրեթէ բոլոր իր պաշտօնակիցներէն, 6·34%-ի բոլորովին լուսանցքային դիրքի մը միայն կրցաւ տիրանալ երկու գլխաւոր մրցակիցներէն չատ հեռու տարբերութեամբ մը. երկու մրցակիցներ որոնցմէ ոչ մէկը համայնավարութեան անցեալի տէր է: Այսքանը կը բաւէ զգալացնելու թէ համայնավարութիւնը դասական խոր թաղուած է Հայաստանի մէջ, քանի որ նոր վարչակարգին ամէնէն ժամանակաւորումի մը. երկու մրցակիցներ որոնցմէ ոչ մէկը համայնավարութեան անցեալի տէր է: Այսքանը կը բաւէ զգալացնելու թէ համայնավարութիւնը դասական խոր թաղուած է Հայաստանի մէջ, քանի որ նոր վարչակարգին ամէնէն ժամանակաւորումի մը. երկու մրցակիցներ որոնցմէ ոչ մէկը համայնավարութեան անցեալի տէր է: Այսքանով պիտի փակուէր ընթացիկ ընտրութեան մը առաջին հաշուեկշիռը թէ չըլլային քուէարկութեան նախնական արդիւնքներուն յաջորդած ծանօթ դէպքերը: Որպէս ընդդիմութեան դասին՝ դիմելու երեք բաղկացուցիչներով Ա.Ժ.Մ, ՀՅԴ, Ա.Ի.Մ - ներկայացած ճակատը մերժելով ընդունիլ հրապարակուած արդիւնքին օրինականութիւնը, ձեռնարկեց բողոքի քայլերու. անոնց ծայրագոյն կէտը եղաւ ցուցարարներու Ազգ. ժողովին ներխուժումը ու խոշտանգումը նախագահ Բ. Աբգարեանի ու փոխ - նախագահ Ա. Սահակեանի: Այս բոլորը կատարուեցան հիմնուելով այն պնդումին թէ լայն խարդախութիւններով դեղծուած էին արդիւնքները ի նպաստ ներկայի նախագահին եւ թէ ընդդիմութիւնը տէր էր անհրաժեշտ տուեալներուն, վ. Մանուկեանի յաղթանակը ծանուցանելու համար: Հարեւանցօրէն, վախերը չէրականացան ու դէպքերը չյանգեցան անդարմանելիին: Այսուհանդերձ, կը մնան տիրական հարցականներ որոնք երկար ատեն պիտի խանգարեն այս ընտրութեան ընականոն ընկալումը չատերու կողմէ: Անոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւեն կատարուած խարդախութիւններու ծաւալին արընչուածները, երկու կողմէն ալ. որքան ալ միջազգային դէտեր յայտնեցին թէ անոնք արդիւնքներուն ազդելու չէին չափ, ցուցարարներու մեծ թիւը որոշ չափով կ'արդիլէ առանց այլեւայլի ընդունիլ այդ վճիռը:

Այս մասին ընդդիմութեան չարքերէն իշխանութեան ուղղուած ամբաստանութիւններուն քով հարցականներ ստեղծող բնոյթ ունին ընդդիմութեան առընչուած պարագաներ ալ: Լ. Տէր - Պետրոսեանի ի նպաստ կատարուած խարդախութիւններու եւ ստոյգ արդիւնքներու փաստը ունենալու պնդումին տէր ընդդիմութիւնը, դժուար է հասկնալ թէ ինչո՛ւ չի հրապարակեր այդ փաստերը երբ աւելի քան չորեք մը անցած է ընտրութեան օրէն: Անօրինութեան, անիրաւ կերպով իշխանութիւն գրաւելու պնդումներուն ու անընդունելի հակազդեցութիւններու փոխարէն աւելի համոզիչ պիտի չըլլա՞ր այդ փաստերուն հրապարակումը երբ միջազգային դէտերն ալ երեւան կը գըտնուէին տակաւին:

Ընդդիմութեան ճակատին մէջ Սեպտ. 27-ին իսկ ձեւացած պառակտումն ալ յաղթանակի այս մարդի պնդումները տը կարացնող ազդակ մըն է: Եթէ անայլեւայլ իրականութիւն է առաջին փուլէն Վ. Մանուկեանի ընտրութիւնը, ի՞նչպէս հասկնալ Պ. Հայրիկեանի խզումի փութկոտութիւնը: Հայրիկեան 1991-ի ընտրութեան 7%-ով Բ. դիրքի վրայ եկած թեկնածուն էր ու Ա.Ժ.Մ - Ա.Ի.Մ - ՀՅԴ ներկայ դաշինքին մէջ Վ. Մանուկեանի տրուած քուէներուն Բ. աղբիւրը եղաւ թեկնածութենէ հրաժարելով: Եթէ իր մաս կազմած ճակատը որուն յաղթանակին նպաստած էր, անարդարութեան զոհ էր իսկապէս, բնականը պիտի չըլլա՞ր պայքարի եւս իրենց միասնութիւնը: Որքան ալ դժուար չըլլայ հետեւցնել անձնական ճակատագրի մտահոգութեամբ չարժելու պարագայ մը, հարցումը կը մնայ անպատասխան. մանաւանդ երբ ենթական խորհրդային չըլլանկն տարուած պայքարով ծանօթ դէմք է ու լայն չափով ատոր վրայ հմնուած է քաղաքական ասպարէզին մէջ իր տեղը:

Այսօր, Խորհրդարանին վրայ գործադուած յարձակումով, անոր նախագահին, փոխ - նախագահին խուչտանգումով, ապա Պ. Հայրիկեանի անջատումով ու իրեն ուղղուած ամբաստանութիւններով լայն չափով տկարացած է Վ. Մանուկեանի դիրքը թէ՛ որպէս անիրաւուած ընտրեալ, թէ որպէս ընդդիմադիր առաջնորդ: Կըրնա՞յ այս կացութիւնը փոխելու գործութեամբ հակափաստեր ներկայացնել ու տիմնովին փոխել դիրքերը: Եթէ ժխտական ըլլայ պատասխանը, միշտ լրջութեամբ նկատառելի ընդդիմութիւն մը ներկայացնելու առիթին հետ ան թերեւս վտանգած պիտի ըլլայ նաեւ յաջորդ ընտրութեան համեմատաբար դիւրին յաղթանակը:

Ինչ կը վերաբերի Լ. Տէր - Պետրոսեանի դիմաւորած վարչակազմին, այնքան բողոքի թիրախ ու չատ նեղ - հազիւ 2% - առաւելութեամբ մը, Բ. հնգամեակին չի կրնար առաջինին հանդատութեամբ գործել. չի կրնար նկատի չունենալ դժգոհները մեծ մեծամասը, ատոր ամէն վայրկեան կարելի հետեւանքները որոնց մէկ նախաճաշակին դինը վճարեցին Բ. Աբգարեան ու Ա. Սահակեան: Եւ ըսել որ նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի վիճակած մարզերուն ամէնէն դժուար վարելին չէր իր վայելած ժողովրդականութեան պահպանումը:

Անկախ Հայաստանի նախագահական Բ. ընտրութիւնն ալ աւարտած է այսօր. անկէ կը մնայ միայն չարչրկող հարցականներու չարքը որ կը ստուերէ երկու յաղթանակներն ալ. թէ՛ ընտրեալին, թէ՛ ընդդիմութեան,

Ա. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ՝ ՈՒԹ ՀՈԳԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ Է

ԱՅԼ ԹԻՒԵՐ ԿՈՒ ՏԱՅ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

«LE FIGARO»:

ARMENIE : Une population sans espoir

LE FOSSE S'ACCENTUE ENTRE UNE POIGNEE DE NOUVEAUX RICHES ET UNE ARMEE DE MISEREUX

Հոկտեմբեր 1-ի առաւօտեան երեւանէն առած մեր տեղեկութիւններուն համաձայն, ըստ պաշտօնական աղբիւրներու, այսինքն՝ Ներքին նախարարութեան, ձերբակալման ենթը հրամանագրեր ելած են եւ այդ ցանկէն ութը բանտարկուած են:

Մեկուսարանի մէջ կը գտնուին Ա.Ժ.Մ-էն Շաւարշ Քոչարեան, Սէյրան Աւագեան, Դաւիթ Վարդանեան: Նոյն կուսակցութենէն Արշակ Սադոյեան չէ գտնուած:

Մեկուսարանի մէջ են նաեւ, այս անդամ Հ. Յ. Դ.-էն, ինչպէս գրած էինք արդէն, Ռուբէն Յակոբեան, Գիմ Բալայեան եւ Գագիկ Մկրտչեան: Բանտարկուած են նաեւ Սամուէլ Շահինեան (Ազգ. պետականութիւն) եւ Ազատ Արշակեան (Գի-Ար-Բ.Մ.): Ինչ կը վերաբերի Սուրէն Գէօզալեանի, իշխանութիւնները կ'ըսեն թէ ձերբակալուած չէ, մինչ ընտանիքը կը յայտնէ որ Սեպտ. 26-ին ձերբակալուած է եւ այժմ, ո՞ւր ըլլալն ալ յայտնի չէ:

Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն տրուած այս լուրերը չեն համապատասխաներ բուն ճշմարտութեան ըստ այլ աղբիւրներու: Ձանազան թիւեր կը տրուին ձերբակալութիւններու մասին եւ, պարզ է, կարելի չէ ստուգել, մանաւանդ արտասահմանէն:

Երեքշաբթի (Հոկտ. 1) քաղաքը հանդարտ էր եւ միայն երկու կէտերու վրայ կարելի էր զինուորական ներկայութիւն նշմարել: Նախորդ օրը, նորընտիր նախագահը երդումի ենթարկուած էր հեռատեսիլէն:

*
**

Բանտարկեալներու կիներն ու ընտանեկան պարագաները բաց նամակով մը դիմած են ՄԱԿ-ի քարտուղարին եւ ընդհանրապէս միջազգային մարմիններուն եւ կառավարութիւններուն կարգ մը պահանջներ ներկայացնելով: Կ'ուզեն որ անմիջապէս դադրին հետապնդումները, քննուին գործուած ապօրինի արարքները, վերահաստատուին ազատութիւնները, միջազգային անկախ մասնագէտներու մասնակցութեամբ վերաքննուի նախագահական ընտրութիւնը:

*
**

Նախքան վերջնական արդիւնքները, Սեպտ. 26-ին, Հ.Յ.Դ.-եան Ֆրանսայի կեդր. կոմիտէն յայտարարութիւն մը ստացանք (Ֆրանսերէն) խորագրուած՝

NON A L'AUTORITARISME EN ARMENIE

ուր չեչաը կը դրուի ընտրական զանգուածային եւ կրկնուող խարդախութեանց վրայ ի նպաստ հրաժարեալ նախագահին, ընդդիմադիր երեսփոխաններու անձը ազնմախելիութեան վերացումին: Կ'ըսուի նաեւ որ խորհրդային 70 տարիներու վարչակարգէն եռք, Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայ ժողովուրդը այլապէս ժողովրդավար Հանրապետութիւն մը երազած էր: Եզրակացնելով, կեդր. կոմիտէն կ'ուզէ որ խարդախութեանց հեղինակները պարզուին, ընդդիմադիր ղեկավարները վերադառնան իրենց իրաւունքները:

*
**

Սոլիտարիթէ Ֆրանֆօ-Արմէնիէն ալ, Սեպտ. 29 թուակիր յայտարարութեամբ մը կը չնորհաւորէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընտրութիւնը, կը դատապարտէ ընդդիմութեան բռնութիւնները, կ'ըսէ նաեւ թէ Պետութեան հեղինակութեան օրինաւոր հաստատումը տեղ պէտք է տայ ընդդիմութեան ազատ գործունէութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Ֆիկարօ-ի թղթակիցը Սթեփան Քովաքս երրորդ գրութիւնով մը բաւական սեւ պատկեր մը կը պարզէ, ինչպէս կը տեսնուի խորագիրներէն իսկ սկսելով:

Խօսեցնել կու տայ տարբեր մարդիկ: Մայրանոյշ Գրիգորեան, ծերուկ կին մը, չի յաջողիր ապրուստը ճարել ու կուրծքին փակցուցած է ազդ մը՝ «Երկու սենեակ, յատկեալ՝ կարասիներ, արուարձանի մէջ՝ 7·000 տոլար»: Կ'ըսէ թէ երեք ամիս է չէ ստացած հանգստեան թոշակը (2·600 Դրամ, այսինքն՝ չուրջ 25 Ֆր., մէկ Ֆրանքը հաւասար է 105 Դրամի), եթէ կարենայ ծախել բնակարանը, կ'երթայ տղուն մօտ եւ կրնայ չրջան մը ապրիլ: Հայկ Եղիազարեան ամէն յոյս կորսնցուցած է, կ'ըսէ. – «Աշխատանք չկայ, ապագայ չկայ հոս»: Միակ ելքը մեկնումի մէջ կը տեսնէ: Մերժած է քուէարկել ի նպաստ Լ. Տէր-Պետրոսեանի. – «Ինչո՞ւ մեր ձայնը տալ մարդու մը որ գրպանները լեցուց, բայց ոչինչ ըրաւ մեզ այս կացութենէն դուրս հանելու համար»:

Լրագրողուհին կը դրէ թէ չուրջ մէկ միլիոն Հայեր արտագաղթած են, մեծ մասը Ռուսաստան կամ Միացեալ – Նահանգներ եւ անոնք կ'օգնեն Հայաստան մնացած իրենց ընտանիքներուն: Ուրիշներ, նման «Թոչուններուն», ձմրան ըսկիզբը կ'երթան Եւրոպա կամ Մոսկուա ու կը վերադառնան գարնան: Ամսական աշխատավարձը 5·000 Դրամ է, խոզի միսի մէկ քիլօն 1·200 Դրամ է, մէկ լիթր վառելանիւթը 300 Դրամ, մէկ խորանարդ մեթր փայտը 8·500 Դրամ: Համալսարանի փրոֆ. կին մը, կը բացատրէ որ հրաժարած է իր պաշտօնէն ուրովհետեւ իր ամբողջ աշխատավարձը կը ծախսէր հանրակառքի տոմսի: Անդին, հսկայ հարաւութիւններ, Միլանօ վաճառատունը չափիկներ կը ծախէ, հասը՝ 200 տոլար ու դրան առջեւ կեցած է վայրկեան Մերսետես մը: 1991-էն ի վեր, անդունդը աւելի կը խորանայ երթալով աւելի հարուստ փոքրամասնութեան մը եւ «թշուառներու լայնածաւալ բանակի մը» միջեւ կը հաստատէ ՓՆԻՏ-ի (ՄԱԿ-ի ծրագիր զարգացման համար) մէկ տեղեկագիրը:

Սթեֆան Քովաքս դեռ կը նկարագրէ քանի մը քիլոմեթր անդին գաղթականներու կեանքը կարաւաններուն վերածուած ճոնթէներներու մէջ: Անօթութեան դէմ Գործողութեան (Ա. Սէ. Էֆ) պատասխանատուն՝ Մալկոմօ Սանչէզ կ'ըսէ. – «Բնակչութիւնը ճակատագրապաշտ է: Հայերուն համար քաղաքական բոլոր դէմքերը փճացած են»: Դառնացած, Իշխան, 35 տարեկան ճամպ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դ.(*)

1996 Երկուշաբթի, Ապրիլ 22

Քաղաք Ստեփանակերտ (այս անունը տրուած է մինչեւ 1923-ին: Ամէն առաջ ճանչցուած էր իբրեւ Խանքենդ) 60 հազարնոց տարածուն, տպաւորիչ քաղաք մըն է, հարթավայրի մը մէջ կառուցուած ու բլուրներով շրջապատուած: Մէկ, կեդրոնական պողոտայ ունի, Ազատամարտիկներու Պողոտայ, տասնէն տասմարտիկներու Պողոտայ, տասնէն տասնըհինգ մեթր լայն, ծառերով եզերուած որ ծագում կ'առնէ Հանրապետութեան ընդարձակ հրապարակէն, շրջապատուած Խորհրդարանի ու գլխաւոր նախարարութիւններու մեծակառոյց չէնքերով ու մեղմ վայրէջքով կ'ուարտի մէկ քիլոմեթր վար, Ազատութեան հրապարակը հասած: Հանրապետութեան հրապարակէն երկրորդական պողոտաներ ալ կը ճառագայթեն դէպի քաղաքին չորս կողմը: Ազատամարտիկներու պողոտան սակայն առանցքն է քաղաքին, տեսակ մը անոր Շանզ'էլիզէն, եւ որուն երկու կողմերը անթիւ բազմայարկանի կամ թերաճ չէնքեր խառն ի խուռն, հապճեպ բուսած են ու բոլորն ալ կը կրեն կա՛մ հին ամբակոծումներու սպիները կամ ալ կանոնաւոր ծերութեան մը տխուր նշանները: Տեսարանը կրնայ անհրապոյր թուիլ զուտ առարկայական, չէզոք նայողի մը համար, բայց իմ աչքիս, այս հարիւրաւոր վիրաւոր պատուհանները, խճողուն պատշգամները, փլած աստիճանները, զունաթափ պատերն ու ցեխը, քարակոյտերը, կիսաւարտ չէնքերը ճըշդըրիտ պատկերացումն են քաղաքին չարքաշ, լեռնցի, բնական ու բնազդական բըռնակիչներուն: «Մենք ենք, մեր խաղաբ» կրնային ըսել Ղարաբաղցիք ու հոն բնակող մը անմիջապէս կը հասկնար: Պետական Համալսարանը Ազատութեան հրապարակին չատ մօտերն է: Իմ բնակարանս կը գտնուի Ազատամարտիկ պողոտային թիւ 22-էն քանի մը քայլ ներսօք, երկյարկանի, պզտիկ չէնքի մը վերի յարկը, երկու սենեակնոց բնակարան մը՝ որ մերիններուը «դաչնակցական պանդոկը» կը կոչեն եւ ուր կ'իջեւանին դուրսէն եկող կուսակցական գործիչները եւ հիւրերը: Իրականութեան մէջ անձնական տունն է Աղասիին, հիանալի ու սրտառուչ ֆեսայլ-ընկերուհի մը որ զայն կը տրամադրէ կազմակերպութեան եւ համալսարանին երբ պէտքը ներկայանայ: Առտուն տաք ջուր չկայ անշուշտ ոչ ալ ելեկտրականութիւն որ Երեւանէն կու գայ ու ճիշդ կէս գիշերին կը կտրուի, ամբողջ քաղաքը խաւարի մէջ թաղելով: Կանուխ արթնցող՝ ստիպուած պաղ ջուրով կ'ածիլուիմ, որովհետեւ ելեկտրականութիւնը միայն 7·30-ին կը վերահաստատուի: Պզտիկ գործարութիւններ՝ որոնք սակայն մասնաւոր համ մը, նորութեան չեշտ մը կու տան պուրժուա կեանքի վարժուած, ողորկ սովորութիւններու պզտիկ ուռկանին մէջ բռնուած կեանքիս: Ու գաղտնի կերպով կը մտածեմ թէ եթէ թշնամին չանկարծական օդային ռմբակոծումի սկսի՝ ի՞նչ հակազդեցութիւն պիտի ունենայ վրաս· վա՞խ, սարսա՞փ, խուճա՞պ, թէ ամբողջական զարթնումը, պայթումը զգայարանքներու աշխարհին, հեղեղը ապրումներու թարմ ու հզօր, բացառիկ առիթ մը՝ պեղելու էութեանս խորերը ու գտնելու դիս, չուարումին ու վայելումին մէջտեղը բռնուած, վերջապէս լուսաւորուած ճըշմարտութեան յայտնութեամբ: Ատոր համար նաեւ եկած եմ այս հեռաւոր վայրը, վտանգին բերանը: Այս պարագան չի հակասեր հոս գտնուելուս միւս պատճառներուն· կուսակցութեան «Իէպի Երկիր» կարգախօսը, Սփիւռքի Հայութեան անպաշտօն դեսպանի ինքնատուր կոչումը, Համալսարանի անօրէնութեան պաշտօնական հրաւէրը եւ 1993-ի նոյն Համալսարանին առաջին այցիս տուած խոստումս 400 աշակերտներու, հաւաքուած դիս մէկ ժամ մտիկ ընելու՝ «ես նորէն կու գամ, չուտով, անպայման»: Եւ դեռ ուրիշ պատճառներ, զուտ անձնային՝ որոնք գիս իմ աչքին ուխտաւորի կը վերածեն, ճամբայ ելած յանցանքներ քաւելու, ներքին վէրքեր բուժելու:

Ժամը 9-ին փողոցն եմ, կանգնած մայթին, չուրջս կը նայիմ անծանօթ մոլորակի մը վրայ յանկարծ գտնուողի մը նման: Ցիր ու ցան մարդիկ, ոմանք անշարժ կեցած ու սառած ժամանակին մէջ, ուրիշներ տեղաւորուած արդէն աթոռակներու վրայ նշանաւոր «սեղաններու» եւրն որոնց վրայ գոյնզգոյն ապրանքներ դրուած են. գանճասար քոնեաք, լուցկի, մոմ, հաց, չոքոլա, ծաղիկ ու անթիւ այլ ապրանքներ: Սակայն ոչ մէկ ճիզ՝ անցորդին աչքը բռնելու, դէմքի արտայայտութիւնը փոխելու եւ հրաւիրելու որ որեւէ ապրանք գնէ: Զուրկելով, դժկամութեամբ, բարկութեամբ նոյնիսկ, հաւանաբար չար խօսք մըն ալ մտածելով հանդարտ անցնող մարդուն հասցէին: «Շուկայի անտեսութիւն»ը հոս հասած է մարդոցմէ առաջ որոնք չեն գիտեր իսկ ինչպէս ծախեն կամ գնեն: Վստահօրէն «չէրչիութիւնը» Ղարաբաղի մէջ ոչ անցեալ, ոչ ալ ներկայ ունի: Ապագա՞յ. Աստուած չընէ որ այս հպարտ ու ազնիւ մարդիկը, մանաւանդ կիները, ստիպուին ղերար խարել, չափազանցել մէկզմէկու, ինչպէս կ'ընեն Նիւ-Եորքի փողոցներուն մէջ: Ինչ որ վախ կը պատճառէ ինծի Հայաստանի պարագային՝ այն է որ հին, համայնավար կենցաղին յոռեգոյն սովորութիւնները եւ նոր դրամատիրական հոգեբանութեան ամէնէն ժխտական յատկանիշները իրարու միանան, զիրար զօրացնեն եւ քանդեն մեր հայրենիքի բարոյական տունը: Դժբախտութիւնը այն է որ տակաւին Հայաստանի քաղաքական մըտաւորականութեան գլխէն ոչինչ կարզացած եմ որ փորձէր ժողովրդավարութիւն եւ ընկերվարութիւն իրարու հետ հաշտեցնել, կամ ազգային քաղաքական ու անտեսական գաղափարաբանութիւն մը մշակէր: Կամ գոնէ չուկայական տնտեսութեան բարեփոխել մէկ տարբերակը մտածէր, կամ ինչպէս կ'ըսեն մասնագէտները՝ «չուկայի ընկերվարութիւն» մը: Ի վերջոյ, սխալ է Մարքսիզմը ամբողջութեամբ ուրանալ եւ չփորձել համամարդկային վերատակներէն իսկ որոշ առողջ տարրեր, հիմնական սկզբունքներ մարդկային հաւասարութեան եւ արդարութեան մասին փրկել ու գործածել նոր գաղափարաբանութեան մը համար: Օրինակ՝ ընկերվարութեան ընկերությունքները: Եւրոպայի մէջ, նախկին համայնավար երկիրներէն միայն Չեխիան է որ, ըստ մասնագէտներու, կըրցած է ընկերվարական ու ժողովրդավար վարչակարգ մը հաստատել: «Առանց երեւակայութեան՝ յեղափոխութիւնը անկարելի է»· բայց ո՞ւր է երեւակայութիւնը Հայաստանի մտաւորականներուն մօ՞տ: Կարելի բան չէ առանց գաղափարաբանութեան ու երեւակայութեան երկիր չինել ու ժողովուրդ կառավարել: Երեւանի մէջ գործող ո՛չ Հայք Հաստատութեան եւ ոչ ալ Ռազմավարական եւ Ազգային Հետազոտութիւններու Հայկ. Կեդրոնի տեղեկատուներուն մէջ այս մասին որեւէ լայն ու խորունկ ուսումնասիրութեան հանդիպած եմ: Ինծի այնպէս կը թուի թէ Հայաստանը, ձեռքերը ոտքերը կապուած երախայի մը նման դէմ բամասիրութեան Մոլոխին բերանը կը դնեն երկրին ղեկավարները: Տապակէն ցատքեցինք կրակի՞ն մէջը իյնալու համար: Չէ, Ղարաբաղը մաքուր եւ առողջ պէտք է մնայ···: Մտածումը քիչ մը տղայական է, գիտեմ, սակայն այս պահուն, ժողովուրդին առօրեային մէջ նոր մտած, այդ տեսակ ցանկութիւն չատ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՄՈՒԼ, ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՆԵՐ

(Մարմարայի տարեդարձին առթիւ)

Գ.

Մեր կեանքին մէջ որքան ալ ուզենք պատասխանատուութենէ խուսափիլ, մեր կեանքի կէտերուն պատասխանատուութեան նժարին մէջ անկարելի է որ պատասխանատուութեան ծանրութիւնը զիրոյն լլկէ: Զկայ այդպիսի բան մը: Պատասխանատուութեան նժարին մէջ անպայման ծանրութիւն մը պիտի ըլլայ նոյնիսկ եթէ մենք ծակէ ծակ փախչինք պատասխանատուութենէ փրկուելու համար: Մարդ, եթէ ուրիշին նկատմամբ պատասխանատուութիւն չունենայ, կամ չստանձնէ, գոնէ ինքն իր նկատմամբ պատասխանատուութիւն պիտի ունենայ: Ուրիշին համար կրնանք հոգ չընել, բայց մեր անձնական չահերուն նկատմամբ չենք կրնար անտարբեր մնալ: Կեանքի բոլոր հանգրուաններուն վրայ, մենք ուզենք կամ չուզենք, կը գտնենք որ պատասխանատուութիւններ կը դրուին մեր ուսերուն վրայ: Դպրոց երթալով, գործ ընտրելով, ամուսնանալով, զաւակ ունենալով, ճամբորդելով, մինչեւ իսկ տունէն փողոց ելլելով կամ փողոցէն տուն մտնելով մեր գլուխը գրած կ'ըլլանք պատասխանատուութիւններու ծանրութեան մը տակ: Մարդ չի կրնար մերժել այս պատասխանատուութիւնները, որովհետեւ այսպիսի մերժում մը կարելի է մէյն կեանքի մերժումով: Չես ապրիր, կը փրկուիս պատասխանատուութենէ: Իսկ եթէ պիտի ապրիս, ամէն վայրկեան պատասխանատուութիւն մը կախուած պիտի ըլլայ գլխուդ վերեւ:

Բայց մարդոց վրայ դրուած այս պարտադիր պատասխանատուութիւններէն դուրս, կան պատասխանատուութեան տեսակներ, զորս մարդ կրնայ մերժել: Ուրեմն, երկու տեսակ պատասխանատուութիւններ կան: Առաջիններուը անոնք են որոնք անխուսափելի են: Իսկ երկրորդներուը անո՛նք են որոնք անխուսափելի չեն, կրնաս մերժել զանոնք, բայց կրնաս նաեւ սիրայօժար ընդունիլ: Հարցատ զաւկիդ որպիսութենէն պատասխանատու ես, չես կրնար խուսափիլ, բայց կրնաս պատասխանատուութիւն չստանձնել դրացիի մը զաւկին որպիսութենէն: Քու օրապահիկդ չահելու համար պարտաւոր ես գործի մը պատասխանատուութիւնը կրել, բայց պարտաւոր չես ուրիշի մը բարիքին համար յաւելուածական գործի մը պատասխանատուութիւնը ստանձնել: Ցարձակումի մը պարագային, կեանքդ փըրկելու համար պարտաւոր ես ինքնապաշտպանութեան դիմել, բայց պարտաւոր չես ուրիշ մէկը պաշտպանել, եթէ տեսնես որ այդ ուրիշը յարձակումի մը ենթարկուած է:

Աճատսիկ այս երկու տեսակ պատասխանատուութիւններն են որ կը լեցնեն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ երեկոյեան Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ քաղաքական անճնաւորութիւններու, բազմաթիւ հանդիսականներու ներկայութեան նշուեցաւ Հայաստանի անկախութեան հնգամեակը:

Տան նախագահ Դանիէլ Մառանճեան իր բացման խօսքէն ետք արտայայտուեցաւ Էշիրօլի քաղաքապետը, փոխանորդը Ժան-Փիէր Մօթ, երեսփոխան Տիտիէ Միկօ ու Ր. Գալընաս, չնորհաւորելով օրուան տօնը ու համակրական պատգամ յայտնելով:

«Երեւան» երգչախումբը երգեց Հայաստանի վաւերերը ու հայրենասիրական երկու երգ: Ապա յեմ եկաւ «Սասուն» պարախումբը, ղեկավարութեամբ Ր. Աստուրեանի: Զեփիւռ նուագախումբին ընկերակցութեամբ երգեց երգչուհի Ռուզան Գալայճեան: Ներկաները մինչեւ ուշ ժամեր չարունակեցան երգերով ու պարերով:

ՇԱՒԻԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

կէտերուն պատասխանատուութեան նժարը: Առաջին տեսակին դէմ ընելիք բան չկայ, բայց կարելի է երկրորդ տեսակը նուազագոյնի, նոյնիսկ զերոյի իջեցնել: Այդ ալ պիտի նշանակէ առաւելագոյնի բարձրացնել հանդուրժողութիւնն ու երջանկութիւնը:

Բայց մարդը այնքան մարդ է որքան պատասխանատուութիւն կը ստանձնէ երկրորդ տեսակէն: Երկրորդ տեսակ պատասխանատուութիւններու սիրայօժար ստանձնումն է որ մարդը կը բարձրացնէ անասնական կամ նախնական մարդու մակարդակէն աւելի վեր: Տրէյֆիւսի դատավարութեան ընթացքին, Տրէյֆիւսին փաստաբաններուն պարտականութիւնն ու պատասխանատուութիւնն էր պաշտպանել ամբաստանուած գինուորականը: Բայց դրպէտ Էմիլ Զոլային պարտականութիւնն ու պատասխանատուութիւնը չէր պաշտպանել անիրաւօրէն ամբաստանուած այդ անմեղ մարդը: Էմիլ Զոլա ընտրեց պատասխանատուութիւն ստանձնելու որոշումը: Այսօր ան համբուրելի անուն է ո՛չ այնքան իր գրական ստեղծագործութիւններուն համար, որքան իր այս մարդկային բարձր ու ազնիւ վերաբերումին համար:

Մենք պատասխանատուութեան այս երկու տեսակները զանազանելով է որ կըրնանք հանրային ու հասարակական մարդոց դերն ու արժէքը ճշդել հասարակական կեանքի մէջ: Իսկական հանրային մարդը, իսկական գաղափարապաշտը, իսկական հայրենասէրը, իսկական մտաւորականը, իսկական դիտանականը ա՛յն է որ առանց ստիպուած ըլլալու կը ստանձնէ երկրորդ տեսակէ պատասխանատուութիւնները: Այդ պատասխանատուութիւններուն համար գլխացաւ պիտի ունենայ թերեւս, բայց, յաջողութեան պարագային, պիտի ունենայ նաեւ փառք ու պատիւ: Եւ երկու պարագային ալ, այլոներն գլխացաւ ունենայ կամ գլխուն փառապսակ՝ ան պիտի հպարտանայ այն պատասխանատուութեամբ, որուն տակ իր ստորագրութիւնը դրած է քաղաքար:

Ր. Հ.

(*) Առաջինը երեք տե՛ս· «Յառաջ», Յուլիս 30, Օգոստոս 9, 10/11:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ա Ր Ց Ա Խ

Վ. ՄԱՎԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԵԿՈՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սփիւռքահայ ծանօթ գրող Վահրամ Մավեանի ծննդեան 70-ամեակի նշումը(*) կատարուեցաւ Երեւանի Գրողներու Տան մէջ Սեպտ. 11-ին, ներկայութեամբ իր այրիկին: Լեցուն դահլիճին մէջ էին Գարեգին Ա., Սփիւռքէն ծանօթ հրապարակագիր Գր. Շահինեան, մտաւորական-գեղարուեստական ոճին, տպաւորիչ կերպարներ ստեղծելու վարպետութեան, նկարագրելու եւ պատմելու չը նուիրին: Ուշադրութեան յանձնեց Վ. Մավեանի «հայախտ բռնուած»ի յատկանիշը որ եթէ նոյնիսկ երբեմն կը տարտղնէ գրութեան գեղարուեստական արժէքը, չի պարփակուիր նեղ-հայկական զգացումներու մէջ: Այս բոլորին հետ գրադէտին սփիւռքահայ իւրայատուկ տիպարը անդրադառնալու կը մղէր թէ Վ. Մավեան «մեր ևմանն էր, եր եղբայրը, անժամանակ քաժնուած եզմէ, ձգելով բաց մը որ չէ գոցուած ինչեւ հիմա»:

Գ. Շահինեանի յաջորդեց Լ. Հախկեան երկարաշունչ վերլուծումով մը որ զատ զատ նկատի առնուած էին Վ. Մավեան գրադէտէն զատ ազգային գործիչը, երկիծողը: Ապա Ս. Կապուտիկեան ոգեկոչեց յոբելեարին յիշատակը ու կարդաց անոր ձօնուած իր մէկ ոտանաւորը:

Վ. Մավեանի անձին, բարեկամին մը տեսութեան վերյուշերով հանդէս եկաւ Միլանոյէն բժ. Տիգրան Ալեքսանեան. խօսեցաւ իր այս տպաւորիչ գործերուն մասին, ըսելով որ ան եղած է գաղիվերներէ քալած սերունդին ձայնը: Կարդաց նաեւ ոգեկոչումի զգացական արտայայտութիւն մը, անոր կնոջ՝ Մավեանէ կողմէ:

Հանդիսութիւնը ունեցաւ գեղարուեստական ճոխ բաժին մըն ալ որուն մասնակցեցան Լիմա Պապիկեան, արտասանողներ՝ Մարի Պահուտեան, Կամօ Տէր-Պետրոսեան, Ն. Շնորհալի երգչախումբը:

Աւարտին, վակման խօսքով հանդէս եկաւ Գարեգին Ա. հրաւիրելով նոր սերունդը սերտելու Մավեանի գրական վաստակը: Ան փափաք յայտնեց որ կիլիկիոյ իր գահակալութեան շրջանին լոյս տեսած գրադէտին ամբողջական երկերուն հատորը հրատարակուի նաեւ Հայաստանի մէջ:

Երեկոյթը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը որուն ընթացքին պատուհերով լեցուն սեղանի մը շուրջ բաժակ բարձրացուցին ներկաները:

Տ. Ա.

(*) Լուրը տուած էինք Սեպտ. 14/15-ի մեր թիւով, «Արմէնփրէս»ի մէջ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԷՋ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱՑՕՒՄ

Սեպտեմբեր 20-ին, Վանաձորի մէջ բացումը կատարուած է նախակրթարանի մը ուր 800 աշակերտ կրնայ ուսանիլ: Դպրոցը մրցանիշ ժամանակի մը մէջ -չուրջ տասը ամիսէն- կառուցուած է շնորհիւ ֆրանսահայ երկու նուիրատուներու՝ Անըսիէն Արթին Զիլինկիրեանի (1 միլիոն Ֆր.) եւ Կրընոպլէն Ամերիկի Նուրեանի (540 հազար Ֆր.) յատկացումներուն: Բացումին ներկայ գտնուած են երկու նուիրատուները ու կրթած ժապաւէնը, երկրաշարժէն վնասուած քաղաքէն մեծ թիւով բնակիչներու ծափերուն տակ:

Դպրոցին չէնքը արժած է 1,54 միլիոն Ֆր.: Ան կը սկսի 1996-97 ուսումնական տարեշրջանի գործունէութեան:

Վանաձորի շրջանի Լոռիի մարզպետը այս առիթով յայտնած է թէ երկրաշարժէն անօթեւան մնացած 8500 ընտանիք-ներէն մինչեւ այսօր միայն 5000ը-բնակարան ունեցած են, իսկ մնացեալը կ'ապրին առժամեայ անակներու մէջ: Ան մաղթած է որ դպրոցին երկու նուիրատուներուն արարքը օրինակ ծառայէ ուրիշներու որպէսզի անօթեւան ընտանիքներու կացութեան բարւոքումը աւելի չուշանայ:

Ո -ԷՍ -ՍԷ -Ը-Ի ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 25ին, Ո-ԷՍ-ՍԷ-ԸԻ խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահը հանդիպում ունեցած է երեսփոխաններու հետ. ան յիշած է Հայաստանի առաջին անկախ Հանրապետութիւնը որ կիներու քուէարկելու իրաւունք տուող առաջին երկիրներէն եղած է: Ծանրանալով երկրին Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ ռազմավարական քառուղիի դիրքին ու այդ պատճառով ենթարկուած ներխուժումներուն վրայ, ան ըսած է թէ Եւրոպա գիտակից է Հայաստանի համար ունեցած կարեւոր դերին:

***

Վ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ ԼՈՒՍԱՒԱՆՈՒԱ՞Ծ

Ինչպէս հաղորդուած էր Վ. Պետրոսեանի սպանութեան ամբաստանութեամբ ձերբակալուած էր կինը՝ Սոնա Տիգրանեան: Դատախազութիւնը զինքը կը մեղադրէ սպանութիւնը հրահանգելու յանցանքով: Հետաքննութենէն եզք տըրուած բացատրութիւնը այն է որ տեղեկանալով ուրիշի հետ ամուսնանալու վարդէն Պետրոսեանի մտադրութեան, Ս. Տիգրանեան որոշած է սպաննել ամուսինը չահադիտական դրդումով, տիրանալու համար Աշտարակի տան ու կարասիներուն: Այդ նպատակով, 1993-ին իրեն մտերիմ Միշա Յուսաւերդեանին թելադրած է սպաննել ամուսինը, վարձատրութեան փոխարէն: Այս վերջինը երկար խորհրդածելէ եզք, մերժած է պատուէրը կատարել: 1994 Ապրիլին կինը նոյն առաջարկով դիմած է Ա. Զիլոյեանին որ քանի մը օր եզք կատարած է սպանութիւնը:

ՇԻՐԱԶ ԱՍՏՂԸ

Տիեզերքի համաստեղութիւններէն մէկուն մէկ աստղը կոչուած է Ցովհաննէս Շիրազ: Տիեզերութիւնները հաղորդած է ԱՄՆ-ու զօրակցութեան եւ զարգացման Ընկերութեան նախագահը Գրողներու Տան հանդիպումին: Ան յանձնած է նաեւ անուանակոչման վկայագիրը եւ տիեզերական աստղագիտական քարտէսը ուր ընդգծուած է Շիրազ աստղը: Անուանակոչութեան առաջարկը կատարած է անձնաւորութիւն մը որ չէ ուզած ինքնութիւնը յայտնել:

***

ԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐՏԻԼ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Արդիւնաբերողներու եւ Գործարարներու Միութեան հրաւէրով Երեւան այցելած է թրքական ընկերութեան մը նախագահը: Զօրս օրուան ընթացքին ան դտնուած է արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու, առեւտրական կազմակերպութիւններու մօտ: Թուրք գործի մարդը համոզում յայտնած է որ երկու երկիրներու միջեւ գործակցութեան բազմաթիւ կարելիութիւններ կան եւ առ այդ պէտք է ստոյգ ծրագիր մը չակել:

***

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Ստեփանակերտ մէջ սկսած է ցաւի տեսական հարցերուն յատկացուած միջազգային գիտաժողով, աւելի քան 20 երկիրներէ գիտնականներու մասնակցութեամբ: Գիտաժողովը կազմակերպուած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի կենսաֆիզիքի կեդրոնի տնօրէն Ս. Հայրապետեանի եւ Նիւ-Եորքէն յայտնի ջղակենսաբան Վանիա Ապգարեանի կողմէ: Գիտաժողովը կ'աւարտի Երեւան, որմէ եզք փրոֆ. Հայրապետեան Պոլսոյ մէջ կը մասնակցի ցաւի նիւթին նուիրուած ուրիշ գիտաժողովի մը:

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Դարի զոյ մեր աննման ու պատուական բարեկամը՝ կարապետ Պիլէզիկեան (Տիգրան Երկաթ) ու խնդիրը բացատրեցի երեն, որ իսկոյն Փրանսերէն գրուով պատրաստեց յիշատակագիրը, որ վեց օրինակ գրելէ եզքը՝ Հնչակեան կինքովը կնքեցինք ու փոքրիկ ազգական մը ձեռքով դեսպանատուները տալ տուինք:

Յիշատակագիրը այնքան լաւ Փրանսերէնով մը, այնքան յուզիչ ու միանգամայն կորովի ոճով մը խմբագրուած էր որ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց դեսպանատան շրջանակներու մէջ եւ Փրանսական ու անգլիական թերթեր անոր զանազան մասերը հրատարակեցին:

Ալպէր Ռուէ, որ Փրանսական դեսպանատան առաջին թարգման Պ. Ռուէի տղաղբօրօրդին էր եւ սերտ յարաբերութիւն ունէր դեսպանատան հետ ու միանգամայն մեր ալ բարեկամն էր, ինձ յայտնեց թէ այդ յիշատակագրէն եզքը՝ դեսպանատուներու մէջ հաւատք գոյացած էին թէ Հնչակեան կուսակցութեան մէջ անպատճառ ծանօթ դիւանագէտներ գտնուելու էին:

Հակառակ այս ամէնուն սակայն բանակցութիւնները չազատեցան:

Ալպէր Ռուէ, որ վերջերս մեռաւ, այլ թուականներուն եւ անկէ եզքն ալ մի չատ մեծ ծառայութիւններ մատուցած է հայ յեղափոխականներուն:

Երբ մէկը ունենայինք Պոլսէն փախցնելու, միշտ երեն կը դիմէինք եւ ինք միջոցը կը գտնէր չնորհիւ իր յարաբերութիւններուն եւ չատ անգամ ինք իր ձեռքով կ'առաջնորդէր փախստականը մինչեւ չոգենաւ: Աբչակ Զօպանեան, Սուրէն Պարթեւեան (կամ բուն անունով Սիսակ Պարտիզպանեան) Սարգիս Սուլին եւ ուրիչ չատեր, իր օժանդակութեամբ փախած են Պոլսէն:

Ասկէ զատ ձերբակալման վտանգին ենթարկուած անձեր օրերով իր տունը պահած է, ինչպէս Տիրան Քէլէկեանը, Վահէ Աբզուեանը, կարծեմ Սարգիս Սուլինն ալ եւ ուրիշներ:

Իր ծառայութիւնները ասոնցմով չէին վերջանար, Ալպէն Ռուէ բարեկամ մնաց հայ յեղափոխականներուն:

Շահնազարի բանտարկութեան առթիւ ալ իր ծառայութիւնները չմերժեց, բայց դժբախտաբար կարելի չեղաւ զայն ազատել:

Ֆրանսական դեսպանատան պաշտօնեաներէն մին՝ պարոն Քուինէ, որ յանձն առած էր Շահնազարի մասին միջամտել ոստիկանութեան նախարարին մօտ, մէկ քանի դիմումներէ եզք յայտարարեց թէ անկարելի էր զինքը ազատել եւ թէ իր խնդիրը զատարանին պիտի ներկայացուէր: Այդ առթիւ օր մը ինծի ալ յայտարարեց.

-- Դուք ալ լաւ կ'ընէք աւելի երկար ատեն հոս չմնալով, որովհետեւ մալ ցօքէ եղած էք եւ ի վերջոյ ձեզ ալ պիտի ձերբակալեն:

-- Բայց ես յեղափոխական չեմ, յայտարարեցի, ինչ որ բացարձակ ճշմարտութիւն էր, որովհետեւ կեանքիս մէջ ա՛չ Հնչակեան եւ ո՛չ ալ Դաշնակցական եղած եմ:

-- Ձեր անունը իրրեւ կասկածելի արտասահմանուեցաւ նախարարին կողմէ, պընդեց Պ. Քուինէ, կը խրատեմ որ հոս չը մնաք:

Այս ազդարարութիւնը բնականաբար բաւական լուրջ էր եւ ես որ արդէն Պոլսէն հեռանալու միտք ունէի փութացի պատրաստուիլ:

Գիտէի որ քիչ առենէն Դաշնակցական ցոյց մը տեղի պիտի ունենար եւ անկէ եզք ապահովաբար դիս ալ ծակը պիտի նետէին, եթէ երբեք մինչեւ այն ատեն սպասելու յանդգնութիւն ունենային:

Դաշնակցական ցոյցը ամէնուն բերանն էր, գիտէինք որ պոմպաներ պիտի գործածուէին՝ բայց որոշապէս չէինք գիտեր թէ ի՛նչ կերպով պիտի կատարուէր:

Հիանալի էր այդ թուականին եռանդն ու խանդավառութիւնը: Պապը Ալիի ցոյցին անյաջողութիւնը փոխանակ վհատութիւն ձեռք բերելու՝ աւելի ոգեւորած էր Պոլսոյ երիտասարդ Հայութիւնը, որ նոր կռիւի մը կը պատրաստուէր ազգային գործունէութեամբ մը:

Հայ աղջիկներ պոմպա կը պատրաստէին Սկիւտարի, Սամաթիոյ, Պալաթի եւ ուրիշ թաղերու մէջ:

Օր մը, Տիկին Գայեանէ Մատակեան որ, իբրեւ Մանկապարտէզներու վերին հսկող, թաղէ թաղ կը շրջէր, դիս բռնի Սկիւտար տարաւ ցոյց տալու համար «պոմպա չինող աղջիկները», որոնց մէջ վարժուհիներէ սկսեալ մինչեւ փոքրիկ մանկուհիներ կային:

Այդ աղջիկները, Հնչակեան ու Դաշնակցական, քով քովի եկած կ'աշխատէին միւռաննութեամբ մը, որուն հիմա զժուարաւ կարելի է հաւատալ:

Պոլսոյ յեղափոխական առաջին Հայուհիներէն մին եղած է կարծեմ Բերայի Սրհեստանոցի աշակերտուհիներէն Օր. Մառի Պէյլէրեան (այժմ Տիկին Պէյլէրեան՝ տեսչուհի Իզմիրի վարժարանին), որ իրրեւ առաջնակարգ գրադիտուհի ալ այսօր ծանօթ է գրական աշխարհին եւ որ Եզիպտոսի մէջ հիմնած է առաջին հայ ֆէմինիզք հանդէսը:

Օր. Մառի Պէյլէրեան իր երկու ընկերուհիներով մասնակցած էր Պապը Ալիի ցոյցին եւ ոստիկաններու ու զինուորներու ներկայութեան՝ յեղափոխական յայտարարութիւն մը կարդացած ժողովուրդին:

Իր այս յանդուգն արարքէն եզքը յաղած էր օձիքը ձեռք չտալու եւ ինքն ալ, Վահէի ու իր ընկերներուն պէս, ծածկուած մնաց ամիսներով, խուսափելու համար ոստիկանական հետապընդումներէն:

Ցիշեմ նաեւ որ Հնչակեան օրիորդներու պետն էր Սարգիս Սուլին, որուն իր ընկերները բզզար աղասը անունը կու տային հեզնաբար:

Օրիորդ Պէյլէրեան, Պանքայի ցոյցէն եզքը, յաջողեցաւ Պոլսէն փախչիլ առանց ձերբակալուելու եւ հաստատուեցաւ Եզիպտոս, ուր մնաց երկար տարիներ իրրեւ ուսուցչուհի Ազեքսանդրիոյ՝ Պօղոսեան եւ Գահիրէի՝ Գալատեան վարժարաններու:

Սահմանադրութեան հռչակումէն քանի մը չաբաթ առաջ Պոլսոյ թերթերուն մէջ կարդացինք թէ Մառի Պէյլէրեան ետեղեռնադատ Աւետեանին կողմէ մահուան դատապարտուած էր իբրեւ բացակայութեան:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

րուկները կը պատրաստէ. - «Յոյսն ունէի որ վագգէն Մանուկեանի յաղթանակը քաներ մը կը փոխէր: Մէկ ելք կը տեսնեմ՝ լքել երկիրս»:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԹՈՒՐՔԻԱ մարդկային իրաւանց զանգուածային խախտումները կ'ընդգծէ» կ'ըսէ «Էմնըսթի Ինթերնէշընըլ»: Սեպտեմբեր 30-ին Լոնտոն հրապարակուած հաղորդագրութեան մէջ, կազմակերպութիւնը կը յանդիմանայ «արտադատական զնդակահարումներու», «անհետացումներ»ու վրայ, որոնք կը բազմանան 1990-էն ի վեր Պոլիս եւ Անգարա, ինչպէս նաեւ Հարաւ - արեւելեան քաղաքներու մէջ: Ըստ ընդհանուր քարտուղարին՝ Փիէր Սանէ, ոսոիկանները անպատիժ կը մնան: Կազմակերպութիւնը կը քննադատէ նաեւ «հակաբեկչական օրէնքին օգտագործումը հետապնդելու եւ բանտարկելու համար զրագէտներ, հրատարակիչներ եւ քաղաքական դէմքեր» կարծիքի յանցապարտութեամբ: Էմնըսթի չորք մը յանձնարարութիւններ ուղղած է Թուրքիոյ կառավարութեան եւ հրաւիրած է Թուրքիոյ զէնք եւ պինւորական կազմած ծախող երկիրները որ հսկեն որպէսզի «այդ զէնքերը չօգտագործուին մարդկային իրաւանց խախտումներ կատարելու համար»:

ՀԵԼՄՈՒԹ ՔՈՀԼ, իր կարգին, հատորով մը կը պատմէ թէ ի՞նչպէս իրագործուեցաւ Գերմանիոյ վերամիացումը: «Գերմանիոյ միասնականութիւնը կ'ուզէի» խորագրուած է դիրքը ուր Գերմանիոյ վարչապետը իր տարբերակը կը ներկայացնէ, կը նկարագրէ Միթերանի վերապահութիւնները. Ֆրանսայի նախագահը կ'ուզէր յապաղեցնել այդ վերամիացումը Գորբաչովի կայունութիւնը չվըտանգելու համար: Մինչ Գորբաչով իր յուշերուն մէջ որեւէ նիւթական ակնարկութիւն չընէր եւ կ'ըսէ թէ «նուիրած է» այդ վերամիացումը, Քոհլ կը գրէ թէ ոստիկանները է 3 միլիառ մարքի յատկացում վարկ մը տրամադրել, առանց տոկոսի:

ԼԵՆԻՆԳՐԱԴի չրջանի կառավարիչ ընտրուած է համայնավար մը՝ Վադիմ Գուստով ձայներու 53,37%-ով ընդդէմ հրաժարեալ կառավարիչին որ ձայներու միայն 31,66% ստացած է:

ԷՐՊԱՔԱՆ Հոկտեմբեր 2-էն 8 չրջապտոյտ մը կը կատարէ Եգիպտոս, Լիբիա եւ Նիժերիա, այս ձեւով չարունակելով մահմետական աչխարհի հետ մերձեցման իր քաղաքականութիւնը: Լիբիա այցելութիւնը բաւական էրարանցում ստեղծած է Թուրքիոյ մէջ, քանի Լիբիա ահաբեկչութեան զօրավիգ երկիր մըն է:

ՌԵՖԱՀ իսլամական կուսակցութեան ծոյը խոր տարակարծութիւններ ծագած են եւ «Մռնտ»ի մնայուն աչխատակիցը կը գրէ (Հոկտեմբեր 1) թէ ծայրայեղ հոսանքները կրնան պատակտում ստեղծել: Նիքոլ Փոփ կ'ըսէ թէ Անգարայի Սեպտեմբեր 1-ի համագումարի ընթացքին է որ ներքին դժգոհութիւնները աւելի դայտուն եղան, երբ պատգամաւորները մերժեցին ընտրել Զէքի Զէլիքը որ պետկավարութեան թեկնածուն էր եւ նախընտրեցին աւելի արմատական դէմք մը՝ Մեհմեթ Թէլլիօղլու: Բայց, ան մերժած ըլլալով ենթարկուիլ պաչտօնական թեկնածուին, ընտրութիւնը չեղեալ համարուած է ու նոր ընտրութիւն մը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 24-ին եւ էրպաքանի հրամանին վրայ, Թէլլիօղլու քաչած է իր թեկնածութիւնը եւ Զէլիք ընտրուած է: Բայի 50% յաւելումին պաչտօնատարներու աչխատավարձերուն վրայ, էրպաքան հրաչք չէ գործած, նոյնիսկ օտար ճնչումի տակ, ստիպուած եղած է հանդուրժել Իսրայէլի հետ համագործակցութեան համաձայնագրին: Որքան ալ իսլամապաչտները ուզեն կրօնական եւ հակազեմոկրատ կարգ մը հաստատել, վարչակարգին իրականութիւնները տարբեր են եւ «Սապահ»ի խմբագիրը կ'ըսէ թէ Ռեֆահը չի կրնար տապալել հաստատուած կարգը որ իսր արմատները ունի:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 94-ՐԴ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 92-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի օր, Հոկտեմբեր 6, Փարիզի Առաջնորդանիստ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հիմնարկութեան 94-րդ եւ օծման 92-րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ ժամը 10·30-ին Մայր Տաճարին մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղ կ'օրհնուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԴՈՒՃԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի՝ գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող քարերարուներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւչատութեան համար:

Ցաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաչէն բարերար Ա-ՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի, ՄԱՆԹԱՇեան Ընտանիքի եւ Մայր Տաճարի հանդուցեալ Բարերարներուն համար:

Ցետ եկեղեցական արարողութիւններուն, Մայր Տաճարին Տիկնանց Ցանձնախումբին կազմակերպութեամբ, Առաջնորդարանի Պատուոյ Սրահին մէջ՝ ի յարգանս Բարերարներուն՝ պատշաճ ընդունելութիւն նախատեսուած է:

Կը հրաւիրուին մեր եկեղեցւոյ բոլոր հոգեւոր զաւակները մասնակցիլ՝ Ցիշատակի եւ Ցարգանքի այս արտայայտութիւններուն՝ ազօթքով միանալու Բարերարներու օրինակին եւ իրենց բոլորանուէր մասնակցութեամբ ու նուիրատուութեամբ հոգածու զառնալու մեր Սուրբ եկեղեցւոյն բարգաւաճման:

Ս. ԾՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ. -

*Եկեղեցաչէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաչեան, Արուսեակ Ազարեան, Հմայեակ Ալեքսանեան, Զապէլ Ալթունեան, Արաքսի Ակոնայեան, Մարիամ եւ որդի Գուրգէն Ակոնայեան, Հայկ Ապապէկեան, Հրանդ Ադապէկեան, Վերթհայմ Ադապէկեան, Նոյեմի Ամպէրեան, Վահրամ Արսլանեան, Վիքթորիա Արսլանեան, Ժան - Փիէռ Անուանեան, Լէոնդին Անուանեան, Լիւսի Աչճեան, Եւփիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Մարիամ եւ Ցովհաննէս Բարսեղեան, Միհրան եւ Թագուհի Գավէզեան, Սեդրակ Գաւունեան, Մայրանոյչ Գործունեան, Արմենակ Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան, Սրբուհի Զատիկեան, Նչան եւ Հայկանոյչ Զէլվէյեան, Հայկ Զրուանդեան, Աթանադինէ Էդնայեան, Օննիկ Էմմէճեան, Իրեն Էնկէլ - Գույումճեան, Ցովհաննէս Ըչըլեան, Վարդան եւ Երանուհի Թիւթիւնճեան, Աստղա Թորոսեան, Զարուհի Թորոսեան, Խաչիկ Թորոսեան, Ցարութիւն Ժամկոչեան, Եսթեր Իչքալացեան, Վահագն Իչքալացեան, Ճէյմս եւ Ռոզա Ճըտըրչահ, Բիւզանդ Խոտիկեան, Սիրվարդ Խուկանեան, Տիգրան եւ Մարիամ Կակաչեան, Անդրանիկ եւ Փայլիկ Կէնճեան, Վրոյր Հալէպլեան, Արմենակ Համբարձումեան, Գարրիէլ Համբարձումեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Վալանթէն Ղուկասեան, Անդիճա ձիհանեան, Սարգիս - Մինաս ձիհանեան, Ցովհաննէս Մալեանց, Արմէն Մամիզ, Եսթեր Մամիզ - Գարամանեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմինէ Մելիք - Գալէնտէրեան, Միհրանոյչ Մեսրոպեան, Եփրեմ Միհրան - Եփրեմեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Գառնիկ Մոմճեան, Զօհրապ Մուրատեան, Զարմայր եւ Վարդուհի Մուսայեան, Կարապետ Յակոբեան, Վարդանոյչ Յակոբեան, Սիմոն Ցովնանեան, Վանուհի Ցովնանեան, Պօղոս Նուպար Փաչա, Մարգրիտ Շմաւոնեան, Ցարութիւն Որբերեան, Ռուբէն եւ Մարի Որբերեան, Մարգրիտ Ուզունեան, Ցովհաննէ Չիլինկիրեան, Ռոզա Պազըրճեան, Գարրիէլ Պալապանեան, Արա Պարթեւեան, Եդուարդ Պապեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Թամար Պարսիրօթ, Թագուհի Պետոյեան, Արմէն Պետրոսեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Մուշեղ Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Վահնոյչ Զրբաչեան, Զօհրապ Սանթուրճեան, Բարսեղ եւ Թագուհի Սարաֆեան, Ցարութիւն Սեոիկեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Լէա Սէրայտարեան, Թագէոս Սթաթեան, Հայկազ Սինանեան, Սիմոնն Տակառեան, Օհան Տակառեան, Մարտիկ Տակառեան, Բարսեղ եւ Ադնիւ Տամլամեան, Մովսէս եւ Նարդուհի Տէմիրճեան, Մարի Ս. Տէոէյեան, Աբաքսի Տէր - Մեսրոպեան, Թորգոմ Տէր - Մեսրոպեան, Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Տէր - Մեսրոպեան եւ Երէցկին Փերուզ Տէր - Մեսրոպեան, Ցակոբ Տէր - Ցակոբեան, Սիրարփի Տէր - Ներսէսեան, Բարգէն Տէր - Սարգիսեան, Զաւէն Տէր - Սարգիսեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Ալէքն Փափազեան, Հերմին Քանթար, Սօֆի Ռօզ Քանճեան, Սեդրակ Քարեան, Մանիա Քոչարեան, Ստեփան Քոչարեան, Աչոտ Ֆրէնկեան, Սիրանոյչ Ա. Ֆրէնկեան, Մօրիս Օպէր, Աղաւնի Թորոսեան, Սրբուհի Թորոսեան, Արամ Մարտիրոսեան, Անդրէ Ցարութիւնեանց, Սեդրակ եւ Ալիս Ցովսէփեան, Արա Սերոբեան, Մարգրիտ Փափազեան, Վերժին Մոմճեան, Մարիամ Տակառեան, Միհրան Եփրեմեան, Գառզուհի Զաքարեան, Վարդավառ Կէօվչէնեան, Փերուզ Ցակոբեան, Մարի Պէկեան, Ցովհէս Պէրպէրեան, Նուբար Ֆրէնկեան, Սիրարփի Սանթուրճեան-Հալէպլեան, Ցարութիւն Ֆիրէնկիւլեան, Ահարոն Հիչիչեան, Արեգնաղ Հիւրէ, Գոհար Միլոփ, Սարգիս Միլոփ, Լուսիա Միխիլեան, Ցաբէթ Ցարութիւնեան, Ժեմմէն Անուանեան - Աւանեան, Ժիրայր Գարամեան, Գրիգոր եւ Սաթենիկ Եփրատաչեան, Ցարութիւն Միւթիվէլեան, Սեդա Պաքմաչեան,

ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑՍ Ի ԿԵԱՆՍ ԵՂՈՂ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ. -

Անանուն բարերար մը, Անդիճա Ալեքսանեան, Մարիամ Գաւունեան, Մարի Ժամկոչեան, Միչէլ Ժամկոչեան, Նչան Ժամկոչեան, Արմենուհի Խոտիկեան, Պատրիկ Կէնճեան, Սոնիա Կէնճեան, Ցովհաննէս Միսիլիեան, Աբշալոյս Մխիթվէլեան, Արաքսի Մուրատեան, Թագուհի Ցարութիւնեան, Վահէ Զիլինկիրեան, Գէորգ Պազըրճեան, Անահիտ Ռաֆայէլ Պետոյեան, Գարօլ-Անոյչ Պետոյեան, Էմմանիւէլ-Աստղիկ Պետոյեան, Մարիամ - Սէսիլ Պետոյեան, Միչէլ Պետոյեան - Քրէթիէն, Սարգիս Պետոյեան, Վարդգէս Տակառեան, Իմոն Ղազերեան, Մարգրիտ Ղազերեան, Հայկանոյչ Մարտիրոսեան, Արա եւ Հուրի Երեւանեան, Պարպարա Միլոփ, Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան, Սիլվա Սերոբեան, Սուրէն եւ Սոնիա Սարգիսեան, Միքայէլ եւ Մատլէն Ցակոբեան:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԻԼԱՆՕ. - Բժ. եւ Տիկին Տիգրան Ա-լեքսանեան 1·000 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին, ի յիչատակ՝

Վահրամ Մալեանի
ծննդեան 70-ամեակին:

***

ՏԷՍԻՆ. - Տիկին Մարիճա Հաբէլեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին փոխանակ ծաղիկի, Տիկին Տիրուհի Պետոյեանի յիչատակին եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընտանեկան պարագաներուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որպէս միջոցառում կամ երկօրեայ դպրոց գործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ - դասարանով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը:

Հեռաձայնել Մկնիկ ընկերութեան՝
43 - 98 - 15 - 59

ՑՈՒՇԱՑՆԱԿ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Աբշալոյս թաղական մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 10·30-ին Փարիզի Մչակոյթի Տունը 17 rue Pixe:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեչտ է:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԵՐԵԿՈՑԹ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԵՐԳԵՐՈՒԻ
կը կատարէ՝

ԲԻԶԱՆԴ ՖԸՆՏԶԳԵԱՆ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 4,
ժամը 20·30-էն սկսեալ,
Մ. Ցովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ
«Ֆրէնկեան Սրահ»ին մէջ՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
- Մուտքը ազատ է -

Sous la présidence de **René Rouquet,** Sénateur--Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —
20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 11 Octobre — 19h — Salle des Fêtes— rue Voltaire
- **SOIREE D'OUVERTURE** (sur invitation)
en présence de nombreuses personnalités;

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian**
et **Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
- **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
- **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

——— La **M C A** sur **AYP FM 99.5** ———
Samedi 12 — 10h15
- **«Cartes sur table» : Les 20 ans de la M C A**
Mercredi 16 — 10h15
- **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
- **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : **43 76 55 89** 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
JEUDI
3 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ ապառքով)
1.250 Ֆ. (շաբաթաթերթի ապառքով) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72e ANNEE — N° 18.953

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.953

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ԱՄԲ. – Ինչպէս գրած էինք, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Սեպտ. 30-ին ելոյթ ունեցաւ հեռատեսիլէն: Ստորեւ, ամբողջութեամբ կու տանք այդ ելոյթը, որու վրայ դադրադառնանք առանձին, յաջորդով:

Սիրելի Հայրենակիցներ,

Ընտրութիւնների արդիւնքների պաշտօնական ամփոփումից յետոյ, պարտք եմ համարում դիմել ձեզ՝ արտայայտելու համար իմ երախտագիտութիւնը եւ յայտնելու որոշ նախնական դնահատականներ վերջիս իրավիճակի վերաբերեալ:

Նախ ուզում եմ առանձին-առանձին շնորհակալութիւն յայտնել Հայաստանի Հանրապետութեան այն 647 հազար քաղաքացիներին, որոնք վստահութեան քուէ են տուել ինձ, ապահովելով յաղթանակի համար անհրաժեշտ ձայների քանակը:

Յատուկ շնորհակալութիւն եմ յայտնում դիւղական շրջանների բնակիչներին, որոնք չնայած իրենց դեռեւս ղրժալար կեանքին ու բազում հոգսերին, հաստատել են ինձ ու ցուցաբերել առաւելագոյն աջակցութիւն:

Երախտապարտ եմ, անշուշտ, նաեւ իմ ընտրական կենտրոնի գործունէութեանը իրենց ծանրակշիռ նպաստը բերած համակիրների լայն շրջանակին՝ ղեկաւարութեամբ Բարգէն Արարքցեանի, ինչպէս նաեւ իմ բոլոր վստահուած անձանց, որոնք ներկայացնում էին մտաւորականութեան, կրթութեան, դիտութեան, մշակոյթի, առողջապահութեան բնագաւառների, արտադրութեան եւ գործարարութեան ոլորտի հիմնական շերտերը:

Ձեմ կարող ամենայն անկեղծութեամբ չյախտադիտութիւնս չյայտնել նաեւ իմ դրակիցների օգտին քուէարկած շուրջ 200 հազար քաղաքացիներին, որոնք ազատօրէն կատարել են իրենց քաղաքացիական պարտքը եւ այդպիսի ակտիւութեամբ մասնակցել երկրի ժողովրդավարացման կարեւորագոյն գործընթացին:

Նորընտիր նախագահին լուրջ խորհելու տեղիք պէտք է տայ բնակչութեան մեծ մասի դիւղական շրջանների բնակիչների

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դժուար է յաճախ այս երկուքը իրարմէ զատել – գիրքեր կան որոնք բարեկամներու կամ ընտանեկան պարագաներու նման մեզի հետ կ'ապրին իրբեւ գիտակից, աճող ու փոխուող էակներ, օրինակ Վարուժանի, Օշականի կամ Զարեհանի գիրքերը որոնց չատ անգամ կը դառնամ նորութիւն փնտռելով, հարցումներ ուղղելու կամ բացատրութիւն հարցնելու, տեսակ մը խմաստութեան բառարաններ: Մարդիկ ալ կան որոնք գիրքեր են ինծի համար, սիրելի, մտերիմ ու վստահելի անձեր որոնց ներկայութեան կեանքի պահեստս եւ հասկացողութիւնս կ'ածի, կը նորոգուի ինչպէս կ'ըլլայ երբ գիրք մը կարդամ: Անոնց մէջ կան՝ որոնք բաց գիրքեր են ու կը կարդամ անոնց պարունակութիւնը մաքուր, ազնիւ նպատակներով: Այդ գիրք-մարդիկը կամ պարզունակ ու թափանցիկ էակները են, կամ չատ բարդ անձեր որոնք տակայն քաջութիւնը ունին չծածկելու, չկեղծելու իրենց ճշմարտութիւնը: Այս ամբողջէն անկախ՝ գիրքերու մէջ մարդիկ կ'ապրին թէ իրբեւ հեղինակ եւ թէ իրբեւ հերոս ու չատ գժուար գտած եմ այս երկուքը զանազանել իրարմէ: Ո՞ւր կը վերջանայ հեղինակը եւ ո՞ւր կը սկսի գիրքը կամ գիրքին հերոսը: Իրը սկզբունք, ընդունած եմ թէ հեղինակին ներկայութիւնը իրը ոճի խաղ կամ ինքնատըպութիւն կամ նրբութիւն, իրը անձնական միջամտութիւն, զգացական կեցուածք եւ նախասիրութիւն՝ որ չատ յաճախ յայտնի կ'ըլլայ գիրքին մէջ՝ պէտք է բացակայ ըլլայ լաւ գիրքէն, հեղինակը պէտք է հալի իր երկին մէջ: Ճեռով, ո՞րն է աւելի կարեւորը գոյութեան համատով, հեղինա՞կը թէ իր գիրքը: Եւ վերջապէս, էսթետական ի՞նչ հիմնական տարբերութիւն կայ մարդ էակին եւ գիրք առարկային միջեւ – չեմ գիտեր:

Այս է պատճառը որ գիրքը կը դնեմ արժանի յարգանքի, չատ մօտ անոր՝ որ կը տրուի մարդ անհատին: Եւ այս արժեւորումը գիրք կոչուածին ինծի կը մղէ դնել մէկ անգամ հանրութեան ներկայացնել չուրջս թափառող նոր, ամբողջոտ գիրքերը որոնց վրայի մակագրութենէն կը կռահեմ թէ իրենց չափ հեղինակն ալ անձկութեամբ եւ զսպուած ուրախութեամբ կը սպասէ այդ երջանկիկ պահուն: Ի վերջոյ ես ալ իրբեւ հեղինակ նոյն ապրումները ունեցեր եմ ու փորձեր եմ քաջութեամբ եւ որոշ խմաստութեամբ դիմագրաւել մարդոց լռութիւնն ու անտեսումը իմ գիրքերուս հանդէպ, առանց թթու մեզադրանքի, առանց գառնութեան հանրութեան մը հանդէպ որ ոչ մէկ պարտականութիւն ունի գրածներս գնելու կամ կարդալու: Ամէն անձէ աւելի գրագէտն է որ գիտակից է իր աննշան ոչնչութեան սիեզերքի ու ժամանակի անհունութեան մէջ, ան է որ, ուէէ անձէ աւելի՝ կը զգայ մարդկային ճիգին անզօրութիւնը՝ խմաստաւորելու եւ արդարացնելու իր գոյութիւնը կացութեան մը մէջ որմէ դրեթէ ոչինչ կը հասկնայ: Անշուչտ իր գիրքը հերոսական ճիգ մըն է սրբագրելու այս ապիւրատը, բացակայ Աստուծոյ մը տեղը լեցնելու, ճշմարտութեան անբառելի մարտահրաւէրին պատասխանելու իր ողորմելի միջոցներով: Բայց մեծ յաւակնութիւններ ու ակնկալութիւններ կապելու չէ այս յուսահատ ճիգին՝ որպէսզի փրկուին մարդկային արժանապատուութիւնը եւ հպարտութիւնը: Գիրք մը գրելը ի վերջոյ փաստ մըն է թէ մարդկային ոգին դեռ կը պայքարի անհեթեթ եւ անհակնալի իրականութեան մը դէմ, փաստ մըն է թէ մարդը կը յանդգնի սրբագրել կամ ամբողջացնել ստեղծագործութիւնը, հաւատքի գործ մըն է, հաւատք՝ մարդ էակի կորովին, ներքին ուժին եւ անպարտելի յամառութեան վրայ: Տիեզերքի համար սակայն չատ մեծ տարբերութիւն ըլլալու չէ քարի կը տորին, ծաղիկին, միջատին եւ մարդ արարածին միջեւ: «Այս ճշմարտութեան մեր գիտակցիլը եւ ատով հանդերձ չարունակել ապրիլը մեր կեանքին իմաստ մը տալու՝ ահա այս է որ մեզ մարդ կ'ընէ ու կը տարբերէ մեզ քարի կտորէն», պիտի ըսէր Ալպէռ Գամիւ:

Այս քանի մը մտածումները կ'այցելեն ինծի հիմա որ որոշած եմ մէկ մէկ ներկայացնել այդ գիրքերը «ընթերցող հանրութեան»: Շատերը առանցմէ արդէն ծանօթ են գիրք կամ թերթ կարդացողներուն: Թէ քանի՞ հատը անոնցմէ պատած գնած են հատորը ու ժամանակ գտած զործի ու ֆրիուէյի, հաճոյքի, պըտոյտի, ճաշի, քունի, ժամանցի, թերթ կարդալու, չաղակրատելու, ակումբ կամ եկեղեցի երթալու եւ պարզ, բնական, առողջ «վիզիթա»յի տրամադրուած ժամերէն դուրս, անկիւն մը քաչուած, հանդարտ գլուխով եւ մտքի լուրջ կեդրոնացումով կարդալու այդ գիրքերը՝ չատ յայտնի չէ: Հաւանաբար կարեւոր ալ չէ, որովհետեւ մշակոյթի մը վիճակը սակրանի կամ չուկայի մարդոց մտքին մէջի թիւերով ու հաշիւներով չէ որ կ'արձեւորուի, այլ չատ սահմանափակ ընթերցողներու եւ մասնագէտներու խաւի մը վերաբերումովը մտածումի եւ արուեստի գործերու հանդէպ: Պէտք կ'ըլլայ անգամ մը եւս յիշեցնելու, թէ մշակոյթի առնուազն երկու մակարդակ կայ մեր ժամանակներուն – ժողովրդայինը, կամ ինչ որ ընթերցող հանրութիւն կը կոչենք, եւ միւսը, որ մօտաւոր բառով մը «ընտրանիինը» պիտի անուանեմ: Գիրքերուն թուոմի կարգը կապ չունի անշուչտ իրենց արժէքին կամ կարեւորութեան հետ: Պարզ «պոչ քռնելու» կարգ մըն է, ինչպէս ամէն օր կը պատահի դրամատուներու, խանութներու եւ երկաթուղիներու կայարաններուն մէջ:

1.- Գէորգ Տօնապետեան, «Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը Հիւսիսային Ամերիկայի Մէջ», Բ. հատոր (1910-1923), Պոսթըն, 1995, 648 էջ: Ա. հատորը լոյս տեսած էր 1993-ին: Հ.Ց.Դ. արխիւներէն օգտուելով, ծաւալուն հատոր մը՝ ուր ցարդ անտիպ նամակներ եւ փաստաթուղթեր, խնամքով ու լայն ծանօթագրութիւններով, կը ներկայացուին հայ միջին ընթերցողին եւ առաղձը կը հայթայթեն մեր պատմութեան մէկ չատ կարեւոր չրջանին վերակառուցման համար: Անհրաժեչտ աղբիւր է նաեւ հայ ռեւէ պատմաբանի՝ որ Դաշնակցութեան եւ Սփիւռքի պատմութիւնը պիտի գրէ: Պատկերազարդ ու խնամուած հրատարակութիւն: Հատորը կը բացուի Ակնունիի Ամերիկա ժամանումով 1910 Սեպտեմբերին ու կը գոցուի 1923-ի 15-րդ Պատգամաւորական ժողովով: Բծախնդիր եւ արտակարգ աչխատանքի արդիւնք են այս երկու հատորները:

2.- Հրազդան, «Մտերմութեան մէջ Վերապրումներ», Կլենտէյլ, 1996, 110 էջ: Անձնական յուչերու յուզիչ հանդէս մը չորս մտաւորականներու չուրջ կառուցուած – Գասպար Իփէկեան, Լեւոն Շանթ, Նիկոլ Աղբալեան եւ Բարսեղ Կանայեան: Հայկական Պէյրութի Ոսկեդարէն (1940-էն մինչեւ 70-ական թուականները) հատուած մը կը վերակենդանանայ չնորհիւ այս հատորին: Ցուչագրութիւնը ամէնէն անտեսուած կալուածն է մեր գրականութեան եւ Պ. Շիրինեանի գործը, սրտի պարտք մը եւ մտքի պարկեչտ աչխատանք՝ կարեւոր բաց մը կը գոցէ:

3.- Զուլալ Գազանճեան, «Հատընտիր Հայ Հին Բանաստեղծութեան», Ա. հատոր, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1995, 607 էջ: Սքանչելի հրատարակութիւն մը, ուր տրուած է հատընտիր մը 13 բանաստեղծներու գործերէն, Մովսէս Խորենացիէն մինչեւ Գրիգոր Տղայ (12-րդ դար), գրաբար բնագրով եւ արեւմտահայերէն թարգմանութեամբ: Կան նաեւ 13 չարականներ եւ վեց անանուն տաղերգուներու գործերէն կտորներ: Մանաւանդ իտական ու բարձրորակ հրատարակութեամբ իրագործուած հատոր մը, լաթակազմ ու չքեղ տպագրութեամբ: Անհրաժեչտ ներկայութիւն ամէն մշակուած Հայու գրադարանին մէջ:

4.- Եդուարդ Պօյաճեան, «Կեանքի Ափերէն», արձակ էջեր, խմբագր. Պօղոս Սնապեան, հրատ. Գէորգ Մելիտինեցի Գրական Մրցանակ թիւ 27, Անթիլիաս, 1995, 470 էջ: Միջին – Արեւելքի մէջ գաղութներու գրականութեան հատանրար ամէնէն բուռն եւ տաղանդաւոր գրադէտն է Պօյաճեան: Այս հատորով, ուր խմբուած են իր արձակ բանաստեղծութիւնները, խորհրդածական էջերը, եւ պատմուածքները, իր գրական դիմագծին ճոխ եւ այլազան նկարագիրը, իր կրքոտ հայկականութիւնը եւ հողին հըրայրքը ուչագրաւ ցայտք կը ստանան: Դժբախտաբար, հատորէն դուրս մնացած են իր կենդանագիրերն ու բանաստեղծագործութիւնները:

5.- Հ. Տաճատ Վրդ. Եարտմեան, «Հայաստանի Վանքերուն եւ Եկեղեցիներուն Մշակութային Կորուստը 1894 – 1896 եւ 1915 – 1925 Տարիներուն», Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1995, 107 էջ: Առաջին եւ յաջող փորձ մը հակիրճ գաղափար մը տալու մեր ազգին մշակութային ահաւոր կորուստին, 1894 – 1925 տարիներուն: Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին, փարիզեան Իսի-լէ-Մուլինոյի արուարձանի փալէ ան Քոնրէի ընդարձակ սրահին մէջ, որ դրեթէ ամբողջութեամբ լեցուած էր, տեղի ունեցաւ «Հայաստան» Հիմնադրամի ցերեկոյթը, ի նպաստ Ֆոնտին:

Բացումը կատարուեցաւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի երգին ունկնդրութեամբ: Հիմնադրամի ընդհ. քարտուղարը Ռեմոն Գէորգեան բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն ու բեմ հրաւիրեց հայ առաքելական եւ հայ աւետարանական Իսիի հոգեւոր հովիւները՝ Մխեռն Վրդ. եւ պատուելի Ժիլբ պէռ Լեւոնեան որոնք ողջոյնի իրենց խօսքը ըսին: Պատուելի Լեւոնեան (Ֆրանսերէն) չեչտեց թէ դեմոկրատ երկրի մը կառուցումը դիւրին չէ, յիչելով Հիմնադրամի իրագործումները զրս գացած տեսած է, ինչպէս Մարտակերտի Ջրելեկտրակայանը որու չնորհիւ լոյս ունին բնակիչները: Մխեռն Վրդ. (հայերէն) չեչտեց հայրենիքի կարեւորութիւնը, քանի ըսաւ, առանց հայրենիքի ժողովուրդ մը ազգ չի կրնար կոչուիլ: Պէտք է օգնել անոր որպէսզի ան գտնայ հզօր հայրենիքը ամբողջ Հայութեան:

Ցուցադրուեցաւ ժապաւէն մը որ կը համադրէր Հիմնադրամի ծրագիրները եւ ցարդ իրագործուած նպատակները, կը ներկայացնէր անոր վարչական կառոյցը եւ աչխատելու եղանակը: Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամի նախագահը Պետրոս Թերզեան խօսք առնելով ներկաներուն բացատրութիւններ տուաւ Հայաստանի ու Ղարաբաղի ներկայ կացութեան մասին: «Ֆրանսայէն դիտուած, Հայաստանը հեռաւոր երկիր մը կը թուի՝ մօտ 4.000 քմ. անդին, Եւրոպայի վերջին երկիրը: Բայց Ախայէն դիտուած, ան Եւրոպայի առաջին երկիրներէն է: Այսպէսով, Հայաստան թէ պարիսպ մըն է, թէ դուռ մը: Որպէս Ֆրանսայի քաղաքացիներ, Եւրոպացիներ, մենք չահագրգռուած ենք ուրեմն որ այս պարիսպը ըլլայ հզօր, բայց միաժամանակ դուռը մնայ բաց արտաքին աչխարհի վրայ: Իսկ որպէս Հայեր, մեր արմատները հոն են, այդ հողին մէջ, ուր դարերով ամբողջ ժողովուրդ մը տոկաց, հակառակ ամէն տեսակ դժուարութիւններու ու ահա, հինգ տարիէ ի վեր, անկախ Պետութիւն կը կերտէ: Ուրանց արմատի ծառ մը չի կրնար աճիլ ու առաջին փոթորիկին կը տապալի: Ուհա թէ ինչո՛ւ մենք պէտք է խորացնենք մեր արմատները, թէ՛ անկախ Հայաստանին աջակցելով, որ ան զօրացնէ իր ենթակառոյցները (ճամբաներ, ջուր, ելեկտրականութիւն, կամուրջ, կապ մուղ, գպրոց, հիւանդանոց, հաղորդակցութեան միջոցներ, աղէտի գօտի,...), թէ՛ ալ զարգացնելով Ֆրանսահայ դպրոցներու ցանցը»: Այս եղաւ Պ. Թերզեանի խօսքի դիւրաւոր թեման, Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամի գործունէութեան վերաբերող տեղեկութիւններու ուղղութեր: Անոր յաջորդեց Անտրէ Սանթինի, որ քաղաքապետն ու երեսփոխանն է Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ նախկին նախարար: Ան խօսելով նաեւ Գլամարի քաղաքապետին անունով, մեծ գովեստով արտայայտուեցաւ Հիմնադրամին և անոր նախագահին մասին, յիչելով անոր քարիւղադէտի հանգամանքը, որու պատճառաւ միտքները չատ կը փնտռեն դինք, ուր ցընելով թէ երբ այդպիսի անձ մը չատնտռու է օգնելու Հայաստանի, վատնելով իր ժամանակը, մենք աւելի ևս չանճնառու պէտք է ըլլանք: Յայտնեց նաեւ որ ինք պատրաստ է իր բոլոր միջոցներով աչխատելու անոր գործունէութեան: Շնորհակալութեան նուէրներ տրուեցան Պ. Սանթինիին եւ Գլամար մօտակայ քաղաքի քաղաքապետ-երեսփոխան Պ. Ֆուչէին, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի ընդհ. քարտուղար Յարութիւն Գէորգեանի ձեռամբ: Հիմնադրամին կողմէ, դանձապահը՝ Էտուար Ձօլօլեան 50.000 Ֆրանքի չէք մը յանձնեց Իսի-լէ-Մուլինոյի Սրբոց Թարգմանչաց նոր դպրոցի ընկերակցութեան նախագահ Տոքթ. Վիդէն Կարապետեանին, որպէս խորհրդանչական մասնակցութիւն ա նոր սարքաւորումի ծախքերուն: (Նախորդ Հինգչաբթի, Սեպտ. 26-ին, Հիմնադրամը 300.000 Ֆր.ի չէք մը յանձնած էր Լիոնի նորակառոյց դպրոցին: Երկու յատկացումներուն դումարներու տարբերութիւնը կը բացատրուի ծրագիրներու ծաւալներու տարբերութեամբ. Լիոնի դպրոցի նոր չէնքին կառուցման ծախքը մօտ վեց միլիոն Ֆրանքի կը հասնին, մինչ Իսի-լէ-Մուլինոյի դպրոցը արդէն օժտուած ըլլալով չէնքով մը, սարքաւորումներու ու ահա, հինգ տարիէ ի վեր, անկախ Պետութիւն կը կերտէ: Ուրանց արմատի ծառ մը չի կրնար աճիլ ու առաջին փոթորիկին կը տապալի: Ուհա թէ ինչո՛ւ մենք պէտք է խորացնենք մեր արմատները, թէ՛ անկախ Հայաստանին աջակցելով, որ ան զօրացնէ իր ենթակառոյցները (ճամբաներ, ջուր, ելեկտրականութիւն, կամուրջ, կապ մուղ, գպրոց, հիւանդանոց, հաղորդակցութեան միջոցներ, աղէտի գօտի,...), թէ՛ ալ զարգացնելով Ֆրանսահայ դպրոցներու ցանցը»: Այս եղաւ Պ. Թերզեանի խօսքի դիւրաւոր թեման, Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամի գործունէութեան վերաբերող տեղեկութիւններու ուղղութեր: Անոր յաջորդեց Անտրէ Սանթինի, որ քաղաքապետն ու երեսփոխանն է Իսի-լէ-Մուլինոյի եւ նախկին նախարար: Ան խօսելով նաեւ Գլամարի քաղաքապետին անունով, մեծ գովեստով արտայայտուեցաւ Հիմնադրամին և անոր նախագահին մասին, յիչելով անոր քարիւղադէտի հանգամանքը, որու պատճառաւ միտքները չատ կը փնտռեն դինք, ուր ցընելով թէ երբ այդպիսի անձ մը չատնտռու է օգնելու Հայաստանի, վատնելով իր ժամանակը, մենք աւելի ևս չանճնառու պէտք է ըլլանք: Յայտնեց նաեւ որ ինք պատրաստ է իր բոլոր միջոցներով աչխատելու անոր գործունէութեան: Շնորհակալութեան նուէրներ տրուեցան Պ. Սանթինիին եւ Գլամար մօտակայ քաղաքի քաղաքապետ-երեսփոխան Պ. Ֆուչէին, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի ընդհ. քարտուղար Յարութիւն Գէորգեանի ձեռամբ: Հիմնադրամին կողմէ, դանձապահը՝ Էտուար Ձօլօլեան 50.000 Ֆրանքի չէք մը յանձնեց Իսի-լէ-Մուլինոյի Սրբոց Թարգմանչաց նոր դպրոցի ընկերակցութեան նախագահ Տոքթ. Վիդէն Կարապետեանին, որպէս խորհրդանչական մասնակցութիւն ա նոր սարքաւորումի ծախքերուն: (Նախորդ Հինգչաբթի, Սեպտ. 26-ին, Հիմնադրամը 300.000 Ֆր.ի չէք մը յանձնած էր Լիոնի նորակառոյց դպրոցին: Երկու յատկացումներուն դումարներու տարբերութիւնը կը բացատրուի ծրագիրներու ծաւալներու տարբերութեամբ. Լիոնի դպրոցի նոր չէնքին կառուցման ծախքը մօտ վեց միլիոն Ֆրանքի կը հասնին, մինչ Իսի-լէ-Մուլինոյի դպրոցը արդէն օժտուած ըլլալով չէնքով մը, սարքաւորումներու հետեւանքով, ծախքերը կրնան մինչեւ երկու միլիոն Ֆրանքի հասնիլ: Կը մնայ անչուչտ մեծ դժ աչխատանքը մեր մշակութային բոլոր դանձերուն – գիրքեր ու ձեռագրերը, մագաղաթ ու վանք, արուեստի գործ ու դպրոց եւլն.- լիակատար ցանկագրութեան: Այդ ապագայ գործին համար, Մխիթարեան բանասէրը պատրաստած է հիմնական մատենագրութիւն մը:

6.- «Պատմագրութիւն Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան», Դ. հատոր (1918-1925), խմբ. Յարութիւն Փիլոբոսեան, Աթէնք, 1995, 524 էջ: Հ. Ց. Դ. Հարիւրամեակի առթիւ հրատարակուած չարքին չորրորդ ու վերջին հատորն է այս ու նախորդներուն նման կենդանի ու ճչգրիտ պատկերացումը կու տայ Դաշնակցութեան պատմութեան զլխաւոր դերակատարներու գործունէութեանց, անձնական վկայութիւններով եւ լուսանկարներով միասին: Ինչպէս կ'ըսուի նախաբանին մէջ, «Հ.Ց.Դ. Պատմագրութիւնը, յուչագրական, պատմագրական, դիւանային նիւթերու ժողովածու մըն է, որ կը միտի թողուլ որ Դաշնակցութիւնը պատմէ ինքզինք, փոխ առնելով ձայնն ու գրիչը այդ պատմութեան դերակատարներուն»: Կատարեալ յաջողուածք: Միակ պակասը՝ քարտէսներն են: Հատորը կը բացուի Պաթումի դաշնագրի հէն Մեզրեանի դիւցազնավէպով:

ղումներու կարիք ունի՝ քանի մը հարիւր հազար Ֆր. արժէքով):

Յայտարարի երկրորդ բաժինը սկսաւ Գորիս – Սեւեհանակերտ ճամբու ծրագրին նուիրուած ժապաւէնի մը ցուցադրութեամբ, որ մեծ տպաւորութիւն գործեց հանդիսականներուն վրայ:

Այս բաժնին վերջին երկու ելոյթները ունեցան, նախ Հիմնադրամի գործադիր մարմնի նախագահուհի տիկին Մարդի Պետրոսեան որ բացատրեց Հիմնադրամի գաղափարախօսութիւնը, ընդգծելով անոր համահայկական բնոյթը, ինչպէս Հայաստանի դեսպանը՝ Վիգէն Չաքէչեան: Այս վերջինը ողջունեց Հայաստանի անկախութեան հինգերորդ տարեդարձը ու կարեւոր նախագահ Շիրաքի նորհռատարական դիրքը Լ. Տէր-Պետրոսեանի վերընտրութեան առթիւ:

Այս հանդիսութեան ընթացքին յայտարարուեցան նաեւ կարգ մը նուիրատուութիւններ (տիկին Տիրուհի Պօղոսեան որ մէկ միլիոն Ֆր. խոստացած է վանածորի Տարօն թաղամասի թիւ 40 շէնքի վերակառուցման համար, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Պատրիկ կէնճեան որոնք 500 հազար Ֆր.ի չէք մը յանձնեցին Հայաստանի Ապգ. Մատենադարանի վերականգնումի ծրագրին: Տեղւոյն վրայ եղած նուիրատուութիւններէն ալ, միլիարդի ընթացքին պոյացած է մօտ հարիւր հազար Ֆրանք:

*
**

Այս հանդիսութիւնը ունէր նաեւ զարուեստական բաժին մը, որու նախադիրեցինք անդրադառնալ առանձին, վաւերաթղթով մէկ պատճառով որ կը երեւրերի «Հայաստանէն յատկապէս եկած» երգչուհի Անահիտ Շարեանի: Իր «հեղափրիչ» հաղուստը պատճառ եղաւ ոմիզդին որ բեմ իր մուտքը "խանդավառ" ոտքոցներով ողջունուի: Այն, հաւանաբար իր տեղը կրնայ ունենալ որեւէ գալադէի մէջ, բայց, ոչ՝ բեմի մը վրայ, ուր զարուեստական յայտադիր մը պէտք է զերծ մնայ զեհհութենէ: Զենք ուզեր չատ ծանրանալ, որովհետեւ չարժէր: Ըսենք միայն որ Անահիտ Շարեան վեց երգեր երգեց, երբեմն զանոնք ընկերացընելով ալ մարմնային հասարակ չարժուձեւերով եւ միտք ունէր զեռ չարունակելու, բայց, իր խօսքերով՝ «բարդութիւններ լինելով» (երաժշտական ընկերակցութիւնը կեցուցին), չկրցաւ եւ ազամակերպիչները բաւական դժուարութիւն ունեցան բեմէն հեռացնելու: Ի վերջոյ ա ֆափէլա ազօթք մըն ալ հրամցուց մեղի ու վերջապէս գնաց...:

Տարօն երգչախումբը իր մասնակցութիւնը բերաւ առաջին մասին մէջ: Զեկավարութեամբ Ստեփան Եորկանճեանի, երգչախումբը, այս անգամ, իր լաւագոյն օրերէն մէկուն մէջ չէր, ինչպէս պիտի ըսէին Ֆրանսացիք:

Գալով Նաւասարդ պարախումբին, ան միշտ գնահատելի ներկայութիւն մը եղած է գաղութին մէջ, չնորհիւ իր զեկավարին՝ էտի Ճօլօլեանի ու խանդավառութիւն կը ստեղծէ: Մենք նախընտրած պիտի ըլլայինք որ ան փակէր Բ. մասը, որպէսզի իր ելոյթէն վերջ մեկնողները չբազմանային, երբ խօսելու կարգը կը հասնէր Մանուչակ Պետրոսեանի եւ մանաւանդ դեսպանին, որ իր խօսքը սկսաւ յայտնելով թէ կը խօսի ոչ՝ իբրեւ դեսպան, այլ Հայաստանի մի զաւակ, ինչ որ նախընտրելի էր:

Ցերեկոյթը աւելի տպաւորիչ կրնար ըլլալ, եթէ կազմակերպիչները այսքան երկարապատում յայտադիր մը չներկայացնէին ու հայաստանեան նման ներածում մըն ալ կատարած չըլլային:

Ա. Մ.

ՎԱՅԵԼՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Անահիտ Մխիթարեանի համերգը

Երէկ առաւօտ Երեւանի Ռոմանոս Մելիքեան Երաժշտական Ուսումնարանէն եւ Կոմիտաս Պետական Երաժշտանոցէն, ըստ պատիոյ, ապա Իտալիոյ մէջ տեղի ունեցած երգի միջազգային մրցանքներու դափնեկիրը, Երեւանի Ազգային Օփերայի տաղանդաւոր մեներգչուհի Անահիտ Մխիթարեան, Միացեալ – Նահանգներու եւ Եւրոպայի զանազան քաղաքներու մեծադոյն բեմերուն վրայ ելոյթ ունեցած, Զորեքշաբթի, Սեպտ. 25-ին, կը ներկայանար նաեւ Փարիզի հայութեան՝ ուր կատարներէ բաղկացած երգացանկով մը:

«Ես գիտեմ որ Անահիտ Մխիթարեանը կրնայ դիւրութեամբ մեծ համբաւ ձեռք բերել՝ պահպանելով իր ազգային հմայքն ու դիմագիծը: Համոզուած եմ, որ բոլորն ալ կ'ընդունին եւ կը գնահատեն այնոր բարձր արժանիքները: Անոր ձայնը չքնաղ է, գեղեցկագոյն, երգեցողութեան թէքնիքը՝ փայլուն, ան դիւրութեամբ եւ գեղեցկութեամբ է որ կը յաջողի հնչեցընել վերին նոտաները: Եւ ամենակարեւորը, ան գիտէ, թէ ինչ կ'երգէ, անոր փրազաւորումը եւ մեկնաբանութիւնը միշտ նշգրիտ են եւ գրաւիչ: Ես վստահ եմ, որ ան կ'ունենայ փայլուն ապագայ: Այս է իրողութիւնը» ըսած է իտալացի երաժշտական հանրածանօթ դեկավար Գարլօ Զիլարիօ, սակայն, դեղարուեստական հանդիսումները միշտ ալ ընտրծած են սպասումի եւ անձկութեան պահեր, անձկութիւն՝ ե՛ւ բեմին կողմը ե՛ւ սրահին, իսկ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ հաւաքուած հասարակութեան սպասումը չուտով կը վերածուէր վայելքի պահերու շղթայի, երբ երգչուհին մէկը միւսինետեւէն կը մեկնաբանէր տարբեր խորքով եւ բովանդակութեամբ կտորները:

Հակառակ սրահի երաժշտական անյարմարութեան՝ նուագումը կը սկսէր առաջին իսկ երգով, երբ կը հնչէր «Կիլիկիա»ն եւ որու աւարտին ներկաները իրենց գոհունակութիւնը կ'արտայայտէին մեծդի ծափերով:

Կոմիտասի «Զինար ես»էն ետք, Տոնիձէթթիի «Linda di Chamounix» օփերայի մէկ հատուածով ապրեցուցած վայելքին դուրընթաց՝ Մխիթարեան ցոյց կու տար իր արհեստավարժի մակարդակը, ապա կ'երգէր Ախօ Բաբաջանեանի մշակումով հոգեւոր մեղեդի «Յորժամ»ը, սարսուռները, նոր ծափահարութիւն, Կոմիտասի «Կռունկ»էն ան կ'անցնէր «Կաքաւիկ»ին, կը դեղդեղէր՝ իւրաքանչիւր կը տորին տալով իր մեկնաբանութեան ղոյնը, անոնց վրայ դնելով իր սեփական դիրքը:

Կը խտանար տպաւորութիւնը, Եոհան Շթրաուսի «Die Fledermaus» օփերէթի «Le Chant du rire»-ով Անահիտ Մխիթարեան կը չարունակէր իր վերելքը, համերգը կը հասցնէր իր աւարտին Ա. Սարգսեանի «Երեւան»ով:

Կ'աւարտէր թիւով սահմանափակ, բովանդակութեամբ այլազան յայտադիրը, համընդհանուր էր զրգիռը, ներկաները կը պահանջէին աւելին: Ընդառաջելով անոնց պահանջին՝ բարձր հաղորդականութեամբ Մխիթարեան կ'երգէր Կանաչեանի «Օրօր»ը, նոր պահանջք, ան այս անգամ կը կատարէր Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերայէն «Աւտամ են ուռնի»ը:

Երգչուհիին դաշնակով ընկերակցելու դերը Կոմիտաս Գէորգեան կը կատարէր ձեռնհասութեամբ:

Երեկոն դրուած էր Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդաչեանի հովանաւորութեան տակ, կազմակերպուած էր Փարիզի ժրաջան Համազգայինին կողմէ, բացման խօսքը կատարած էր Գեղամ Թամամեան, ձեռնարկին կը հետեւէր Սուրէն Սարգիսեանէն առաջարկուած մաեմփիկ, այլ ճոխ հիւրասիրութիւն մը:

Բ. Ա.

ՀԱՑԱՍՏԱՆ՝ ՓԱՊՈՒՂԻԻՆ ԾԱՑՐԸ

Ա. Ի. Սէ. էֆ. — A.I.C.F. : Action internationale contre la faim— *միջազգային մարդասիրական միակ կազմակերպութիւնն է գուցէ որուն անդամները մինչեւ այսօր կը գործեն Հայաստանի մէջ:* Երեւանի իր պատասխանատուն կազմակերպութեան տեղեկատուին վերջին թիւին մէջ(*) կը բացատրէ այս ներկայութեան պատճառները հետեւեալ ձեւով՝ «երբ պարզ օտարերկրացի մը կ'անցնի մայրաքաղաք Երեւանի այն փողոցներէն ուր կը բազմանան հանրախանութներն ու սրճարանները *Քոքա Քոլայի* իրենց նշանակներով զարդարուած, ուր կ'երթեւեկեն *Մերսեդէս*ներն ու B·M·W·ները, արդարօրէն ան կրնայ հարց տալ թէ Ա. Ի. Սէ. էֆ.ի մատրիտեան մասնաճիւղը ի՞նչ գործ ունի կովկասեան այս երկրին մէջ»:

Հակառակ այս հաստատումին, կազմակերպութեան ղեկավարները որոշեցին մընալ եւ իրենց առաքելութիւնը չարունակել յօգուտ ամենակարօտեալներուն: Աւելի քան 9·000 հոգի, ամէն ամիս ալիւր, չաքար, իւղ եւ ընդեղէն կը առանան: Աւոր զուգահեռ, վեց հանրային սեղաններ կը գործեն ուր ամէն օր կ'ընդունուին անդամալոյծներ, տարեցներ եւ առանձին մնացած մայրեր իրենց զաւակներով: Կազմակերպութիւնը տակաւին չորս ներկայացուցիչներ կը պահէ երկրին մէջ՝ երեք Սպանացիներ եւ մէկ Ֆրանսացի:

*Ա. Ի. Սէ. էֆ.ի գործունէութեան դաշտին մաս կը կազմեն նաեւ հայկական զիւղերը ուր կազմակերպութեան անդամները կ'աշխատին առողջապահական պայմաններուն բարելաւման եւ բազմատեսակ սերմեր կը բաժնեն 8·000 հոգագործներու: Մաթիէօ Թիյէ, որ հաւանաբար Ա. Ի. Սէ. էֆ.ի երեւանեան ֆըրանսացի աշխատակիցն է, իր թղթակցութիւնը կը վերջացնէ լաւատեսութիւն ներշնչող խօսքերով՝ «Հետաքրքրական է Հայաստանի մէջ աշխատիլ, նախ որովհետեւ այս փոքրիկ երկիրը հարուստ է իր անցեալով ու հազարամեակներու իր մշակոյթով, որովհետեւ ան միաժամանակ կը գտնէ իր անկախութիւնն ու ազատութիւնը, եւ մանաւանդ որովհետեւ չկայ աւելի յուսադրիչ բան քան տեսնել մարդիկ որոնք օրէ օր աւելի ու աւելի բաջութեամբ եւ յոյսով կը լեցուին, դանդաղօրէն ճիշդ է, սակայն ապահովաբար քարելաւուող կացութեան մը առջեւ»: *Լաւատեսութիւն արթնցնող բառեր որոնք աւելորդ չեն փոթորկալից այս օրերուն երբ կարծէք այս հարուստ անցեալին ժառանգորդներն անդամ կորսընցուցած են իրենց ինքնավստահութիւնը եւ հինդ տարուան մէջ կատարուած յեղաշրջումին արդար գնահատում մը տալու կարողութիւնը:*

ԿՈՐԻՒՆ

(*) «ARMENIE, LE BOUT DU TUNNEL», Matthieu Tillet; *Interventions*, le Journal d'action contre la faim. N° 4/ 3ème trimestre 1996. P. 7.

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Տաներկու տարի առաջուան իր յանդգնութեան պատիժն էր որ կը կրէր ներքնապէս:

Եւ կան մարդիկ, որոնք կ'ըսեն թէ ուրբաթ մէջ արդարութիւնը արագ չի տրծեր:

Ուրիշ հնչակեան մը, հնդկաստանէն դարձ Ջուլայեցի կնոջ մը աղջիկը, հազիւ 10-12 տարեկան, այն որուն Տիգրան երկաթի զրուխեան դեսպանատունը ձգելը չի չեցի, հակառակ իր փոքրիկ տարիքին, չատ մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէր:

Այս փոքրիկ աղջիկը, որուն հնչակեան ըլլալը մեր տունէն իմացուած էր, ամէն անգամ որ կու գար գիս տեսնելու հայեր կողմէ, տարտար կը սփոթէր ամէն կողմ:

Մայրս ու մեծ-մայրս գինքը փողոցին մէջ նշմարելնուն պէս՝ լեղապատառ՝ ան հաւուն սենեակը կ'ապատանէին, ապաուէին հազիւ դուռը բացած՝ կը թողուր կը փախչէր: Ոչ ոք կը համարձակէր հետը խօսելու կամ իրեն մօտենալու, այնքան երկիւղ կ'ազդէր այդ փոքրիկ յեղափոխուհին:

Ի վերջոյ ստիպուեցայ ըսել վահէի որ այդ տէոօրիսքը մեր տունը չղրկէ:

Պոլսոյ յեղափոխական հայուհիներուն ամէնքն ալ Մառի Պէյլէրեանի բախտը չունեցան ու իրենցմէ ոմանք բանտի ճաշակը առին աննկուն կորովով մը առանց երբեք տկարանալու:

Այս վերջիններուն մէջ կը յիշեմ Դաշնակցական Մինասեան քոյրերը, զորս Ալեքսանդրիոյ մէջ ճանչնալու առիթը ունեցայ:

Այսպէս ուրեմն ամբողջ պոլսական յեղափոխականութիւնը դործի վրայ էր 86-ի ամառը եւ մէկ օրէն միւսը մեծ ցոյցի մը կը սպասուէր:

Ես վերջնականապէս որոշած էի հեռանալ առաջին առթիւ, բայց պէտուր բանը, դրամը, կը պակսէր: Այն առեն առանց դրամի ճամբորդելու մասին փորձառութիւն չունէի՝ ինչ որ յետոյ պիտի սորվէի:

Հօրաքրոջս որդին, Արտաւան Հովուեան, որ Հանրային Պարտուց Վարչութեան մէջ պաշտօնեայ էր եւ իբրեւ Հնչակեան բանտարկուելէ ետք՝ ազատ թողուած էր ու ապահովութեան համար Շիշլիի Ֆրանսական Լա Փէ հիւանդանոցը դրուած, որովհետեւ կը վախցուէր թէ կրկին պիտի բանտարկուի, նոյն միջոցին վարչութենէն տասը ոսկիի պարգեւի մը արժանացած էր:

Այդ պարգեւէն ութ ոսկի ինձ տալ որոշեց, որպէսզի կարենամ Պոլսէն հեռանալ: Միայն թէ խնդիր մը կար, այդ դումարը ստանալու համար հարկ էր հիւանդանոցէն ելլել եւ վարչութեան պաշտօնատեղին երթալ եւ Արտաւան իր ծնողքին կողմէ յանձնուած էր հիւանդանոցի մայրապետներուն այն պայմանով որ առանց իրենց արտօնութեան երբեք պիտի չկրնայ հեռանալ հիւանդանոցէն:

Այսպէս ուրեմն հարկ եղաւ նախ գինքը փախցնել հիւանդանոցէն, ինչ որ բաւական կնճռոտ խնդիր մըն էր:

Օր մը գայլ գինքը տեսնելու հիւանդանոց, ուր մասնաւոր սենեակ մը ունէր: Պահ մը օգտուելով մայրապետներու բացակայութենէն, սենեակէն դուրս ելանք, արագօրէն տամալիէն անցանք ու պարտէզ իջնելով գայինք ախոռի մը մէջ պահուըտեցանք, սպասելով որ յարմար առիթը ներկայանայ դռնէն դուրս նետուելու:

Բայց, ախո՜ռ, ծերունի դռնապան մը ու մայրապետ մը դրան մը քով իրենց աթոռները դրած՝ երբեք տեղերնէն չարժելու երեւոյթ չունէին:

Այս յուսահատական վիճակը մեզի մը զեց վճռական միջոցներու դիմել: Ախորին մէջ կապուած կովերէն մէկուն կռնակը ելլելով՝ ինքզինքնիս փոքրիկ լուսամուտէ մը դուրս նետեցինք ու վազի վազ հեռացանք հիւանդանոցէն՝ բանտ փախչողներու պէս:

*
**

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Պանճայի ցոյցը. – Խուժանը. – «Սիտոն»ի մէջ. – Սօպրանիները կ'ուզեն շոգենաւին վրայ յարձակիլ. – Զարդի տեսարաններ. – Մղձաւանջի գիշերը. – Դիակներու կոդոպուտը. – Արիւնալի Հինգշաբթին. – Օտար թարգմաններու այցելութիւն. – Հիւանդ ուղեւորը. – «Սիտոն»էն «Ժիռոնտ»ի մէջ կը փոխադրուիմ. – Շոգենաւը Ճամբայ կ'ելլէ. – Մօտայի առջեւ. – Պանճան մնացող Դաշնակցականները շոգենաւ կը բերուին. – Հրաչ եւ Արմէն կարօ. – Արգելք Դաշնակցականներուն մօտենալու. – Իզմիրի մէջ. – Երգ ու գինի. – «Ժիռոնտ» Փիրէա կը հասնի. – Վաղանցուկ հերոսութիւնս:

Միւս առտու ազգականս դանձեց իրեն յատկացուած նուէրը եւ ուժ ոսկին յանձնեց ինծի:

Օգոստոս 13, Երեքշաբթի օր մըն էր:

Որոշեցի հետեւեալ օրն իսկ մեկնիլ:

Զորեքշաբթի առտու, ըստ սովորականին, մեկնեցայ տունէն, ըսելով որ իրիկունը պիտի չգայի ու Ս.-Սթեֆանօ պիտի երթայի՝ մօրեղբօրս՝ Գէորգ Աւետեանի տունը: Արդէն իմացուած էր որ նոյն օրը տեղի պիտի ունենար սպասուած մեծ ցոյցը, ուստի տունէն մեկնելս առաջ հօրս ըսի որ Բ. Դուռ չերթար:

– Ի՞նչ կայ, հարցուց:

– Կարծեմ ցոյց պիտի ըլլայ:

– Պարապ խօսք, պատասխանեց:

– Պարապ կամ լեցուն՝ լաւագոյն է որ այսօր տունը մնաս, ըսի:

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

ոմանք, ամերիկացի, անգլիացի, ֆրանսացի տարբեր արտայատութիւններ ունէին այս օրերուն եւ մինչ նախնական տուեալներու առեն, կ'ըսէին թէ խարդախութիւնները չէն կրնար ազդել արդիւնքներուն վրայ, այս անգամ աւելի վերապահ են: Պիտի պատրաստեն վերջնական տեղեկագիրը մը եւ ներկայացնեն Եւրոպայի Խորհուրդին, նախքան հրապարակումը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 1/2)

ՁԱՏՐԱԿԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ
ԵՒ
ԳԱՍՊԱՐՈՎԻ Ա.ՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.-ԻՆ

Երեւան տեղի ունեցող ճատրակի 32-րդ ոլիմպիականները հասած են արդէն 10-րդ մրցափուլի հանդրուանին: Բուռն մրցումներէ ետք դասաւորման բարձրագոյն չարքերը ա՛լ աւելի խտացած են, Նախքան եզրափակիչ վերջին չորս վէուլերը, զուխը կը դանուի Ռուսաստան 29 միաւորով, որու կը յաջորդէ Ուկրանիա 25·5 միաւորով: Ապա կուգան Իսրայէլ, Չինաստան, Հունգարիա եւ Ուզբէկստան 25 միաւորով: 7-էն 11-րդ դիրքերը կը դրաւեն Հայաստան, Սպանիա, Վրաստան, Անգլիա եւ Գոնիա որոնք ունին 24·5-ական միաւոր: Աղջիկներու մօտ ալ, Վրաստանի հաւաքականն է որ կը գլխաւորէ դասաւորումը (23 միաւոր): Ռուսաստան 20 միաւորով կը հետապնդէ զինք, որմէ վերջ ալ 19·5-ական միաւորով դասաւորման 3 - 5-րդ տեղերը կը դրաւեն Իսրայէլ, Անգլիա եւ Ուկրանիա: Չինաստանի եւ Ռումանիոյ հաւաքականները 19-ական միաւորով կուգան յաջորդել անոնց:

*
**

Սեպտեմբեր 27-ին, Կարլ Գասպարով այցելութիւն մը տուած է Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին: Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին տեղի ունեցած այս հանդիպումին ճատրակի աշխարհահռչակ վարպետը իր յարգանքը արտայայտած է Ս. Էջմիածնի եւ Կաթողիկոսին հանդէպ եւ տեղեկութիւններ տուած է ոլիմպիականներուն ընթացքին մասին: Անոնք խօսած են նաեւ նորանկախ Հանրապետութեան կորած ճամբուն մասին, որու ակնարկելով Գարեգին Ա. ըսած է թէ այդ չըջանը կարելի է կոչել աղգային վերապրոժանքի եւ միասնութեան հնդամեակ:

*
**

Ճատրակի աշխարհահռչակ այլ վարպետ մը՝ Գարբով եւս ժամանած է Հայաստան, հետեւելու համար ոլիմպիականներուն եւ մասնակցելու Ճատրակի Համաշխարհային Դաշնակցութեան՝ ՖԻՏԷ-ի 67-րդ համագումարին: (Ի դէպ, ՖԻՏԷ-ի համաձայն, Գարբովն է որ կը կրէ համաշխարհային ախոյեանի տիտղոսը):

Ան, մարզահամերգային համալիրին մէջ լրագրողներուն տուած մամուլի ասուլիսին բարձր դնահատած է ոլիմպիականներուն կազմակերպական որակը, ինչպէս նաեւ համագումարը:

Տրուած է նաեւ այն լուրը, ըստ որուն, Սեպտեմբեր 14-ին համաձայնութիւն մը գոյացած է Կ. Գասպարովի եւ Ս. Գարբովի միջեւ համաշխարհային ախոյենութեան մրցում մը կազմակերպելու ուղղութեամբ:

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ զպրոց դործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ - դասարանով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը:

Հեռաձայնել Մկնիկ ընկերութեան՝
43 - 98 - 15 - 59

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՀԻ փարիզի Արշալոյս թաղօսեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 10·30-ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը 17 bis Պէօ:

Ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՈՆԻ մէջ, Հոկտեմբեր 1-ին, Ս.թաֆթ եւ Նեթանիահու 3 ժամ դլուխ դլխի տեսակցութիւն ունեցած են, լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Գլինթըն եւ Հիւսէյն թագաւորը նախընտրած էին քաշուիլ: Այս հանդիպումին արդիւնքը ծանօթ չէր Հոկտեմբեր 2-ին եւ տեսակցութիւնները կը չարունակուէին: Նեթանիահու անդիջող կը մնայ վապուղինն մասին եւ Հեպրոնի պարպումի թուական ալ չուզեր տալ, մինչ քաղաքը պէտք է պարպուէր Մարտին: Երուսաղէմի մէջ, 30 հազարի հասնող բազմութիւն մը ցոյց ըրած է Նեթանիահուի քաղաքականութեան դէմ: Միացեալ - Նահանդներու Հրեաներն ալ խորապէս տարակարծիք են:

ԱՆԳԱՐԱ. Կ'ամբաստանէ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլը որ «կը քայլերէ ահաբեկչութիւնը» հրատարակելով տեղեկագիր մը Թուրքիոյ մարդկային իրաւանց խախտումին մասին: Պոլսոյ մէջ ալ այս թեմայով արշաւ մը սկսած է: Միաժամանակ, Հոկտեմբեր 1-ին, Էմնըսթին ալ համաշխարհային արշաւանքի մը ձեռնարկած է:

ՇԻՐԱՔ դիւանագիտական միջադէպ մը կը ստեղծէր Հոկտեմբեր 1-ի առաւօտը, երբ յայտարարեց թէ Իտալիա ի վիճակի չէ դրամական միջոցներ հարկ եղած տեղին պատրաստ ըլլալ, թէ Ֆրանսա վնաս կրած էր լիբին անկումէն եւայլն, եւայլն: Նման խօսքեր չատ դէշ ազդեցութիւն ունեցած են Իտալիոյ վրայ եւ վարչապետը յայտնած է թէ կրնայ ընդել ֆրանքեւիտալական վեհաժողովը որ տեղի պիտի ունենայ Նափոլի Հոկտեմբեր 3-ին: Շիրաք ստիպուած է դած է յետքայլ մը ընել կէսօրէ յետոյ եւ ճշդել որ՝ «Ֆրանսա կը խորհի թէ Իտալիա կարեւոր ընկերակից մըն է եւ կրնայ մաս կազմել այն երկիրներուն որոնք պիտի կազմեն դրամական միութիւնը»:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ կը զգուշացնեն Թուրքիան որ տրամադիր կը թուի ընականոն դարձնելու իր յարաբերութիւնները Լիբիոյ հետ: «Լիպերասիոն»ի մէջ (Հոկտեմբեր 2) ժադ Սամլրիք յօդուած մը ստորագրած է այս հարցին նըւիրուած ուր դիտել կուտայ որ Թուրքիան նոր խոչընդոտ մըն է «Փաքս ամերիքանա»ի մէջ: Կ'ըսէ թէ էրպաքան ճարպիկ մէկն է եւ համբաւ մըն ալ կը վայելէր որ չատ բծախնդիր չէր սկզբունքներու վրայ եւ այդ պատճառաւ է որ Միացեալ - Նահանգները չատ չէին մտահոգուած երբ իշխանութեան դլուխ անցաւ: Ներկայիս սակայն, իր ճամբորդութիւնները հաճելի չեն Ուաշինկթընի:

15 ՀԱԶԱՐ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ զինուորներ հաւանաբար վարակուած են քիմիական նիւթերէ Ծոցի պատերազմի առաջին օրերուն (1991), երբ ռմբակոծեր են հարաւային Իրաքի մէկ հորը ուր դիղուած էին քիմիական զէնքեր:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Գոսթաս Սիմիթիս երկօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Կիպրոս եւ այս առթիւ յայտարարած է որ բոլոր միջոցներով պիտի օդնէ Նիկոսիոյ անոր տարած պայքարին մէջ, վերադառնելու համար իր հողային ամբողջականութիւնը եւ ինքնիշխանութիւնը ամբողջ կղզիին վրայ: Շեչտած է նաեւ որ Կիպրոսի հարցը օտար դրաւման հարց մըն է:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ (ԻՆՆԻՏԻՔ) նախագահուհի ընտրուեցաւ Նիքոլ Նոթթ, որու յանձնուած էր արդէն Հիւանդութեան սնտուկը: 38 ձայն ստացաւ ընդդէմ Պլոնտէլի որ միայն 5 ձայն ստացաւ: Ն. Նոթթ ընտրուեցաւ չնորհիւ Գործադիրութեան Ազգ. Խորհուրդի պօրակցութեան: Սնտուկը 13 միլիառ յաւելեալ ֆրանք ունի:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ մեծ տագնապի մէջ է եւ Պաշտպանութեան նոր նախարարը կոչ ըրած է երեսփոխաններուն, կառավարութեան, նախագահին չեչտելով թէ պէտք է դուրս ելլել այդ տագնապէն եւ ամէնէն առաջ վճարել զինուորականներու յետնեալ աշխատավարձերը: Նախարարին մամուլի ասուլիսը դլխաւորաբար այս նիւթը չօչափած է: Ըսած է թէ առ այժմ ակրն է կացութեան, բայց ան կրնայ աւելի ծանրակչիռ բնոյթ առնել:

ՊՈԼՍՈՑ Ցունաց պատրիարքարանին պարտէզը ձեռնառումբ մը նետուած է կիրակի կէս գիշերէն ետք: Պայթումը միայն նիւթական վնաս պատճառած է:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժան Տէր - Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տէր - Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ա-ռաքելեան զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոդեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Հոկտեմբեր 6, Վալանսի Ս. Սահակ եկեղեցին՝

Rue de la Cécile

ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ-ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-Ի

մահուան 9. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

BAIL A CEDER
TOUS COMMERCES

Առողջական պատճառներով, Բալուեան դրատունը ծախու է: Մինչ այդ՝ կը հաղորդէ յարդելի հասարակութեան, որ դրատունը բաց է միայն՝ Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ: Ժամը 15·30-էն մինչեւ 18·30:

Նպաստաւոր դին եւ վերջ՝ հայերէն դրքերու, հանդէսներու, տարեդրքերու եւ հին հաւաքածոյ թերթերու վրայ:

Հասցէ՝
9, rue de Trévise, 75009 Paris.
Tél. : 45 23 24 97 ou 43 40 92 09.

A. A. A. S.
Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

REPAS ANNUEL

La Croix Bleue des Arméniens
de France
Section « Sevan » de Vienne
organise son *REPAS ANNUEL*
le Dimanche 6 Octobre à 12 heures
à la Maison de la Culture Arménienne
de Vienne :
9, rue du Cirque

Venez très nombreux pour se retrouver ensemble autour d'un bon repas et admirer les danses des enfants de l'Ecole Arménienne de Vienne.

Réservations :
Salon Michel: Tél.: 74 85 12 69;
M.C.A.: Tél.: 74 53 43 80.
— *Participation* : 80 *F.* —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 94-ՐԴ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 92-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի օր, Հոկտեմբեր 6, փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հիմնարկութեան 94-րդ եւ օծման 92-րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ ժամը 10·30-ին Մայր Տաճարին մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղ կ'օրհնուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի՝ գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Մայր եկեղեցւոյ է կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաչէն բարերար Ա-ՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի, ՄԱՆԹԱՇեան Ընտանիքի եւ Մայր Տաճարի հանդուցեալ Բարերարներուն համար:

Յետ եկեղեցական արարողութիւններուն, Մայր Տաճարին Տիկնանց Ցանկնախմբին կազմակերպութեամբ, Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ Պատուոյ Սրահին մէջ ի յարգանս Բարերարներուն՝ պատշաճ ընդունելութիւն նախատեսուած է:

Կը հրաւիրուին մեր եկեղեցւոյ բոլոր հոգեւոր զաւակներն մասնակցիլ՝ ցիլտակի եւ Յարդանքի այս արտայայտութիւններուն՝ աղօթքով միանալու Բարերարներու օրհնակին եւ իրենց բոլորին էր մասնակցութեամբ ու նուիրատուութեամբ հոգածու դառնալու մեր Սուրբ եկեղեցւոյն բարդաւաճման:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԵՐԵԿՈՑԹ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԵՐԳԵՐՈՒ
ԿԸ կատարէ՝

ԲԻԶԱՆԴ ՓԸՆՏՐԳԵԱՆ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 4,
ժամը 20·30-էն սկսեալ,
Մ. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ
«Փրէնկեան Սրահ»ին մէջ՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

- Մուտքը ազատ է -

l'UGAB - MARSEILLE

et

AZADAKROUTIOUN

vous invitent à la

PROJECTION - CONFERENCE

sur l'Exposition de la Bibliothèque Nationale de France
« *ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT* »
le Vendredi 4 Octobre à 20 heures 30
par
Raymond H. KEVORKIAN
«Commissaire de l'exposition»
au Siège de l'U.G.A.B.
327, Boulevard Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45.

U. G. A. B. MARSEILLE

A l'occasion du 90ème anniversaire

l'U.G.A.B.-MARSEILLE vous invite à participer

au Dîner de Bienfaisance

le **Vendredi 11 Octobre à 20 heures**

au 327, Boulevard Michelet, Marseille 9e

Au profit de l'ouverture du 5ème Centre (celui de NORK) des **«Tables de l'U.G.A.B.»** en Arménie

Participation aux frais : 500 Frs —Nombre de places limité

Réservation indispensable avant le 5 Octobre. Tél. : 91 22 10 45.

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4
VENDREDI
4 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ե ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·954 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.954

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵԼՈՅԹԻՆ
·ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Քիչ Մը Յապաղած Ստանձնումներուն Գրահարկը

Նախագահական ընտրութեան մը յաղթականին ելոյթը ըլլալով հանդերձ, Լ. Տէր - Պետրոսեանի խօսքը չունի այդ դիրքին սովորական չեշտը: Ձեռք ձգուած պաշտօնական վաւերաւորումէն, կամ առնուազն դահոնականութեան արտայայտուելնէն առաջ, ժողովուրդին ուղղուած ելոյթը կացութիւնը կարելի մերկութեամբ ախտաճանաչելու փորձ է: Ընդդիմադիր ճառերէն հիմնովին կը տարբերի ան, զեղչած ըլլալով յաջողութիւններ, բարելաւումներ մատնանշելու քանքը: Նախագահը չի խօսիր այլեւս միութեան խաւի մը ձեւաւորման երեւոյթին մասին որուն չափանիշ կը նկատէը քանի մը հազար առանձնատուներու կառուցումը, չարքաշները Սեւանի ափին անցընող բարեմութիւնները, եւայլն:

Ելոյթին մէջ ուշադրաւ է ընդհանուր զժգոհութեան աղբակներու տրուած լայն տեղը: Նախագահը ոչ միայն տեղեակ է, այլեւ կը խոստովանի ու դրեթէ կը բաժնէ իր լուռ խօսակիցներուն մտահոգութիւնները, ցաւերն ու ցասումը: Ծանր է ներկայիս մեծամասնութեան անտանալի ընկերային կացութիւնը. յաճախակի զժգոհութեան պատճառ է պաշտօնատարներու ընթացքը, կան անօրինութիւններ, կաշառակերութիւններ զոր «հասարակական չարիք» կը կոչէ: Ցաւելով մը անկեղծութիւնը մատնող ելոյթը ըսէ որ լայն չափով արդիւնք է 1991-ի ընտրութենէն այսօր աւելի քան 30 %-ով որուած իր քուէներուն. անկախութեան առաջին ընտրութեան Լ. Տէր - Պետրոսեան ստացած էր աւելի քան 1·200 հազար քուէ. այսօր առած մօտ կէսով նեղ առաջնութիւն մը միայն ունեցաւ: Առաւելութիւն որուն ընկերացաւ բազոքի լայն չարժում մը:

Ուշադրաւ վերլուծ կէտ մը այդ չարժումին մասին բաւական մեղմ արտայայտութիւնն է, դրեթէ մոռցնելու չանք մը մատնող: Ոչ ցասում, ոչ դատապարտութիւն որակումներ կան հոն, երկիրը չարքաշներու մեծագոյնին առաջնորդելու կարող վտանգի մը հասցէին: «Արկածախնդրութիւն» սահմանումով կը բաւարարուի ան, ծանրանալով չպատահածին զոհունակութեան վրայ:

Ելոյթին վերջին մասն ալ չունի յաղթականի փառաւորումի երանգներ. ընդհատակեան, ցաւերու, հարցերու մատնանշումէն ետք հոն տեղ գտած է ստանձնութիւն, պատասխանատուութեան տրամադրութիւնը: Վերընտրուած նախագահը անձնառու կ'ըլլայ իրականացնելու նահանջնարական իր խոստումները. նոյնիսկ թիչ մըն ալ աւելին: Կ'ըսէ թէ պաշտօնատարներու լուրջ փոփոխութիւն տեղի կունենայ, ծանրութեան պայքար կը մղուի անօրինութեան, կաշառակերութեան դէմ, պետական վճարումները՝ աշխատավարձ, թոշակ, եւայլն, կը կանոնաւորուին ու ինամք կը տարուի ընդհանուր կարգ - կանոնի հաստատումին: Բաներ որոնք երկար տարիներ լի վեր կը յուզէին ժողովուրդը եւ որոնք առաջին պատասխանատուն են իրեն ղացուած քուէներուն:

Լ. Տէր - Պետրոսեանի յետ ընտրական խօսքը թէ՛ իր չօշափած կէտերով եւ թէ ընդութիւններու ցաւը բաժնող դեկավարի մը դրեթէ աննախընթաց պատկերով մէկդի ձգելով ընտրապայքարի չրջապտոյտը - երկարատեւ սպասումներու պատասխանն է: Այդ ընոյթով ալ կը մխի իրեն նկատմամբ վստահութեան, հաւատարմութեան, համակրանքին վերանուաճումին: Քուէներու աւելի քան 40%-ին տիրացած ընդդիմութեան մը ներկայութեան կենսական իմաստ կը ներկայացնէ առիւծ, բայց մթին դժուարութիւններով չարչարուած պաշտօնավարութեան հնդամեակի մը համար: Միւս կողմէ, այնքան առեն որ Վ. Մանուկեան եւ ուրիշներ թաքնուած կը մնան ու անոնց կողմէ վարուերու հրապարակման խոստումները կ'ըլլան, կարելի չէ վերջնականապէս չէզոքացած նկատել բազոքի, դժգոհութեան պոռթկումը որ կրնայ առաջնորդել անդրմանելիին: Այս պարագան եւս, անկասկած, իր բաժինը ունեցած է Լ. Տէր - Պետրոսեանի կեցուածքին, չեշտին մէջ:

Քուէներու համեմատութիւնը ու յետադայ անցքերը կշռադատած, ամէն կարգի հաւանականութիւն հաշուած ղեկավարի մը խօսքն է Լ. Տէր - Պետրոսեանի ելոյթը: Նոյնիսկ եթէ ան կիրքերը հանդարտեցնող ընոյթ ունի ու հինգ տարուան տեղնող ընոյթ ունի ու հինգ տարուան ընթացքին կատարուած դժգոհութիւնը դարմանելու խոստում կը բերէ, անհրաժեշտօրէն պէտք ունի գործնականին նեցուկին: Անպայման պէտք է յարգուին խոստումները. յատկապէս՝ ինչ կը վերաբերի անօրինութիւններու, կաշառակերութեան ու անտեսական բեւեռացումին:

Պիտի յաջողի՞ Լ. Տէր - Պետրոսեան իրականացնել նախ «լուրջ կադրային փոփոխութիւնները»: Ցառաջիկայ հնգամեակին Հայաստանի կայունութեան պահպանումն ու իր նախագահութեան յաջողութիւնը չատ լայն չափով կապուած պիտի ըլլան այդ զբաւարկներուն:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը ԵՒ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւան հանգարտ է, ըստ Հոկտեմբեր 3-ի առաւօտեան մեր առած տեղեկութիւններուն, եւ զինուորական ներկայութիւնը դրեթէ աննշմար: Զերբակալութիւններ տեղի կ'ունենան, սակայն, զլխաւորաբար ընդդիմութեան կուսակցութեանց դրասենեակներու մէջ եւ կ'ըսուի թէ ձերբակալութիւններու թիւը կարելի է 200 նկատել: Իր մամուլի ասուլիսին ընթացքին, որու անդրադարձանք մեր նախորդ թիւով, Վարդուհի Մանուկեան ձերբակալուածներու մասին ըսած է որ ըստ Շաւարշ Քոչարեանի եւ Դաւիթ Վարդանեանի փաստաբաններուն, անոնց վիճակը դէռ չէ, բայց, կարելի չէ նոյնը ըսել Ռուբէն Ճակոբեանի մասին, իսկ Գագիկ Մկրտչեանէն տեղեկութիւն չկայ:

***

Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դէմերու (89) յանձնախումբի վերջնական տեղեկագիրը՝ հրապարակուեցաւ Հոկտեմբեր 2-ին վարչապետ եւ այս տեղեկագրով կը պարզուի որ Օ-ԷՍ-ՍԷ-ը չուզեր որ Լ. Տէր - Պետրոսեանի ընտրութիւնը իր կողմէ վաւերացուած նկատուի ու լուրջ անկանոնութիւններու տեղ կուտայ: Ճիշդ է որ նախնական արդիւնքներու առեն ալ յանձնախումբը յայտնած էր որ «լուրջ խախտումներ» կան, աւելցնելով սակայն թէ անոնք չեն կրնար ազդել արդիւնքներուն վրայ: Այս անգամ, կը թուի որ նոյն կարծիքը տոյտը - երկարատեւ սպասումներու պատասխանն է: Այդ ընոյթով ալ կը մխի իրեն նկատմամբ վստահութեան, հաւատարմութեան, համակրանքին վերանուաճումին: Քուէներու աւելի քան 40%-ին տիրացած ընդդիմութեան մը ներկայութեան կենսական իմաստ կը ներկայացնէ առիւծ, բայց մթին դժուարութիւններով չարչարուած պաշտօնավարութեան հնդամեակի մը համար: Միւս կողմէ, այնքան առեն որ Վ. Մանուկեան եւ ուրիշներ թաքնուած կը մնան ու անոնց կողմէ վարուերու հրապարակման խոստումները կ'ըլլան, կարելի չէ վերջնականապէս չէզոքացած նկատել բազոքի, դժգոհութեան պոռթկումը որ կրնայ առաջնորդել անդրմանելիին: Այս պարագան եւս, անկասկած, իր բաժինը ունեցած է Լ. Տէր - Պետրոսեանի կեցուածքին, չեշտին մէջ:

Քուէներու համեմատութիւնը ու յետադայ անցքերը կշռադատած, ամէն կարգի հաւանականութիւն հաշուած ղեկավարի մը խօսքն է Լ. Տէր - Պետրոսեանի ելոյթը: Նոյնիսկ եթէ ան կիրքերը հանդարտեցնող ընոյթ ունի ու հինգ տարուան տեղնող ընոյթ ունի ու հինգ տարուան ընթացքին կատարուած դժգոհութիւնը դարմանելու խոստում կը բերէ, անհրաժեշտօրէն պէտք ունի գործնականին նեցուկին: Անպայման պէտք է յարգուին խոստումները. յատկապէս՝ ինչ կը վերաբերի անօրինութիւններու, կաշառակերութեան ու անտեսական բեւեռացումին:

Պիտի յաջողի՞ Լ. Տէր - Պետրոսեան իրականացնել նախ «լուրջ կադրային փոփոխութիւնները»: Ցառաջիկայ հնգամեակին Հայաստանի կայունութեան պահպանումն ու իր նախագահութեան յաջողութիւնը չատ լայն չափով կապուած պիտի ըլլան այդ զբաւարկներուն:

Ա. Թ.

ՁԱՏՐԱԿԻ 32-ՐԴ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՆ

Հոկտեմբեր 1-ին, Երեւանի մէջ վերջ գտան ճատրակի 32-րդ ողիմպիականները: Այրերու մօտ, յաղթեց Ռուսաստան եւ կիներու մօտ՝ Վրաստան:

Ռուսական խումբը զոր կը զլխաւորէր Կարի Գասպարով յաղթեց 38·5 կէտով կարելի 56-ի վրայ, երկրորդ է Ուկրանիա 3·5 կէտ տարբերութեամբ:

***

Հոկտ. 2-ին, Մարզահամերգային համալիրին մէջ տեղի ունեցած է փակման պաշտօնական հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղած է նաեւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան: Այս ողիմպիականներուն կազմակերպութեան բերած իրենց աջակցութեան համար յատուկ մրցանակներու արժանացած են նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, վարչապետ Հ. Բագրատեան, ՖԻՏԷ-ի նախագահ Գ. Իլիումինով եւ Կ. Գասպարով: Ճատրակի յաջորդ ողիմպիականները տեղի կ'ունենան 1998-ին Կալմիկիոյ մայրաքաղաք Էլիստայի մէջ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներուն, Վալանսի Հայ Մարզականը Հոկտեմբեր 2-ին, 2 - 2 հաւասար արդիւնք ձեռք ձգեց Ամիէնի հետ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Միշտ 18-րդ կը մնայ դասաւորման մէջ 12 կէտով, գլուխն է Թուլուզ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ Նախարարը՝ Հերվէ տը Շաւէթ Հոկտեմբեր 8-ին պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ռուսաստան, ուրկէ կ'անցնի Հայաստան, Վրաստան եւ Ազրբեջան:

ԱՐԱՖԱԹ - ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ 30 ժամերու տեսակցութիւնները վերջ գտան Հոկտեմբեր 2-ին ձախողութեամբ: Գլինթըն կ'ուզէ միայն կէս - ձախողութիւն մը տեսնել այն պատճառով որ տեսակցութիւնները պիտի չարունակուին եւ ուրեմն խզում չկայ: Ամէնաբեւ, նախատեսուած է նոր հանդիպում մը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին, այս անգամ Էրէց, Իսրայէլի եւ պաղեստինեան չրջանի սահմանին վրայ, ի ներկայութեան Մերճաւոր - Արեւելքի ամերիկացի ներկայացուցիչին: Նեթանեհահու անդիջող մնացած է զլխաւոր երկու հարցերու չուրջ՝ փոպուղին եւ Հնդրոնի պարպումը: Ի դէպ, այս վերջինը նախատեսուած էր համաձայնագրով: Իսրայէլեան բանակը պէտք է քաշուէր (Մարտին) եւ քաղաքը Պաղեստինցիներու (85%) եւ Իսրայէլացիներու (15%) պատասխանատուութեամբ պիտի դեկավարուէր: Պատերազմի մը վերսկսելու մղձաւանջը կը մնայ եւ մտահոգութիւնները չեն փարատած:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Ա. ԺԻՒՓԷ, ինչպէս կը սպասուէր, վստահութեան քուէ ստացաւ իր մեծամասնութենէն 464 ձայնով (2 ԻՒ - ՏԷ - ԼՕ եւ մէկ ԷՒ - ՓԷ - ԷՒ չմասնակցեցան քուէարկութեան): 100 երեսփոխան (Համայնավար եւ Ընկերվարական) դէմ քուէարկեցին: Ժիւփէ Ջանաց համոզել որ «վաղը լաւ կը լինի», այսինքն 1997-ը անպայման բարելաւման տարի մը պիտի ըլլայ:

ՍՈՖԻԱՅի իր բնակարանէն ելքին սպանուած է Պուլկարիոյ նախկին վարչապետը՝ Անդրէյ Լուկանով: Ոճիրին պայմանները ծանօթ չեն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի ընդդիմութիւնը սկսած է անհամբերութիւն ցոյց տալ, մանաւանդ այն պահէն, երբ ռուսական չաթաթներէ մը՝ Խոդի (Հաշուենկչիռ) քննութիւն մը հրատարակած է Ելցինի առողջական վիճակին մասին, ուր կ'ըսուի թէ ան չէ կրնար գործողութեան ենթարկուիլ: Աբծապանդելով բժչկական վստահելի աղբիւրներու, թերթը կը դրէ թէ Ելցինի ձախ խոռոչին կծկումի կարելիութիւնը 23% է միայն եւ պէտք է 60% ըլլայ որպէսզի կամրջում մը կարելի ըլլայ կատարել: Ժիրինովսկի կ'ըսէ «բնականաբար (Ինուսաստան) կառը - կառը է եւ վարորդն ալ (Ելցին) հիւանդանոցն է: Ուրիչ բնականաբ մը եւ ուրիչ վարորդ մը հարկաւոր են»: Բարենորոգիչ ընդդիմութեան պարագլուխն ալ՝ Իաւլինսկի իր մտահոգութիւնը յայտնած է ըսելով՝ «եթէ վաղը Աֆղանիստան հարց մը դառնայ Ռուսաստանի համար, Չերնոմիրդին մէկ բան պիտի ըսէ, Չուբայիս ուրիչ բան մը եւ զօրավար Լեբէդ երրորդ բան մը, այս երեք կառավարութիւններով որոնք ստեղծուեցան մեր երկրին մէջ»:

ՊՈՄՆԻԱՅի եւ սերպ նախագահները՝ Իլէթպեկովիչ եւ Միլոսեւիչ իրարու կը հանդիպին Փարիզի մէջ, Շիրաքի հովանաւորութեան ներքեւ: Նպատակն է բնականոն դարձնել Պոսնիոյ եւ Սերպիոյ յարաբերութիւնները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԻՆԸ ԴԻՏՈՒԱԾ ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԷՆ

ԹԱՄԱՐ ԱՆԴՐԻԱՍԵԱՆ (*)

Այժմու Հայաստանի վիճակը ընդհանրապէս կը ներկայացուի տնտեսական, մարզասիրական կամ ռազմավարական տեսանկիւնէն. զրեթէ երբեք՝ ընկերային փոփոխութիւններուն լոյսին տակ: Սակայն այսօրուան ճգնաժամը խոր հետեւանքները ունի Հայաստանի ընկերային կառոյցին յատկապէս՝ կիներու կարգավիճակին վրայ: Մինչդեռ Հայաստանի կիներու հարցը չատ փափուկ նիւթ է երկրին մէջ, որովհետեւ այս նիւթը ուսումնասիրելով քննութեան ենթարկած կ'ըլլանք նաեւ Հայաստանի ընկերութեան հիմերը:

Առ այդ՝ պիտի փորձենք կարելի եղածին չափ ամբողջական պատկեր մը ներկայացնել Հայաստանի կիներու կացութեան մասին, օգտուելով տեղւոյն վրայ մեր կատարած հարցաղրոյցներէն, ինչպէս նաեւ Հայ Կանանց Միջազգային Միութեան (AIWA-ի) առաջին համագումարին զեկուցումներէն (Լոնտոն, 1994 Սեպտեմբեր 19 - 21): Ուստի նախ՝ ուսումնասիրենք Հայաստանի կնոջ արդի վիճակը եւ յետոյ փորձենք անոր կարգավիճակին հակասութիւններուն պատճառները փնտռել:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ամէնօրեայ կեանքի պայմանները

Ամէնօրեայ կեանքի պայմանները չատ դժուարացած են՝ էլեկտրականութեան, բնական կազի, ջեռուցումի մատակարարման եւ այլ պակասութիւններու պատճառաւ: Այս կացութիւնը Հայաստանի կինը աւելի ծանրաբեռնած է առօրեայ կեանքի յաւելուածական հոգերով: Պարզ օրինակ մը՝ ճաշերու պատրաստութիւնը դարձած է ամէնօրեայ տանջանք: Բազմաթիւ խանութներ պէտք է այցելել անհրաժեշտ սննդեղէնը ընդունելի գինով «ճարելու» համար: Ցեղոյ պէտք է սպասել էլեկտրականութեան ժամանումին ճաշ եփելու համար (քիչ մարդիկ կրնան բնական կազ դնել), նախապէս հաւաքուած ջուրը անմիջապէս տաքցնել եւ ամաններն լուալ, եւայլն, եւայլն...:

Այր մարդիկ չեն մասնակցիր առտնին գործերու. նոյնիսկ եթէ ճգնաժամի հետեւանքով անգործութեան մատնուած ըլլան եւ իրենց ժամանակին մեծ մասը պարապ անցընեն. որովհետեւ ընդունուած չէ որ այր մարդիկ առտնին գործերով զբաղին: Ուրեմն ճգնաժամին ստեղծած բեռան մեծ մասը կանանց վրայ է:

Կնոջ Դիրքը Հայկական Ընկերութեան Մէջ

Հասկնալու համար ներկայ կացութիւնը, անհրաժեշտ է նկատի առնել կնոջ դիրքը հայկական ընկերութեան մէջ: Դարուս սկիզբը, Հայկական Ընկերութիւնը դեռ կը չարունակէր ունենալ իր նահապետական աւանդութիւնը: Կնոջ աշխարհը իր ծնողքին կամ ամուսինին ընտանիքն էր եւ կինը իր կարգավիճակով միշտ կապուած էր այր մարդու մը՝ հօրը կամ ամուսինին:

Ի՞նչ Փոխուած է Ներկայիս

Հայաստանի մէջ կինը ամէնէն առաջ մայր է եւ մայրութիւնը բոլոր կիներուն հպարտութեան չարժառիթն է: Հետաքրքրական է անդրադառնալ թէ կնոջ այս կարգավիճակին ամենահամոզուած պաշտպանները՝ կիներն իրենք իսկ են: Խորհրդային շրջանի «Կիներու Տօնը» Հ.Հ Մշակոյթի նախարարութեամբ «Մայրերու Տօն» վերակոչուած է:

Ի վերջոյ այնպէս կ'երեւի որ հայկական ընկերութիւնը պահած է իր չատ մր աւանդութիւնները պահպանելով նաեւ կնոջ պարտադիր կապը ընտանիքին, երեխաներուն եւ ամուսինին հետ: Այս է պատճառը որ անտեսապէս անկախ եղող կիները կը թուին թէ երրորդ սեռի մը կը պատկանին եւ չաճախ տղամարդ - կին կը կոչուին:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՓԼՈՒԶՈՒՄԻՆ ՀԵՏԵԻԱՆՔՆԵՐԸ

Անկախութենէն ի վեր զգալիօրէն վատթարացած է առողջապահական համակարգը որուն մէջ կիներու տրամադրուած սպասարկութիւնները բացառութիւն չեն կազմեր: Հիւանդանոցներու մէջ կը պակսին մասնագիտացած անձնակազմ, դեղերն եւ լաւ խնամքը: Ընտանեկան ծրագրերը բոլորովին անտեսուած է եւ տեղեկութիւնները ամէն կողմ չեն տիրուիր: Թէեւ բազմաթիւ խնդիրներ կան, սակայն մենք կը նախընտրենք այստեղ արտայայտուիլ խիստ չաճախակի վիժումներու եւ հակաբեղնաւորիչ միջոցներու պակասին մասին:

Արուեստական Վիժումի Խիստ Յաճախականութիւն

Հայաստանի մէջ, ինչպէս անցեալի Խորհրդային Միութեան մէկ հանրապետութիւններուն մէջ, վիժումը կը նկատուի ծննդաբերութեան կարգաւորման հիմնական միջոցը: Ըստ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Մանկանց Հիմնադրամի (ԻՒՆԻՍԷՖ-ի) 1994-ի տուեալներուն՝ Հայաստանի կինը չատ չի վըստահիր հակաբեղնաւորիչներու եւ կը նախընտրէ արուեստական վիժումը: 1991 Թուականին կատարուած ուսումնասիրութեան մը համաձայն (Աչիկեան, 1995), 15-էն 44 տարեկան երեւանցի կիներու 63%-ը առնուազն մէկ արուեստական վիժումի դիմած է, իսկ 6·3%-ը աւելի քան տասը վիժում ունեցած է: Արեւմտեան երկիրներուն բազդատմամբ այս թուանշանները որքան ալ մեծ թուին, հաւանաբար ստորագնահատուած են: Ի դէպ՝ սովորաբար, խիստ չաճախ, վիժումները չեն արձանագրուիր:

Հակաբեղնաւորիչներու Սահմանափակ Տարածում

- Վիժումներու խիստ չաճախականութիւնը կապուած է մանաւանդ՝

- Հակաբեղնաւորիչներու օգտագործման վերաբերեալ տեղեկութիւններու պակասին եւ անոնց մատակարարման դժուարութիւններուն հետ:

- Նաեւ՝ հակաբեղնաւորիչներու նիւթը սրբապղծութիւն (թապու) է Հայաստանի մէջ եւ արուեստական վիժումները երբեք խղճի անհանգստութիւն չեն պատճառեր: Հայաստանի մէջ՝ վիժումի վերաբերեալ բարոյականի ըմբռնումը չատ տարբեր է Արեւմտեան երկիրներու ընդհանուր ըմբռնումէն:

Աչիկեանի ուսումնասիրութիւնը (1995) ցոյց կուտայ որ Երեւանի կիներուն մին 56%-ը կանոնաւոր կերպով հակաբեղնաւորիչներ կ'օգտագործէ, եւ 33%-ը բնաւ: Օգտագործուած մեթոտները հետեւեալներն են.

- *32% սեռային յարաբերութեան ընդհատում,*
- *28% սերմասպանակի օգտագործում,*
- *23% աւանդական մեթոտներ (օրացոյցի մեթոտ, լուացում),*
- *14% ներարգանդային զսպանակ,*
- *3% դեղամիջոցներ:*

Այս թուանչանները մեզի կը բացատրեն՝ թէ Հայաստանի կինը կը գործածէ ոչ-ազդու միջոցներ եւ թէ ինչո՛ւ Հայաստանի կինը հակաբեղնաւորիչներուն չի վստահիր եւ կը նախընտրէ արուեստական վիժումը:

(Կրնացեալը յաջորդով)

(*) Թամար Գալէմեան ամուսնացեալ՝ Անդրէասեան. ծնած է 1968-ին Լիբանան - Պէյրութ, ուր սորված է հայերէնը: Կատարած է իր բարձրագոյն ուսումը Փարիզ՝ Տնտեսագիտութիւն (DEUG, 1990) եւ Քաղաքական ու Ընկերային գիտութիւններ (HEPS, 1993): Ներկայիս՝ մասնագիտական իր ուսումնասիրութիւններուն առնչութիւն կը հետեւի հայագիտական դասընթացքներու: Հայաստան բնակած է տարի մը որուն ընթացքին (1994 - 1995) կատարած է իր բազմագոյն ուսման հետ առընչուած ուսումնասիրութիւններ, ընդ որս Հայ կնոջ կացութեան մասին: Առ այդ՝ Հայաստանի վիճակագրութեան Պետական Գերատեսչութեան հետ գործակցաբար պատրաստած է յատուկ ձեւոյշ մը հարցաթերթիկի. որով կատարած է 450 հարցազրոյցներ: Ներկայ յօդուածը ձիւթ ունի կեդրոնական Սաւուց Ֆրանսայի Միութեան հետ խորհրդակցաբար ընտրուած բանախօսութեան որ տեղի ունեցաւ Փարիզ, 1996 Մայիս 7-ին: Այժմ Հետեւ, ցայսօր, 1996 Յուլիս 24, կատարուած դիտարկումները մեծ փոփոխութիւններու վկայութիւն մը բերելու բնոյթը չունին յիշեալ բանախօսութեան մէջ:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՄՈՒԼ, ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՆԵՐ

Դ.

Ամէն անգամ որ խօսուի պատասխանատուութեան մը տակ ստորագրութիւն դնելու մասին, ականջ կը մտածեմ անընտորագիր նամակներու մասին: Հարիւր տարի ալ ապրիմ, չեմ կրնար հաչտուիլ անստորագիր նամակներ ղրկելու զազափարին հետ: Կեանքիս մէջ մէկ հատ իսկ անստորագիր նամակ ղրկած չեմ ունեցած, ատոր փոխարէն ստացած եմ բազմաթիւ անստորագիր նամակներ: Չեմ հաչուեր այն նամակները, որոնց տակ թէեւ ստորագրութիւններ կան, անուններ, բայց յայտնապէս այդ անունները կեղծանուններ են: Այդ անունով մարդիկ չկան: Այդ նամակներն ալ ուրեմն անստորագիր նկատուելու են: Բայց չնկատե՛նք: Անընտորագիր նամակ նկատե՛նք միայն այն նամակները, որոնց տակ ո՛չ անուն, ոչ ալ հասցէ կամ ստորագրութիւն կայ:

Անստորագիր նամակները անպայման անհաճոյ նամակներ են, Նամակներուն հեղինակները ծանրապէս կը քննադատեն, կը պախարակեն, կը ծաղրեն, եւ ինչ որ ամէնէն վատն է, սպառնալիքներ կ'ընեն: Այդ նամակներուն հեղինակները, որոնց նպատակն է քեզ անհանգստացնել ու վախցնել, կը վախնան իրենց բուն անունները դնելու այդ նամակին տակ: Այդ մարդիկը, որ քեզ պատասխանատու կը նկատեն այս կամ այն բանէն, չեն ուզեր պատասխանատուութիւն ստանձնել իրենց ըրած նամակին համար: Հակառակ որ դուն հրապարակին մէջ տեղն ես, ամէնուն աչքին առջեւ, անոնք կը թաքնուին տասը պատի հետեւ: Անոնք իրենց ըսելիքը կ'ըսեն, բայց քեզի կարելիութիւն չեն տար որ դուն ալ քու պատասխանդ տաս անոնց:

Աչխարհի ամէնէն ցած ու վախկոտ մարդիկն են անոնք որոնք իրենց ըսելիքը կ'ըսեն առանց իրենց ըսածին պատասխանատուութիւնը ստանձնելու: Ստորագրութիւն՝ ամէն քանէ առաջ պատասխանատուութեան ստանձնում կը նչանակէ: Այդ տեսակէտով առաքինութիւն է: Ճիշդ է որ մարդիկ միայն պատասխանատուութիւն ստանձնելու համար չէ՛ որ կը ստորագրեն: Կան որոնք կը ստորագրեն հպարտանալու համար: Մէկը որ լաւ նկար մը կը գծէ, լաւ դիրք մը կը գրէ, լաւ երաժչտութիւն մը կը յօրինէ, այդ գործին տակ կը ստորագրէ ատով հպարտանալու համար: Ճիշդ է տակաւին որ մարդիկ իրենց ստեղծած գործին արժէք մը տալու համար ալ է որ կը ստորագրեն: Եթէ Փիքասօ մոռնայ իր նկարներէն մէկուն տակ ստորագրել, այդ նկարը գրեթէ ոչինչ կ'արժէ Փիքասոյին ստորագրուած միւս գործերուն քով: Բայց այս բոլորէն դուրս, եւ այս բոլորէն վեր, ստորագրութիւնը պատասխանատուութիւն ստանձնել կը նչանակէ: Գիտենք որ ստեղծուած ամէն գործ անպայման անվերապահ գնահատանքի պիտի չենթարկուի: Այդ գործերէն ոմանք պիտի չսիրուին թերեւս, քննադատներու յարձակումին պիտի ենթարկուին, բայց ատիկա պատճառ չէ որ նկարիչ մը իր ստորագրութիւնը չդնէ գործի մը տակ: Ո՛չ մէկ նկարիչ պատասխանատուութենէ փրկուելու համար անստորագիր իւղաներկ մը հրապարակ կը հանէ: Արդէն չի կրնար հանել:

ՆԱՖԻՆԵՐՈՒ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

1947 Օգոստոս 21-ին զուիցերացի ինը պատասխանատու անձնաւորութիւններ դաղտնօրէն հանդիպեցան Պերնի մէկ պանդոկին մէջ: Զորսը քաղաքական դէմքեր էին, 5-ը՝ դրամատան պատասխանատուներ: Հանդիպումը որ տեւեց ժամ մը, կէս դարու ճակատագիրը որոչեց Հրեաներու Զուիցերիայէն առնելիքներուն: Վերջին ծայր դաղտնի այս ժողովը այդպէս ալ մնացած էր մինչեւ վերջերս երբ զուիցերացի պատմաբան մը պետական դիւաններէն գտաւ անոր ատենադրութիւնը: Երեք էջնոց այդ բնագիրը յատակօրէն ցոյց կու տայ դրամատան այդ պատասխանատուներուն ամբողջ արհամարհանքը, այդ «անհեթեթ» հարցին հանդէպ:

Մինչդեռ 1946-ին իսկ Պերն յանձնառու եղած էր ճշդելու եւ Դաչնակիցներուն վերադարձնելու Զուիցերիոյ պահուրտած հրէական հարստութիւնը որուն տէրերը նացիներու զոհերը եղած էին: Յանձնառութիւնը առնուած էր զուիցերացի բանաղնացի մը կողմէ, ամերիկացի, բրիտանացի եւ Ֆրանսացի իր պաշտօնակիցներուն առջեւ: Սակայն անկէ ետք այս մասին ոչ մէկ խօսք եղաւ ամբողջ կէս դար:

Այդ ժողովը բացուած էր դիւանապետ Քափըլէրի կողմէ. ան ըսած էր որ Դաչնակիցներու ճնշումը մեծ է եւ պէտք է իրենք յարգեն Պերնի 1946-ի «Ուաչինկթըն» մկրտուած դաղտնի համաձայնութիւնը: Զուիցերական դրամատուներու ընկերութեան տնօրէնը Քաֆլիչ կատաղի զայրոյթով մը կը հակազդէ: Կ'ըսէ թէ մահացածներու ստացուածքը վերա-

---

Ամէնէն առաջ զնորդն է որ պիտի ուզէ որ ստորագրէ:

Պատասխանատուութեան ստանձնումը ինքնին չատ խոչոր հարց է ընկերութեան մէջ: Եւ արժանի՝ ամէնէն լայն չափով քննարկումի: Որովհետեւ իւրաքանչիւր չատ տարբեր բաներ են գործել՝ պատասխանատուութիւն ստանձնելով եւ գործել՝ առանց պատասխանատուութիւն ստանձնելու: Ստորագրութիւնը դիմացի կողմին համար ապահովութիւն մըն է կատարուած ծառայութեան մը որակին ու վաստահելիութեան մասին: Ստորագրութիւնը նաեւ ցուցանիչ մըն է մշակոյթի, պատրաստութեան ու նկարագրի մակարդակի: Մչակուած, զարգացած եւ նկարագրի տէր մարդը չի գիջանիր անստորագիր նամակներով կամ ձեռնարկներով գործ տեսնելու: Եւ հաւաքականութեան մը որակը կարելի է չափել այն մարդոց թիւով, որոնք իրենց ըրածին, գրածին ու մտածածին պատասխանատուութիւնը կը ըստանձնեն անոր տակ իրենց անունը դնելով: Մէկը եթէ բոունցքի հարուած մը պիտի իջեցնէ իր հակառակորդին, պէտք է ցոյց տայ իր դէմքը եւ ըսէ. «ես եմ այդ բոունցքին տէրը: Բոունցքի հարուած ստացողին համար ալ այդ հարուածը իմաստ ու արժէք պիտի ունենայ այն ատեն միայն երբ գիտնայ թէ ո՞րմէ եկած էր բոունցքի այդ հարուածը:

Ստորագրութեան հարցին մէջ ապրած եմ քանի մը տարօրինակ փորձառութիւններ ալ, որոնք ինծի յիչեցուցած են որ երբեմն կրնայ պատահիլ որ ստորագրութեան բացակայութիւնը, ընդհակառակն, բան մը աւելցնելէ արարքի մը արժէքին վրայ: Պատահած է որ մէկը հեռաձայնով փնտռէ զիս եւ մեծ զոհունակութիւն յայտնէ, դովասանքներ ընէ սա կամ նա գործին համար: Երբ խօսակիցիս անունը հարցուցած եմ, չէ ուզած տալ անունը: «Անունս կարեւոր չէ, ղրացումներս կարեւոր են» ըսած է ան: Մէկ կողմէ ղրկած է զիս իր անունը լսելու հաճոյքէն, բայց միւս կողմէ ալ ան այդ կերպով ապահովացուցած է զիս, որ եթէ դովասանք մը կ'ընէ, սուիկա կ'ընէ անչահախնդիր կերպով, առանց ինձմէ բանի մը սպասելու, առանց զիս իւրեն նկատմամբ երախտապարտ ու պարտական զգալու:

Եթէ մէկը անկիւնի մը տակին թաքնուելով վատօրէն կը հարուածէ քեզ, կրնաս պինդը այպանել իր թաքցուցած ստորագրութեան համար: Բայց մէկը եթէ անգրութեան համար: Բայց մէկը եթէ անկիւնի մը տակին թաքնուելով համբոյր մը կ'ուղղէ քեզի, կրնա՞ս նոյնը ընել անոր նկատմամբ,

Ռ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ — ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿ· ԿԵԴՐՈՆ

ԻՐԵՐԱՑԱՋՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին եւ իր կողքին գործող Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը եւ երդչախումբը կը կազմեն անբաժանելի մասնիկները մեծ ընտանիքի մը: Ասանկ ալ այս մեծ ընտանիքը Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ երեկոյեան մէկտեղուեցաւ իր տաբեկան ճաշին համար:

Գեղեցիկ միջոց, զուգադիպած նոյնքան գեղեցիկ թուականով:

Շուրջ 100 հոգիէ բաղկացած անձնակազմ մը: Անձինք որ յօժարակամ կ'աշխատին եկեղեցւոյ երդիքին տակ՝ հաւատքի, մշակոյթի, լեզուի պահպանման, յառաջդիմութեան եւ փոխանցման համար:

Ճաշը սկսաւ Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդի տեղապահ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեանի հովանաւորութեամբ միասնաբար արտասանուած Տէրունական աղօթքով որու յաջորդեցին եկեղեցւոյ առաջնայած Պր. Դաւիթ Պանտիկեանի բարի գալուստի մաղթանքները: Ճաշին ընթացքին Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի տնօրէն Պր. Յաչիկ Եըլմազեան մեզ հրաւիրեց բաժակի պահու կենաց Հայրենիքի, բարեբաստիկ զուգադիպութեամբ ոգեկոչելով նաեւ Հայաստանի անկախութեան 5-ամեակը:

Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ 17 տարեկանէն մինչեւ 70-ը անց անհատներ միասնաբար կերան, խմեցին ու պարեցին: Չէ որ անոնք նոյն նպատակին ձգտած անձեր, նոյն ընտանիքի անդամներն են: Եւ այսպիսի հաւաքոյթներն են որ կ'ամրապնդեն կապերը, զառնալով օգտաբեր համայնքին: Իսկ կամաւոր բոլոր կամ ինքզինքին այդ ընտանիքի անդամը չեն նկատեր եւ կամ չունէին հնազանդ մը ոգեւորիչ:

Նոյն օրը ճաշին ներկայ էր նաեւ Պարչելոնայէն ժամանեց սպանական երդչախումբ մը որ համերգ պիտի տար յաջորդ օր,

***

Սեպտեմբեր 22-ին Ռիֆորմէի Ֆրանսական եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ համերգ մը Թաո սպանական երդչախումբի կողմէ՝ որ հիւրն էր Սահակ - Մեսրոպ երդչախումբին, փոխանակումներու ծիրի մէջ: Համերգի պատուոյ նախագահութիւնը արուած էր նախարար եւ քաղաքապետ Ժան - Գլօտ Կոտէնի եւ նաեւ սպանացի հիւպատոսին:

Հանդիսութեան առաջին մասին մէջ բեմ եկաւ Սահակ - Մեսրոպ երդչախումբը զեկավարութեամբ՝ Յաչիկ Եըլմազեանի որու դաշնամուրով ընկերակցեցաւ Ջիլկին Ժիւլիէթ Եըլմազեան: Կոմիտասէն երգուած երեք երգերուն յաջորդեց Գէօզկէլեանի երգ բարեկամութեան-ը: Ապա բեմը տրամադրուեցաւ հիւր երդչախումբին: Ունկնդրեցինք ճոխ եւ համեղի յայտագիր մը նաեւ քաղցրաձայն մենակատներ: Ոգեւոր հայ, նոյնքան օտար ներկաներով լիքը լեցուած էր եկեղեցին: Ունկնդիրները յոտնկայս գնահատեցին եւ ի մասնաւորի զարմանքով ծափահարեցին երբ երկու երդչախումբները միասնաբար երգեցին աւարտի երգը:

Համերգէ վերջ Ժ.Ա.Ֆ-ի սրահին մէջ սարքուեցաւ ընթրիք մը ի պատիւ հիւր երդչախումբի:

***

Սեպտեմբեր 26, երեկոյեան, Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնին մէջ բեմ եկան Երեւանի պետական համալսարանի Ռոմանա - Գերմանական ճիւղի դասախօս եւ ուսանողները, Ֆրանսերէն ներկայացումով մը:

Փութանակի պատրաստուած ըլլալով հանդերձ յաջողութեամբ պսակուած այս երեկոյթը հետաքրքրական էր իր բեմադրութեամբ:

Նիւթը քաղուած էր Յովհաննէս Թումանեանի պատմուածքներէն, թարգմանուած Ֆրանսերէնի պահելով մի քանի սացուածքները, ենթարկելով պատշաճ փոփոխութիւններու այժմէականացուած բեմադրութիւն մը, ուր տեղ տրուած էր նաեւ հայկական երգին ու պարին:

Շուրջ 20 հոգիներէ բաղկացած խումբ մը որ ոչ թէ դերասաններ այլ պարզապէս Ֆրանսերէնի դասախօս կամ ուսանողներ են, ըլլալով միաժամանակ արուեստագէտներ՝ կարողացան մեզի հրամցընել հաճելի պահեր իրենց խաղարկութեամբ եւ ի մասնաւորի չնորհիւ իրենց բեմադրիր Պր. Զաւէն Յարութիւնեանի:

Ներկայացման աւարտին մտերմիկ հաւաքեցողներու չուրջ առիթը ունեցայ զրուցելու Պր. Զ. Յարութիւնեանի եւ Պր. Կարօ Կարապետեանի հետ: Պր. Կարօ Կարապետեան Երեւանի պետական համալսարանի Ռոմանա - Գերմանական ճիւղի տեսուչն է եւ մինչեւ յերեկ այդ ընկերութեան ո՛չ մէկ չոգենաւը կ'երեւար դեռ:

Գայլ ընկերութեան դրասենեակը, ուր իմացայ թէ իրիկուան դէմ Սամսոնէն «Սիւոն» անուն չոգենաւը պիտի հասնէր եւ հետեւեալ օրը պիտի մեկնէր Մարսէյլ՝ Սելանիկ ու Շիրա հանդիպելով:

Դրասենեակէն դուրս ելլելով հանդիպեցայ պարոն Սպանդարեանի, որ նոյն թուականներուն ուսուցչութիւն կ'ընէր Պոլսոյ մէջ եւ յեղափոխական կը կարծուէր:

Թպտելով քովս մօտեցաւ.

– Այսօր ցոյցը պիտի կատարուի, ըսաւ:

– Գիտեմ, բայց ո՞ւր:

– Սամաթիոյ մէջ ... եւ ուրիշ թաղեր ալ, բայց նախ Սամաթիայէն պիտի սկսի ... հինգ հարիւր պոմպա ունինք:

Ու հեռացաւ, արագ քայլերով:

Հաշիւ քանի մը վայրկեան անցած էր, երբ ահեղ պայթիւն մը լսուեցաւ՝ որուն յաջորդեց ուրիշ մը եւ յետոյ ուրիշ մը...

Ձայնը կալաթայի կողմէն ու շատ մօտէն կու գար:

Քարափին վրայ ամէնքը շուարած իրարու կը նայէին առանց կարենալ մեկնութիւն մը տալու:

Այս շուարումը տասը վայրկեանի չափ տեւեց: Պայթիւնները դադրած էին երբ յանկարծ խելայեղ բազմութիւն մը սկսաւ քարափին վրայ բացուած փողոցներէն դէպի ծովեզերքը խուժել:

Հանդուները նաւակներու մէջ կը նետուէին, առանց ալաղակ մը արձակելու, առանց խօսք մը արտասանելու եւ նաւավարին կը հրամայէին հեռանալ դէպի ծովուն բացը: Քանի մը վայրկեանէն ծովը նաւակներով լեցուեցաւ: Ես ու ազգականս ալ առանց անցած դարձածէն տեղեկութիւն մը ունենալու, հետեւեցանք ամէնուն օրինակին ու Յոյնի մը նաւակը մտանք: Ծովուն վրայ ամէնքը սկսան զիրար հարցուփորձել: Ո՛չ ոք գիտէր թէ ինչո՞ւ փախած ու նաւակ մը ապաստանած էր:

Բայց, կամաց կամաց, կէտի մը վրայ ամէնք համաձայնեցան;

– Պանքային դէմ բան մը տեղի ունեցած էր...

Ի՞նչ բան սակայն:

– Կրետացիները պանքային վրայ յարձակեր են, կ'ըսէին ոմանք:

– Կրետացիները չէ՛, այլ Մակեդոնացիները, կ'ուղղէին ուրիշներ:

– Ո՛չ, կ'ըսէին ուրիշներ, կառավարական պաշտօնեաներ ամսական չառնելնուն համար բողոքի ցոյց մը ըրեր են պանքային դէմ:

Ի վերջոյ ճշմարտութիւնը լսեցինք:

– Հայ յեղափոխականները պանքան կոխեր են:

Եւ սակայն ժամանակը կ'անցնէր: «Սիւոն» արդէն եկած էր Սեւ ծովէն ու քարափին մօտեցած, միւս կողմէ մեր ծերուկ յոյն նաւավարը կը տրտնջար, կ'ուզէր մեզի ցամաք հանել ըսելով թէ ինք չէր կրնար աւելի երկար մնալ եւ թէ Ֆէնէր իր ընտանիքին փոխ պիտի երթար: Շատեր արդէն եռեւէ եռեւ ցամաք կ'ելլէին:

Մեր նաւակն ալ մօտեցաւ քարափին:

Արտաւան սեւ մօրուքով մէկը ցոյց տալով ըսաւ ինծի.

-- Սա մարդը ոստիկանութեան պաշտօնեայ ու լրտես է, բանտին մէջ ճանչցած եմ զինքը, որոշ տեղեկութիւն ունենալու է, անոր հարցնենք:

Եւ նաւակին մէջէն սկսաւ պոռալ.

-- Ահմէտ էֆէնի՛, Ահմէտ էֆէնի՛...

Մօրուքով մարդը զարձաւ դէպի մեզ ու բարեւեց:

-- Ի՞նչ պատահեցաւ, հարցուց ազգականս:

-- Եւ ո՛չ մէկ բան, պատասխանեց մարդը ամենայն պաղարիւնով:

– Հապա այս իրարանցո՞ւմը...:

-- Էֆէնտիմ հարաէէքի արգ օլտու կէչտի (երկրաշարժ եղաւ ու անցաւ), պատասխանեց նոյն հանդարտութեամբ:

Յետոյ խրատեց մեզի որ նաւակէն դուրս ելլենք ու տեղերնիս երթանք:

Քարափին վրայ, ուր վերջապէս ելանք, ոստիկան մը քանի մը հոգիի կը պատմէր պատահածը:

-- Էֆէնտիմ, քանի մը սրիկաներ պանքան մտնել փորձեր են, ու անմիջապէս ձերբակալուեր են...:

-- Քանի՞ հոգի:

– Երկու կամ երեք հոգի:

– Հապա պայթիւնը ի՞նչ էր...

-- Պայթիւն չկայ, միայն մէկ քանի բէվօլվէր պարպուած է...

(Շար. 13)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹԵՐԹՕՆ
Իթթիֆայի Տուքը

***

ՁԳԱՑԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԵԼԱՆՁԵԼՈՎ
վահան թէքէեանի «Նամակաձի»ին
քննական մօտեցումի փորձ մը

Հեղինակ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Փարիզ, 1996:

Ստանալու համար դիմել՝
Librairie Orientale Samuelian
51, rue Monsieur le Prince,
75006 Paris.

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

պիրկեան կ'ըսէ թէ «խախտումները եղած են երկու կողմից էլ»: Ի պատասխան «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հարցումին, ան մեկնաբանած է Վազգէն Մանուկեանի կնոջ մամուլի ասուլիսին կարգ մը արտայայտութիւնները, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի քուէարկութեան արդիւնքներուն որոնք արտասահման դրկուած են եւ որոնք փաստ կ'ուտան որ Վ. Մանուկեան յաղթած է եւ ըսած.- «Վ. Մանուկեանի շտապի կողմից կեղծ. Ընտրական Յանձնախմբին որեւէ տուեալ չի ներկայացուել: Անգամ Ա.ԺՄ.-ից Կ.Ը.Յ.-ի անդամների յստակ կարծիքում գրուած է որ Սեպտեմբեր 25-ի դէպքերը թոյլ չի տուել ներկայացնել իրենց սուեալները»: Յ. Բեղիրեան յիշեցուցած է որ օրէնքի համաձայն, ընտրութիւններու աւարտէն յետոյ հինգ օրուան ընթացքին (Սեպտեմբեր 27) մարզային յանձնախումբերը պարտաւոր էին Կ.Ը.Յ.-ին ներկայացնել իրենց արձանագրութիւնները: Վ. Մանուկեան եւ իր շտապը պէտք է չհապաղեր դրուած ըլլային իրենց բողոքները ժամանակին ներկայացնելու մարզային յանձնաժողովներուն, որպէսզի այս վերջինները ժամանակ ունենային պատշաճ ըստուգումներ կատարելու: Կեղծ. Ընտրական Յանձնախումբի փոխ_նախագահն ալ Ռ. Մանուկեան ըսած է որ օրէնքը ընդդիմութեան կարելիութիւն կուտայ անկանոնութիւններ եղած տեղամասերու մէջ ստուգումներ կատարել, ինչ որ չէ ըրած:

⁂

Օ-ԼՍ-Սէ-Ը-ի տեղեկագրին եղրակացութեանց կ'արձագանգէին «Իւմանիթէ», «Լիպերասիոն» եւ «Ֆիկարօ», (Հոկտեմբեր 3):

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 2/3)

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԿԻՐԵՐ
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՒԹԻՒ

ԼՂՀ նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի կողմէ Հայաստանի նորընտիր նախագահին ուղղուած է շնորհաւորական հեռեւեալ դիրը.- «Թոյլ տուէք անձամբ իմ եւ Արցախի ողջ ժողովրդի անունից շնորհաւորել Ձեզ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ վերընտրուելու առթիւ: Դա կարեւոր իրադարձութիւն է ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ Արցախի Հայութեան համար: Ձեզ ցանկանում եմ երջանկութիւն եւ յաջողութիւններ»:

⁂

Լ. Տէր-Պետրոսեանին շնորհաւորական հեռագրեր ղրկած են նաեւ Ռուսաստանի նախագահ Իոն Իլիէսկու, Չինաստանի նախագահ Ցեան Ցեմին եւ Ճապոնիոյ նախագահ Կոնստանտինոս Մտեֆանոփուլոս:

⁂

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՇՒԻՏՅՈՒՆ ՀԱՒԱՔԸ

Հոկտ. 1-ին Ուաշինկթընի մէջ իր աշխատանքները սկսած է Դրամական Միջազգային Հիմնարկի եւ Համաշխարհային Դրամատան տարեկան հաշուետուութեան հաւաքը, որու կը մասնակցի նաեւ Հայաստանի պատուիրակութիւնը, վարչապետ Հ. Բագրատեանի գլխաւորութեամբ: Վարչապետը զեկուցում մըն ալ կ'ունենայ Հայաստանի մէջ իրագործուող անտեսական բարեփոխումներու նիւթին շուրջ: Պատուիրակութիւնը բանակցութիւններ ալ կը վարէ. Եւրոպայի Դրամատան գործադիր անօրէնին եւ Դրամական Միջազգային Հիմնարկի անօրէնի Ա. տեղակալին հետ տեղի ունեցած տեսակցութեանց ընթացքին արծարծուած են Հայաստանի հիւլէական ուժանիւթի բնագաւառին, անոր առընչուող ապահովութեան միջոցներուն վերաբերող հարցեր, ինչպէս նաեւ բարեփոխումներու նիւթական մատակարարման խնդիրներ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 94-ՐԴ
ԵՒ ՕԾՄԱՆ 92-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Կիրակի օր, Հոկտեմբեր 6, Փարիզի Առաջնորդանիստ Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հիմնարկութեան 94-րդ եւ օծման 92-րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ ժամը 10·30-ին Մայր Տաճարին մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ մատաղ կ'օրհնուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի՝ գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար Ա-ՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի, ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ Ընտանիքի եւ Մայր Տաճարի հանդուցեալ Բարերարներուն համար:

Ցետ եկեղեցական արարողութիւններուն, Մայր Տաճարին Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, Առաջնորդարանի Պատուոյ Սրահին մէջ՝ ի յարգանս Բարերարներուն՝ պատշաճ ընդունելութիւն նախատեսուած է:

Կը հրաւիրուին մեր Եկեղեցւոյ բոլոր հոգեւոր զաւակները մասնակցիլ՝ Ճիշատակի եւ Յարգանքի այս արտայայտութիւններուն՝ աղօթքով միանալու Բարեբարեաց օրինակին եւ իրենց բոլորանուէր մասնակցութեամբ ու նուիրատուութեամբ հոգածու դառնալու մեր Սուրբ Եկեղեցւոյն բարգաւաճման:

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ դպրոց գործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ - դահլիճով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը:

Հեռաձայնել Մկրիկ ընկերակցութեան
43 - 98 - 15 - 59

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ՄԱՅԻ փարիզի Ազշալոյս թաղէոսեան մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5, ժամը 10·30-ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը 17 rue Pixis:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

REPAS ANNUEL

La Croix Bleue des Arméniens
de France
Section « S e v a n » de Vienne
organise son *R E P A S A N N U E L*
le Dimanche 6 Octobre à 12 heures
à la Maison de la Culture Arménienne
de Vienne :
9, rue du Cirque

Venez très nombreux pour se retrouver ensemble autour d'un bon repas et admirer les danses des enfants de l'Ecole Arménienne de Vienne.

Réservations : ——
Salon Michel: Tél.: 74 85 12 69;
M.C.A.: Tél.: 74 53 43 80.
—— *Participation* : 80 F. ——

ՄԱՐՍԷԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք մարսէյլի հայութեան, թէ 1996-1997 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին՝

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 9
Առաւօտեան ժամը 10-ին

Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնին մէջ
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝ Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն:

Հեռաձայն.-
91 - 77 - 84 - 70 *կամ՝* 42 - 03 - 05 - 63

—— U. G. A. B. MARSEILLE ——
A l'occasion du 90ème anniversaire
l'U.G.A.B.-MARSEILLE vous invite à participer
au Dîner de Bienfaisance
le **Vendredi 11 Octobre à 20 heures**
au 327, Boulevard Michelet, Marseille 9e
Au profit de l'ouverture du 5ème Centre (celui de NORK)
des **«Tables de l'U.G.A.B.»** en Arménie
Participation aux frais : 500 Frs —Nombre de places limité
Réservation indispensable avant le 5 Octobre. Tél. : 91 22 10 45.

Sous la présidence de **René Rouquet,** Sénateur--Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —
20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne
du 11 au 19 Octobre

Vendredi 11 Octobre — 19h — Salle des Fêtes— rue Voltaire
• **SOIREE D'OUVERTURE** (sur invitation)
en présence de nombreuses personnalités;

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian**
et **Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
• **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
• **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

—— La **M C A** sur **AYP FM 99.5** ——
Samedi 12 — 10h15
• **«Cartes sur table» : Les 20 ans de la M C A**
Mercredi 16 — 10h15
• **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
• **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : **43 76 55 89** 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5
SAMEDI
5 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·955 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.955

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ՄԹԱԼ ԿԸ ԳՏՆԷ ԴԷՏԵՐՈՒ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԿԸ ԴԻՄԷ

59 ՀՕԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է

Հոկտեմբեր 2-ին հրապարակուած 89 միջազգային դէտերու յանձնախումբին նրբակացութիւնները չեն ընդունուիր Ընտրական կեդրոնական Յանձնախումբին ողմէ որ կ'առարկէ թէ հաշիւներու մէջ ապիա սխալ գործած են: Այս առընչութեամբ, Մ. Բեզիրճեան Հոկտ. 3-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է, ճշդելով թիւերը, նաեւ հետեւեալ նամակը ուղղած է յանձնախումբին, լուսաբանութիւններ ալով. –

Յարգելի Տիկնայք/Պարոնայք,

Նախ՝ ես ցանկանում եմ շնորհակալութիւն յայտնել ժողովրդավարական Ինստիտուտների եւ Մարդու Իրաւունքների Գրասենեակին, Հայաստանի նախագահական ընտրութիւններին հետեւելու համար:

Մենք ստացել ենք վերջնական յետընտրական յայտարարութիւնը 1996 թ. Սեպտեմբերի 22-ին Հայաստանում կայացած նախագահական ընտրութիւնների մասին եւ ես կը ցանկանայի ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել յայտարարութիւնում տեղ գըտած մի շարք անճշդութիւնների վրայ:

Խօսելով ընտրութիւնների պաշտօնապէս յայտարարուած արդիւնքների մասին, յայտարարութիւնը նշում է «ձուէրկած ընտրողների թւի եւ կտրօնների պաշտօնական տուեալներում արձանագրուած հաւակի միջեւ զգալի տարբերութիւնը (22·013)»: Յայտարարութիւնը նաեւ յայտնում է «մտահոգութիւն՝ եւս 21·128 պակասող ձուէաքերթիկների հաշուար, որոնք չեն հաշուուել»: Այնուհետեւ յայտարարութիւնը եզրակացնում է, որ «հաշուի առնելով այն փաստը, որ թեկնածու Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը յաղթահարել է 50 տոկոսի սահմանագիծը միայն 21·941 ձուէով, անճշդութիւնները կարող էին հարցականի տակ դնել ընտրութիւնների առաջին փուլի արդիւնքները»:

Համաձայն ընտրութիւնների վերջնական արդիւնքների մասին արձանագրութեան, ձուէարկած ընտրողների թիւ եւ ընտրական կտրօնների հաւակի միջեւ եղած տարբերութիւնը ընդամէնը 163 է: Այդ թիւը ստացւում է հետեւեալ կերպ· 1·259·905 վաւեր ձուէաքերթիկ + 48·681 անվաւեր ձուէաքերթիկ + 2·442 չ սահմանուած տիպի ձուէաքերթիկ = 1·311·028 (ձուէարկած ընտրողների թիւը):

Այսպիսով՝ 1·311·028 (ձուէաքերթիկների ընդհանուր թիւը) -- 1·311·191 (կտրօնների հաւակը) = --163:

Յայտարարութեան մէջ տեղ գտած 22·013-ի տարբերութիւնը ստորագրուած կտրօնների թւի (1·311·191) եւ ընտրողների ցուցակներում ստորագրած եւ ձուէարկութեանը մասնակցելու համար մաքուր ձուէաքերթիկ ստացած ընտրողների թւի (1·333·024) սխալ համեմատութեան արդիւնք է: Ստորագրուած կտրօնների թիւը (1·311·191) պէտք է համեմատուէր իրականում ձուէարկած ընտրողների թւի (1·311·026) հետ:

1·333·024 -- 1·311·191 = 22·013

Լրացուցիչ 21·128 պակասող եւ չհաշուած ձուէաքերթիկները, որին անդրադառնում է յայտարարութիւնը 4-րդ պարբերութիւնում, շատ մօտ է վերը նշուած ոչ նշզրիտ տարբերութեան արդիւնքում ստացուած թուին: Այդ պատճառով, ըստացուած լրացուցիչ 21·128-ը պիտի մեկնաբանուի որպէս ցուցակներում ստորագրած եւ մաքուր ձուէաքերթիկ ստացած, բայց չձուէարկած ընտրողների մօտաւոր թիւ:

Անգամ եթէ մենք ընդունենք, որ այդ բոլոր 22·013 պակասող ձուէաքերթիկները տրուել են պարոն Մանուկեանի օգտին, ապա վերջնական արդիւնքը, այնուամենայնիւ, չի իջեցնի պարոն Տէր-Պետրոսեանի շահած ձայների տոկոսը 50-ից:

Թեկնածուների օգտին տրուած ձուէները՝

	1·249·893
+	22·013
	1·271·906
Պարոն Բադալեան	79·347
Պարոն Մանուկեան	516·129
+	22·013
	538·142
Պարոն Տէր-Պետրոսեան	646·888
Պարոն Մանուչարեան	7·520

Տոկոսները՝

Պ. Ս. Բ. $\frac{79.347 \times 100}{1.271.906} = 6.24\%$

Պ. Վ. Մ. $\frac{538.142 \times 100}{1.271.906} = 42.31\%$

Պ. Լ. Տ.-Պ. $\frac{646.888 \times 100}{1.271.906} = 50.86\%$

Պ. Ա. Մ. $\frac{7.229 \times 100}{1.271.906} = 0.57\%$

Այսպիսով, այս թուերը վերջնական արդիւնքների տեսակէտից չեն կարող որեւէ կասկած յարուցել ընտրութիւնների արդիւնքի կապակցութեամբ:

Յուսով ենք, որ այս ուղղումները ու մեկնաբանութիւնները լրջօրէն ուշադրութեան կ'առնուեն ԺԻՄԻԳ-ի կողմից, եւ կ'արուեն անհրաժեշտ եզրակացութիւնները: Մենք ակնկալում ենք, որ շուտով կը կատարուի մի նոր վերահաշուած յայտարարութիւն՝ այս անճշդութիւնների յարուցած կասկածները ցրելու եւ հասցըւած վնասը նուազագոյնի հասցնելու համար:

Յարգանքով՝
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԲԵԶԻՐՋԵԱՆ
Կենտրոնական Ընտրական
Յանձնաժողովի Նախագահ

*
**

– Վազգէն Մանուկեան մամուլի ասուլիս մը տուած է Հոկտ. 3-ին իր բնակարանին մէջ եւ այդ առթիւ յայտնած է որ կը դիմէ Սահմանադրական Դատարանին, բողոքելով արդիւնքներուն դէմ: Միւս կողմէ, ՄԱԿ-ի Երեւանի ներկայացուցիչը եւ Միացեալ-Նահանգներու դեսպանատան մամուլի բաժինը հերքած են որ քաղաքական ապաստան առաջարկած ըլլան Վազգէն Մանուկեանի:

*
**

– Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան իր մօտ հրաւիրած է Երեւան գտնուող օտար երկիրներու բոլոր դեսպանները եւ անոնց պարզած Սեպտ. 25-ի ծանօթ դէպքերէն ետք ստեղծուած ներքին իրավիճակը: Հանդիպման ներկայ եղած են նաեւ Ներքին նախարար՝ Վանո Սիրադեղեան եւ Սերժ Սարգսեան:

*
**

– Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ՀԸ նորհաւատրական դիր մը ղրկած է Իրանի իսլամական Հանրապետութեան նախագահը՝ Ռաֆսանճանի:

*
**

– Ձերբակալութիւններու մասին զանազան թիւեր կը տրուին օրերէ ի վեր: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու 200-250 հոգիի մասին կը խօսուի: Ըստ պաշտօնական տուեալներու այդ թիւը 59 է եւ անոնցմէ 15-ը կը հետապնդուին քրէական յանցագործութեան համար, մնացեալը անկարգութեան մեղադրանքով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 3/4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՎԱՐԿ ՍՏԱՆԱԼ

Այս օրերուն Ուաշինկթընի մէջ տեղի ունեցող Դրամական Միջազգային Հիմնարկին հաշուետու հաւաքին զուգահեռ վարչապետ Հ. Բաղրամեան հանդիպում մը ունեցած է Հիմնարկին փոխ-տնօրէն՝ Օլտինկ Սմիթի հետ: Կազմակերպութիւնը որոշած է չարունակել վարկ տրամադրել Հայաստանի, ինչ որ կը նշանակէ թէ 1996 – 98 ժամանակաշրջանին Հայաստանի կեդր. Դրամատունը կը ստանայ տարեկան 50 միլիոն տոլար գումար մը, որ կը յատկացուի անոր պահեստներու լրացումին:

Ի՛ՆՉ ԿՐ ԳՐԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Հայաստանի կայունութիւնը եւ ժողովրդավար ընթացքը որոնք ամբողջ հինգ տարի հպարտութեան դլխաւոր պատճառը կազմեցին իշխանութեան թէ ընդդիմութեան համակիր անխտիր ամէն Հայու, լուրջ վտանգ անցուցին նախագահական ընտրութեան վաղորդայնին, Սեպտեմբեր 25-ին երբ բազմութեան զայրոյթին թիրախ եղաւ Ազգ. ժողովի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան:

Հոկտեմբերի առաջին երկու օրուան հայաստանեան քանի մը թերթէ քաղուածք մը կուտայ պատասխանին յօդորդող պատասխաններու եւ մեկնաբանութիւններու մասին դաղափար մը:

Խորհրդարանի ներխուժումէն ետք մինչ ձերբակալութիւններու լուրեր կը հասնէին, ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւն կը դիմէ Սահմանադրական Դատարանին, բողոքելով արդիւնքներուն դէմ: Միւս կողմէ, ՄԱԿ-ի Երեւանի ներկայացուցիչը եւ Միացեալ-Նահանգներու դեսպանատան մամուլի բաժինը հերքած են որ քաղաքական ապաստան առաջարկած ըլլան Վազգէն Մանուկեանի:

*
**

– Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան իր մօտ հրաւիրած է Երեւան գտնուող օտար երկիրներու բոլոր դեսպանները եւ անոնց պարզած Սեպտ. 25-ի ծանօթ դէպքերէն ետք ստեղծուած ներքին իրավիճակը: Հանդիպման ներկայ եղած են նաեւ Ներքին նախարար՝ Վանո Սիրադեղեան եւ Սերժ Սարգսեան:

*
**

– Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ՀԸ նորհաւատրական դիր մը ղրկած է Իրանի իսլամական Հանրապետութեան նախագահը՝ Ռաֆսանճանի:

*
**

– Ձերբակալութիւններու մասին զանազան թիւեր կը տրուին օրերէ ի վեր: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու 200-250 հոգիի մասին կը խօսուի: Ըստ պաշտօնական տուեալներու այդ թիւը 59 է եւ անոնցմէ 15-ը կը հետապնդուին քրէական յանցագործութեան համար, մնացեալը անկարգութեան մեղադրանքով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 3/4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՎԱՐԿ ՍՏԱՆԱԼ

Այս օրերուն Ուաշինկթընի մէջ տեղի ունեցող Դրամական Միջազգային Հիմնարկին հաշուետու հաւաքին զուգահեռ վարչապետ Հ. Բաղրամեան հանդիպում մը ունեցած է Հիմնարկին փոխ-տնօրէն՝ Օլտինկ Սմիթի հետ: Կազմակերպութիւնը որոշած է չարունակել վարկ տրամադրել Հայաստանի, ինչ որ կը նշանակէ թէ 1996 – 98 ժամանակաշրջանին Հայաստանի կեդր. Դրամատունը կը ստանայ տարեկան 50 միլիոն տոլար գումար մը, որ կը յատկացուի անոր պահեստներու լրացումին:

Լրագրողը մամուլի ասուլիսին լրատուութեան կցած է երկու հարցում: Վ. Մանուկեան որ կուչ ըրած էր Սորհրդարանի ներխուժել եւ Ա. Սադոյեան որ ծեծը կը դեկավարէր, Լեւոնի կամակատարնե՞րն էին ուրեմն. թէ անոնք ալ դժգոհ էին երէնց մրցակիցին ընտրապայքարին ձախող կազմակերպումէն: Ցեսոյ հարց կուտայ նաեւ թէ ինչո՞ւ «Ազգ. համաձայնութեան» դաչինքը մէկ չաբթուան մէջ իր վաստերը չներկայացուց Գերագոյն դատարան:

Թերթը տեղ տուած է Ներքին նախարարութեան տուեալին թէ միայն 45 հոգի ձերբակալուած են բայց ընդդիմադիր քանի մը դործիչէ: Այդ 45-ն ալ Ազգ. ժողովի չէնքը ներխուժող ու բռնութիւն կիրարկողներ են:

Նախորդ օրուան (Հոկտեմբեր 1) «Հայաստան»ը տեղ տուած է Համայնավար կուսակցութեան դատապարտումի յայտարարութեան լուրին: Դատապարտումը նախ ուղղուած է Սեպտեմբեր 25-ին բռնութեան դիմածներուն, բայց նաեւ իշխանութեան որ պինուորական ուժ դետեղած է մոդոցները, մինչ կարելի էր կանխել դէպքերը: Ցայտարարութիւնը կ'աւարտի

(Շար.ը կարդալ Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԻՆԸ ԴԻՏՈՒԱԾ ՏԱՐԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԹԱՄԱՐ ԱՆԴՐԻԱՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿԻՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

1994-ի մեր ուսումնասիրութիւնը հիմնուած 450 կիներէ բաղկացած ներկայացուցչական նմոյշի մը վրայ, մեզի հայթայթեց հետեւեալ տեղեկութիւնները՝

Հայաստանի կիներուն

- 66%-ը կը փափաքի աշխատիլ,
- 53%-ը չի փափաքիր ասպարէզ մը ունենալ որովհետեւ անոնց
- 79%-ը համոզուած է որ անկարելի է,
- 37%-ը միայն գործի մէջ կը զգանեն տունէն դուրս ելլելու ազիթ մը:

Վերոյիշեալ արդիւնքները երեւան կը հանեն հայկական ընկերութեան ցաւալի կողմերէն մին՝ հակառակ որ բարձրադոյն ուսում ստացողներուն կէսէն աւելին կիներ են, անոնք չեն համարձակիր իրենց կարողութիւնները ամբողջութեամբ գործածել:

ԿԻՆԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ

Խորհրդային Հայաստանի 1990-ի Սահմանադրութեան օրէնքին վրայ 5 յօդուած 32 եւ 33-ը կը նախատեսեն կիներու եւ այրերու միջեւ կատարեալ հաւասարութիւն: Այս հաւասարութիւնը ապահովելու համար ֆոքաւներ կային ըստ որոնց, օրինակի համար, Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններուն 30%-ը եւ կառավարութեան մեքենային (ապարատին) 50%-ը կին պէտք է ըլլար: Սակայն հակառակ հաւասարութեան քարոզչութիւններուն՝ տնտեսական դժուարութիւնները եւ ընկերութեան նահապետական աւանդութիւններու արմատները կը սահմանափակէին կիներու յառաջդիմութիւնը ընկերային մէջավայրին մէջ: Այս ֆոքաները ընականաբար կատարեալ չէին, կամ աւելի ճիշդ վատ էին որ Խորհրդային ընկերութիւնը չէր յաջողած փոխել Հայոց մտայնութիւնը:

Հայաստանի նոր անկախութեամբ, քաղաքական կեանքի մասնակցող կիներու թիւը զգալապէս պակսեցաւ: Առաջին ընտրութիւններէն յետոյ Խորհրդարանի 248 երեսփոխաններէն միայն ինը կիներ էին; Իսկ կառավարութեան մէջ կար միայն մէկ կին՝ բնութեան պահպանութեան նախարարը որ ունեցաւ կարճատեւ քաղաքական ասպարէզ մը եւ հրաժարեցաւ: 1995-ի ընտրութիւններէն վերջ, ներկայ Խորհրդարանին մէջ՝ 12 կին երեսփոխաններ կան. որոնցմէ ութը Շամիրամ նորաստեղծ կուսակցութեան կը պատկանին: Կառավարութեան մէջ 2 կին փոխ - նախարարներ կան, սակայն նախարար չկայ:

Այս վիճակագրութիւնը լրացնելու համար նշենք որ նոյնիսկ երբ կիները ընդունուած են քաղաքական կեանքի մէջ, չատ յաճախ անոնք որոշիչ օղակներէ դուրս կը մնան: Կիներու վերապահուած են «երկրորդական» ասպարէզներ. ինչպէս՝ ընկերային, մարդասիրական հարցերու, կամ բնութեան պահպանութեան վերաբերեալ...;

Կը թուի թէ՝ Հայաստանի ներկայ վիճակը աւելի հաւատարմօրէն կ'արտայայտէ հայ ժողովուրդին նկարագիրը:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՑ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻՆ ՄԷՋ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անկախութենէն յետոյ, Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը ուղեց հեռեւիլ անցեալի Խորհրդային Միութեան օրինակին ու ըլլալ այրերու եւ կիներու հաւասարութիւնը պաշտպանող առաջաւոր երկրի մը ախպարը: Անմիջապէս ընդունեցաւ ՄԱԿ-ի համաձայնագիրը՝ կանանց դէմ Ամէն Տեսակի Խտրականութեանց վերացման վերաբերեալ զոր ցայսօր նոյնիսկ Միացեալ - Նահանգները չեն ընդունած: Դժբախտաբար այնպէս կը թուի թէ՝ այսօրուան Հայաստանի Հանրապետութիւնը ՄԱԿ-ի համաձայնագիրները յաջորդաբար կ'ընդունի ստորագրել՝ աւելի արտաքսմանին տալու համար պատկառելի Հայաստանի մը պատկերը, քան թէ ընկերային յառաջդիմութեան նպաստելու իր ցանկութիւնը իրագործելու:

Բնականաբար կնոջ այսօրուան կացութեան միակ մեղաւորը Հայաստանի կառավարութիւնը չէ: Նախ եւ առաջ Հայաստանի կինն է այս կացութեան ծնունդը (générateur-ը): ՄԱԿ-ի հետազօտութիւններէն մին ցոյց կուտայ որ Հայաստանի կիներուն հապիւ 70%-ը տեղեակ է կիներու պաշտպանութեան վերաբերեալ օրէնքներէն եւ միայն 47%-ը կը խորհի որ կիները բարձր պաշտօններ ստանձնելու են: (Սալբի Ճարութիւնեան - Ղազարեան, 1995):

Ամէնօրեայ կեանքի մէջ ալ հակասութիւններ չեն պակսիր կիներու եւ այրերու յարաբերութիւններուն մէջ: «Պաշտօնական» խիստ բարոյական մը կայ որ սակայն կ'արտօնէ այրերուն այն ինչ որ կ'արգիլէ կիներուն: Այսինքն ընդունուած է որ այր մարդ մը կրնայ ազատ ըլլալ, նոյնիսկ անհաւատարիմ, սակայն կինը պէտք է հնազանդ, հաւատարիմ եւ ամուսնութենէն առաջ կոյս ըլլայ: Մեր ուսումնասիրութիւններուն արդիւնքները ցոյց կուտան որ Հայաստանի կիներուն 82%-ը կ'ընդունի որ ամուսնացած այրերու մօտ անհաւատարմութիւնը չատ զարգացած է, երբ միայն 43%-ը կ'ընդունի որ կիները ամուսիններուն անհաւատարիմ կրնան ըլլալ: Այս թիւերը բաղդատելով կարելի է առնուազն խորհիլ թէ՝

- Քանի որ Հայաստանի կիները տեղեակ են իրենց ամուսիններուն անհաւատարմութեան, ինչո՞ւ չեն փորձեր ըմբոստանալ անոր դէմ.

- Հայաստանի անհաւատարիմ այրերը որո՞ւ հետ կը դաւաճանեն իրենց կիներուն, երբ երկրին մէջ կինը այնքա՛ն մաքրակենցաղ ըլլալ կը թուի:

Քաղաքական գետնի վրայ մեր ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան որ եթէ Հայաստանի կիներուն 52%-ը կը հետաքրքրուի քաղաքականութեամբ, անոնց 88%-ը փափաք չունի քաղաքական դործիչ դառնալու: Ուրիշ հակասութիւն մըն ալ կայ՝ կիներու 98·5%-ը զոհ չէ Հայաստանի կիներուն ներկայ վիճակին: Վերջերս ստեղծուած Շամիրամ կիներու կուսակցութիւնը արդեօք կրնա՞յ փոխել կամ դոնէ բացատրել այդ հակասութիւնները: Տարակուսելի է: Շամիրամ այսօր, իր 8 կին երեսփոխաններով, Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդարանին մէջ 2-րդ կուսակցութիւնն է, Այս կուսակցութիւնը երեսփոխանական վերջին ընտրութիւններու նախօրեակին ի յայտ եկաւ Երեւանի մէջ ամէն կողմ տարածուած իր դունաւոր պաստառներով: Իր կարգախօսն էր՝ «Սէր եւ Միութիւն»: Շամիրամ անմիջապէս գրաւեց ընտրողներուն հետաքրքրութիւնը; կիներու ուրիշ կուսակցութիւն մըն ալ կար որ չէր արտօնուած արձանագրուիլ մասնակցելու համար ընտրութիւններուն: Բայց Շամիրամի համար ամէն ինչ կարելի կը թուէր...: Ցիրաւի՝ մինչ միւս կուսակցութիւններուն թեկնածուները ընտրական ժողովներուն կը մասնակցէին, Շամիրամինները չքեղ սրճարաններու բացման ներկայ կ'ըլլային: Շամիրամի պարագլուխները բարձրաստիճան պաշտօնատարներու կիներն են: Անոնք արդէն իսկ ընտրութեան ընթացքին ակնյայտ փաստը տուին ամբողջ երկրին եւ ի մասնաւորի Երեւանի մէջ ազգականապաշտութեան (népotisme-ի) գոյութեան: Տեղին չէ՞ հարցնել թէ՝ Շամիրամ կուսակցութիւնը փոխանակ Հայաստանի կնոջ ցուցաբերած պատկերը վերթելու եւ վարկը բարձրացնելու, ընդհակառակն չիջեցո՞ւց այդ կնոջ վարկը յաչս հասարակութեան;

Ուրեմն ի՞նչ կրնայ ըլլալ Հայաստանի կնոջ կարգավիճակը: Փոփոխութիւնները հաւանաբար չատ դանդաղօրէն պիտի ընթանան երկրին մէջ: Ճիշդ է որ ժողովուրդի մը մտայնութիւնը փոխել չատ ղժուար է, սակայն պէտք է յիշել թէ Հայաստանի կինը երբէք պայքար չէ մղած իր իսկ իրաւունքները պաշտպանելու համար: Ցառաջդիմական լոզոր օրէնքները Մոսկուայի մէջ հաստատուած էին եւ Հայաստան ընդունած էր զանոնք առանց խոր ուսումնասիրութեան: Արդիւնքը այն եղաւ է որ՝ Հայաստանի կիներուն մեծ մասը կարեւորութիւն չտայ իր պաշտօնական իրաւունքներուն եւ յաճախ անոնց դոյութենէն ալ լուր չունենայ:

Իսկ այսօր՝ Հայաստանի կինը կը զբաղուի թակարդի մը մէջ ուրկէ դուրս չի կրնար ելլել. այնքան աւեն որ չհնդրադառնայ թէ ելքի բանալին իր իսկ քովն է:

Օգտագործուած գրականութիւն. -- «Armenian National Program on Reproductive Health». *Mary KHACHIKIAN In:* Merguerian, B.J. and D.D. Jafferian, eds. Armenian women in a changing world, proceedings of the first AIWA Belmont, Massachusets 1995. էջ 232-242.

«Պրոբլեմներ, առաջացուած արտակարգ իրավիճակի պայմաններուն եւ իրավիճակից դուրս»: *Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Մանկական Հիմնադրամ* (UNICEF, 1994): Հրատարակութիւն Ա-րեգ, Երեւան, էջ 142:

«Releasing the Potential». *Salpi HAROUTIUNIAN-GHAZARIAN*, AIM, December 1995.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՄՈՒԼ, ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱՆԵՐ

Ե·

Մտաւորական կեանքի առաջին տարիներուս արդէն պատրաստ էի խանդավառօրէն ստանձնելու մտքի մարդու բոլոր պատասխանատուութիւնները: Մէկը որ կը յաւակնի թերթի մը մէջ իր անուշնով գրութիւն մը հրատարակելու, մէկը որ յօդուածի մը, պատմուածքի մը, բանաստեղծութեան մը տակ զանգուածներուն կ'առաջարկէ ու կը հրամցնէ իր անունը, այդ մէկը չի կրնար այդ ստորագրութիւնը գործածել միայն իր սեփական փառքին ու չահերուն համար:

Բայց երիտասարդական այդ չրջանիս պատահեցաւ դէպք մը որ հիասթափութիւն պատճառեց ինծի: Հոգեւորական մը անկիրթ ու անվայել ելոյթ մը ունեցած էր մեզի չատ սիրելի մտքի մարդու մը հասցէին: Գայթակղեցանք, բողոքի ղատումներով լեցուեցանք: Տեսանք որ մեզ չրջապատող բոլոր գրողներն ու գրասէրները կը բաժնէին նոյն զգացումները: Տասնեակներով սրտցաւ մարդիկ հեռաձայնով իրենց բարկութիւնը արտայայտեցին մեզի: Այն առեն գաղափար մը ունեցանք: Պէտք էր ցոյց տալ հանրային բողոքի հակազդեցութիւն: Այդ հակազդեցութիւնը դաս մը պէտք էր ըլլար այն հոգեւորականին, որ կը համարձակէր անիրաւ կերպով լեզու երկարել այդքան սիրելի ու ծերունազարդ մարդու մը: Ո-րոշեցինք ցնցիչ գրութիւն մը գրել ու անոր տակ ստորագրութիւն հաւաքել: Մեր հարիւրաւոր բարեկամներէն ու բողոքարկուներէն գոնէ եթէ քսան հոգին իր անունն ու ստորագրութիւնը դնէր այդ գրութեան տակ, այդ ստորագրութիւնները մէկմէկ չատաչիւն ապտակ կը դառնային մեր դիմացինին երեսին: Այդ կերպով կը փրկուէր նաեւ անարգուած մեր սիրելի գրչի մարդուն արժանապատուութիւնը: Կը փրկուէր մինչեւ իսկ մեր գրականութեան պատիւը: Բայց պատահեցաւ անսպասելին: Հազիւ թէ չորս ստորագրութիւն կրցանք հաւաքել: Բոլոր անոնք, որոնք երկու օր առաջ ամենածանր բառերով իրենց զայրոյթը կ'արտայայտէին, ծակէ ծակ փախչիլ սկսան երբ իրենցմէ խնդրեցինք որ ստորագրեն այդ գրութեան տակ: Մերժեցին: Մերժեցին ո՛չ թէ անոր համար որ գրութիւնը ծանր կը գտնէին, Այլ անոր համար պարզապէս որ չէին ուզեր պատասխանատուութիւն ստանձնել: Ամենաթեթեւ գրութեան տակ իսկ պիտի չուզէին ստորագրել: Եւ բոլորն ալ արդարացում մը, պատճառաբանութիւն մը ունէին այդ մերժումին համար: Մէկը կը վախնար, միւսը հոգեւորականներու հետ գէշ մարդ ըլլալ չէր ուզեր, մէկը պարզապէս իր հանգիստը խռովել չէր ուզեր, միւսը կը պնդէր որ այդպիսի արարք մը վնասակար կ'ըլլար իր առեւտրական չահերուն համար, եւայլն: Մենք նախաձեռնողներս՝ ուղղակի հիասթափեցանք, յուսահատութեան մատնուեցանք ու հրաժարեցանք: Այդ մէկը մեզի համար առաջին փորձառութիւնն էր տեսնելու համար որ մարդիկ զոհերու եռեւէն չատ պարկեշտ ու ուղղամիտ են, չատ գաղափարապաշտ ու պատասխանդիր, չատ ընկերասէր ու սրբագրութիւններու պահապան են, զոհերու եռին՝ որեւէ անիրաւութեան չեն կրնար հանդուրժեր, բայց զոհերու առջեւ իրենց լեզուն կը կլլեն, «ես այս գործին մէջ չկամ» կ'ըսեն:

Այդ առաջին փորձառութիւնը չատ կարեւոր դաս մը եղաւ ինծի համար, բայց դոնէ ես այդ առիթով սորվեցայ ուրիշ բան մըն ալ: Սորվեցայ որ ո՛չ մէկը իր կեանքին մէջ կրնար խոյս տալ պատասխանատուութենէ: Իրենց ստորագրութիւնները մերժող, պատասխանատուութիւն ստանձնելէ վախցող այդ հարիւրաւոր մարդիկը թէեւ կը կարծէին որ փրկուած էին պատասխանատուութենէ, բայց ինծի համար անոնք մտած էին ուրիշ պատասխանատուութեան մը տակ: Պատասխանատուութիւն չստանձնելու պատասխանատուութեան տակ: Այս ալ պատասխանատուութիւն մըն էր անկասկած: Ես այն օրէն վերջ, ամբողջ կեանքիս մէջ այդ մարդոց աչքերուն մէջ նայելով պիտի չըսէի՞ թէ «դուն պատասխանատուութենէ խուսափող վախկոտ ու եսասէր մարդ մըն ես, դուն արժանի չես քու անունդ սիրելի դարձնելու որպէս հանրային մարդու անուն եւ ստորագրութիւն»:

Տասնամեակներ անցած են այդ օրէն ասդին եւ ես թերեւս հարիւր անգամ ապրած եմ դիմացս վախկոտներ տեսնելու փորձառութիւնը: Եւ հարիւրերորդ անգամ իսկ այնքան զայրացած ու ընդվզած եմ, որքան զայրացած ու ընդվզած էի առաջին անգամ:

Հանրային մարդը, ինչպէս՝ իրաւ լրագրողը, հրապարակագիրը, գրագէտը, բանաստեղծը, այս կամ այն կալուածէն ներս բարձունքի մը հասած մտաւորականը, գործի մը կամ ձեռնարկի մը տակ իր ստորագրութիւնը դնելով, փառապանկին քով գլխուն վրայ կը զետեղէ կամ պէտք է զետեղէ նաեւ պատասխանատուութեան փչապսակ մը: Եւ Պատմութեան ու Ժողովուրդին աչքին, այս կերպ չհոմած փչապսակը չատ աւելի վտանգ կը բերէ տիրոջը, քան թէ միւսը որ իրրեւ թէ փառքով ու ոսկիով հիւսուած է:

Ամէն իրիկուն, երբ կը նայիմ այն թերթին դոր այդ օր հրատարակեցի եւ զոր դրկեցի հազարաւոր տուներէ ներս, ես ինծի հարց կուտամ. այսօր քանի՞ հոգի սիրեց զիս, քանի՞ հոգի զայրացաւ ինծի:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

Փոքրիկ Գագիկը մի կտոր երշիկ էր ուտում, կատուն «միաու» կանչելով քծմծուեց ոտքերին:

-- Բաժի՞ն ես ուզում: Չեմ տայ, -- ասաց տղեկն ու մտածեց՝ ինչպէս արդարացնի «մերժածը»:

-- Դու որ մուկ ես բռնում՝ ինձ տալի՞ս ես...

***

Ամուսինն ամէն օր ծեծում էր կնոջը: Մի օր էլ խեղճը բողոքեց·

-- Անաստուած, գոնէ պատճառն ասա, ինչո՞ւ ես ծեծում:

-- Ի՞նչ պատճառ, -- պայթեց ամուսինը, - պատճառ որ լինի՝ արդէն մոլթե՛լ էի...

***

-- Կիսավարտիքն ի՞նչ արժէ:

-- 3000 Դրամ:

--Վա՛յ, ի՞նչ խաբար է, դասարկ կիսավարտիքը՝ 3000 Դրա՞մ:

Հ. ՄԱԼԵԱՆԻ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 27, Ուրբաթ երեկոյեան, հայաստանեան սինեմային ծանօթ բեմադիր Հ. Մալեանի կողմէ հիմնուած ու ադր. Մալեանի անունը կրող խումբը Թրէվիզ փողոցի մէկ թատրոնին մէջ ներկայացուց Ց. Թումանեանի գործերէն չարք մը։ Ինչպէս առաջին պահէն իսկ նկատեց ներկայ գունեղաբեմ բազմութիւնը, տասնեակ մը արհեստագործներու այդ ներկայացումը իր գեղական ընոյթով չատ կը տարբերէր թատրոնի ընթացիկ մեր օրինակներէն։ Մալեանի տղաքը հասնելու համար այդ կատարելութեան, Թումանեանն զոյ սորվելու, արտասանելու տաղերու կրկնութեամբ մեքենականացած հոլովոյթին դէմ աշխատանք տարած էին։ Պէտք էր երթալ կաղապարները, դասել ու մանանեղ փոխանցել Թումանեանման կրկնութեամբ տափակցած ու գրեթէ կորսուած ոգին ու չեշտը այդ հէքեաթներուն։ Ասոր համար անհրաժեշտը փաստօրէն ունեցած է խումբը. դիւտաւոր լուծումներ, բեմական մեծ աշխատանք ու այդ երկուքին արդիւնք՝ միասնական յօրդոր խաղը որ լարուած ուժականութեամբ կը տեւէ երեկոյին ամբողջ ընթացքին։ Տիպարները, զգեստաւորումը, բեմայարդարումը կը կրեն ամենապարզին ու հարազատին կնիքը։ Սասնոյ չափով կերպասի երու - երեք կտոր կ'ըլլան տուն, անտառ, ով, ճամբայ, պատերազմի դաշտ, եւլն։ Տեղ տեղ մինչեւ իսկ չափազանցած են արդ - առարկայ յարաբերութիւնները։

Սեպտեմբեր 27-ի ներկայացումը բաղկացած էր Թումանեանի չափածոյ տասը հեքեաթներէն, ինչպէս՝ Շունն ու կատուն, Մի կաթիլ մեղրը, Տէրն ու ծառան, Գիշոսի մահը, եւայլն։ Ամէն մէկուն կը հետեւէր խանդավառ ծափահարութիւն մը, ընկերացած՝ զոհունակութեան, գնահատական արտայայտութիւններու։

Ներկայացման սկիզբին առողանութեան հարց մը ղգալի եղաւ երբ չատերու համար յաճախ անհասկնալի կ'ըլլար արտասանուած բնագիրը. արեւելահայերէն ու ձեզ մասով բարբառային լեզուն ու զայն գործածողներու եւ ունկնդրողներու հետաքրքրութեան արդիւնք այս հարցը չուռով հարթուեցաւ, երբ նկատուեցաւ որ խաղը կրնար արտօնել որ խօսքին լման ընկալումը ղեղչուի։

«Այր-էֆէմ» ձայնասփիւռի բարեկամներու միութեան ջանքերով հիւրընկալուած խումբը կուգար Գերմանիայէն ուր հրաւիրուած էր ներկայացումներու չարքի մը համար։ Ափսոսալի էր որ հաւանօրէն ապահովութեան, պատրաստութեան պակեպ թաւի մը թերիներու պատճառով երգահաններէ 22 գործեր, մեծ գնահատանքի արժանանալով ներկաներուն կողմէ։

*
**

ՍՐԲՈՒՀԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ «ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՏՈՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Ֆրէզնոյի Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ «Պէրպէրեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 8-ին, տեղի ունեցած է Սրբուհի Հայրապետեանի «Հայ Գրականութեան Պատմութիւն» գրքի անգլերէն թարգմանութեան ներկայացումը։ Բացումը կատարած է Երուանդ Զաւրճեան։ Ֆրէզնոյի համալսարանի դասախօս Պարլօ Տէր - Մկրտիչեան ներկայացուցած է հատորը, չեչտելով տարբերութիւնը պարզ վիպային թարգմանութեան մը եւ նման մասնագիտական գործի մը։ Խօսք առնելով հեղինակը ներկայացուցած է իր ուսումնասիրութիւնը։

*
**

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԿԼԷՆՏԷյԼԻ 20-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 22-ին, նչուած է Համազգայինի Կլէնտէյլի մասնաճիւղին 20-ամեակը։ Բացումը կատարած է Յարութ Մանուկեան։ Վարչութեան ատենապետ Զարեհ Մարզարեան ներկայացուցած է մասնաճիւղի 20 տարիներու իրագործումները։ Խօսք առած է Շ.Ջ. Վարչութեան ատենապետ տոքթոր Մհեր Պապեան, անդրադառնալով Համազգայինի գործունէութեան տարբեր մարզերուն, յուցապրուած է Միութեան 20-ամեայ վաստակին նուիրուած տեսերիզ մը։ Գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկած են Համազգայինի «Զուարթնոց» պարախումբը, դեկավարութեամբ՝ Վարդան Աղաջանեանի, երգիչներ, արտասանողներ եւ պարողներ։

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՂՈՍ Ս. Ցակոբ հիւանդանոցին մէջ, Սեպտեմբեր 23-ին, իր մահկանացուն կնքած է բանասէր եւ պատմաբան Գէորգ Բամպուքճեան։ Ծնած էր Սկիւտար 1923-ին, նախնական կրթութիւնը ստացած էր Ժննդավայրին Ներսէսեան - Երմոնեան վարժարանը, ապա յաճախած էր Սէն - Ժոզէֆ Ֆրանսական վարժարանը։ Իր գրական նախասիրութիւնները սկսած է 1943-ին «Նոր Լուր» օրաթերթին մէջ, ապա աշխատակցած է Պոլսոյ հայ մամուլին։ 1956-էն իր յօդուածները լոյս տեսած են նաեւ Թրքերէն պատմաբանասիրական պարբերականներու մէջ։ 1953-ին Մշակութային Հետազօտիչ Միութեան հիմնադիր անդամներէն մէկը եղած է։ Բուն անունէն զատ, գործածած է ծածկանուններ ինչպէս՝ «Գիմ-Մէն-Բէն», «Գ. Մ. Բ.», «Գ. Բ.», «Գէորգ Մրայոն», «Գ. Մրայոն», «Ցամիկ», «Գ. Աբգէոս», «Խարազան»։ Հակառակ իր վատթարացած առողջութեան, վերջին չորս - հինգ ամիսներուն կ'աշխատակցէր «Շողակաթ»ի։ Ազգային յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտեմբեր 26-ին, Գումգափուի Սբ. Յովհաննէս Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան վարչութեան կազմակերպութեամբ, Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ, Սեպտեմբեր 18-ին դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է։ Օրուան դասախօսը եղած է Երեւանի «Ազգ» թերթի խմբագիրը՝ Ցակոբ Աւետիքեան նիւթ ունենալով «Հայաստանի անկախութեան հինգ տարիները»։ Բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկած է Պր. Հերի Ամբակումեան, ապա, ՌԱԿ-ի Եսայի Եպրպեկեան ակումբի ատենապետը՝ Ալէքսան Պալթայեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը։ Ապարտին եղած են հարցումներ։ Ցակոբ Աւետիքեան նոյն նիւթին մասին խօսած էր նաեւ Սեպտեմբեր 16-ին Մոնրէալի մէջ։

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ պապայեան մանկապարտէզի, Գոլոլեան նախակրթարանի եւ միջնակարգի առաւօտեան աղօթքի հաւաքոյթին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, ներկայ եղած է Հայաստանի պետական երգչախումբի գեղարուեստական դեկավար՝ Ցովհ. Չէքիճեան։ Խմբավար - երաժիշտը ներկայացուցած է վարժարանի տնօրէնը՝ Մարզար Շարապխանեան, անդրադառնալով անոր երաժշտական գործունէութեան։ Ց. Չէքիճեան խօսած է Հայաստանի անկախութեան 5-րդ տարեդարձին մասին։ Հուսկ, հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է։

*
**

ԹԻՖԼԻՍԻ «Հայոց - Քարթլոս» գրական պարբերականը (ռուսերէն) ամէն տարի Հոր - հինգ լրագրողներու եւ գրողներու կը բաշխէ «Ոսկեայ գրիչ» մկրտուած մրցանակ մը։ Պարբերականը որոշած է այս տարուան մրցանակները ընծրհել Հայ եւ մէկ վրացական ծագումով թուրք լրագրողներու եւ հեղինակներու եւ այս առումով ընտրած է Արա Կիւլէրը, բանաստեղծ Զարեհ Ոսրիկանին, «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանը, փոխ - խմբագիրը՝ Մաքրուհի Ցակոբեանը եւ Փէյման Աքճանը։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Եունայթըտ Գոմիւնիթի Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 14-ին, նչուած է դուսանական երգի վարպետ Վաղարշակ Սահակեանի ծննդեան 90-ամեակը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ։ Բացումը կատարած է փրոֆ. Ռազմիկ Մատոյեան, վեր առնելով Սահակեանի արուեստը։ Ցայտագիրը վարած է յորելեարին աղջիկը՝ Նունէ Աւետեան, դերասան - արտասանող։ Գուսանական երգերով հանդէս եկած են բազմաթիւ երգիչներ եւ երգչուհիներ, նուագախումբի ընկերակցութեամբ։ Ողջոյնի խօսք արտասանած է Ցորէն Աբրահամեան։

*
**

«ԾԻԱԾԱՆ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 15-ին, տեղի ունեցած է «Լարք» երաժշտական ընկերակցութեան «Մխածան» մանկա - պատանեկան երգչախումբին համերգը։ 7 - 14 տարեկան 63 հոգիէ բաղկացած երգչախումբը, սկնֆոնիք նուագախումբի ընկերակցութեամբ եւ Վահէ Պարսումեանի դեկավարութեամբ, մեկնաբանած է հայ եւ օտար

եղած էր. չգիտցանք օրինակ թէ ո՛վ էր այդ յօդող բեմադրութեան հեղինակը, ի՛նչ էին անունները խումբին անդամներուն, եւ թէ տակաւին՝ ինչպէս կազմըւած էր խումբը, ի՛նչ ճամբայ կտրած մինչեւ այսօր, եւայլն։

Երեւան վերադառնալէ առաջ անոնք երկու ներկայացում եւս տուին Սեպտեմբեր 29-ին եւ Հոկտեմբեր 1-ին. առաջինը Գլամառ, երկրորդը Մոնմորանսիի ծերանոցը (հատ մըն ալ՝ Վիլէօրպան)։

Բոլոր անոնք որոնք դիտեցին Մալեանի Թումանեանը եւ բոլոր միւսները որոնք միայն լսեցին անոնց յօդողութեան արձագանգները, անհամբեր պիտի սպասեն Խելօքին ու յիմարին, Կիկոսին ու Փանոսին յօդորդ այցելութեան։

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Կարծես այս բացատրութեան հերքում մը տալու համար երկու ուժգին պայթիւններ կրկին լսուեցան։

Ոստիկանն ու լրտեսը չուռով հեռացան։

Քարափին վրայ գտնուղներն ալ հեռացհան կը մեկնէին։ Արտաւանին ըսի ի՞նքն ալ այլեւս չմնար հոն եւ կարգ նստելով վերադառնար Բերա։

Մնաս բարով ըսինք իրարու եւ ես ետեւէն սկսայ շրջիլ քարափին վրայ։

«Սիտոն»ի ճամբորդները պարպուած էին. մաքսատան մէջէն անցնելով մօտցայ չոգենաւին, բայց տեսայ որ անկարելի էր ներս մտնել, որովհետեւ սանդուխին ոտքը երկու ոստիկաններ նըստած էին։

Նորէն սկսայ ժուռ գալ քարափին վրայ, յուսալով որ գոնէ րոպէ մը ոստիկանները պիտի հեռանային ու պիտի կարենայի ինքզինքս չոգենաւ նետել։

Ուրիշը կը սկսէր կոխել եւ քարափը կամայական հեռացհեռ։

Մէկուն մը տեսայ որ գրեթէ առանձին մնացած էի, միայն մէկ քանի աղտոտ սրճարաններու թուրք բեռնակիրներ ու նաւավարներ նստած էին։

Ոստիկանները չէին հեռանար «Սիտոն»ի քովէն։

Դէպի կամուրջը ուղղուեցայ հոնկէ նաւակ մը նստելու եւ ծովուն բացը կեցող չոգենաւ մը մտնել փորձելու համար։

Հազիւ թէ քանի մը քայլ ըրած էի՝ երբ ահռելի աղաղակներ ու հայուչներ լսեցի, որոնք կամուրջին կողմէն կու գային։

Առաջին անդամ տեսայ հայ բեռնակիր մը եւ սեւեր հագած մարդ մը, -- որուն հայ ոսկերիչ մը ըլլալը հասկցայ ետքէն, -- որոնք խելայեղօրէն կը վազէին դէպի ինծի։

Վայրկեան մը ետքը երկու մարդիկը քովս հասած էին, մինչ իրենց ետեւէն յիսուն քայլի չափ հեռուէն մոլեղին ամբոխ մը, քառասուն յիսուն հոգիէ բաղկացած ու օձիքներով զինուած, կը վազէր վայրագ աղաղակներ արձակելով։

Մինչեւ այդ րոպէին տակաւին գաղափար չունէի սպառնացող վտանգին վրայ։ Հեռուէն տեսած բազմութիւնս ու պռոշտուքները բեռնակիրներու կամ նաւավարներու կռիւի մը արդիւնքը կը կարծէի, բայց յանկարծ ղգացի թէ ի՞նչ սոսկալի կացութեան մը մատնուած էի ու ես ալ ետ դառնալով սկսայ վազել հայ բեռնակրին ու չուկացի ծերունիին հետ։

Երբ այսպէս վազն ի վազ սրճարանի մը առջեւէն կ'անցնէինք՝ նստող ծերունի թուրք մը, պատկառելի սպիտակ մօրուքով, ոտքի ելաւ եւ իր փոքրիկ քառակուսի աթոռը առնելով՝ նետեց մեր ոտքերուն։

Աթոռը եկաւ բեռնակիրին սրունքներուն մէջ եւ խեղճ մարդը թաւալգլոր գետին տարածուեցաւ։

Եռեւնէս վազող խուժանը, որ արդէն բաւական մօտեցած էր մեզի, հասաւ բեռնակիրին քով երբ տակաւին ան ոտքի չէր կրցած ելլել վազը չարունակելու համար եւ սօփայի հարուածները սկսան անխնայ իջնել խեղճին գլխուն, որ սարսափահար՝ նոյնիսկ աղաղակելու կարողութիւն չունէր։

Այդ չարաչար սպանութիւնը պահ մը դբաղեցուց խուժանը եւ ես ու միւս ծերուկը կրցանք ճամբանիս չարունակել եւ ինքզինքնիս նետել մաքսատան դռնէն ներս, ուր այդ ժամուն դրեթէ ամայութիւն կը տիրէր։

Վազելով անցանք մաքսատունէն եւ ելանք քարափը, մինչ օսմանիներէն մեծ մաս մը մեր ետեւէն վազելով՝ հասած էր մաքսատան առջեւ։

«Սիտոն» կը սպասէր քարափին կառչած մինչ երկու ոստիկաններ միշտ նըստած էին սանդուխին գլուխը։

Խելայեղօրէն վազեցի դէպի չոգենաւին սանդուխը։

Ոստիկաններէն մին ոտքի ելաւ եւ դոչեց.

-- Եասա՛ֆ տըր...

Բայց ա՛լ որեւէ իշխանութեան հպատակելու տրամադրութիւն չունէի։ Բոլոր ուժովս մէկ կողմ հրեցի ոստիկանը եւ սանդուխէն վեր մագլցեցայ չընչհասպառ։

Ծերունի չուկացին որ ետեւէս կը վազէր հեւ ի հեւ, յոգնութենէն եւ յուզումէն, սանդուխին ոտքը մարեցաւ, ինկաւ։

Անդամ մը որ չոգենաւին մէջ մտայ՝ ղգացի թէ փրկուած էի։

-- Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց նաւազ մը։

-- Նաւապետը տեսնել կ'ուզեմ, պատասխանեցի։

-- Ահաւասիկ նաւապետը վերն է, ըսաւ մօրուսաւոր մարդ մը ցոյց տալով։

Մօտեցայ իրեն եւ ըսի.

-- Հայ խմբագիր մըն եմ ու եկայ ձեր չոգենաւը ապաստանելու, որովհետեւ խուժանը դիս պիտի սպաննէր։

-- Լա՛ւ, լա՛ւ, պատասխանեց մարդը, հոս կը մնաք որչափ որ ուզէք։

-- Շնորհակալ եմ։

Նոյն միջոցին չոգենաւին պաշտօնեաները նչմարած էին սանդուխին ոտքին առջեւ տարածուած Հայը որ միշտ նուաղած կը մնար։ Իսկոյն երկու նաւազ զըրկեցին զայն վեր բերելու համար, ուր քիչ ետքը, տրուած խնամքներուն չնորհիւ, խելքը գլուխը եկաւ։

«Սիտոն»ի մէջ ապաստանելէս քիչ ետքը մէկ քանի Ֆրանսացի քահանաներ ու մայրապետ մըն ալ եկան չոգենաւը եւ իրենցմէ խմացանք որ Ղալաթիոյ մէջ ջարդը սկսած էր։

Քարափին վրայ կատարեալ ամայութիւն կը տիրէր դրեթէ, նոյնպէս ո՛չ ոք կ'երեւար կամուրջին վրայ։

Հազիւ թէ կէս ժամէ ի վեր չոգենաւը կը գտնուէի՝ երբ դոմխէր մը եւ ոստիկան մը, -- այն ոստիկանը որ չոգենաւի սանդուխին ոտքը կեցած էր, -- եկան «Սիտոն»ի մէջ եւ չոգենաւին թարգմանը փնտռեցին նաւապետին հետ խօսելու համար։

(Շար. 14)

(Շար. Ա. Էջէն)

միայն համազգային չահերով առաջնորդուելու կոչով:

Պատահածին մասին նոյն օրուան «Առաւօտ»ին անդրադարձին մէջ Լ. Յ. Ապրահամեան կը ծանրանայ երկխօսութեան դեռ չհաստատուած իրողութեան վրայ որ հիմնական պատճառը կը նկատէ դէպքերուն: Ան կը գրէ. «Մեզ դեռեւս չի յաջողուել երկխօսութիւն հաստատել «վերեւցիներ» եւ «ներքեւցիներ» միջեւ: Իշխանութիւնները չափից դուրս են հակուած ինքնամեկուսացման՝ հաւանաբար իրենց «անսխալականութեան բարդոյթ»ի պատճառով: Իսկ «ներքեւցիներում» դեռեւս չի ձեւաւորուել լուրջ, տոկուն ընդդիմութիւն որն ընդունակ լիներ կառուցողական երկխօսութեան»:

Նոյն օրուան «Ազգ»ն ալ բազմաթիւ նիւթեր ունի այս մասին: Ի. Յովհաննիսեան «Պատմութեան ապտակը» խորագրուած էջի մը մէջ չատ իրապաշտ ոճով կը գրէ. «կարելի է եւ պէտք է պատժել Սեպտեմբերի 25-ի մեղաւորներին, սակայն եթէ հասարակութեան մէջ չվերանան այն զանգուածները որոնք «գալիք յեղափոխութեան մէջ ոչինչ չունին կորցնելու, բացի իրենց շղթաները», ապա անպայման կը գտնուեն նոր «առաջնորդներ» այդպիսիներին կը տանին «վերջին կռուի», շահարկելով մարդկանց վստահութիւնը»: Ու քանի մը տող անդին կը կրկնէ «Առաւօտ»ի մէջ տեղ գտած նչումը. «մարդիկ չարաչար էին պետական կառոյցներուն թագացած էին պետական կառոյցներում թագացած էին պետական կառոյցներուն մէջ, տոկուն բիւրոկրատական մեքենաքողութեան, կաշառակերութեան, ամբարտաւանութեան, անպատժելիութեան վրայ»:

Գոհերու եւ դժգոհներու միջեւ ամէն օր լայնցող միջոցին կ'անդրադառնայ նաեւ Ր. Յովհաննիսեան որ Հայաստանի նախկին Ազգային նախարարն է ու ներկայիս կը վարէ Ռազմավարական եւ ազգային հետազօտութեան կեդրոնը: Առաջարկելով փոխանակ ընդդիմադիրներուն հասցէին ամբաստանութիւնները կրկնելու, պատահածէն քաղաքական դաս քաղել ու հաշուի առնել դանդուածներու դժգոհութիւններն ու պահանջները, կը գրէ. «ինձ համար գերագոյն անընդունելին այն է որ մեր ժողովուրդը բաժանուել է երկու մասի, որոնք օրըստօրէ հեռակայւում են իրարից եւ օտարւում սառը, տրամաբանագուրկ պատնէշով»: Այս կացութեամբ երկրին «փխրուն», «թափանցիկ» դարձած ներքին ու արտաքին դիմադրողունակութիւնը չեչտելէ ետք կը հրաւիրէ ճիշդ ընտրութիւն կատարելու երկու այլընտրանքի միջեւ. առաջինը «համայն հայութիւնն ընդգրկող, լայն հորիզոններով բաղաքական առողջ ապրելակերպ»ն է, իսկ երկրորդը՝ «թոյլ, վանող խմբակային ուղին»:

Թէեւ ո՛չ պատահարներուն, ոչ ալ հոս արուած արժեւորում - մեկնաբանութիւններուն յստիւը բնոյթ ունի, բայց եւ այնպէս կ'արժէ աւարտել այս քաղուածքը Յարտարարութեամբ մը («Մոլորակ», «Սեպտեմբեր 28). ան տեղ գրաւած է «Պահանջ» խորագրուած սիւնակի մը մէջ, կը կրէ Սեպտեմբեր 24 թուականը: «Լոս - Անճըլըսաբնակ մի խումբ մտաւորականներ» ստորագրուած մօտ 20 տողնոց բնաղիւրով մը ոչ աւելի, ոչ պակաս կը պահանջէն որ ընտրութեան քուէները ճիշդ հաշուրուին, կեղծիքները հրապարակուին, կամ ի պահանջել հարկին նոր ընտրութիւն կատարուի:

Հետաքրքրական պիտի ըլլայ դիտնալ թէ ո՞ւր ուղղուած այս յայտարարութիւնը, քանի որ ոչ մէկ անուն կամ հասցէ նչուած է, ո՛ւր հանդրուան պիտի գտնէ, գոհացում տալու համար «պահանջ»ին չուրջ չորս տասնեակ անուններու որոնց մէջ 1 - 2 տեղացիէ եւ նոյնքան մըն ալ Հայաստանէն հոն տեղաւորուածներէ զատ ոչ մէկ ծանօթ անուն կայ արդարացնելու համար «մտաւորականներու խումբ»ի համեստ ինքնակոչումը...:

ՄԱՄՈՒԼ

«THE WASHINGTON POST»

(Հոկտեմբեր 2)

«ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ»

Օրաթերթը Հայաստանի յատկացուած էջի մը մէջ կ'անդրադառնայ ընտրութեան արդիւնքներով ստեղծուած կացութեան: Ըսելէ ետք թէ Հայաստան, Իսրայէլէն ետք Միացեալ - Նահանգներէն ամէնէն լայն օժանդակութիւնը ստացող երկիրն էր, որպէս պնահատութիւն գլխաւորաբար ժողովրդավարացման հոլովոյթին յաջողութեան համար, կուտայ ընտրութեան պարագաները: Կը գրէ թէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան եւ իր գլխաւոր մրցակիցը ընտրապայքարի չատ անհաւասար ժամեր ունեցած են հեռատեսիլէն եւ թէ միջազգային դէտերը «օրէնքի լուրջ եւ նչանակալից չեղումներ» նչմարած են: Կ'աւելցնէ թէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի 52%-ի համեմատութեան օրինաւորութիւնը խոր կասկածներու ենթակայ է եւ թէ ցուցարարներ փողոց իջած են երբ կեդր. ընտրական յանձնախումբը մերժած է քուէներու կրկին հաչուումը: Աւոր յաջորդած է հրապայլերու եւ զինուորներու դեռեզումը Երեւանի փողոցները: Աւելի ետք խոչտանգուած են ընդդիմութեան ներկայացուցիչներ, եւայլն:

Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը մօտէն կը հետեւի դէպքերու զարգացումին եւ «ափսոսալի եւ դժբախտ» կը նկատէ ընդդիմութեան բռրտութիւնը: Գրութեան աւարտին կ'ըսուի որ ամէնէն ցաւալին այն է որ «տխուր բայց արի պատմութեան տէր փոքր ժողովուրդէ մը կը գողգոջի ինքնակառավարման կարելիութիւնը»:

*
**

«LE MONDE»

(4 Octobre)

ARMENIE: *LA FIN D'UN MYTHE*

Լրատուութենէ անդին, Մարի Ժեկօ կը ջանայ վերլուծել Հայաստանի քաղաքական կացութիւնը, ըստ երեւոյթին հիմնուած կիսկատար եւ սխալ տեղեկութիւններու վրայ:

Հարցը հոն չէ թէ դրութիւնը նպաստաւո՞ր է կամ անյարմար Հայաստանի համար, այլ պարզապէս որ անճիշդ բաներ չըսուին, ինչ որ անխուսափելի է երբ մարդիկ կը ծանրանան իրենց (չ)գիտցածին վրայ: Այսպէս կը տեղեկանանք որ «գրաւեր ենք Ադրբեջանի հոդամասին մէկ քառորդը», պատճառ դառնալով մէկ միլիոն բնակչութեան տեղահանութեան, որ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի մեթոտները կը յիշեցնեն իր դատապարտած վարչակարգին մեթոտները, որ ընդդիմութիւնը ի վիճակի է միանալու (ի՞նչ եղան Աչոտ Մանուչարեան եւ Ս. Բաղալեան, ընտրութենէն անմիջապէս յետոյ ալ՝ Պարոյր Հայրիկեան) եւայլն, եւայլն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ.

ՆԵՊԱՆԻԱՀՈՒ որպէս «յաղթական» ողջունուեցաւ Երուսաղէմ իր վերադարձին, քանի որ ոչ մէկ դիմում ըրած էր: Նոյնը չէր, անշուշտ, Արաֆաթի պարագան եւ պաղեստինցիներն ալ այլեւս ոչ մէկ յոյս ունին եւ պատերազմի կը պատրաստուին: Ուաշինկթընի մէջ արդէն, Արաֆաթ պահ մը ուզած է դուռը քաշել եւ երթալ, միայն Գլինթընի պնդումին վրայ է որ հրաժարած է այդ քայլէն:

ՔՐԵՏԻ ԼԻՈՆԷՆ, 1996-ի առաջին վեցամսեային 67 միլիոն ֆրանքի չահ մը կը ներկայացնէ, չնորհիւ Պետութեան (այսինքն հարկատուին) 3.6 միլիառ ֆրանքի նոր օգնութեան: Դրամատունին բացը 100 միլիառ է, այսինքն՝ Մանչի փապուղիին չինութեան դինը, ազգային ապահովութեան երկու տարուան բացը, 33 Օփերա - Պաստիլի դին եւայլն, եւայլն: Դրամատունը, նախքան սեփականաչնորհումը, կը նախատեսէ կարգ մը մասնաճիւղերու փակումը եւ չուրջ 5000 պաշտօնադրկում:

ԶԷԶԷՆԻՈՑ անկախապաչտ պարագլուխը՝ Զելիմխան Իանդարբիեւ Մոսկուա գացած է եւ տեսնուելէ վերջ վարչապետ Զերնոմիրտինի հետ հրապարակուած է միացեալ վեկոյցը, որ կը հաղորդէ խառն յանձնախումբի մը ստեղծումը, բանակցելու համար գլխաւոր կարգ մը կէտերու չուրջ:

ԲՐՏԱԿԱՆ աչխատաւորներու կուսակցութեան (ՓՔՔ) 37 անդամներ սպաննըւած են չարթուան ընթացքին հարաւ - արեւելեան Թուրքիոյ զանազան չրջաններ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արսէն Տէր - Սարգիսեանի հարազատները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին իր մահուան 3-րդ տարելիցին ի յիչատակ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մչակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Արուսեակ Թորիկեանէ 200 Ֆր. Յակոբիկ Մերսիլեանի եւ Ազնիւ Զազալեանի յիչատակին:

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

«Ցառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (219) թիւը ամբողջութեամբ նուիրուած է Երուանդ Օտեանի անոր մահուան 70-ամեակին առթիւ (1926, Հոկտեմբեր 3) հին եւ նոր էջերով:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ. -

Դագաղին առջեւ — *ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ*
Նիշեր — *ՑԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ*

ՆՈՐ ԷՋԵՐ. -

Ընկեր Փանջունիին վրէժը կամ
Ե. Օտեանի երկու մահերը — *ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՅՃԵԱՆ*
Փանջունիին գուարթախոհութեան բարձրագոյն արուեստ — *ԳՐ. ՔԻՕՍԷԵԱՆ*
Y. Odian et le Socialisme — *ANAHIDE TER-MINASSIAN*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

RECHERCHONS

Pour école hébdomadaire ou bi-hébdomadaire, nous recherchons à louer un local approprié, 4 pièces, de préférence avec jardin, Paris ou proche banlieue.
Tél. : 43 - 98 - 15 - 59.
ASSOCIATION MEKNIK

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն Ջ. Շանթ մանուճիւղի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Թ. Թաշճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ց. Խօրոյքճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ալ. Քինաճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ա. կիրակոսեանի եւ Մօնիք տը Սիմոնին իրենց քրոջ, թանթին ու պզպզանին ընկ. Բրաքիոն Յակոբեանի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ մանուճիւղը 250 Ֆր. կը նուիրէ սիրելի «Ցառաջ»ին:

Le Centre Culturel SAINT MESROB

vous invite à une RENCONTRE avec

RAYMOND H. KEVORKIAN

Commissaire de l'Exposition
«ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT»
à la Bibliothèque Nationale de France.

Présentation de l'exposition ainsi que du Catalogue et de la cassette-vidéo qui lui sont consacrés

le Jeudi 10 Octobre à 20h45

au Centre Culturel Saint-Mesrob,
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro: Cardinal Lemoine/Monge

MARSEILLE

l'UGAB — *Jeunes* organise

sa
SOIREE
de
RENTREE

Samedi 12 Octobre
à partir de 22 heures
— *D. J. Sako & Avo* —
P.A.F.: 80 F. + 1 consommation
Membres: 60 F. + une consommation

327, Boulevard Michelet
Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire,**
l'**UGAB** organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30

dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

P. A. F. : 750 Frs.
— *Tenue de Gala* —
Renseignements : **45 20 03 18 / 42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6
DIMANCHE
6 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 219

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.956 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.956

ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻՒ ՎՐԷԺԸ ԿԱՄ ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐԸ

ՓԱՆՋՈՒՆԻՆ ՋՈՒԱՐԹԱԽՈՀՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գրեց՝
ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Ե՞րբ, ո՞ւր եւ քանի՞ անգամ մեռած է Երուանդ Օտեան: Անգամ մը այս հարցը ինդրոյ առարկայ եղաւ լրջօրէն, ա՛ւ թէ ինչպէս:

Ակէ տասը-տասնըհինգ տարիներ առաջ, Եղեռնի Պատմութեան Թանգարանին մէջ կար (հաւանաբար կայ ներկայիս ալ) մեծ եղեռնին յատկացուած տը-սուրիչ սրահ մը, որուն պատերէն մէկուն վրայ, չրջանակի մէջ քով քովի դրուած էին լուսանկարները եւ անունները Եղեռնի զոհ հայ մտաւորականներուն: Միւսէն վերի կարգին վրայ, ի մէջ այլոց կար Գրիգոր Զօհրապի մէկ լուսանկարը, տակը իր անունով: Իսկ ամէնէն վերի կարգին վրայ դրուած էր Գրիգոր Զօհրապի ուրիշ մէկ լուսանկարը, տակը գրուած՝ Երուանդ Օտեան:

Զարմացած, պահապան պաշտօնեային դիմել ուզի թէ այդ նկարը Երուանդ Օտեանինը չէր, եւ թէ Օտեան 1915-ին չէ որ մեռած էր Եղեռնի ընթացքին, այլ՝ 1926-ին Գահիրէի մէջ, բնական մահով:

Պաշտօնեան խոստացաւ խօսիլ անօրէնութեան եւ սխալը սրբագրել տալ:

Եւ սակայն, ալ աւելի մեծ եղաւ զարմանքս, երբ քանի մը տարի վերջ կրկին

Գրեց՝
ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ցցելով Թանգարանը, Զօհրապի այդ լուսանկարը դասյ նոյն տեղը, միշտ տակը գրուած՝ Երուանդ Օտեան: Ոչինչ փոխուած էր:

Կրկին դիմեցի պաշտօնեային (որ թէեւ նախկինը չէր) նոյն դիտողութիւնը ընելով: Ըսելով թէ ինչ ծանօթ չէ այդ մանրամասնութիւններուն, գնաց տեսնել իր գերադասը, որուն տուի նոյն բացատրութիւնները:

«Կը սխալիք» ըսաւ ան սրամտած, «մենք մեր գործը գիտենք: Այդ լուսանկարը Երուանդ Օտեանինն է, եւ Օտեան մեռած է 1915-ի Եղեռնին»:

Ըսի, «հաճեցէք բանալ Զօհրապի "Երկերի ժողովածու"ին 1962-ին Երեւան լուսատպակուած երկրորդ հատորը, պիտի տեսնէք թէ սկիզբը լուսանկար մը կայ, որ նիշդ այս է: Եւ յետոյ, ամէնը գիտէ թէ Երուանդ Օտեան 1926-ին մեռած եւ թաղուած է Գահիրէի մէջ: Սխալ մը եղեր է, կու կ'ըլլայ որ սրբագրուի»:

«Անկարելի՛ է» առարկեց պաշտօնեան, «մեր ըսածը է սխալ. մենք չենք կարող փոխուիլ»:

Ի՞նչ էր խորունկ իմաստը այս խօսքին: Չե՞ն կրնար սխալիլ, սխալելու կարողութիւնը չունին, թէ ոչ, արտօնուած են սխալելու: Այդէն պարագայի մէջ, ընդունելով անսխալականութեան այդ անվիճելի փաստարկութեան առջեւ, դիմել տուի խոնարհաբար.

«Այլ գոնէ էիքին նայեցէք: Օտեան նախընաւոր էր իր բլրաձեւ ակնկառոյց էիքով, մինչդեռ այս լուսանկարին վրայ ամրակազմ, աննշան էիք մը կայ: Ասոր ի՞նչ կ'ըսէք»:

Այլ խօսակիցս վիճաբանութիւնը փակել, վճռելով.

«Էիքը մեծ կամ պզտիկ, ասիկա Երուանդ Օտեանն է»:

Վերջակէտ: ՋՈՐ ԻՆՁ ԳՐԵ՛ՑԻ, ԳՐԵ՛ՑԻ:

Մտաբերեցի պատմութիւնը այն հաստատամիտ գիւղացիին, որ ժայռի մը վրայ թառած թռչուն մը տեսնելով, կ'ըսէ ընկերոջ.

«Նայէ՛, էծ է (այծ)»

«Ո՛չ», կ'ըսէ ընկերը, «արծիւ է, չե՞ս տեսներ որ թաթերուն վրայ թառած է, կտուց ունի»

«Զէ՛» կ'ըսէ միւսը «ըսի էծ է, ուրեմն էծ է»:

Ընկերը քար մը վերցնելով կը նետէ թռչունին, որ կը թռի, կ'երթայ:

«Տեսա՞ր» կ'ըսէ յաղթական, «քա՛ու, արծի՛ւ է»:

«Որ քաու էլ, ոնրից էծ է» կը վճռէ միւսը, հաստատ իր համոզումին վրայ:

Պատմութեան Թանգարանին միջադէպին վրայէն տարիներ անցան, վարչական հետ լքուեցաւ նաեւ անսխալականութեան վարդապետութիւնը, առանց որ կարելի ըլլայ հասկնալ թէ քանի՞նչ պատճառով Օտեանի կեանքին օրերէն 11 տարի կրճատելու պէտք տեսնուած էր այդ Թանգարանին մէջ:

Արդեօ՞ք ատիկա դործն էր Ընկեր Փանջունիին, որ անխնայ չարչարուած ըլլալով Օտեանի հանճարեղ դրչին տակ, իր վրէժը լուծած էր, Թանգարանին պաշտօնէութեան ձեռքով անգամ մըն ալ մեռցընելով դինքը ծաղրողը, խորհելով որ երկու մահը աւելի ապահով է, քան՝ մէկը, եւ այդպէսով կարելի է վստահ ըլլալ որ երդիծագիրը պիտի չկրնայ արթննալ ու դալ կրկին ծաղր ու ծանակ ընել Փանջունիները ազդիս Հայոց:

Եւ յաջողեր էր պարտադրել որ երդիծագրին գլուխ-գործոցը երբեք չհրատարակուի Հայաստանի մէջ, մինչեւ 1989-ի ձիւնհալը(*):

Պէ՞տք է մինչ փանջունիի ոդիին ազդեցութեան վերագրել այն իրողութիւնն ալ որ, Օտեանէ վերջ հայ երդիծաբաններուն տաղանդն ու եռանդը տակաւ մարեցաւ, քանի Հայութիւնը թեւակոխեց կենցաղային բարօրութիւն, միշտ աւելի լրջացաւ, խնդալու յատկութիւնը կորսնցուց եւ ընդ միշտ կռնակ դարձուց երդիծանքին:

Կ'երեւի աղքատին դէնքն ու մխիթարութիւնն է երդիծանքը, տեսակ մը pot d'échappement: Մեր անհատասարելի երդիծագիրը՝ Յակոբ Պարոնեան, որ կեանքը անցուց չքաւորութեան մէջ տուայտանքով, իրաւամբ ըսած էր թէ «կը խըղդայ, չլալու համար», հաւանաբար այդ խօսքը փոխ առնելով Beaumarchais-էն(**):

Յաճախ նմանութիւններ փնտռուած են Ընկեր Փանջունիի եւ Տոն Քիշոթի միջեւ: Նմանութիւնը զուտ ձեւական է, կամ՝ բեմադրական թէքնիքի դործածութիւն: Քաջարի Հիտալկոյին յաջորդական սխրագործութիւններուն օրինակով, Օտեանի հերոսն ալ քայլ առ քայլ կը դիմէ իր նպատակին: Տոն Քիշոթ կը կռուի հողմաղացներուն եւ ոչխարներուն դէմ. Փանջունիի թիկնապահը՝ Խեւ Աւօն, կ'երթայ քարկոծել դաշտին մէջ արածող էշ մը, իբր ներկայացուցիչ՝ հարստահարող պուրժուազիայի:

Խորքին մէջ սակայն, տարբերութիւնը հիմնական է: Սերվանթէսի հերոսը ծերուկ մըն է ցնորամիտ, բայց բարեսիրտ, որ կը կռուի երեւակայական թշնամիներու դէմ, պաշտպանելու համար տկարները, եւ միշտ իր անձն է որ կը վտանգէ, խոչտանգուելով ու վիրաւորուելով: Որովհետեւ անկեղծ է իր համոզումներուն մէջ եւ տոգորուած է անշահախնդիր վեհ զաղափարներով:

Մինչդեռ Փանջունին սինիք խաբեբայ մըն է, որ ընկերվարական զաղափարախօսութիւնը կը չահագործէ տկարները ճզմելու համար, եւ միայն վնաս կը պատճառէ իր շրջապատին, յանուն սկզբունքի բայ դոներն իսկ խորտակելով, ու երբ ի վերջոյ կը յաջողի ամբողջ դիւղ մը ոչնչացնել, կը յոխորտայ տեղեկագրելով.

«Ցաղթուքի՛ւն, յաղթուքի՛ւն: Վերջապէս մեր կորովի գաղափարային ազնիւ պայքարը անպայման տարաւ յաղթանակը, անկեղծ յեղափոխական սկզբունք փրկուեցաւ, թէեւ ծպլվար կործանեցաւ»:

Եւ յետոյ, Տոն Քիշոթ անչահախնդիր ասպետ մըն է, որ յանուն արդարութեան իր անձն ու հարստութիւնը կը զոհէ միայն: Մինչդեռ Փանջունի միշտ ուրիշներն է որ կռուի կը մղէ, ինք մնալով ետ, եւ միակ նպատակակէտ մը ունի. «Մի բիչ փող» ձեռք ձգել:

Արդարեւ, փողի հարցը եղած է միշտ հիմնական, ու կ'արժէ պրպտել թէ մեր փանջունիները ո՞ւրկէ փող ճարած են:

Երբ Օտեան Ընկեր Փանջունին գրեց, անչուշտ տեղեակ էր թէ մօտիկ անցեալին, արեւմտեան ոստաններու մէջ յաճախակի արիւնահեղ խռովութիւններ ծագած էին անիշխանական – ոչնչեական զաղափարախօսութիւններու ծառայող յեղափոխական գործիչներու ձեռքով: Զարմանալի հակասութեամբ, սուլթանական վարչակարգի սեղմումներուն հակառակ, պոլսահայ մտաւորականութիւնը մօտէն կը հետեւէր Եւրոպայի մէջ ծաւրուող յեղափոխական չարժումներուն: Օրինակ, ծանօթ է թէ Մարքսի եւ Էնկէլսի կողմէ 1848-ին հրատարակուած նշանաւոր Manifeste-ը չուտով հայերէնի թարգմանուած է Պոլսոյ մէջ, ինչ որ յիշատակուած է Manifeste-ի երկրորդ տպագրութեան յառաջաբանին մէջ, Էնկէլսի կողմէ:

Փանջունին, իբր քաղաքական խառնվարար, զուտ հայկական տիպար մը չէ անշուշտ: Բայց Օտեան յաջողած է այդ միջազգային տիպարը հայացնել, զայն համաձուլելով իրեն ծանօթ ազդային-կեղծ հերոսներուն հետ, ու ստեղծել անկրնչելի տիպար մը որ կ'ապրի, եւ դեռ երկար պիտի ապրի, որքան ատեն որ փանջունիական հակումները չարունակեն տեղ դտնել հայ իրականութեան մէջ:

Շատերու մէջէն պիտի ուղէի յիշատակել անմոռանալի օրինակ մը: Անգամ մը, Նիսի մէջ, ազգային ժողովատարութեան մը ընթացքին, հիւր յեղափոխական մը բեմ բարձրանալով, հրաշունչ ճառի մը վերջաւորութեան յայտարարեց.

«Հայկական հարցը լուծել հեշտ է: Ապտա՛կ մը Ռուսիի, ապտա՛կ մը Թուրքիի, հարցը լուծուած է»:

Փանջունիական Խեւ Աւօն դաշտին մէջ արածող «հեզ թշնամին» քարկոծեց, իսկ մենք օդին մէջ ապտակ չառաջեցուցինք: Ո՞ւր է տարբերութիւնը:

■

Նիս

(*) Պէտք չէ մոռնալ որ Ե. Օտեանի գործերը Երեւանի մէջ հրատարակուած են Աւետիս Մակարեանի խմբագրութեամբ 1960 – 1963-ին, վեց մեծադիր հատորներով եւ 10.000 տպաճանակով, իրաքանչիւրը 700 էջ:

Իսկ «Ընկեր Փանջունի»ն հրատարակուեցաւ 1989-ին, 50.000 տպաճանակով:

(**) Երբ կը հարցնեն Սեվիլլացի Ֆիկառոյին, թէ ո՞վ այդքան զուարթ փիլիսոփայութիւն մը տուած է իրեն, կը պատասխանէ. «Դժբախտութեան վարժութիւնը: Կ'աճապարեմ ամէն բանի վերայ խնդալ, վախնալով որ կը ստիպուիմ լալ»:

(Արար 1, Տեսիլ 2):

Տ. Հ.

ձերով, երգիծական այլ սեռի, ուր կը զգայուին երգիծողին ներկայութիւնը, ուղղակի զօրաւոր հարուածը եւ ուժեղ անհատականութիւնը:

Հիւմուրը, երգիծանքի այլ ձեւերու նըման, անշուշտ թէ կը ձեւափոխէ իրականութիւնը, երեւան հանելու համար անոր ծիծաղելի, հաճելի կամ անյարիր կողմերը: Բայց այդ բոլորը կ'ընէ փափկանկատութեամբ մը, – դուրգուրանքով մը պիտի ըսէի: Հիւմորիսթը կը տիրէ ինդրոյ առարկայ անձին վրայ, բայց այդ կ'ընէ կարծէք փափկանկատութեամբ, իր տիրապետութիւնը հաճելի, թեթեւ, անզգալի դարձնելու աստիճան: Ան չի խածներ, չի տրորեր ինչպէս պարսաւերը: Ան ջերմ լոյսը, որով ան կը պարուրէ իր հերոսները, զանոնք երբեմն նոյնիսկ կը դարձնէ համակրելի, յանձնարարելի՝ առթելով խանդաղատանք մը հեղինակին ինչպէս նաեւ ընթերցողին մէջ:

Այսուհանդերձ, զուարթախոհութիւնը կրնայ երկու տարբեր երես ունենալ, – վարդագոյնը՝ որ վերի բացատրութեան օրակոմն է, եւ սեւը: Վերջին պարագային ան կը թուի ըլլալ անզիջող, անդութ: Անգլիացի Սուիֆթի մը «Ճորհուրդներ Ծառաներուն» կամ «Առաջարկ՝ արդիլելու համար աղքատներու զաւակները որ բեռ չդառնան երկրին» գործերը ոչ մէկ համակրական մօտեցում ունին իրենց կարծրութեամբ: Անոնք նոյնիսկ մտահոգիչ են: Հակառակ այս երեւութական տարբերութեան, անոնք մաս կը կազմեն հիւմուրին, որովհետեւ անոր ակէն կը բխին եւ նոյն միջոցներով կ'արտայայտուին: Իսկ ամերիկացի Մարք Թուէյնի մօտ առկայ կը տեսնենք հիւմուրին սեւն եւ վարդագոյնը:

⁂

Երուանդ Օտեանի հիւմուրի լայն ըստեղնաշարը կ'ընդգրկէ ճոխ այլազանութիւն մը եւ նրբերանգներ, ըստ նիւթին եւ տիպարին: «Ցեղափոխութեան մակարոյծները» գործին մէջ, օրինակ, անոր հիւմուրը հաչա է Պերկսոնի ծիծաղի բացատրութեան, որ կը կայանայ «ապրող էակի մը վրայ փակցուած մեքենականութեան» մէջ: Երբ մեքենականը եւ մարդկայինը կը չփոթուին եւ կը նոյնանան իրարու հետ, յառաջ կու գայ ծիծաղը: «Վարդհոգեան նստած էր սեղանի մը վերի կողմը, որուն չուրջն ու վրան հաւաքուած էին ութ զաւաթ օղի, ժամկոչ մը, սխտեղի մեզէ, ծխամաճառի աչկերտ մը, սարտէլա, ցնդած քանաստեղծ մը, խաչած հաւկիթ մը, քանի մը հատ ձիթապտուղ ու քանի մը հատ ալ պարապ պտըտող դաղթականներ»: Ֆրանսական հանրածանօթ կատակերգութեան մը մէջ, «Պարոն Փերիչոնի ճամբորդութիւնը», Լապիչ կը գործածէ նման միջոց մը, իր ընտանիքին անդամները եւ ինքզինք հաւասարեցնելով անկենդան իրերու, երբ չոգեկառք բարձրանալէ առաջ սուզում մը կը կատարէ, վստահ ըլլալու համար թէ բան չէ մոռցած. – «1, 2, 3, 4, 5, 6, կինս՝ 7, աղջիկս՝ 8, եւ ես՝ 9. մենք ինը հատ ենք»:

Ընկեր Փանջունիի տիպարային կերտումին բաղկացուցիչներէն մէկն է այդ մեքենագրութեան զսպանակը, ինչպէս կը տեսնուի նաեւ Տոն Քիշոթի պարագային, 16-րդ դարու Սերվանթէսի այդ դլուխ-գործոցին՝ որ նոյնպէս բոլոր դարերու հիւմուրի դլուխ-գործոց մըն է: Սանչօ Փանչան ծածկոցի մը վրայ տապլած եւ օդը նետուած է հասարակ գընդակի մը նման:

Մտացիրութիւնը նաեւ մաս կը կազմէ մեքենականութեան: Մտացիր մըն է Տոն Քիշոթ, այդ կանոնաւոր, արթուն երազողը: Այս ասպետական տիպարին հետապնդած երազները վեհ են եւ յուզիչ: Հայեցակէտով մը եւ ինքնին՝ առնուազն նոյնքան բարձր եւ ցանկալի կըրնան նկատուիլ Փանջունիին հետապընդած ընկերային արդարութեան նշանակէտերը, սակայն կը պակսի մարդկային ճկունութիւնը, զոր հոս պէտք է թարգմանել իբր չըջապատին պայմանները լիովին ըմբռնող եւ անոնց համաձայն յառաջացող գործօն: Փանջունին (սխալ) սորված է բաներ եւ չէ մարսած զանոնք, ինչ որ դինք դարձուցած է մեքենական, «կաղապարեալ» միտքեր յայտնող եւ զանոնք գործադրող մը, – «արթուն երազող մը»: Անշուշտ աւելի բարդ եւ բազմատարը է Փանջունիի տիպարը, քան թէ պարզ ցնորատես մը:

Ծիծաղի կամ երգիծանքի մեքենականութեան մաս կը կազմեն հակոտնեայ վիճակները եւ արուեստագէտին կողմէ անոնց վարպետ գործածութիւնը: Այդ անհաչա զոյգերու մշտակայ ներկայութիւնը կը տեսնուի Օտեանի մօտ. – Ցնորք – Իրականութիւն, Մեքենականութիւն – Ճկունութիւն, Տառ – Ոգի, Մեծ – Պզտիկ, Շինիչ – Քանդիչ, որոնց կ'ընկերանայ արժեզրկումի գործողութիւն մը որ էական մասն է հիւմուրին:

«Ընկեր Փանջունի»ի սկիզբի էջերէն արդէն տրուած է առաջին ճանճանիշը համանուագին, երբ «Շինեցի, հայրիկ», կ'ըսէ փոքրիկ Փանջունի կոտրելէ եռք տան արժէքաւոր անօթը: Արժէքներու, բառերու ու նաեւ արարքներու իմաստներուն չըլլումը, որուն վրայ կառուցուած է գործը, կը գտնուի այս բանալի-նախադասութեան մէջ: «Շինել» բառը պիտի դառնար հոմանիշ մը Օտեանի հերոսին: Այդ բառը այնուհետեւ մեր մէջ պիտի գործածուէր նաեւ որպէս հականիշ: Արժէքներու նոյն չըլլումով՝ որպէս «երիտասարդ մտաւորականութեան տիպար» պիտի ներկայացուի «Խեւ Աւօ»ն:

Օր. ախտաւէտ Աշխատասէր
Կատարելագործ Ժիջոյի
Եր. Օտեան
31 Մ–իս 1923

Այս լուսանկարը նշուած թուականին ղրկուած է «Ճակատամարտ»ի վարչական Օր. Տիրուհի Ազարեանի (յետագային տիկին Շ. Մխսեեան):

Արժեզրկումի եւ արժէքներու չըլլումի – եւ հետեւաբար՝ քոմիքի անյաղթահարելի հերոսն է Փանջունի: Եռանդամ «Կուսակցութիւն»ը, կազմուած իրմէ, Խեւ Աւոյէն եւ Սմենց Վարդանէն (անբարոյ եւ ծոյլ մշակ մը) երբ դիւղին մէջ ցոյցի յայտարարութիւն կ'ընէ, փողոցի հետաքրքիր լսաճերը զուարճալով կը հետեւին «ցուցարարներուն», այդ պարագային «ամբոխը առաւ պատկառելի երեւոյթ»: Աչխատաւորական ցոյց, ամբոխ, ընկերվարութեան յաղթանակին համար մղուած պայքարը այս ձեւով կ'ենթարկուին ընդհանուր եւ ամբողջական արժեզրկումի:

Ծիծաղը աշխարհի տեսիլքը կը վերածէ, կ'ըլլեցնէ՝ անհեթեթութեան: Օտեանի գործին մէջ թեւառարած կը սաւառնի քաղմալար անհեթեթութիւնը: Եթէ անյարիրը կը յառաջացնէ ծիծաղ, Օտեան ստեղծած է կրկնակի արտառոցութիւն մը: Փանջունիի առաքելութիւնն է պայքարիլ կապիտալիզմի դէմ եւ քարոզել ընկերվարութիւնը: Սակայն Ծապլվարի – դարասկիզբի այդ հեռաւոր հայկական խեղճ դիւղին– մէջ գոյութիւն չունին դասակարգային բաժանումներ: Ուրե՞մն: Ուրեմն կարենալ պայքարելու համար կարեւոր կը դառնայ նախ արուեստականօրէն ստեղծել դասակարգային տարբերութիւններ, ապա՝ «սենտիքաներու հըրամայական անհրաժեշտութիւնը», որպէսզի մեր հասարակական գործիչը իր դաղափարները տարածէ: «Անօթը» կրենալ փչրելու համար նախ պէտք է ըստեղծել այդ իրեղէնը:

Մեծի եւ պզտիկի, տիրոջ եւ աղախնի, – «լեռը ծնաւ մուկն ընչին»ի մեքենականութիւնը միշտ մաս կազմած է ծիծաղին: Փանջունի կը ծրագրէ «ցնցող տպաւորութիւն» մը գործել գիւղացիներուն վրայ. այդ կարեւոր նպատակին համար ընկերվարական առաքեալը կը մտածէ ռազմավարութիւն մը, – «Ուժս Սէրքոյի էջը առանց պայտի ձգել»: Այս տեսութիւնը կը հանի իր ծայրագոյն տարօրինակութեան, երբ «խաւարամիտ տէրտէրը» ճարահատ հարց կու տայ թէ ի վերջոյ ինչ է իր միտք բանին, Փանջունի կը մտածէ. «Իբր թէ յեղափոխական պինիւ պայքար մղելու համար անհրաժեշտ ըլլար նպատակ մը ունենալ»...:

Օտեան կը գործածէ ծիծաղի –երգիծանքի– նաեւ ուրիշ միջոց մը. նախ կը պատճառէ չփոթ, անձկութիւն եւ ապա՝ յանկա՛րծ ընթերցողը անկէ կը ձերբազատէ: Անոր հերոսը կը մնայ հանդարտ: Որքան իր հերոսը –կամ հերոսները, Փանջունի – Սարսափունի զոյգը– ըլլայ արտառոց, արտակեդրոն, այնքան կ'աւելնայ հեղինակին լրջութիւնը եւ ծանրութիւնը, հակասութիւն մը ստեղծելով իր երեսնականեան եւ իր ծաղրանկար-տիպարին մէջնէ: Այդ ձեւով է որ ան երեւան կը հանէ մարդկային տիպարին եւ վիճակին անհեթեթութիւնը: Կը չահի նաեւ ընթերցողին համակրանքը: Զալկումը՝ անուղղակի է:

Գործածուած հիանալի լեզուն եւ ոճը –այդքան պարզ– համապատասխան է նըմանութեան երկի մը «բնականութեան»: Մանաւանդ ոճ մը՝ որքան ուռուցիկ՝ նոյնքան դաւարիկ, բառեր՝ որքան աւելի փըքուն՝ նոյնքան անամէջ: Այդ ոճին համար մարժէք է հերոսին դատարկաբանութիւնը: Կը ծրագրուի «ընդհանուր գործադուլ»ի հռչակում՝ երբ այդ բառն իսկ անհասկնալի է գիւղացիներէն: Իսկ «ցոյց»ին զրաւոր յայտարարութեան մէջ կը կ'ըլլայ ...«աչխարհի բոլոր բանուորներուն», որպէսզի՝ «Անկի՛ կապիտալիզմը, կեցցէ՛ Պրոլետարիան, կեցցէ՛ Մայիսի մէկը» եւայլն: Յաւելին, այն է միայն որ գիւղին մէջ զրել կարդալ գիտցող անձ չը կայ...: Այս իրողութիւնը, որուն տեղեակ էր մեր հերոսը զրաւոր յայտարարութենէն առաջ, կը կոչուի «անպատեհութիւն»: Ձոռոմաբանութիւնը եւ այլանդակութիւնը կը չարունակուին. «Ցեղոյ եւ բեւեռաւ մտաւորական երիտասարդութեան (Խեւ Աւօ) կողմէ մի թռուցիկ, ուղղուած Ծապլվարի գործաւորական դասակարգին» (պայտար Մկօ):

Երգիծական գործ մը գեղագիտական արժէք կը ներկայացնէ այն չափով որ բաղմերդութեան արժէքը ունի, ինչպէս երկ մը զրականութեան կը բարձրանայ որպէս բաղմատն երաժշտութիւն: Հոս կը ծագի գեղագիտական հիւմուրի եւ խնդուքի հարցը: Նման ոճով զրուած կամ գծուած արուեստի գործ մը պայմանն չէ որ խնդուք յառաջացնէ, կամ թէ խնդուքի սաստկութիւնը զրաւականը ըլլայ գործին գեղագիտական արժէքին: Կրնայ գոյութիւն ունենալ նոյնիսկ բաժնել տեսակէտ մը, թէ բարձրագոյն կատակերգութիւնները արուեստի կոթողներ են ...հակառակառնոր որ խնդուք կը պատճառեն: Երգիծանկարչութեան մէջ, օրինակ, Տօմիէ մը բաւարար է հաստատելու համար այս թեզը:

«Ընկեր Փանջունի»ն, իր հերոսներով և բաղկացուցիչ մասերով, ամբողջական ներդաշնակութիւն մըն է, քաղմերդութիւն մը որպէս տիպարներու կերտում, կենցաղային-մթնոլորտ, լեզու, ոճ,– որպէս զրական սեռ: Օտեանի գործը զուարթախոհ զրականութեան դպրոց մը:

Միջազգային բարձրագոյն կատակերգութիւններու եւ երկերու դիտումն է նը կարապիրներու կերտումը: Նշանաւոր կատակերգութիւններուն անուններն իսկ ո՛չ յատուկ անուններ են, ինչպէս «Ագահը», «Քննիչը», «Մարդատեացը»: Իսկ յատուկ անուններ կրող գործերն ալ, իրենց խմաստի ուժով կը վերածուին, ի վերջոյ, հասարակ անուն մը. կ'ըսենք՝ «Թարթիւֆ մը», «Տոն Քիշոթ մը» եւ հաւասարապէս՝ «Փանջունի» մը:

Ցանձնարարելի է համալսարանական ուսանողներու, որ որպէս վարդապետական աւարտաճառ ուսումնասիրութեան նիւթ նկատի առնեն Օտեանի երգիծանքը, որ առանձին հատորի նիւթ կը կազմէ: Երանդ պահանջող եւ խնդուք առաջացնող աչխատանք մը: Նման մենագրութիւն մը բաղդատական զուգակշիռով մը վեր պիտի առնէր նաեւ միջազգային երգիծական տիպարներու նմանութիւնը եւ մանաւանդ անոնց հիմնական տարբերութիւնը եւ առանձնայատկութիւնները, վեր առնելով Օտեանի պատուոյ տեղը:

Սկիզբը որպէս երկու մտացիրներ կայացուեցան, օրինակ, Տոն Քիշոթ եւ Ընկեր Փանջունի, սակայն աչխարհ մը տարբերութիւն կայ երկու հերոսներուն միջեւ, ինչպէս որ կայ այդ տարբերութիւնը Ալֆոնս Տօտէի Թարթարէնին՝ այդ մեծաբան այլ՝ միամիտ ֆրանսացի. ժողովրդական հերոսին միջեւ, որ ազգակական կապեր ունենալու է մեր ֆոլ Նարին հետ: Ինչպէս նաեւ կայ անոնց եւ չեխ գրող Եարոսլաւ Հաչէքի հերոս Շուէյքի («Սրի Զինուոր Շուէյքը») միջեւ: Տոն Քիշոթ երգիծանքն է թափառական ասպետութեան, փանջունի՝ ընկերվարական հասարակական գործիչին. առաջինը իր չուրջ կը տեսնէ միայն պեղեկութիւն, հիանալիք, երկրորդը՝ պղեղութիւն (ընկերային) զոր պէտք է քանդել. Տոն Քիշոթ ընկերակցած է իր հաւատարիմ ծառայով՝ Սանչօ Փանչա-

ՅԱՉԱԿ

ՑԱՒԱԿԱՆ ՕՐԸՆԼԻՔ

1926 Վիեննա, մարտ

Ես ինձ կը համարեմ ամենաերջանիկ մարդը, որովհետեւ ունիմ ամենաանհամբեր ընթերցողը։ Ամէն անգամ որ գրիչ մը առնեմ ձեռքս, ան կը սկսի ինձմէ պահանջել, որ գրեմ։ Ան կը կարդայ ամէն ինչ, որ գրած եմ, ամէն տեսակ գրութիւններ, ամէն տեսակ գրքեր, ամէն տեսակ լեզուներով։ Ան կը կարդայ ինձ համար, ինձ հետ, ինձ վրայ։ Ան կը կարդայ ինձ համար, որովհետեւ ես ալ կը կարդամ իրեն համար։ Ան կը կարդայ ինձ հետ, որովհետեւ ես ալ կը կարդամ իրեն հետ։ Ան կը կարդայ ինձ վրայ, որովհետեւ ես ալ կը կարդամ իրեն վրայ։

Ան ինձ համար ամէն ինչ է։ Ան ինձ համար ամէն ինչ է, որովհետեւ ես ալ իրեն համար ամէն ինչ եմ

Y. Odian et le socialisme

par

Anahide TER-MINASSIAN

Rentré d'exil après la révolution jeune-turque de juillet 1908, Yervant Odian a cherché à se tailler une place dans la presse satirique arménienne de Constantinople. Avec 21 titres, celle-ci a connu entre juillet 1908 et août 1914, un développement significatif(1), la presse satirique supposant une certaine liberté de la presse, l'existence d'une «opinion publique» et, bien entendu, l'existence de journalistes et de dessinateurs de presse qui disséquent et commentent les mœurs et les événements.

Si la liberté de la presse a été proclamée en 1908, les crises politiques traversées par l'empire ottoman conduisent très vite au rétablissement de la censure et les journaux, quels qu'ils soient survivent à partir de 1912 en pratiquant l'art de «l'autocensure».

Seul ou en collaboration avec un dessinateur ou un autre journaliste, Y. Odian lance tour à tour Խարազան (Cravache) en 1909, Կառափնատ (Guillotine) en 1909 - 1910, Սեւ Կատու (Le Chat Noir), en 1912-1913, Մանանայ, en 1913-1914, sans réussir à concurrencer durablement les deux «grands» de la presse satirique arménienne *Gavroche* (1908-1924) et *Kiko* (1909-1914).

Mais c'est dans la littérature satirique —critique, nouvelles, romans— que Yervant Odian s'est imposé comme le digne successeur de *Hagop Baronian* (1843-1891). L'immense succès de Ընկեր Փանչուկի – Ադաբէլուքիւճ մը ի Տպլվար (*Camarade Pantchouni — Une mission à Tzabelvar*)(2) dont le soustitre est «*Correspondance socialiste du camarade B. Pantchouni* ne peut s'expliquer que par l'existence de lecteurs arméniens politiquement avertis, suffisamment familiarisés avec les théories socialistes et amateurs d'humour.

Ce roman épistolaire a d'abord été publié dans Բիւզանդիոն (Byzance) (1896 - 1918), le grand quotidien des conservateurs puis des libéraux arméniens de Constantinople, sous la forme d'un feuilleton —un feuilleton qui a fait monter les ventes du ournal— avant de faire l'objet d'une édition séparée en 1913. L'œuvre, une satire féroce mettant au pilori les partis révolutionnaires arméniens —le parti Hentchakian, le Daschnaktsoutioun— qui se réclament du socialisme et qui, avec leurs députés, leurs organisations et leur presse (3), agissent désormais au grand jour, est dédiée à *Arpiar Arpiarian* (1852-1908). Ecrivain et journaliste de talent, ami de longue date et compagnon d'exil de Yervant Odian, Arpiarian avait été victime de l'intolérance du parti daschnak, contraint à l'exil par la repression hamidienne, avant d'être exécuté en Egypte par un terroriste hentchak (1908).

Y. Odian fait naître son héros *Pantchouni* à Trébizonde en 1875. Le choix de Trébizonde, ce port-relais, ouvert aux influences des révolutionnaires arméniens du Caucase et celui de la date ne sont pas fortuits. Après un passage à Constantinople où il «approfondit les lois du capitalisme» et fait l'expérience «des injustices sociales», *Pantchouni* gagne Genève, s'inscrit comme «auditeur libre» à la Faculté des Sciences Sociales —cette Mecque des révolutionnaires russes— puis promu à la dignité «d'activiste», accomplit le périple obligatoire de tout révolutionnaire arménien : la Bulgarie, la Grèce, la Perse et le Caucase !

La révolution jeune turque et la loi d'amnistie le ramènent à Constantinople où la communauté arménienne vit des heures d'enthousiasme. C'est alors qu'il part en mission en Anatolie, pour s'installer, près d'Arabkir, à Tzablvar. Sous ce vocable, Y. Odian a imaginé un village arménien de «20 feux» assez prospère, mais périodiquement pillé par les Kurdes du village voisin.

Les lettres adressées par *Pantchouni* à un mystérieux «Centre» ou à ses «chers camarades» auprès desquels il quémande constamment «un peu d'argent», sont échelonnées du 15 septembre 1908 au 27 février 1909 et se situent entre les grandes espérances («Liberté !, Egalité !, Justice !») de l'été 1908 et la tentative de coup d'état d'Abd-ul-Hamid (31 mars 1909) qui précède de peu les massacres d'Adana (mars-avril 1909). Mais alors que le jeune écrivain Tigrane Tchéokurian (1884 - 1915) a construit autour de ces mêmes thèmes un roman dramatique, «*Le Héros*» (Հերոսը)(4), non dénué d'ironie, Y. Odian utilise tous les régistres du comique. Le comique est d'abord un comique de situation né du contraste entre l'arrière économique, sociale et culturelle d'un village anatolien et les rêveries socialistes d'un *Pantchouni* qui essaye d'introduire la lutte de classes et la solidarité prolétarienne. Il se double d'un comique sémantique dû à l'usage massif dans la correspondance de *Pantchouni*, de termes russes ou russifiés, transcrits en caractères arméniens —ce qu'est un élément supplémentaire de comique(5)— («expropriatsia», «missia», «provokatsia», «evolutsia», etc...) de concepts propres à la pratique des partis politiques, et plus spécifiquement des partis socialistes européens («propagande», «capitalisme», «prolétariat», «classe ouvrière», «lutte de classes», «grèves», «anticléricalisme», «club», «manifestation» etc...) et de citations répétées, d'Engels, Kautsky, Marx, Chichko, Brambilini, Tchernov etc... La tentative d'alliance et de fraternisation lancée par *Pantchouni* entre les Arméniens, les Kurdes, les Yézidis, les Kizilbaches et les Lazes aboutira à une catastrophe finale dont les villageois arméniens feront les frais, véritable métaphore de la «question arménienne».

On l'a compris, Y. Odian qui s'inscrit résolument dans le courant du libéralisme arménien ottoman, un courant devenu extrêmement méfiant vis-à-vis des Jeunes-Turcs depuis les événements d'Adana, ne veut pas simplement faire rire aux dépens des «utopies socialistes» dont il a pris connaissance durant ses longues années d'exil en Europe. Et s'il met en garde contre la politique engagée par les partis révolutionnaires arméniens et contre les conséquences dangereuses des révolutions, il n'est pas dénué de préjugés injustes.

Encouragé par le succès, Y. Odian commence la publication d'une suite dans *Buzantion*, en février 1914, au moment où le gouvernement jeune-turc vient d'être contraint par la diplomatie européenne, d'accepter la nomination de deux inspecteurs généraux étrangers, pour accomplir dans les six vilayets orientaux habités par les Arméniens, les réformes promises depuis 1878.

C'est «Ընկեր Փանչուկի Վասպուրականցի մէջ» (*Le Camarade Pantchouni dans le Vaspouragan*). Avec les mêmes procédés, ce sont 14 lettres, envoyées de Van par *Pantchouni*. Mais l'atmosphère politique a changé et lorsque Y. Odian s'attaque à une question qui a agité «l'avant garde» intellectuelle de Van, celle de «l'émancipation» de la femme arménienne, la prophétie socialiste du Manifeste qu'il attribue à une militant daschnak a pour moi des accents plus pathétiques que comiques.

«*Femmes arméniennes du Vaspouragan. Réveillez-vous de votre sommeil séculaire, levez-vous ! Brisez les chaînes de l'esclavage qui vous écrasent et vous étouffent ! Levez vos regards, voyez vos sœurs d'Amérique, d'Angleterre, de France... Voyez comme elles exigent la reconnaissance de leurs droits. Elles ne se contentent pas de mots, mais recourent à l'action, à la force. Pourquoi rester en retrait ? Voulez-vous porter comme les femmes allemandes, espagnoles, autrichiennes vos chaînes, tels des joyaux à votre cou et à vos poignets ? Le révolutionnaire arménien qui a secoué la Turquie, la Russie, la Perse, le révolutionnaire arménien qui, le fusil sur l'épaule, s'est battu pour l'émancipation de ses sœurs russes et perses, ne va pas accepter que les femmes arméniennes soient écrasées et exploitées par leurs maris, leurs frères, leurs pères et leurs grand-pères !* ».

■

(1) *Il faut rappeler que, entre* 1908 *et* 1914, 157 nouveaux périodiques arméniens *ont été publiés dans l'Empire ottoman dont* 104 *à Constantinople,* 3 *à Van,* 10 *à Smyrne,* 4 *à Erzeroum,* 8 *à Trébizonde,* 2 *à Sépastia etc...*

(2) *Traduction française de F. Feydit, publiée à Venise* (1961).

(3) *En décembre* 1908, 10 *députés arméniens ont été élus au Parlement ottoman. Parmi eux,* 4 *sont daschaks,* 1 *est hentchak. Le «libéral», Krikor Zohrab se rapprochera progressivement des daschnaks. Au titre de la presse socialiste arméno-ottomane, il faut citer l'hébdomadaire marxiste* Նոր Հասակ (1909), *le quotidien daschnak* Ազատամարտ (1909-1914), *la revue hentchak* Ապագայ (1910), *sans oublier les excellents périodiques daschnaks* Աշխատանք (1910-1914) *à Van, et* Յառաջ (1909-1914) *à Erzeroum et dont le rédacteur fut Schavarch Missakian, en* 1911.

(4) *Edité en feuilleton, en* 1911 *dans la revue «*Ոստան» (Vostan). *A été publié à Paris, en* 1933, *dans la collection «*Համառոտակ գրագէտներու բանկարկեր».

(5) *Ce procédé, largement utilisé par la presse satirique n'est, souvent que la reproduction fidèle de la presse socialiste arménienne.*

ԴԱԳԱՂԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ոչ եւս է Երուանդ Օտեան: Անհուն-բէն աւելի մեծ փոս մը քան այն որ իր մարմինը պիտի առնէ՝ կը բացուի Հայ Դրականութեան դեռնին վրայ: Լռեցնենք վայրկեան մը մեր բարեկամի, ընկերակցի կակիծը, յիշելու համար այստեղ անսահման սուգն Անո՛ր որուն Օտեան ծառայեց հաւատարմօրէն, գրեթէ 40 տարի անընդհատ, զոր սնուց եւ հարստացուց այնքան առատաձեռն, այնքան տարաբեր նուիրումով մը:

Ոչ եւս է Երուանդ Օտեան: Կա՛յ մէկը որ հայերէն գիրք եւ հայերէն լրագիր կարդայ ու երախտապարտ չըլլայ իրեն: Հայ միտքին դերազանցութիւնն էր ան, իր թշնամիներուն եւ իր անձին ալ վրայ, հանդարտ ու թեթեւ թռիչքով մը յանկարծ վեր բարձրացած եւ հոնկէ՝ իր երկիծանքին մերթ ծակող ու մերթ վայվայող տարափը թափելով վարիններուն գլխուն:

Քառասուն տարիէ ի վեր, ո՛ւր որ գրեցաք, ո՛ւր որ գինքը քշեց տարաբաղդին ճակատագիրը, գրիչն անբաժան մնաց իր ձեռքէն: Միայն, ահաւոր տարիներուն, Սուրիոյ ու Միջագետքի անապատներուն մէջ՝ հայ ժողովուրդի մեծ զանգուածներուն հետ իր տարաղբութեան միջոցին էր որ չգրեց, բայց տեսաւ, ըզգաց ու տուաց, եւ խակոյն, երբ փոթորկին վրայ արեւի նշոյլ մը ծագեցաւ, վերըստին ձեռք առաւ իր մխակ, պզտիկ գործիքը՝ չարունակելու համար ընդհատուած գործն աւելի սրտով ու աւելի բեղմնաւորութեամբ:

Ոչ եւս է Պօղոս Աղա Օտեանի եւ Մանուկ Էֆէնտի Ալանեանի թոռը, Գրիգոր Օտեանի սիրական եղբօրորդին, Օտեաններու ընտանեկան անունը երրորդ անգամ մեր ցեղին արդար հպարտութեանը համար հնչեցնող Երուանդ Օտեանը: Տարիներէ ի վեր, օր չէր անցներ որ առտուն կանուխ կամ իրիկուան դէմ, եւ երբեմն, առաւօտ երեկոյ, չտեսնէինք իր մաքէն բխած նոր առու մը հայ կեանքի անդաստանին մէջ: Սահելով ու կարկաչելով՝ անոնք կը ցոլացնէին իրենց մէջ, բեկբեկելով անշուշտ, բայց նաեւ ըզգեւելով կարծես՝ այդ կեանքին ամէն օր նորոգուող պատկերները, անոնց ամէնէն ոգեղներուն ու չարերուն անգամ կարծես երախտապարտ ըլլալով որ անդրադարձեր են իր մէջ ու գրաւեր են զինքը:

Ձիշդ է, իր հեղնութեան ալիքը երբեմն կը ծեծէր զանոնք, իր երգիծանքին փըրփուրը երբեմն կը պայթէր անոնց վրայ, բայց –թո՛ղ վկայեն բոլոր անոնք որ մօտէն գինքը ճանչցան– Երուանդ Օտեան երբեք ատելութիւն, երբեք ոխ չպահեց իր սրտին մէջ ընդդէմ մարդոց, բացի այն մարդերէն որոնք թշնամիներն էին իր ազգին: Անոնցմէ զատ՝ Օտեան ոչ ոքի թշնամի եղաւ եւ կարծեմ թէ ոչ ոք լրջօրէն ու քիչ մը երկարօրէն թշնամի եղաւ իրեն:

Եւ իր պզտիկ ցպիկովը յաճախ աւազներէն ու քարաժայռերէն բխեցուցած այդ առուները կազմեցին այն մեծ գետը որ Օտեանի գործն է եւ որ ընդ միշտ պիտի հոսի մեր գրականութեան ընդմէջէն: Մեր մտքի աշխարհացոյց քարտէսին վրայ երկար ու որոշ, շատ որոշ պիտի ըլլայ այն գիծը որ սորվիլ ուզողներուն այդ գետը պիտի ճանչցնէ:

Քրոնիկն իր ամէն ձեւերով, վէպն ու թատերգութիւնը, պարտակա՛ն են Օտեանի: Քրոնի՛կը, մանաւանդ, իրմէ աւելի մեծ վարպետ մը չունեցաւ մեր մէջ: Ու առնուազն երկու տիպար ստեղծեց: Փաներջունին եւ Իշխատ Աղան, որոնք կ'ապրին ու պիտի ապրին իրենց առանձին, անկախ կեանքով՝ իրենց ծնողքին մահկանացուէ ու վերջ, իրենք ալ իրենց կարգին ապրեցնելով ու պանծացնելով անոր անունը:

Ու հիմա, որ յաւիտեան ա՛լ պիտի բաժնուինք իրմէ մենք ամէնքս որ կը սիրէինք զինք ու կը հիանայինք իր վրայ, հիմա որ ի սպառ մինակ պիտի թողունք այն Օտեանը որ իրրեւ հայ ու իրրեւ բարեկամ մեզ կ'ընդունէր իր ծանօթութեան եւ իր համակրութեան աշխարհին մէջ, ըսենք իրարու, բարեկամնե՛ր, թէ բարի, իմաստուն ու կարեւոր մարդ մը եղաւ ան: Կարի՛ճ ալ, այո՛: Ան երբեք չգանգատեցաւ, չդառնացաւ ոչ կեանքին եւ ոչ մահուան դէմ: Այս վերջին հիւանդութեանն ընթացքին՝ որ վերջապէս նուաճեց զինքը, տրտունջի բառ մը չլսեցինք իր բերնէն: Մահէն օր մը առաջ իր քովն էի, դիտէր թէ պիտի մեռնի, բայց ժպտեցաւ, ժպտեցաւ քանի մը անգամներ՝ իր համած, բարակ չրթունքներուն անհունըրէն նուրբ եւ անոյշ ժպիտովը: Կարծես չէր ուզեր որ ուրիշ յիշատակ մը պահեմ իրմէ· ուրիշ յանձնարարութիւն չունէր. «Բախտին դէմ, ցաւին դէմ, մահուան դէմ՝ ինծի պէս ժպտեցէք, ու զանոնք դիւրութեամբ պիտի կրէք» ըսել կ'ուզէր:

Մահն ալ վերջ ի վերջոյ գթաց իրեն: Մեղմութեամբ մօտեցաւ ու քնացուց զինքը: Ցաւոյ, մահը բարի եղաւ՝ թոյլ տալով որ զինքը հանդչեցնենք այստեղ, իր երկու հնադոյն ու սիրելագոյն ընկերներուն՝ Արփիար Արփիարեանի եւ Կոնծիկ Ափեղայի քովիկը: Մարմինայի դերեզմանատան այս անկիւնը՝ առաջին «Հայրենիք»ի խմբագրատան մէկ սենեակին կը նմանի հիմա, ուր դեռ նոր երիտասարդ, հազիւ դրելու սկսած Երուանդ Օտեանը դուր սի աշխարհէն նոր լուրեր պիտի պատմէ այս դիւցեր Արփիարին՝ որ խմբագրականեր մը նիւթը պիտի որոճայ անոնցմէ, եւ Կոնծիկին՝ որ կիրակնաւուր կրօնական յօդուած մը պիտի ծրագրէ մտքին մէջ...:

Սիրելի՛ Երուանդ, հանդչէ, մոռցիր մեզ· մենք, մինչեւ մեր վերջին օրը եւ մենէ վերջ ապագան՝ պիտի յիշենք ու պիտի սիրենք քեզ: Քու բոլոր արուեստագիտներդ որոնք ցրուած են ազգին-ազին, վազը երբ լսեն քու կորուստդ, սրտի բզքտում մը պիտի ունենան եւ իրենց զգացումը քեզի վերջին անգամ մը յայտնած չըլլալու խորին ցաւը պիտի կրեն: Անոնց ամէնքին կողմէ՝ երթա՛ս բարով առ Աստուած...:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Գահիրէ, 1926 Հոկտ· 4

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 8
MARDI
8 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·957 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.957

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՐՏՈՑԻ քաղաքապետարանի դէմ զօրաւոր ռմբահարձ մը զործուեցաւ, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5–ին, ժամը 23·41–ին, երբ չնքը արդէն պարպուած էր: Զոհ չկայ ուրեմն, բայց, նկատի առնելով որ ռումբը մեծ էր: Հոկտեմբեր 7–ին դեռ ոչ ոք տէր եղած էր, բայց, ենթադրութիւնները չարքին, նախապատուութիւնը կը տրուէր զորսիքական վարկածի մը: Պարզ է որ արարքը թիրախ ունէր նախարարապետը՝ Ժիւփէ, որ Պորտոյի քաղաքապետն է: Այս վերջինը 7 / 7 յայտարարեր էր թէ կառավարութիւնը տեղի չի տար ահաբեկչութեան: Հոկտեմբեր 7–ին, այս առընչութեամբ հանդիպում մը ունէր Ներքին եւ Արզարադատութեան նախարարներուն հետ: Կը կարծուի որ Գորսիքացիներուն աղաղարարութիւնն է Ժիւփէի, այս վերջնոյն զորսիքական վճռական քաղաքականութեան պատճառով: Այս առթիւ զատապարտեցին ընդդիմադիրները ալ:

ՊՈՊ, Հոկտեմբեր 6–ի կիրակի իրիկունը մտաւ Հռոմի ձեմելի հիւանդանոցը, ուր պինք դիմաւորեց Հանրապետութեան նախագահը՝ Օսքար Լուիճի Սքալֆարօ: Ցովհ. Պողոս Բ. պիտի ենթարկուի, սկզբունքով Հոկտեմբեր 8–ին, կոյր աղիքի զործողութեան մը, բայց, այս պաշօնական լրատուութիւնը չատ հաստատ չի թուիր եւ կ'ըսուի թէ աղիքի խիղդի զործողութիւն մը պիտի կատարփ: Մինչեւ վերջին ժամերը, Պապը ուզեց իր բոլոր պարտականութիւնները կատարել եւ նախագահեց 13 լեհ դիւզացիներու եւ երեք կրօնաւորներու սրբացման արարողութեան: Այդ լեհ դիւզացիները սպաննուած են 1874–ին ցարական զօրքերուն կողմէ: Բացայայտ կերպով տկարացած, Պապը քանի մը խօսք ալ արտասանեց, յայտնեց թէ հիւանդանոց կը մտնէ եւ կոչ ըրաւ որ աղօթքով իրեն ընկերանան այն 30 հազար հաւատացեալները որոնք համախմբուած էին Ս. Պետրոս հրապարակը:

76 ԹՈՒՐՔԵՐ, որոնց մէջ 31 կիներ, կը դատուին, Հոկտեմբեր 7–էն ի վեր, Սանոի պատժական դատարանին առջեւ 10 միլիոն ֆրանք չորթած ըլլալով զործադրուած անուսկէն (ԱՄՍԵՏԻԲ): Դեռ, կ'ըսուի թէ այս գումարն ալ ծառացած է, մասամբ կամ ամբողջութեամբ, ծայրայեղ ձախ Քրքական չարժումներու: Թուրքերը չատ վարպետ մեթոտ մը գտած էին նման գումարներ դանձելու համար: Ասոնք արձանագրուեր են ԱՆՓԻ (Ազիատական Ապոթրասենեակ) պաշտօնագրկման կեդրոնական վկայականներով, աշխատավարձի կեդրոնական թուղթերով, զորս պատրաստեր է Մոնթրէօլ (փարիզեան արուարձան) բնակող դանակարգիչ մը: Անկէ վերջ, ԱՆՓԻ–ն ընդհատած է զործը, զոր կը փոխանցէր զործադրկութեան մնատուկ, որ իր կարգին վճարումները կ'ընէր այս կեդրոնական զործադրկութեան: Այս զործունէութիւնը երեւան եկած է 1990–ին եւ քննութիւնը ցոյց տուած է որ ցանցը կը տարածուի ոչ միայն քանի մը նահանգներու մէջ, այլեւ մինչեւ Գերմանիա: 1991–ին, կարգ մը ձերբակալութիւններու յաջորդած է Պաշա Եուվինի (Տես Սոլի պարագլուխներէն) սպանութիւնը Փարիզ:

ԷՐԻՑի մէջ, Իսրայէլացիք եւ Պաղեստինցիք տեսակցեցան Հոկտեմբեր 6–ին, Մթացեալ – Նահանգներու Արտաքին Նախարարին եւ Եւրոպայի իրլանտացի բանագնացին ներկայութեան: Տեսակցութիւնները պիտի չարունակուին, բայց օրակարգի գլխաւոր նիւթը որ Հեպրոնի պարպումն է անել կացութեան մէջ է: Նեթանեհահու չուզեր որեւէ թուական ճշդել, այլ խօսքով յարգել Օսլոյի համաձայնագիրը: Պաղեստինցի ներկայացուցիչը կ'ըսէ՝ «կրկին չենք բանակցիր, չենք փոխեր ստորագրուած համաձայնագիրները»: Այս պայմաններու մէջ, կոդմերը տեղքայլ կ'ընեն:

ԱԼԻՆ ԺԻՒՓԷ, Հոկտեմբեր 6–ին, 7 / 7 յայտարդէն պաշտպանեց իր քաղաքականութիւնը զոր լաւագոյնը կը նկատէ, չնայելով՝ ուրիչ չկայ: Կը պնդէ որ 1997–ին, Ֆրանսայի անտեսական աճը պիտի բարելաւուի: Չի նախատեսեր Սպր. Ժողովի լուծում, ոչ ալ իր հեռացումը: Նոյն օրը, Ժիւփէ տը Վիլիէ եւ Լօրան Ֆապիուս խիտ կերպով կը քննադատէին իր քաղաքականութիւնը:

ԵԼՑԻՆ, Հոկտեմբեր 4–ին, պաշտօնաղրկեց վեց զօրավարները, որոնց կարդին սպայակոյտի առաջին կցորդը, օդանաւով փոխադրուած զօրքերու հրամանատարը եւ անջրպետային ուժերու հրամանատարը: Զինուորական մանդատներու համաձայն այս պաշտօնաղրկումները կրնան մեծ մաքրագործումի մը նշանն ըլլալ բանակին պլուխը: Կը նշանակէ նաեւ որ Պաշտպանութեան նոր նախարարը՝ Ռոդիոնով (Ցուլիս 17–էն) սկսած է գործել:

ՀԱՇՈՒԵՔՆՆԻԶ ԱՏԵԱՆԸ, ամէն տարուան պէս, հրապարակեց իր տեղեկագիրը, ուր անդամ մը եւս երեւան կ'ելլեն այն մսխումները զորս Պետութիւնը կը կատարէ հարկատուին դրամով: Ցանկը երկար է եւ զայթակղեցուցիչ: Այսպէս 110 միլիոն ֆրանք արժած է Թեռ – Ատելի չինուած օդանաւի էջքի դաշտավայր մը որ բոլորովին անգործածելի է: Պետութիւնը չէ վճարած հեռաձայնային իր հաշուեցոյցները՝ 2·5 միլիառ ֆրանք, 400 միլիոն ֆրանք ծախսուած է Սէթի նաւահանգիստի ենթակառոյցներու համար որոնք անգործածելի են եւայլն, եւայլն: Հարցին ամէնէն զայթակղեցուցիչ կողմն այն է որ այս տեղեկագիրները ոչ մէկ բանի կը ծառայեն, քանի որ բան չի փոխուիր եւ յանցապարտներն ալ չեն պատժուիր:

ՄԻԱՑԵԱԼ–ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ լուրջ թերթերէն «Նէչընըլ Ռիվիու»ի խմբագիրը հիւսիսային Իրաքի խմորումներուն մասին դրելով պաշտպանած է այն գաղափարը թէ Իրաք չինծու երկիր մըն է եւ թէ հիւսիսային չրջանը պէտք է կցուի Թուրքիոյ: Հիւսիսային չրջանին մէջ կը զըտնուին քարիւղի հարուստ հանքերը որոնց ախրանալով Թուրքիա աւելի պիտի մօտենայ Արեւմուտքին, պատուար կանգնելով նաեւ կրօնական մոլեռանդութեան եւ յեղափոխութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԷՐՊԱՔԱՆԻ ԼԻԲԻԱ ԱՑՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետին Լիբիա այցելութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառած է ու մամուլը կրակ կը ժայթքէ էրպաքանի դէմ որ արհամարհելով իրեն եղած ազդարարութիւնները, յամառած է այցելել Թրիփոլի: Ներկայի դժգոհութեան պատճառը այն է որ Լիբիոյ ղեկավարը Գատաֆի չատ խիստ քննադատութիւններ ուղղած է Անդարայի, էրպաքանի մեծամասն ընթացքին, իսկ այս վերջինը ոչ մէկ հակադարձութիւն ունեցած է:

Գատաֆի էրպաքանը ընդունած է աւելի քան մէկուկէս ժամ սպասցնելէ ետք ապա նախ խօսած քրտական հարցին մասին. ըսած է թէ լինք կողմնակից է Քիւրտերու անկախութեան ու Թուրքիա արդէն փաստը ունեցած է որ անկախութեան պայքար մղող ժողովուրդներու դէմ պատերազմիլ ոչ մէկ արդիւնք կուտայ:

Գատաֆի դէմ արտայայտուած է նաեւ Անդարայի Իսրայէլի հետ մչակած կապերուն, ըսելով որ Թուրքիոյ իսկական դաշնակիցը արաբական երկիրներն են: Ան քննադատած է Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը, աւելցնելով որ պէտք չէ ջուր տայ Իսրայէլի որ իսկական պետութիւն մը չէ, այլ Բ. աշխարհամարտին մէկ արդիւնքը: Գատաֆի Թուրքիան ամբաստանած է իր անցեալը ջնջելով. ան ըսած է թէ որպէս երկիր Թուրքիոյ սկիզբը Ա. աշխարհամարտի աւարտի չրջանն է միայն, մինչդեռ այսօր ան մոռացութեան մատնած, ուրացած է օսմանեան իր անցեալը:

Էրպաքան պատասխանելով Գատաֆիի, չեչած է Թուրք ժողովուրդին միասնականութիւնը, ապա մերժած Քիւրտերը կեղեքած ըլլալու պնդումը ու ըսած թէ անոնք ահաբեկիչներ են: Ան դրուատած է Լիբիան որպէս ահաբեկչութեան դէմ երկիր մը ու ըսած թէ Իսրայէլ երկար ատեն նեցուկ կանգնած է ահաբեկչութեան:

Էրպաքանի ելոյթը «զայթակղութիւն», «խայտառակութիւն» կ'որակուի Թուրք մամուլին կողմէ որ արդէն զայրոյթ կը յայտնէր Եգիպտոսի այցելութեան ընթացքին Թուրքիոյ վարկաբեկման պատճառով. Թրքական պատուիրակութեան մաս կազմող մամուլի թղթակիցներ ընդվզումով տեղեկացուցած էին որ Թուրք վարչապետին ընդունելութեան եւ մեկնումին ընթացքին Թրքական դրօշակը չէր պարզուած ու էրպաքան ոչ մէկ բողոք յայտնած էր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ

ՀԵՏ

ԿՐԵՄԼԻՆԵԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐ

Նախագահ Ելցինի առողջական վիճակին լուրերը այլեւս չեն կրնար պարակել իրականութիւնը թէ յաջորդութեան հարցի մը դէմ յանդիման կը գտնուի ռուս ժողովուրդը: Սրտի նոր զործողութիւն մը կարելի ըլլայ կամ ոչ, չատ տկար է հաստատականութիւնը որ Ելցին կրնայ բնականոն պարմաններով աւարտել չրջանը: Այս հաստատումը որ օրէ օր կ'ընդհանրանայ ռուս հասարակականութեան մէջ, կ'արտայուի յաջորդութեան քառանուն ցանկի մը:

Առաջինը Անատոլի Զուբայիսն է. նախկին փոխ – վարչապետը որ սեփականաշնորհումները վարած է. Օգոստոսէն ի վեր նախագահն է Ելցինի աշխատակազմին: Մեծ հաւանականութիւն չի նախատեսուիր իրեն համար, հակառակ որ ունի մեծ իշխանութիւն: Ցուլիսի նախագահական ընտրութեան ան կողմնակից էր զօրավար Լեբէդի, դլխաւոր երկու հեռանկար ունենալով. առաջինը գրաւել էր համայնավար թեկնածուին քուէները. երկրորդը՝ սիրաչահիլ Լեբէդը:

Այս վերջինը որ Ապահովութեան Խորհուրդին քարտուղարն է, մինչեւ վերջերս ամէնէն հաւանական յաջորդը կը նկատուէր: Անոր ժողովրդականութեան երկու հիմնական պատճառները եղան Զուբայիսի հետ միասնութիւնը եւ Չէչէնիոյ հարցին մէջ բռնած դիրքը: Այս վերջին կէտը ապակայն չարդարացուց ակնկալութիւնները ու աւելիա պատճառ եղաւ չհաւատալ ժողովրդականութեան որոշ չափով կորուստին:

Այս չարքին մէջ կարեւոր տեղ ունի Մոսկուայի քաղաքապետը Ե. Լուժկով: Անոր համակիր են դլխաւորաբար քիչ քաղաքականացածները. կը գնահատուին մանաւանդ իր վարչագիտական կարողութիւնները: Շրջանային ղեկավարներն ալ կը նախընտրեն իրեն հետ գործ ունենալ, քան վարչապետ Չերնոմիրդինի որ ամէն բան նկատի կ'ունենայ ճարտարարուեստի ազգային քաղաքականութեան չրջանակին մէջ:

Լեբէդի մօտենալու փորձ մը ընելէ ետք ան դոհ չէ մնացած Չէչէնիոյ մէջ անոր ունեցած գործունէութենէն ու խազաղութեան համաձայնութիւնը որակած՝ «անճնաութիւն»: Ելցինի կարելի յաջորդներուն մէջէն Լուժկով ամէնէն աւելի հաւանականութիւնը ունի թէ՛ ժողովրդավարներուն եւ թէ ձախակողմեան ընդդիմութեան հետ լաւ յարաբերութիւններ հաստատելու:

Եթէ խնդրոյ առարկայ ըլլայ նախագահական ընտրութիւն մը, ամէնէն նպաստաւոր դիրքը պիտի ունենայ վարչապետ վ. Չերնոմիրդին որպէս նախագահի տեղակալ: Այսուհանդերձ, չատ ճիշդ պիտի չըլլայ կանխահաս ընտրապայքարի ձեռնարկել: Գնահատելի է անոր դիրքը համայնավարներու նկատմամբ. յաջողած է համայնավար պարագլուխ Զիուգանովի հետ դռնփակ կանոնաւոր հանդիպումներ ունենալ ու ապահովել Դումային (մեծամասնութեամբ համայնավար) անվերապահ նեցուկը: Շատ կը խօսուի իր եւ Զուբայիսի սերտ կապերուն մասին: Սակայն այնքան յստակ չէ այդ պարագան: Աւելի հաւանական կը նկատուի Չերնոմիրդին – Լուժկով դաշնակցութիւն մը որ առանց դժուարութեան կրնայ պարտութեան մատնել Լեբէդ – Զուբայիս զոյգը:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ – 98

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՑԻՆ
ԲԱԺԱԿԻ
ՉՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ԻՐԼԱՆՏԱ – ՀԱՑԱՍՏԱՆ 1-1

Եւրոպայի խումբերու 9-րդ խմբակին մէջ Հայաստան 1 - 1 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Հիւսիսային Իրլանտայի հետ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Զով օդով է, որ 22 հազար հանդիսականներու առջեւ, Հայաստանի խումբը դէթէ պատմական յաղթանակ մը պիտի տանէր: Արդարեւ խաղին սկիզբէն իսկ, 9-րդ վայրկեանին էրիք Ասատուրեան (կէնկհամի խումբէն) որ, առաջին անդամ ըլլալով կը խաղար իր «ծագումի երկրին» (ինչպէս կը զրէ էֆիփ) խումբին մէջ, նշանակեց Հայաստանի առաջին կէտը: Իրլանտացիք սակայն, 31-րդ վայրկեանին կէտ մը նշանակելով հաւասար արդիւնք մը ապահովեցին: Նախապէս, Հայաստան 0 – 0 հաւասար արդիւնք մըն ալ արձանագրած էր Փորթուկալի հետ:

Հայաստանի հաւաքականը դաշտ ելած է հետեւեալ կազմով. –

ՊԷՐԷԶովսքի – Սուֆիասեան, Յովսէփեան, Յովհաննիսեան, Խաչատրեան– Վարդանեան, Պետրոսեան (Ասետիսեան 81րդ),

(Շար.ը կարդալ Դ· էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ե.

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Կը քալեմ վար, դէպի համալսարան: Երեք տարի առաջ երբ եկայ հոս, այս պողոտային մէկ կողմէն միւսը սեւ երկրները քաշուած էին եւ իւրաքանչիւրին վրայ նոր մեռած ազատամարտիկի մը անձնանունը կար, իր տարիքին հետ: Հիմա վերցուած է առիկա, ինչ որ աւելի հասկնալի կը դարձնէ պինաղաղարին ազդեցութիւնը: Փոխուած է նաեւ այդ սուգ բռնելու եղանակը - հիմա սգաւոր կլներուն փէչն է որ սեւ է, եւ շատ աւելի քիչ է անոնց թիւը քան առաջ: Փողոցը երախաներուն, տարիքոտ կիներուն ու մարդերուն, եւ ինծի ձգուած է: Կատարելապէս ազատ եմ, ոչ մէկ կաշկանդում՝ մտքիս կամ ջիղերուս, բայց կը զգամ թէ մաս չեմ կազմերը անոնց՝ որովհետեւ ճիգ կ'ընեմ մաս կազմելու: Օտարութեան զգացումը չի ձգեր զիս, հակառակ որ ամէն վայրկեան կը ջանամ չուրջի պարզ, բնական, իրարու նմանող մարդոց հոգեբանութեան, ներքին մենաշրոյցին, զգայարանքներու հանդէսին մասնակցիլ, անոնցմէ ըլլալ: Եթէ ոեւէ մէկը խօսքի բռնեմ...: Սակայն չեմ համարձակիր:

Զորս ծառը մէկ՝ տարիքոտ կին մը նըստած է քարի մը վրան, գլուխը կախ, կամ գոյնզգոյն ծաղիկներ կը ծախէ կամ ալ արեւածաղիկի խարկուած հունտ գրած առջին՝ կը սպասէ որ յաճախորդ գայ: Կը նայիմ տուներու պատերուն, վիրաւոր ու ծերացած մեծ մասը սակայն տեղ տեղ նորոգութիւն եղած է: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ Սահեանակերտը դուրս ելած է դիւղական իր կաղապարէն ու տակաւ կը մտնէ քաղաքի իր տարազին մէջ եւ ո՞վ պիտի ըսէր թէ միայն երկու տարի առաջ պատերազմական ճակատ էր այս վայրը եւ մարդիկ նկուղներ ապաստանած, մութին ու յուրտին կը սեղմէին ակռաները ու կը տոկային: Կուզայ քաղաք՝ մահուան աչքերուն մէջ անթարթ նայած՝ եւ անցած յարձակումի: «Մահուամբ զմահ կոխեալ» ինչպէս կ'ըսէ եկեղեցին որովհետեւ այս քաղաքին ու ամբողջ Ղարաբաղին նահատակները անդիի աշխարհ չեն գացած այլ մնացած են ապրողներու սրտերուն եւ յիշողութեան մէջ, ու տիւ ու գիշեր հետերնին են, ըլլայ ճակատ կռուելու ողջ պինուորներու կողքին, ըլլայ քաղաքին մէջ ուր պիտես թէ չկայ ընտանիք մը որ մէկ կամ մէկէ աւելի զոհ տուած չըլլայ այս կռիւին: Այդ զոհերը իրար կը մօտեցնեն այդ քիչ խօսող մարդիկը որոնց լռութեան մէջ դարեր տեւած, կենաց - մահու անդուլ պայքարն է որ կը չարունակուի: Բոլորը կարծես խօսք - մէկ ըրած են՝ տեղի չտալու թշնամիին առջեւ: Իսկ ե՞ս, ինչպէ՞ս իմ տալիք Արեւմտահայ եւ Սփիւռքահայ դրականութեանց դասերս պիտի զումարուին անոնց քաջութեան, համբերութեան եւ միասնական ոգիին վրայ: «Վերջը կը հասկնամ, առաջ պատասխանը աւելի ուշ պիտի առնեմ» կը մտածեմ: Զախիս թերթասճառի փոքր կրպակ մը կայ: Անհամբեր եմ թերթ կարդալու - Քիլլարայի սովորութիւնն է ամէն առտու, ութուկէսին, վաղուց իմնալու եւ քանի մը քայլ անդին, Փասիֆիք Հայուէյի վրայ Գէորգին փիցէրիայէն օրուան թերթը առնելու, հալը քէֆը հարցնելու եւ խօսելու «ազգին գործերուն» մասին: Ցեղոյ եւ սենեակ՝ սուրճին հետ թերթը կարդալու, վառած ըլլալու համար թէ աշխարհս, իմ մոլորակս իր տեղն է: Հիմա, կրպակին կինը հոն է ու խընդումերես կը դիմաւորէ զիս: Անոնախընթաց եւեւայթ է այս ժպիտը որ անձին խորերէն երեսը կը բարձրանայ, ու հակառակ որ ինծի կը յայտնէ թէ այսքան կանուխ նոր թերթ չկայ՝ այդ ուրախ դէմքը ... ի՞նչ հոյակապ անակնկալ է ինծի համար: Կ'որոշեմ ամէն առտու քովէն անցնիլ, այդ մէկ ժպիտին սիրոյն:

Թերթասճառիս ճիշդ դիմացը, պողոտային միւս կողմը պզտիկ հրապարակ մը յարդարուած է որուն կեդրոնը կանգնած է, բաւական մեծակակ կիսանդրի մը: Կը մօտենամ - Մուրացանին արձանն է, Բնա-

կան էր որ Ղարաբաղին պատուէր իր հանրածանօթ վիպասանը որ Շուշի ծնած էր, 1854-ին: Ակնհայտ հակասութիւն մը կայ իր ամբողջ հասուն կեանքը թիֆլիս անցուցած, առեւտրականի խոնարհ պաշտօնեայ այս բարեհամբոյր եւ անվնաս, խէալիստ հաշուապահին, բարոյախօս ու նկօ - ռոմանթիք վիպասանին՝ եւ դինքը ընչապատող կրանիթեայ, մահուան աչքերուն խնդալով նայող, իր գինքին հետ ծնած ու լեռներուն մէջ տեղ մը գերեզման մտած, ինքնավար եւ իրենց հողէն անբաժանելի Ղարաբաղցիներուն միջեւ: Միտքս կուգայ անոր մէկ վէպը, «Գէորգ Մարզպետունի» որուն գործողութիւնը գրուած է 10-րդ դարուն, Բագրատունիներու թագաւորութեան էն փառահեղ շրջանին եւ որուն առանցքային թէման՝ իսկ հայրենասիրութիւնն է: «Այդ է կապը» կը խորհիմ, երեւակայելով պզտիկ Գիւղորը իր աչուկ հօր երդերուն կախարդանքին տակ ինկած ու տարուած Հայաստանի լեռներու, անմատոյց կիրճերու բնանկարին մէջ սիրող կռուող ու տառապող իր նախահայրերուն աշխարհը...: Սիմոնիէն ճամբայ չելած, պզտիկ ցանկ մը պատրաստեր էի մարդոց՝ որոնք Արցախի հողէն ու հովէն ծնած՝ հայ ազգին մտաւոր մշակոյթին ու պատմութեան մէջ հետք ու չեզտ ձգած էին: Ցանկին մէջ կային 50 անուն, եւ առաջին կարդին՝ Մուրացան: Անկէ անմիջապէս ետք՝ Գարեգին Կաթողիկոս Յովսէփեան, Սարգսապատի ճակատամարտէն մինչեւ Անթիլիաս երկարող բեղուն ու փոթորկոտ կեանքով, յետոյ կուգար Լէոն, ան ալ Շուշիի զաւակ ու վաստակաւոր բանասէր Միքայէլ Վարանդեանը, Ղարաբաղի Վարանդայ գիւղէն՝ Դաշնակցութեան զաղափարաբանութեան տեսաբանը առաջին տարիներուն, Դանիէլ Պէկ Փիրումեան, Ակներանի չրջանէն որուն գինուորական տաղանդը փայլեցաւ Սարգսապատի մէջ, Նիկոլ Դուման, ծնած Ղարաբաղի Խաչէն գաւառի Ղշլաղ գիւղը, Խանասորի արշաւանքին հերոսներէն մին, Յովհաննէս Բաղրամեան, ծնած Կիրովապատ գիւղը եւ չնորհիւ իր գինուորական տաղանդին հասած մինչեւ Մարեշալի աստիճանը, Յունան Դաւթեան՝ ծնած Շուշի 1865-ին, Դաշնակցական մտաւորականութեան առաջին սերունդի լաւագոյն ներկայացուցիչներէն: Ասոնց վրայ կ'աւելնան Հայաստանի մտաւորականներէն չատ չատեր -- Սերգէյ Սարինեան, Արսէն Տէրտէրեան, Բաղրատ Իւլուբաբեան, Զօրայր Խալափեան, Աբրեմ Յարութիւնեան, Զորի Բալայեան, Գուրգէն Բորեան, Գարեգին Բես, Սոկրատ Յովհաննէս, Գուրգէն Գաբրիէլեան, Վաղգան Յակոբեան, եւայլն եւայլն: Բերքի է այս հողը, բայց մանաւանդ՝ գրեթէ միսթիք ուժ մը, քաշողութիւն մը կը թուի ունենալ Շուշի քաղաքը, հիմնուած 1750-ի չուրջ Փանահ Ալի Խանին կողմէ որ այդ բլուրը նուէր ստացեր էր Վարանդայի տխրահռչակ հայ Մելիք Շահնազարէն: Սակայն Շուշիի մասին աւելի ուշ պիտի գրեմ, երբ այդի երթամ հոն:

Այսպէս, մտածելով, երեւակայելով, արտաքնապէս հանդարտ ու քմայքոտ քալելով պատմութեան մէջէն եւ Ազատամարտիկներու պողոտային ձախ մայթէն, հասած եմ ձախ դարձող փողոցը որուն ծայրը Համալսարանը կը գտնուի: Տասը վայրկեան դրած եմ, փորձելով մարդոց աչքերը բռնել ու ճանաչումի կայծ մը տեսնել հոն, խուսափելով պառաւներու նայուածքէն ուր գարաւոր տառապանք ու սուգ կը պահուրտին, անկասկած ու մեղադրելով ինծի կը նային, ու հրճուելով երախաներու ազատ ու համարձակ բայց քաղաքավար վերաբերումէն սա մարդուն հանդէպ որուն հագուածքը, քալուածքն ու երեւոյթը կը մատնեն իր օտար ըլլալը: Եւ անշուշտ՝ թերթասճառ կինը: «Օրս լաւ սկսաւ» կը մտածեմ ու ձախ կը դառնամ:

«Ասպարէզ»

ԲԱՆԱՍԷՐ ԳԷՈՐԳ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԶՐՈՅՑԸ

ԽՄԲ. - Պոլսոյ մէջ Սեպտեմբեր 23-ին մահացաւ բանասէր Գ. Բամպուքճեան: Պատրիարքարանի հարտուղարութեան պաշտօնին առընթեր, մրջիւնի տքնաջանութեամբ պատրաստած ընկատառելի վաստակ մը ձգեց ան: Հայերէն ու թրքերէն աշխատասիրութիւններ, միշտ հայկական մշակոյթին, անցեալի ժառանգութեան մէկ երեսակին մասին, կը կարթտին համադրական աշխատանքի, հրատարակութեան:

Հիւանդութեան վերջին շրջանին իրեն այցելութեան գացած են Պոլսոյ երկլեզու «Ակօս» շաբաթաթերթին խմբագիրները ու իրենց ունեցած զրոյցը հրատարակած՝ թերթին Սեպտեմբեր 27-ի թիւին մէջ: Շուրջ կէս դարու աշխատանքի մը ամուղղակի, փիչ մը ցիրուցան հաշուառումն է զրոյցը զոր կուտանք անկարեւոր յապաւումներով, աւելցնելով նոթագրութիւնները:

*
**

● Գարոն Բամպուքճեան, ձեր վերջին զբաղումը ի՞նչ եղաւ բանասիրական աշխատանքներու գծով:

Գ. ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ. - Վերջին անդամ Երեմիա Զէլէպի Քէօմիւրճեանի թրքերէն ոտանաւորներուն համար Թարիհ վէ Թօփլումին (1) յօդուած մը պատրաստելու վրայ էի, հկսը մեքենագրեցի, անկէ վերջ անհանգստացայ եւ կիսատ մնաց: Մեքենագրութիւնը կրնայի ամբողջացնել, սակայն նախապէս խոստում մը ունէի. Ռուբանիա քուղէն մը ունիմ, ծանօթ բժիշկ եւ պիտնական ... Անոր կենսագրականը ուզած էի հինգ տարի առաջ, ղրկած էին, բայց չէի կրցած հրատարակութեան պատրաստել: Բարեբախտաբար անիկա յաջողեցայ: Մէկ ամսուան մէջ պատրաստեցի, հիմա Սուրբ Փրկիչի Ցունուարի թիւին մէջ լոյս պիտի տեսնէ:

● Մինչեւ այսօր լոյս տեսած ձեր բանասիրութիւնները, յօդուածները զանազան տեղեր ցրուած են. ասոնք բոլորը հաւաքել չէ՞ք խորհիր որ տպենք: Հաւանաբար դո՛ւք ունիք ասոնք միայն:

Գ. ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ. - Ակէ ամիսներ առաջ, Պ. Թումասեան և Տիկինը (2) դիմած էին, որպէսզի Թրքերէն յօդուածները հաւաքածոյի վերածեն: Անոնք ուզեցին որ ըստ սեռի բաժանում չըլլայ. ես ըսի որ երկուքի բաժնենք. մէյ մը զանազան թերթերու, հանդէսներու, տարեգիրքերու մէջ հրատարակուածները զատ հատոր մը ըլլան, Թարիհ վէ Թօփլումը զատ հատոր մը, վերիվարոյ կէս առ կէս են, քառասունըհինգ - յիսունական իւրաքանչիւրը, եւ այդպէս զանազան թերթերու մէջ եղածներու ժամանակագրական կարգով մատենագրութիւնը պատրաստեցի եւ Թումասեանին յանձնեցի: Թարիհ վէ Թօփլումն ալ մինչեւ 1995, եթէ չեմ սխալիր, մատենագիտութիւն մը պատրաստած է, արդէն կազմուած ալ կայ: Պատրիարքարանն ալ կայ, իրենք ալ ունին անշուշտ: Վերջին անդամ Ֆահրի Սրբալ Սուրբ Փրկիչ այցելած էր ինծի, ինք ալ հարցուց նոյն բանը, անշուշտ յօժարած էի: Որովհետեւ ուսումնասիրողներու համար օգտակար կրնայ ըլլալ Պոլսոյ պատմութեան Թրքահայոց պատմութեամբ զբաղողներու համար: Միայն թէ, քիչ մը դժուար պիտի ըլլայ գանազան թերթերու, հանդէսներու, տարեգիրքերու պարագան: Հանրապետարանները նկատի չեմ առած, անիկա կարելի է զատ նիւթ մը կազմել. Ա. Իսթանպուլ Անսիքլոբէտիսի, Ր. Էքրեմ Գօչուի, հոն բաւական յօդուածներ ունիմ, մօտաւորապէս 300-ի չափ մեծ ու պզտիկ յօդուածներ. անկէ վերջը Թիւրք Խէկիւյթ Թարիհի Անսիքլոբէտիսիին (3) ալ աշխատակցեցայ: Այնուհետեւ Անսիքլոբէտիա Փրիմանիքալի աշխատակցեցայ, անոնք ստորագրուած չեն. Ա.Պ.-ի մէջի յօդուածները բոլորը չեն ստորագրուած: Վերջին անդամ Իսթանպուլ Անսիքլոբէտիսիին աշխատակցեցայ,

● Բանասիրութիւններէ զատ գրականութիւն ալ ըրա՞ծ էք Պր. Բամպուքճեան:

Գ. Բամպուքճեան. - Այո, սկզբնական չրջանին աւելի. ունիմ մաս մը հատուածած քերթուածներ եւ արձակ էջեր, անոնք, եթէ չխտակը կ'ուզէք՝ 45-ին հատքածոյ մը ըրած էի, բայց էհրատարակուեցան, տումնն են, գաս տետրակի մը մէջ են, ասոնք չատ գործնեայ չեն. աւելի կարեւոր ըլլալով Սկիւտարի Հայոց Գերեզմանատան տապանաքարերու արձանագրութիւնները կան, ջիւղ 50 տարի առաջ պատրաստած էի, 45-ին եւ նոյն տարին աւարտած էի ու ժամանակագրական դասաւորութեամբ կատարած էի, այդպէս մնացած է, Նիւթական պատճառներով սկզբնական չրջանին չեմ հրատարակած, կրնայ հրատարակուիլ. միայն թէ վերստին խմբագրութիւն մը կ'ուզէ տակաւ, յետոյ ծանօթագրութիւն կ'ուզէ: Ան ալ ուրիշ չի կրնար ընել, տակաւ կարեւոր աշխատութիւններէս է. կը փափաքիմ որ լոյս տեսած ըլլար, չեղաւ, որովհետեւ չատ կարեւոր անձեր կան անծանօթ մնացած, մէջը դեղեցիկ ոտանաւորներ, դրական արժէքներ ... որովհետեւ այդ ոտանաւորը տապանագրերը ընդհանրապէս հարուստ, մեծահարուստ ազնուական ընտանիքներ պրել տուած են ատոնք երկար ժամանակ եւ իրենց ժամանակի ամէնէն յայտնի յանդգնաներուն. գրական արժէք ալ ունին:

● Մեզի ալ կը խորհիմ որ անոնք պէտք է հրատարակուին:

Գ. Բամպուքճեան. - Հիմա հոս եղած ատենս գժբախտաբար գժուար է բան մը ընել: Զեմ գիտեր, Աստուած պիտի...

● ... Հիմա ի՞նչ ընենք այս Սկիւտարի խնդիրը: Մեզի ի՞նչ պարտականութիւն կ'իյնայ Պր. Բամպուքճեան...:

Գ. Բամպուքճեան. - Միայն թէ այդ սրբագրութիւնը իմ ընելս պէտք է, մէյ մը ձեռագրին վրայ մեքենագրած ժամանակս ամէն փոփոխութիւնները իմ ընելս պէտք է, ծանօթագրութիւնները կ'աւելցնեմ, այդպիսի պարագաներ կան: Ժամանակին Հմայեակ Ուզուրլեանը կար, Պր. Կարպիսին հայրը, որ Տէր Տրդատ եղած էր: Անիկա ալ զբաղած է այդ գործով, բայց ի՞նչ եղած է, չեմ գիտեր: Մէյ մըն ալ Կիւլպէնկեաններուն պատմութիւնը կար, անիկա ալ տպագրութեան պատրաստի եւ Հիմնարկին ղրկեցի: Պատրաստ պիտի ըլլար, բայց անկարեւոր պատճառներ նութեամբ մը չկրցան հրատարակել, իրը թէ չատ գովասանք կայ եղեր Կիւլպէնկեաններու մասին, կամ իր անճնականին մասին:

Շատ կարեւոր գործ մըն էր, Ղարաբաղէն, Վանէն, Ռչտունիներէն ... նախնիքներէն սկսելով մինչեւ մեր օրերը կուգայ, կարեւոր գործ մըն էր:

● Ո՞ւր է առիկա, տուիք ու չհրատարակեցի՞ն:

Գ. Բամպուքճեան. - Ցօթօգրիները Կիւլպէնկեան Հիմնարկին ղրկած եմ, օրիժինալը՝ մէկ օրինակ մը ունիմ, չհրատարակեցին եւ չուզեցին որ հրատարակուի: Պատրիարքն ալ ուզեց, որ հրատարակուի, իրենց՝ «մենք կը հրատարակենք» ըսաւ, սակայն Պատրիարքարանի կողմէ հրատարակութիւնն ալ չուզեցին...:

● Եթէ դուք չկարենաք ընել, բայց եթէ ձեր առողջութիւնը թոյլ չտայ անգամ մը եւս գանուիք ձեռք առնելու, ո՞վ կը քեղադրէք, ո՞վ կրնայ ընել ասոնք: Անուն մը կրնա՞ք տալ:

Գ. Բամպուքճեան. - Զեմ գիտեր հիմակը, ղրեթէ չկայ մէկը, Թուրքիա ղրաղող մէկը չկայ պատմաբանասիրական աշխատութիւններ կատարող...

● Ձեր գրադարանները եւայլն ամէնը կազմակերպած էք:

Գ. Բամպուքճեան. - Այո՛, այո՛, 7 մասէ կը բաղկանայ, նորէն ձեռքէ կ'անցընէի, տեղի նեղութիւն ունէի, ոմանք բարեկամներու նուիրեցի, Թրքերէն:

Դեռ չատ ալ ուզածիս պէս բոլորն ալ ձեռքէ չեմ անցուցած, որպէսզի տեղ բացուի միւսներուն: Ամէնէն առաջ այս թեզէք որ առողջութիւնս վերադառնայ: Ապա թէ ոչ՝ դժուար է բան մը ընել,

Նոյնիսկ կը խորհիմ որ այդ երեմիա Չէլէպիին պատրաստ մասը Թարիհ վէ Թօփլումին տամ. գոնէ այդ մեքենադրուած մասը:

Այդ ալ չէ հրատարակուած: Արդէն անցեալ տարի ալ 300-ամեակին էր մահուան, դժբախտաբար որեւէ արձագանգ չգտաւ կարծեմ պոլսահայ մամուլի մէջ. պատրաստմանը չեմ գիտեր:

● Արտասահման ալ չգտաւ:

Գ. Բամպուքճեան. - Զգա՞ւ, ասանկ հնչող, տիտան գրական դէմքի մը 300-ամեակը այսպէս անշուք անցընել չատ դառնալի է: Ես Թրքերէն յօդուած մը գրած եմ Թարիհ վէ Թօփլումի մէջ. յետոյ հարեցի ըլլալով, Երեմիա Չէլէպիի Պոլսոյ 1660-ի հրդեհի պատմութիւնը դիրքի ձեւով հրատարակած եմ:

Ամբողջ հայերէն բնագիրը հրատարակուեցաւ. անիկա ալ չատ ուրախ եմ որ կարողացայ հրատարակել, որովհետեւ Երեմիա Չէլէպիի հինգ գլխաւոր գործերէն մին է: Հիմա միայն տարեգրութիւնը կը մնայ...

Ես որ կեանքիս մէջ մէկ վայրկեան պատ չանցուցի, հիմա այստեղ ամբողջ օրը պատապարտուած եմ, բացի կարդալէն պարապ անցընելը վիշտ կը պատճառէ ինծի: Գրեթէ միշտ լատգոյն կերպով ջացի գործածել ժամանակս, յօգուտ Հայ չակոյթին:

● Մենք կը հաւատանք որ ներէն պիտի պրենաք ատիկա ընել Պր. Բամպուճեան, ասոր համար մի յուզուիր, հաւատք եւ այս, գիտէք դուք, կրնաք յաղթահարել: ուստես եղէք, երկու երիտասարդներ եր խմբն ենք ահա, եկեր ենք...:

*
**

Վերջոք հիւանդութիւնը կարճ ժամանակամիջոցի մէջ ծանր ուեր գործած էր Հերգ Բամպուճեանի հիւծուած մարմնին վրայ, այդ պատճառաւ ալ կը խրտչէր ի չէր փափաքեր այցելութիւններ ընդունիլ: Միայն բանի մը բարեկամները, որոնց հետ վերջին շրջաններուն լաւ յարաբերութիւններ մշակած էր մեծ բանասէրը, օրընդմէջ այցելելով ուշը անմիջական կարիքները կը հոգային:

Հաւական յոգնած էր Պր. Բամպուճեան, այդ պատճառաւ հրաժեշտ առնելով բաժնուեցանք Բանասէրէն, մեր մօտ ունենալով այն թանկագին ձայներիզը, որը ցաւօք սրտի, շատ շուտ պիտի դառնար «կարապին վերջին երգը»:

Տեսակցեցաւ՝
ԳԱՐԻՆ ԳԱՐԱԳԱՇԼԸ
ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ

---

(1) Պատմութիւն եւ բնակերութիւն:
(2) «Արաս» հրատարակչականին հիմնադիրները: Հրատարակչականը ճոխրած է հայկական գրական կամ բանասիրական հատորներու թրէերէնի թարգմանութեան ու հրատարակութեան գործին:
(3) Թրքական գրականութեան պատմութեան հանրագիտարան:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՄԱՐԼՕՆ ՊՐԱՆՏՕ ՋԱՑՐԱՑԱԾ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Մարլօն Պրանտօ պայրացած է Ֆրանսայի Մշակոյթի նախարարին դէմ: «Փարիզի մէջ վերջին թանկօն» ժապաւէնին անմոռանալի հերոսը Փարիզէն անցքի մը առթիւ հրաւէր ստացած է Տուպի - Պլաղիէն. ընդունած է հրաւէրը պայմանը ըլլալով որ դլուխ - դլխի իրենց հանդիպումը տեղի ունենայ ամբողջական խորհրդարանական մէջ: Հանդիպումին ընթացքին ալ ան համաձայնութիւն տուած է Նախարարին վախքին որ լուսանկարիչ մը լուսանկարէ դիրենք, իր անձնական ալպոմին համար: Դժուար չէ երեւակայել դիւրաբոյրօք արուեստագէտին դայրոյթը երբ այդ լուսանկարը տեսած է «Մաչ»ի յաջորդ թիւին մէջ...:

*
**

ԽԱԽՏԱԾ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Համոզուելէ ետք թէ ծանրօրէն հիւանդ է Ռուսաստանի նախագահը, անոր սրտի գործողութեան ենթարկուելու որոշումը մեծ զարմանք պատճառեց բոլորին: «Նոր ժամանակներ» շաբաթաթերթը տեղ տուած է Ելցինի քարոզչական որմազդին ուր կար հետեւեալ արձանագրութիւնը. «քուէարկեցէ՛ք ձեր սիրտով»: Այդ հրահանգը մեկնաբանելով թերթը գրած է. «Սրտի գործողութիւն» խորհրդային ղեկավարները մինչեւ իրենց մահը հիւանդ չէին ըլլար: Ելցին խախտեց այս աւանդութիւնը»:

*
**

ՔԱՋԱՐՈՂՋ ՆՈՐԱԾԻՆԸ

Օգոստոս 16-ին Լեհաստանի քաղաքներէն Քրաքովիայի մէջ ծնած է հսկայ մանուկ մը. լուրը յայտարարուած է լրատուականներուն որովհետեւ ծնողքը չէ ուզած որ լրագրողները խանդարեն նորածինին առաջին պահերը: Մատթէոս կոչուած հերոսը ծնած է 7 քիլօկրամ, 70 սանդիմեթր հասակով: Տեղեկութիւնները կ'ըսեն թէ ան ու իր մայրը քաջառողջ են: Ծննդաբերութիւնը տեղի ունեցած է բնական պայմաններու մէջ ու առանց բարդութեան:

Օգոստոս 16-ին Լեհաստանի քաղաքներէն Քրաքովիայի մէջ ծնած է հսկայ մանուկ մը. լուրը յայտարարուած է լրատուականներուն որովհետեւ ծնողքը չէ ուզած որ լրագրողները խանդարեն նորածինին առաջին պահերը: Մատթէոս կոչուած հերոսը ծնած է 7 քիլօկրամ, 70 սանդիմեթր հասակով: Տեղեկութիւնները կ'ըսեն թէ ան ու իր մայրը քաջառողջ են: Ծննդաբերութիւնը տեղի ունեցած է բնական պայմաններու մէջ ու առանց բարդութեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ Է ԴՊՐՈՑԻՆ ՆՈՐ ՇԷՆՔԸ

Լիոնի Մարզպարեան - Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանին նոր շէնքին կառուցումը կը յառաջանայ արագընթաց: Բարձրացած է ան արդէն: Կը մնայ տարտել ներքին կազմաւորումները եւ, անշուշտ, յետոյ՝ կահաւորումը: Ուրիշ խօսքով, կայ տակաւին աշխատանք եւ՝ անհրաժեշտութիւն նիւթական նոր միջոցներու, ունենալու համար, չորս մակարդակի վրայ, ներկայանալի կառոյց մը, եկեղեցւոյ կից:

Ցոյց տալու համար համայնքին թէ ինչ խրախուսական վիճակի մէջ է ձեռնարկը, Ազգային Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած էր, Սեպտեմբեր 26-ի իրիկունը, ընդունելութիւն մը, նոր շինութեան կից, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ:

Ներկայ էին չարք մը անձեր, անձնաւորութիւններ որոնք մօտէն կը հետաքրքրուին հայապահպանման հարցերով:

Հոն էին, Նորվան Եպիսկոպոսի եւ նախագահ Ռոպէր Տօնիկեանի եւ անոնց պարծակիցներու կողքին, գլխաւոր բարերարուհի Տիկին Մարզպարեան, Հայաստան Հիմնադրամի Ցանսայի նախագահ Պետրոս Թերզեան, Լիզպոնէն Ռոպէրթօ եւ Տիկին Կիւլպէնկեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին պատուոյ նախագահ Սեդրակ Սանճեան, համայնքին բարեբարներէն Սերժ Մանուկեան Արթիւր եւ Արման, Պահատուրեան, Արման Մկրտիչեան եւ ուրիշներ, քանի մը տասնեակ հայուհիները, Հայեր՝ որոնք կը մասնակցին միշտ այսպիսի հաւաքոյթներու եւ կը ջանան իրենց օժանդակութիւնը բերել մանաւանդ դպրոցին կենսունակութեանը: Ներկայ էր նաեւ, պահ մը, Վահէ Մուրատեան, Հիմնադրամին կեդրոնական Ֆրանսայի նախագահը:

Նախատեսուած էր Ֆրանսայի մէջ Հայաստանի դեսպան Վիգէն Չիտէչեանի ներկայութիւնը: Չէր կրցած գալ, պարագաներու բերմամբ:

*
**

Խօսք առին Ազգային Միութեան նախագահ Ռոպէր Տօնիկեան, Պետրոս Թերզեան, Ռոպէրթօ Կիւլպէնկեան, Նորվան Եպիսկոպոս եւ վարչութեան փոխ - նախագահ Փօլ Աքէլեան: Այս վերջինը տուաւ ձեռնարկին նիւթական ներկայ կացութիւնը եւ հրաւիրեց ժողովուրդը նպաստել անոր բարեյաջողման:

Պր. Թերզեան նշեց որ Հիմնադրամը միշտ պատրաստ է, իր կարողութեան չափով, սատարելու Ֆրանսայի մէջ հայ դպրոցին: Իր նախագահած կազմակերպութիւնը եղեք հարիւր հազար ֆրանք կը տրամադրէ Լիոնի շինութեան համար: Ձեղեց որ այս յատկացումները կը կատարուին չնորհիւ նախատեսուած վարչական ծախքերու խիստ հսկողութեան, խնայողութեան եւ ոչ ի վնաս Հայաստանի մէջ կատարուած ու տակաւին ձեռնարկելի աշխատանքներուն: Ծանօթ է որ Հիմնադրամը որոշած է իր տարեկան հատոյթին հինդ առ հարիւրը յատկացնել Սփիւռքի կարիքներուն, մանաւանդ դպրոցներու:

Պր. Թերզեան չեչտեց որ Հայաստանի մէջ ճամբաներու շինարարութիւնը, մանաւանդ սահմանային շրջաններու մէջ, կը չարունակուի, կապելու համար հայրենիքէն դուրս ապրող Հայերը Երեւանի հետ:

*
**

Պր. Կիւլպէնկեան յիշեցուց իր ծառայած հաստատութեան, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկի դիրքը հայ դպրոցներու հանդէպ: Սկզբունք՝ օգնեցէք դուք ձեզի, Հիմնարկն ալ կը բերէ ձեզի իր օժանդակութիւնը: Ըսաւ՝ «Լիոն այդ պայմանը յարդած է»: Հիմնարկը հարիւր հազար տոլար կը տրամադրէ վարժարանին նոր շէնքին համար:

Նորվան Եպիսկոպոս եւ Ռոպէր Տօնիկեան չնորհակալութիւն յայտնեցին թէ՛ Կիւլպէնկեան Հիմնարկին եւ թէ Հիմնադրամին վարչութեան, իրենց կարեւոր յատկացումներուն համար:

Եպիսկոպոսը յիշեցուց ներկաներուն թէ Կիւլպէնկեան Հիմնարկը ծանօթ է Լիոնի մէջ իր օժանդակութիւններով: Անոր չընորհիւ է որ քաղաքին կաթողիկէ համալսարանին մէջ կան, քանի մը տարիներէ ի վեր հայագիտութեան դասընթացքներ;

Եպիսկոպոսը դրուատեց նաեւ Պետրոս Թերզեանի աղգանուէր աշխատանքը, ի վնաս, յաճախ, իր անձնական գործերուն:

Նորվան Եպիսկոպոս նոյն առաւօտ խօսակցած էր Էջմիածինէն: Իրեն հետ բերած էր յուշանուէր մը Պր. Կիւլպէնկեանին համար եւ ուրիշ մը՝ Պր. Թերզեանին: Տուաւ զանոնք: Սրահը ծափահարեց երկու հիւրերը: Ուրախ էր նաեւ Եպիսկոպոսը: Իր ձեռներկցութեամբ ըսկըսուած գործը, ամէնօրեայ դպրոցը, մօտն էր հասնելու նոր հանդրուանի մը:

Ընդառաջ երթալով Փօլ Աքէլեանի հրաւէրին, ներկաներէն չատեր մասնակցեցան հանդանակութեան ի նպաստ շինութեան ծախքերուն: Գումար՝ չուրջ հարիւր հազար ֆրանք: Կաթիլ մը՝ տասնեակ մը միլիոն ֆրանքի պիւտճէի մը համար, ներառեալ հոգին արժէքը՝ որ վճարուած է արդէն:

Լիոնի Մարզպարեան - Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանին նոր շէնքին շինութիւնը ու կահաւորումը պէտք ունին տակաւին լայն օժանդակութեան: Պէտք ունին բարերարներու, թէ՛ Ռոն - Ալփ շրջանէն, թէ՛ աւելի հեռուներէ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

- Այս չոգենաւը երկու մարդ մտած է թէ մը առաջ, որոնք անցագիրը չունէին ու փախչելով եկած են հոս, պէտք է որ այդ մարդիկը մեզի յանձնէք:

- Այստեղ Ֆրանսական հող է, պատասխանեց նաւապետը, մարդ չենք կրնար յանձնել ձեզի:

- Բայց այդ մարդիկը ոսոխականներուն դիմաղրելով ներս մտած են:

- Այդ մեր դիտնալիք բանը չէ:

Գոմիսէրը դարձեալ պնդեց: Մարդը կարծես կը վախնար թէ երկու հայ պահակ պիտի ջարդուէր:

Նաւապետը ի վերջոյ բարկացած գոչեց.

- Դո՛ւրս հանեցէք այս մարդիկը:

Թարգմանը բացատրեց գոմիսէրին որ պիտի աւելորդ էր պնդելը եւ թէ լատգոյն էր հեռանալ իսկոյն՝ առանց տեղի տալու բռնի միջոցներու:

Գոմիսէրը ու ոստիկան հեռացան դըժգոհ կերպարանքով:

Բայց ահա՛ քիչ ետքը բո՛ւն իսկ մարդասպան խուժանը եկաւ չարուեցաւ չոգենաւին առջեւ, - ո՛վ դիտէ, թերեւս գոմիսէրին դրդումով, - ու պահանջեց որ չոգենաւին մէջ գտնուող Հայերը իրենց յանձնուին:

Ութսուն հոգիի չափ քաղմութիւն մը այսպէս կը պոռար կը կանչէր քարափին վրայ, նոյնիսկ վեր ելլելու սպառնալիքներ ընելով:

Այն ատեն նաւապետը ֆրանսական դրօշակ մը բերել տուաւ ու հրամայեց որ զայն տարածեն սանդուխին վրայ վերէն մինչեւ վար, յետոյ բէվոլվէրով զինուած երկու նաւազ կանգնեցուց սանդուխին գլուխը եւ Թարգմանին միջոցաւ վարը կեցող խուժանին հասկցուց Թէ ո՛վ որ դրօշակին վրայ կոխելով համարձակի վեր ելլել, իսկոյն բէվոլվէրի հարուածը պիտի ընդունի:

Այս ազդարարութեան հմայքը վայրկեանական եղաւ: Սօփաճիները մէկիկ մէկիկ մաքսատունէն անցան ու աներեւոյթ եղան:

Ա՛լ անկէ ետքը չոգենաւին մօտեցող չեղաւ: Բայց նաւապետը զգուշութեան համար չոգենաւը մէկ մեթրի չափ հեռացուց քարափէն՝ անակնկալ յարձակումի մը չենթարկուելու մտածումով:

Մէսաժըռի ընկերութեան դործակատորը եկած էր չոգենաւ, որմէ իմացանք Թէ ի՛նչ ահռելի բաներ տեղի կ'ունենային դուրսը:

Նաւապետը պիս ներկայացուց անոր ըսելով.

- Ահաւասիկ հայ խմբապետը մը, որ հազիւ ազատեցաւ խուժանին ձեռքէն հոս ապաստանելով:

- Շատ լաւ, պատասխանեց գործակատարը, որ դեղին մօրուքով անձ մըն էր, կը խրատեմ որ դուրս չելլէք բնաւ:

- Արդէն դիտաւորութիւն ունիմ այս չոգենաւով Պոլսէն մեկնելու, ըսի:

- Ձեզ մինչեւ Մարսէյլ ձրիաբար կը տանինք, եթէ երբեք դրամ չունիք վրանիդ, առաջարկեց գործակատարը:

- Ո՛չ, դրամ ունիմ եւ կ'ուզեմ վճարել, ըսի, ու Մարսէյլ պիտի չերթամ՝ այլ Փիրէա:

- Աւելի լաւ ուրեմն:

Եւ իսկոյն երկրորդ կարգի տոմսակ մը առի Փիրէայի համար:

Ոսկերիչ ծերունին մեծ մտատանջութեան մատնուած էր, խեղճ մարդը իր կինն ու զաւակները կը մտածէր եւ հազար իր անցուցած վտանգին՝ կը խորհէր դուրս ելլել ու բանկալիի իր տունը երթալ: Հազիւ կրցանք զինքը համոզել որ մնար գոնէ մինչեւ առտու, մանաւանդ կը յուսայինք Թէ ա՛լ հետեւեալ օրը ամէն բան պիտի հանդարտէր:

Քարափին վրայ ո՛րեւէ ձայն չէր լսուեր այլեւս եւ ամէն բան խաղաղած կը թուէր, միայն ատեն ատեն հրազէնի ձայներ կը լսուէին հեռուէն:

Ամէնքս ականջ դրած մտիկ կ'ընէինք՝ առանց որոշապէս գիտնալու Թէ ի՛նչ կ'անցնէր կը դառնար դուրսը:

Շոգենաւին մէջ նոր մարդիկ ապաստանած էին, երեք կին եւ երիտասարդ մը, ամէնքն ալ Ֆրանսայի: Ասոնցմէ զատ կար նաեւ ծերունի ռուս մը իր աղջկան հետ, որոնք արդէն չոգենաւին մէջ կը գտնուէին: Մօտեցայ իրենց, ամէնքն ալ յուզուած ու չփոթած կը խօսէին:

Ոչ ոք ստոյգ բան մը գիտէր անցած դարձածէն: Հրազէնի եւ ռումբի ձայներ լսած էին, յետոյ տեսած էին որ խանութները բոլորը կը գոցէին ու ամէն մարդ կը փախչէր, իրենք ալ, քարափին մօտերը գտնուած ըլլալով՝ չոգենաւը ապաստանած էին:

(Շար. 15)

(Շար. Ա. էջէն)

Տոնոյեան (Միհասեան 63րդ), Մխիթարեան – Աատուրեան, Միքայէլեան (Տէր-Պետրոսեան 70րդ)։ *Մարզիչ՝* Խորէն Յովհաննիսեան։

Ներկայիս Հայաստան դասաւորման 2-րդ տեղը կը զբաղի։ Գլուխն է Ուկրանիա 6 կէտով, Հայաստան ունի 2 կէտ, 3-րդ դիրքի վրայ են Հիւսիսային Իրլանտա եւ Փորթուկալ (1-ական կէտ), Ալպանիա եւ Գերմանիա դեռ բնաւ չեն խաղացած։

Հայաստանի յաջորդ խաղը Գերմանիոյ դէմ է, Հոկտեմբեր 9-ին։ Հայաստանի այս ծայր աստիճան խճողուած ժամանակացոյցին (երկու մրցում հինգ օրուան ժամանակամիջոցի մը մէջ) եւ Հայաստան – Գերմանիա խաղին տեղի ունենալուն կապակցութեամբ յառաջացած վէճերը ծնունդ կ'առնեն նոյն ղրղսպատճառէն, որ կ'առընչուի ՖԻՖԱ-ի խիստ պահանջներուն, ինչ կը վերաբերի ապահովութեան եւ յարմարաւէտութեան պայմաններուն հիւրընկալող երկրին կողմէ երաշխաւորման։ Հայաստանի «դժուար» ճմեռները նկատի առնելով մրցումին թոյլատրած յառաջացուած է նաեւ գերմանական հաւաքականին բողոքներու ալ առաջքն առնելու մտահոգութեամբ, ինչ որ ապարդիւն եղած էր եւ խօսք կար մրցումը այլ երկրի մը մէջ խաղալու մասին։ Սակայն վերջին պահուն բարդութիւնները հարթուած էին եւ խաղին տոմսակներն ալ արդէն ամբողջութեամբ սպառած։

*
**

ՖՐԱՆՍԱ – Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 0 – 1 պարտուեցաւ Սէն-Պրիէօյէն եւ ընդհ. դասաւորման մէջ ալ նահանջեց, 18-րդէն 19-րդ տեղը իջնելով (12 կէտ)։ Այժմ, Բ. դասակարգի դասաւորման գլուխն է Թրուա 22 կէտով, 22-րդ և վերջին դիրքի վրայ է Շառլըվիլ 7 կէտով։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Խորենացւոյ, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կայեցւոյն։

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ իւրաքանչիւրակ Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց։

Այս առթիւ, փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը գործ կը փնտռէ, անձի մը մօտ ընկերութիւն ընելու, խնամք տանելու, հաչ պատրաստելու համար, նախընտրաբար բնակութեամբ։

Հեռաձայնել Տիկին Օհանեանի։
47 – 53 – 04 – 82

DADERIAN
ŒUVRES RECENTES

Exposition du 10 au 30 Octobre
du mardi au samedi de 14h30 à 19h

GALERIE ESTEVE
3, rue Jacques Calot, Paris 6e

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԸՆԹԱՑՔԻ ՕՐԱՑՈՒՅՑ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՄՕՌԻՍ ՏԷՐ – ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻՆ ՀԵՏ
Նախաձեռնութեամբ՝
Լէ Ռոչ ափօ Գօնարիէօյի
Թաղապետութեան

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12, կէսօրէ ետք ժամը 14·30–էն 18։

Քաղաքապետարանին չէնքին մէջ կը ցուցադրուին նկարիչ Մօռիս Տէր – Մարգարեանին գործերը՝ իւղաներկ պատառներ, վիմապրութիւններ, խեղեցէն անօթներ, երկաթաթիթեղ գործեր ինչպէս նաեւ զանազան հատորներու համար պատրաստուած պատկերներ։

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի Ժան Անտերսոնի եւ Անտրէ Փիքօնի՝ «Der Markarian tout simplement» *տեսերիկը։*

Ժամը 18–ին՝ դիմաճօն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋԻ Մարսէյլի Սէն–Ժերոմի Ջաւշ Շանթ մասնաճիւղը, իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 9, ժամը 18·30–ին
32, avenue Saint Jérôme, Salle C. A. Q.

INFORMATIONS CULTURELLES

Autour de l'Exposition
ARMENIE
entre Orient et Occident

«ETRE ARMENIEN EN FRANCE»
TABLE RONDE animée par
Jean LEBRUN
(Journaliste à France-Culture)
Mercredi 9 Octobre à 18 heures 30
Auditorium de la Galerie Colbert
(2, rue Vivienne - 6, rue des Petits-Champs
Paris 2ème).
—— Entrée libre ——

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, կիրակի
Դեկտեմբեր 14 / 15

5EME GRANDE BRADERIE DE NOEL

«ՇԷՆ -- Ֆրանս»

Le Centre Culturel
SAINT MESROB

vous invite à une RENCONTRE avec

RAYMOND H. KEVORKIAN

Commissaire de l'Exposition
«ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT»
à la Bibliothèque Nationale de France.

Présentation de l'exposition ainsi que du Catalogue et de la cassette-vidéo qui lui sont consacrés

le Jeudi 10 Octobre à 20h45

au Centre Culturel Saint-Mesrob,
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro: Cardinal Lemoine/Monge

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART
Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —
Tél. : 91 77 61 66 / 91 93 59 07.

MARSEILLE

l'UGAB — *Jeunes* organise

Sa
SOIREE
de
RENTREE

Samedi 12 Octobre
à partir de 22 heures
—— D. J. Sako & Avo ——
P.A.F.: 80 F. + 1 consommation
Membres: 60 F. + une consommation

327, Boulevard Michelet
Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Sous la présidence de **René Rouquet,** Sénateur--Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —

20e Anniversaire
de la Maison de la
Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 11 Octobre — 19h — Salle des Fêtes— rue Voltaire
• **SOIREE D'OUVERTURE** (sur invitation)
en présence de nombreuses personnalités;

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian**
et **Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
• **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
• **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

—— La **M C A** sur **AYP FM 99.5** ——
Samedi 12 — 10h15
• **«Cartes sur table» : Les 20 ans de la M C A**
Mercredi 16 — 10h15
• **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
• **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : **43 76 55 89** 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.
HOMENMEN
1921

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՇ ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

ուղեւրու համար ՄԱԾՐ ՀՄՄ-ին 75-ԱՄԵԱԿԸ
եւ
ՖՐԱՆՍԱԾԻ ՀՄՄ-ին «ՄԱՐՏԻԿ» ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
10-ԱՄԵԱԿԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12
L'OREE DU BOIS (Porte Maillot) — PARIS
ճաշեղ սրահին մէջ, ժամը 20-էն սկսեալ

Մասնակցութեամբ՝

ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ–Ի
եւ
ՊԵՐՃ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ–Ի

Réservations : 43. 78. 93. 25.
— Ծախքերու մասնակցութիւն —

ՀԱՅՐԱՏԻ ՕՐ
ՈՂՋՈՒՅՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

ՀԱՅՐԱՏԻ ՕՐ

ՀԱՅՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 9
MERCREDI
9 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

72e ANNEE — N° 18.958
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
ՀԱՅՐԱՏԻ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 18·958

ՕՐՈՒԱՆ ԹԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՖԱՍԹի (Հիւսիսային Իրլանտա) տարուբ գտնուող բրխտանական պինուտյան կայանին մէջ իսկ է որ երկու տարիներ պայթեցան Հոկտեմբերը 7–ի իրիկունը: Շուրջ 30 վիրաւորներ կային եւ մահացած չկար որ IRA–ի կողմէ գործուած արարք մըն է: Նախապէս լուր տրուած էր, ինչպէս կ'ըլլայ ընդհանրապէս եւ կարճատեսը, որ Պուրնմաութի մէջ կը գտնուի, իր կատարելութեամբ:

ԳԼԻՆԹԸՆ – ՏՈՒ ճակատումը հետաքրքիր չատ բան չվերսկեց եղած նախատեսութենց վրայ: Գլինթըն միշտ 15 – 20 վայրկեան առաւելութիւն մը ունի հարցախոյզներու մէջ: Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 5–ին:

ՖՈՐԻՏԱՑԻ ԷՖ – ԼԻ – ԷՆ – ՍԷ–ի «պատմական ճիւղը» տէր եղաւ Պորտոյի քաղաքապետարանին դէմ գործուած ոճրագործին: Այս ձեւով, ասպարէզ կը կարգայ Հանրապետութեան, մինչ ծիւղէ կը կրկնէ որ կառավարութիւնը վճռած է պայքարիլ, այս ահաբեկչութեան ալ դէմ, ինչպէս անցեալ տարի պայքարեցաւ ահաբեկչութեան այլ ձեւերու դէմ: Վերջերս դորսիքական այս չարժումը յառաջացած էր որ ահաբեկչութիւնը պիտի փոխադրէ ցամաքամասին վրայ: IRA – ԼԻ – ԷՆ – ՍԷ – պատմական ճիւղը շուրջ 300 հոգիէ բաղկացած է, որոնցմէ 90–ը մարզուած են ֆիզիքական գործողութիւններու եւ ահաբեկումներու համար: Ոմանց կարծիքով այս արարքները ուահատութեան արտայայտութիւն են:

ՊՐԻՍԷլի ՕԹԱՆ–ի կեդրոնատեղին ոչնչեց, Հոկտեմբեր 8–ին, զօրավար Լերդ եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով, հակառակ անոր որ իր միակ տիրոյթն է ռուսական Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահի հանդամանքը: Յօհանեսպուրկի հանդիպումը: ՕԹԱՆ–ի կեդրոնական Ատլանտեան Ուխտի ընդլայնման արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն: Լերդի համար Ռուսաստանը եւ ՕԹԱՆ–ը հիմնական որոշումներ պէտք է առնեն միասին, զանոնք գործադրեն միասին եւ միասին ալ ապահովեն անոնց հակիռը: Ամէն պարագայի մէջ, կ'ըսէ Լերդ, ՕԹԱՆ–ի ընդլայման հարցը դալ ներունդին հարցը պէտք է ըլլայ:

ԻՍՐԱՅԻԼի նախագահը՝ Էզէր Վայցման, Հոկտեմբեր 8–ին, կ'ընդունէր Ե· Արաֆաթը իր անձնական ապարանքին մէջ, Երկերկրականի ափին: Պաշտօնական առիթին հրաւէրն է որ եղած էր պաղեստինեան ղեկավարին: Այս ձեւով, Վայցման կը աշխատաւորական կուսակցութեան անդամ է, կ'ուզէ օգնել խաղաղութեան գործընթացին, զոր վտանգուած կը նկատէ վերջերս:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կը սպառնայ խզել դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները պոլիեան երեք հանրապետութիւններուն հետ, եթէ այս վերջիններն ճանչնան Չէչենիան որպէս անկախ պետութիւն: Այս սպառնալիքը եղած է երեք դեսպանատուներուն:

ՆՎԱՐՆԱՅԻ ապստամբութիւն մը բռնաւ Ռուսաստանի ինչ կը վերաբերի Վրաստան գտնուող պինուորական անոր կայաններուն: Կ'ըսէ թէ Մոսկուա չի կըրնար պահել իր այդ կայանները, եթէ չօգնէ Վրաստանի որ վերադտնէ Աբխազիոյ անջատողական շրջանը եւ իր բոլոր կապերը չխզէ այդ անջատողականներուն հետ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԸ մերժեցին իրենց խմբիրմաթուրը (տպելու արտօնութիւն) «Քրիստոնեայ Համայնքներու Ատտուածաշունչ»ին, որ ժողովրդական թարգմանութիւն մըն է Ատտուածաշունչին, կարգ մը հակասեմական, հատուածներու պատճառաւ: Մեծ աղմուկ եղած էր այս առընչութեամբ 1995–ին եւ անցեալին ալ հեղինակները (երկու աբբաներ) եւ հրատարակիչը դատի քաշուեցան LIKRA–ի կողմէ եւ դատարանը վճռեց կարգ մը դլուխներու ջնջումը:

ՍԵՐԺ ՉԻՐԻԽ հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարօ»ի տնտեսական յաւելուածին (Հոկտեմբեր 8) Թոմասնի սեփականաշէնորհման մասին: Ալքաթէլ Ալսթոմի տնօրէնն նախադահը կը չհշտէ որ նպատակն է ստեղծել էլեկտրոնիկի առաջին համաշխարհային խումբերը: Կ'ըսէ նաեւ թէ նիւթական որեւէ նեցուկի պէտք չունի իրագործելու համար զործողութիւնը,

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES»

(Հոկտեմբեր 5/6)

«ՄԻԱՑՈՑԸ ԿԸ ԼԱՑՆՆԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԱՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԻԱՑԵԼ»

Այսպէս խորագրուած պրուքսէլեան թերթը ընդգծած է Լ· Տէր–Պետրոսեանի մէկ լուսանկարը, լայն տեղ կու տայ քէրէպուրեան ու քուէներու հաշուումին ընթացքին կատարուած ալօրինութեան պնդումներուն, չեշտելով որ ժողովուրդը մեծ հակակրանք ունի իր նախագահին հանդէպ: Աւոր գլխաւոր պատճառը այն է որ գինք կ'ամբաստանեն իրենց կացութեան նկատմամբ կատարեալ անտարբերութեամբ:

Անդրադառնալէ ետք արդիւնքներու հրապարակումին յաջորդած պատահարներուն, ցոյցին, բախումներուն, լրագրողը կը մէջբերէ երեւանցիի մը խօսքը թէ ժողովուրդը յոդնած ու զզուած է կեանքի այս պայմաններէն: Իսկորը կը մատնանշէին որ նոր դէմք մը պիտի դար իշխանութեան ու հայ ու կարագ պիտի տար իրենց: Անոնք չմտածեցին թէ այդ յոյսերը անհիմն էին եւ թէ կատարուածը իշխանութեան պայքար էր:

Տեղ կը տրուի նաեւ արեւմտեան դիւանագէտներու, դէսերու տպաւորութիւններուն: Անոնք եւս Լ· Տէր–Պետրոսեանը անտարբերութեամբ, ինքնագոհութեամբ կ'ամբաստանեն:

Լրագրողը հանդիպում ունեցած է Պ· Հայրիկեանի հետ որ արտայայտուելով Խորհրդարանի ցոյցին մասին, ըսած է թէ Վ· Մանուկեան ուզեց ուժի ցուցադրութիւն մը ընել, առանց հետեւանքներուն մասին մտածելու:

Նոյն ցոյցը լրագրողին երեւանցի խօսակիցին համար առիթ մըն էր ցոյց տալու իր պոռթկումը եւ այդ առիթը չվախցուց: Իշխանութիւնը տեսաւ թէ ինչ կրնայ պատահիլ:

Բ· Նաւասարդեան որ Երեւանի մամուլի ակումբին նախագահն է, անդրադառնալով ժողովուրդին այդ պոռթկումին, կ'ըսէ թէ Լ· Տէր–Պետրոսեան կրնայ արհամարհել, անտեսել զայն, բայց չի կրնար նոյն բանը ընել Համաշխարհային Դրամատան որ 110 միլիոն տոլարի վարկ տրամադրած է Հայաստանի: Պատահարները մինչեւ իսկ կասկածի ենթարկելու զօրութիւնը ունին Հայաստանի մէջ ժողովրդավար կարգերու հաստատումը, արեւմուտքի դիւանագէտի մը համաձայն:

ՀՕԶՆԷ Վ.ԲԱՍՏԱՆԻ որ վերադտնէ Աբխազիոյ անջատողական շրջանը եւ իր բոլոր կապերը չխզէ այդ անջատողականներուն հետ:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԽՆԴՐՈՅ ԱՌԱՐԿԱՅ

ՊԱՐՈՅՐ ՀԱՅՐԻԿԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Նախագահական ընտրութեան արդիւնքները միշտ խնդրոյ առարկայ կը մնան եւ կատարուած հաշիւներն ալ չեն կրնար յստակացնել կացութիւնը: Վարչապետի մէջ, նոր հաշուեքննութեան ձեռնարկած էին Օ–ՅՍ–ՍԷ–Ը–ի 89 դէտերը չարթնցան սկիզբը, տանալէ ետք ալ Խաչատուր Բեզիրջեանի նամակը («Յառաջ», Հոկտ· 5) եւ վերջնական տեղեկագիրը (ոչ փորթ) պէտք է հրապարակեն այս օրերս, սկզբունքով Հոկտ· 9–ին: Կը թուի սակայն թէ անոնց եզրակացութիւնը բան պիտի չփոխէ եւ Երեւան որեւէ տրամադրութիւն չունի Բ· փուլի մը կամ նոր ընտրութեան ձեռնարկելու: Այս ամբողջը չի կրնար անչուշտ փոդարկել տիրող անախորժ մթնոլորտը, որ ոչ ոքի կրնայ նպաստել: Ոչ Լ· Տէր–Պետրոսեան պէտք ունէր դրդռութիւն ստեղծելու բաժակի ձեռին, իր յաղթանակը տօնելով հեռատեսիլէն, երբ դեռ արդիւնքները չէին յայտարարուած, ոչ ալ ընդդիմադիրները Ազդ· Ժողովին վրայ յարձակելու եւ նախագահ ու փոխ–նախագահ խոչտանգելու: Բայց, եղածը եղած է եւ հետեւանքներն ալ բացայայտ ու աւելի քան ցաւալի են:

***

Պարոյր Հայրիկեան, մամուլի ասուլիս մը տուած է իր բնակարանը, Հոկտ· 4–ին: Կրկին անդրադառնալով Սեպտ· 25–ի դէպքերուն, ան պատասխանատուութիւնը կը թողու Վազգէն Մանուկեանի վրայ, ինչպէս ըրած էր արդէն Ազդ· Ժողովի արտակարգ նիստին: Կ'ըսէ թէ Ազդ· Ժողովի վրայ յարձակումը չէր նախապատրաստուած եւ դաւադիր ընոյթ չունէր: Ատուլիսի վերջաւորութեան Պարոյր Հայրիկեան ըսած է որ Հայաստանի մէջ մարդու իրաւունքներու նման զանգուածային ոտնակոխում չէ եղած նոյնիսկ նախկին ամբողջատիրական վարչակարգի օրով...: Գալով Ազդ· Ժողովի նախագահին եւ փոխ–նախագահին վրայ «ձեռք բարձրացնելը», կարելի է ընդհանուր կերպով դատապարտել եւ վերջ:

***

Լ· Տէր–Պետրոսեանի մամուլի քարտուղար Լեւոն Զուրաբեան պատասխանելով «Լրաբեր» թերթի աշխատակիցին այն հարցումին թէ նախագահը ի՞նչ կը մտածէ Վազգէն Մանուկեանի Սահմանադրական Դատարանի դիմումին մասին, ըսած է· – «նախագահը ոդջունում է այդ քայլը եւ ափսոսանքի յայտնում որ ընդդիմութիւնը ի սկզբանէ չընտրեց այդ ճանապարհը: Սահմանադրական Դատարանի ցանկացած որոշումը նախագահը կ'ընդունի որպէս վերջնական»:

***

Մխացեալ – Նահանդներու Հայկական Համադումարը (Արմինիոն Էսըմպլի) իր մտահոդութիւնը յայտնած է Հայաստանի նկ իրադարձութեանց առթիւ եւ կոչ ըրած իշխանութիւններուն եւ ընդդիմութեան առաւելագոյն հանդարտութիւն ցուցաբերելու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

նկ իրադարձութեանց առթիւ եւ կոչ ըրած իշխանութիւններուն եւ ընդդիմութեան առաւելագոյն հանդարտութիւն ցուցաբերելու:

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 7/8)

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՎԵՀԱԾՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 4–ին, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ տեղի ունեցած է Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան խորհրդարանական վեհաժողովի մշակոյթի, կրթութեան եւ կենցաղային հարցերու յանձնաժողովի նիստը որուն բացման խօսքը կարդացած է Ազդային Ժողովի նախագահ Բ· Աբրահամեան: Որպէս օրակարգի նիւթ քննարկուած են սեւծովեան շրջանի մշակութային ժառանգութեան պահպանման, տեղահանուածներու իրաւունքներու եւ ընկերային ապահովութեան, երաչխաւորման հարցեր, ինչպէս նաեւ շրջանի երկիրներու պատմութեան ուսումնասիրութեան ծրագիրներու նիւթական մատակարարման խնդիրներ:

***

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ Ս· ՏԷՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ Հոկտեմբեր 3 – 4 – 5–ին տեղի ունեցած «Հայ արուեստը եւ համաշխարհայնութիւնը» վերնագիրով միջազգային գիտաժողովը նուիրուած է Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի ծննդեան 100–ամեակին: Նստաշրջանը ողջունած է Գարեգին Ա·: Ս· Տէր – Ներսէսեանի կեանքն ու գիտական վաստակը ներկայացուցած է արուեստագիտութեան թեկնածու Լեւոն Զուքասըզեան: Եղած են բազմաթիւ զեկուցումներ:

Գիտաժողովը կազմակերպուած է ԻՒՆԷՍՔՕ–ի հովանաւորութեան ներքեւ:

***

ՓԻՏԷ–Ի ՆԱԽԱԳԱՀԸ Լ· ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄՕՏ

Հոկտեմբեր 3–ին Լ· Տէր – Պետրոսեան ընդունած է Ճարտարակի միջազգային Դաշնակցութեան ՓԻՏԷ–ի նախագահ՝ Իլիւմինիովը եւ Ճարտարակի Հայաստան Դաշնակցութեան նախագահ Վանիկ Զաքարեանը: Լ· Տէր – Պետրոսեան շնորհաւորած է Իլիւմինիովը ՓԻՏԷ–ի նախագահ վերընտրուելուն առթիւ, իսկ այս վերջինն ալ 32–րդ ողիմպիականներուն համար շրջահակալութիւն յայտնելէ ետք Հայաստանի նախագահին, անոր յանձնած է ՓԻՏԷ–ի մեծ վարպետներու յատուկ չքանչան:

***

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԻՋՊԵՏԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Ռուսաստանի Հիւլէական ուժանիւթի փոխ – նախարարին դլխաւորած ռուսական պատուիրակութիւն մը աշխատանքի երկօրեայ այցելութեամբ Հայաստան գացած է: Պատուիրակութիւնը մասնակցած է հայկական հիւլէակայանի գործունէութեան եւ ապահովութեան խնդիրներուն նուիրուած միջպետական կառավարական յանձնաժողովի նիստին: Այս յանձնաժողովը արդէն երեք տարի է աշխատանք կը ծաւալէ եւ այս մէկը աշխատանքի 27–րդ հանդիպումն էր:

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԵՆՏԵՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԲԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՄՆԱՅՈՒՆԸ...

Բաժանումի պահը հասած է, եւ մենք կը հեռանինք մեր ուղիներուն: Ես՝ մեռնելու, իսկ դուն՝ ապրելու: Միայն աստուածները գիտեն, թէ ո՛ր մեկը աւելի լաւ է:

ՊՂԱՏՈՆ

Եւ ահա՝ բաժանումի պահը: Այնքան յանկարծակի, ցաւցնող և անհեթեթ: Սեղանիս վրայ կայ իր գրութիւնը «*Մնայունը*»... խորագիրով, որ գրուած է Յակոբ Իսկենտէրեանի մահուան ճառասունեակին առիթով:

Ընկ. Վազգէն Էթիէմէզեան, լիբանանահայ գաղութի վաւերական, յանձնառու եւ ճաչ մտաւորականներու օրէ օր նօսրացող փաղանգին այս իշխանը տարաժամօրէն կը բաժնուի, ու ահա կը ստիպուիմ այս տողերը գրելու վարի սիւնակներուն մասին բացատրութիւն տալու եւ ըսելու, որ ինչպէս միշտ, այդ անգամ ալ շատ կանուխէն ընկեր Վազգէն խմբագրատուն հանդիպեցաւ եւ «*Մնայունը...*» յանձնեց: Տակաւին երկու շաբաթ կար: «*Բայց աւելի լաւ է. դրեցի ու բերի*»:

Այնքան բաներ կան գրուելիք ու ըսուելիք ընկեր Վազգէնին մասին: Բայց գոնէ այսօր կը զսպուին բոլոր կիրքերը, ըսելիքներու եւ գրուելիքներու հոսքը ու խօսքը կը տրուի իրեն: Վարը՝ յօդուածին մէջ պիտի կարդաք, բայց մէջբերումը անխուսափելի է: Յակոբ Իսկենտէրեանի յիշատակին գրուած իր տողերը կը փակէ այսպէս. «*Թերեւս անոր համար, որ հաղորդակցութիւնն ու հաղորդակցութիւնը նոյնիսկ կատարեալ են, երբ բացակայ են ենթակաները... Թերեւս անոր համար, որ անցողիկ այս կեանքէն պիտի բաժնուինք բոլորս ալ... բայց առով պիտի չվերջանայ ո՛չ հաղորդակցութիւնը, ո՛չ իրարու վիճակին հաղորդ մնալը եւ ոչ ալ այն առաքելութիւնը, որուն համար եկած ենք աշխարհ*»:

Այո. ոչ ոք յաւերժօրէն պիտի ապրի նիւթական այս աշխարհին մէջ նիւթականօրէն: Բայց ընտրեալները պիտի շարունակեն ապրիլ բնագանցօրէն ու պիտի օգնեն մեզի, որ շարունակենք շնչել ու մարդկային արժանապատուութիւնը բարձր պահել:

Ընկ. Վազգէն Էթիէմէզեան այդ ընտրեալներուն մէջ առաջատարը մըն է: Խօսքը տանիմ իրեն: Իր խօսքը երբեմ պիտի չլռէ: Ահա՛ փաստը:

ԱՐՄԷՆ ԱՊՏԱԼԵԱՆ

«Ազդակ», Սեպտ. 21, Պէյրութ

Յակոբ,

Մի՛ մեղադրեր զիս:

Ես քեզի այցելած եմ աւելի յաճախ, քան դուն կը կարծէիր ընդմիջդ առաջ:

Տարիներ շարունակ այցելած եմ քեզի, երբ դուն Պելժիայէն նոր վերադարձած՝ բեմերէ՝ նորահաս սարեկից իմ սերունդիս կը խօսէիր նոր հրատարակուած գիրքերու, միջազգային նորագոյն երեւոյթներու եւ չարժումներու թէ ընդհանրապէս հայագիտութեան եւ հայութեան վերաբերող կրթական - դաստիարակչական հարցերու մասին:

Ապա նաեւ աւելի նեղ շրջանակներու մէջ, Հայաստան ուսանող կամ անկէ նոր շրջանաւարտ Սփիւռքահայերու առաջին հունձքերուն հետ: Հանդուրժող ու հասկցող ժպիտովդ, աչքերով արտայայտուող մանկական յափշտակութեամբ, կարօտովն ու բաղձանքովը անհասանելի բանի մը, որ պլացուած էր քեզի, մեզի, բոլորիս եւ որուն պահանջը աւելի ուժգնօրէն կը զգացուէր, երբ Հայաստանէն եկողներով կը դառնար աւելի չօշափելի, բայց ցաւագինօրէն կը մնար դարձեալ անհասանելի:

60 ականներն էին: Երիտասարդ ամոլ. յայտնապէս երջանիկ: Պէժ Dauphineիդ մէջ տեղաւորուելուդ հետ ա՛յն առենուընէ անոր կը զգացնէիր ծանրութիւնդ: Քո վիկդ՝ Արտեմիսը, «լուսամփոփի պէս աղջիկ», երազի յաւերժահաս, թափանցիկութեան, դիւրաբեկ զգայունութեան եւ աղնուականութեան մարմնացում: Կը բաւէր որ երկուքով մտնէիք որեւէ տեղ, դուն քու papillonովդ, իսկ Արտեմիսը sobre, միշտ ճաշակաւոր վայելչութեամբ, որպէսզի նայուածքները ուղղուէին ձեր վրայ:

Մեզի համար այդ թուականներուն կը ներկայացնէիր սէր ու խանդաղատանք, համեստութիւն, անկեղծ նուիրում, ներսէն բիսող ու աչքերուն մէջ ծագկող ժըպիտ, հանդամանաւոր ու հիմնաւորեալ խօսք, պատգամ ու կերպար, որուն նմանիլ պիտի ուզէր սերունդիս իւրաքանչիւր ոք:

Այդ թուականներուն թիւին չափ որակ ու որակին չափ թիւ կը ներկայացնէին քեզի պէս ուրիշ նուիրեալներ, որոնց կերպարը, լրջութիւնը, գործին հանդէպ ցուցաբերած բծախնդրութիւնն ու նուիրումը կը բաւէին, որպէսզի զգաստութեան կանչուէր ամէն ոչ - հիմնաւորեալ յաւակնութիւն, մակերեսայնութիւն, անխորութիւն ու ձեւամոլութիւն: Այդ զգաստութենէն կը ծնէր երկիւղած յարգանք՝ կերպարներուն կատարած գործին նուիրականութեան նկատմամբ:

Այսպէս, Յակոբ, ես քեզի այցելած եմ աւելի յաճախ քան դուն կը կարծէիր ընդմիջդ առաջ, որովհետեւ չէիր նկատած, թէ ես կորսուած կ'ըլլայի քեզ լսելու եւ կամ ընդհանրութիւններուն մէջ: Այս հարցը երբեք չյստակացուցինք յետագայ մեր հանդիպումներու ընթացքին, ինչպէս որ ինծի համար տակաւին մութ է եւ անբարբառելի պատճառը այն մղումին, որ զիս կ'առաջնորդէ արձանագրելու սա քանի մը տողերը: Կարծեմ pudeur–ի պէս բան մը:

***

Անցան տարիներ:

Ճամբորդած էի եւ, երբ վերադարձայ, քաղաքագիտական պատերազմը թոյլ չտրաւ, որ մինչեւ անդամ անցուկ - մոռցուկի կացութիւն առաջանայ: Անցուկ չէիր ինծի համար, բայց փաստօրէն, չատ մը ուրիշ կենսական բաներու պէս, դժբախտաբար մոռցուկ էիր նաեւ դուն:

Եւ օր մըն ալ, կեանքիս կոտրած ու չարդուած մէկ հանդրուանին, հրաշքի պէս յայտնուեցար աշխատասենեակիս մէջ: Խօսեցանք գիրքերու, դրականութեան ու մշակոյթի մասին: Անսեթեւեթ ու անհանգամանք եւ այնպէս, որ կարծես տարիներ չէին անցած մեր վերջին հանդիպումին վրայէն, եւ մենք կը շարունակէինք դեռ երէկ մեր կիսատ մնացած խօսակցութիւնը: Կոտրած ու փշրուած էիր նաեւ դուն, բայց այդ մասին չխօսեցար երբեք, նոյնիսկ չակնարկեցիր այս նիւթին: Ինքնափոսոնքը, մանաւանդ կիրքն ու աւերութիւնը միշտ ալ դուրս մնացին խօսքերէդ՝ այնուհետեւ տուած քանի մը այցելութիւններուդ ընթացքին նոյնպէս: Ինչ կը վարէր ուրիշ կիրք մը. մնայունը, մնայուն արժէքը. հայ, նաեւ օտար դիրով ամէնէն այլազան մարզերու մէջ արտայայտութիւն գտած խմաստուն սեւեռումը դէպի յաւիտենականը:

Այդպէս էր, որ հասու եղայ ընտրեալդոյն ճաշակով մէկտեղուած աւելի քան ճոխ գրադարանիդ բովանդակութեան: Զկար գրեթէ հայերէնով հրատարակուած գործ, զոր չունէիր: Հաղուագիւտ պարբերականներու, առնուազն պիտիէիր, թէ ո՛ւր կարելի է գտնել այդ մասնայատուկ աղբիւրը: Շրջուն աղբիւրագիտութիւն մըն էիր դուն, բայց նաեւ՝ լիարժէք կերպով տեղեակ այդ աղբիւրներու բովանդակութեան, միաժամանակ անոնց քննադատ - գնահատողը:

Եւ անգամ մը. որքան ինծի ծանօթ է՝ միա՛յն մէկ անգամ, փոխադարձ այցելութիւն մը տուիր ինծի, երբ իմ կարգիս դասախօսութիւն մը կուտայի: Կը խոստովանիմ, որ ամէնէն տարբեր զգացումները ապրեցայ, քեզ տեսնելով հոն: Ինծի հոն սովրեցուցիր տարբեր սերունդներու եւ տարբեր ժամանակներու մարդոց միջեւ հաղորդակցութեան սրբութիւնը, լռութեան մէջ արտայայտուող իրարմով հաղորդուելուն արժէքը:

Եւ սակայն թերացայ ճիշդ այդ մարզին մէջ, երբ իմացայ, որ անբուժելիօրէն անհանգիստ ես: Անպիտան ու կաչկանդիչ բան մը կայ նոյնացում (identification) կոչուած գերզգայնութեան մէջ: Երբ կը մտնես հարազատիդ տառապանքին մէջ, անկարողութեան այնպիսի զգացում մը կը պաշարէ քեզ, որ տիրական կը դառնայ միայն ներկայութեանդ ապարդիւնութիւնը: Մխիթարիչ ու ամոքող խօսքեր չեն հաւաքուիր լեզուիդ տակ: Կը մորմոքիս, կը մղկտաս, կ'ընդվզիս, բայց ոչինչ կըրնաս ընել:

***

Այդպէս էր, որ երկար տարի չտեսնուեցանք դարձեալ: Ի վերջոյ, օր մը, ես զիս հրմշտկելով, այցելեցի քեզի:

Մեր վերջին հանդիպումն էր:

Դարձեալ չարունակուեցաւ դեռ երէկ ընդհատուած խօսակցութիւնը: Ջեմ գիտեր, թէ իր խորքերուն ո՛ր ծալքերէն հանած էր ամրութիւն մը եւ պատմիչուած անոր եղին: Կը թուէր, թէ ի՛նք չէր անհանգիստ մարդը, այլ ես, որուն մէջ պէտք է սերմանուէր բնականոն վիճակի ու կացութեան այնպիսի մթնոլորտ, ուր պէտք է փարատէր անկարողութեան ամէն զարդացում, հանդարտէր ամէն ընդվզում: Այդ տեսակէտէն մէկ հատիկ էիր դուն, Յակոբ: Կեանքի դաժանութեան դէմ ոչ մէկ բողոք: Ընդհակառակն, բրածդ կը թուէր անհաշտ, առնուազն պարտութեան զգացումէ բոլորովին ձերբազատ դիմագրաւում մը, հաղուագիւտ արժանապատուութեան մը դերապոյն նեբմբռնումով:

Եւ այդպէս ալ չինջեցար, Յակոբ: Սկզբունքներուդ միշտ հաւատարիմ եւ առնոյն անդիջող պաշտպան մնալով հանդերձ, այնուամենայնիւ եղար հասկցող ու հանդուրժող, պայծառ լայնախոհութեան տէր, լիմաստուն ու հեռատես մարդ:

Բառերը տակաւ կուգան, Յակոբ, եւ կ'ուզեմ հասկնալ, թէ ինչու կը գիտեմ կ'ուզեմ կշիռի գարնել անոր օգուտը անոր ապարդիւնութեան հետ:

Թերեւս անոր համար, որ մենք միշտ ալ երկար ընդհատումներով հանդիպած ենք իրարու եւ սակայն միշտ ալ խօսած ենք այնպէս, որ կարծես երէկ ... եւ հիմա ալ կը շարունակենք ... առանց իրարու ներկայութեան գտնելու...

Թերեւս անոր համար, որ հաղորդութիւնն ու հաղորդակցութիւնը նոյնիսկ աւելի կատարեալ են, երբ բացակայ են ենթակաները...

Թերեւս անոր համար, որ անցողիկ այս կեանքէն պիտի բաժնուինք բոլորս ալ ... բայց առով պիտի չվերջանայ ո՛չ հաղորդակցութիւնը, ո՛չ իրարու վիճակին հաղորդ մնալը եւ ոչ ալ այն առաքելութիւնը, որուն համար եկած ենք աշխարհ:

ՎԱԶԳԷՆ ԷԹԻԷՄԷԶԵԱՆ (*)

(*) Վազգէն Էթիէմէզեան յանկարծամահ եղած է Սեպտեմբեր 17-ին:

ՊՈՒԹՐՈՍ ՂԱԼԻԻ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻՆ

Յունիսի 8. կէսէն ի վեր աշխարհ ծանօթ է Միացեալ – Նահանգներու որոշումին թէ ՄԱԿ–ի ընդհ. քարտուղարը պիտի չվերահաստատուի իր պաշտօնին վրայ: Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբերին ու Ուաշինկթընի կեցուածքը վճռական է այնքան որ նոյնիսկ հարկը չէ տեւողած միւս երկիրներուն կարծիքին դիմելու: Այն պահուն երբ կազմակերպութիւնը կը նշէ հիմնադրութեան 51–րդ տարին, ամէն մարդ հարց կուտայ թէ պիտի չարունակուի՞ անոր գոյութիւնը, հակառակ Միացեալ – Նահանգներու ժլատութեան: Արդարեւ, Քոնկրէսը կը մերժէ 5 միլիառ ֆրանքի յեռանեալ պարտքը վճարել:

Ընդհ. քարտուղարին չնորհազրկումը դիւաւոր պատճառ ունի յամախական մերժումները որոնք պատասխան կ'ըլլան ամերիկեան հրամանդներու: Օրինակ, Ուաշինկթընը չէ ներած անոր յամառութիւնը որով մինչեւ ծայրը տարած է հետաքննութիւնը Ապրիլին Լիբանանի մէջ իսրայէլեան հրթիռահրոսումներու պատճառած սպանդին, կանայի ապատամնեալներու բանակավայրին մէջ: Այս մանրամասնութենէն զատ, կայ աւելի կարեւոր պարագայ մը. համաձայնաւոր ճակատին փլուզումին մէջ, Ամերիկացիները այն սպառնալիքը ունին որ ամէնէն մեծ դերը կատարած են, կամ դրեթէ պատերազմ մը չհամած: Ատիկա կը չեշտէ աշխարհին զեկավարը ըլլալու անոնց միտումը ու այդ չրջանակին մէջ ՄԱԿ–ը մրցակից մը կը թուի իրենց: Գլինթընը, այդպէս է որ երբեք չյօժարեցաւ ամերիկեան զօրախումբերը տեսնել ՄԱԿ–ի հրամանատարութեան տակ: Եւ իր զայրոյթը Պութրոս Ղալիի հանդէպ կուգայ այն պահէն երբ ընդհ. քարտուղարը հակառակեցաւ Պոսնիոյ դէմ ՕԹԱՆ–ի օդային յարձակումին որ որոշուած էր միակողմանի կերպով, միայն Միացեալ – Նահանգներու կողմէ: Ուաշինկթընը կ'ուզէ անգիտանալ թէ միայն Պութրոս Ղալին չէր, ամբողջ Եւրոպան դէմ էր օդային հրթիռահրոսումին. նոյնիսկ Գանատան: Ջէ՞ որ բոլորն ալ զօրախումբեր ունէին հոն: Իսկ միայն Միացեալ – Նահանգները բացառութիւն կը կազմէին, ոչ մէկ պինդուր ունենալով տեղւոյն վրայ:

Անկախ Եուկոսլաւիոյ պարագայէն, Միացեալ – Նահանգները միշտ տարտամ կեցուածք մը ունեցած են ՄԱԿ–ի նկատմամբ: Մէկ կողմէն միշտ զնահատած են անոր տիեզերական կոչումը, 49% Ամերիկացիները կը մտածեն որ ՄԱԿ–ը լաւ գործ մը կը կատարէ, 64%–ը կ'ըսէ թէ պէտք է վճարուի ամերիկեան պարտքը: Միւս կողմէ, ինչպէս կը կրկնեն Պութրոս Ղալիի չրջանակին մէջ, ՄԱԿ–ը կը մարմնաւորէ այն բոլորը զոր Ամերիկացիները կ'ատեն: Ան կերպով մը դեր–պատուիրն մըն է, պատասխանատուներու մեծ խմբաւորումով. իսկ պաշտօնատար կոչուածը ճախողած մըն է Միացեալ – Նահանգներու մէջ. յաւելեալ, երբ այդ ճախողանքու դեկավարն է Արաբ մը ինչ որ հոմանիշ է երկնց համար ահաբեկիչի, պէտք չկայ ուրիչ արժեւորում փնտռելու:

Ամերիկացիները խորքին մէջ իրաւունք ունին երբ կը դժգոհին ՄԱԿ–ի դանդաղութենէն ու վարչարարական ամուլ ծանրութենէն: Իսկ Պութրոս Ղալի իր անվճռական կեցուածքով որոշ է որ կարած է վերջին թառած ճիւղը: Բայց ինչ որ անվիճելի է ամէնէն աւելի, Ամերիկացիներու կարճակեաց հակազրումն է որ տեղ չի տար անհրաժեշտ վիճարկումի մը խնդրոյ առարկայ կազմակերպութեան դերին մասին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՑՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան եւ Պէռլինի Հայ համայնքի կազմակերպութեամբ տարեւոյս Օգոստոս 27–ին Պէռլինի Haus der Demokratie–ի մէջ տեղի ունեցաւ Հայոց Ցեղասպանութեան նուիրուած նկարներու ցուցահանդէսի բացումը: Նկարները պատրաստուած էին Փարիզի «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան կողմէ: Նոյն օրը ներկայ էին չուրջ 120 հրաւիրեալներ, որոնց հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով իր խօսքը ուղղեց նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գաբրիէլ Եպիսկոպոս Պէքճեան՝ ի չարս տարբեր ելոյթներու եւ դասախօսութիւններու եւ որոնց ընթացքին Պէռլինէն Մելինէ Տիլաւէրեան կիթառի ընկերակցութեամբ երգեց քանի մը հայկական ազգային երգեր:

Ցուցահանդէսը չարունակուեցաւ մինչեւ Հոկտեմբեր 6: Այդ ընթացքին տեղի ունեցան նաեւ տարբեր բնոյթի դասախոսութիւններ ու ճեռնարկներ: Ապա կարելիութիւն տեղի ունեցաւ որպէսզի նոյն ցուցահանդէսը Պէռլինէն եւս նաեւ Գերմանիոյ տարբեր քաղաքներու մէջ ցուցադրուի: Այցելուները ցուցահանդէսը դիտելու ընթացքին իրենց տրամադրութեան տակ ունէին հայերէն, գերմաներէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով

պարապատուած ուղեցոյց – գրքոյկ մը, որուն մէջ մանրամասն բացատրութիւն– ներ կան իւրաքանչիւր պատկերի մասին: Գրքոյկի պատրաստումը արդիւնքն է Տիկին Սոնա Ամբէկի եւ Օրիորդ Մելինէ Փէհլիվանեանի աքնաջան աշխա– տանքին:

***

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1996, Սեպտեմբեր 9–ին, Ս. Էջմիածնի մէջ տեղի ունեցաւ Միւռոնօրհնութեան առթիւ Հայաստան ժամանած եպիսկո– պոսներու եւ Թեմական առաջնորդներու տառն ժողով՝ նախագահութեամբ Նորին Սրբութիւն Տ. Տ. Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ առենապետու– թեամբ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք Մեծն Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանի: Ժողովը օրակարգի բերաւ Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակելու 1700–ամեակի տօնակատարու– թեան նախապատրաստման աշխա– տանքներուն հետ կապուած ու Հայ Եկե– ղեցւոյ ընդհանուր կանոնադրութեան պատրաստման առընչուող այլազան հար– ցեր:

Ժողովի աշխատանքներուն իր մասնակ– ցութիւնը բերաւ նաեւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկո– պոս Պէքճեանը:

***

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Հայաստան գտնուած օրերուն, 1996 Սեպտեմբեր 6–ին Թեմիս Առաջնորդ Գա– րեգին Եպիսկոպոս ուղեկցութեամբ Հոգշ. Վերոլբ Վրդ. Իսախանեանի քաղաքա– կան այցելութիւն մը տուաւ Հայաս– տանի մէջ Գերմանիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան Դեսպանութիւն, ու ընդ մէկ ժամուան հանդիպում ունեցաւ նոր դեսպանուհի Տիկին Գարոլա Միւլլէր Հոլթֆմփէրի հետ: Գերմանիոյ դեսպա– նուհին մանրամասն ներկայացուց Հա– յաստանի մէջ իր գործունէութեան ընթա– ցքը, դեսպանութեան աշխատան– քը, Հայաստանի մէջ իրենց իրագործած ու իրագործելի ծրագիրները: Առաջնորդը դեսպանուհիի փափաքին համաձայն ներ– կայացուց Գերմանիոյ հայ զաղութը, ա– նոր թուային, կազմակերպչական կառոյ– ցը: Հանդիպման նիւթ դարձաւ նաեւ հա– յաստանցի ապաստանեալներու հարցերը:

***

Սեպտեմբեր 12–ին Գերմանիոյ նոր դես– պանուհին իր առաջին քաղաքավարական այցելութիւնը տուաւ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, ուր զինք ընդունեցաւ Գարե– գին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Ընդունելութեան ընթացքին արծարծուե– ցան չորք մը հարցեր, դեսպանուհին ներկայացուց իրենց աշխատանքի ուղ– ղութիւնը, գերման – հայկական փոխ – յարաբերութիւններու ընթացքը, կա– տարուեցաւ հայ եւ գերման եկեղեցի– ներու համագործակցութեան առաւել սերտացումը: Կաթողիկոսը իր հերթին Դեսպանուհիին յանձնարարեց Հայ Եկե– ղեցւոյ ծառայած գործունէութեան, ըս– տեղծուած նոր կարելիութիւններու մա– սին, որոնք առիթը եւ հնարաւորութիւնը կ'ընձեռեն եկեղեցւոյ լաւագոյնս կատա– կերպելու իր առաքելութիւնը:

Դեսպանուհին իր գոհունակութիւնը արտայայտեց Միւռոնօրհնութեանը իր մասնակցութեան վերաբերեալ, խօսեցաւ իր ստացած հետաքրքրական տպաւո– րութիւններու մասին: Վերջաւորութեան Դեսպանուհին յանձնարարեց Ս. Էջմիածնի արուեստի գործերուն:

Ընդունելութեան ներկայ էր Գերմանիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Եպիս– կոպոս Պէքճեանը:

***

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդին ընկե– րակցութեամբ Առաջնորդարանի դիւա– նապետ Տօքթոր Վազրիկ Պաղիւ 1996 Սեպտեմբեր 17–ին այցելութիւն մը տը– ւաւ հայ գաղթականներուն ընդառաջելով Պրէմէնի Աւետարանական եկեղեցւոյ պետ Լուիզ Ֆէրտինանտ Փոն Ցոպէլթիցի հը– րաւէրին: Գարեգին Եպիսկոպոս, Պրէ– մէնի մէջ գտնուող հայ գաղթականներու կացութեան, ինչպէս նաեւ տեղւոյն հայ համայնքի հարցերու առընչութեամբ տե– ղեկութիւններ ստացաւ հոգեւոր պետէն եւ խնդրեց իր ակնկալութիւնը թեթեւցը– նելու տառապած հայ ժողովուրդի հոգե– րը: Առաջնորդը ապա Ս. Մաթէոս Եկե– ղեցւոյ մէջ հաւաքուած գաղթականնե– րուն հանդիպեցաւ, բացատրեց անոնց իր կատարած աշխատանքները Գերմանիոյ մէջ իրենց կեցութեան առընչութեամբ: Առաջնորդը ապահովցուց գաղթականնե– րուն, թէ Առաջնորդութիւնը միշտ պատ– րաստ է իրենց հոգերուն ընդառաջելու կարելիութեան սահմաններուն մէջ, եւ վստահեցուց իրենց, թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին ինչպէս դարեր շարունակ, այ– սօր ալ իր պատասխանատուութեան պի– տակից կը չարունակէ իր առաքելու– թիւնը:

***

ՀՀ 5–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Գարեգին Եպիսկոպոս Պէքճեան ընդա– ռաջելով ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Ֆէլիքս Մամիկոնեանի հրաւէրին ընկերակցու– թեամբ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի եւ Գերմանիոյ Առաջնորդութեան Թեմական Խորհուրդի անդամներու Սեպտ. 23–ին ներկայ գտնուեցաւ ՀՀ Անկախութեան 5–րդ տարեդարձի առթիւ Պոնի մէջ կազմակերպուած ընդունելութեան: Գա– րեգին Եպիսկոպոսը յանուն գերմանահայ հաւատացեալներու եւ հոգեւոր դասին մեծապատիւ դեսպանին ներկայացուց ջերմ շնորհաւորանք եւ կատարեց մաղթանք՝ երիտասարդ հայ հանրապետութեան յա– րատեւ զարգացմանը և անսասանութեա– նը համար:

ԴԻԻԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
Սեպտեմբեր 24, 1996

ՍԵՐՊԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ԽՄԲ. – Սերպիոյ Հայ Միութենէն ըս– տացանք երկար տեղեկատուութիւն մը ո– րու գլխաւոր մասերը կու տանք ստորեւ, արեւմտահայերէնի վերածուած:

***

1915-ին Թրքական սուրէն մազապուրծ փրկուած եւ աշխարհի չորս կողմերը սփռուած Հայերու մէկ մասին համար ալ երկրորդ հայրենիք դարձաւ Սերպիան:

Սերպիոյ Հայերը հզարտ իրենց ծա– դումով ու սովորութիւններով, 1932-ին Պելկրատի մէջ հիմնեցին Հայ Միութիւ– նը, ուր կը հաւաքուէին, միտքեր կը փո– խանակէին, ի վերջոյ կը պահպանէին ի– րենց սովորոյթներն ու մշակոյթը: Այդ– պէս չարունակուեցաւ մինչեւ 1941, երբ Համաշխարհային Բ. պատերազմին հե– տեւանքով Միութիւնը առժամաբար դադ– րեցուց իր գործունէութիւնը: Իսկ 1952-ին, Սերպիոյ իշխանութիւնները փակե– ցին Հայ Միութեան չէնքը, մինչ երկիրը կը հաշուէր 2500–3000 Հայեր: Անոնցմէ չատերը 1952–60 թուականներուն մեկ– նեցան Պրազիլ, Ամերիկա եւ Գանատա. մնացին չուրջ 1000 Հայեր:

Անոնք, Հայաստանէն դաղթած Հայե– րուն գործակցութեամբ 1995 Յունիսին վերականգնած են Հայ Միութիւնը եւ վեց ամիս վերջ ալ զայն պաշտօնապէս ար– ձանագրած Ներքին նախարարութեան մօտ: Միութիւնը ունի իր կանոնադրու– թիւնը, ընտրակազմը, որ կը դեկավարէ Միութեան աշխատանքները. ան ունի նա– եւ վերահսկիչ կոմիտէ, իսկ գերագոյն մարմինը՝ Համագումարն է, ուր ընդգրը– կուած են Միութեան բոլոր անդամները: Անոնց թիւը 594 է:

Սերպիոյ հայութեան մօտ խառն ա– մուսնութիւնները մեծամասնութիւն են, եւ այս պատճառաւ ալ հայերէն լեզուն չատ խախուտ հիմերու վրայ կը գտնուի: Այս կացութեան առջեւ անոնք անմիջա– պէս հիմնած են դպրոց մը, ուր Հայոց գիրն ու գրականութիւնը սորվելու հա– մար, բացի Հայերէ կը յաճախեն նաեւ 3 Սերպուհիներ: Դպրոցը որ կը գործէ վար– ձու տարածքի վրայ, 1996 Յունիսին ու– նէր 35 աշակերտներ, որոնք աւարտած էին այբբենարանը:

Նոյնպէս Հայաստանի օգնութեամբ կա– րելի եղած է Պելկրատի Ս. Գաբրիէլ Հրեշ– տակապետ եկեղեցւոյ բակին մէջ դեռ– դել հայկ. խաչքար մը, ուր ամէն տարի Ապրիլ 24-ին կը հաւաքուին Հայերը եւ սերտ համակիրներ ու պատարագ կը մա– տուցանեն 1915-ի Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակին: Այլ խաչքար մըն ալ զե– տեղուած է 1962-ին քանդուած Նովիսա– դի հայկ. եկեղեցւոյ տեղը, ուր կը հա– ւաքուին տեղւոյն Հայերը:

Տեղւոյն Հայութիւնը ազգապահպան այս ամբողջ գործունէութիւնը տարած է առանց որեւէ օժանդակութեան, կառա– վարութենէն կամ սփիւռքեան կազմակեր– պութիւններէ: Միայն, որպէսզի կարենան Միութիւնը եւ յատկապէս դպրոցը կանգուն պահել, անոնք օժանդակութեան դիմում կատարած են Սելանիկի հայկական եկե– ղեցիին: Ստացած են 1 Թուն չաքար, 1,5 Թուն ալիւր, երկու Թուն եղիպտացորենի ալիւր, կէս Թուն խմորեղէն, կէս Թուն փո– չի կաթ, մէկ Թուն հագուստ եւ բուրդ եւ 1950 գերմանական մարք դրամ: Այս օ– ժանդակութեան մէջ մեծ դեր կատարած է Սելանիկէն կարապետ Գալֆայեան որ տեւական կապ կը պահէ միութեան հետ ու կ'աշխատի յատկապէս դպրոցին վերականգնումին ուղղութեամբ:

Ներկայիս, դպրոց յաճախելու փա– փաք յայտնած են 4–8 տարեկան 32 եր– խաներ 8–14 տարեկան 10 պատանիներ, սակայն ոչ յարմար տեղ կայ դասընթացք– ները վարելու համար, ոչ ալ միջոց տե– ղը վճարելու համար, ինչպէս նաեւ դասագիրքերու եւ գրենական պիտոյք– ներու ծախքերը հոգալու: Սելանիկէն եկած հիւրերը խոստացած են նաեւ օգ– նել այս ուղղութեամբ:

Սերպիոյ Հայոց Միութիւնը քաղմա– թիւ նամակներ ղրկած է Ֆրանսա եւ Մի– ացեալ Նահանգներ, բացատրելով Սեր– պիոյ հայ գաղութին ապրած դժուարու– թիւնները եւ խնդրելով դոյզն քաջալե– րանք ցոյց տալ գոնէ դպրոցին վերապրու– մին համար, սակայն որեւէ պատասխան չէ ստացուած:

JERMENSKA ZAJEDNICA SRBIJE
Bulevar Avnoj-a 160/VIII-41
11070 Beograd — Yugoslavia

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻՆ 100–ԱՄԵԱԿԸ

Սեպտեմբեր 18–ին Երեւանի կայարա– նին մէջ նշուած է հայաստանեան երկա– թուղիին հարիւրամեակը, վարչապետ Հ. Բագրատեանի եւ Փոխադրութեան նախա– րար Հենրիկ Ռոչինեանի ներկայութեան: Մասնակցած են երկաթուղիի վեթերան– ներ, հիւրեր: Նախարարը հակիրճ պատ– մականը ըրած է Կովկասի, յատկապէս Հայաստանի երկաթուղիի չինարարու– թեան: Վարչապետը իր խօսքին մէջ ընդ– գծած է երկաթուղիի աշխատողներուն անձնուիրութիւնը: Նշած է երկաթու– ղիին մեծ կարեւորութիւնը ու բացած այդ առթիւ, պատրաստուած ցուցահանդէ– սը: Հայաստանի երկաթուղիին կառուց– ումէն ետք առաջին գնացքը Երեւան մը– ուած է 1902 թուականին:

***

ԱՌԱՋԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Բժիշկներու «Գ. Մազիստրոս» միու– թեան նախաձեռնութեամբ, Հայաստանի ճամբաներու ոստիկանները արկածեալ– ներու առաջին օգնութեան վարժընթաց– ներու հետեւած են: Նման ծրագիրը կայ նաեւ Հանրապետութեան հրշէջներու պատրաստութեան համար:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ցանկարծ կը տեսնեմ որ չոգենաւին մարդիկը եւ հոն ապաստանած ֆրանսա– ցի նորեկները ագմկալից կը վազեն կա– պարջակին վրայ, դէպի ցամաքին կողմը: Ի՞նչ կայ արդեօք:

Սրտաճարով ես ալ դուրս կ'ելլեմ քէօշ– կէն, ուր կը գտնուէի նոյն վայրկեանին: Սոսկալի՛ տեսարան:

Քարափին վրայ, ճիշդ «Սիտոն»ի դի– մացը, քսանի չափ մարդիկ հասած բի– բերով պինուած, կը ծեծեն չորս հայ բեռ– նակիր:

Բեռնակիրները արդէն դետին ինկած են: Որեւէ ազազակ չի լսուիր իրենց կողմէ, միայն խուժանին պոռչտուքը կը խառնուի բիբերու իրար զարնուելու չոր ձայնին: Քանի մը վայրկեանէն հար– ուածները կը դադրին, ոճրագործները կը յարձակին դիակներուն վրայ, անոնց գըր– պանները կը պրպտեն: Քիչ մը ետքը, բի– բերը ուսերնին զարկած, ոճրագործները յաղթական կը մեկնին եւ անհետեւոյթ կ'ըլ– լան քարափին վրայ բացուած փողոցնե– րէն մէկուն մէջ:

Կը տեսնենք չարք մը հեծեալ զինուոր– ներ, որոնք անտարբեր հանդարտու– թեամբ հանդիսատես կ'ըլլան եւ կը պահ– պանեն այն փողոցին մուտքը, ուր այդ ոճիրը տեղի կ'ունենար:

Զորս հայ բեռնակիրներուն մարմինները կծկուած, քուրջ դարձած կը մնան դետնին վրայ:

Շոգենաւին մէջ ամէնքս յուզմունքէն կը դողանք: Կիները կը սկսին լալ:

Նոյն միջոցին երկու ոստիկան կ'երե– ւան փողոցին մէջ, արագ արագ կը մօ– տենան դիակներուն եւ ոտքով կը զար– նեն բեռնակիրներու դլխին: Մին որ դեռ չէր մեռած՝ խեղդուկ ճիչ մը կ'արձակէ եւ թեւը՝ որ պարզած էր՝ կը ջանայ դէպ– խին տանիլ:

Այն ատեն ահռելի բան մը կը տես– նենք:

Ոստիկաններէն մէկը մէջքէն դաշոյն մը կը հանէ եւ հեռուհեռէ վեց հարուած կու տայ մահամերձին կողերուն: Արիւնը կը տարածուի քարափին վրայ:

– Ա՛հ, սրիկաները, ա՛հ Թչուառականներ, կը դոչէն նաեւուն պաշտօնեաները, ոտքերնին դետին զարնելով:

Եւ մին, «Սիտոն»ի մատակարարը, բէ– ռնակիրներէն վերջինը կը հանէ դրպանէն.

– Ո՛չ, ալ չեմ կրնար հանդուրժել, պո– ռալով:

Նաւապետը, տեսնելով մատակարարին չարժումը, քովը կը վազէ եւ թեւերէն կը բռնէ.

– Ի՞նչ կ'ընէք, խենթեցա՞ք, չէ՞ք դի– տեր թէ ի՛նչ մեծ պատասխանատուու– թիւն կը բերէք վրանիդ:

Եւ բէվոլվէրը ձեռքէն առնելով կը պահէ:

Ինչ մը ետքը նորէն ագմուկ մը կը լսե– ւի դիմացի փողոցին ծայրէն, կը տես– նենք հայ բեռնակիր մը, որ խենթի պէս վազելով դէպի քարափ կու գայ, մինչ– դեռ քիչ մը առաջուան բիբերով վիր– ուած մարդասպանները իր ետեւէն լն– կած են:

Շոգենաւին մարդիկը կը սկսին թե– ւերնին չարժել եւ նշան ընել մարդուն որ պէտք հոն պայ: Խեղճը կը տեսնէ ու կը լսէ մեր չարժումները եւ հրաւէրը, սիրտ կ'առնէ ու աւելի արագ կը սկսի վազել: Կը հասնի քարափին վրայ ու յանկարծ կը տեսնէ իր հայրենակիցներուն չորս դի– ակները...

Րոպէ մը կը վարանի, մենք կը կըրկ– նապատկենք մեր չարժումները եւ աղա– ղակները, բայց չոգենաւ դալու համար տակաւին երկար չրջան մը ընել, որովհետեւ քարափին այդ մասը փայտորմերով բաժնուած է: Այսուհան– դերձ մարդը կը վազէ յուսահատօրէն, մանաւանդ որ մարդասպանները իրմէ բաւական հեռու են: Նաւապետը հրաման կ'ընէ որ երկու նաւաստի սանդուխին դլուխը սպասեն, որպէսզի մարդը հաս– նելուն պէս ներս առնեն:

Ամէնքս լուռ ու քուռն յուզմունքի մը մատնուած զինքը կը դիտենք:

Նոյն միջոցին վայր մը կը նետեն բեռ– նակիրին ոտքերուն մէջ: Մարդը գե– տին կը գլորի: Մարդասպանները կը մօտենան ագմկալից հայհոյանքներ եւ ուրախութեան պոռչտուքներ արձակե– լով: Իրեն հասնելու վրայ են, երբ նո– րէն ոտքի կ'ելլէ ու կը սկսի վազել: Դա– հիճներէն մին իր հասած դաւազանը կը նետէ եռեւէն, բայց հարուածը կը վրի– պի, եռեւէն ուրիշ դաւազան մը կը հասնի եւ այս անգամ բեռնակիրը նորէն կ'իյնայ դետին:

Անկարելի է նկարագրել մեր յուզմունք– ը ու կատաղութիւնը:

Վերջապէս ոճրագործները կը հասնին եւ կը սկսին իրենց դործը:

Չարմանալի՛ բան, մարդուն կողմէ բնաւ ճիչ կամ աղաղակ չի լսուիր: Կ'ե– րեւայ թէ վախէն լեզուն բռնուած էր: Միմիայն բիբերուն չոր չոր ձայները կ'լսմանանք ու ահա՛ մարդը կը մեռնի:

(Շար. 16)

Կ. Ս. Մ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Թարգմանչաց տօնին առթիւ, Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի սաներն ի Ֆրանսա (Կ.Ս.Մ) խնդրած են Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ իշխանութենէն որ հոգեհանդստեան պաշտօն կատարէ՝ իրենց վարժարանին բարեյիշատակ հիմնադիրներուն, խնամակալներուն, տնօրէններուն, դաստիարակներուն ու սաներուն, նաեւ Հայոց համայն ննջեցեալ մշակներուն հոգւոյն պայծառութեան. յետ առաւօտեան պատարագի, Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 12, սկիզբ ժամերգութեան ժամը 10, ժամերգութիւնը կը վերջանայ ժամը 12–ին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Ներկայս կը յանուցանենք առ ի պիտութիւն՝ Հայոց մշակոյթի նուիրեալներուն, աշակերտ եւ ուսանողներուն նաեւ համակիրներուն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ, Կ. Ս. Մ.
Ի ՓՐԱՆՍԱ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Սարոյեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տիկին Վահէ Մեծպուրեանի, զաւակներուն՝ Օռելիի եւ Անժելիքի, Տէր եւ Տիկին Ժան Մեծպուրեանի եւ զաւակներուն՝ Ֆիլիփի եւ Նաթալիի իրենց այնքան ազնիւ երիտասարդ ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ հօրեղբօր՝ Վահէ Մեծպուրեանի վաղահաս մահուան առթիւ: Այս առթիւ, 400 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէրին (առանձնաբար «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Le Centre Culturel SAINT MESROB

vous invite à une RENCONTRE avec

RAYMOND H. KEVORKIAN

Commissaire de l'Exposition
«ARMENIE ENTRE ORIENT ET OCCIDENT»
à la Bibliothèque Nationale de France.

Présentation de l'exposition ainsi que du Catalogue et de la cassette-vidéo qui lui sont consacrés

le Jeudi 10 Octobre à 20h45

au Centre Culturel Saint-Mesrob,
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
Métro: Cardinal Lemoine/Monge

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուպար Դաւիթեան, Միհրան եւ Դաւիթ Դաւիթեան, կը յանուցանեն որ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Հոկտեմբեր 13–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ–Ի
(Ծնեալ՝ Պահրի)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART
Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —
Tél. : 91 77 61 66 / 91 93 59 07.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ներկայիս կը հաղորդուի Ֆրանսահայութեան թէ՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 13–ին պատարագ եւ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցիներուն մէջ, հայրենի մեծահամբաւ երգահան՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ–Ի

հոգիին համար:

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

●

ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17·30-ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
— Métro: Malesherbes —

Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Խորենացւոյ, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսէսի Կաթողիկոսին:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ իւրաքանչիւր Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

MARSEILLE

l'UGAB — *Jeunes* organise

sa

SOIREE de RENTREE

Samedi 12 Octobre
à partir de 22 heures
— *D. J. Sako & Avo* —
P.A.F.: 80 F. + 1 consommation
Membres: 60 F. + une consommation

327, Boulevard Michelet
Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեր. ասկագիները

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանուք	600	(723,60)
Մնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% ԹԷ·ՎԷ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՕՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՍ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Սէն–Ժերոմի Զաւօ Շանթ մասնաճիւղը, իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Հոկտեմբեր 9, ժամը 18·30–ին
32, avenue Saint Jérôme, Salle C. A. Q.

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur--Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —
20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 11 Octobre — 19h — Salle des Fêtes— rue Voltaire
• **SOIREE D'OUVERTURE** (sur invitation)
en présence de nombreuses personnalités;

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian**
et **Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
• **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
• **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

— La **M C A** sur **AYP FM 99.5** —
Samedi 12 — 10h15
• **«Cartes sur table» : Les 20 ans de la M C A**
Mercredi 16 — 10h15
• **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
• **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : **43 76 55 89** 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire,**
l'**UGAB** organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

— P. A. F. : 750 Frs. —
— *Tenue de Gala* —
Renseignements : **45 20 03 18 / 42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10
JEUDI
10 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·959 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.959

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետին դէմ կրկնակ դանաձեւ մը ներկայացուած է Ազգ· Ժողովին առջեւ, Լիբիա կատարած անոր այցելութեան ֆիասքոյին իբրեւ հետեւանք: Լիբիոյ թուրք դեսպանը եւս կանչուած է խորհրդակցութեան համար եւ յաղթելու համաֆիլի յայտարարութեանց դէմ: Ծանօթ է որ, ան խօսած է քիւրտ անկախ պետութեան մը մասին եւ դատապրատած Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը (Իսրայէլի հետ): Ընդդիմադիրները անհամբեր կը սպասեն էրպաքանի վերադարձին (Նիժերիա էր) եւ կը թուի որ Ազգ· Ժողովի նիստը փոթորկալից պիտի ըլլայ:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԻՐԱՆՏԱՑԻ բրիտանական Սպայկոյին դէմ գործուած ոճրափորձին տէր եղաւ ԻՐԱ-ի զինուորական թեւը: 31 վիրաւոր կար: Իշխանութիւնները կոչ ըրած են բողոքականներուն որ հանդարտ մնան եւ չհակազդեն: Կը թուի որ խաղաղութեան գործընթացը կանգ կառնէ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ապահովութեան ուժերը 118 ջիւրտեր սպաննած են երեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 8-ին իրաքեան սահմանամերձ լեռնային շրջաններու մէջ, բախումներու ընթացքին: Մամուլի Անատոլու գործակալութիւնը որ լուրը կը հաղորդէ, կ'ըսէ նաեւ թէ թրքական ուժերը 11 հոգի կորսնցուցած են:

ՄՆԴԱՐԱ հաստատեց որ օդային բանակի էֆ 16 օդանաւ մը եգիպտական ինկած է Հոկտ· 8-ին: Երկու օդաչուներէն մէկը փրկուած է ծովներու օժանդակութեամբ, միւսը անհետացած է: Օդանաւը յունական սահմաններուն մէջ կը դանուէր եւ յունական օդուժը ուղած է հետապնդել եւ ինկած է Քիոս կղզիին արեւմտեան շրջանը:

ԱԼԺԷՆ երեք հարիւր քմ· հեռու, հանրակաթի մը յարձակման հետեւանքով 9 հոգի մեռած է: Այս շրջանին մէջ, իսլամական խմբակները չատ գործունեայ են:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Պաշտպանութեան նախկին նախարար մը՝ Տենպիզ Կիտուվանի, պատասխանատուներէն մէկը 1992-ի պետական հարուածին որ իշխանութեան գլուխ բերաւ Շեվարնաձէն, ութ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է զինուորական քաղաքազօրքերու կազմակերպութեան համար 1995 Յունուարին: Այն ատեն ալ ձերբակալուած էր:

ՊԱՊԻՆ գործողութիւնը յաջող անցած է, ըստ վերաբոյժին յայտարարութեան, որ հաստատած է թէ գործողութիւնը կը վերաբերէր կոյր աղիքի:

ՌՈՒԱՍՍՏԱՆԻ մատուռականները հայցադուներու եւ ցոյցերու կը դիմեն ազէտալի կացութեան մատնուած ըլլալով: Ս. Պետերսբուրգի մէջ, 50 դիտնականներ ցոյց մը ըրած են Հոկտ· 7-ին բողոքելու համար պիւտճէի պարագրին (400 միլիոն Ֆր·) 44 հաստատութիւններու հանդէպ: Համալսարանի փրոֆէսօրներ, գիտունները ոչ մէկ աշխատավարձ կը ստանան: Վլ· Ստրախով, 64 տարեկան, մեծ թուրանագէտ եւ Փիզիկոս, հացադուլի դիմած է: 920 է թիւը այս դիտնականներուն որոնք ոչ մէկ աշխատավարձ ստացած են ամիսներէ ի վեր: Մոսկուայի մէջ ալ Լենին Մատենադարանը (համալսատանի Փարիզի Ազգ· Գրադարանին) պարտաւորուած է փակել արուարձանի իր մէկ ճիւղը, որովհետեւ չէր կրցած վճարել աշխատաւորները: Հետեւանքը՝ արդիւ աշխատաւորները: Հետեւանքը՝ արդիւ աշխատաւորները: Համաշխարհային դրամատազդի է: Համաշխարհային դրամատազդի է: Նութեան փրոֆէսօր մը կ'ըսէ՝ «առաջարկներ ունիմ Իտալիա, Սպանիա դասաւանդելու, բայց, կեանքս հոս է»: Ցաճախ կը լսուի՝ առաջ կ'երազէինք ազատութիւն (դաղափարական), այսօր կ'երազենք ազատութիւն (նիւթեական):

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EQUIPE»

(8 Octobre)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԳԵՐՄԱՆԻԱ
ՄՐՑՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻԻ

L'Arménie, Dieu et la paix

«Էֆիփ» մարզական օրաթերթը, Հոկտեմբեր 8-ին զրեթէ էջ մը կը նուիրէր այս մրցումին, նկարով մը ուր կը տեսնուէր խմբապետը՝ Ազամալիս Տոնոյեան: Ենթախորագրով թերթը կ'ըսէ. – «երկար ատեն զոհ էրիստոնեայ իր կանոնագրին մահմետական աշխարհի մը մէջ, Հայաստան գոյութիւն ունի այսօր խաղաղութեան մէջ: Իր փութպոլն ալ, հակառակ ընկերային եւ տնտեսական դժուարութիւններու, անփորձութեան եւ աշկերտութեան անյուսափելի շրջանին, սկսած է իմիքիճ եաւչցնել»:

Թերթին յատուկ թղթակիցը՝ Լօրան Մուսահ, երեւանէն կը զրէ իր տպաւորութիւնները: Կ'արձագանգէ հոն յամախակի ըսուած խօսքերուն. – «Աստուած հոս է, մեր զլուխներուն եւ հոգիներուն վերեւ, լուծելու համար մեր հարցերը»: Լրագրողը կը յիշէ Հայերու առաջին քրիստոնեաններն ըլլալու հանդամանքը ու կը չեշտէ անոնց խոր հաւատքը զոր ոչ 1915-ի ցեղասպանութիւնը, ոչ խորհրդային դերագահութիւնը, ոչ Ադրբեջանի հետ չորս տարիներու պատերազմը Ղարաբաղի չէզոքութեան (?) համար, ոչ 1991 Սեպտեմբեր 21-ի անկախութենէն ծագած բոլոր հարցերը կրցած են խախտել: Հայերը, կ'ըսէ, սուղ կը վճարեն վերագտնուած ազատութիւնը, կը տառապին բայց, չեն լար: Պէյֆասթէն Երեւան տանող օդանաւին մէջ, Ցարութիւն Վարդանեան կ'ըսէ իրեն. –

«Ոմանք կ'ափսոսան Ռուսերու մեկնումը: Ձիշդ է անոնց օրով աւելի լաւ կ'ապրէինք: Ամէն ինչ իր տեղն էր: Ըսելիք չունէինք, հարցեր չունէինք: Կարճ՝ օգնութեամբ ապրողներ էինք: Մեր ազատութիւնը ուղեցինք, այլեւս հարկ է բնականձնել»: Ռօսակիցէն առած տեղեկութիւններով, լրագրողը կը նկարագրէ Հայաստանի ներկան, գործազրկութիւնը, ցած աշխատավարձերը, գործադուլներու վճակուիլ եւայլն, եւայլն: Կը պատմի Երեւան, կը սքանչանայ ի տես Հրազդան մարզադաշտին «Արարատ»ի դիմաց, կը յիշէ 1973-ը երբ «Արարատ» կրկնակ չաղթանակ տարած էր Խորհրդային Միութեան մէջ (բաժակ եւ ախոյենութիւն):

Յօդուածէն դատ, հրատարակուած է Հայաստանի մրցումներուն հաշուեկշիռը անկախութենէն ի վեր· – Պաշտօնական 20 մրցում, 3 չաղթանակ, 5 հաւասար (ոչ ոքի), 12 պարտութիւն, կէտեր՝ 9 թեր, 33 դէմ: Ազգային ախոյենութիւնը կը համախմբէ 12 ակումբներ: Մրցումները երկու մասով տեղի կ'ունենան: Աշնան շրջանը՝ Յուլիս 15-էն Նոյեմբեր 15, գարնան շրջանը՝ Մարտ 1-էն Յունիս 15:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ԺԱՄԱՆԵՑ

Հոկտեմբեր 9-ին, Շորեքշաբթի օր, Մոսկուայէն Երեւան անցաւ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը՝ Հերվէ տը Շարէթ: Նախապէս, տիկին Վարդուհի Մանուկեան, որ կ'ըսէ Ա.Ֆ.Փ· ամուսնոյն բանբերն է այլեւս, յայտնած է թէ դիմում կատարած են որպէսզի Վազգէն Մանուկեան տեսակցութիւն ունենայ Ֆրանսացի նախարարին հետ, բայց, յայտնի չէր թէ պիտի կարենա՞յ:

*
**

Սահմանադրական Դատարանը վերադարձուցած է Վազգէն Մանուկեանի դիմումը (ատեւման ենթարկել նախագահական արդիւնքները) այն առարկութեամբ որ ան չի համապատասխաներ Դատարանին կանոնադրին: Պէտք է սըրբագրութիւններ ըլլան ու կրկին ներկայացուի:

*
**

Խումբ մը մտաւորականներ՝ Սիլվա Կապուտիկեան, Մարգօ Ղուկասեան, Ալվարդ Պետրոսեան, Պերճ Զէյթունցեան, Ալեքսանդր Թոփչեան, Արմէն Յովհաննիսեան, Ռուբէն Յովսէփեան եւ Ազատ Եղիազարեան յայտարարութիւն մը հրապարակած են ուր ցաւ կը յայտնեն Սեպտեմբեր 25-ին Ազգ· Ժողովին առջեւ պատահած դէպքերուն առթիւ, զանոնք հետեւանք նկատելով ընտրութիւններու ընթացքին գործուած խարդախութեանց: Կը դատապարտեն Ժողովուրդին վրայ բռնամիջոցներու գործադրումը ու կը պահանջեն ազատ արձակել ձերբակալուածները մինչեւ դէպքերու հաստատ պարզաբանումը:

*
**

Քաղաքական բանտարկեալներու պաշտպանութեան հանրային մարմնի հերթական նիստի ընթացքին կարգ մը տեղեկութիւններ տուած է փաստաբան Տիգրան Զանոյեան որ կրցած է տեսնուիլ իր պաշտպանութեան յանձնուածներուն՝ Շաւարշ Քոչարեանի եւ Ռուբէն Յակոբեանի հետ: Ուրիշ փաստաբան մըն ալ՝ Ռուբէն Սահակեան տեսնուած է Գիմ Բալայեանի հետ, Յովհ· Ասրեան՝ Դաւիթ Վարդանեանի: Ըստ տրուած տեղեկութիւններուն, դէշ վիճակի մէջ է Ռուբէն Յակոբեան խոշտանգումի հետեւանքով: Ծեծի ենթարկուած է նաեւ Դաւիթ Վարդանեան: կարգ մը բանտարկեալներ ազատ արձակուած են, ասոնց կարգին՝ Գագիկ Մկրտչեան (Հայաստանի Հ·Յ·Դ· Գերագոյն Մարմնի անդամ), Ազատ Արշակեան (Գի·ԱՐ·Ք·Մ·), Արամազդ Զաքարեան որ հիւանդանոցը կը մնայ:

*
**

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Օսլօ գացած է Հոկտ· 8-ին, տեղւոյն թանգարանին եւ Նորվեկիոյ Եկեղեցւոյ հրաւէրով:

*
**

Լ· Տէր-Պետրոսեանը չնորհաւորած են Լիբանանի վարչապետ Ռ· Հարիրի, Սուրիոյ նախագահը՝ Հաֆէզ էլ Ասատ եւլն· եւլն·:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՓԵՐԷՍ ԿԸ ՀԱՒԱՏԱՑ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Իսրայէլեւպաղեստին խաղաղութեան հոլովոյթը լուրջ վտանգ անցուց Նեթանիահուի ընտրութենէն ետք, բորբոքելով կիրքերը ու նոր բախումներու հեռանկար արթնցնելով: Ինչ որ ամէնէն ուշագրաւն է պատահած ցնցումին մէջ, Իսրայէլի նոր վարչապետին դէմ իր քաղաքացիներուն իսկ բողոքի ծաւալուն չարժումն է: Տասնեակ հազարաւորներ փողոց կ'իջնեն, հրապարակները կը լեցնեն պահանջելու համար որ յարդուին խաղաղութեան համաձայնութիւնները: Այս զանգուածին դիմաւոր դէմքն է Ս· Փէրէս որ Իսրայէլի Ազգային Ժողովին բեմէն ծանրօրէն քընդատեց վարչապետը խաղաղութիւնը վտանգելու մեղադրանքով:

«Նուվել Օպսէրվաթէօռ» չաթաթերթին տրուած հարցազրոյցով մը նախկին վարչապետը կը հիմնաւորէ իր քննադատութիւնները, տալով նաեւ խաղաղութեան իր տարբերակը:

Այսօր անուրանալի իրականութիւն է պաղեստինեան ինքնավար եւ ընդունուած կազմակերպութիւն մը: Ա–

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

«ՇԱՐԺԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 8 / 9)

Ա.ԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ԵՒՕՐԵԱՅ ՆԻՍՏԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ ԵՆ

Հայաստանի Ազգ· Ժողովը Հոկտեմբեր 7-ին վերսկսած է եւօրեայ իր նիստերը: Ազգային Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան անդրադառնալով Սեպտեմբեր 25-ի դէպքերուն, զանոնք գնահատած է մի–ջազգային որոշ կազմակերպութիւններու կողմէ որպէս Հայաստանի ժողովրդավարութիւնը կասկածի տակ դնելու փորձ եւ Մարհրդարանին վրայ կատարուած յարձակման դերակատարներն ալ՝ այդ նպատակին ծառայած խաղալիկներ: Ամէն պարագայի մէջ, ան հաստատ համոզում յայտնած է որ կատարուածը պետական հարուածի փորձ մըն էր:

*
**

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

«Արաքս» օդային ընկերութիւնը 1997 Ապրիլ 1-ին կը սկսի Երեւան – Լոնտոն – Երեւան թռիչքները:

*
**

ՄԱԿ-ի Երեւանի Գրասենեակի բակին մէջ, Հոկտեմբեր 4-ին պաշտօնական բացումը կատարուած է հաշմանդամներու համար Երեւանի առաջին թեքահարթակին, որ նախաձեռնութիւնն է Գրասենեակի հանրային տեղեկատուութեան բաժնին: Հայաստանի մէջ արձանագրուած են աւելի քան 100·000 հաշմանդամներ:

*
**

Բիւրականի աստղադիտարանի հիմնադրութեան 50-ամեակին առթիւ Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիային մէջ Հոկտեմբեր 4-ին կազմակերպուած յատուկ հանդիսութիւն որ սկսած է Վիկտոր Համբարձումեանի յիշատակին մէկ վայրկեան լռութեամբ: Հանդիսութեան յաջորդած է հնգօրեայ միջազգային գիտաժողով մը՝ «Տիեզերքի անկայուն երեւոյթները» թեմային չուրջ:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Զ.

Համալսարանը անպաճոյճ, տարածուն, պատերազմի արհաւիրքէն անցած երկյարկանի, զօրանոցի նմանող չէնք մըն է: Միաքա կուսակ ֆրանսական հին, փոքճուած ու պատկառելի, մարզկային մաքի պատմութեան մէջ փառքով ու հեղինակութեամբ լեցուած Սորպոնը, հիմնուած 1957-ին Լուի Ժ.Դ.-ի խոստովանահօր կողմէ, Հարվըրտը՝ հիմնուած 1637–ին, նոյնպէս կրօնական մը կողմէ: Ինչ հակայ խարոյկներ են, հնոցներ են քաղաքակրթութեան պահպանումին եւ յաւերժացման նուիրուած այս օճախները, ու կը տիրէմ ներսէս, ոչ թէ մեր հայկական համալսարանի որակի տարբերութեան վրայ՝ այլ բոլոր դժուարութիւններուն համար որոնց դէմ պիտի պայքարի այս քաջարի ժողովուրդը, թէ՛ հայութեան եւ թէ ալ մարդկութեան իր նպաստը բերելու համար: Մտքիս մէջ կասկած չկայ, թէ հայ Ղարաբաղը արդէն պատնէշ մըն է, Արեւմուտքի պաշտպանութեան առաջին դիծն է թրքական ոդիին, Թրքութեան վըտանգին դէմ: Ասկերան եւ Շուշի՝ Ղարաբաղի եւ ուրեմն Հայաստանի առաջին ամրոցներն են: Բայց մենք Հայերս մեր պատմութեան մէջ ցոյց տուած ենք, թէ ոգիով կռուող ժողովուրդ ենք, ոգի՝ որ չատ աւելի ազդու ղէնք է քան բիրտ ուժը (Ղարաբաղեան բանահիւսութեան նուիրուած իր հատորին մէջ, «Նշմարներ Արցախի Բանահիւսութեան, Երեւան, 1991», Լեւոն Յարութիւնեանը կը յայտնէ, թէ Ղարաբաղցիին համար, տըմարդի արարք է մէկը հրացանով սպանելը: Կ'եղրակացնեմ, որ եթէ մարդ մը պիտի սպաննես՝ քաջութիւնը պիտի ունենաս անոր դէմ յանդիման կայնելու եւ հաւասարէ հաւասար, մօտէն ու նոյն զէնքերով կռուելու: Անգլիացի պատմաբան մը տեղ մը գրած է թէ Հռոմէական կայսրութեան անկումին ընթացքը կարեւի է չափել անոր զօրքին գործածած սուրին երկարութեամբ: Պատմաբանը կ'ուելցնէր, թէ «որքան տկարանար կայսրութիւնը՝ այնքան կ'երկննար զինուորին սուրը»...): Եթէ Ղարաբաղը պիտի մնայ դարերով եւ կատարէ իր արբագան պատօնը՝ զինու ուժէ չափ, ու հաւանաբար տակէ աւելի՝ մտքի ուժէ չնորհիւ պիտի ըլլայ տակա: Լ. Յարութիւնեանին հատորը ամէն էջին կը հասկնաս, թէ բարոյական ու մարդկայնական ինչ բարձր ոգիի չնորհիւ էր, որ Ղարաբաղցիք դարերով մաքառեցան ու յաղթեցին իրենց թշնամիներուն: Եւ եթէ վերջին հինգ տարիներու կռիւներուն ընթացքին մենք տեղ տեղ իջանք Թուրքի բարոյական մակարդակին՝ տակա պարզապէս նոպայ մըն էր, որ ղէպքերը առաջ քերին մեր մէջ: Թրքարարոյ վարմունքը երբէք մաս չի կազմեր մեր նկարագրին, ու լաւագոյն ապահովութիւնը՝ համալսարանն է:

Ներս կը մտնեմ, մեծ երկիւղածութեամբ: Լոյս չկայ մուտքի սրահին մէջ ուր ուսանողներու բազմութիւն մը խռնըւեր է, գրեթէ բոլորն ալ աղջիկ: Ինչ որ տարօրինակ է, բաղդատմամբ արեւմտեան համալսարաններու՝ ազմուկի բացակայութիւնն է. զուսպ, զգոնի խոսակցութեան ձայն մը միայն: Դէմս պատին՝ քանիերեք երիտասարդներու մեծաղիր պատկերները, սեւով երիզուած: Հոն է Լորիս Գրիգորեանը իր հետ նոյն Առաջաձոր – Զլդրան ճակատի վրայ 92 Նոյեմբեր 4–ին զոհուած վեց ընկերները Աշոտը, Գագիկը, Դաւիթը, Արթուրը, Եղուարդը եւ Յարութիւնը եւ նահատակուած ուսանողներէն մաս մը: Յոյսով, երազով ու կեանքով յորդուն տղաք, հոս ու հիմա վերածուած քառակուսի սեւ – ճերմակ տարածութեան մը քայց հազարաւոր յիշատակներով, յամեցող ընկերներու յիշողութեան մէջ, անրուժելի ցաւով դեռ ապրող մայրերու եւ քոյրերու դիտակցութեան մէջ: «Ամէն երիտասարդ հետ որ կը նահատակուի ճակատը՝ աղջիկ մըն ալ քաղաքին մէջ կը մեռնի», պիտի ըսէր Արմինէն, աւելի ուշ: «Ինչպէ՞ս կարելի է մեռնիլ այսքան երիտասարդ», հարց կուտամ, կայնած մահաչուք պատին առջեւ «այսքան տարաժամ եւ յանպատրաստից, ինչպէ՞ս կարելի է ներկայանալ մահուան Մեծ Քննութեան...»: Մեղաւո՞ր կայ այդ նայուածքներուն մէջ «պացեր հանդիսա կ'ապրիս հեռու, ապահով տեղ մը, մինչ հոս, այս երկրի պիւղերուն եւ լեռներուն մէջ կը լուծուի հայ մարդու քու մեծադոյն հարցդ՝ ազգին ապագան», կը լսեմ անոնց նայուածքէն: «Մենք ալ կը կռուինք հայութեան համար», կը մտածեմ: «Սփիւռքն ալ ճակատ է, ուրիշ զէնքերով եւ ուրիշ մահերով կը պայքարինք», կը շարունակեմ, բայց համոզիչ չեմ, պիտեմ, սփիւռքահայու քնածին, անարամաբանական խղճի խայթն է որ կը խանգարէ երջանկութեան ամէն պահ: Պարտուած այդ անծանօթներն՝ կը նահանջեմ ու կը միանամ բազմութեան որ կը լեցնէ սրահը: Օտար դէմքեմ, սակայն նայող չկայ, ոչ կասկածանք, ոչ ալ հետաքրքրութիւն. – Աւելի ուշ պիտի հասկնայի այդ խուսափող նայուածքներուն իմաստը: Ապահովութեան համար, պատին կը կռթնիմ ու կը դիտեմ ուսանողութիւնը: Զարմանալի է ինչքան մեծ է տարբերութիւնը արտայայտութեանց եւ ինքնութեան բռնուածքներուն միջեւ անձէ անձ, եւ սակայն, նոյն ատեն, երեւոյթներէն անդին՝ անհերքելի բայց անբացատրելի նոյնութիւն մը, հազարական ինքնութիւն մըն ալ կայ, բան մը՝ որուն բնաւ չեմ հանդիպած ասկէ առաջ, որեւէ մէկ տեղ: Սիտնի ալ կայ այդ ներքին յարակցութիւնը անկլեւսաքսոն Աւստրալիացիներու, սակայն այդ՝ ես է որ կ'երեւակայեմ, պիտեմ, իմ օտարականի եւ Wog–ի (*) բարդոյթէս կուգայ: Հոս՝ անծանօթ եմ բոլորին, եւ իրենք՝ ինծի, սակայն անոնց հազուստի, մազերու յարդարանքի, դէմքերու եւ քալուածքի մէջէն կը զգամ անվրէպ ներքին համաձայնութիւն մը, զգանքի հասկացողութիւն մը, խոսակցութիւն մը, գրեթէ զգականական կապ մը որ իրենց միջեւ կը ստեղծէ գոց մտերմութեան տարածութիւն մը որմէ դուրս եմ ես: Օտարականի, Սփիւռքահայու յատկանիշ ըլլալու է, «օտարի» այս ներքին եւ արտաքին կերպարանքս որ թէ՛ ես կը զգամ եւ թէ ալ իրենք: Վտանգ մը կայ իմ ներկայութեանս մէջ, եւ անզգալաբար ինքնապաշտպանութեան ճակատ կազմեր են իմ դէմ: Նիհար ու ջղուտ են այս աղջիկները, ամօթխած ու խուսափողական, նման Ղարաբաղի ժողովրդային մշակոյթին: Երգը, պարը, կարճ բանաստեղծութիւնները, կենացները. ասոնք են այդ մշակոյթի արտայայտութեան եւ յարաբերութեան ձեւերը: Բայց մանաւանդ՝ մարմնի լեզուն, որով դարերու պայքարը մղեր են լեռնցի այս մարդիկը Պարսիկին, Քիւրտին, Թուրքին դէմ: Ահա այդ սղաղիր, իրենց բարբառին նման կարծր, խիտ, ժուժկալ բայց նեղքնապէս հոգեկատարեալ ճոխ մշակոյթին սրտին է որ կը զետեղուին այս աղջիկները, կը զառնան տան արմատն ու առանցքը, կը ներշնչեն երիտասարդները որոնք ճակատ կը մեկնին եւ, վերջին հաշուով՝ սերունդէ սերունդ մեր ազգի ոգեկան արժէքներու փոխանցողը, փոխադրիչը կը հանդիսանան: Կը բաւէ կարդալ «Բագինի» 1993 Սեպտեմբեր – Դեկտեմբեր բացառիկին մէջ տպուած Արցախեան ճակատի վրայ զոհուած 285 նահատակներու կենսագրութիւնները քանի մը հատը՝ համոզուելու համար զուտ – ծնող կապի ուժին եւ կարեւորութեան մասին: Հիմա քովէս կ'անցնին, դէմքերը, վար ու կը կորսուին դասարաններէն ներս: Շարաթ մը առջն էր որ պիտի ծանօթանայի այդ աղջիկներու աչքերու դաղտնիքին, դասի ժամանակ, երբ չանկարծ վեր նային, ուղիղ աչքիս՝ իրենց սեւ, կլոր ու չողաբծակ բիրերէն, առ հասարակ դունաթափ դէմքին մէջէն, որ երիղուած է խոիւ, սեւ մազերու յորդ թափուած քով: Այդ երկվայրկեան էր որ այդ աչքերը իրենց ամբողջ դեղեցկութիւնը կ'առնեն ներսէն ու կը փայլատակեն սրտի ուժ մը, արթնութիւն մը, քաջութիւն մը որ իրենց բառերն ու երկրին բարոյական օրէնքը չեն արտօնած ազատօրէն ցուցադրել: Ու ոչ մէկ չոայլ չարժում կամ խօսք, ոչ մէկ խաղ կամ ֆանթէզի եւ կեանքի ինքնաթիռ ոճ, ոչ մէկ աւելորդ դղացում. բոլորնալ կարդասահ ու լուռ՝ պիտի երթան ու դրան ետեւ իրենց տեղերը դասարանին մէջ:

Ներկայ եմ երկու դասերու, մէկը հայերէն, միւսը անդլերէն, աշակերտներու հետ պարզ ծանօթացումի համար: Դասատուներուն պատերը լերկ են եւ դուռնաթափ, սեղաններն ու աթոռները՝ մաշած: Կաւիճ կամ կայ կամ չկայ: Մութ է քիչ, բայց ուսանողները ամբողջական կեդրոնացումով, մատիտը ձեռքերնին, դլուխները կախ՝ կը հետեւին ուսուցչին խօսքերուն: Ոչ մէկ հարցում կամ ընդմիջում, եւ անկասկած որ կարդապահութեան ոչ մէկ հարց կընայ ծագիլ: Բացառիկ լրջութիւն կը տիրէ, «պալէի» մը նման՝ ոչ մէկ սխալ կամ աղատ չարժում «մարդկային միտքը ինչպէ՞ս պիտի ստատգրուի միսերու եւ օրէնքներուն բանաէն», կը մտածեմ, նայելով ուսուցչին որ կը թուի ըսել աչակերտներուն. «Նայեցէք, ինչ որ կ'ըսեմ ձեզի՝ ճշմարտութիւն է, դուք կրնաք ձեր անձնական կարծիքը ունենալ, սակայն դիտցէք թէ միայն ես պիտեմ ճշմարտութիւնը»: Բայց պատուհանէն թռչունի երդը կը լսուի, աղուոր, երիտասարդ ու սիրահարական օդ մը կ'ընէ, «իմ դասերս այսպէս չեն կրնար ըլլալ, անկարելի է», կը խորհիմ, «պիտի ազատագրեմ այս երիտասարդներուն միտքերը, իմ մէջէս Սփիւռքը պէտք է ճանչնան ... ու սիրեն», կը խորհիմ, դասարանէն դուրս ելլելով ուսուցչին հետ: Դասէն ետք կ'երթամ հայերէն լեզուի ու գրականութեան ամպիոնի սենեակը ուր հաւաքուեր են ուսուցիչները: Ընդմերս, քիչ մը ջղապիրկ եւ զգոյշ բայց սրտաբուխ ընդունելութեան կ'արժանանամ: Աթոռ, թէյ, կոնիաք, պիսքուի, հարցումներ, ժպիտ ու խնդուք. հինգ – վեց ուսուցչուհիները ուսանողներէն աւելի համարձակ են, «բնական վերապահութիւնը օտարի մը հանդէպ մարդոց կողմէ որոնք նոյն ընտանիքի անդամներ չեն» պէս կ'ապրին իրենց քաղաքին մէջ», կը խորհիմ «կամաց կամաց սիրտերը կը գտնեն իրենց բնական ջերմութիւնը», ու կը ջանամ ես ալ բնական հնչել ու շարժիլ:

Անմիջական կապ՝ Ղարաբաղի աւագ բանաստեղծներէն դիւցազներգակ Սկրտիչ Յովհաննիսին հետ է, սիրուած ու յարգուած քերթող, հայրենասիրական ու քնարերգական բազմաթիւ հատորներու հեղինակը, եւ որ ամպիոնի «Տէկանոզ կամ վարիչն է նաեւ: Շատ չատ աշխատներ պիտի ունենամ իր տունը ճաշի երթալու, զրուցելու, պարտէզ Սահինակերտ չրջակայ դիւղերը եւ բաւական մը մօտենալու Ղարաբաղի հոգիին: Լաւագոյն ձեւը պինք ներկայացնելու՝ իրմէ քերթուած մը տալն է: Առնուած է «Արցախեան Ղօշանչներ» հատորէն (Երեւան, 1991):

ԳԻԻՂ ՀԱՅՐԵՆԻ

Իմ մանկութեան ոտնահետքեր,
Պատանութեան իմ թեւածում,
Ջահելութեան կրակ երգեր,
Իմ սիրոյ եռք, հասունացում:
Կարօտների իմ սերմնացան,
Իմ օրօրոց, իմ մայր անուն,
Երազների իմ ծիածան,
Դու հացատոյր իմ թոնրատուն:
Այս իրնչ լաւ է, որ մնացի
Քո գրկի մէջ, միշտ փարուած էգդ,
Որ խօսում եմ աշխարհի հետ
Մօրը պաշտող զաւակի պէս:

(*) Արեւելքցի

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՄ...

ՈԳԵԿՈԶՈՒՄ

ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿՆ Է

(1895-1966)

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Երեսուն տարի առաջ, 1966–ին, Լոս – Անճըլըսի մէջ՝ ուր հրաւիրուած էր բանախօսելու համար, սրտի տաղնապի մը հետեւանքով 71–ամեայ իր կեանքը կնքեց Խարբերդի Փերչենճ գիւղի զաւակ ու ղբաբական իր վարուցանով մեծահարուստ քերթող եւ արձակագիր Համաստեղ:

Գիւղէն եկող դրագէտներ չա՞տ ունի հայ դրականութիւնը. գիւղը պատմող դրագէտնե՛ր ալ: Բայց անոնցմէ ոչ մէկուն մէջ կայ այնքա՛ն հարազատ, գիծով ու գոյնով բացորոշ, բաբախուն, անայլայլ բարքերով ու անխաթար տոզմնեռով ընթերցողին փոխանցուղ վարուցան՝ որուն վարպետն է եղած ան:

Իր ենթահողը հայրենի հողն է միշտ: Երբ կուսակ միջավայրն ու մթնոլորտը իր ծննդավայր Խարբերդի, կամ ամերիկահայ իր չրջապատէն կը մեկնի երբեմնի գիւղին ու անոր տիպարներու սեւեռումին՝ հայրենի՛քն է, որ կը կախարդէ գինք ու իր ամբողջ ներաշխարհը. այն պէ՛տ ինչպէս իր հերոսներէն Կար Ամուն է, օտար ափերու վրայ,

Հարազատ ու բաբախուն է հայրենի հողը իր պատմուածքներուն մէջ՝ բնութեան տարերքով, գիւղին տիպարներով, ժողովուրդի բարքերով. հաւաքական ապրումովը Խարբերդցիին, – աւելի լայն ծիրով մը՝ գեղջուկ Հայուն: Անոնք կը պահեն իրենց միամտութիւնը, հոգիի կուսութիւնը, երազապաշտութիւնը, երկիւղած հաւատքը, Հայութիւնը՝ բարոյական ու հոգեկան բոլոր յատկանիշներով: Ջեն ժժդունած, չեն ձեւաղեղծուած նոր չրջավայրէ թելադրուած քաղքենի բարքերէ:

Համատեղ 18 տարու է տակաւին, երբ կուգայ Նոր Աչխարհ, – Միացեալ – Նահանգներ, ու կ'ապրի հայահոծ Պոսթընի մէջ, ուր Խարբերդցին եւ ընդհանրապէս հայ գիւղացին, իրենց հետ են բերած հայրենի հողին անչօչափելի հարբուտութիւնները: Անոնց հետ կը չնչէ, անոնց մտերմութեամբ կը վերանորոգուի: Իր գրականութեան համար ան ունի այն նո՛ր ենթահողը՝ որուն ձգողութիւնը բերած է «Երկրէն»: Անբռնազբօս, անճիւղ բխումով մը կուգան յիշերն՝ գիւղին բոլոր տիպարները, գիւղը՝ ամբողջ: Չի չափազանցեր, չի թռնանար նոյնիսկ իր լեզուին վրայ, որ գրականութիւն չըլլալու իր պարզութեան մէջ խոկ գիւղագրական սեռի ամէնէն անխառն, արդարօրէ՛ն ամէնէն չքեղ արտայայտութիւնն է:

Գրական իր առաջին փորձերը դրի առած է 1917–ին՝ «Հայրենիք» օրաթերթի մէջ. իսկ 1922–էն սկսեալ, երբ ամագիր «Հայրենիք»ի հրատարակութեան ձեռնարկուած է, եղած է մնայուն աչխատակիցներէն մէկը Ռուբէն Դարբինեանի: Իր պատմուածքներէն «Զռհը կար Ամուն էր», «Շէն Գիւղի Հին Օրերէն», «Աստղկան Սայլը» և «Տափան Մարգար» հրատարակուած են օրաթերթի 1921–ի թիւերուն մէջ:

Այս քանի մը պատմուածքներէն զատ, ամսագիրներու հաւաքածոյին մէջ տարածած է բազմաթիւ դրական էջեր: Քառասուն եւ հինգ տարի (եւ աւելի) համատեղ մնաց «Հայրենիք»ներու պատնէշին վրայ, եւ արտասահմանեան դրողներու մէջ, ոեւէ՛ մէկէն աւելի, կրցաւ ճառագայթել դէպի հայրենիք՝ Խորհրդահայ տարեդրութեանց չրջանին:

Իր «Գիւղը» եւ «Անձրեւ» հատորներէն մինչեւ «Սպիտակ Ձիաւորը», «Հայաստանի լեռներու սրնգահարը», «Աղօթարան»ն ու «Առաջին Սէրը»՝ անմեռ վկայութիւններ են մեր ժողովուրդի նկարագրային ու բարոյական անհատականութենէն, խորամատ ու անփոխարինելի արժանիքներէն, յաւերտենական տիպարներէն, հերոսներէն ու խոնարհ մեծութիւններէն:

Ձլչատակե՞նք միւսներէն ալ, – «Քաջն Նազար եւ տասներեք պատմուածքներ», «Սրբազան Կատակերգութիւն», «Տոմար Մաթիական»...

Ըսե՞նք թէ գործերու այս պատկառելի բանակին մէջ, որքան գրականութեան որակը, նոյնքան եւ պանծալի ստեղծագործող անձը՝ իբրեւ մարդ, կը յատկանչուին տոհմական աղնուականութեամբ մը, բարութեան թափանցիկ ջերմութեամբ մը, դուներ՝ որքան խօսուն, կեանքով ու ապրումով հարազատ, մարդկայնական՝ որքան ազդաչունչ:

Առօրեայ իր կեանքին մէջ ալ տարբեր չեղաւ Համատեղ:

Իր ամէնէն խորունկ թախիծին մէջ անդամ՝ վարակիչ բերկրանք մը կար. իր ամէնէն սուր հեգնութեան մէջ խոկ՝ դուրգուրանք, սէր, արդար խանդաղատանք կար: Իր ամէնէն թանձր տխրութեան ու դառնութեան մէջ անդամ եղբայրութիւն կար:

Հայութիւն, հայրենիք, գիր ու մշակոյթ՝ իր ամէնէն մօտալ օրերն անդամ, արիող պաչտամունքներ եղան իրեն համար: Եւ պատահմունք չէր որ դաւադիր մահը գինի զգետնեց ա՛յն պահուն՝ երբ Հայ Մշակոյթի փառքը կր հիւսէր Յորելեանական հանդիսութեաց բեմէն եւ հայութեան պատգամ կ'ուղղէր «գիր ու դպլամ» սիրելու, – հպա՛րտ ըլլալու մեր դարաւոր վաստակով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԱԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐԸ

Աֆղանիստանի մայրաքաղաքը այնպէս ինչպէս անցեալ ղարուս կիսուն, քաղաքացիական բարուքիւններու բեմ ղարձաւ կրկին: Սեպտեմբեր 27–ին համայնավար նախկին նախագահը Նաճիպուլլահ ՄԱԿ–ի չէնքէն դուրս քաշուեցաւ ուր ապաստանած էր 1992–ին իշխանութենէն վարուելէն ի վեր, ու հրապարակաւ կախաղան հանուեցաւ: Ասով աֆղանական ինձաին համար համաձայնութեան բոլոր յոյսերը չքացած կը նկատուին:

Ղապուլի ղրաւումը ստստուածաբանութեան ուսանողներու –թալիպան– կողմէ, վերջ տուած չէ պինտալ ընդհարումներուն: Կան տակաւին չըջաններ որոնք անոնց ձեռքը չեն անցած:

Թալիպանեան չարժումը սկիզբը առած է 1994–ի աշնան, Փաքիստանի մէջ: Շատ մը ազիւններու համաձայն ան կը ղեկավարուի վաքիստանցի նախկին զինուորականներու կողմէ որոնք հանգստեան կոչուած են: Հիմնուած է հակադրուելու համար ղապուլի մուճահեղինեներու կաւարութեան որ կը մերժէր մօտենալ Փաքիստանի: Թալիպաններու զէնքերը ուզան հոնկէ, իսկ դրամը՝ Սաուտի Արապիայէն:

Անոնց ղեկավարը՝ մոլլա Օմար վեց հոգինոց անցքի կառավարութիւն մը նշանակած է ու յայտնած թէ իր հակակշռին ներքեւ չըջաններուն մէջ ամէնէն խըստաբարոյ իսլամական սիւննի օրէնքները պիտի կիրարկուին: Սիւննիական յատկանիշներու նախընտրութիւնը Իրանի եւ Տաճիկիստանի ընդդիմութեան կրնայ բախիլ· անոնք արդէն մօտ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տան չէի Աֆղաններու, առիթներու եւ այլ ազդութիւններու նըկատմամբ որոնք Իրանի եւ Կեղբ. Ասիոյ հանրապետութիւններուն հետ յարաբերութիւն կը մշակեն: Այս պարագան կրնայ պատճառ ըլլալ որ Իրան ու Տաճիկիստան զինուրական օժանդակութիւն բերեն թալիպաններու ընդդիմացող Աֆղաններու:

Ներքին մէջ Միացեալ – Նահանգները սառամոմներ ունին: Փաքիստան իրենց պաշտպանն է եւ հովանաւորեալը, բայց կրնար երկար առեն հանդուրժել թալիպաններու չափ նախնական իսլամականներու: Ռուսաստան եւ Չինաստան եւս որոնց տարածքներուն վրայ կը բազմանան իսլամական խմբաւորումները, կրնան նոյնպէս միայն մասհոդուիլ մոլեռանդ թալիպաններու յաջողութեամբ ու կատարած բրտութեամբ: Աֆղանիստանի հարաւային չըջանին վրայ անոնց ակրտապետութիւնը կրնայ երկիրը երկուքի բաժնել:

Աֆղանիստանի ներկայի կացութիւնը մտահոդիչ է Հնդկաստանի համար ալ, քանի որ թալիպանները ոչ մէկ համաձայնութեան կողմնակից են: Երկար ժամանակի վրայ թալիպաններու յաջողութիւնը կրնայ սուղ արժել Փաքիստանի: Ներկայի կացութեան դէմ Իրանի, Տաճիկիստանի, Ուզբեկստանի, Չինաստանի, Ռուսաստանի եւ Միացեալ – Նահանգներու դիրքին պէտք է ուշադրութեամբ հետեւիլ: Խաղաղութեան պահպանումի Ուա– Չինկթընի ջանքերը այսօր ամբողջովին լուսանցքային մնացած են: Ոչ ոք կրնայ դուշակել թէ ի՛նչ կ'ըլլայ ապագան երկրին որ բանուած է բուռն վերիվայրումներու մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Աղքատախնամ Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդի ժողովը տեղի ունեցաւ իր կեդրոնատեղին՝ 77, ռիւ Լա Ֆայէթ, 75009 Փարիզ, Սեպտեմբեր 24, 1996-ին եւ ընտրեց վարչութեան անդամները. –

Պատուոյ նախագահ՝
Պ. Ռաուլ Գազանճեան:

Գործադիր Մարմին՝
Վարչական Խորհուրդի նախագահ՝
Պ. Աւետիք Եսիգարտաշեան,
Փոխ–նախագահ՝ Պ. Նոէլ Պագըրճեան,
Գանձապահ՝ Պ. Զարեհ Պէրպէրեան,
Ընդհանուր Քարտուղար՝
Պ. Խաչիկ Խաչիկեան,
Փոխ–Գանձապահ՝ Պ. Ալէն Թուհատեան,
Փոխ–Ընդհ. Քարտուղար՝
Պ. Ռոժէ Գազեան:

Խորհրդականներ՝
Տիկին Նատիա Ֆէռ, ՊՊ. Ժան Ազնաւուր, Արթիւր Պէյլէրեան, Ժան Մատոյեան, Սերժ Միասէրեան, Շառլ Մովսէսեան, Ժագ Փոսթոյեան, Կրէկուառ Թուղլուեան, Էտուար Վարդանեան:

BUDGET PROVISIONNEL DE L'ANNEE 1996

DEPENSES OU CHARGES D'EXPLOITATION		
Participation à caractère social		262.000,00
Secours réguliers	22.000,00	
Secours exceptionnel	50.000,00	
Bourses Collèges	50.000,00	
Dons	20.000,00	
Bourses Etudiants	120.000,00	
Charges de personnel et charges sociales		210.000,00
Achats et charges externes		190.000,00
Impôts, taxes et versement assimilés		30.000,00
Subventions accordées		5.000,00
Dotation aux amortissements		90.000,00
		787.000,00

RECETTES OU PRODUITS D'EXPLOITATION	
Cotisation	35.000,00
Dons manuels	220.000,00
Subventions	12.000,00
Produit des manifestations, quêtes et collectes	50.000,00
Participation frais de Siège	121.100,00
Produits financiers	348.900,00
	787.000,00

ՄԻՔԱՅԵԼ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆԻ ՆՈՐ ՖԻԼՄԸ՝

ԼԱԲԻՒՐԻՆԹՈՍ

Հոկտեմբեր 16–ին, Ֆրանսայի մէջ, պիտի ներկայացուի Միքայէլ Դովլաթեանի նոր ֆիլմը՝ Լաբիւրինթոս, որու գլխաւոր դերասաններն են Սերժ Աւետիքեան, Նորա Արմանի, Ֆրունզէ Դովլաթեան, Կարէն Ջանիբեկեան, Մանանա Մելքոնեան եւ Միքայէլ Դովլաթեան: Արտադրողներն են՝ Արմէնֆիլմ (Երեւան), Պռամրաննկ Փրոտիւքսիոն (Փարիզ) մասնակցութեամբ Ք–Ֆ աս սթիւտիօ (Փրակա) եւ Սիբենա Ֆիլմի (Փրակա):

Խորհրդանիշներով խճողուած լաբիւրինթոս մը...

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԽԱԺԱԿ ՕՀԱՆԵԱՆ ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐԷ ՓԻԷՐ-ՊԷՆԻԹԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 1–ի երեքշաբթի իրիկունը առիթը ունեցանք դիտելու Լիոնի հայ լուսանկարիչ Խաժակ Օհանեանի արուեստին նոր նմոյշներ:

Թէեւ ցուցադրուած պատկերները ունին չուրջ քսան տարիներու հնութիւն, կը մնան սակայն այժմէական, որովհետեւ կը ներկայացնեն Ալժէրիայէն, իսլամական աշխարհէն, դէմքեր, տիպարներ, ապրելակերպեր՝ որոնք աւանդական են:

Խաժակ Օհանեան քանի մը անգամներ ճամբորդած է Ափրիկէ, կանդ առած է Ալժէ, Պէլ – Ապէս, Մզապ, Թամանռասէթ եւ Սահարայի կողմերը: Իր դործիքը պըտըցուցած է քօղարկուած կիներու, երիտասարդ պեղկուհիներու, փաթթոցաւոր ծերունիներու, բոպիկ երախաներու վրայ: Յաջողած է նոյնիսկ ընդունիլ ընտանեկան յարկերէ ներս ու լուսանկարել:

Ցաւակ, խօսուն պատկերներ՝ որոնք կ'ենթադրեն, լուսանկարիչին կողմէ թէ դործիքին – հաւանաբար երկուքին կողմէ – տեսնելու, դիտելու ձիրք մը որ կը յատկանշէ արուեստագէտը:

Խաժակ Օհանեան կը ցուցադրէ այս պատկերները Փիէր – Պէնիթի Մշակոյթի Տան մէջ, տեղւոյն քաղաքապետարանի հրաւէրով: Ցուցահանդէսին բացումը կատարուեց քաղաքապետ Ժան – Մարի Միք· իր պոհունակութիւնը յայտնեց իր չուրջը, կարեւոր բարմութեան մը ներկայութեան համար եւ դրուատիքը ըրաւ մեր հայրենակիցին, լուսանկարչական արուեստին մէջ համբաւ ունեցող անձ մը, այս կողմերը եւ շատ աւելի հեռուները:

Փիէր – Պէնիթ Լիոնի արուարձաններէն մէկն է, չուրջ տասնեակ մը քիլոմեթը հեռու քաղաքին կեդրոնէն, Ցուցադրութիւնը կը մնայ բաց մինչեւ Հոկտ. 29, կէս օրերէ վերջ, ժամը 16–էն 20:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Հիմա հինգ դիակ կար աչքերնուս առջեւ:

Ոստիկաններէն մին որ կը հսկէր այդ սպանութիւններուն՝ դէպի Թօփհանէի կողմը կ'երթայ եւ քիչ մը ետքը կը վերադառնայ մուհաճիրի սայլակով: Սայլորդին հետ մէկիկ մէկիկ դիակները կը հաղվէն ու կը լեցնեն սայլակին մէջ, յետոյ հին աղտոտ լաթ մը կը ծածկեն վրան, ոստիկանը կը նստի սայլորդին քով եւ ճամբայ կ'ելլեն դէպի կամուրջ:

Ցետակ մը թիթեւացում կը զդանք երբ դիակները կը հեռանան մեր աչքերուն առջեւէն:

Կիները կը դադրեցնեն իրենց լացը եւ չղեհուին պաշտօնեաները այլեւս չեն հսկողը:

Ալ իրիկուն եղած էր: Քարափին վրայ նոր զոհեր չէին բերեր մեռցնելու, սակայն Ղալաթիոյ մէջ միշտ կը լսուէին հրացանի ձայները:

Օտարազգիներու պատկանող բոլոր չինքերուն վրայ կը ծածանէր անգլիական, Ֆրանսական, իտալական կամ յունական դրօշակը եւ կը տեսնէինք այդ դրօշակաւոր առուներու տանիքներու վրայ, սպասաւորը, ներս մտաւ գոչելով.

– Դարձեալ մարդ կը մեռցնեն կոր քրտիին վրայ:

Պատասխան կիսատ ձգելով ամէնքս սառդուխէն վեր խուժեցինք:

Բիրերով զինուած նոյն ամբոխն էր որ կատաղօրէն հնկած էր երեք հայ բեռնակիրներու վրայ:

Հարուածները անընդհատ կ'իջնեն ամէն կողմէ:

Ցետոյ կը տեսնենք որ սպաննիչները կը ծռին դիակներուն վրայ եւ կը սկսին զանոնք կողոպտել:

Այս անգամ երեք ոստիկաններ ալ կը մասնակցէին կողոպուտին:

Ջարդողները կը մեկնին արիւնոտ բրբերը ուսերնին զարկած, իսկ երեք ոստիկանները կը նստին մօտակայ սրճարանը եւ երեք խահուէ ու երեք նարկիլէ կ'ապսպրեն:

Վար կ'իջնենք ճաշերնիս ուտարտելու:

Երբ սուրճը խմելէ ետք նորէն կամընջակին վրայ կ'ելլենք, մութը բոլորովին կոխած է ու կապերը վառուած: Երեք դիակները կեցած են իրենց տեղը եւ ոստիկանները իրենց նարկիլէնին կը քաշեն:

Թօփհանէի կողմէն երեք սայլակ կը յառաջանան: Երբ առաջին սայլակը կը հասնի դիակներուն մօտ, ոստիկաններէն մին կը կեցնէ զայն ու կը պոռայ սայլապանին՝ երեք հայ բեռնակիրներու դիակը ցոյց տալով·

– Ատոնք ալ մէկը դիր:

– Իմ կառքիս մէջ տեղ չկայ, կը գոչէ սայլապանը, թո՛ղ մնանները առնեն:

(Շար. 17)

(Շար. Ա. Էջէն)

նոր պատասխանատուները Իսրայէլի խօսակիցներն են: Իսրայէլի տնտեսութիւնը կախում ունի խաղաղութենէն եւ պաղեստինցիներու խաղաղութիւնն ալ իր կարգին կապուած է տնտեսութեան: Այս իրականութիւնը այնքան կենսական է փէրէսի համար որ ան պատրաստ է ի նպաստ Նեթանիահուի քուէարկելու եթէ այս վերջինս խոհեմութիւնը ունենայ չվտանգելու հաստատուած հոլովոյթը: «Իշխանութիւնը չէ որ կը շահագրգռէ զիս, այլ խաղաղութեան հոլովոյթը» կ'ըսէ ան:

Նախկին վարչապետին համար ցաւալի է յատկապէս Իսրայէլի տեսանկիւնէն, տեսնել որ Եւրոպայի մէջ իր յաջորդը կը նմանցնեն մինչեւ իսկ Լը Փէնի: Ինչ կը վերաբերի իրենց անձնական յարաբերութեան, միշտ յարգանքի վրայ հիմնուած է ան. բայց Նեթանիահու՝ քաղաքական դէմքը փէրէսի արժեւորումով ան է որ գործի սկսաւ է այն համոզումով որ քաղաքականը պարզապէս չարունակութիւնն է հեռատեսիլի հաղորդումներու: Իր մօտ ցայտուն է հռետորական ձիրքը. երբեմն կը յաջողի համայել, բայց երբեք համոզել: Վարչապետութեան առաջին 100-օրեայ շրջանին մէկ որոշում միայն տուած է ինչ որ աղէտի համազօր եղած է: Սրբազան վայրերու ներքեւ պտնուած վապուղին լանալու որոշումն է ան որ կատարելապէս զուրկ է ամէն չահագրգռութենէ. ոչ հնադիտական, ոչ կրօնական, ոչ ալ ռազմավարական արժէք ունի. ու այսօր ծանօթ են այդ որոշումին պատճառած քաղաքական հետեւանքները:

Նեթանիահուի այդ որոշումին մէջ փէրէս կը նշմարէ ազգայնական կեցուածքի մը արտայայտութիւնը: Առով ան կարծեց թէ աչխարհին առջեւ փաստեց երուսաղէմի վրայ Իսրայէլի գերիշխանութիւնը: Իսկ զոհերուն պատասխանատուութիւնը ամբողջովին վերագրեց Արաֆաթի:

Փէրէս ըսելով հանդերձ թէ անընդունելի է որ պաղեստինցի ոստիկաններ իսրայէլցի զինուորներու կրակեն, կը վստահեցնէ թէ Արաֆաթ չէ նման հրաման մը արձակողը: Ինք անցեալին անոր պարկեչտ գործակցութեան փաստերը ունեցած է: Մինչդեռ Նեթանիահու կ'ամեսէ այն վիրաւորանքը զոր կը պատճառ ոչ իր գործընկերոջ, երկար ատեն մերժելով հետ տեսակցութիւն ունենալ, կը մոռնայ թէ այդ ընթացքով պատուար կանգնած է խաղաղութեան հոլովոյթին:

Փէրէս վարչապետին կեցուածքին մէջ կը տեսնէ անոր տրուած դաստիարակութեան մեծ ազդեցութիւնը: Ան անած է այն գաղափարաբանութեամբ թէ Հրեաները առանձին են ու ամբողջ աչխարհը ղէմ է իրենց, ուրեմն պէտք է միչտ ապահով կարդան բոլորին:

Այս մօտեցումը չի կրնար տեղ գտնել յարափոփոխ աչխարհի մը մէջ: Վերջին տարիներուն ականատեսը եղանք համայնավարութեան անկումին ու միաբեւեռ աչխարհի մը. ատոր պիտի յաջորդէ բազմաբեւեռ աչխարհ մը ուր իրենց խօսքը պիտի ունենան Ամերիկացիներուն հետ Ձինացիները, Եւրոպացիները, Ռուսերը, Հնդիկները եւ ուրիչներ, բոլորն ալ պիտի ուզեն կապ հաստատել Մէջին – Արեւելքի հետ: Եթէ մինչ այդ շրջանը հաստատող ուժ մը չեղաւ, աննախատեսելի են կարելի վերիվայրումները: Փէրէս կ'ուզէ որ այս հեռանկարով նկատի առնուին Պաղեստինի հետ յարաբերութիւնները եւ ոչ թէ փապուղիի մը պատմութիւններով: Այսօր ինք ալ կ'ընդունի որ խաղաղութիւնը վիրաւոր է, բայց ոչ մեռած: Կ'ափսոսայ որ իր երկիրը առիթը վախցուցած է աչխարհին նուիրելու դարավերջի հրաչք մը որ իսրայէլեւարար ու խորայէլեւպաղեստինեան խաղաղութիւնը պիտի ըլլար, իր կարծիքով այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ իմաստ կրնար ունենալ Սպիտակ Տան հանդիպումն ալ որ միայն Միացեալ – Նահանգներու նախագահական ընտրութեան մրցակցութեան խաղը առաջ տանելու ծառայեց:

Պատասխանելով հաչտութիւն ուզելու արաբական կեցուածքին ու անոր մէջ Սուրիոյ դիրքին առընչուած հարցումի մը, փէրէս կ'ըսէ թէ Սուրիա կոզմնակից է պատերազմին աւարտին, բայց կ'ուզէ որ հաչտութիւնը իր պայմաններով ըլլայ: Ցեսոյ, Նեթանիահուի իրենց ըրած առաջարկը բաւական քաջալերական է. ան լսած է որ եթէ Սուրիա օգնական ըլլայ իրեն Լիբանանի մէջ, ինք ալ կողմնի բարձունքներու հարցով կ'օժանդակէ իրենց: Ասոնց հետ փէրէս լրջօրէն նկատի կ'ունենայ ահաբեկչութեան երեւոյթն ալ որ նոր բան է ու ոչ ոքի կողմէ նախատեսուած: Ան կրնայ յայտնուիլ աչխարհի ոեւէ մէկ կէտին վրայ ու աղեղութիւն պոքծել:

Զոյգին վերջին հարցումը կը վերաբերի փէրէսի ուղղուած ամբաստանութիւններու թէ ան պինած է պաղեստինեան ոստիկանութիւնը: Ան կը մերժէ այդ ամբաստանութիւնը, հարց տալով թէ՞ե թէ ո՛ւր տեսնուած է անզէն ոստիկանութիւն մը: Կը յիչեցնէ նաեւ այն ոճրավարձերը որոնք կանխուեցան այդ ոստիկանութեան կողմէ, Արաֆաթի հրահանգով: Վերջին խօսքերը կը կրկնեն փէրէսի համոզումը խաղաղութեան նկատմամբ: Նոյնիսկ աչք առնելով անուղղելի լաւատես մը նկատուելու հաւանականութիւնը, կ'ըսէ թէ հակառակ ամէն բանի խաղութեան հոլովոյթը անդառնալի իրականութիւն է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ներկայիս կը հաղորդուի Ֆրանսահայութեան թէ՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին պատարագ եւ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց, Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր եկեղեցիներուն մէջ, հայրենի մեծահամբաւ երդահան՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ-Ի

հոգիին համար:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարդողներուն:

A. A. A. S.

Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.

Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսկի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մաուղօրհնութիւնը եւ չինութեան 21-րդ տարեդարձը՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Խորենացւոյ, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն եւ Ներսիսի Կայեցւոյն:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ իւրաքանչիւր Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆ�ց. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԷՍԱՅԱՆ

ՀՐԱՒԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Փարիզի Խաչեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 27, Կիրակի, ժամը 15-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՕՐԱԿԱՐԳ. ..

1. – Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,

2. – Հաչուետուութիւն,

3. – Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Խաչանցիները եւ համակիրները:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարկօ Բարխեանին եւ Ժէնա Սինանեանին իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝ Արուսեակ Յակոբեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մատաղ օրհնութեան օրն է: Այս առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎԱՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Պատարագէն ետք կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանդստեան պաշտօն եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւներուն, հանգուցեալ բարերարներուն, հոգաբարձուներուն եւ զպրաց դասի անդամներուն հոգիներուն համար:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՔ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Սէն-Ժերմէն Զաւօ Շանթ մասնաճիւղը, իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Շորեքչաբթի, Հոկտեմբեր 9, ժամը 18·30-ին

32, avenue Saint Jérôme, Salle C. A. Q.

Ս. Դ. Հ. Կ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոցեալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւնը, կ'իմացնէ փարիզահայ գաղութին թէ այսուհետեւ իր վարչական հասցէն է՝

HENTCHAKIAN
97, rue La Fayette
75010 PARIS
Tél. et Fax : 01 46 45 20 48.

MARSEILLE

l'UGAB — *Jeunes* organise

sa

SOIREE

de

RENTREE

Samedi 12 Octobre
à partir de 22 heures

— *D. J. Sako & Avo* —

P.A.F.: 80 F. + 1 consommation
Membres: 60 F. + une consommation

327, Boulevard Michelet
Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire,**
l'**UGAB** organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30

dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

P. A. F. : 750 Frs.

Tenue de Gala

Renseignements : **45 20 03 18 / 42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —
Tél. : 91 77 61 66 / 91 93 59 07.

RECHERCHONS

Pour école hébdomadaire ou bi-hébdomadaire, nous recherchons à louer un local approprié, 4 pièces, de préférence avec jardin, Paris ou proche banlieue.
Tél. : 43 . 98 - 15 . 59.

ASSOCIATION MEKNIK

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

URGENT

La M.C.A. recherche une personne pour Contrat Emploi-solidarité Bilingue Français / Arménien pour travaux d'employé de bureau

Les candidats doivent remplir strictement les conditions administratives prévues à cet effet.

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville.
Tél.: 43 76 55 89 — Fax: 43 78 66 64

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11
VENDREDI
11 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.960 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.960

ՀԱԿԱՀԱՅ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ ՄԸ ՆԻ ՏԱՊԱՐԻՆ ԿՈԹԻՆ ՆՈՐՕՐԵԱՑ ՏԱՐԲԵՐԱԿԸ

Հոկտեմբերի առաջին օրերու Պոլսոյ հայկական թերթերը ցասով ու ընդվզումով արձագանգեցին Թրքական թերթի մը հակահայ կեղծ ու պատիր հրապարակումներուն: Անոնք, յայտնապէս, Թրքահայ մարդը թշնամիի, դաւաճանի դերին մէջ ներկայելու նպատակը կը հետապնդեն ու դիաւոր թիւրախ առած են զաղութին յարձակդոյն լէզհանութիւնը՝ պատրիարքարանը:

Թերթը որ կը ծանօթանալ — ազգայնական ոգեւորութեամբ ծանօթ է, կը կոչուի «ՀԷՐԻԹԻՒՆ». խնդրոյ առարկայ հրապարակումները արուած են երկու յայնորդական թիւերով ու աչքառու խորագիրներով: Առաջին դրուածքը խորագրուած է «Հայկական խաղը» (Սեպտեմբեր 27), երկրորդը՝ «Պատրիարքութեան պայքարը» (Սեպտեմբեր 28): Առաջինին մէջ կը պատմուի որ Պատրիարքարանի շրջանակին մէջ «կրթական հիմնադրամ» մը հաստատած է ուր հաւաքուած դրամարկները պիտի ծառայէին Հայաստան կ'ուղարկուելու, կը տեղեկացուի տակաւին որ այդ հիմնադրամին նախագահն է Հայկ Ալանեան որ Պոլսոյ գործի շրջանակին մէջ ծանօթ դէմք է:

Գրութիւնը կ'ըսէ թէ Պատրիարքարանը իրաւունք չունի կեդրոնացած գրամահաւաք կատարելու. կ'ամբաստանուի որ անոնց ճամբաներով տնտեսական ուժ հանդիսանալու եւ Հայաստանի ու այլ երկիրներու հետ տնտեսական գործակցութեան նպատակ կը հետապնդէ: Կը խօսուի պէտրամներու մասին, որոնց համաձայն գումարներուն մէկ մասն ալ կը դրկուի հայկական ահաբեկչական կազմակերպութիւններու որոնք թրքական դեսպանատան պաշտօնատարները կը սպաննեն, կամ բռնաննած են:

Երկրորդ դրութիւնը կը մեկնի այն տեսակէտէն թէ Պոլսոյ Պատրիարքը նոր հնարանք է ու թացուած է յայորութեան պայքարը: Այս մասին մէջ անդրադարձ ամբաստանութիւններ կ'ուղղուին Մեսրոպ Մութաֆեան Եպիսկոպոսին. ան կը ներկայացուի որպէս ազգայնամոլ ու Թուրքիան վարկաբեկող ձեռնարկներու հեղինակ մէկը: Աւորը որպէս փաստ, կ'ըսուի թէ Եպիսկոպոսը Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններու նկատմամբ արուած ոչ ժողովրդավար եւ ճնշումի քաղաքականութեան մասին բողոքի նամակ մը հասցուցած է Միացեալ — Նահանգներու նախագահութեան թեկնածու Պ. Տոլի: Ան կ'ամբաստանուի նաեւ պատրիարք ըլլալու համար համայնքին մէջ Նահան Եպիսկոպոս Սմաճեանը վարկաբեկող տարաձայնութիւններ սփռելու յանգանքով: Դէպի Անատոլուի նախկին հայկական շրջանները կազմակերպուած արտօյներու մասնակցութիւնն ալ կը մեկնաբանուի միսիոնարական գործունէութեամբ. իբրեւ թէ Մեսրոպ Եպիսկոպոս հոն հայկական քարոզչութիւն կը կատարէ, այդ շրջաններուն մասին հակաթուրք կամ թուրքիոյ անյարմար պրակներ կը հրատարակէ, եւայլն:

Թուրքիոյ հայ մամուլը զատապարտելէ ետք հրապարակումը, հերքեց կատարուած անհիմն ու նպատակաւոր ամբաստանութիւնները: Սակայն, պարզ է որ այդ շրջանակին մէջ զանգուածներու համար չատ աւելի ազդեցիկ է ղրպարտուած թիւնները նոյնիսկ ամէնէն անհեթեթ ու անարդարանալի հեղեղը, քան հայկական թերթերու եւ պատասխանատուներու հերքումի բացատրութիւնները ու հաւատարմութեան ապացոյցները, խոստումները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հ. ՏԸ ՇԱՒԷԹԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս դրեցինք, Հոկտեմբեր 9-ին, Երեւան ժամանեց Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Հ. տը Շաւէթ եւ օդակայանը դիմաւորեցին Արտաքին նախարար՝ Վահան Փափազեան, տեղակալը՝ Վարդան Ոսկանեան եւ այլ պաշտօնական անձնաւորութիւններ:

Նոյն օրը երկու Արտաքին նախարարները հանդիպում ունեցան որու ընթացքին քննարկուեցան Ֆրանքեհայկական յարաբերութիւններու յետագայ զարգացման կապուած դանազան հարցեր: Երկու խօսակիցները չեզոքած են որ երկու երկիրներու քաղաքական կապերը չատ ջերմ են եւ գործակցութեան լայն կարելիութիւններ կան:

Ինչ կը վերաբերի տնտեսական հարցերուն, ընդգծուած է որ այդ մարզին մէջ չատ ընելիքներ կան: Խօսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ մշակութային յարաբերութեանց հարցը: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը տեսնուած է նախագահ Լ. Տէր — Պետրոսեանի հետ: Տեսակցութեանց ընթացքին չօշափուած հարցերը եղած են — երկկողմանի յարաբերութիւնները, Անդրկովկասի շրջանային զարգացման մէջ Ֆրանսայի դերը, Լեռնային Ղարաբաղի հարցի կարգաւորման Ֆրանսայի աւելի աշխոյժ մասնակցութիւնը եւ Հայաստանի ներքին վիճակը Սեպտեմբեր 25-ի ղէպքերու լոյսին տակ:

Մարդ կարղալէ եօք «Հերկիւն»ի բանական մանրամասն ու թուականներու, անուններու նշումով կատարուած ցեխարձակումները, անկարելի է որ չմտածէ անոնց «աղբիւր»ին մասին: Ուրկէ՞ «Հերկիւն»ի ճամբան կը բռնեն այդ յօրինքները որոնք չատ դիւրին չէ որ նիւթուին հայկական շրջանակներու, պատրիարքարանին, եւայլն անծանօթներու կողմէ:

Նման հետաքրքրութիւն պատասխանը կը դանէ Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին Հոկտ.ի 4-ի «Ահա՛ մարդը» խորագրուած խմբագրականին մէջ. հոն կան հետեւեալ տողերը. «Հերկիւն»ի Պոլսոյ ներկայացուցչութենէն դեկավար մը հեռաձայնեց լով նիւթին մասին տեղեկութիւն ու մեր կարծիքը խնդրեց, աւելցնելով. «մենք այս նիւթը պատրաստեցինք հայ հայրենակիցի մը հեռաձայնով մեզի հաղորդած տուեալներու հիման վրայ: Նոյն անձը լուրը տուաւ նաեւ երկուշաբթի ժողովին ուր դրկեցինք մեր թղթակիցները, բայց ոչ մէկ տեղեկութիւն կրցանք ունենալ»: «Ակօս»ի խմբագիրը կը դրէ. — «Շիտակը ըսելով, քնա՛ւ չզարմացանք: Որովհետեւ շատ լաւ կը ճանչնայինք հայրենակիցի այս տեսակը»...:

Թուրք լրագրութեան բացատրութենէն հետ չզարմացողները միայն «Ակօս»ի խմբագիրները չեն վատահաբար— Հայտն «բռնամանութիւններու»ուն ու «Տապարին կոթը» առակին ծանօթ ամէն մարդ նոյն հակապէցութիւնը պիտի ունենար:

Ա. ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Մարմարա» Հոկտեմբեր 8-ի իր թիւին մէջ, կ'արձագանգէ նախորդ իրիկուան հեռատեսիլէն սփռուած հարցազրոյցի մը Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի հետ: Կուտանք նոյնութեամբ:

*
**

Թուրքիոյ «Քանալ — Տ» հեռատեսիլի կայանը երէկ դիշեր (Հոկտեմբեր 7) ընդհատուր լուրերու մէջ բաւական լայն տեղ տուաւ իր թղթակիցներէն Շէվքէթ Օզանի կողմէ Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը: Հարցազրոյցի ընթացքին, բացի Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյցի դրուագներէն, ցոյց կը տրուէին նաեւ տեսարաններ Երեւանէն, Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցական Կորհրդարանականներու վեհաժողովի Երեւանի մէջ կայացած նիստէն, ընտրութենէն վերջ ընդդիմադիրներու կողմէ Ազգային Ժողովրդանի վրայ կատարուած յարձակումէն ու պատահած բախումներէն:

Հարցազրոյցը կատարուած էր Նախագահական Պալատին մէջ, ուր Հայաստանի նախագահը ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուաւ Թուրք Թղթակցին: Թղթակիցը կը նշէր որ նախագահական ընտրութենէն վերջ Հայաստանի նախագահը, որ ծայրը ծայրին չհաճած էր ընտրութիւնները, նեղ օրեր տպրած էր եւ մերժած էր տեսակցիլ օտար ոեւէ լրագրողի հետ: Այնուհանդերձ սիրով ընդունած է «Քանալ-Տ»ի թղթակիցը եւ յատուկ ուշադրութիւն դրած Թուրքիոյ:

Հարցազրոյցի ընթացքին Լեւոն Տէր — Պետրոսեան ըսաւ որ Հայերու կողմէ զբաւուած հողամասերը երկար ժամանակ պահելու դիտաւորութիւն չունին, իրենք պատրաստ են այդ հողամասերը վերադարձնելու: Իրենց միակ ուզածն այն է որ ճչդուի Լեռնային Ղարաբաղի քաղաքական կարգավիճակը եւ լուծուի Լաչինի միջանցքի խնդիրը:

Ըստ թղթակցին, Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի համաձայն, Հայաստանի անկախութեան դոյատեւումը կախեալ է Թուրքիայէ, քանի որ առմնական զանելու բացումը ամէն ինչ պիտի փոխէ: Շրջափակումը եւ այդ պատճառաւ ստեղծուած դժուարութիւնները չատ տկարացուցին Լեւոն Տէր — Պետրոսեանը եւ արդիւնքն այն եղաւ որ ծայրը ծայրին չհանդուրժեց ընտրութիւնը: Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի կարծիքով Թուրքիա սխալ կը դործէ երբ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները տարբեր ազդակներէ կախեալ կը պահէ: Թուրքիոյ հետ բնականոն յարաբերութիւններու ստեղծումը պիտի նպաստէ ղարաբաղեան հարցի լուծման ալ:

Գալով ընտրութենէն վերջ պատահած դէպքերուն, Լեւոն Տէր — Պետրոսեան կ'ըսէ որ ընդդիմադիրներու կատարած բռնարարքը վիրաւորեց Հայաստանի ժողովրդավարութիւնը եւ բարոյական վնաս պատճառեց: Բայց յեղաշրջումները նոյնութեամբ պիտի չարունակուին, այս դէպքերը Հայաստանի քաղաքականութեան վրայ որեւէ ազդեցութիւն պիտի չդործեն եւ այդ արարքներուն պատասխանատուները օրէնքի առջեւ հաշիւ պիտի տան:

Հարցազրոյցի վերջաւորութեան երբ թղթակիցը հարց տուաւ թէ Թուրքիոյ համար ի՞նչ խօսք ունի, Լեւոն Տէր — Պետրոսեան որ ցարդ հայերէն խօսած էր, թրքերէնով «Սէլամ մարա» ըսաւ. Ցետոյ աւելցուց «Սէլամ Տէմիրէլէ վէ թիւրք հալքընա» (բարեւներ Տէմիրէլին եւ թուրք ժողովուրդին):

ԳՐԱՆԱՍ — 98

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՑԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ՉՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԳԵՐՄԱՆԻԱ 1-5

ԷՔԻՓ ԿԸ ԽՈՐԱԳՐԷ՝

L'Allemagne sans pitié

«Հակառակ արդիւնքին, խաղը մեզի համար այնեաց ալ դիւրին չեղաւ որեան կը կարծուի: Հայաստանի լաւ հաւաքականի մը դէմ յանդիման եկանք, որու հոգիով պայքարելու եւ թէքնիք որակը կարելի չէ անտեսել...»: Գերմանիոյ մարզիչ՝ Ֆոկսի այս արտայայտութիւնները լաւագոյն բնութագրումն են Հոկտ. 9-ի խաղին:

Հրազդան մարզադաշտը հաւաքուած չուրջ 40.000 հանդիսատեսներու ներկայութեան մրցումին առաջին 20 վայրկեանները բաւական հաւասարակշռուած խաղի մը տպաւորութիւնը ձգեցին, մինչեւ որ 20-րդ վայրկեանին Գերմանացիները ազատ հարուածով մը —իրաւարարին ալ փոքր-ինչ աջակցութեամբ, ինչպէս էքիփ ալ կը դրէր— հաշիւը բացին, իրենց դերակշռութիւնն ալ դնելով մրցումին վրայ: Ճիշդ այն պահերուն երբ կը կարծուէր թէ գերմանական կէտը արթնցուցած է Հայերը եւ հակազդեցութիւնը հաւասարութեան կէտով մը պիտի պսակուի, Գերմանացիները իրենց աւանդական պայծառատեսութեամբ եւ իրատեսութեամբ արձանագրեցին 2-րդ եւ 3-րդ կէտերը (26-րդ եւ 39-րդ վայրկեաններուն): Մինչ հայկական երկու հարուածներ ճողերուն կը բախէին, հակառակորդները 67-րդ եւ 81-րդ վայրկեաններուն կ'օգտուէին հայկական խումբին յարձակողական դիրքէն, որ բոլորովին տկարացուցած էր պաշտպանական դիծը: Վերջապէս Միքայէլեան 85-րդ վայրկեանին վարպետ հարուածով մը կը յաջողէր նշանակել Հայաստանի կէտը փրկելով պատիւը:

Էքիփի Երեւանի թղթակիցը Լորան Մուասէ կը դրէ թէ Հայաստանի հաւաքականին առջեւ կը ծառանային երեք տուեալներ Գիտնալ, Ուզել եւ Կարենալ՝ ընդդէմ Եւրոպայի վերջին ախոյեանին, որու համբաւն ալ հաւանաբար իր դերը խաղացած է արդիւնքին մէջ:

Հայաստան դաշտ ելած է հետեւեալ կազմով. —

Պերեզովսկի — Սուֆիասեան, Խաչատրեան, Յովսէփեան, Տէր-Զաքարեան, Յովհաննիսեան (Տէր-Պետրոսեան՝ 46րդ) Վարդանեան, Տոնոյեան, (Ա. Աւետիսեան՝ 46րդ), Մխիթարեան, — Ասատուրեան, Միքայէլեան: Մարզիչ՝ Խ. Յովհաննիսեան:

Խաղէն եաք մրցումը մեկնաբանած են էրիք Ասատուրեան եւ Միշէլ Տէր-Զաքարեան: Անոնցմէ առաջինը ըսած է.— «Միշտ չէ որ յարգեցինք տրուած հրահանգները: Նաեւ այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ Բ. կիսախաղին, նոյնիսկ եթէ Գերմանացիները տարած էին հաշիւը, իւրաքանչիւրը ըրաւ իր ուզածը: Ցատակ է որ, այս մակարդակին, դեռ փորձառութեան քաւականը պակաս ունինք, եւ սկսնակի այն սխալները, զոր գործեցինք անպատասխան չէին կրնար մնալ աշխարհի լաւագոյն խումբին կողմէ»: Իսկ Տէր-Զաքարեան ըսած է.— «Երբ երկու ազատ հարուած կը հրամցնենք Գերմանացիներ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Է.

Դասէն եաք Սոկրատ Յանեանը զիս իր տունը կը հրաւիրէ, «Ղարաբաղեան» իւրայատուկ ճաշի մը: Ճամբայ կ'իյնանք ու քանի մը վայրկեանէն կը հասնինք իրենց Թաղը: Թաղ ըսելով պիտի հասկնանք հարիւրաւոր ընտանիքներէ բնակուած, վեց յարկանի չորս հակայական զուգահեռ կառոյցները, իրարմէ քանի մը տասնեակ մեթր հեռու, պատերազմի հետքերը հագճեպ պարակուած եւ իրար «կպցուած» լուացքի անթիւ թելերով: Միակ գոյնը՝ ծառերուն կանաչն է եւ չէնքերուն դորշը: Մինչեւ հինգերորդ յարկ աստիճանները մաքուր՝ բայց մերկ են: Ամէն կողմ, վազվռտող երախայ, չատախօս, որկրամոլ հաւ, աննպատակ կայնած չուն: Երեք — չորս կին նստեր կուտ կ'ուտեն, կը խօսին: Պատշգամներուն՝ հին ապրանքներու, փայտէ դէզերու, թիթեղներու խճողում: «Կեանքը ինչպէ՞ս կրնայ առաջ երթալ ասանկ տեղ մը, ինչքա՞ն ապսիւրտ են սա հսկայ, տգեղ կառոյցները չուրջի գաճաճ, խառնիխուռն տուներու մէջտեղը անկուած» կը խորհիմ «սա ինչ անխիղճ ճարտարապետութիւն է»: Աչխարհին գործը կայ տակաւին մինչեւ որ այս տգեղ կուտակումը ցեխոտ ճամբաներու, պատշգամներու եւ պատուհաններու ճաշակաւոր բնակարաններու ձեւը առնայ ու երախաները մեծնան դեղեցկութեան եւ կարգ — կանոնի ամէնօրեայ ապրումին մէջ: Կասկած չունիմ սակայն թէ մէն մի Սեւիսանակերտցիի սրտին մէջ երկնց քաղաքը, իրենց հետ ու իրենց նման տառապած այսքան տարի, աչխարհի ամէնէն սիրելի, անփոխարինելի քաղաքն է: Պզտիկ յարկաբաժին մըն է, նման հարիւրաւորներու որ աւելի ուշ պիտի ճանչնամ հոս ու Հայաստան: Հեռաձայնը աւրուած է անշուշտ, բայց եւ լեկարականութիւնը կը բանի: Ամէն կողմ դիրք ու զորք: Ճաշը պարզ է եւ անպաճոյճ — թարմ եւ առատ բանջարեղէն (երբ «խոտ» բառը զործածեցի, Յանեան անմիջապէս սրբագրեց ըսելով «խոտը կեն-դանիները կ'ուտեն: Ասիկա բանջարեղէն է»), մսեղէն եւ (ասիկա աւելի ուշ պիտի դիտնամ) ամէն սեզանի եւ ամէն ճաշի անխուսափելի եւ պատուական մասնակիցը՝ Ղարաբաղի կոնիաքը: Եւ անշուշտ՝ բարիդալուստի կենացը՝ որ մաս կը կազմէ ամէն զաւաթի որուն հեղուկը չի հոսիր՝ եթէ երկու անոյշ խօսք չբանան ճաշի արարողութիւնը: Անմիջապէս կը զգամ թէ ճաշը պատրուակ է մարդկային կապի վայելքին ու հաղորդական խօսակցութեան: Կարճ է կեանքը այս լեռներուն վրայ եւ յիմարութիւն է այդ սուղ վայրկեանները միայն փոր լեցնելով անցընելը: Յանեանը կը խօսի իր պաշտելի Արցախի մասին, Դիզակի, Մոռւ սարի, Թարթառ գետի եւ անթիւ հին ու նոր հերոսներու մասին: Գոց գիտէ ամէն քար ու ակ, լեռ ու դիւղ, ու կը հիանամ այս հոգեկան բովանդակութեան: «Աս ըլլալու է արմատի պզտկութիւնը» կը խորհիմ, պզտիկ նախանձով մը նայելով քովս նստած թաւ, սեւ յօնքերով ու ձիւնի պէս ճերմակ մազերով մարդուն: Բաժակս սեղանին կը զարնեմ ու կը վերցնեմ «ձեր կենացը» կ'ըսեմ, առաւելագոյն անկեղծութեամբ: «Բարի եկաք ու բարով մնաք մեր մէջ» կ'ըսէ: Մաղթանքը պիտի «բռնէր» մինչեւ վերջին վայրկեանը:

Ղարաբաղցիին ամէնէն յարգի ու յատկանշական կերակուրը՝ ժնդալով հացն է (ժնդալ բանջարեղէն կը նշանակէ): Ինչպէս որ Ցրանսացիին սեղանին պատուոյ տեղը պանիրին է եւ մեծագոյն նախատինքը՝ պանիրը մերժելն է, այնպէս ալ Ղարաբաղի մէջ՝ ժնդալով հացը չուտելն է: Շատ համեղ, դեղատեսիլ, դիւրամարս եւ աննդառատ «թխուածք» մըն է որուն մասին կուտամ լրիւ տեղեկութիւն, քաղելով Լեւոն Յարութիւնեանի հատորէն: «Թխում են հիմնականում դարնանն ու աչնանը, Որակի առաջին յատկանիշը պատրաստուելի բազմատեսակութիւնն է: Միջուկի բաղադրութեան մէջ մտնում են կանաչեղէնի բոլոր ուտելի տեսակները՝ բանջարանոցային թէ վայրի, ճռճռուկ, պռավատրա, սմսմուկ, եղիճ (ortie), մանուշակ, դինճ (coriandre), սամիթ, չողղամի եւ բողկի տերեւներ, պտուտուն, փուռփուռ, կնճմնճուկ, ռեհան, քավար, գառնականջ (oseille), խաղազ, սոխ, թրթընջուկ եւայլն, եւայլն: Այս բոլորը լուանում են, ընտրում փափուկ, մատղաշ մասերը, յատուկ տախտակի վրայ սուր դանակով մանր կտրատում: Որպէս համեմ օգտագործում են աղած պըղպեղ, ամախ, վայրի մանրահատ նուռ (վերջիններին կարող է փոխարինել մանր կտրատած լուսաչան) և խառնում պատրաստուկին: Կառուցուկ ձկիթը ցողում են պատրաստուկի վրայ, մի քանի անգամ խառնում են երկու ձեռքով: Ամորձ զանգուածը բաժանում են միջին մեծութեան գնդերի: Գունդը գրտնակով թացում են ու կանաչ մասուցից նրա վրայ դնում 1 — 2 բուռ եւ եղերը միացնում իրար: Նորից գրտնակով նրան տալիս են էլիպսի ձեւ եւ դնում կրակին խարկուած չոջի վրայ, յաճախակի շրջում մինչեւ թխելը: Ճաշակում են տաք վիճակում, խմում են դինի»: Ահա այս է նշանաւոր ժնդալով հացը: Ու եթէ այս նկարագրութեան առաջին պարբերութեան վերջաւորութեան դրուած «եւայլն»ը բանալու ըլլանք՝ 118 խոտաբոյսի նոր տեսակներու անհնչելի, խորհրդաւոր ու մեր ականջին կատարելապէս անծանօթ անուններ կ'աւելնան ցանկին վրայ — ըղվըսահաքի, ծմկճափան, ծտըճինջեխ, կլրճնուկկոնը, կնդըմնեմակ, չղըխինդեղնը, մշըհանու — զոզըզար, չնրկուտեմնը եւայլն: «Զկայ զարթաղցի մը որ երկրին բոլոր բոյսերուն անուններըը եւ տեսակները անդիր չգիտնայ», կ'ըսէ Տիկին Մարկոն:

Կէսօրէ եաք բաւական ուշ եմ կը դառնամ իմ տունս: Ճշդրիտ հասցէս՝ Օրջոնիկիձէ փողոց, Թիւ 1 Ա., յարկաբաժին 12-ն է: Ամմիատան, որ Օրջոնիկիձէի միւս կողմը կը բնակի, կուզայ ըսելու թէ Ա-պահնի կարդադրութեամբ ինք կը ըսանձնէ կերակուրի, լուացքի եւ սենեակներու պատասխանատուութիւնը: Զարդացած, միջին տարիքի բայց զրկանքի մէջ ապրող կին մըն է որ զաւակներուն եւ ամուսնոյն հոգը ունի սրտին եւ ուսերուն: Մաքի մարդ ըլլալուս մեծ յարգանք ունի ինծի հանդէպ: Հիմա կերակուրս բերած ու խոհանոցը դրած է ինծի համար:

Ընկեր Սերժիկը եւ ընկեր Արան կուգան հիմա: Վառարան, ծուխի խողովակ, ածխի վայր բերած են: Քանի մը ուրիշ ընկերներ ալ կան:

— Ի՞նչ կ'ըլլանք կոր, ընկեր Սերժիկ, կը հարցնեմ:

— Պաղ է, պաղ կ'ըսէ Սերժիկը, որ կուսակցական պատասխանատուն է Սեւիսանակերտի եւ Արցախի մէջ, ևկանք տաքցընելու տունդ, ընկեր Վահէ:

Կէս ժամէն չնորհքով կրակարան մը կը վառի սենեակիս մէջ, ծխնելոյղէն ծուխը դուրս կը յորդի, այրող փայտի բոյրն ու ճարճատիւնը, կը լեցնեն սենեակը, ջուրը կը տաքնայ կրակարանին վրայ, սենեակս յանկարծ հոգի ունեցաւ, սկսաւ ապրիլ, ինքնութիւն երեւան եկաւ: Հեռատեսիլի մեքենան ալ սկսաւ աչխատիլ, ծաղկեփունջ մը կայ վրան, տղաքը բազմոցներն ու սեղանը կը տեղափոխեն որ աչխատանքի դիւրութիւն ըլլայ, Արմիտա սուրճ մը չինած է բոլորիս, կը նստինք կը չաղակրատենք...: Կոխ, արիւն եւ մահ տեսած աղաք են, վտրձուած եւ փաստուած, եւ իրենց այս համեստ, անսեթեւեթ երեւոյթին տակ մէյ մէկ իրաւ, վաւերական մարդիկ են: Ե՞ս ինչ բերած եմ հետս «եկած եմ ճիշդ այդ հարցումին պատասխանը գտնելու», կը մտածեմ: Բայց արդէն կեանքին անիւը սկսած է դառնալ եւ Ղարաբաղի մեր տղաքը հիւրասիրութեան եւ զօրակցութեան չունչը բերած են որպէսզի օտար չզգամ: Փաստօրէն, երկու տեսակ դաչնակցական կայ — լեռնային դաչնակցական եւ դաշտային դաչնակցական: Ես պիտի՝ որ մասին մէջ կը մտնեմ — քաղաքէն եկած պուրժուա դաչնակցականն եմ «Աստուած տայ որ այս տղաքը յուսախաբ չընեմ», կը մտածեմ...: Աւելի ուշ, երկու չաբաթէն, իմ բերած սիւնքեան հայկական ութժէքին հարցը նորէն պիտի դրուի առջեւս, այս անդամ աւելի տրամատիկական կերպով երբ պիտի հանդիպիմ այդ տարաչարշիկ ֆէտայիին՝ Ապարանցի Պաւլիկին:

Կէս գիշերը չատ հեռու չէ: Կրակը մարած է ու կը մտենամ պատուհանին: Լուռ է Թաղը, հոս հոն պզտիկ լոյսեր աչք կ'ընեն ինծի: Ինչքա՜ն եւ մնացած է Ղարաբաղը քաղաքակրթութեան անվերջանալի մարաթոնին մէջ, դեռ քանի՛ տասնամեակ պէտք է տքնի, մտածէ, պայքարի, զոհուի եւ աչխատի՝ որպէսզի հասնի առջեւէն վազողներուն, որպէսզի իր մարդկային բոլոր կարողութիւնները առաւելագոյնս օգտագործէ մեքենաներու, կարգ ու կանոնի, զեղակերտ միջավայրի, հեչորնթաց կենցաղի հազար դիւրութիւններու չնորհիւ: Բայց նաեւ ինչքա՜ն առաջ է իր մրցորդներէն՝ իր ոզեկան կեանքի, ներքին որակի, մարդիկ իրար զօդող զգացական կապերու զարգացման մէջ, իր պարզ, բնական մարդկայնութեան մէջ: Միւսներուն չափ քաղաքակրթուած չէ, բայց անոնցմէ չատ աւելի մշակուած է եւ ափերն է յիշատակներով, հէգեաթենեւրով եւ սովորութիւններով փոխանցուած հարստութեան մը, որ նախանձը կը զրգռէ ինծի պէս քաղաքակրթուած մարդու մը: Գիտելիքներու պզտիկ պաշար մը չալկած եկած եմ ոչ թէ իրենց բան մը սորվեցնելու — հասարակ դիւղացին ինձմէ տասնապատիկ աւելի խմաստուն ըլլալու է — այլ պարզապէս օգնելու որ ժամանակ չհատնի, աւելի քիչ յոգնին, աւելի արագ ու դիւրին ճանչնան իրենց մրցակիցները Սիսնիի, Փարիզի ու Մոնրէալի մէջ: Եկած եմ մանաւանդ երիտասարդներուն մտքերուն պատուհաններն ու դուռները քիչ մը աւելի բանալու, ճանչցնելու իրենց նախահայր Արեւմտահայերուն եւ աւելի մօտ՝ սփիւռքահայ հօրեղբայրներուն արուեստին եւ ինքնութեան մի քանի յատկանչական կողմերը: Ի՞նչ ընդունելութիւն պիտի գտնեմ այդ փայլուն աչքերով, ներհակ ու զգաստասահ ուսանողներուն մօտ: Չեմ գիտեր: Գրեթէ բացարձակ անտրտչութեան մէջ հասայ Սեւիսանակերտի համալսարանը: Ի՞նչ սորված են Արեւմտահայոց եւ Սփիւռքահայոց դրականութեան մասին, ի՞նչ գիրքեր կան համալսարանի գրադարանը, քանի՞ պահ դաս պիտի տամ, քանի՞ դասարանի, ի՞նչ մակարդակի դասարաններ են, քանի՞ չարաթ դաս պիտի տամ, գրամեքենայ կամ բազմատիպիչ մեքենայ կա՞յ եւայլն — ոչինչ գիտէի այս մասին: Վասքօ տա Կամալին նման, նոր աչխարհ մը կը մտնէի: Պր. Յանեանը քիչ մը լոյս սփռեց այսօր, սակայն դեռ օդին մէջն եմ: «Շնորհքով արկածախնդրութիւն է ասիկա», կը խորհիմ հիմա, եւ սենեակ դարձած, «եկած եմ սորվելու, իմ կարդիս, անսահմանը բաները իմ ժողովուրդիս մասին, եւ այդ միջոցաւ՝ իմ մասիս չատ մտերիմ ու չատ ընդհանուր ճշմարտութիւնները», կը չարունակեմ, «վաղը կը սկսիմ իմ նոր, աննախընթաց եւ առանձնաշնորհեալ կեանքս»:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԱԲԱՐ

Երբ առաջին անգամ մեր եկեղեցիներուն մէջ հնչեց կրօնական արարողութեանց եւ խորհրդակատարութեանց մէկ մասին աչխարհաբար թարգմանութիւնը՝ փոխանակ պրաբար բնաղրին, ընդվզում մը դղաց իմ մէջ: Եկեղեցին մեր պրաբարին վերջին թերդն էր եւ մրակ ապրող ու այցելու ընդունող թանգարանը: Մեր ժողովուրդը այլեւս միայն եկեղեցիին մէջ էր որ պրաբարը լսելու առիթն ունէր: Միայն եկեղեցւոյ մէջ էր որ մենք կրնայինք անդրադառնալ թէ որքան գեղեցիկ էր պրաբարը, որքան հաճելի կը հնչէր ան մեր ականջներուն նոյնիսկ եթէ զայն լրիւ չհասկնայինք կամ բնաւ չհասկնայինք: Ան հեչատալուր երաժչտութիւն մըն էր մեզմէ չատերուն համար, որ աւելի խորհրդաւոր կը դարձնէր արարողութիւնը եւ չատ աւելի ուժեղ կապերով մեզ կը հաղորդէր մեր անցեալի մշակոյթին հետ: Ուրեմն դոնէ եկեղեցիին մէջ պէտք էր կարելի չափով պահէինք պրաբարը: Այսպէս մտածեցի երբ առաջին անգամ քահանայ մը եկեղեցիի մը մէջ աչխարհաբարի վերածուած ձեւով կարդաց խորհրդակատարութեան մը մէկ մասը:

Բայց խոստովանիմ որ այդ աչխարհաբարը միաժամանակ անակնկալ հաճոյք պատճառեց ինծի, որովհետեւ լրիւ հասկցած էի այն պատճէնը, զոր աւելի ադառնի կը հասկնայի: Ուրեմն սա՛ էր ահաւասիկ այն ինչ որ քահանան ըսել կ'ուզէր աւելի առաջ երբ նոյնը կը կարդար պրաբարով:

Հիմա բառերը եւ դաղափարը աւելի յստակ էին: Եթէ յաջորդ անգամ նոյն պատճէնը դարձեալ պրաբարով լսէի, այս անդամ աւելի լաւ պիտի հասկնայի, որովհետեւ այլեւս պիտի թէ ինչ կ'ըսուէր հոն:

Ճիշդ է: Մեր ուսուցիչները մեր պըղտոցական չրջանին տարիներ ամբողջ պրաբար սորվեցուցին մեզի: Այնքան պրաբար, որքան աչխարհաբար: Մենք այդ չրջանին մասամբ կրնայինք պրաբար պրծել ու հասկնալ: Հակառակ ատոր, այսօր կը դժուարանանք: Եթէ մենք, որ այնքան պրաբար սերտած ենք, կը դժուարանանք, այսօրուան սերունդը կամ պարզ ժողովուրդը ի՞նչ ընէ, ի՞նչպէս հասկնայ: Ուրեմն ես սխալե՞ր էի, մեր հողեւոր իշխանութիւնները լա՞ւ ըրած էին արտօնելով որ պարբերաբար աչխարհաբարով կարդացուին կարդ մը խորհրդակատարութիւններ ու արարողութիւններ:

Բայց չուտով անդրադարձայ որ աչխարհաբարը, որքան ալ զործնական օգտակարութիւն ունենար եւ հասկնալի դարձնէր կարդացուած աղօթքն ու աստուածքը, բան մը պակսեցուցած էր պրաբարին թելադրած խորհուրդէն: Գրաբարը, իր անհասկնալիութեան մէջ իսկ բարձր թելադրականութիւն մը ունէր թէ մեզի, եւ թէ վստահաբար բոլորին համար: Զէինք հասկնար, բայց բաներ մը կը կռահէինք: Թերեւս աւելի խորունկ ու խմաստունը դանել կը կարծէինք կարդացուածին մէջ քան ինչ որ կար: Նաեւ աւելի բանաստեղծական, աւելի աստուածհնչուն, աւելի երկնային ու ներչնչող: Կարծես գրաբարը աւելի լաւ կը ճշդէր մեր տեղը ժամանակին ու պատմութեան մէջ: Կարծես աստիճան երկրաւոր դառնայ: Եկեղեցականները, որոնք կը մերժեն իշխանութիւնները, որոնք կը մերժեն մեր հաւատքին բովանդակութիւնը դիտութեամբ բացատրել, որոնք չեն հանդուրժեր որ հաւատքին բովանդակութիւնը դիտական սկզբունքներով ու մէթոտներով հարցաքննուի, որոնք այս նիւթին մէջ յանկարծ կրօնքը վեր կը բարձրացնեն մեր դիտութեան ու թէքնիքապիտութեան երկրաւոր գած մակարդակէն ու այն կերպով զայն կը վեհացնեն, նոյնը պէտք է ընեն արարողութիւններու ու պատմունքի աւանդական ձեւերուն մէջ: Մարդ պէտք է զգայ որ, երբ կը մտնէ եկեղեցին նոյնպէս, կարճ մէջոցի մը համար տեսէն իր դուռը կը փակէ աչխարհիկ ապրումներու վրայ ու կը յանձնուի երկնաւոր ապրումներու, եա պիտի ըսեմ՝ պրաբար ապրումներու:

Ռ. Հ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

հայացուց՝
Հ. ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ
Մխիթարեան Ուխտէն

Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1996

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆՔ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ԺՈՂՈՎԸ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԱՅ ՄԷՋ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօնի հռչակման 1700-ամեակի նշման աշխատանքները հետզհետէ լայն թափ եւ ընթացք կը ստանան։ Կեդրոնական Յանձնախումբը Ամենայն Հայոց Հայրապետի նախագահութեամբ եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Հայրապետի (Բ. նախագահ) եւ երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ պատրիարքներու առենապետութեամբ ընդհանուր ուղղութիւն եւ ոգի տուաւ Գործադիր Մարմնին, Սեպտեմբեր 1996 թուականին Ս. Էջմիածնի մէջ դումարուած նիստի հանդիսաւոր բացման ընթացքին։

Գործադիր Մարմինը ցարդ ունեցած էր երկու նիստեր եւ մէկ խորհրդակցական հանդիպում։

Սեպտեմբեր 2 եւ 3-ին Գործադիր Մարմինը դումարեց իր երրորդ նիստը, այս անգամ Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ, ընդ հովանաւորութեամբ Ամենայն Հայոց Ն. Ս. Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 2-ի առաւօտեան, Վեհ. Հայրապետը ժողովը բացաւ Տէրունական աղօթքով եւ ողջունեց Գործադիր մարմնի անդամներու ներկայութիւնը Ս. Էջմիածնայ մէջ և ապա նշեց, որ գոհ է մնացած Փարիզի Յունիս 14-ի խորհրդակցական ժողովի արդիւնքներով, բայց յոյս յայտնեց, որ այդ ժողովին բխած թելադրանքներն ու որոշումները պէտք է իրագործուին յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, յատկապէս ներգրաւելով օտար գիտնականներ, հայ մասնագէտներ, գիտական կեդրոններ, եւ առաւելագոյնս օգտուելով անոնց ընձեռած հնարաւորութիւններէն եւ առաւելութիւններէն։

Վեհափառ Հայրապետը յայտնեց, որ Գործադիր մարմնի մէջ որոշ փոփոխութիւններ մտցուած են։ Նոր անդամներն են Գերշ. Տ. Գարեգին Ս. Արք. Ներսիսեան եւ Գերպ. Տ. Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան։ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Ս. Արք. Աշճեանը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմէ եւ համախորհուրդ Տ. Տ. Գրիգոր Ա. Կաթողիկոսին՝ նշանակուած է Գործադիր Վարիչ, հիմնական գրասենեակ ունենալով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ։

Վեհափառ Հայրապետը ուրախութեամբ յայտնեց, որ գործնական ընթացքի մէջ Երեւանի Մայր Տաճարի կառուցման դադրեր, եւ թէ ամէնուր, յատկապէս Արտասին — Ամերիկա եւ վերջերս կարուած հովուապետական այցելութեան ընթացքին նկատած է, որ մեր ժողովուրդը խանդավառութեամբ կ'ընդառաջէ 1700-ամեակին եւ տասնեակ մը անձեր արդէն իսկ յանձն առած են վանքերու եւ եկեղեցիներու նորոգութեանց համար ի-րենց կարեւոր նպաստը բերել։

Վեհափառ Հայրապետի սրտապնդիչ խօսքերէն յետոյ Գործադիր Մարմինը ձայնէ իր աշխատանքներուն՝ հետեւեալ կազմով.—

Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան
Ա. Առենապետ
Օշական Եպիսկոպոս Զոլոյեան
Բ. Առենապետ
Յովհան Արք. Տէրտէրեան
Ա. Առենադպիր
Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան
Բ. Առենադպիր

Անդամներ՝ Գարեգին Արք. Ներսիսեան, Մեսրոպ Արք. Մուրթաֆեան, Սեւան Եպիսկ. Զաբլեան, Առոդիկ Եպիսկ. Արիսակեսեան, Պ.Պ. Գրիգոր Խանջեան, Վաղիմիր Բարխուդարեան եւ Խաչիկ Պալեան։

Գործադիր Մարմինը իր դումարած չորս նիստերու ընթացքին առաւ հետեւեալ որոշումները ու հանաւ որոշ եզրակացութիւններ.—

Ա.— Գնահատել 1700-ամեակի գրասենեակի բացումը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ։ Գրասենեակը առայժմ պիտի ունենայ 3 հոգիանոց անձնակազմ եւ արդիական բոլոր հնարաւորութիւնները՝ անմիջապէս կապի մէջ ըլլալու Հայ Եկեղեցւոյ հովիւը բոլոր կեդրոններուն, Առաջնորդութիւններուն եւ հովուութիւններուն հետ։ Լայնօրէն պիտի օգտագործուին համակարգիչները, պիտի ունենայ E. Mail-ի եւ Internet-ի, Home-page-ի հասցէներ։ Շուտով կը յայտարարուին գրասենեակի հեռաձայնի, հեռապատճէնի եւ այլ թիւերը։

Բ.— Ժողովը լսեց Փարիզի խորհրդաժողովի առթիւ բանաձեւուած տեղեկագրերու համապարփակ վերլուծումները՝ որոնք ներկայացուեցան ըստ այնմ.—

Հրատարակչութիւն —
Վլադիմիր Բարխուդարեան
Արեւմտեան Հայաստանի եւ այլ Պատմական Վանքերու Վերանորոգում —
Գրիգոր Խանջեան
Գիտական Համաժողովներ —
Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան
Համաշխարհային Ցուցահանդէսներ —
Մեսրոպ Արք. Աշճեան
Ուխտագնացութիւն —
Յովհան Արք. Տէրտէրեան
Հոգեւոր Կեանք —
Օշական Եպիսկոպոս Զոլոյեան

Գ.— Վանքերու եւ Եկեղեցիներու Վերանորոգութիւն։

Մեսրոպ Արք. Աշճեան յայտնեց, որ Օդոստոսի 27-ին Վեհափառ Կաթողիկոսի նախագահութեամբ դումարուած է Հայաստանի առաջնորդներու ժողովը, եւ ապա համատեղ հանդիպում՝ Պետական Յանձնաժողովի հետ, որու պատուիրակութեան կը նախագահէր Հայաստանի Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Պր. Գագիկ Ցարուքեանը։ Սոյն հանդիպումներու ընթացքին կազմուած է վերջնական ցուցակը այն վանքերուն եւ եկեղեցիներուն, որոնք յառաջիկայ հինգ տարիներուն անհրաժեշտ է, որ լիովին վերանորոգուին եւ ընծայուին մեր ժողովուրդին՝ իբրեւ ուխտավայր եւ աղօթատեղի։ Առաջնահերթութեան կարգով նշանակուեցաւ Արարատեան թեմէն Սուրբ Վիրապի վանքը իր բոլոր հնարաւորութիւններով եւ կեդրոնական ուխտավայրի, աղօթքի, խոկումի կեդրոնով եւ ցուցասրահով։ Շիրակի թեմէն ներառնուեցան չորս կառոյցներ, Գուգարքի թեմէն՝ եօթը, Սիւնեաց թեմէն՝ եօթը, Արմաւիրի թեմէն՝ երկու, Արագածոտնի թեմէն՝ տասնեւմէկ, Գեղարքունեաց թեմէն՝ երկու, Կոտայքի թեմէն՝ չորս։ Սոյն ցուցակները պատրաստուեցան Արցախի թեմին համար, ինչպէս նաեւ ցուցակ մը տարբեր մակարդակի վերանորոգման առարկայ վանքերու եւ եկեղեցիներու։

Սոյն վանքերու եւ եկեղեցիներու նորոգութեանց պարագային ի նկատի առնուեցան կարգ մը տուեալներ՝ համախորհուրդ Պատմական Ցուշարձաններու Պահպանման Պետական Կոմիտէին.—

— ցարդ կատարուած աշխատանքներու ընթացքը,

— կառոյցները չտապ կարգով փրկելու անհրաժեշտութիւնը,

— անոնց գործող ըլլալու հանգամանքը եւ հնարաւորութիւնները։

Բոլոր վանքերու նորոգութեանց պարագային, ի նկատի պիտի առնուին անոնց պաշտպանութեան լման տարածքը, ինչպէս նաեւ այդ տարածքներու բարեզարդման եւ բարեկարգման աշխատանքները, վանականներու եւ աշխատաւորներու բնակարանային յարմարութիւնները։ Առաջարկուեցաւ նաեւ, որ թեմի Առաջնորդներու հետ խորհրդակցելէ յետոյ Արեւմտեան Հայոց Հայրապետին ներկայացուի ծրագիր, ըստ որում վերանորոգուած վանքերէն ոմանք ունենան յատուկ առաքելութիւն եւ կոչում, հիմնուած իրենց անցեալի աւանդութեանց, ներկայ հնարաւորութեանց եւ Հայ Եկեղեցւոյ վերագարթօնքին մէջ իրենց ունենալիք դերակատարութեան կապակցութեամբ։

Ի վերջոյ, բոլոր նորոգութեանց պարագային, հաշուի պէտք է առնուին մեր վանքերուն հայկական բնաշխարհի եւ բնութեան հետ ներդաշնակումը, բնապահպանման (էքոլոժիի) պահանջներու յարդանքը եւ առհասարակ աղօթական, հոգեւոր, կրթական, ուսումնական, տնտեսական եւ հրատարակչական կոչումներ։

Դ.— Հրատարակչութիւն։

Գործադիր Մարմինը քննարկեց այն բոլոր առաջարկները որոնք կը վերաբերին աստուածաբանական, պատմական, մեկնողական, բնագրային, գեղարուեստական հրատարակութեանց, եւ պետական յանձնաժողովի հետ համագործակցելէ յետոյ որոշ աշխատանքներ, ճշդել Հայ Եկեղեցւոյ մասին հրատարակութիւնք հատորները, հրատարակութեանց սկզբունքներն ու առաջնահերթութիւնները։ Որոշուեցաւ խմբագրութիւնը Հայ Քրիստոնէական մը, ինչպէս նաեւ քառահատոր աշխատութեան մը, որ նուիրուած ըլլայ Հայ Եկեղեցւոյ դաւանութեան, ծէսին, պատմութեան, աւանդութեան եւ կարեւոր բնագիրներու։ Պիտի հրատարակուին նաեւ գիտական թէ ժողովրդական գործերը եւ գրօսաչրջիկային եւ ուխտաւորական գրքոյկներ։

ԴԻՒԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ
(Մնացեալը յաջորդով)

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹ»Ի աշխատակիցները

ՄԻԼԱՆՕ.—

Սեպտեմբեր 27-ի երեկոյեան, Միլանոյի Հայ Տան մէջ ամերիկաբնակ Պ. Նազարէթ Գեւոնեան ներկայացուց սահիկներու օգնութեամբ «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան վերջին տարիներու աշխատանքները։

Սկսաւ Պարսկաստանի հիւսիսը պտնըւող Տաթեւ վանքի նորոգութենէն, ապա տեղեկացուց Սուրիոյ Քեսապ քաղաքի հայ ընտանիքներու տուներուն վերանորոգութիւնը (որոնք կը պտնուին հնադարեան փոքրիկ մատուռի մը շրջակայքը), որ ազատած էր զանոնք տեղւոյն պետական գրաւումէն։ Հիմնական կեդրոնացումը ունեցաւ Հայաստանի մէջ կատարուած վերանորոգումներուն վրայ։ Տեսանք Մատրասա գիւղին մէջ իրենց տնկած պտղատու ծառերը եւ անոնց հունձքին անյաջող վաճառքը, եւ վերջապէս Գուգարանի երկրաշարժէն քանդուած Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ չինութիւնը։

Անցեալ տարի Միլանոյէն երեք հոգիով գացինք Գուգարան, ուր կային նաեւ զանազան երկիրներէ եկած երիտասարդներ, որոնց հետ միասնաբար աշխատեցանք եւ օժանդակեցինք վերոյիշեալ եկեղեցւոյ նորոգութեան եւ բարեկամացանք տեղւոյն բնակիչներուն հետ։ Այս տարի մասնակցեցայ նաեւ Տաթեւի Ս. Մասիս եկեղեցւոյ նորոգութեան։

Պ. Նազարէթ մեզի խօսեցաւ Երկիր եւ Մշակոյթի գալիք աշխատանքներուն մասին ալ։

Շատ լաւ տպաւորուեցայ իմ այս երկու անմոռանալի ճամբորդութենէս, ոչ միայն մեր գեղեցիկ երկրէն, այլ նաեւ մեր հիւրընկալ ժողովուրդէն։

Կ'ուզեմ չնորհակալութիւն յայտնել Երկիր եւ Մշակոյթին որ առիթը կը ստեղծէ մեզի նման երիտասարդներուն միատեղ հաւաքուելու, միասին ապրելու, մոռնալու մեր առօրեայ ընթացիկ կեանքը եւ նուիրուելու մեր ժողովուրդին եւ վայելելու անոր մշակոյթը, նորոգելով պատմական հին կառոյցները։

Մինչ կը լսէինք օրուան բանախօսը եւ կը դիտէինք այդ սահիկները, սրտի մեծ դոհունակութիւն մը ունեցանք, քանի որ օժանդակած էինք հայ եկեղեցիներու վերաշինութեան։ Այս տարի Գուգարանի եկեղեցւոյ օծումին մենք բոլորս շատ ուրախ ու հպարտ էինք։ Մեր բոլորին զոհողութիւնները ծառայած էին մեր նպատակներուն իրականացման։

Այդ աղօթարանը պիտի ըլլայ բնակիչներու հանդիպման վայր եւ անոնք պիտի յիշեն մեզ, ինչպէս մենք զիրենք։

Եթէ մենք եկեղեցի մը նուիրեցինք անոնց, անոնք ալ նուիրեցին մեզի այդ հողին պատկանելութեան զգացումն ու սէրը։

Այս փորձառութիւնը մեզի տուաւ մեծ հարստութիւն. կը մաղթեմ որ ամէն հայ երիտասարդ այս բախտը ունենայ։ Կը ցանկամ ուրիշ անգամներ ալ երթալ Հայաստան եւ զարձեալ օգտակար ըլլալ հայրենիքիս։ Կարօտով պիտի յիշեմ բոլորը եւ լաւագոյն յիշատակներուս մէջ անթառամ պիտի մնան բոլոր տեսածներս։

ՆԱԹԱԼԻ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԵՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Եաեւէն եկող սայլապանը կը լսէ այս խօսքերը ու կը պոռայ.

— Ութ հատ ունիմ կառքիս մէջ, տեղ չկայ, ձիուն հոգին ելաւ արդէն, երրորդ անգամն է որ կուզամ կ'երթամ կոր։

Ոսոիկանները տեսնելով որ սայլապաններուն հետ վիճաբանիլը աւելորդ յոգնութիւն է, կը ծռին ու դիակներէն երկուքը կը նետեն առաջին սայլակին մէջ։

Սայլապանը կը բարկանայ ու նստած տեղէն վար ցատքելով դիակներէն մէկուն ոտքէն կը քաշէ ու զետին կը նետէ։

— Թո՛ղ հոս մնան, կրկին անցնելուս կ'առնեմ։

— Չէ՛, կը զոչէ ոսոիկանը, հիմա պէտք է որ առնէք տանիք։

Երրորդ սայլապանը խնդիրը անոյշ տեղը կապելու համար կը զոչէ.

— Մէկը լինի տուէ՛ք, ես կը տանիմ։

Այն տեղն ոսոիկաններէն մին զետինը զտնուած դիակներէն մէկուն ոտքէն քաշքշելով կը տանի մինչեւ երրորդ սայլակը։

Ասոր վրայ միւս սայլապաններն ալ կը սոիպուին մէկմէկ դիակ առնել ու կառքերը ճամբայ կ'ելլեն դէպի կամուրջ։

Մթութեան մէջ կատարուած այդ գործողութեան պէս չարաչուք բան մը անկարելի է երեւակայել։ Ամէնէն աւելի սոսկալի էր այն պաղարիւնութիւնը որով այդ բանակցութիւնը տեղի կ'ունենար։

Դիակներով լեցուն սայլակները կը յաջորդեն իրարու։ Մինչեւ կէս գիշեր տասներեք հատ կը համրեմ։ Ամէնքն ալ Թոփհանէի կողմէն կու գան եւ կ'ուղղուին դէպի կամուրջ։

Կէս գիշերէն յետոյ խցիկս կը մտնեմ ու կը փորձեմ քնանալ, բայց երեւակայութիւնս այն ատիճան գրգռուած է որ անկարելի կ'ըլլայ աչքս փակել։ Ցերեկուան տեսարանները մղձաւանջի մը պէս աչքիս առջեւ կու գան, եւ յետոյ ատեն ատեն կը լսեմ հրազէնի ձայներ, որոնք միշտ կը չարունակուին ցամաքին կողմէ։ Կը հաշուիմ ու նորէն կ'ելլեմ կամրջակին վրայ։

Աստղերով լեցուն պայծառ գիշեր մըն է, ծովին վրայ կ'երեւան չոզենաւերը իրենց կարմիր, դեղին, կանանչ զուարճ լոյսերով, չոզեմակոյկներ անընդհատ կ'երթան կու գան, անսովոր ոգեւորութիւն մը կը տիրէ ծովուն վրայ, ամէն կողմ։ Քարափին վրայ սայլակները կ'անցնին իրենց տխո՛ւր բեռներով։ Ալ չեմ ուզեր համրել։

Փայտէ ծալուող բազկաթոռի մը մէջ ընկղմած, երեսս ծովին, ժամերով կը նստիմ ու կը ծխեմ, Հեռուն՝ Սառայ Պուռնիի մօտ՝ կը նշմարեմ մեծ մավուռնա մը, որուն մէջէն մերթ ընդ մերթ բառներ կը նետեն ծովը։ Մավուռնային մէջ երկու պզտիկ լապտերներ կը վառին։ Կը զգամ թէ չարաչուք բան մը կը զառնայ այդ նաւուն մէջ եւ ուշադրութիւնս կը կրկնապատկեմ։ Կամաց կամաց աւելի յստակօրէն կը սկսիմ տեսնել։ Մավուռնային մէջ վեց եօթը մարդ կայ, որոնք անընդհատ կը շարժին ու առեն առեն խոշորկէկ ծրար մը կը նետեն ծովը։ անկումէն յառաջ եկած ջուրին ձայնը կը հասնի մինչեւ ինծի։

Սպաննուած Հայերուն դիակներն են...։

Այս գործողութիւնը երկու ժամէ աւելի կը տեւէ. դիակները կամաց կամաց կը նետուին ծով եւ կ'երեւայ թէ ամէն դիակի հետ քար մը կամ երկաթի կտոր մը կը կապեն որպէսզի ջուրին երեսը չմնայ։

Այս մավուռնան դեռ իր բեռը չպարպած՝ ուրիշ մը կը մօտենայ, նոյնպէս երկու լապտերներով լուսաւորուած։

Սոսկումով վար կ'իջնեմ ու կը փակուիմ խցիկիս մէջ։

Անքուն գիշեր մը անցընելէ եաքը, արշալոյսին վեր կ'ելլեմ, «Սիտոն»ի կամըրջակին վրայ։ Նաւին մէջ առջի իրիկուն հանդիպած մարդիկս, գրեթէ բոլորն ալ, հո՛ն են։

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

րուն մեր բերդէն Ֆսան մեթր հեռաւորութեան վրայ, մինչ որոշած էինք զանոնք գործել մեր բերդէն շատ աւելի հեռու, հարկ կ'ըլլայ սուղ վճարել նման սխալներէ: Նոյնպէս, շատ վախկոտ եղանք: Հարկ եղաւ հակառակորդներուն կէտ մը նշանակելը, որպէսզի հակազդենք: Ափսոս, որովհետեւ մենք ունեցանք կէտ նշանակելու լաւ առիթներ: Հիմա մեր առջեւ ունինք հարթելիք երկար ճամբայ նախքան հաստատուն խումբ մը դառնալը»:

***

Նոյն խմբակին մէջ Փորթուկալ յաղթած է Ալպանիոյ 3 – 0 այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Ներկայիս 9-րդ խմբակը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը: 1.– Ուկրանիա, 6 կէտ, 2.– Փորթուկալ, 4 կէտ, 3.– Գերմանիա 3 կէտ, 4.– Հայաստան, 2 կէտ, 5.– Հիւսիսային Իրլանտա 1 կէտ, 6.– Ալպանիա 0 կէտ: Այս խմբակին յաջորդ խաղերն են Գերմանիա – Հիւսիսային Իրլանտա, Փորթուկալ – Ուկրանիա եւ Ալպանիա – Հայաստան. մրցումները տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 9-ին:

***

Փարիզի մէջ, Հոկտ. 9-ին տեղի ունեցաւ Ֆութպոլի պատմութեան առաջին Ֆրանսա – Թուրքիա մրցումը: Բարեկամական այս խաղը վերջ դրաւ Ֆրանսայի 4 – 0 յաղթանակով: Կէտերէն մէկը նշանակեց Եուրի Ճորքայեֆ: Անընդմէջ 30 խաղ է որ անպարտ կը մնայ Ֆրանսայի հաւաքականը:

ԲԱԶՈՒ ՄԱԿ-ԻՆ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

ՄԱԿ-ի լիակատար նիստին Ադրբեջանի մնայուն ներկայացուցիչը ընթերցումը կատարած է Արտաքին Նախարար Հասանովի մէկ ուղերձին ուր դանգատ կը յայտնուէր Հայաստանի ընթացքին մասին: Շեշտուած է որ Հայաստան կը մերժէ ընդունիլ Ադրբեջանի գերիշխանութիւնը ու հողային ամբողջականութիւնը, ինչ որ կ'ըսուի թէ խաղաղութեան մեծագոյն պատուարը կը հանդիսանայ:

Ադրբեջանի ներկայացուցիչը կուլիս պահանջած է որ Ապահովութեան Խորհուրդին որոշումները կիրարկուին ու «ներառեալ Շուշին, Լաչինը, հայկական ուժերը իրենց գրաւած բոլոր տարածքներէն եւ այլ շրջաններէ վտարուած Ազերիներուն կարելիութիւն տրուի վերադառնալու»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 9 / 10)

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԵՐԴՈՒՄԷՆ ԱՌԱՋ

Սեպտեմբեր 30-ին, հեռատեսիլի իր ելոյթին մէջ նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան խօսած էր կազբային փոփոխութիւններու, անօրինականութիւններու և կաշառակերութեան դէմ պայքարի ծաւալման, կենսաթոշակներու ու աշխատավարձերու կանոնաւոր վճարման, ընդհ. կարգուկանոնի հաստատման չուրջ: Այս մասին նախագահի մամուլի քարտուղար Լ. Զուրաբեան պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի աշխատակիցին մէկ հարցումին թէ ե՞րբ տեղի կ'ունենան անոնք, ըսած է թէ դեռ ճշդրիտ տեղեկութիւններ տալ կարելի չէ, այսուհանդերձ կը սպասուին կազբային փոփոխութիւններ մինչեւ նախագահական երդման օրը՝ Նոյեմբեր 11:

***

Վ. ՉԻՏԷՉԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Ֆրանսայի մօտ Հայաստանի դեսպան Վիգէն Չիտէչեանի նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի կողմէ ընդունման առթիւ քննարկուած են Ֆրանսայի Արտաքին Նախարար Հերվէ տը Շարէթի Երեւան այցելութեան առընչուող հարցեր:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱԼ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐՈՒ ԴԷՄ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ

Արտաքին Նախարար Վ. Փափազեան ՄԱԿ-ի Նիւ – Եորքի կեդրոնատեղիին մէջ ստորագրած է «Հիւլէական փորձերու արգիլման մասին» միջազգային պայմանագիրը: Հայաստան 100-րդ պետութիւնն էր զայն ստորագրող:

***

«ՏԱՌ ՁՄԵՌ 1996 / 97»

Հայաստանի կառավարութեան մարզասիրական օգնութեան կեդր. Ցանճնաժողովին եւ Միացեալ – Նահանգներու մի-ջազգային զարգացման գործակալութեան միջեւ ստորագրուած է նաեւ ծրագրի վերաբերող «Տաք ձմեռ 96 / 97» յուշագիրը: Այս փաստաթուղթը կը նախատեսէ նաեւ ապահովել Հայաստանի այն չրջանները, որոնք ընդգրկուած էին 1995 / 1996 ծրագրին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱ «անընդունելի» նկատեց Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին Նախարարութեան քանքերին յայտարարութիւնները Էրպաքանի Լիբիա այցելութեան առթիւ: Այս վերջինը «կեղծ ամբաստանութիւններ» որակած էր Ամերիկայի այն հաստատումները ըստ որոնց Լիբիա զօրավիդ է ահաբեկչութեան եւ աւելցուցած է թէ ինք համոզուած է որ «անարդար չրջափակումը» կը վերնայ ի մօտոյ: Այս մասին է որ Ուաշինկթըն մեղադրած է Էրպաքանը որ՝ «մեղմացուցած է Քատաֆիի պատասխանատուութիւնը միջազգային ահաբեկչութեան մէջ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 9-ին կիպրոսի հարաւ – արեւմտեան չրջանը, 6.5 աստիճան ուժգնութեամբ Ռիխթէրի վրայ (9): Ցնցումները պղալի եղած են Իսրայէլ, Լիբանան, Սուրիա եւ Թուրքիա: Երկու մեռեալ կայ, մէկը՝ Եգիպտոս, միւսը՝ Կիպրոս:

ՔԱՓՈՒԼ, Աֆղանիստանի մայրաքաղաքը, «ողջ մեռեալներու դերեզմանատուն մըն է» թալիպաններու իշխանութեան գլուխ անցնելէն ի վեր, Գլխաւոր վոհերը կիներն են որոնք աֆղանական ծանր քողը պարտին կրել, դէմքն ու մարմինը ծածկող, միայն աչքերը կրնան չծածկուիլ: Անոնք իրաւունք չունին աշխատելու, կառք վարելու, դպրոց երթալու: Մզկիթի մը մէջ քարոզ մը արտասանելով, Շուրայի պատասխանատուներէն մէկը ըսած է.– «կինը ծաղիկի մը պէս է կամ վարդի պըր կը ջրէք եւ տունը կը պահէք, դիտելու եւ հոտոտելու համար: Պէտք չէ դուրս ելլէ ուրիշներու կողմէ հոտոտուելու համար»: Սինեմաները փակուած են, ջրաջուած է հեռատեսիլը: Հրովարտակ մը կ'արգիլէ արեւմտեան հագուստեղէնները եւ թղթախաղը: Մօրուքը պարտաւորիչ է պաշտօնատարներուն համար: Առեւտրականները իրաւունք չունին սուղ ծախելու եւ մասաճառի մը երկու մասերը կտրած են որովհետեւ մէկը քիչ մը սուղ ծախած էր:

ԻՍՐԱՃԵԼԻ վարչապետին կնոջը տասնմէկ ամուսինը ծրագրեր է դիրք մը հրապարակել որ «ռումբ» մը կը նկատուի: Ան կը հրապարակէ իրենց ամուսնական կեանքի բոլոր մանրամասնութիւնները: Կը չեշտէ նաեւ թէ չատ վտանգաւոր է պետական դաղտնիքներ փոխանցել կնոջ մը դոր «անպատասխանատու» կ'որակէ: Կ'ըսէ թէ Նեթանիահուի չրջանակը դրամ առաջարկած է իրեն որպէսզի հրաժարի իր ծրագրէն եւ կառավարական չրջանակներն ալ կ'ըսեն թէ 5 միլիոն Ֆր. պահանջած է իր լռութեան փոխարէն:

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ իր ամբողջ հարստութիւնը, ապարանքը եւ դիւանները կտակած է իր վերջին կնոջ՝ Տիմիթրայի որ իր «միակ նեցուկն եւ ուրախութիւնը եղած է իր կեանքի վերջին տարիներուն»: Զաւակներուն համար ալ կ'ըսէ.– «Երեք տղոցս կը թողում անունս»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ներկայիս կը հաղորդուի Ֆրանսահայութեան թէ՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին պատարագ եւ հոշհանդստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցիներուն մէջ, հայրենի մեծահամբաւ երգահան՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ-Ի

հոգիին համար:

Ի կիսաւթիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

INALCO

Section d'arménien: rentrée 1996-97

Calendrier:

Réunion pédagogique de rentrée :
Lundi 14 Octobre à 12h30, Centre Dauphine, salle D 105
Début des cours : Lundi 21 Octobre.

Diplômes préparés: Diplômes d'Université (DULCO, Diplôme supérieur) et diplôme national: Licence d'arménien, effectivement créée cette année.

Renseignements :
Secrétariat pédagogique : 44 05 41 05.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուպար Դաւիթեան, Մխրան եւ Դաւիթ Դաւիթեան, կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Պահրի)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի կիսաւթիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Զօրթեան եւ Փափազեան ընտանիքներուն, իրենց զաւակին եւ զարմիկին՝ Տիմիթրի Զօրթեանի մահուան առթիւ:

MARSEILLE

l'UGAB — *Jeunes* organise

sa

SOIREE

de

RENTREE

Samedi 12 Octobre
à partir de 22 heures
— *D. J. Sako & Avo* —
P.A.F.: 80 F. + 1 consommation
Membres: 60 F. + une consommation

327, Boulevard Michelet
Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12, ուր է Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետացն՝ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսէսի Խորենացիի, Դաւթի Անյաղթ Փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյ եւ Ներսիսի Կաթողիկոսի:

Տօն է ազգային եւ եկեղեցական՝ իւրաքանչիւր Գիւտի Նշանագրացն Հայոց եւ Թարգմանութեան Սուրբ Գրոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԿԱՂՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 13, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մատաղ օրհնութեան օրն է: Այս առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Պատարագէն եառք կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւներուն, հանգուցեալ բարերարներուն, հոգաբարձուներուն եւ ղպրոց պարի անդամներուն հոգիներուն համար:

Սկիզբը ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին, Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

ՏՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Սէն-Ժերոմի Զաւակ Շանթ մասնաճիւղը, իր բոլոր ընկերուհիները ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 9, ժամը 18.30-ին

32, avenue Saint Jérôme, Salle C. A. Q.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Sous la présidence de **René Rouquet,** Sénateur-Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Samedi 12 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
SOIREE MUSIQUE ET DANSE
avec **l'Ensemble Jean-Pierre Nergararian**
et **Les Ballets Gayané**

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
• **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
• **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

— La **M C A** sur **AYP FM 99.5** —
Samedi 12 — 10h15
• **«Cartes sur table» : Les 20 ans de la M C A**
Mercredi 16 — 10h15
• **«Que sont les anciens élèves devenus?»**

Dimanche 13 Octobre — 11h — Eglise Apostolique Arménienne
• **MESSE DE REQUIEM à la mémoire des Fondateurs disparus.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : **43 76 55 89** 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12-13
SAMEDI - DIMANCHE
12-13 OCTOBRE
1996
LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.961 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.961

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ա.

Ցեղնտրական վրդովումները խաղաղած ըլլալ կը թուին ու լուրերը, առօրեայ անցքերը այն տպաւորութիւնը կը դրծեն որ քուէարկութեան արդիւնքներէն զոհ կամ դժգոհ, ժողովուրդը վերադարձած է սովորական կեանքին: Անոր մեծամասնութիւնը ընթացիկ հարցերու ծանրութեան դիմաց, վստահաբար, այնքան ալ չի մտահոգուիր կամ չի վրդովիր երկրին կայունութեան, նա՛եւ ժողովրդավարութեան հըզօր համբաւին արատաւորումէն, առնուազն ձեռք ձգուած արժանաւորութեան կրած վնասէն,

Սակայն մամուլը — իշխանամէտ կամ ընդդիմադիր — կը շարունակէ լայն տեղ տալ վիճայարոյց արդիւնքներուն, անոնց առիթած կացութիւններուն, այս կամ այն դէմքին արատայայտութեան եւայլն: Ուշագրաւ է այն պարագան որ մինչ ընդդիմադիր թերթերը կը մշակեն ապօրինութիւններու, խռովութեան որպէս պատասխանատու ձերբակալուածներու, հրապարակումը հերքելու, արուած որոշ լուրերու հակասող իրականութիւններ պարզելու գործով: Ընտելի տարբերութիւն մըն ալ այն է որ այս վերջիններուն մէջ Լ. Տէր — Պետրոսեանի չրջանակի գլխաւոր անձնաւորութիւններ չեն յայտնուիր իրենց արտայայտութիւններով, տարորդրութեամբ, հարազատով, եւայլն: Մինչդեռ ընդդիմադիր մամուլին մէջ լայն տեղ ունի Վ. Մանուկեան, որքան իր մասին եղած տեղեկատուութեամբ, նոյնքան եւ թերեւս նաեւ աւելի՝ իր խօսքով, տասուլիաններով, հարցազրոյցներու պատասխաններով:

Անոր գլխաւորած ԱԺՄ-ի պաշտօնաթերթին՝ «Ազդ»ի Հոկտեմբեր 4 — 10-ի թիւը ամրողջովին գրուած է ընտրութեան ու անոր արդիւնքներու նիւթով: Տրուած են իր ու կնոջ՝ Վարդուհի Մանուկեանի տասուլիանները, ապօրինութիւններու հրապարակումներ, Սեպտեմբեր 22 — 29-ի ժամանակագրութիւն մը, եւայլն: Այդ ժամանակագրութեան մէջ չեչտուած է ապօրինութեան երեւոյթը. առաջին «կէտ»ը կը նկատուի Սեպտեմբեր 23-ին Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի ի նպաստ քուէներու 56 — 57%-ի համեմատութեան հրապարակումը ու անոր «բաժակը ձեռքին» ընորհաւորութիւնը իր «հզօր թիմին»: Ժամանակագրութեան հեղինակը Գէորգ Ազատեան կը գրէ. «Դրանով նա ծաղրում էր ոչ միայն ժողովրդին, այլեւ պատրօրէն ոտնահարում էր կեդր. ընտրական յանձնախումբին լիազօրութիւնները»:

Ցաջորդ օրուան յոյցին մասնակիցներուն թիւը «մօտ 150 հազար» կը տրուի: Ապա հետեւեալ տողերով կ'ամփոփուի դէպքերու դրդապատճառը. «ընդդիմադիրները առաջադրում էր շատ պարզ ու յստակ պահանջ՝ իւրաքանչիւր մարզից ներուած ֆուէտուփերից ստուգման ենթարկել ընդամէնը երեք, իսկ կեդր. ընտրական յանձնախումբն փորձում էր ձգձգել պատասխանը, միեւնոյն արդիւնքները վերջնական հրապարակումը եւ վ. Մանուկեանին ու նրա կողմնակիցներին կանգնեցնել կատարուած փաստի առաջ»:

Քիչ անդին կ'ըսուի նաեւ որ Շիրակի առաջնորդին խոհեմութեան յորդորները աւելի եւս դրդած են ժողովուրդը: Իշխանութիւնը անուղղակի կ'ամբաստանուի ժողովուրդին «օրինականութեան վերականգման յուսահատ փորձը» սաղրանք կազմակերպելու առիթ նկատելու մեղքով: «Ընդդիմութիւնը այլ ճանապարհ չունէր, բանի որ նոյնիսկ դարպասները ջարդելուց եւ խորհրդարանի բակ մտնելուց յետոյ էլ ԿԸՅ-ի ղեկավարութիւնն ու Բաքգէն Արաբէցեանը խուսափողական պատասխաններ էին տալիս արդիւնքները ստուգելու արդար պահանջին, իսկ մահակներով ու վահաններով զինուած պահապան զօրքերը գրեթէ առանց դիմադրութեան ենթարկում էին "ներս հրաւիրելով" ցուցարարներին»:

Ինչ կը վերաբերի ապօրինութեան պնդումներուն, նոյն թերթին մէջ կ'ըսուի թէ իշխանաւորները եւ կեդր. Ընտրական յանձնաժողովը սերտ կապի մէջ եղած են անդրչիրիմեան աշխարհին հետ ու ընտրական ցուցակներուն մէջ տեղ յատկացուած է 1988-էն եօք մահացածներու ոճրոնց մեծ մասն ալ քուէարկած է...: Ասով կը բացատրուի Ախուրեանի, Գիւմրիի մէջ մասնակցութեան մեծ համեմատութիւնը: Կ'ըսուի թէ նոյնիսկ մէկ շէնքի մէջ ընտրողները քուէարկած են 110% համեմատութեամբ, յիշեցնելով նախորդ շրջանի «ղերկատարուած պլանները»:

Այս շրջանէն «Իրաւունք»ը (Հոկտեմբեր 8 — 14) տեղ տուած է Վ. Մանուկեանի հետ հարցազրոյցի մը ուր ան կը մեկնաբանէ նախընտրական անցքեր, քուէարկութեան պարագաներ ու հետեւանքին առընչուած երեւոյթներ:

Արդիւնքները անակնկալ եղած են իշխանութեան համար որովհետեւ անոնք վստահ էին թէ ժողովուրդը այլընտրանք չի տեսներ, ապա տրամադիր չէ լուրջ պայքարի: Իսկ հարցախոյզերու արդիւնքները ճշմարիտ չէին, քանի որ մարդիկ վախի մթնոլորտին մէջ անկեղծօրէն չէին պատասխաններ: Մեռածներու քուէարկութեան պարագան ինք ալ կը յիշէ, ինչպէս նաեւ տուփերը լեցուած քուէաթերթերը, այն պահէն երբ անդրադարձած են որ կորսնցնելու վրայ են: Ինչ կը վերաբերի հետեւանքներուն, Վ. Մանուկեան չափազանց կարեւոր երեւոյթ կը նկատէ ան որ մեռած կարծուած ժողովուրդը կրկին ոտքի կանգնեցաւ ու այդ չարժումին մէջ ընդգրկուեցաւ երիտասարդութիւնը:

Նոյն զրոյցին ընդդիմութեան զեկավարը կը մերժէ ըսուածը թէ ինք դաշնի հանդիպումներ ունեցած է Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի հետ եւ քննած գործակցութեան համաձայնութեան տարբերակներ: Նման բան անկարելի կը նկատէ արդէն, քանի որ իրենց ճանապարհները տարբեր են: Իսկ յետընտրական պայմաններուն մէջ «երբ իշխանութիւնն անօրինական է, ցանկացած համագործակցութիւն նրանց հետ կը լինի յանցագործութիւն իմ կողմից» կ'ըսէ ան:

Պատասխանելով այն հարցումին թէ միջազգային ճնշումի ներքեւ երբ արդէն խիստ քայլերէ խուսափած է իշխանութիւնը, կարելի կ'ըլլա՞յ մտածել նոր ընտրութեան մասին, Վ. Մանուկեան անկարելի չի նկատեր որ իշխանութիւնները դիջումներ ընեն: Ինք մեծապոյն դերը կը վերագրէ ժողովուրդին:

Վ. Մանուկեան յայտնապէս մեծ յոյսեր չունի դատախազութենէն ու հանրահատաքներէ: Ձի յուսար նաեւ որ հետաքննչական մարմինները ժամ առնեն իրենց. արդէն ինք յարմար ալ չի նկատեր ժողովուրդը մղել զօրքին դէմ: Սակայն համոզուած է որ «այսօրուայ ապստրատային վիճակը երկար տեւել չի կարող»:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

«ՖՐԱՆՍԱ ՄՏԱՀՈՂ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐՈՎ»

Կ'ԸՍԷ Հ. ՏԸ ՇԱՒԷԹ

ՍԷՅՐԱՆ ԱԻԱԳԵԱՆ ԵՒ ՇԱՒԱՐՇ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Նախքան Երեւանէն հեռանալը, Հ. տը Շաւէթ մամուլի ասուլիս մը տուած է Ֆրանսական դեսպանատունը եւ առաջին առթիւ յայտնած թէ խիստ բեղնաւոր զրուցած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ ունեցած երկուուկէս ժամուան տեսակցութիւնը, իշնպէս նաեւ հանդիպումը՝ Վ. Փափազեանի հետ: Ընդգծած է հայ-ֆրանսական աւանդական բարեկամական յարաբերութիւնները ուր իրենց ծանր աւանդն ունին Ֆրանսահայերը: Խօսելով պարարաղեան հակամարտութեան մասին, ըսած է որ այդ նիւթը եւս զլխաւոր տեղ գրաւած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ իր խօսակցութեան ընթացքին ու նշած որ Ֆրանսա, որպէս անդամ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Մինսկի խումբին, մեծ չանք կը թափէ այդ բարդ խնդրին մէջ որեւէ փոխընդունելի լուծում դտնելու համար: Այդ ուղղութեամբ, անհրաժեշտ է որ բոլոր առողջ ուժերը մէկտեղուին: Ինչ կը վերաբերի Սեպտ. 22-ի նախագահական ընտրութեան վերաբերող Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի եղրակացութեան Հ. տը Շաւէթ ըսած է որ Հայաստան, ինչպէս Ֆրանսա անդամ են Եւրոպայի Անվտահովութեան կազմակերպութեան (Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը) եւ ուրեմն իրեն չի կրնար կարծիք ունենալու իրաւունքը այդ հարցին մէջ: Ֆրանսա խորապէս կը յարգէ ժողովուրդներու անկախութիւնը եւ չի կրնար միջամտել որեւէ երկրի ներքին գործերուն: Ի դէպ, Հ. տը Շաւէթ այդ մասին ալ խօսած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ վերջինիս նախաճեռնութեամբ: Ան նշած է որ պատրաստակամ է միջազգային, այդ թիւին մէջ Ֆրանսացի փորձագէտներու օգնութեամբ կատարելագործել Հայաստանի օրէնսդրութիւնը, մանաւանդ ընտրական օրէնքի առկայ անկատարումները չնչելու ուղղութեամբ: Այն հարցումին թէ արդեօք կը վտանգուէ՞ն հայ-ֆրանսական յարաբերութիւնները նախագահական ընտր

ՂԱՐԱԲԱՂԵՄԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ը.

Զորեքշաբթի, Ապրիլ 24, 1996:

Սպասօնին առթիւ, զոյ է համալսարանը, ինչպէս եւ պետական հաստատութիւնները: Ուսուցչական կազմը խմբովին պիտի մասնակցի, ծաղկեփունջ պիտի դնէ յուշարձանին վրայ: Կը համաձայնինք որ կէս ճամբէն, ուր կը գտնուի իմ բնակարանս, ես միանամ խումբին, առաւօտեան ժամը ճիշդ 9–ին: Հագուստ չգտայ կը սպասեմ Ազատամարտիկներու Պողոտային թիւ 22–ի մայթին: Խումբ խումբ մարդիկ վեր դէպի զերեզմանոց կ'ուղղուին, ձեռքերնին ծաղիկ բռնած:

Կէս ժամ անցած է ու դեռ կը սպասեմ ուսուցիչներու եւ ուսանողներու խումբին: Սենեակս կը վազեմ որ հեռաձայնեմ Յանեանին կամ տնօրէնին: Անօգուտ – հեռաձայնը չի բռներ: Ես տեղս կ'երթամ ու քանի մը վայրկեան եւս կ'որոշեմ առանձին քալել: Ղարաբաղցիները, հատնաբար Երեւանցիները նաեւ, ծաղիկի սիրահար են ու ամէն առիթի, այցելութիւն, հիւանդտես, ցաւակցութիւն կամ խնդակցութիւն՝ իրարու ծաղիկ կը նուիրեն: Պողոտայի երկայնքին, ամէն տասը քայլը մէկ, կիներ քանի մը փունջ հատնած՝ ծաղիկի տաք առեւտուր կ'ընեն: Պողոտային գլուխը հասած՝ ծաղկավաճառ կնկայ մը կը մօտենամ:

– Քանի՞ է կակաչը:

– Ցիսուն դրամ:

– Հինգ հատ տուէք խնդրեմ:

Կը հանեմ 1000 դրամնոցը, որ երկուքուկէս տոլար կ'ընէ, կուտամ կնկան որ կ'ամապարէ աւելցածը դտնել:

– Հոգ չէ, պահեցէք ձեզի: Այսօր Ապրիլ 24 է:

Մինչեւ իր պատասխանին գալը, արդէն հեռացած եմ: Ամէնէն գժուար բանն է Սեվանակերցիներուն զրամով օգնելը: Պիտի տաս զրամը, բան մը գնելու առեն եւ առանց աչքերուն նայելու՝ պիտի փախչիս: Իսկ այլ կացութիւններու մէջ, «սէրվիս»ի մը համար հանել դրամ տալ Ղարաբաղցիին՝ անկարելի է ու նոյնիսկ վիրաւորական: Դրամի փոխարէն՝ ամենայն սիրով կ'ընդունին կոնիաքը, նախընտրաբար «Գանձասար» կամ «Արտաշատ» մակնիշով, որոնք 350 դրամ կ'արժեն: Տարօրինակօրէն, ամէնէն քիչ լսուող բառերը Ղարաբաղի մէջ «չնորհակալութիւն» եւ «ներողութիւն» բառերն են: Այն տպաւորութիւնը ունիմ, թէ որքան մարդկային յարաբերութիւնները քնացան, անմիջական եւ անկեղծ են՝ այնքան քիչ պէտքը կայ այդ մասին խօսելու, կամ դիմելու այն քաղաքավարական ձեւակերպութեանց, որոնք քաղաքային ընկերութեանց մէջ տեսակ մը անյարգելի կամ վրահի դեր կը կատարեն մարդոց միջեւ:

Գերեզմանատունը, քաղաքի սահմանին, կառուցուած է դրեթէ բլուրի մը կոնին ու կը նայի ձորի մը եւ առիչ անդին մաղլցող լեռներու: Հոյակապ դիրք է մնութեան, ներհակ խոհումի կամ լուռ վիշտի համար: Պետական աւագանին եկած է արդէն, բայց դեռ հեռքը չկայ մեր համալսարանի պատգամաւորութեան: Մեծադիր յուշակոթող մը կ'ոգեկոչէ Մեծ Եղեռնի զոհերուն յիշատակը, եւ ուրիշ մըն ալ Արցախի գոյապայքարին զոհուածներուն յիշատակը: Տեղէ մը բարձրախօսը անդադար եկեղեցական շարականներ կը ձայնասփռէ, որ հաճելի անակնկալ մըն է ինծի համար, կարուած՝ քաղաքային Հայու մշակոյթէն: Սակայն ոչ մէկ վեղար կամ բուրվառ, ոչինչ՝ որ տեսանելի դարձնէր հազարամեայ մեր եկեղեցին: Գալէս ի վեր դարմացեր եմ ինչպէս 60·000–նոց հայութիւնը այս քաղաքին կը յաջողի իր կատարի հայրենասիրութիւնը պահել առանց կուսակցութեան եւ եկեղեցիի, առանց պատարագի ու զրարարի: «Ցուզական ամէն մեծ ու հաւաքական ապրում իր ծէսը ունի», մտածած եմ «եւ ի՞նչ է հայրենասիրութեան ծէսը Ղարաբաղի մէջ», հարցուցած եմ Աղաւնիին ու պատասխանած է՝ «Հողն ու բարբառը, չէ՞ն բաւեր, ընկեր Վահէ»: Անշուշտ կը բաւեն, եւ վաստը մէջաեղն է: «Սակայն եկեղեց՞ն, որ կրօնական իմաստէ աւելի մշակութային խորհրդանշան է Հայերուս համար», եւ Ազաւնի աւելցուցած է. «Համայնավարութեան ժամանակ արգիլուած էր եկեղեցի կառուցել ու երբ ատոր վրայ կ'աւելնայ Թուրքերուն տիրակալութիւնը, կը հասկցուի ինչու Սեվիանակերտը իր մայր տաճարը չունի»: Սակայն հիմա, այսօր, չեմ կրնար պատկերացնել ազգային սգամօնը առանց եկեղեցիին Փիւնիկական ներկայութեան, առանց գոնէ մէկ հատ աղօթքի. «մէկը խաչ մը հանէր գոնէ», կը խորհիմ ու միտքս կուգայ պատանութեանս օրերուն ոգեկոչումները, 24–ի օրուան հօրս ահաւոր, լուռ ու մոայլ կերպարանքը, բեմեր՝ երիզուած սեւ ժապաւէններով ու վրան մեծ մեծ գիրերով «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք՝ Թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք», ու խունկի գուլաները, որ կը գալարուէին դէպի առաստաղ, բուրվառնեբուն չըխչըխկոցը...: «Քաղաք մը, որուն մէջ չկայ մէկ հատ ընտանիք, որ առնըղան մէկ զոհ տուած չըլլայ պատերազմին, ասանկ քաղաքի մը մէջ եկեղեցին առ նուազն խոկումի, առանձնացումի վայր մը կրնայ ըլլալ», կը խորհիմ նայելով ինքնամփոփ բազմութեան որ կը լեցնէ զերեզմանոցին չուրջը. «այս մարդիկը ուրկէ՞ կ'առնեն ներքին հանդարտութիւն ու մխիթարութիւն ... Աստուծոյ Տուն մը գոնէ երկնային սփոփանք կուտայ, յոյս մը կը վառէ հոգիի սուգի մթնոլորտին մէջ»: Շուրջս է վչտահար բազմութիւնը. «վայր մըն է հոս, ուր բոլոր Սբցախցիները կրնան մոռնալ իրենց տարակարծութիւնները եւ մէկ ազգ կը ղգան», կը մտածեմ: Մահը ամէն տեղ է հոս, մըտքերու ու յիշողութեան մէջ, երեւակայութեան եւ զգայարանքներու պատառին վրայ, դէմքերու եւ արցունքներու մէջ, աչխարհի մէջ միակ վայրն է հոս, ուր հայութիւնը եղեռնի կսկիծը կ'ապրի իր էն հարազատ կերպով, որովհետեւ նոյնացուցած է զայն Ղարաբաղի մէջ ալ տեղի ունեցած ազանդին: Արդեօ՞ք եկեղեցիին բացակայութիւնը աւելի իսկ հրաշեկ կը դարձնէ հողին, հայրենիքին եւ ազգին սէրը՝ այս վերջինը վերածելով բացարձակի, աւելի գուտ, աւելի մարդկային եւ ուրեմն աւելի զգալի: Աստուած, կամ աւելի ճիշդը՝ Աստուծոյ մէկ պատկերը, մէկ կերպարանքը առ հասարակ բացակայ է այս մարդոց կեանքէն, բան մը որ աւելի անմիջական կ'ընէ մահուան գիտակցութիւնը, եւ ուրեմն աւելի ուժգնին՝ վրէժի զգացումը: Վրէժը զգացում մըն է որ ինծի չէ այցելած եւ ես Սիսնիի երանաւէտ թաղին ծոցը ապաստանած մեր տունէն Ղարաբաղի հայ բանակի, մանաւանդ «Սբաբօ» զումարտակի իրագործած խժդուժութիւններու պատմութիւնները սոսկում առած են ինծի, «Անկարելի է» բողոքած եմ, «Հայը այդպիսի անմարդկային բաներ չի կրնար ընել»: Բայց հոս այդ խօսքին յաջորդող լռութեան մէջ մարդիկ զբաղմունքով շարժած են, «դուք դուրսը չէք ճանչնար Թուրքին ինչ ըլլալը, մենք հետը ապրած ենք» ըսաւ օր մը Յանեանը, «լաւ կը ճանչնանք գժոխքի այդ չուները ... Սումգայիթէն եկած մանաւանդ ... երբ իրենց լեզուն գործածած ենք՝ այն ատեն հասկցած են Հայուն ինչ ըլլալը ...: կոտրած ենք առ յաւէտ Թուրքին մէջքը ... Հայուն սարսափը դրած են Թուրքին սրտին մէջ մեր գինուորները», եւ աւելցուցած են բոլորը, «ասիկա՝ մեր յաղթանակը ապահոված է»: Բայց ճիշդ հակառակն ալ լսած եմ, մեծ մասով կիներէ, «մենք գինու ուժով, խելքով ու քաջութեամբ յաղթեցինք Թուրքին ... բնաւ պէտք չկար այդ բարբարոսութեան»:

Քառորդ ժամ է հոս եմ ու հասած է արդէն մեր համալսարանի բազմութիւնը: Կը միանամ իրենց: Հիմա պետութեան գերկավարները, գինուորական պատուհամբով, կը մօտենան Ցուչակոթողին, ծաղիկ կամ ծաղկեփունջ կը գետեղեն, կը խոնարհին պահ մը, ինքնամփոփ ու լուռ: Մենք ալ մեր ծաղիկները կը դնենք կոթողին ստորոտը: Կը սպասեմ ճառի, ոգեկոչումի քանի մը խօսքի, գոնէ սամունք մը: Ցանկարծ ամբողջ գերկավարութիւնը կը մխրճուի կառքերուն մէջ ու կը մեկնի: Շուարած՝ կը դիտեմ անհետացող շքախումբը – տառապած ու հերոս այս ժողովուրդին գերկավարները ըսելիք խօսք չունի՞ն իրենց ժողովուրդին, ո՛չ մէկ զգացում կամ մտածում, կամ պարզ յորդոր մը այդ սգակիր բազմութեան: Ճոխ բահսկութեամբ օժտուած, ազատութեան բոցը իր արեան մէջ երդի ու բառի վտանգ այս հայութիւնը ինչո՞ւ լուռ է այսպիսի վեհ պահու մը: Սփիւռքի մէջ որեւէ հաւաքոյթի կամ հանդիսութեան հայ նկարագիրը տուողը, Հայերը իրար մխացնողն ու զոդողը հայ լեզուն եղած է, աւելի քան երդը կամ չէնքը, կամ նոյնիսկ օրուան իմաստը: Հոն ուր հայերէնն լեզուն չի լսուիր՝ պակաս բան մը կայ միշտ: Հո՞ս. «Հաւանաբար որքան քիչ ըլլայ խօսքի բաժինն ու արարողութիւնը՝ այնքան զօրեղ կ'ըլլայ զգացումը», կը խորհիմ, «որքան խոր եւ ապրուած ըլլայ սուգը...»: Ու կը յիշեմ մօրս ահաւոր, անհասկնալի սուգը հօրս մահուան առթիւ, երբ օրերով բերանը կղպուեցաւ, ցաւին մամլակին մէջ բռնուած: Ինչքա՜ն տարբեր է կեանքի բեմադրութիւնը նոր օրերու Սփիւռքի եւ Հայաստանի բեմահարթակներուն վրայ: Ամէնէն կարեւորը՝ լեզուին դերն է: Կարծես Ղարաբաղցին միտքէն կ'ըսէ, իր իւրօրինակ բարբառով «ոչ Աստուծին, ոչ բանդանին պայաղը կ'ուղիմ» ու կ'աւելցնէ՝

Հայ ընք
Վայ ընք
Բոտծու Հայ ընք,

Քանի մը քայլ անդին, պատերազմին զոհուած մարտիկներուն դերեզմաններն են եւ հոն է որ տեղի կ'ունենայ այս ողբերգութեան միւս արարը: Անկասկած որ հարիւրներ ու հազարներ այլ վայրեր թաղուած են (զոհուած զինուորներու թիւը ութ հազարէն տասը հազարի մէջ կը տարուբերի), սակայն հոս ալ մեծ է թիւը դամբաններու, քով քովի տեղաւորուած եւ իւրաքանչիւրին գլխուն կանգնած ու դէպի դիմացի հոյակապ տեսարանը դարձած՝ նահատակին դիմանկարը սեւ քարի վրայ փորագրուած: Քայլերս հոն կ'ուղղուին ու քիչ ետք կանգ կ'առնեն: Եղերականն ու փշաքաղիչ է պահը: Վստահ եմ աչխարհի երեսին չկայ վայր մը ուր հայ ազգին պատմութեան ողբերգական ու հերոսական նկարագիրը այսքան տպաւորիչ ցայտք կը տանայ: Իրապէս Ղարաբաղէն կ'սցնի ուզին եւ հայութեան սիրտն է որ հոն կը բաբախէ, եւ անկասկած որ այս փոքր հողամասին մէջ է որ պիտի որոշուի մեր ազգին ճակատագիրը:

ՓՈՒԱՆ ՏՈՒՄՍԻ

SEXUEL HARASSMENT

ԳՐԻԳՈՐ ՔԻՕՍԷԵԱՆ

Վերի խորագիրին թարգմանական հայերէնը՝ «սեռային հետամտում» լրիւ իմաստը եւ երանգը չի տար անգլերէն եզրին, որ դարձած է ընկերային հաւաքական մտայղկում մը, ամերիկեան թիւ մէկ հարցը, հաւանաբար աւելի հրատապ՝ քան երեք չարաթէն կայանալիք նախագահական ընտրութիւնները:

Զարմանալի պիտի չթուի եթէ այսուհետեւ ամերիկեան Արդարադատութիւնը անհրաժեշտութեան առջեւ գտնուի, հազարաւոր Օրինագիրքին մէջ տեղ մը գտնել առանձին գլուխ մը՝ Սեռայինը, եւ կապուելու առանձին Աստուած՝ Քրէականին եւ Քաղաքայինին կողքին: Դատաւորներէն նաեւ հաւանաբար պահանջուի սեռային պատրաստութիւն:

Այս չոգեկինդ մթնոլորտին մէջ զարմանալի պիտի չթուի եթէ իգական սեռի ոեւէ ներկայացուցիչ, 6 տարեկանէն մինչեւ 99 տարեկան, մտածէ դատարան դիմել ամբաստանելու համար այդ տարիքներուն մէկուն գտնուող ոեւէ անչափահաս կամ չափահաս արու մը՝ սէքշուըլ հերեսմընթ ծանրագոյն յանցանքով:

Սեռային հետամտումի այս տարածուն մտախտավարութենէն ամէնէն չատ սոսկացողներն են մեծ կամ փոքր ընկերութիւնները, որոնք չուարումի մատնուած՝ դեռեւս յստակօրէն չեն հասստատած վարքագծային տանդարտներ, որոնք պատուիրաններուն պէտք է անսայթաքէն հետեւի իրենց պաշտօնէութիւնը: Ոեւէ մանկամարզուհի կամ հարսնցու թոռնուհի ունեցող կին կրնայ մի քանի մլլիոն տոլարի – նկատի առնելով իր աչխատած ընկերութեան գանձին ծաւալը եւ խորութիւնը – վնասուց հատուցում պահանջել, երբ նեղացուցիչ եւ սեռայնօրէն թելադրական զրայ պաշտօնակիցին զբաղարկը կամ թէ վերարկուն հանելու անփոփոխ – կամ ալ փոփոխական – եղանակը:

Այսուհետեւ ոեւէ հեռատես այր մարդ, ամուսնացած կամ ամուրի, պէտք է ըզուչանայ իր մէկ պաշտօնակցուհիին՝ նոյնպէս ամուսնացած թէ ազատ՝ ըսելու թէ գեղեցիկ աչքեր ունի, կամ քիթ, ականջ կամ բլթակ, կզակ կամ ատամներ, եւ կամ թէ վարսայարդարը աւելի յաջուն գարձուցած է իր գէմքին ազուորութիւնը: Անչուշտ կնոջ մը մասին ասոնց հակառակ բաները ըսելը չատոնց նպատակ էր մահացու մեղք: Ուրեմն՝ ո՛չ մէկ դրական ակնարկութիւն պաշտօնակցուհիի մը վայելուչ նոր հագուստին, սպիտակ նուրբ ձեռնոցին, կամ ընծաւիժ պայուսակին մասին, նոյնպէս՝ անոր ուղիղ կամ չնորհալի քալուածքին, որոնք կրնան մեկնաբանուիլ որպէս անուղղակի սեռային առաջարկ, որ չա՛տ, չա՛տ նեղացուցիչ կրնայ ըլլալ եւ անձկութեան մատնել զեղեցիկ ականջ կամ բլթակ ունեցող կինը: Պէտք է նաեւ մեծ զգուշութեամբ գործածել այն բոլոր բառերը եւ նախադասութիւնները որոնք դնտերը լայն կը բանան երկիմաստ մեկնաբանութիւններու: Այդ բառերուն ցանկը կարելի չէ հոս ներկայացնել, քանի պէտք ըլլար թերթին էջերը քառապատկել: Թելադրելի է սակայն որ այրերը փորձութիւնը չունենան ճոքեր պատմելու ուր լիպիտոն իր պոչը ցոյց կուտայ (սպասեն որ պատմողը ըլլան կիները), ու նաեւ իրենց բառամթերքէն առ յաւէտ ջնջեն բոլոր կզակի պատուհներու եւ ծաղիկներու անունները, ո՛ր ցամաքամասին վրայ ալ անոնք աճած ըլլան: Անոնց կարգին՝ թռչունները, թռչնազգիներուն եւ ընտանի կենդանիներուն անունները: Պէտք է ձգեն որ միայն կինը պատմութիւններ պատմէ իր կատուին եւ չունին մասին:

Հետեւեալ տուեալները կրնան փարատել կասկածները, թէ վերի խօսքերը կը պատկանին Փանթէզիի աչխարհի մը: Միայն Մեսչուսէցի նահանգին մէջ, որ թէ որպէս հողային տարածութիւն եւ թէ բնակչութեան թիւ չատ համեստ տեղ կը գրաւէ Միացեալ – Նահանգներու մէջ – Մեսչուսէցի մեծութիւնը եւ եզակիութիւնը այլ մարզերու կը պատկանի, 70 հազար ձեռնարկութիւններ, սկսեալ համեստագործներէն որոնք միայն 9 պաշտօնեայ ունին, պարարին մինչեւ Նոյեմբեր 6 պատկան իշխանութիւններուն ներկայացնել իրենց ընկերութեան «Հայելի Բարի Վարուցը», ուր թուարկուած ըլլան իրենց պաշտօնակցուհիներուն, ինչպէս նաեւ օրինագանցներուն հանդէպ նախատեսուած պատժամիջոցները (գործազրկութիւն), կիներու համար նկատի չառնուած նման «հայելի» մը: Ընկերութիւններու պատասխանատուները նաեւ հաւաքներ պէտք է կայացնեն պաշտօնաներուն բացատրելու, խրատելու եւ խորհուրդ տալու համար երկու սեռերու միջեւ սեռական յարաբերութիւններու մասին: Մանկավարժական այս «սէմինարները» ինքնաստեղծարակչական բնոյթ մը նաեւ ունին, քանի «հետամտումի» ենթակայ կիներու դատական բիւրաթը ընդհանրապէս իրենց մեծատուներ կ'ըլլան: Դրամը հո՛ն է, ինչպէս ուժը: Կարելի է այժմ պատկերացնել այն ահռելագայ տպինագը որուն մէկ կ'ապրին ամերիկեան ընկերութիւնները եւ այդ պաշտօնեաները, որոնց վարկը, եթէ ոչ պաշտօնը, որեւէ առեն կրնայ խախտիլ նոյնիսկ պլէէ մէյլով մը:

Այս անելիքն միակ ելքը հաւանաբար նըկատուէր կազմակերպումը միասեռ պաշտօնեաներէ կազմուած ձեռնարկութիւններու: Այդ պարագային, սակայն, Միացեալ – Նահանգներու ժողովուրդին կնոջ դատ պիտի բանար միւս կէսին դէմ, որպէս զոհը արական չօվինիսթ խորակէս գոհը արական չօվինիսթ խորակեան: Հաւանաբար հարցին լուծման նուիեան: Հաւանաբար հարցին լուծման մարդ ամէնէն ապահով միջոցը նկատուի մարդ արարածին փոխարինումը մարդ – մեքենաներով (ռոպօ): Մարդկութիւնը արդէն հակայաքայլ կ'ընթանայ այդ ուղղութեամբ: Սակայն մինչ ա՞յդ:

Կիները բնականաբար արդարդրն իրաւունքը ունին առողջ միջավայրի մը մէջ աչխատելու, մտքի եւ սրտի ամէնայն հանդարտութեամբ: Կը հաւատամ, սակայն, որ անկարելի պիտի ըլլայ «սեռային» վարքագծային տանդարտներ, որոնք պատուիրաններուն պէտք է անսայթաքէն հետեւի իրենց պաշտօնէութիւնը: Ոեւէ մանկամարզուհի կամ հարսնցու թոռնուհի ունեցող կին կրնայ մի քանի մլլիոն տոլարի – նկատի առնելով իր աչխատած ընկերութեան գանձին ծաւալը եւ խորութիւնը – վնասուց հատուցում պահանջել, երբ նեղացուցիչ եւ սեռայնօրէն թելադրական զրայ պաշտօնակիցին զբաղարկը կամ թէ վերարկուն հանելու անփոփոխ – կամ ալ փոփոխական – եղանակը:

Այսուհետեւ ոեւէ հեռատես այր մարդ, ամուսնացած կամ ամուրի, պէտք է ըզուչանայ իր մէկ պաշտօնակցուհիին՝ նոյնպէս ամուսնացած թէ ազատ՝ ըսելու թէ գեղեցիկ աչքեր ունի, կամ քիթ, ականջ կամ բլթակ, կզակ կամ ատամներ, եւ կամ թէ վարսայարդարը աւելի յաջուն գարձուցած է իր գէմքին ազուորութիւնը: Անչուշտ կնոջ մը մասին ասոնց հակառակ բաները ըսելը չատոնց նպատակ էր մահացու մեղք: Ուրեմն՝ ո՛չ մէկ դրական ակնարկութիւն պաշտօնակցուհիի մը վայելուչ նոր հագուստին, սպիտակ նուրբ ձեռնոցին, կամ ընծաւիժ պայուսակին մասին, նոյնպէս՝ անոր ուղիղ կամ չնորհալի քալուածքին, որոնք կրնան մեկնաբանուիլ որպէս անուղղակի սեռային առաջարկ, որ չա՛տ, չա՛տ նեղացուցիչ կրնայ ըլլալ եւ անձկութեան մատնել զեղեցիկ ականջ կամ բլթակ ունեցող կինը: Պէտք է նաեւ մեծ զգուշութեամբ գործածել այն բոլոր բառերը եւ նախադասութիւնները որոնք դնտերը լայն կը բանան երկիմաստ մեկնաբանութիւններու: Այդ բառերուն ցանկը կարելի չէ հոս ներկայացնել, քանի պէտք ըլլար թերթին էջերը քառապատկել: Թելադրելի է սակայն որ այրերը փորձութիւնը չունենան ճոքեր պատմելու ուր լիպիտոն իր պոչը ցոյց կուտայ (սպասեն որ պատմողը ըլլան կիները), ու նաեւ իրենց բառամթերքէն առ յաւէտ ջնջեն բոլոր կզակի պատուհներու եւ ծաղիկներու անունները, ո՛ր ցամաքամասին վրայ ալ անոնք աճած ըլլան: Անոնց կարգին՝ թռչունները, թռչնազգիներուն եւ ընտանի կենդանիներուն անունները: Պէտք է ձգեն որ միայն կինը պատմութիւններ պատմէ իր կատուին եւ չունին մասին:

Հետեւեալ տուեալները կրնան փարատել կասկածները, թէ վերի խօսքերը կը պատկանին Փանթէզիի աչխարհի մը: Միայն Մեսչուսէցի նահանգին մէջ, որ թէ որպէս հողային տարածութիւն եւ թէ բնակչութեան թիւ չատ համեստ տեղ կը գրաւէ Միացեալ – Նահանգներու մէջ – Մեսչուսէցի մեծութիւնը եւ եզակիութիւնը այլ մարզերու կը պատկանի, 70 հազար ձեռնարկութիւններ, սկսեալ համեստագործներէն որոնք միայն 9 պաշտօնեայ ունին, պարարին մինչեւ Նոյեմբեր 6 պատկան իշխանութիւններուն ներկայացնել իրենց ընկերութեան «Հայելի Բարի Վարուցը», ուր թուարկուած ըլլան իրենց պաշտօնակցուհիներուն, ինչպէս նաեւ օրինագանցներուն հանդէպ նախատեսուած պատժամիջոցները (գործազրկութիւն), կիներու համար նկատի չառնուած նման «հայելի» մը: Ընկերութիւններու պատասխանատուները նաեւ հաւաքներ պէտք է կայացնեն պաշտօնաներուն բացատրելու, խրատելու եւ խորհուրդ տալու համար երկու սեռերու միջեւ սեռական յարաբերութիւններու մասին: Մանկավարժական այս «սէմինարները» ինքնաստեղծարակչական բնոյթ մը նաեւ ունին, քանի «հետամտումի» ենթակայ կիներու դատական բիւրաթը ընդհանրապէս իրենց մեծատուներ կ'ըլլան: Դրամը հո՛ն է, ինչպէս ուժը: Կարելի է այժմ պատկերացնել այն ահռելագայ տպինագը որուն մէկ կ'ապրին ամերիկեան ընկերութիւնները եւ այդ պաշտօնեաները, որոնց վարկը, եթէ ոչ պաշտօնը, որեւէ առեն կրնայ խախտիլ նոյնիսկ պլէէ մէյլով մը:

Այս անելիքն միակ ելքը հաւանաբար նըկատուէր կազմակերպումը միասեռ պաշտօնեաներէ կազմուած ձեռնարկութիւններու: Այդ պարագային, սակայն, Միացեալ – Նահանգներու ժողովուրդին կնոջ դատ պիտի բանար միւս կէսին դէմ, որպէս զոհը արական չօվինիսթ խորակեան: Հաւանաբար հարցին լուծման նուիեան: Հաւանաբար հարցին լուծման մարդ ամէնէն ապահով միջոցը նկատուի մարդ արարածին փոխարինումը մարդ – մեքենաներով (ռոպօ): Մարդկութիւնը արդէն հակայաքայլ կ'ընթանայ այդ ուղղութեամբ: Սակայն մինչ ա՞յդ:

Կիները բնականաբար արդարդրն իրաւունքը ունին առողջ միջավայրի մը մէջ աչխատելու, մտքի եւ սրտի ամէնայն հանդարտութեամբ: Կը հաւատամ, սակայն, որ անկարելի պիտի ըլլայ «սեռային», որ անկարելի պիտի ըլլայ «սեռային»

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆԻ ՀՌՉԱԿՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ԺՈՂՈՎԸ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԱՅ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ե. – *Սփիւռքի Հայ Վանքերը*

Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան տարածքաշրջաններու վանքերու եւ եկեղեցիներու նորոգութեանց առընթեր, որոշուեցաւ յատուկ ուշադրութեան առարկայ դարձնել տարածը երկիրներու մէջ գտնուղ մեր վանքերու նորոգութիւնները, եւ գործակից միջազգային այն կազմակերպութեանց եւ համալսարաններու հետ, որոնք կրնան զբաղիլ եւ օժանդակել Աղեմտեան Հայաստանի եւ Անի–ի աւերակներու պահպանմամբ: Ջանք պիտի չխնայուի նաեւ նպաստելու Իրանի հիւսիսը՝ Ս. Թադէի վանքի նորոգութեան:

Զ. – *Ներդաշնակում Պետական Ճանճաժողովի Հետ*

Գործադիր Մարմինը, իր վարիչի միջոցաւ, մշտական կապի մէջ պիտի մնայ Հայաստանի պետական յանձնաժողովի հետ, ներդաշնակելու համար միջազգային դիտաժողովները, ցուցահանդէսները, զբօսանքներն ու զեղարուեստական, երաժշտական երիտասարդական փառատօնները: Գործադիր Մարմինը լրիւ իր վրայ վերցուց 2000 Թ. Էջմիածնայ մէջ դումարելիք մակարդակի դիտաժողով՝ «Հայ Եկեղեցին եւ Քրիստոնեայ Այլ Մշակոյթներու Երկխօսութիւն» թեմայով (The Armenian Church in Dialogue with Other Christian Cultures):

Է. – *Միջազգային Ցուցահանդէսներ*

Հայաստանի պետական յանձնաժողովի հետ միասին պիտի նախաձեռնուին բազմաթիւ ցուցահանդէսներ թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Ռուսական Դաշնակցութեան, եւ թէ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի կարեւոր քաղաքներու եւ թանգարաններու մէջ: Գիտութիւնը արդէն իսկ նախաձեռնած է ցարդ մը ցուցահանդէսներ՝ Վատիկանի եւ Լոնտոնի մէջ: Ցառաջիկային պիտի փորձուի կազմակերպութեան տարբեր թեմաներով ցուցահանդէսներ. «Հայաստան Բիբլիական երկիր», «Հայ Եկեղեցական Զգեստներ եւ Սպասներ», «Հայ Եկեղեցիներու Վարագոյրները», «Ցոյս, Հաւատ, Սէր», «Մայրը Մանկան Հետ», եւայլն, եւայլն:

Ը. – *Ուխտագնացութիւններ*

Ժողովս սեւեռումի տակ առաւ «Հայաստան Երկիր Ուխտավայր» թեմայով ուխտագնացութեանց յատուկ յայտագիրը մը, որուն նպատակը պիտի ըլլայ մեր ժողովուրդին մէջ վերարծարծել ուխտ, ուխտաւորի եւ ուխտաւորութեան զգաստիարները: Այս առթիւ, եւ 1997 Թուականին Օգոստոսէն սկսեալ պիտի կազմակերպուին բազմաթիւ ուխտագնացութիւններ՝ երկաթիւղ զարգացումներով. –

1· – Վերարժեւորում Հայկական ընտիփուճի Ուխտավայրերուց

(Երուսաղէմ, Անթիլիաս, Ռումանիա, Ֆրանսա, Թուրքիա, Տէր Զօր, Վրաստան, Իրան) եւ որոնք բոլորն ալ պիտի յանգին Մայր Հայրենիք եւ Սուրբ Էջմիածին ուխտաւորութեամբ:

2· – Հայաստանի ուր թեմերուն եւ Արցախի մէջ պիտի կազմակերպուին ուխտագնացութիւններ՝ թէ՛ զանգուածային փոխադրամիջոցներով եւ թէ հետիոտն կերպով: Ամէն տարի մէկ – երկու թեմ պիտի առնուի իբրեւ ուշադրութեան կեդրոն, եւ այդ թեմերուն մէջ պիտի կազմակերպուին հոգեւոր, մշակութային, զեղարուեստական ձեռնարկներ:

Սոյն երկհիւղ ուխտագնացութեանց պսակումը պիտի ըլլայ 2001 Թուականին համազգային ուխտագնացութիւնը, որ պիտի զուգադիպի Յունիս 18–ի մեծահանդէս տօնակատարութեանց: Այդ տարի երիտասարդական ուխտագնացութիւնը պիտի սկսի Յունիս 1–ին՝ Գանձասարի վանքէն, եւ թէ՛ Հայաստանէն, թէ Սփիւռքէն երիտասարդ ուխտաւորներ պիտի միանան ուխտաւորական խումբերուն, որոնք Գանձասարէն պիտի յառաջանան դէպի Տաթեւ, եւ Հայաստանի պատմական վանքերու ուղիով պիտի անցնին Հաղբատէն, Սանահինէն, Գիմարրի վանքէն Անի եւ ապա Արագածոտնէն յառաջանան դէպի Օշական եւ Մոր Վիրապ՝ ուր Յունիս 17–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի եղէն ի վիրապէն տօնին առթիւ տեղի կ'ունենան բազմաթիւ միջոցառումներ: Նոյն դիչերը բազմահազար երիտասարդներ յատկանշական ձեւով պիտի յառաջանան դէպի Ս. Լուսաւորչի Տեսլեան վայրերը եւ Հայոց հաւատի բերդը՝ Ս. Էջմիածին, ուր եւ տեղի պիտի ունենայ Արեւազալ:

Թ. – *Յունիս 19, 2001*

Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան Պետական Կրօն Ճանաչման Միջազգային Օր

Որոշուեցաւ առաջարկել, որ սոյն թուականը մատուի քրիստոնէական բոլոր հոգեւոր կեդրոններու, ԻՒՆԷՍՔՕ–ի եւ համաշխարհային եւ էքիւմենիք կազմակերպութեանց օրացոյցերուն մէջ, իբրեւ պաշտօնական թուական քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօն հռչակման: Իսկ 2001 Թուականին արդէն իսկ յայտարարել իբրեւ յոբելենական տարի, հետեւեալ մղոնաքարերով.

1· – *Բացում – Ս. Ծնունդ, Յունուար 6, 2001 Թ.*

2· – *Միջազգային Օր – Յունիս 17, 2001, տօն Ս. Էջմիածնի*

3· – *Ուխտի Ճամբայ – Յունիս 1 – 17, Գանձասար – Ս. Էջմիածին*

4· – *Միւռոնօրհնէք – Վարագայ Խաչի տօն, Սեպտեմբեր 30, 2001*

5· – *Երեւանի Մայր Տաճարի Օծում, Հոկտեմբեր 7, 2001*

6· – *Փակում, Տօն Առաջին Լուսաւորչաց, Ս. Թադէի եւ Բարթուղիմէոսի, Դեկտեմբեր 1, 2001:*

Ժ. – *Յանձնախումբերու Կազմակերպութիւն*

Գործադիր Մարմինը, յետ բազմակողմանի քննութեանց, հաստատեց ստեղծումը բազմաթիւ յանձնախումբերու, որոնք յառաջիկային պիտի հանդիսին եւ պատրաստեն իրենց աշխատանքի ծրագրերը, պիւտճէն, եւայլն: Այդ յանձնախումբերն են – էքիւմենիք, հրատարակչական, միջազգային համաժողովներու, միջազգային ցուցահանդէսներու, հրատարակութեանց, պատմական վանքերու վերանորոգութեանց, Հայաստանի վանքերու վերանորոգութեան, մշակութային ձեռնարկներ, հոգեւոր երաժշտութեան, միջազգային փառատօներու, զեղարուեստական եւ ծիսական – փաստագրական ֆիլմարշաւներու, յուշարձաններու եւ յուշանուէրներու,

ԺԱ. – *Խորհրդանշական Ցուշանուէրներ*

Արդէն իսկ պատրաստութեան մէջ են կարգ մը ձեռնարկներ –

1· – *Ցիշատակի մետալ (ոսկի, արծաթ եւ պրոնզ) արուեստագէտ՝ Ռոմէն Ջուլհակեան*

2· – *Կրծքանշան եւ յուշանուէր – արուեստագէտ՝ Արմէն Քիւրքճեան*

3· – *Ամպլէմ – կարապետ Փաշայեան եւ Ռուբէն Արուճեան:*

Ադանձին ամպլէմ մը կը պատրաստուի միջազգային «Ogilvy and Mother» ընկերութեան կողմէ եւ T-Shirt-ներ՝ յատուկ խորհրդանշանով մը, որ գործն է վաղգէն Գալայճեանի (Միացեալ – Նահանգներ):

ԺԲ. – *Դրոշմիկ*

Գործադիր Մարմնի ընթացիկ պիւտճէին ապահովելու եւ բազմաթիւ ծրագիրներու մշակման եւ զարգացման համար որոշուեցաւ հրապարակել 1200·000 դրոշմիկներ, որոնք կարելի է գործածել թէ Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան տօներուն առթիւ (Christmas seals) եւ այլ պատեհ նպատակներով: Սոյն դրոշմիկները զեղեցիկ կերպով կը վերաբերին այն որ թանկագին է եւ սուրբ ամէն Հայու համար – Քրիստոսի կենարար խաչը, Ս. Էջմիածինը եւ Արարատը: Դրոշմիկը ունի, հայերէն եւ անգլերէն հետեւեալ բացատրութիւնը – «Քրիստոնեայ Հայաստան».

ԺԳ. – *Քրիստոնեայ Հայաստան – 1700*

Որոշուեցաւ հրատարակել «Քրիստոնեայ Հայաստան – 1700» անուն պարբերաթերթ մը, Internet-ի վրայ եւ ապա տարածել երկրէ երկիր՝ տպագրութեամբ: Այս թերթին նպատակն է 1700-ամեակի բոլոր ձեռնարկները ժողովրդականացնել:

Յուսով ենք որ Աստուծոյ օրհնութեամբ եւ մեր հարապատ ժողովուրդի բոլոր ջանքերուն սրտագին օժանդակութեամբ, պիտի յաջողինք իրականացնել մեր վրայ դրուած բոլոր յոյսերը:

ԴԻՒԱՆ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ

Ս. Էջմիածին
Սեպտեմբեր 10, 1996

ԱՆԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅ

Համաշխարհային յուշակոթողներու հիմնարկը 1996–ի տեղեկագրին մէջ ներկայացուցած է 100 պատմական կոթողներու ցանկ մը ուր ամէնէն աւելի վնասուածներու երրորդ դիրքին վրայ կը գտնուին Անիի աւերակները: Կարեւոր տեղ տրուած է նաեւ Այս Սոֆիային որուն դէմաւոր հարցը կը նկատուի Չուրերու ներթափանցումը եւ գրօսաշրջիկներու չատ մեծ թիւը:

Անիի յատկացուած մասին մէջ կ'ըսուի որ քաղաքէն մնացած եկեղեցիներու, պալատներու, պարիսպներու, կամուրջներու եւ այլ բոլոր կառոյցներուն համար անհրաժեշտ է անյապաղ միջոցներու դիմել, աւելցնելու համար երկրաշարժի դէմ անոնց տոկունութիւնը: Հարկաւոր կը նկատուի նաեւ պաշտպանութեան ծրագիրներու պատրաստութիւնը եւ նիւթական միջոցներու որոնումը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԱՒԱՐՏԱՃԱՌՈՒԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տոլորէս Զօհրապ Լիպման հիմնադրամը կը տեղեկացնէ թէ նիւթական օժանդակութիւն պիտի բերէ հայկական ուսումներու նիւթով տոքթորական որոշ աւարտաճառերու հրատարակութեան: Նպատակ կ'առնուին հայկական հին պատմութեան մասին հայ պատմիչներու գործերուն ուսումնասիրութիւնները եւ ԺԹ. դարու հայ դրականութեան մասին աշխատասիրութիւնները: Առնք կրնան հայերէն կամ անգլերէն ըլլալ: Հայերէն աւարտաճառերուն պէտք է ընկերացած ըլլայ անգլերէն թարգմանութիւն մը:

Դիմումները կարելի է ընել ամէն տարի Ապրիլ 15-էն եւ Նոյեմբեր 15-էն առաջ:

Ամէն կարգի տեղեկութեան համար կը բաւէ դիմել՝

The Dolores Zohrab Liebmann Fund
Publications Program
Attn. Mr Suren D. Fesjian
661 Hillside Rd., P.O.B. 889
Pelham Manor, NY 10803 — U. S. A.

ՓԱՆՋՈՒՆԻԻ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անահիտ Տէր – Մինասեանի Ե. Օտեան նի նուիրուած յօդուածին առթիւ, ուր ան կը նշէր ընկեր Փանջունիի ֆրանսերէն թարգմանութիւնը Ֆ. Ֆէյտիի կողմէ (1961), մեր ընթերցողներէն Ժ. Փ. Քիպարեան կը յիշեցնէ Զարեհ Գաւէզեանի թարգմանութիւնը՝

Une mission à Dzablvar, Lettres socialistes du citoyen P. Pantchouni, Smyrne, Imp. Massis, 1922.

PUBLICATIONS REÇUES

GRAFICA IN FRANCIA
A cura di Giuseppe Appela
Comune di Tolentino
Tolentino, 1996.

Assadour, Maria Avati, Alexis de Kermoal, Bertrand Dorny, Gerard Garouste, Peter Klasen, Sebastien Matta, Arthur Luis Piza, Richard Texier, Vl. Velickovic, Boris Zaborov.

(Շար. Ա. Էջէն)

սակցութեան կեդր. կոմիտէի Ա. քարտուղար Ս. Բաղալեանը: Երկուստեք մը տահոգութիւն յայտնած են ստեղծուած քաղաքական իրավիճակին կապակցութեամբ եւ ընդգծած վէճերն ու տարակարծութիւնները քաղաքակիրթ եւ օրինական միջոցներով լուծելու անհրաժեշտութիւնը: Խօսած են նաեւ ժողովուրդի ընկերային վիճակի բարելաւման համար ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին:

***

Ապր. ժողովը յատուկ յայտարարութեամբ անդրադարձած է Սեպտ. 25-ի եւ 26-ի դէպքերուն: Հոն կ'ըսուի ի մէջ այլոց.–

«Մենք ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամաւորներս, ճնշարկելով այս իրադարձութիւնները, կարեւորելով կամքի ազատ արտայայտութեան վրայ խարխուած ընտրութիւնների բացառիկ նշանակութիւնը՝ խստօրէն դատապարտում ենք Ազգային ժողովի շէնքը գրոհելու արկածախնդրութիւնը, խորհրդարանի նախագահի, նրա տեղակալի, պատգամաւորների ու պաշտօնեաների նկատմամբ բռնաբարմները, միաժէօրէն մերժում ենք բաղաքական խնդիրները հակասահմանադրական ճանապարհով լուծելու գործելակերպը, առաւել եւս, երբ առկայ են դրանք օրինական ճանապարհով կարգաւորելու բոլոր ուղիները:

«Նման գործողութիւնները, ըստ էութեան, յանիրաւի ստուեր են գցում Հանրապետութիւնում հաստատուող ժողովրդավարական գործընթացների վրայ, կոտրում են ժողովրդի հաւատը սեփական ուժերով ընտրութիւնների միջոցով իրաւական պետութիւն եւ բաղաքացիական հասարակութիւն հաստատելու ընկատմամբ, ապակայունացնում ներքին կեանքը:

«Պատգամաւորական ժողովը միաժամանակ դատապարտում է Սեպտեմբերի 26-ի Ազգային ժողովի արտահերթ նիստում առանձին պատգամաւորների անհաւասարակշիռ ու անզուսպ վարքագիծը եւ գործողութիւնները ընդդիմութեան որոշ անդամների նկատմամբ, որոնք անհամատեղելի են պատգամաւորի քարձր կարգավիճակի եւ նկարագրի հետ, խթարում են խորհրդարանի վարկը:

«Պատգամաւորական ժողովը անհրաժեշտ է համարում օրէնքի եւ օրինականութեան սահմաններում կանխել բռնութիւնների գործադրման եւ իրավիճակի ապակայունացման ամէն մի փորձ:

Յայտարարութիւնը ստորագրած են 100 երեսփոխաններ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԷՕԶԿԻԻՐ ՓՈԼԻԹԻԿԱ» քրտական օրաթերթը Հոկտ. 11-ի թիւին վերջին էջին վրայ տեղ կու տայ Պոլիսի հայ մամուլին: Ցիշելէ ետք «Ժամանակ»ն ու «Մարմարա»ն որոնց առաջինը 90 տարուան անցեալով մը Թուրքիոյ ամէնէն հին ներկայ է, կը ծանրանայ «Ակօս» երկլեզու շաբաթաթերթին հրատարակութեան հանդամանքներուն վրայ, ըսելով որ լեզուին կորուստը հարկաւոր դարձուցած է զայն եւ թէ թերթը մինչ երկուքէն կը տարբերի քաղաքական – ընկերային հարցերու քննարկումի յատկանիշով: Գրութեան ընկերացած է Պէյրութի «Ապդակ» օրաթերթին Մարտ 22-ի թիւին ճակատի մասը...:

ԱՐԱՑԱՓ յոռետես է եւ խօսքն ուղղելով պաղեստինեան օբէնպիը Խորհուրդին խոստովանած է.– «Ցարդ, մեր եղբայրները (երէց բանակցողները) ոչ մէկ արդիւնքի յանդեցան»: Այս հաստատումէն ետք, աւելցուցած է նաեւ.– «Պաղեստինցիները պէտք է պատրաստ ըլլան որեւէ հաւանականութեան: Կը խորհիմ որ կը հասկնաք թէ ի՞նչ բանի մասին կը խօսիմ»: Այլ խօսքով, Արաֆաթ կը խորհի որ Ինթիֆատան կրնայ վերսկսիլ:

ՍԱՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, պատերազմ մը անհաւանական չի նկատուիր: Կառավարական ուժերը յարձակման անցած են Քապուլի վրայ, մինչ ՄԱԿ-ը կը հեռացը նէ իր օտար անձնակազմը:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՑԻ մէջ անգլիական սպայակոյտին դէմ ոճրափորձին կապակցութեամբ, կասկածելի մը ձերբակալուած է:

ՔԻՐՏԻՍՏԱՆԻ Հայբենասիրական Միութիւնը (Թալապանի) զեկոյցով մը կը հաստատէ որ վերադրաւած է 42 գիւղեր Հիւսիսային Իրաք, իրանեան սահմանին մօտ:

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 /
91 77 87 31 / 91 61 10 82

Permanence pour vente des billets à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile, Tél. 91 50 15 09 Marseille 1er

Les Lundi de 14h à 17h;
Mercredi de 10h à 16h;
Vendredi et Samedi de 14h à 18h.

A. A. A. S.
Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

Ս. Դ. Հ. Կ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը, կ'իմացնէ փարիզահայ պաղտիին թէ այսուհետեւ իր վարչական հասցէն է՝

HENTCHAKIAN
97, rue La Fayette
75010 PARIS
Tél. et Fax : 01 46 45 20 48.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսիլ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մաուղօրհնութիւնը եւ չինութեան 21-րդ տարեդարձը՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՑԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

l'UGAB-MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1996 . 97

— **Cours d'Arménien**
+de 15 ans — Lundi 20h à 22h.
avec la méthode audiovisuelle pour les non-arménophones de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian.*

— **Cours de Théâtre**
+de 12 ans — Mardi 20h à 22h.

— **Centre du Mercredi**
De 4 à 12 ans — Mercredi 9h à 17h
Activités manuelles, culturelles, sorties, etc...

— **Cours de Peinture**
Jeunes et adultes — Vendredi 14h à 18h.

— **Cours de Danse traditionnelle arménienne**
Jeunes et adultes — Vendredi à partir de 21 h.

— **Cours de Musique**
Piano . Solfège . Chant
Pour tous — Samedi — heure à définir.

— **Cours de Cuisine**
3ème Mardi du mois
Adultes — 14h à 17h30.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions au :
91 22 10 45.
UGAB — 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE

SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN - PARIS 93

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ զպրոց զործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ - դասարանով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը:

Հեռաձայնել Մկնիկ ընկերակցութեան
43 - 98 - 15 - 59

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire,** l'**UGAB** organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

— P. A. F. : 750 Frs. —
— *Tenue de Gala* —
Renseignements : **45 20 03 18 / 42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15
MARDI
15 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ԲԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·962 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.962

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Բ.

Հոկտեմբեր 3 – 11–ի հայաստանեան մամուլին իշխանամէտ թեւը որուն դէմ–կաւոր անունն է ՀՀՇ–ի պաշտօնաթերթ «Հայք»ը, ուշադրութիւն կը դրաւէ ընդ–դիմութեան ուղղուած մեղադրական վե–րաբերումներով ու անկէ իշխանութեան տարբերումներով ու անկէ իշխանութեան տարբերումներով, Ցայտնապէս, Ջանքը յայ այլեւս չանդրադառնալու ընտրո–ղեան արդիւնքներու օրինաւորութեան, յաշտումներու ընթացքին կատարուած ապօրինութեան սկզբումներուն ու ու–ղղութիւնները այլ կողմ սահեցնելու:

Այսպէս է որ «Հայք»ի Հոկտեմբեր 5–ի թիւին առաջին էջին ճակատը տեղ գրա–ւած է «Վ. Մանուկեանին սատարում է ընդդիմադիր կուսակցութիւնը» խորագիրը· մէկ – երկու տողնոց ծանօթութեամբ մը կ'ըսուի որ գրութիւնը մասնակի կրճատումներով առնուած է Միացեալ – Նահանդներու «Վաշինկթըն փէոթ» թերթէն: Ինչպէս խորագիրէն ալ հասկնալի է, կը յեղուի Վ. Մանուկեան – Հ.Ժ.Դ. դոր–ձակցութիւնը, քանի որ անոնք միասնա–կան մասնակցութիւն բերին ընտրու–թեան. ապա լայն տեղ կը գրաւէ Հ.Ժ.Դ.ի թէ' Հայաստանի, թէ Սփիւռքի մէջ տա–րած պայքարը, ուղղուած՝ «ներկայ իշ–խանութիւնները արատաւորելու»: Հ.Ժ.Դ.ն իր իշխանութեան օրով միայն կա–րելի կը նկատէ «լաւ բանի յոյսը» ու անկախութեան օրէն կը փորձէ ներ–կայանալ որպէս դրժաւոր քաղաքական ոյժ: Անոնք ըսելէ եռք թերթը ընդունելով թէ Հայաստան կատարեալ չէ, համոզում կը յայտնէ որ նախագահ Լեւոն Տէր–Պետ–րոսեանի դրժաւորութեամբ կրնայ բար–գաւաճիլ, ունենալով ներքին ու արտա–քին խաղադրութիւն:

Թէ' ընդդիմադիր պարագլուխը վարկա–բեկելու, եւ թէ Լ. Տէր – Պետրոսեան'ի իշխանութեան անվերապահ զօրակից կանգնելու կրկնակ յատկանիշով, «Հայք»ի համար հիւրասիրելի սփիւռքեան էջ մըն է վերոնշեալը: Նոյնիսկ զարմանալի չէ առաջին էջին վրայ անոր տրուած տեղը երբ կատակապէս նկատի առնուի որ Սփիւռ–քի մամուլին հանդէպ «Հայք»ն ալ միշտ ցածնած է հայաստանեան մամուլի չախ–կախիչ մեծամասնութեան կեցուածքը՝ արհամարհանքը:

Գրութեան ներքեւ երկրորդ խորագիր մը կրկին Վ. Մանուկեանի անունին չուրջ կը դառնայ: «Արմէնփրէս»ի աղբիւրով արուած լուրը կը պատկանի հերքումնե–րու բաժինին, Նախ կը հերքուի «ԱԺՄ»ի պնդումը թէ «ԱՅԺՄ»ի տպագրութիւնը արգիլուած է, ապա կը հերքուի նոյն թեր–թին կողմէ որպէս «ձերբակալման նպա–տակով հետապնդուող» անձ Վ. Մանուկ–եանի ներկայացումը· արդէն խորագիրն ալ կ'ըսէ· «Վ. Մանուկեանին ոչ ոք չի պատրաստուում ձերբակալել»:

Նոյն թերթին Հոկտեմբեր 8–ի թիւին էջ Վ. Մանուկեանի ճակատին վարկաբե–կումին թափը բաւական անընդունելի եւ ատով իսկ հակադարձ ուղղութեամբ բա–նող հանդամանք ստացած է: Ու առիկա կրկնակի իմաստով: Թերթին թղթա–կիցը պատահարներուն մասին չորս հար–ցումով պիտած է Ազգային ժողովի իրա–ւաբանական բաժնի վարիչ Վ. Նազար–եանին: Անընդունելիին առաջինը այն է որ ան փոխանակ հարցը դիտելու իրաւա–բանի ակնոցով, կը դատապարտէ ընդդի–մութիւնը որ օրինակ, Սեպտեմբեր 25–ին երբ դեռ վերջնական արդիւնքները յայտ–նի չեին, պնդեց որ կեղծ են անոնք: «Սո–վետների ժամանակ»ին նմանցնելով այդ

(Շար.ը կարդալ Դ· էջ)

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍ

ՏԸ ՇԱՌԷԹԻ ՀԱՄԱՐ՝

ԵՒՐՈՊԱՆ ՆԱԵԻ ՊՐԷՍԹԷՆ ԲԱՔՈՒ Կ'ԵՐԹԱՅ

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ... ՔԱՐԻՒՂԸ

Հոկտեմբեր 14-ին, Լիպերասիոն եւ Ֆիկարօ լայնօրէն կ'անդրադառնային Հ. ը Շառէթի կովկասեան ջրջապտոյտին· եթէ Լիպերասիոնի մէջ, ժագ Ամալրիք առաւելաբար կը ծանրանար Հայաստա–նի վրայ, Ֆիկարօ լոյս ընծայած էր հար–ցազրոյց մը Արտաքին նախարարին հետ, ուր չատ աւելի յատկանշական արտայայ–տութիւններ կան: Լիպերասիոն նախ կը խօսի խնդրականացուած ընտրութեան մասին, հակիրճ պատմականն ընելով դէպքերուն ,բայց, կ'աւելցնէ որ Ֆրանսա Լ. Տէր–Պետրոսեանը կը նկատէ Հայաս–տանի օրինաւոր նոր նախագահը եւ ա–տոր կը վկայէ նաեւ Հ. ը Շառէթի ներ–կայութիւնը: Արտաքին նախարարին նը–պատակը եղած է Ֆրանսական տնտեսու–թեան զարկ տալ Հայաստանի մէջ: Ջու–զելով հանդերձ միջամուխ ըլլալ ներքին հարցերու, պնդած է Լ. Տէր–Պետրոսեա–նի հետ խօսակցութեան առեն որ աղատ արձակէ ընդդիմադիր երեսփոխանները: Մեկնումին առեն, երկու երեսփոխան ազատ էին արձակ: Լրագրողը կը գրէ··· «Հարկ էր նաեւ հշդել թէ ո՛ւր է հայ–ադերբէջանական կնճիռը որ կը խանգարէ Ֆրանսա կասպիցի բարիւղի իր արշա–ւին մէջ: Պատմամշակութային պատ–ճառներով, Բաքուի մէջ, Ֆրանսա հայա–մէտ կը նկատուի: Ուրեմն, հարցին կար–գաւորումը Փարիզի գործին կու գայ»: Լրագրողը կ'անդրադառնայ նաեւ քարիւ–ղի հարցին, կ'ըսէ թէ խորհրդային նոմեն–կլատուրայի այս հին դէմքը (իմա՛ Ալի–եւ) դիտէ որ իր լաւագոյն զինակիցներն են՝ ժամանակը եւ քարիւղը: Ուրեմն, կ'ըսէ «Հայաստանի շահն է Ադրբեջա–նի իր գրաւած հողերը փոխանակել Ղա–րաբաղի շատ մեծ ինքնավարութեան մը հետ, կապուած տեւականօրէն մայր հայ–րենիքին Լաչինի անցքով եւ ամբողջը միջազգային երաշխաւորութեան տակ: Լ. Տէր–Պետրոսեան դէմ չէ, բայց, իր խնդրական ընտրութենէն ետք, ի վիճակի չէ նման ելք մը պարտադրելու Ղարա–բաղի անջատողականներուն»:

Ֆիկարօ-ի մէջ, նախարարը կը պատաս–խանէ Շառլ Լամպրոսքինիի հարցում–ներուն: Ֆրանսացիներուն համար, կով–կասը հեռու է Ֆրանսայի բնական խա–րիսխներէն, նկատել կու տայ լրագրողը ու նախարարը կը ճշդէ՝ որ կօլ կը խօսէր Ատլանտեանէն Ուրալ Եւրոպայի մը մա–սին, այդ Եւրոպան Պրէսթէն Բաքու ալ կ'երթայ: Հ. ը Շառէթի առաջին մտահոգութիւնը քարիւղն է, կը ցաւի որ Միացեալ–Նահանդները, Մեծն– Բրի–տանիան եւ Նորվեկիան Ֆրանսայէն ա–ռաջ հասկցած էին Ադրբեջանի կարեւո–րութիւնը եւ հարկ է կորսուած ժամա–նակը վերաչահիլ: Ցաջողեր է չատ ճշդը–րիտ յանձնառութիւններ ձեռք ձգել Ալի–եւէն ինչ կը վերաբերի ելքի դրաւելիք տեղին Ադրբեջանի քարիւղին մէջ: Ցուն–ուարին Ալիեւ Ֆրանսա կու գայ, նաեւ այլ մարզերու մէջ չօչափելի զարձնելու համար զանազան ծրագրեր· – հանրային ֆինանսներու հակակչիռ Լազար դրա–մատան կողմէ, Թոմսընի եւ Ալքաթէլի հետ հեռահաղորդումներ, ջուրեր, չի–նութիւններ, եւլն· եւլն·:

Հայաստանի համար, նախարարը կ'ը–սէ թէ Թոմսըն կը ջանայ պայմանագիր մը ձեռք ձգել օդային հակակչռի սարք–ուրումներուն համար, Ալքաթէլ ալ՝ հեռաճայնային դիծերու:

Ղարաբաղի հարցին կապակցութեամբ, Ֆրանսա կարծես թէ կը հաւատայ որ Ատրպէյճան եւ Հայաստան պիտի կարենան համաձայնութեան գալ, ինչպէս Ռուսիա եւ Ուքրանիա Սեւ ծովու նաւատորմիղին շուրջ: Ֆրանսա կը կարծէ որ Ռուսիա ալ կրնայ ներգրաւուիլ Ղարաբաղի հարցին մէջ, ինչպէս Ամերիկա Պոսնիայի մէ

ՂԱՐԱԲԱՂԵՍՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Թ.

Կը զեղերիմ զամբարաններու միջեւ ապրողներու համար ձգուած անցքերէն, անծանօթ պատճառով մը խիղճս կը տանջէ պիս, հակառակ անոր որ ճիշդ այդ տապնապէս ազատելու համար է որ եկած եմ հոս: Փաստօրէն զբօսաշրջիկ չեմ ես, լուսանկարչական գործիք չեմ բերած հետս Սիանիէն (վերջին վայրկեանին բարեկամ մը վիտէօ – քամէրա մը բերաւ տունս որ հետս տանիմ ու ֆիլմի քաշեմ տեսածներս եւ ըրածներս, բայց մերժեցի): Ոչ ալ կուսակցական գործիչ եմ, այլ ինքզինք յանձնած եմ երեւակայութեանս ու մարդոց հանդուրժողութեան եւ մէկտեղ ինկած եմ իմ անունին եաին պահուըտած անձին փնտռտուքին: Ամէն բառերէն եւ լմաստներէն անդին, գիտեմ թէ իրրեւ մարդկային էակ՝ գոնէ մէկ բան կրնամ փորձել – գտնել իմ ճշմարտութիւնս: Գիտեմ նաեւ թէ այդ արկածախնդրութիւնը կարելի չէ եթէ կեանքս չի ձգտիր քանի մը բարձր իտէալներու – ազգին ծառայութեան, արուեստին, բարոյական արժէքներուն, մարքի ազատութեան:

Հիմա կը զգամ չուրջս, աջիս ու ձախիս մարդկային տեւապէսս ու մանրուք ձեւեր, վիշտին ծանրութեան տակ կծկուած, զերեզմանաքարերու դլխին, առ հասարակ կին ու աղջիկ, միայնակ, ամփոփ, իրենց մարմինը նուազագոյն տարածութեան իջեցուցած որպէս պաշտպանութիւն մահուան անասելի վտանգին դէմ, որ ամէն ծառի ու քարի եաին պահուըտած է դարանակալ: Շատեր՝ ծաղիկները ձեռին, կայնած, նայուածքները սառած, երբեմն արցունքով ու հեկեկուն լացով որ զերազոյն ուրացումով մը՝ չեն ուզեր ցոյց տալ աչխարհին: Կին մը մանաւանդ որ սըրտակեղեք ու զարձրաղաղակ՝ բողոքը կը պոռայ մարդոց, մէկ ձայնի վրայ կոխի կ'ընէ մարդկութեան հետ: Զեմ հասկըցած բարբառը, որ այս ինքնակորոյս վիճակին մէջ աւելի զառանցանքի կը նմանի: Շուրջը մարդիկ չուարած են, թէ՛ մոխիկ կ'ընեն եւ թէ՛ չեն ըներ, իւրաքանչիւրը արդէն բռնուած իր անձնական կըսկիծին զայրոյթին մէջ: Այսպէս, հարիւրաւոր սեւ կերպարանքներ, իւրաքանչիւրը աչխարհ մը կակիծ՝ կը թուին չարժիլ, երբեմն իրենցմէ բարձր ուժի մը հնազանդ, կանգ կ'առնեն, բանի մը կը սպասեն – այսպէս է զերեզմաննոցը, զըրաված լերան կողին ուր կեանքի ու մահուան կերպարանքները միրար գրկած են անհուն կարօտով, անկարող համակերպելու որեւէ իրականութեան, ըլլայ մահուան թէ կեանքին: Քայլերս զիս կը տանին հոս ու հոն, հողին վրայ ու մառմոմներուս մէջ ... Ի՞նչ երիտասարդական աւիւն ու յոյս սառած կը մնան տապանաքարերուն տակ, ինչքա՜ն հերոսութիւն պէտք է հազած որպէսզի այս պղտիկ հողը հայութեան ծոցը մնայ, անաղարտ եւ ապահով, եւ ի՜նչ երազներ, ի՜նչ խոստումներ որ վերապրողներուն կուրծքին տակ կը մըննան, առ յաւէտ անիրականալի: Մտածումս կը ճգմուի մարդկային վերջնական թեան ու սիրոյ այս ահաւոր վտանգին առջեւ, ու երեւակայութիւնս անկարող է թափանցելու այդ զաղտնիքին, որ կը թաքնուի, անկարող է մանաւանդ զրակատարութեան վերածելու եւ ապրեցնելու դերուն, կամ խաչերու, զամբաններու կողքին կայնած նիհար, ուժասպառ կիներու ու անխօս մարդերու ողբերգութիւնր: Լեցուած են աչքերս, չեմ համարձակիր, յանցաւորի պէս կը զգամ ինքզինքս, աւելորդ ու անպէտ մէկը փոշն ի վեր մարդոց, որոնք զերազոյն զինը վճարած են հայ ըլլալուն համար: «Պիտի կրնա՞մ վերականութիւնս պահել» հարց կուտամ ինքզինքիս եւ, ինչպէս միշտ Սփիւռքի բոլոր քառուղիներուն՝ պատասխան չունիմ: Բայց հիմա զուրս եմ ինձմէ կ'ուզուի «ողորմելի, անպէտ, անիմաստ մարդ մը, ձրի ու արուեստական Հայ մը» կ'եղրակացնեմ, տարիներու վարժութեամբ: «Ան որ չէ տառապած իր Հայ ըլլալուն համար՝ ան Հայ չէ» կը մտածեմ ու սիրտս կը բացուի չուրջիս անծանօթ մայրերուն, հայրերուն որոնք զաւկի կամ հարազատի մահը կ'ապրեան, կ'ուզեմ զրկել, սեղմել կուրծքիս, ներողութիւն խնդրել չտառապելուս համար, պատժուիլ՝ ողջ ըլլալուս համար: Բայց տարիներու փորձառութեամբ ես գիտեմ, հոն կայնած, աւելորդ եւ անվաստեր՝ թէ այս պարտուածի հոգեբանութեան, հակազդեցութիւնը քիչ յետոյ պիտի զայ, երբ վերապրումի բնազդը տէր կանգնի նորէն անձիս, եւ սփիւռքահայու հպարտութիւնս եւ զինքերս պոռծի անոնցմէ: Ուսանողութեան օրերուս, Փարիզի տղաքս, սովորութիւն ունէինք ըսելու Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Ֆրանսախօս հայ երիտասարդներուն, «Հայ է ան որ կը տառապի Հայ Հըլլալուն համար»: Ոչ յանցանքի եւ ոչ ալ ստորակայութեան զգացում, ոչ ալ խղճի խայթ ունէինք, ոչ ալ անվաստերականութեան բարդոյթ: Հէ՛յ կիտի օրեր, երբ խտէալները կոյս էին տակաւին, երբ կեանք մը առանց երազի՝ ժամանակի պարզ վատնում էր, երբ հաւատքը կուսակցութեան կամ ազգին հանդէպ աւելի կարեւոր, աւելի ներգործօն էր քան իրենք, կուսակցութիւնն ու ազգը: «Հոյակապ բան է սիւրռեալիզմը» կը կրկնեմ հիմա «բոդմաճակոյթ, ինքնաբաւ ու «սինիք», պարծած դէպի ապագան, տարակերպ, դերարդիական «Հայոց պատմութիւնը մեզմէ կը սկսի ազաք»» համամարդկային՝ ու Հայ», կ'եղրակացնէինք այդ երանելի օրերուն: Գտած եմ հաւասարակշռութիւնս:

Գուցէ նաեւ՝ կը սպասեմ: Երիտասարդ մը կը մօտենայ, «եկէք հերոսներու թանգարանը տեսէք» կ'ըսէ: Քանի մը քայլ ու կը մանենք համեստ, պարզուկ չէնքէ մը ներս ուր պատերը ծածկուած են հրիւռաւոր նահատակուած ազգատամարտիկներու լուսանկարներով: «Անթիքլասմաքօ» է ասիկա, ծայրայեղ հակազդեցութիւն մը դուրսի ապրումիս: Չիզերու պրկումը յանկարծ կը թուլնայ – ես պատկերներու եւ բառերու հետ դիւրաւ գլուխ կ'ելլեմ «լուսթիւնն ու բացակայութիւնն են որ զիս կը խռովեն», կը մտածեմ «իրականութեան հետ է իմ տագնապս»: Ամբողջ կեանքս երեւակայելով, յիշելով, ու պատկեր դիտելով անցած է ու հակնեհասած եմ, պատրաստուած ատոնց դէմ: Բայց նոյնն տպաւորիչ է, մանաւանդ անկեղծ նուիրումը, որով օրիորդը կը բանայ մէն մի նահատակի կեանքին դիրքը ու կը պատմէ անոր ըրածը: Հետաքրքրական է, որ աղջիկներ ալ մասնակցած են կռիւներուն ու նահատակուած: Այն տարիք երիտասարդները փաստն են նիւթական բայց մանաւանդ հոգեկան հայրենիքի գոյութեան «եւ անոնց ոսկորներն են որ կմախքը կը կազմեն մեր հոգիին» կը մտածեմ: «Հո՞գ» ... բառը կը խցուի մտքիս մէջ: Ամբողջ հանրապետական մը կայ այդ մէկ բառին մէջ:

Դուրսն ենք: Լռած է չարականներուն ձայնը, սակայն այն տպաւորութիւնը ունիմ թէ այդ կրօնական երգերը, կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով, լսած եմ իրենց բնական միջավայրին մէջ, այսինքն եկեղեցւի մը միջնադարեանէն ազատած ու ապրուած ուղղակի մարդոց սրտերուն մէջէն: Պէտք եղաւ որ երկու ժամ խառնուիմ ողբերգութեան դիմագիծերու, ցաւի ճիչին եւ մօտէն զգամ հերոսային որակին սաղսուռը զոր՝ ամբողջ պատանութեանս երեւակայեր ու երազեր էի՝ որպէսզի եկեղեցական երգերը իմնէ հասնէին իրենց ամբողջ անկեղծութեամբ ու մերկութեամբ: Այդ չարականները եւ լսած էի Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ Տաճարին մէջ, պատանութեանս ու խորապէս ազդուած էի: Սակայն հիմա, ազատած ամբողջ արտաքոզական ու թատերական հանդերձանքէն եւ արուեստական պաճուճանքէն՝ այդ երգերը, այդ պարզ աղօթքները իրենց բուն ինքնութեամբ կը լսէի ու կը զգայի: Իրապէս, արուեստ, թատերականութիւն, սարքուած միջավայր, մոմ ու աթոռ, բուրվառ ու չուրջառ, թափօր ու խունկ՝ չատ քիչ բան կ'աւելցնեն կրօնական զգայնութեան վրայ: Միշտ զղացեր եմ թէ քառաճայն կրօնական չարականները ստեղծուած են ժողովուրդի մը համար որ ունի ուժեղ երաժշտական ականջ, ուր ամէն ձայն իր տեղը կը գտնէ ներդաշնակ ամբողջութեան մէջ, ուր ամէն ձայն ունի իր ինքնուրոյն կշիռը, ուր ամէն ձայն ունի իր ինքնուրոյն ձեւը, ուր ամէն ձայն ունի իր ինքնուրոյն ոճը, ուր ամէն ձայն ունի իր ինքնուրոյն ոգին, ուր ամէն ձայն ունի իր ինքնուրոյն ճակատագիրը, ուր ամէն ձայն ունի իր ինքնուրոյն ճաշակն ու երգ՝ նուազ հարազատ է ստուածայինի ու սրբութեան միութիւնին քան միաճայնն ու պարզ երգը: Հոս է հիմա՝ այդ մտածումիս հաստատումը ունեցայ: Արուեստը միշտ արուեստական է:

Քիչ առաջուան զայրացկոտ ու վշտահար կինը հոն չէր: Արդէն թանգարան չմտած լուռ, մտահոգ մարդիկ կը մօտենային «խելքի բերելու» զայն, հանդարտեցնելու անոր փոթորկոտ հոգին: Այս քաղաքին մէջ մէկուն ցաւը բոլորին ցաւն է ու «ցաւդ տանեմ» խօսքը հաւանարար միայն հոս է որ իր ամբողջ իմաստը կ'առնէ: Մարդիկ հոս կամ կը պոռան, կը պոռթկան՝ կամ կը լռեն, կամ կ'երգեն:

Վերջին ակնարկ մը զերեզմաննոցին ցանցառ բազմութեան վրայ որ դժկամութեամբ կը հեռանայ մահուան դիմանքէն: Օթօ չմտած գիտեմ, թէ ուխտս կատարած եմ, առանց Զօհրապ կամ Վարուժան անունները եւ մէկ ու կէս միլիոնը յիշելու: Եւ՝ հաւանաբար աւելի աղմուկ, անկեղծ կերպով՝ քան որեւէ այլ առեն ասկէ առաջ: Գաղտնիք մը կայ հոս, վստահ եմ, ու մէկ ճամբայ կայ դէպի հոն – երեւակայութիւնը: Այսինքն ինչ որ կ'ապատապրէ միտքս ընկերութենէն, բանականութեան բռնութենէն, լեզուէն: Այո, այդ է զաղտնիքը – լեզուն: Ան է արգելքը, բռնապետը, բանտապահը՝ որ մտածել կը սորվեցնէ դիւապատին, Ան-նէնգ ու փրկութիւն, նոյն առեն:

– Ընկեր վահէ, ձեզի օթոյով տուն տանինք:

Սերժիկն է, որ զիս եաւ աչխարհ կը բերէ: Կը բանայ կառքին դռնակը: Ներս կը մտնեմ ու լուռ կը հեռանանք:

Սեպտեմբեր 15–ին, Շաս–Սիւր–Ռոն–ի մէջ, Իզէռ նահանգ, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը զումարեց իր տարեկան անդամական ընդհանուր ժողովը:

Շաս–Սիւր–Ռոն կը զտնուի Լիոն եւ Վիէն քաղաքներու միջեւ: 1920–30–ական թուականներէն ի վեր Հայեր, թէեւ փոքրաթիւ, կ'ապրին այս գիւղաքաղաքը: Սկզբնական տասնամեակներուն ապրած են համախումբ, չորսպատի մը մէջ, ապա տարածուած: Այդ վայրին վրայ, այժմ կանաչ ծառերով փոքր պարտէզ մը, 1981–ին զետեղուած է յուշարձան եւ յուշաքար մը նուիրուած 1915–ի ցեղասպանութեան զոհ Հայերու յիշատակին: Փողոցը որ կ'առաջնորդէ Նահատակաց Յուշարձանին 1978–էն ի վեր կը կոչուի «1915 Ապրիլ 24» փողոց:

Շաս–Սիւր–Ռոն–ի մէջ կը զործէ Հայերու Բարեկամական մը որուն նուիրեալ բազուկը եւ ուիրական դէմքն է՝ Սարգիս Զուլֆեան: Այժմ կ'ապրին չուրջ յիսուն հայ ընտանիք: Միութիւնը մանաւանդ 1988 Դեկտեմբեր 7–ի երկրաչարժէն ի վեր կը ծառայէ զործունէութիւն ի նպաստ Հայաստանի:

Այս Միութիւնն է որ, քաղաքապետական չէնքի մը մէկ, ընդունեցաւ եւ կազմակերպեց Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի 1995 – 96 տարեշրջանի անդամական ընդհանուր ժողովը: Ջերմ եւ արտաց ընդունելութիւն մը, ամէն տեսակէտով, դիւրացուց համագումարին ընթացքը եւ ստեղծեց աչխատանքի համակրելի մթնոլորտ մը:

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամէ 81 անդամներէն, 63–ը (ներկայ կամ ներկայացուած) եկած Փարիզէն, կեդրոնական Ֆրանսայի հայաչատ քաղաքներէն, Մարսէյլէն եւ Նիսէն մասնակցեցան համագումարին:

Տարեկան տեղեկագիրը ներկայացուց Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի նախագահը՝ Պետրոս Թերզեան, «Մեծ տարի մը բոլորեցինք եւ կրնանք արդարօրէն հպարտ ըլլալ», ըսաւ նախագահը:

Մեծ տարի մը, համակամութեան մարթոնի Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբայի չինութեան, Մարտ 24–էն Մայիս 27 Ստեփանակերտէն Լոս – Անճըլըս, դառած յաջողութեան համար: Միացեալ – Նահանգներու մէջ, 10 հազար խոստումները կը ներկայացնեն 5·57 միլիոն տոլար զոր Լիոնի Հիմնարկը (Գըրք Գիրզորեան) երկուքով կը բազմապատկէ: Աւելցնելով այլ զաղութներու մէջ կատարուած հանգանակութիւնները (չուրջ մէկ միլիոն Ֆրանք Ֆրանսա), ընդհանուր զումարը կը հասնի 65 միլիոն Ֆրանքի: «Կեանքի համբային» չինութեան Ֆինանսաւորումը ապահովուած է:

Մեծ տարի մը որովհետեւ, Ֆրանսայի մէջ, ընդհանուր մուտքը եղաւ 6·06 միլիոն Ֆրանք, նախատեսուածէն աւելի եւ անցեալ տարեշրջանին համեմատ հարիւրէն 55–ի յաւելում մը կայ:

Մեծ տարի մը որովհետեւ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը մասնակցեցաւ, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մէջ, ութ նոր ծրագիրներու Ֆինանսաւորման՝ ա) երեւանի մաթեմաթիքի եւ բնագիտութեան լիսէի վերանորոգում, բ) նոյն չէնքին նըկջարաններու ջեռուցում, գ) Բաղրամեան զաղաքի զարմանատուն – ծննդատոզի չինութիւն եւ սարքաւորում, դ) Բաղրամեան զաղաքի չուրջ գտնուղ հինդ զիւղերու ջուրի ցանց, ե) Ղարաբաղի մէջ երկտրբական ցանց · զ) Վանաձորի նախակրթարանի չինութիւն, է) Երեւանի պատմութեան թանգարանի տանիքին վերանորոգութիւն, ը) Հայաստանի համալսարաններու եւ հետազօտութեան կեդրոններու «Ինթէռնէթ»ի օգտագործում միջոցներու հայթայթում: Այս ծրագիրները կը ներկայացնեն 6·56 միլիոն Ֆրանքի զումար մը որուն 3·56 միլիոնը կուզայ Ֆրանսայի նուիրատուներէն:

1995 – 96–ին, 12 հրապարակային հանդիսումներ կազմակերպուեցան՝ Քլերմոն – Ֆեռան, Մոնպէլիար, Վիէն, Փարիզ, Սվինիոն, Շաուվիէօ – Փոն տը Շէռուի, Մարսէյլ, Կրընոպլը, Անըմաս, Ռոման, Նիս եւ Վիթրոլ, հաւաքելով չուրջ 1400 հոգի:

Կարգ մը Միութիւններ ի նպաստ հիմնադրամին տարբեցին ձեռնարկներ՝ պահանդէս, դաչտահանդէս, հացկերոյթ, զեղարուեստական երեկոյթ, ինչպէս «Սանթիէ Փուռ լ'Արմէնի», եւ Շաս–Սիւր – Ռոն–ի եւ ժիվոռի համայնքը, Գանձի Հայերու Միութիւնը մասնակցութեամբ Մարսէյլի ԺԱՖ–ին, Մարսէյլի Ս. Գրիգոր Մշակութային կեդրոնը:

Անցեալ տարեշրջանին Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի ընդհանուր ժողովը որոչեց իր մուտքերէն հարիւրէն հինդը յատկացնել Ֆրանսայի հայ զպրոցներու ցանցին զօրացման բարձրացնելու համար հայերէնի ուսուցման մակարդակը եւ քաջալերելու համար զոյութիւն ունեցող հաստատութիւններու ընթարձակումը կամ նոր կառոյցներու ստեղծումը: Այս որոչումը ստացաւ Հայաստան Հիմնադրամի հոգաբարձուներու ժողովին վաւերացումը: Այս ծիրին մէջ, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամ որոչեց 300 հազար Ֆրանքի նպաստ մը Լիոնի Մարդեան – Փափազեան զպրոցի ընդարձակման ծրագրին, որ կը բարձրանայ 3 միլիոն Ֆրանքի: Նոյնպէս 50 հազար Ֆրանքի նպաստ մը Իսի – լէ – Մուլինոյի նոր զպրոցի չինութեան, որ կ'արժէ 250 հազար Ֆրանք: Նախ, 100 հազար յատկացուած է հայերէնի ուսուցման մակարդակի բարելաւման եւ 50 հազար Ֆրանք պատրաստուած է ստիպողական հարցերու համար: Հայերէնի ուսուցման մակարդակի բարելաւման համար, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը, 1996 Յուլիսին, Լիոնի մէջ, կազմակերպեց հայերէնի ուսուցիչներու պատրաստութեան, կատարելագործման «սթաժ», որուն մասնակցեցան 21 դասատու: Ձեռնարկը յաջողութիւն զառաւ: Նոր նախաձեռնութիւններ պիտի առնուին այս ուղղութեամբ: Միշտ հայ զպրոցներու հետ առընչուած, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը նեցուկ եղաւ, որպէս զիտուղ, Նիսի մէջ կազմակերպուած, Նիսին, Սփիւռքի հայ զպրոցներու Ա. համագումարին:

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը կազմակերպեց 1996 Ապրիլին ճամբորդութիւն մը Հայաստան եւ Ղարաբաղ: 31 հոգի մասնակցեցան եւ ականատես եղան աղէտեալ զօտիին մինչեւ Ստեփանակերտ Հայաստան Հիմնադրամի կատարած վերակառուցման եւ այլ աչխատանքներու,

իրագործումներու հարազատ պատկերին:

1995 – 96 տարեշրջանին, աշխատանքները կատարուեցան Հայաստանի մէջ քանի արհեստագիտական կազմութեան հաստատութիւն մը, Ֆրանսայի օգնութեամբ: Ցառաջիկայ ամիսներուն առաջին արդիւնքները պէտք է արձանագրուին: Նոյնպէս, Աբբեյին Շրջանի հետ համագործակցութեան կորիզներ հաստատուեցան Հայաստանի երկու շրջաններու համար: Հոս եւս, յարաբերութիւնները պէտք է արդիւնաւորուին չօշափելի ծրագիրներով:

Պետրոս Թերզեան, իր տեղեկագրի առարկին ուրախութեամբ եւ պհոնակութեամբ յայտարարեց Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպան՝ Վիդէն Զիտէչեանի եւ Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամի միջեւ հաստատուած մենաշնորհեալ կապերը:

Գանձապահ Խոսէ Ճօլօլեան տուաւ նիւթական մանրամասն զեկուցում եւ տեղեկագիրը, անցեալ եւ նախանցեալ տարիներու բաղդատականներով, շրջան առ շրջան, գլուխ առ գլուխ, տեղեկագիր մը որուն ճշմարտութիւնը վաւերացուցած է Ամիս ընկերութիւնը «Nous certifions que les comptes annuels sont réguliers et sincères et donnent une image fidèle du résultat des opérations de l'exercice écoulé ainsi que de la situation financière et du patrimoine de la société à la fin de cet exercice», Fait à Paris, le 2 Sept. 1996. Le Commissaire aux Comptes» Amyot Auditeurs et Conseils: Թղթակցութեան մը սահմանները ւմէջ դժուար է լրիւ հաշուեկշիռ մը ներկայացնել: Ընենք սակայն որ 1995-96-ին ընդհ. մուտքը եղած է 6·085·387 Ֆր. գրեթէ ամբողջութեամբ գոյացած նուիրատուութիւններէ: Ծախքերը կը ներկայացնեն 9%-ը մուտքերուն: Նուիրատուներու թիւն է՝ 1594: Երեք տարուան վրայ, 1993 – 96, 3052 տարբեր նուիրատուներ մասնակցած են: Նիթական լրիւ տեղեկագրին կարելի է ծանօթանալ Հիմնադրամի տեղական մարմիններուն դիմելով:

Ապա, ժողովը բերաւ առաջարկներ, գծեց ծրագիրներ, տուաւ որոշումներ, ձշդեց նպատակներ յառաջիկայ տարեշրջանի աշխատանքները բարելաւելու, առաւել արդիւնաւորելու համար:

Այսպէս, որոշուեցաւ երեք շրջաններու համար (Փարիզեան, կեդրոնական եւ Հարաւային Ֆրանսա) անդամներու թիւը բարձրացնել 40-ի, առաւելաբար տեղ տալով երիտասարդ տարրերու եւ կիներու: Ինտ կարեւոր նկատուեցաւ, տարրած ըլլալով Հիմնադրամի համահայկական նկարագիրը, տեղծել եւ զարգացնել միութիւններուն հետ համագործակցութեան դաշտ մը եւ աշխատիլ հասարակաց ծրագիրներ, նպատակներ իրագործելու: Ժողովը անհրաժեշտ նկատեց բազմապատկել նուիրատուներու թիւը ու հասցնել 1997-ին առնուազն 2500-ի: Որոշուեցաւ հաստատել Հիմնադրամի տարեկան Ազգային Օր մը, երեք շրջաններուն մէջ: Իսկ, Իրան-Հայաստան կազմուղի չինութիւնը, որ համատեղ ծրագիրն է Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամին եւ Պեսութեան, հասած է Բ. փուլին: Պեսութիւնը բանակցութիւններու մէջ է դրամատուներու հետ ֆինանսաւորումը ապահովելու համար: Ցիշենք որ Իրան – Հայաստան կազմուղի արժէքը 70 միլիոն տոլար է, որուն 10 միլիոնին չանճնառու եղած է Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամը:

«Ֆրանսայի Հայկ. Հիմնադրամը զօրակոչի առաքելութիւն մը ունի ի սպաս Հայաստանին եւ Ղարաբաղին» յայտարարեց նախագահ՝ Պետրոս Թերզեան իր եզրափակիչ խօսքին մէջ:

Օրուան ատարին, Շաս-սիւր-Ռոնի եւ Ժիվոռի հայ համայնքի անդամներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ համակրելի ընդունելութիւն մը, որուն ներկայ եղան վերոյիշեալ երկու քաղաքներուն քաղաքապետերը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B. P. 12, 75660 Paris Cedex 14.

ՊՕՄՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս պատիւ ունինք մեր հատուցեալ հասարակութեան ի գիտութիւն տեղեկացնել, թէ Թաղիս Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, համաձայն Ֆրանսայի 1901–1905 թուականի Պետական Օրէնքին տրամադրութիւններուն, ունեցաւ իր նորակազմ Կրօնական Ընկերակցութիւնը և 1996 Սեպ. 19, Կիրակի օր, Ս. Եկեղեցւոյս սրահին մէջ դումարեց իր անդրանիկ նիստը հետեւեալ օրակարգով՝ Ա.) Կրօնական Ընկերակցութեան կանոնադրի ընթերցում եւ հաստատում: Բ) Գոյութիւն ունեցող Թաղականութեան հրաժարում եւ օրինաւոր Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութեան ընտրութիւն:

Ժողովը յետ կարծիքներու փոխանակութեան, միաձայնութեամբ հաստատեց կանոնադրիը եւ ընտրեց Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը հետեւեալ կազմով. –

Պ.Պ. Ալեքսանտր Պապաեան նախագահ
Վանիկ Հէլոյեան փոխ – նախագահ
Ժան – Ժագ Դարբինեան փոխ – նախագահ
Յովհաննէս Տէր – Վարդանեան Քարտուղար
Աւետիս Կոստոպուեան Գանձապահ
Սապօ Ազբարեան Խորհրդական
Աւետիս Մոնկանեան Խորհրդական
Լեւոն Գույումճեան Խորհրդական
Վարդան Տէր – Կարապետեան Խորհրդական

Կանոնադրիը եւ վարչութեան անուանացանկը ներկայացուած է նահանգապետարան ի վաւերացում:

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՌՋՈՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԴՊՐՈՑ ՉԱՐԵՆՑԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 24–ին, Երեւանի մօտ Չարենցաւանի իր անունը կրող գեղարուեստական դպրոցին մէջ յատուկ հանդիսութեամբ կատարուած է Գառզուի նուիրուած հինգ դործերու ընդունման արարողութիւնը: Այս նուէրին փոխանցումը Ֆրանսայէն Հայաստան կատարուած է աստղագէտ Ցակոբ Թէրզեանի միջնորդութեամբ: Հանդիսութեան ներկայ եղած են տեղւոյն ծանօթ անձնաւորութիւններ, դպրոցին ուսուցչական կազմը եւ աշակերտներ: Տեսուչը, չնորհակալութեան խօսքին մէջ, այս նուէրը որակած է՝ «Գառզուից Գառզու» նուէր: Իր կարգին, Յ. Թէրզեան ընդունելով եղած առաջարկը, ստանձնած է Գառզուին տալ Չարենցաւանի նուէրը՝ «Այսօրուան Հայաստանը» 11–ամեայ փիլայր վովալի մէկ դործը որ արժանացած է յատուկ մրցանակի կոտայքի ցուցահանդէսին: Այս առթիւ, չեշտած է որ իրեն համար չատ հաճելի է որ Հայաստանի դպրոցներէն մէկը կրէ Ֆրանսահայ հանրածանօթ նկարիչին անունը: Յ. Թէրզեան Գառզուի հանդիպած էր Բիւզանդ Ֆլընտըքեանի միջոցաւ: Անդրադառնալով այդ հանդիպումին Յ. Թէրզեան ըսած է.– «Օգոստոս 1–ին Գառզուն մեզ ընդունեցաւ: Ծանօթութեան կարճ արարողութենէն վերջ վարպետին յայտնեցինք մեր այցելութեան նպատակը: Ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ, եւ նշեց որ Հայաստանին տարբեր առիթներով արդէն նուիրած էր իր ստեղծագործութիւններէն: Ցետոյ արագ դուրս ելաւ սենեակէն եւ թեւին տակ հինգ նկարներով վերադարձաւ, ըսելով. «Այս նկարները իմ նուէրս են Չարենցաւանի երախաներուն: Թող տեսնեն եւ ծանօթանան ոչ միայն իմ, այլեւ ընդհանրապէս արուեստի մեծերու գործերուն, տեսնեն եւ չանան ոչ միայն հասնիլ մեծերուն, այլեւ զերազանցել անոնց»:

Գառզուի այս նուէրներուն ստացումը Չարենցաւանի գեղարուեստի դպրոցի կողմէ հաստատուեցաւ յատուկ չնորհակալութեան դիրով մը տեղւոյն քաղաքապետ Պր. Վ. Այվազեանի պաշտօնական դրութեամբ, զոր Ցակոբ Թէրզեան խոստացաւ փոխանցել Գառզուի առաջին առթիւ:

ՏՈՔԹ. ՑԱԿՈԲ ԳԱՐԱՔԱՑԱՆ

ԼՕՓՕ ՊՕՏԵՍՏՔ

Ա Կ Ն

Ակն Համոյթը, Կիրակի, Հոկտ. 20, ժամը 16–ին Մայր Աստուածածնի նուիրուած երգերու համերգ մը կուտայ
Eglise Saint-André
Boissy L'Aillerie (Val d'Oise)

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՆԱԽԱԳԱՀԵՑ ԷՔԻՒՄԷՆԻՔ ՀԻՄՆԱՐԿԻ 50-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ

1996 Հոկտեմբեր 4 – 6, Զուիցերիոյ մէջ տեղի ունեցաւ Էքիւմէնիք Հիմնարկի (Institut Oecuménique) հիմնադրութեան 50–ամեակի նչումը յատուկ հանդիսաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ:

Էքիւմէնիք Հիմնարկը միջազգայնօրէն ծանօթ ակադեմական կեդրոն մըն է, հիմնուած 1946–ին: Հաստատուած է Ժընեւէն կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ: Ամէն տարի Սեպտեմբերէն մինչեւ Փետրուար շուրջ 75 համալսարանաւարտ ուսանողներ աշխարհի զանազան շրջաններէն կը հետեւին աստուածաբանական, էքիւմէնիք, պատմագիտական, քաղաքական, ընկերաբանական ու գիտական այժմէական նիւթերու նուիրուած յատուկ դասընթացքներու: Կեդրոնը կը պատկանի եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին եւ մաս կը կազմէ Ժընեւի համալսարանին:

50–ամեակի հանդիսութիւնը տարածուած էր երեք օրերու եւ ք'ընդդրկէր ակադեմական, կրօնական, մշակութային եւ ընկերային զանազան ձառնարկներ:

Հայրապետը ներկայ եղաւ միայն Շաբաթ օրուան ձեռնարկներուն: Կաթողիկոսի կողքին ներկայ էին նաեւ Գերաշ. Վրդ. Խաչերեան, Առաջնորդական Տեղապահ Լիբանանի Հայոց Թեմին եւ Մեղրիկ Վրդ. Բարիքեան, որ ներկայ տարեշրջանին ուսանող է նոյն կեդրոնին մէջ:

Օրուան յայտադիրը սկսաւ առաւօտեան եկեղեցական հանդիսաւոր արարողութեամբ: Ապա տեղի ունեցաւ հանդիսութեան պաշտօնական բացումը: Ներկայ էին Ժընեւի նահանգի կառավարիչը, տեսական, քաղաքական բարձրաստիճան պատասխանատուներ, աշխարհի զանազան շրջաններէն ժամանած եկեղեցական ներկայացուցիչներ. համալսարաններու տնօրէններ ու ուսուցիչներ եւ մեծ թիւով հրաւիրեալներ:

Հանդիսութեան բացման խօսքը Ֆրանսերէն լեզուով կատարեց Արամ Ա. Կաթողիկոս: Հայրապետը թէ՛ որպէս նախկին ուսանող եւ թէ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Կեդրոնական Վարչութեան Ատենապետ, յատուկ ուրախութեամբ ողջունելէ ետք Էքիւմէնիք Հիմնարկին 50–ամեակը, կարեւորութեամբ ընդգծեց անոր ունեցած կարեւոր դերը սերունդներու աստուածաբանական ու էքիւմէնիք կազմաւորման մէջ: Արամ Ա. նաեւ չեշտեց ներկայ օրերու նոր պայմաններուն ու մարտահրաւէրներուն դիմաց հիմնարկի կառոյցն ու ծրագիրը վերատեսութեան ենթարկելու անհրաժեշտութիւնը:

Ապա յաջորդաբար խօսք առին Հիմնարկի անօրէնը, Վատիկանի ներկայացուցիչը, Ժընեւի համալսարանի նախագահը եւ Զուիցերիոյ Եկեղեցիներու Խորհուրդին նախագահը:

Պաշտօնական խօսքերէն ետք անցեալի իրագործումներուն ու ապագայի հեռանկարներուն մասին դասախօսութիւն մը տուաւ Ե. Հ. Խորհուրդի Ընդհ. Քարտուղարը:

Կէսօրէ ետք տեղի ունեցաւ զրոյց՝ կլոր սեղանի չուրջ «Աստուածաբանական եւ էքիւմէնիք կազմաւորումը նոր մարտահրաւէրներու դիմաց» նիւթին չուրջ: Զրոյցին մասնակցեցան 6 հոգիներ Միացեալ – Նահանգներէն, Զինաստանէն, Ֆինլեանտիայէն, Ուրուկուէյէն, Ցունաստանէն ու Դանիայէն:

Երեկոյեան տեղի ունեցաւ համերգ եւ ապա պաշտօնական ընթրիք:

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

«Սիոն»ի ճիշդ դէմը, քարափներուն վրայ բացուող փողոցի մը մէջ, քառասունի չափ մարդիկ կը խորհրդակցին ու առեն առեն կը նային փողոցին մէջ զբաղուող երկու հին քարաշէն խաներու պատուհաններուն՝ որոնց փայտէ փեղկերը ամուր գոցուած են: Այդ խաներէն մէկուն մուտքը երկրորդ յարկէն է եւ փողոցին վրայ գտնուած փայտէ սանդուղքով մը կը հաղորդակցի դուրսի հետ: Քանի մը հոգի վեր կ'ելլեն ու կը փորձեն դուռը խորտակել, բայց կ'երեւայ որ պատկան հաստատ է ու ներսէն ալ ամրացած, այնպէս որ յուսահատ վար կ'իջնեն:

Ինչ մը եռքը փայտէ չարժուն եղնարան մը կը բերեն եւ պատին կռթնցնելով՝ երկու հոգի կը բարձրանան մինչեւ պատուհաններէն մէկը, որ, ինչպէս ըսի, փայտէ փեղկով գոցուած է: Երկաթի քանի մը հարուած բաւական կ'ըլլայ փեղկին թեւերէն մէկը քակելու: Ելնարանին վրայ գտնուողներէն մին վար կ'իջնէ, իսկ միւսը զգուշութեամբ գլուխը պատուհանէն ներս կը խոթէ ու բաւական ժամանակ կը մնայ: Վերջապէս գլուխը դուրս քաշելով՝ վարը կեցող խումբին կը դառնայ ու կը գոչէ.

– Բան չկայ, դուք ալ եկէք:

Ու պատուհանէն ներս կը մտնէ:

Իր քայլերիչ հրաւէրին կը պատասխանեն քանի մը Թուրք, որոնք վեր կ'ելլեն բիրերով զինուած:

Ներս մտնողներուն առաջին գործը կ'ըլլայ խանին դուռը բանալ:

Աւելի աղէկ տեսնելու համար անցած դարձածը, «Սիոն»ի պաշտօնեաները քանի մը դիտակ կը բերեն, թէեւ պարզ աչքով յստակօրէն կը տեսնուէր ամէն բան:

Պահ մը եռքը պատուհանին առջեւ կ'երեւան երեք մարդիկ եւ դուրս՝ սալայատակին վրայ՝ կը նետեն հայ բեռնակիր մը, արդէն կիսամեռ վիճակի մէջ: Փողոցը գտնուողները ցնծութեան աղաղակներով կը յարձակին որսին վրայ ու քանի մը հարուածով գործը կը լմնցնեն:

– Անդին գացէք, կը պոռայ մէկը պատուհանէն ու Հայու մը նոր մարմինը կ'իյնայ դետին:

Երէկուան սրատարոփ անձկութիւնը եւ զայրացումը չէի տիրեր չոլենաւէն մէջ:

Ա'լ վարժուած ենք այդ տեսարանին:

Նաւին պաշտօնեաներէն մին, մատակարարը, որ գծագրել գիտէ, իր տետրակը կը բերէ, մեր առջեւ պարզուած ուրուագիծը առնելու համար:

Զորս հոգի այդպէս, պատուհանէն մէկիկ մէկիկ վար կը նետուին ու բիրերու տակ կը մեռցուին:

Չմոռնամ ըսելու որ երեք ոստիկան ներկայ են այդ գործողութեան, սակայն իրրեւ հանդիսատես միայն: Իրենցմէ ո'չ մին կը մասնակցի սպանութեան:

Սակայն փողոցը գտնուողները կը սկսին կատղիլ իրենց վերի ընկերներուն դէմ եւ իրաւունք ալ ունին:

Վար նետուած Հայերուն եւ ո'չ մէկուն զրպանէն ժամացոյց կամ ատակ կրնան գտնել:

Ցայտնի կ'երեւայ որ վերը գտնուողները գտնուք կողոպտելէ ետքը՝ դիակները միայն տուած են վարիններուն:

Վարիները զայրացած՝ սանդուխէն վեր կը սկսին ելլել, մինչդեռ միւսները կը փորձեն դուռը գոցել անոնց երեսին, բայց ժամանակ չեն գտներ եւ դրանը մէջ կատաղի կռիւ մը կը սկսի երկու խումբերուն մէջեւ:

Զայները այնքա՜ն կը մեծնան որ ոստիկաններէն մէկը Թուիհանէի պահականոցէն քանի մը պինուար կը բերէ, որոնք կը յաջողին վերջ տալ կռիւին եւ ամէնքը մէկ ճամբու դնել:

Փողոցը կ'ամայանայ: Միայն չորս դիակ կը մնան դետին փռուած:

Այն տեղն ոստիկաններ կը մտնեն խանին մէջ ու քիչ մը եռքը սանդուխին գլուխը կը բերեն գաւառացի կնիկ մը, փոքրիկ մանուկ մը կուրծքին վրայ: Կինը կու լայ ու կը պոռայ անդադար, մինչ ոստիկանները կը ջանան վար իջեցնել զինքը: Վերջապէս կը ստիպուին թեւերէն քաշելով մինչեւ փողոց բերել: Կինը կը քալէ դիակներուն մէջ ու մէկէն ի մէկ կը կանգնի այդ դիակներէն մէկուն առջեւ, աւելի սրատամլիկ աղաղակներ արձակելով:

Կ'երեւայ որ իր մարդն էր դետին երկնցածը:

Ոստիկանները միշտ կ'աշխատին դէպի քարափը բերել զինքը:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. Էջէճ)

կեցուածքը, կ'ըսէ թէ ան կը նշանակէ «ձեւաւորել որոշակի տրամադրութիւն ժողովրդի որոշակի մասի մէջ»։ Ասիկա կրնա՞յ աւելի չսրդռել բազմութիւններ որոնց համար անմարսելի եղած է նոյն պէս արդիւնքները յայտնի ըլլալէ առաջ նոյնինքն Լ. Տէր – Պետրոսեանի հեռատեսիլէ յայտարարութիւնը թէ իր խումբը յաղթանակած է. ու ասիկա՝ Սեպտեմբեր 25–էն ալ առաջ։

Բայց Ազգային ժողովի իրաւաբանական բաժնէ վարիչին խօսքերուն մէջ աւելի քննադատելի է այն բաժինը ուր Սեպտեմբեր 25–ի Մօրհրդարանին վրայ կատարուած դրոհը «իշխանութիւններին հսկայական ճնշէր» կ'որակէ, չարունակելով «վերջերս չափազանց ազատութիւն էր տուել ընդդիմութեանը եւ սա լկտիացել էր անպատասխանատուութեան զգացումից»։ «Նուէրը» ըլլալու պարագան ալ կը բացատրուի անով որ այդ օրինակը հասկցուց թէ «անօրինութեանը ժամանակին հակահարուած պէտք է տրուի»։

Եւ վերջապէս հարցազրոյցը կը փակուի մրոտելու բացայայտ եւ ընդվզեցնող տոնով երբ Վ. Նազարեան կը պատասխանէ. «ո՞ւմ էր դա ձեռնտու» հարցումին։ Ան կ'ըսէ թէ ոմանց համաձայն ընդդիմութեան նիւթականը կը տրամադրէ Դաշնակցութիւնը. իր կարծիքով ճիշդ չէ։ «Ընտրարշաւի ընթացքում ընդդիմութիւնը ծախսել է 2 միլիոն տոլար» կ'ըսէ ան, առանց յայտնելու իր տուեալին աղբիւրը ու կը չարունակէ նոյն հաստատակամութեամբ. «Դաշնակցութիւնը այդպիսի գումար չէր կարող տրամադրել։ Ինձ թուում է այնտեղից գալիս էր ադրբեջանական փողերի հոտը»։ Ապա նոյն անվրդով ընթացքով կը խոստովանի. «դեռ փաստեր չկան, բայց հետաքննութիւնը շատ բաներ կը պարզի»։ Եւ ըսել որ այս արտայայտութիւնները կը պատկանին իրաւաբանի մը որուն ասպարէզի վաւերական գործունէութիւնը ամբողջ աշխարհի մէջ հիմնուած կ'ըլլայ մխիթարեան ապացոյցներու վրայ...։

«Առաւօտ»ն ալ որ ուղղակի իշխանութեան թերթ մը չըլլալով հանդերձ, ընդդիմութիւն ալ չէ բնաւ, լայն տեղ կուտայ յեռ ընտրական անցուդարձին։ Հոկտեմբեր 3–ի թիւին մէջ խմբագիր Արամ Աբրահամեանի եւ Տիգրան Ճակոբեանի, Վահրամ Մարտիրոսեանի ստորագրութեամբ Ա. էջին վրայ կ'ահազանգէ. «Ժողովրդի եւ իշխանութեան խորթացումը ահեղամեծ վտանգ է այսօր» Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ուղղուած բաց նամակով մը։ Ընդդիմութիւնը դատապարտելով հանդերձ, անոնք դիտել կուտան որ իշխանութիւնն ալ ունի սխալները եւ օրինակ՝ «չարաշահումներուն կամ ապաշնորհութեան համար չի պատժուել ոչ մի բարձրաստիճան պաշտօնեայ»։ Աւսոր նման վրէպներով կը բացատրուի ընդդիմութեան աւելի քան 40%–նոց յաջողութիւնը որ չատերու, նաեւ «իշխանութեամբ յղփացածնե-րի համար եղաւ անակնկալ» ու անոնք ընդդիմադիր երեսփոխաններու ձեռով պատասխանեցին Ազգ. Ժողովի նախագահին ու փոխ – նախագահին խոչոնդոտումին։ Ասիկա, կ'ըսուի թէ եղաւ գլխաւոր դատախազին աչքին առջեւ ու ոչ իրաւական արժեւորում առացաւ, ոչ ալ դատապարտուեցաւ։

Նամակին աւարտին նախագահը կը զգուշացուի որ «իշխանութեան եւ ժողովրդի միջեւ կարող է անյաղթահարելի անջրպետ մնալ, եթէ ներպետական կայունութիւնը իրենց անձնական փառասիրութեան զոհաբերելու պատրաստ գործիչները չզրկուին այն պարարտ հողից որը նրանց համար ստեղծում է հասարակական արդարացի դժգոհութիւնը»։

Նիւթին մասին հետաքրքրական կը մնայ «Առաւօտ»ը Հոկտեմբեր 8–ի թիւին երիտասարդական ներդիրին մէջ։ Արամ Մկրտչեան նկատի ունենալով ուսանողութեան ընդդիմումը ընտրարշաւի չբերջանկէն, այդ դանդուածին կարծիքը կը չափէ Ազգային Ժողովի դրօհին մասին. տրուած երեք պատասխաններն ալ կը մերժէրեն իշխանութիւնը։ Առաջինը կը հաւատայ որ ժողովուրդը այսօր բիրտ ուժի միջոցով վախի մէջ է «ինչը երկար չի կարող շարունակել»։ Երկրորդը աւելի բուռն կ'արտայայտուի. «դէմ չէի լինի պետական յեղաշրջման որովհետեւ այս խաւարի իշխանութիւնը երկար գոյատեւելու իրաւունք չունի, քանի որ նրա կեանքի ամէն օրը քայքայում ու պառակտում է մեր ազգը»։ Երրորդը առաջին պահէն հակացած է որ «դա իշխանութիւնների կողմից կազմակերպուած սադրանք էր»։ Կը կրկնէ Յուլիս 5–էն մնացած տարազը թէ ընտրութիւնները եղան «ազատ, բայց անարդար» եւ կ'ըսէ. «նրանց արդիւնքում նախագահ պէտք է ճանաչուէր Վ. Մանուկեանը եւ կամ առնուազն առաջին փուլին յաջորդէր երկրորդը»։

Հայաստանի հանրային կարծիքի երկու ծայրայեղութիւններուն միջեւ կէտը առնելու հարկադրանքին յարմարագոյն օրինակ մըն է նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեանի Նիւ – Եորքի Գոլոմպիա համալսարանին մէջ տուած դասախօսութեան լրատուութիւնը. ընդդիմութեան ճակատի մամուլէն «Մոլորակ»ը (Հոկտեմբեր 5) լուրը խորագրած է «Նիւ – Եորքում Լիպարիտեանին դիմաւորեցին բողոքի ցոյցով». ասիկա հակասած ըլլալով «Արմենփրէս»ի նոյն նիւթին մասին նոյն օրուան տեղեկատուութեան որ Լիպարիտեանի ներկայանալուն հետ հանդիպումը կ'ատարէ «հարատեւ ծափահարութիւններով», նոյն գործակալութենէն թղթակից մը հեռաձայնով կը տատուպէ որ Լիպարիտեան ցուցարարներու հանդիպած չէ «Հայէ», «Հայաստանի Հանրապետութիւն» (Հոկտեմբեր 8)։ Այս երկու հակասական լրատուութեան մէջինը, ինչպէս հաղորդեց ներկայ մը, այն է որ Լիպարիտեանի դասախօսութիւնը յաճախ ընդմիջուած է Հայաստանի իշխանութեան դէմ բացագանչութիւններով, այնքան որ ապահովութեան ուժեր եկած տեղ գրաւած են սրահին մէջ, հաւանաբար առիթ չտալու համար որ մթնոլորտը աւելի «տաքնայ»։ Կացութիւն որ ընդդիմութեան իրաւունք կուտայ բողոքի ցոյցի մասին խօսելու, իսկ Լիպարիտեանին արդարօրէն ըսելու թէ Նիւ – Եորքի փողոցներուն մէջ ոչ հայ, ոչ այլազգի ցուցարարներու հանդիպած է։

Ամբողջ խնդիրը հոն է որ ընթերցողը միշտ իմաստութիւնը կ'ունենա՞յ ոսկէ միջինի վարժութիւնը չմոռնալու։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌՏԱՆի երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան (Թափիի հրաժարումէն ետք, նախքան պաշտօնազրկուիլը) 14 թեկնածուները կը ներկայանային Հոկտեմբեր 13–ին։ Օրուան վրտէքն էր Պերնար Գուշնէր որ կը վայելէր Ընկերվարականներու նեցուկը, բայց, ինչպէս 1988–ին Վալանսիէնն, չախչախիչ պարտութիւն մը կրեց, 4–րդ դիրքի վրայ հասնելով ձայներու 13·29%–ով։ Առաջին դիրքի վրայ է Համալսարանական թեկնածու Ռոժէ Մէյ, ձայներու 37·87%–ով, իրեն կը հետեւի Ազգ. ձակատի երիտասարդ թեկնածուն՝ Տամիէն Պարիյէ 26·80%–ով եւ 3–րդ է Ծամանութեան թեկնածուն՝ Հերվէ Ֆապր – Օպրէսիի 15·63%–ով։ Պէտք չէ անտեսել ձեռնպահներու համեմատութիւնը որ 58·62% է, մըցանիչ մը, բայց, ասոնց կը մնայ վճռել զալ կիրակի կառավանի նոր երեսփոխանին դիմագիծը, ընտրելով Համալսարանին եւ Լը փէնիսթին միջեւ։ Այս անգամ «Հանրապետական» ճակատ չկազմուեցաւ եւ մեծամասնութիւնն ալ քուէի աղատութիւն կը ձգէ։

ՑՈՅՆ ԿԻՊՐԱՅի ՄԸ ապաննուած է Կիրակի, Հոկտեմբեր 13–ին, Թրքական ուժերու կողմէ, Տէրինէյէն 15 քիլոմեթր հեռու, ուր բուռն բախումներ տեղի ունեցած էին Օպոսոսին։ Թրքական բանակի բաները մը ըսած է որ ենթական կռիւորութիւն չէր տուած պարտութիւններուն։ Ըստ կիպրական ձայնասփիւռին, մարդը խղունջ կը ժողվէր, երբ վրան կրակ բացած են։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ազգ. Ժողովին նախագահը՝ Մուսթաֆա Քալէմլի ծանր կերպով մեղադրած է Եւրոպական Միութիւնը որ «անխնայ կը դատապարտէ եւ անդիմօրէն կը քննադատէ Թուրքիան»։ Միջազգային տարեկան ժողովի մը ընթացքին ապահովութեան եւ դործակցութեան շուրջ, յայտարարած է նաեւ՝ «արդեօ՞ք Թուրքիան երկիր մը պիտի ըլլայ որ միշտ կը մնայ սպասման սրահին մէջ»։

ԱԻՍՏՐԻՈՑ եւրոպական ընտրութիւններուն, ձայրայեղ աջը մեծ յաղթանակ մը տարաւ ձայներու 28·1%–ը ապահովելով, չնորհիւ հակա – Մաաստրիխթ բուռն պայքարի մը։ Մեծ պարտեալն է Սոսիալ – Դեմոկրատ կուսակցութիւնը։ Եթէ արդիւնքները հաստատուին, Աւստրիոյ 21 աթոռները եւրոպական Խորհրդարանին մէջ կը բաշխուին սա ձեւով. – Սոսիալ – Դեմոկրատ՝ 7 (–1), Պահպանողական՝ 7 (+1), Ծայրայեղ – աջ՝ 6 (+1), Կանայք՝ 1։

ԹԱԼԼԱՊԱՆԻի ուժերը կը չարունակեն վերադրաւել հիւսիսային Իրաքի իրենց կորանցուցած դիւղերն ու քաղաքները, որոնց գլխաւորը եղաւ Սիւլէյմանիէն Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 12–ին։ Այս ձեւով վ. Մանուկեանը եւ կամ առնուազն առաջին փուլին յաջորդէր երկրորդը»։

Հայաստանի հանրային կարծիքի երկու ծայրայեղութիւններուն միջեւ կէտը առնելու հարկադրանքին յարմարագոյն օրինակ մըն է նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեանի Նիւ – Եորքի Գոլոմպիա համալսարանին մէջ տուած դասախօսութեան լրատուութիւնը. ընդդիմութեան ճակատի մամուլէն «Մոլորակ»ը (Հոկտեմբեր 5) լուրը խորագրած է «Նիւ – Եորքում Լիպարիտեանին դիմաւորեցին բողոքի ցոյցով». ասիկա հակասած ըլլալով «Արմենփրէս»ի նոյն նիւթին մասին նոյն օրուան տեղեկատուութեան որ Լիպարիտեանի ներկայանալուն հետ հանդիպումը կ'ատարէ «հարատեւ ծափահարութիւններով», նոյն գործակալութենէն թղթակից մը հեռաձայնով կը տատուպէ որ Լիպարիտեան ցուցարարներու հանդիպած չէ «Հայէ», «Հայաստանի Հանրապետութիւն» (Հոկտեմբեր 8)։ Այս երկու հակասական լրատուութեան մէջինը, ինչպէս հաղորդեց ներկայ մը, այն է որ Լիպարիտեանի դասախօսութիւնը յաճախ ընդմիջուած է Հայաստանի իշխանութեան դէմ բացագանչութիւններով, այնքան որ ապահովութեան ուժեր եկած տեղ գրաւած են սրահին մէջ, հաւանաբար առիթ չտալու համար որ մթնոլորտը աւելի «տաքնայ»։ Կացութիւն որ ընդդիմութեան իրաւունք կուտայ բողոքի ցոյցի մասին խօսելու, իսկ Լիպարիտեանին արդարօրէն ըսելու թէ Նիւ – Եորքի փողոցներուն մէջ ոչ հայ, ոչ այլազգի ցուցարարներու հանդիպած է։

Ամբողջ խնդիրը հոն է որ ընթերցողը միշտ իմաստութիւնը կ'ունենա՞յ ոսկէ միջինի վարժութիւնը չմոռնալու։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Փ Ո. – Ազատի Պետիկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ իր մօր՝ Ս. Պետիկեանի յիշատակին։

***

ՍԻՆ – ԳԼՈՒ. – Ժաղլին Քանարեան 400 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. –

Տիկին Ալիս Մուրատեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մկրտիչեան 800 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 200 Ֆր., Օր. Գասպարեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհանեան Պարտաղճեան, Տիկին Թերլեան, Պր. Գալեան, Պր. Տէրտէրեան 100–ական Ֆր., Տիկին Շնորհիկ Փափազեան 50 Ֆր.։

Զապէլ Մագգասեանի քառասունքին առիթով՝ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Զոթուրեան 400 Ֆր.։

A. A. A. S.

Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.

Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԻԼ մրցանակը չնորհուեցաւ արեւելեան – Թիմորի ինքնավարութեան համար պայքարող երկու փաստաբաններու՝ Գարլոս Ֆիլիփէ Քսիմինես Պելօ եւ Խոսէ Ռամոս Հորթա։ 1914–ին Փորթուկալ եւ Հոլանտա կը բաժնուէին կղզին, 1975–ին Փորթուկալցիք կը քաշուէին, 1976–ին արեւելեան Թիմոր 27–րդ գաւառը կը դառնար Ինտոնեզիոյ։ 1995–ին բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային Ինտոնեզիոյ, Թիմոր դիմադրութեան եւ Փորթուկալի միջեւ ՄԱԿ–ի հովանաւորութեան տակ։ Կը չարունակուէին 1996 Մարտին։ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէկ տեղեկագրին համաձայն (1980) 1975–էն 1981 20 հազար Թիմորցիներ ջարդուած են Ինտոնեզիոյ բիրտ ներխուժումով։ Ինտոնեզիա բուռն բողոք մը բարձրացուց այս առթիւ։

ՓԼԹՐԻԲ ՏԻՎԼԷՃԵԱՆ կողմնակից է Ազգային Ժողովի լուծման։ Կը խորհի որ հարկ է պարպել պալարը եւ այդ ձեւով կարելի կը դառնայ յառաջացնել Ֆրանսացիներու դիրքը կէրարկուող քաղաքականութեան նկատմամբ։ Երեսփոխանը նաեւ կողմնակից է հանրաքուէի մը Գորսիքայի մէջ։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չաբքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 2 – 1 յաղթեց Միւլհուզի այս վերջնոյն դաշտին վրայ եւ քիչ մը բարելաւեց իր դիրքը։ Այլեւս 17–րդ է, Լաւալի հետ 15 կէտով։ Գլուխը անցաւ Մարթիկ 25 կէտով։ Վերջին կը մնայ Շաուլըվիլ։

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

EXPOSITION
DE PEINTURES

JOSEPH STAMBOULIAN

Du Vendredi 18 Octobre au Samedi 26 Octobre

Vernissage
le Vendredi 18 Octobre à partir de 19h

• Présentation du livre d'Henry Feyt sur Joseph Stamboulian — Dédicace par l'auteur et l'artiste

Exposition ouverte les Lundi, Mercredi, Vendredi et Samedi de 14h à 18h30.

M.A.J.C. 12-14, rue St-Bazile
13001 MARSEILLE

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

•

ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17·30–ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
— Métro: Malesherbes —

Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 /
91 77 87 31 / 91 61 10 82

Permanence pour vente des billets à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile, Marseille 1er
Tél. 91 50 15 09

Les Lundi de 14h à 17h;
Mercredi de 10h à 16h;
Vendredi et Samedi de 14h à 18h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
MERCREDI
16 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում.)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·963 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.963

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՑԻ պետական ապահովութեան դատարանը մահապատիժ կը պահանջէ երկու քիւրտ ամբաստանեալներու համար որոնք կը մեղադրուին գոյքի մը ընթացքին (Յունիս 23) Թրքական դրօշը վար առնելու արարքով: Այդ արարքը Թրքական պատժական օրինագիրքին տրամադրութեան համաձայն կը նկատուի «պետութեան դէմ ոճիր»: Թուրքիոյ մէջ մահապատիժ չէ գործադրուած 15 տարիէ ի վեր:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17-ԻՆ գործադուլներ եւ ցոյցեր իրարու պիտի յաջորդեն ամբողջ օրը: Գործադուլը կը վերաբերի դպրոցական հանրային սպասարկութեանց, այսինքն՝ կրթական, կաղ-էլեկտրականութիւն, ընկերային ապահովութիւն, քաղաքապետարան, թանգարան եւլն.: Երկաթուղի եւ հանրակառք-մեթրօ խանգարումներ պիտի ունենան, բայց, յոյս կայ որ երթեւեկը անդամալոյծ չըլլայ:

ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ազգային քարտուղարը՝ Ռոպէր Հիւ, նախկին քարտուղարը՝ Ժորժ Մառէ, դանձապահը՝ Փիէր Սոթիւրա եւ Ռիչար Պէնհէյ Իմանիքէի անօրէնը քննութեան տակ առնուեցան հարցաքննիչ դատաւոր՝ Վիլնէվսկիի կողմէ, կուսակցութեան ըսուած մութ գումարներուն առընչութեամբ: Ջուրերու Ընդհ· Ընկերութիւնը 14 միլիոն Ֆր· տուած է 1990-էն 92 Ժիֆքօ խմբակի Սիքոփար մասնաճիւղին որ սերտ կապեր ունէր կուսակցութեան հետ: Համայնավար կուսակցութիւնը բուռն բողոք կը բարձրացնէ, «ծանրակշիռ դէպք» կ'որակէ պատահածը ապահովութիւն տալով որ կուսակցութեան հաշիւները մաքուր են եւ «թափանցիկ»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ լրագրողները գործադուլի դիմեցին Հոկտ· 15-ին, 24 ժամուան համար: Կը բողոքեն կառավարութեան այն օրինագիծին դէմ որ կը նախատեսէ 30% զեղչի ջնջումը եկամուտներու յայտարարութեան առեն եւ որու շուրջ վիճարկում կար նոյն օրը Ազգ· ժողովին մէջ: Ցոյց մըն ալ կ'ընէին Ազգ· ժողովին առջեւ: Բազմաթիւ օրաթերթեր լոյս պիտի տեսնէին Հոկտ· 16-ին կամ նուազ էջերով պիտի կարենային լոյս տեսնել:

ՋՄՐԱՆ ԺԱՄԸ, այս տարի կը կիջարկուի Հոկտ· 27-ին, (26-էն 27 լուսնակիք գիշերը) փոխանակ, ինչպէս կ'ըլլար 1976-էն ի վեր Սեպտեմբերի վերջին շաբաթը: Այս փոփոխութիւնը եղաւ այս տարի, որպէսզի Եւրոպայի բոլոր երկիրները նոյն օրը ընեն եւ այդ պատճառով բոլորը ուղեցին յարմարիլ Մեծն-Բրիտանիոյ եւ Իրլանտայի, որոնք Հոկտ· 27-ին կը փոխեն: Ֆրանսա կը խորհի որ այս փոփոխութիւնը կը կատարուի վերջին անգամ ըլլալով եւ այլեւս ամրան ժամու հարց պիտի չունենայ: Այս միակողմանի որոշումը մեծ աղմուկ հանած է եւ գլխաւոր բողոքողն է Գերմանիա որ ցանկը ներկայացուցած է անպատեհութիւններու, եթէ Ֆրանսա, առանձին, նման որոշում մը գործադրէ: Ամրան ժամու դրութիւնը հաստատուեցաւ 1976-ին, ժիսքարի օրով, քարիւղի տագնապին պատճառաւ:

ՌԵՖԱՀԻ (Բարօրութիւն) համագործը հանդարտ անցած է, առանց վիճարկումի եւ էրպաքան կուսակցութեան նախագահ վերընտրուած է:

ԹԱՒԱՊԱՆԻԻ ֆիւրտերը կը չարունակեն իրենց յառաջխաղացումը, Սիւլէյմանիէհէն եառ: Կռիւներ կան էրպիլէն 60 քմ· արեւելք: Պարզանի կ'ամբաստանէ Իրանը որ կ'օժանդակէ Թալապանիի ուժերուն եւ կը չանայ ամերիկեան կառավարութեան աւելի գործօն օգնութիւնը ձեռք ձգել:

ՊԵԼՃԻՍՅԻՆԵՐԸ բողոքի ցոյց մը ըրին Հոկտ· 14-ին, ի լուր բեկանիչ Ատեանի որոշումին, որ մանկամոլ Տիւթրուի հարցաքննիչ դատաւորին ձեռքէն կ'առնուէր հարցաքննութեան չարունակութիւնը: Այս վճիռը արուած էր որովհետեւ դատաւորը մանակցած էր զոհ աղջնակներուն ծնողքներուն մէկ ճաշին: Այս պատճառ եղած է որ Տիւթրուի փաստաբանը բողոքէ եւ մեղադրէ դատաւորը որ չի կըրնար անկողմնակալ ըլլալ: Պելժերը այս ամբողջին մէջ կը տեսնեն նոր խափը, պաշտպանելու համար բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ կը ճաղկեն իշխանութիւններուն միջամտութիւնը արդարադատութեան գործերուն մէջ:

ՔՆԷՍԷԹ (Իրայէլի Մորհրդարան) մերժեց ընդդիմութեան ներկայացուցած բանաձեւը կառավարութեան քաղաքականութեան դէմ խաղաղութեան գործընթացին վերաբերեալ: Բանաձեւին զօրավիգ էին 49 երեսփոխան (աշխատաւորական, համայնավար եւ արաբական ազգայնական ցանկ): Դէմ էին 55 երեսփոխան ալ եւ կրօնական համախմբումին պատկանող:

ՕՍԼՕ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿԱՏԱՐԵՑ ՖՐԻՏԹՈՖ ՆԱՆՍԷՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հոկտեմբեր 10-ին, Օսլոյի Ժողովրդական Թանգարանին մէջ կատարուեցաւ ծանօթ գիտնական եւ հայասէր Ֆրիտթոֆ Նանսէնի ծննդեան 135-ամեակին նուիրուած յուշահանդէսին բացումը, որու հանդիսաւոր արարողութեան ներկայ եղաւ եւ նորվեկիացի ժողովուրդին ողջոյնի ու երախտագիտութեան խօսք ըսաւ Գարեգին Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Իր ելոյթին մէջ Հայրապետը խօսեցաւ Նանսէնի՝ գիտութեան ասպարէզին մէջ ներդրած աւանդին եւ հայ ժողովուրդին մատուցած անգնահատելի ծառայութիւններուն մասին՝ մեծ մարդասէրը համբերելով Հայութեան յոյսի աղբիւր, արդարութեան քարոզիչ, փրկութեան ապաւէն, հայ դատի ջատագով: Հայ ժողովուրդը սիրով ու երախտագիտութեամբ կը յիշէ իր մեծ բարեկամը եւ կը գնահատէ անոր նուիրումը, դաշափարն ու ճըշմարտութիւնը, նշեց Հայրապետը: Խօսքի ատարին Գարեգին Ա· Կաթողիկոսը թանգարանին նուիրեց Ֆրիտթոֆ Նանսէնի իւղանկար դիմանկարը եւ «Մորհրդային Հայաստան» օրաթերթի 1925 Յունիսի այն թիւը, ուր յատուկ յօդուած գրուած էր մեծ հայասէրի Հայաստան կատարած այցելութեան առթիւ:

Յուշահանդէսի պաշտօնական բացման պատիւը վերապահուած էր Գարեգին Ա·ի:

Յուշահանդէսին ծանօթանալէն յետոյ Հայրապետը Նորվեկիոյ Մշակոյթի նախարար Աչ Գլէվլանտի ուղեկցութեամբ այցելեց Ֆրիտթոֆ Նանսէնի տունը, որ այժմ դարձած է գիտնականին անունը կրող հիմնարկ: Կաթողիկոսը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց չէնքին բակը գտնուող Նանսէնի շիրիմին առջեւ:

Նոյն օրը առաւօտեան Գարեգին Ա· Կաթողիկոս հանդիպում ունեցաւ Նորվեկիոյ Լուտերական Եկեղեցւոյ պետ Անտրէաս Արֆլոթի եւ թեմակալ առաջնորդ-եպիսկոպոսներու հետ: Հանդիպման ընթացքին Հայրապետը հանգամանօրէն ներկայացուց Հայ Եկեղեցւոյ ներկայ վիճակը, ապա քննարկուեցան երկու եկեղեցիներու յարաբերութիւններուն ու համագործակցութեան առընչուող հարցեր:

ՀՈԿՏ. 18, ԺԱՄԸ 23-ԷՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԹԻԻԵՐԸ 8-ԷՆ 10-Ի Կ'ԱՆՑՆԻՆ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 18, ժամը 23–էն սկսեալ Ֆրանսայի հեռաձայնի բոլոր թիւերը 8–էն 10–ի կ'անցնին: Ըստ ընկերութիւնը, ութ թիւերուն առջեւ հարկ է աւելցնել 01 (իլ տը Ֆրանս), 02, 03, 04 կամ 05 գաւառի դանազան ընկերութիւններու համար: 16–ը բոլորովին կ'անհետանայ գաւառի համար: Կը բաւէ միայն 10 թիւերը դարձնել:

Արտասահման հեռաձայնելու համար 19–ը կը փոխարինուի 00–ով:

Արտասահմանէն Ֆրանսա հեռաձայնելու համար, ինչպէս անհրաժեշտ է ընել 33, ապա՝ 1 (իլ տը Ֆրանսի համար) եւ թիւը, այսինքն 0–ն պէտք չէ ընել: Օրինակ, «Յառաջ»ի թիւը կը վերածուի 01 – 47 – 70 – 86 – 60–ի, բայց, արտասահմանէն հեռաձայնողը պէտք չէ 0–ն ընէ:

Կանաչ թիւը (ձրի) որ ցարդ կը սկսէր 05–ով կը փոխարինուի 0·800–ով:

11–ը կը փոխարինուի 3611–ով:

Չեն փոխուիր 12–ը (տեղեկութիւններ), 14–ը (Ֆրանս – Թելեգրամ դործակալութիւններ), 15–ը (ՍՄՄԻ), 17–ը (ոստիկանութիւն) եւ 18–ը (հրշէջ):

Լաւագոյն է, զոնէ ըշխանի մը համար հեռաձիլ Թելեգրամի գրուած թղթիկներուն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 14 / 15)

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՀԱՒԱՔՈՒԻ

Հոկտեմբեր 16 – 17–ին Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան 12 անդամ երկիրներու Ներքին նախարարներու եւ 7 դիտերու հանդիպումը նուիրուած՝ կազմակերպուած յանցագործութեան, թմրեցուցիչի վաճառքին, դէնք եւ դինամիթի արտածման, ապօրինի դաղթականութեան դէմ պայքարի եւ այդ ուղղութեամբ ձեռք առնուելիք միջոցներուն: Այս հաւաքին կը նախորդէր Հոկտ· 15–ին փորձագէտներու ժողովը:

***

ԴՈՒՄԱՆ ՄՏԱՀՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱՒԻՃԱԿՈՎ

Ռուսաստանի պետական Դուման իր մտահոգութիւնը յայտնած է Հայաստանի նախագահական ընտրութիւնէն ետք տեղծուած կացութեան կապակցութեամբ: Լիազումար նիստին, երեսփոխան Նիկոլա Քոնչարի առաջադրութեամբ, որոշուած է խորհրդարանականներու խումբ մը ղրկել Հայաստան, տեղւոյն վրայ իրազեկ ըլլալու համար տիրող կացութեան:

***

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Հոկտեմբեր 11–ին նախագահ Լ· Տէր – Պետրոսեան ընդունած է Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական Վեհաժողովի պատուիրակութիւնը, որու մաս կը կազմէին նաեւ Հայաստանի Եւրոպայի Խորհուրդի անդամ դառնալու կապակցութեամբ զեկուցողներ՝ Պ· Ուոլչըը եւ Տիկին Կելտաբրիլում – Լանկխութ: Զրոյցի ընթացքին քննարկուած են ժողովրդավարութեան եւ ազատ շուկայի տնտեսութեան ստեղծման ուղղութեամբ Հայաստանի կատած ճամբան, հանրային եւ քաղաքական հիմնարկներու ձեւաւորման դործընթացը, նախագահական ընտրութիւններէն եւ Սեպտեմբեր 23–ի դէպքերէն ետք ստեղծուած իրավիճակը: Տեսակցութեան ներկայ եղած են նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժ· Լիպարիտեան, Արտաքին փոխ – նախարար Վարդան Ոսկանեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES»

(Հոկտեմբեր 11)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թերթը մեկնելով այն լուրէն որ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի խնդրայարոյց վերընտրութեան օրերուն Միջազգային դրամական հիմնարկը 25 միլիոն տոլարի երկրորդ յատկացում մը վաւերացուցած է Հայաստանի, կանգ կ'առնէ արձանագրուած տնտեսական յաջողութիւններուն վրայ: Հայաստան 1995–ին 6·9% յաւելում արձանագրած է ներքին արտադրութեան ու այս տարի կը սպասուի որ 5% ըլլայ համեմատութիւնը: Միջազգային դրամական մարդիկ դէտեր այս առիթով անդրադարձած են Ազրբէջանի կիրարկած չընջափակումին պատճառած վնասին ու երկրին դրամահոսքին որ նախկին խորհրդային երկիրներուն միջինէն (20%) ցած է:

Թերթը տեղ կուտայ վարչապետ Հ· Բագրատեանի եւ Կեդր· դրամատան տնօրէն Բ· Ասատրեանի արտայայտութիւններուն որոնք կը խոստովանին թէ ցած է ժողովուրդին կենսամակարդակը: Գրութեան աւարտին լրագրողը կ'անդրադառնայ վերընտրութենէն ետք ժողովուրդին տնտեսական կացութիւնը բարելաւելու մասին Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հաւաստումներուն, տեղ տալով միաժամանակ արեւմուտքի դիւանագէտի մը զգուշութեան թէ ի՞նչ բան կը սպասէր գինքը վերընտրութենէն անմիջապէս ետք ժողովուրդը հանդստացնելու նման արտայայտութիւն ունենալու:

***

«LIBERATION»

(15 Octobre)

UNE REFORME AGRAIRE FERTILE

Ան Դաստակեան նոր յօդուած մը հրատարակած է այս անգամ քաղաքական բնոյթ չունի այլ՝ տնտեսական: Կ'ըսէ թէ Հայաստան կրնայ հպարտանալ իր դիւզատնտեսութեան սեփականաչնորհումով: 1991–ին հողային բարեփոխումը կատարուած է առանց խոչընդոտի: Եւ այդ արդիւնքը թոյլ տուած է Հայաստանի որ վերապրի հակառակ Ազրբէջանի պարտադրած չընջափակումին:

Լրագրողուհին կը խօսի դիւղացիներու հիւրասիրութեան մասին: Երբեմն կ'ըսուի թէ հողային բաշխումը լաւ չէ կատարուած, տքնաջան աշխատանք կը տանին դիւղացիները որոնք երբեմն կը դանդատին աշխատաւուրի պակասէն, չատ երիտասարդներ երկրէն հեռացած ըլլալով:

Նկար մը, փոքրիկ քարաէս մը եւ տեղեկութիւններ Հայաստանի մասին կ'ընկերանան դրութեան:

***

«LA VIE»

(10/16 Octobre)

ARMENIE : *NOSTALGIES ROUGES*

Կաթողիկէ չարաթաթերթը նոր յօդուած մը հրատարակած է իր թղթակցին՝ Մարիան Տիւպէրթրէի ստորագրութեամբ: Ան մաս կը կազմէր պատուելի Սամուէլ Սահակեանի կազմակերպած այցելութեան (Ապրիլ, 96) եւ այս անգամ չատ աւելի մանրամասն կ'անդրադառնայ ժողովուրդին կեանքին, դրական եւ մանաւանդ բացասական կողմերուն: Վկայութիւնները չատ են: Կը խօսի երկրաչարժէն վերապրող կնոջ մը մասին, որ

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐԸ

Զանազան առիթներով կը չեշտուի թէ արտաքին յաջող քաղաքականութիւն մը կրցած է վարել Հայաստան անկախութեան առաջին հնգամեակին: Այս յաջողութեան մեծագոյն չափանիշը հասկնալի է որ Ղարաբաղի հարցին մէջ ձեռք ձըղուածն է մինչեւ այսօր: Կը յաջորդէ երկրին կայունութիւնը որ արտաքին աշխարհին համար արդարօրէն վստահելի երաշխիք կը նկատուի: Բաժին մըն ալ ունին անկասկած աշխարհագրական դիրքի կամ այլ յատկանիշներու առընչուած տուեալները:

Այս չատ ընդհանուրէն զատ քիչ բան ծանօթ է նոյնիսկ այդ քաղաքականութեան մէջ ընդգրկուած չրջաններուն մասին: Ճիշդ է որ մեծ է թիւը այն երկիրներուն որոնց հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատուած է եւ որոնք դեսպանատուն ու ներկայացուցչական դրասենեակներ բացած են Երեւանի մէջ: Բայց հետաքրքրական պիտի ըլլար ճանչնալ աշխարհի երկիրներուն չարքը որոնց հետ մեծ կամ փոքր, սերտ կամ տկար յարաբերութիւններ հաստատած է Երեւան:

Այս մասին չատ ընդարձակ պատկեր մը կը պարզէ Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեան «Հայաստանի Հանրապետութեան» Սեպտեմբեր 18–ի թիւին մէջ ուր երեք ամբողջ էջ յատկացուած է նիւթին: Զանազան չրջաններու նկատառումով ան կը ներկայացնէ հինգ տարուան ընթացքին Երեւանի հաստատած կապերը:

Կը սկսի Մերձաւոր – Արեւելքէն: Արաբական երկիրներու հետ – Սուրիա, Եգիպտոս, Լիբանան, Ալժերիա, Մարոք, Օման – միջպետական յարաբերութիւններու հիմ կը ծառայեն պատմական – մշակութային դարաւոր կապեր. կարեւոր գործօն մըն է այդ երկիրներու մէջ հայ համայնքներու գոյութիւնն ալ: Վ. Փափազեան կ'ըսէ որ սկիզբի չրջանին տարբերելով Սուրիա, Լիբանան եւ Եգիպտոսէն, արաբական որոշ երկիրներ ապաստղական կեցուածք ունէին Հայաստանի հանդէպ. անոնց կեցուածքը զարթառնան հակամարտութեամբ եւ անոր կրօնական բնոյթի տալու փորձով պայմանաւորուած էր: Սակայն, ներկայիս կացութիւնը արդարացուած է, յատկապէս հաստատուած դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած են Երեւանի հետ:

Իսրայէլ կը նկատուի կարեւի լաւ դռնակներ մը, մանաւանդ թէքնիքի, դիւղատնտեսութեան եւայլն մարզերու իր ունեցած փորձառութեամբ: Այդ երկրին մէջ բացուած է Հայաստանի պատուակալ հիւպատոսարան:

Մերձաւոր – Արեւելքի չրջանին մէջ առնուած են Թուրքիան եւ Իրանը եւս: Առաջինը 1991 Դեկտեմբերին ճանչցած ըլլալով հանդերձ Հայաստանի անկախութիւնը, ծանօթ է որ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած չէ: Աւորը պատճառը նախապարբը կը նկատէ «Անգարայի դիրքորոշումը որը առաջ է դաշում նախապայմաններ»: Ղարաբաղի հարցին լուծումն է այդ նախապայմանը եւ հայեւազրբեջանական յարաբերութիւններու կարգաւորումը: Ան կ'աւելցնէ եւ հայեւազրբեջանական յարաբերութիւններու կարգաւորումը: Ան կ'աւելցնէ Հայաստանի մօտեցումն ալ. յարաբերութիւնները պէտք է առանց նախապայմանի հաստատուին ու պայմանաւորուած չըլլան այլ պետութիւններու յարաբերութիւններով: Ըսելէ ետք թէ Հայաստան – Թուրքիա կապերը այսօր անուղղակի բնոյթ կը կրեն, նախարարը դրական երեւոյթ կը նկատէ տնտեսական յարաբերութիւններու աշխուժացումը, զոյն նկատելով օժանդակ ազդակ մը դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումին:

Ինչ կը վերաբերի Իրանի, ծանօթ է անոր կենսական դերը Հայաստանի տնտեսութեան համար: Ակնէ զատ սերտ են յարաբերութիւնները ուժանիւթի, փոխադրութեան, առողջապահութեան, դիւղատնտեսութեան, առեւտուրի մարզերուն մէջ: Ակնէ զատ Իրանը կարեւոր է Հայաստանի համար, Հայաստան – Իրան – Թիւրքմէնիստան եռակողմ համագործակցութեան հեռանկարով: Կարեւոր է մշակոյթի մարդն ալ. 1995 աշնան Երեւանի իրանեան մշակոյթի օրերէն ետք, կը նախատեսուի Թեհրանի մէջ ալ հայկական մշակոյթի օրեր կազմակերպել:

ՀԱՊ–ի երկիրներէն Հայաստանի առաջին գործընկերը Ռուսաստանն է, ռազմական ու այլ մարզերու լայն համագործակցութեամբ: Կը հետեւի Ուկրանիան որմէ մեծ ակնկալութիւններ կան: Նախագահ Կուչմայի Մայիսին Երեւան այցին ընթացքին ստորագրուած է բարեկամութեան եւ համագործակցութեան պայմանագիրը: Կարեւոր տեղ կը գրաւէ առեւտրատնտեսական մարդն ալ:

Զարգացող քաղաքական յարաբերութիւններ կան Բելառուսիոյ եւ Մոլդովայի հետ, նոյնն է պարագան Թիւրքմէնիստանի որուն հետ չատ մը բնագաւառներու մասին չուրջ 40 համաձայնագիր ստորագրուած է:

ՀԱՊ–ի երկիրներուն բաժինին մէջ անչատ տեղ կը գրաւէ Վրաստանը: Իրանէն ետք ան կը մարմնաւորէ չրջափակուած Հայաստանին աշխարհին բացուելու դուռը: Դժբախտաբար, արխազական խնդիրներու պատճառով այդ դուռը չի գործեր ու Հայաստան դժուարին կացութեան մատնուած է: Ներկայիս բեռներու փոխադրութեան համար կը գործածուին վրացական նաւահանգիստները: Այդ կապը զարգացնելու հեռանկարով բանակցութիւններ ալ կը տարուին, որպէսզի կարելի ըլլայ Վրաստանի վրայով փոխադրական գործակցութիւն հաստատել Ուկրանիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ հետ:

Հայաստան – Վրաստան կապերը բարեկամական են ու Հայաստան կը ձգտի «բարեկամութեան տիպար»ի վերածել զանոնք: Մշակութային փոխ – յարաբերութիւններն ալ կը չարունակուին աւանդական «եղբայրական» բնոյթով:

Ամփոփեց
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիվ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Veraganknelov hayeren tarerə, duk žotovrtin angraget kdarćnek

ՏԻԳՐԱՆ ՄՈՍԻՆԵԱՆ

Մի քանի տարի առաջ սկսուած խօսակցութիւնները ուղղագրութեան չուրջը չեն դադարում, բայց հայերէնի ուղղագրութեան գոյութիւն ունեցող եւ չարունակաբար աճող վիհը չի փակւում, իսկ ժողովուրդն էլ մինչեւ այժմ այդպէս էլ չգիտի, թէ խօսքն ինչի մասին է ընդհանրապէս:

Ի՞նչ է ուղղագրութիւնը, կամայական՞ութեան ոլո՞րտ: Եթէ այո, ապա մեր ողջ խօսակցութիւնը եւ ուղղագրութիւն բառն իսկ աւելորդ են դառնում, քանի որ այդ դէպքում բաւական կը լինի իմանալ միայն տառերը եւ ուզած ձեւով գրել բառերը: Միայն թէ այս դէպքում «մի քիչ» կը տուժեն այն մարդիկ, որոնց քիմքին համապատասխան տառեր չեն լինի եւ մէկ էլ «ընդամէնը» մէկս միւսի գրածը չի հասկանայ: Չէ՞ որ եթէ չլինի միասնական ու պարտադիր դրելաձեւ, մէկը կը գրի ախչար, միւսը՝ աչխար, սենիակ կամ սեննեակ, լուալ կամ վլալ, խորուրթ կամ խորհուրթ, բաղ կամ փաթ եւ այլն: Այս գրելաձեւը՝ մի հնչիւնին մի տառ ժամանակի (ժամանակաշրջանի) ցանկացած կտրուածքում, ճիշդ եւ միակ միջոցն է որոշակի մարդու կամ մարդկանց խմբի խօսուածքն ու Հայոց պեղեցիկ բարբառները ներկայացնելու համար, եւ այդ դէպքում մեր այբուբենին նոյնիսկ օգնութեան են գալիս ա, ու, ը, ք եւ այլ տառերը, որպէսզի յատակօրէն ցոյց տրուի իւրաքանչիւր հնչիւն: Սակայն հիասքանչ մեր բարբառներով լինելով չատ հարուստ գրաւոր կերպով հաղորդակցման համար մեզ կենսականօրէն անհրաժեշտ է ունենալ մէկ միասնական ուղղագրութիւն, որը 1600 տարի առաջ նոյնպէս ստեղծելով «գրիր այնպէս, ինչպէս արտասանում ես, արտասանիր այնպէս, ինչպէս գրում ես» պարզ ու տրամաբանական սկզբունքով, այսօր մեր առջեւ է կանգնած այդ սկզբունքից չեղուած: Ինչո՞ւ:

Թող մեզանից իւրաքանչիւրն իրեն պատկերացնի Մեսրոպ Մաչտոցի դերում: Անսանք տրամաբանութեանը: Հնարաւո՞ր է արդեօք, որ այսօրուայ մարդը, չունենալով անցեալից ժառանգութիւն ստացած որեւէ բառի գրելաձեւ, յօրինի դ-քի, գ-ֆի, ջ-չի եւ այլ ու այլ կարգի ուղղագրութիւն կոչուած բաներ: Ճանուն ինչի՞ եւ ո՞ւմ մտքով կ'անցնի ստեղծել է եւ ե տառերը, երբ կարելի կը լինի բաւարարուել գրանցից մէկով, ասենք է-ով եւ գրել այսպէս՝ էակ, էջ, էրէկո, ճէրէվան: Ի՞նչը պիտի ստիպի տառ ստեղծող սանահինցուն ասել վարթ, փոտ, բայց գրել վարդ, հոտ, կամ երեւանցուն՝ ասել ճանապար, դէից, բայց գրել ճանապարհ, դեղձ, կամ թէ գիւմրեցուն՝ ասել Լենինական, գծել եւ գրել Լենինական, գծել: «Պարապութիւնից» չէ որ Մաչտոցն ու իր ժամանակակիցները «բան ու գործ» թողած մեզ են աւանդել դ-քի, գ-ֆի ուղղագրութիւնը եւ մեզ համար «ստեղծել» ուսման բարդութիւններ: Ոչ, պարզապէս այն ժամանակ ե-ն եւ է-ն տարբեր կերպ են արտասանուել: Մարդ են ասել, մարդ են գրել, ասել են աղայ, գրել աղայ, ասել են աղջիկ, գրել աղջիկ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս կ'անէր մեզանից իւրաքանչիւրը (եւ ինչպէս այսօր անում է ուղղագրութիւն չիմացողը):

Մաչտոցի կատարած աչխատանքը սարսափելի դժուար է եղել: Հայերէնը նա իմացել է կատարեալ եւ ուսումնասիրելով հայերէնի հնչիւնային համակարգը, տառեր է ստեղծել այն «ոսկէ» հնչիւնների համար, որոնք ունենալով իրենց բարբառային, խօսուածքային նրբերանգները, օգտագործւում էին թէկուզ ոչ միեւնոյն, բայց մեծամասնութեան կողմից:

Սակայն ո՛չ Մաչտոցը, եւ ոչ էլ տառ ստեղծողներից եւ ո՛չ մէկը չէր կարողանայ ասել, թէ բառերի արտասանութիւնը քանիսի համար եւ որքան կը մնար նոյնը: Հնարաւոր է նոյնիսկ, որ հէնց տառ ստեղծողի կեանքի ընթացքում բառերի արտասանութիւնը փոխուէր, ինչպէս դա տեղի ունեցաւ վերջին տասնամեակներում, երբ, այո՛, ուղղագրութեան փոփոխութեան հետեւանքով եւ համատարած ռուսականացման պայմաններում որոշ «գրագէտներ» սկսեցին ասել Մածյան, Նալբանճյան, Կառապիծյան, Առուժյուն: Եւ ով գիտի, թէ վաղը ինչ կ'ասեն: Այսինքն՝ կարող է հէնց տառաստեղծի կեանքի ժամանակ էլ յառաջնայ ասենք թէ տ-ծի կամ դ-ձի ուղղագրութիւնը, որից խուսափելու համար, եթէ գրելաձեւը համապատասխանեցնենք արտասանութեանը (այլ կերպ ասած «բարեփոխենք»), ապա համապատասխանեցումից որոշ ժամանակ անց ոչ միայն նորից կը կանգնենք նոյն խնդրի առջեւ, քանզի լեզուն ապրում է, այլեւ դրա հետեւողական կրկնութիւնից անընդհատ կը գտնուենք հէնց նոր տառերի գիւտ արած ազգի վիճակում եւ մեր ողջ ժամանակը կ'անցկացնենք բառերի գրելաձեւի որոնումների մէջ: Եւ եթէ ամէն մէկը գրի միայն իր ականջին եւ լեզուին համապատասխան (փաստօրէն միայն իր համար), եւ եթէ աւելացնենք, որ լեզուական արատ ունեցողները (հազար ներողութիւն) կարող է ցանկութիւն յայտնեն գրելու իրենց արտասանութեանը համապատասխան (մարդու իրաւունք է, չէ՞), էլ մեր ինչին պէտք կը լինի գրելը: Այդ խառնաչփոթում մեզ նոյնիսկ տառ էլ պէտք չկայ... Բանաւոր խօսքը կենդանի լեզու է եւ գոնէում է չարժուն վիճակում: Գրաւոր լեզուն, ամենամեծ ցանկութեան դէպքում իսկ, չի կարող փոփոխուել բանաւորի արագութեամբ, չի կարող արձագանգել բանաւորի ամէն մի չարժմանը եւ, ի վերջոյ, ուզենք, թէ չուզենք, առաջանալու է խզում գրաւորի եւ բանաւորի միջեւ: Այդ պարագայում մեր խնդիրն է դառնում չխճողել, յստակ եւ միասնական պահել գրելաձեւը, որ իւրաքանչիւրիս հասկանանք: Ճառաջանում է ուղղագրութիւն, գրելաձեւը չփոխելու, նախնականը աւանդականօրէն պահելու եւ գրան գիտականօրէն վերաբերուելու ընկերքունք: Ահա թէ ինչու է, որ մէկս ասելով ջուր, միւսս՝ չուր, մէկը՝ բաղ, միւսը՝ փաթ, մէկը՝ քթալ, միւսը՝ գըղալ, մէկը՝ ճանչ, միւսը՝ ճանճ, մէկը՝ կնչիւռ, միւսը՝ կնչիռ եւ այլն, գրում միչտ նոյնն են դառնում եւ գրում ջուր, բաղ, գդալ, ճանճ, կնճիռ: Արդեն տեսանք, թէ ինչի է յանգեցնում նման սկզբունք չունենալը, գրանից հրաժարուելը: Իսկ եթէ պիտի հետեւենք այդ ընկերքնքին, ապա 1922 թուին էլ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ այլանդակեցինք 1500-ամեայ հարուստ գրականութեամբ հաստատուած ու մեզ աւանդուած ուղղագրութիւնը:

Մինչեւ 1922 թ. գրաբարի ու գրական աչխարհաբարի ուղղագրութիւնը նոյնն էր, թէեւ քերականութեամբ նրանք տարբեր էին: 1922 թ. ԽՍՀՄ-ում գործող առեւելահայերէնի ուղղագրութիւնը զոհ գնաց քաղաքական խաղերին եւ այլանդակուեց: Արտասահմանում գործող արեւելահայերէնը (Պարսկաստան) ու արեւմտահայերէնը կուլ չգնացին այդ նենգ խաղին եւ պահպանեցին մեր բազմադարեան ուղղագրութիւնը: Այդ ժամանակ՝ 1921 թ. Հայաստանի Լուսժողկոմ Աչոտ Յովհաննիսեանը յայտարարում է. «Լուսաւորական նպատակի եւ կիրարկման միջոցների տեսակէտից ուղղագրութեան հարցը քաղաքական հարց է եւ հայ լեզուի ուղղագրութեան ռեֆորմի խնդիրը Հայաստանի յեղափոխական իչխանութեան հերթական խնդիրներից մինը» (Ս. Գիւրբուդեան «Հայերէնի ուղղագրութեան պատմութիւն», էջ 324):

Այդ «խնդիրը» բոլչեւիկները լուծեցին 1922 թ. Մարտի 4-ին:

Լուծման բանաձեւը տուեց Մանուկ Աբեղեանը, իսկ այդ բանաձեւի կիրառման խնդիրը լուծեց այն ժամանակուայ Լուսժողկոմ Պօղոս Մակինցեանը:

Խնդրի լուծման հետեւանքով Հայոց այբուբենից վտարուեցին է, ը, օ տառերը (ը-ը մնաց լոկ որպէս ու «տառի» բաղադրիչ), կատարուեցին բազմաթիւ ձեւախեղումներ, փոխուեց չատ տառերի գրելաձեւը, բայց պահպանուեցին դ-ք-ի, ձ-ց-ի, ջ-չ-ի, համր յ-ի ուղղագրութիւնները, ինչպէս նաեւ այդ ձեւախեղումներից սայթաքած որոշ մնացուկներ:

Դա սկիզբն էր այն «Մեծ» գործի, որով Մակինցեանը՝ ոգեւորուած Մաոի խօսքերով, թէ պէտք էր աւելի արմատապէս կատարել ռեֆորմը այն ուղղութեամբ, որ բոլոր կովկասեան ազգերը մխանային մի այբուբենի հիման վրայ, պատրաստւում էր մեր այբուբենի վերարձրէն անցկացնելու լատինատառ այբուբենը: Սակայն բոլչեւիկների այդ զառանցանքը բարեբախտաբար չիրականացաւ (թէպէտ դրա սպառնալիքը այսօր էլ չի վերացել, բայց դա ուրիչ խօսակցութեան նիւթ է):

Հետաքրքիր է, որ այսօր չատերն այդ «բարեփոխմանը» դիտական անհրաժեշտութեան հնչեղութիւն են տալիս: 1941 թ., սակայն, ինչպէս եւ 1922 թ., չմատծելով ժողովրդին անդրագէտ գործելու մասին, տերմինաբանական կոմիտէի որոշմամբ, «գիտականօրէն հիմնաւորուած», մասամբ վերականգնուեցին է և օ տառերը, ժողովրդին պարտադրուեց երկրորդ «բարեփոխուած» ուղղագրութիւնը, բայց ըստ էութեան ամէն ինչ գրեթէ նոյնը մնաց:

Այժմ, ի՞նչ են ուզում այսպէս կոչուած նոր եւ հին ուղղագրութիւնների կողմնակիցները: Աւանդականի (հնի) կողմնակիցները ցանկանում են չհկել 1922 թ. թոյլ տուած պատմական սխալը եւ թոյլ մաղարեան հայերէնի համար ժամանակի եւ տարածութեան մէջ հաստատել մէկ միասնական ուղղագրութիւն, այն է՝ աւանդական (դասական) ուղղագրութիւնը: Նորի կողմնակիցները լաւագոյն դէպքում ջանում են համոզել արտասահմանի հայութեանը, որպէսզի նրանք եւս կրկնեն խորհրդահայութեան կատարած սխալը: Եւ հիմնականում չհարկւում է ամբողջական այն կարգախօսը, թէ անցնելով դասական ուղղագրութեանը, ժողովրդին անդրագէտ կը դարձնենք եւ մինչ պիտի անենք այս 70 տարուայ ընթացքում տպագրուած գրքերը: Գրքերի ճակատագրով մտահոգուող մարդկանց յիշեցնելով մեր 1500-ամեայ հարուստ գրականութիւնը՝ ասենք, որ գրքերը, եթէ արժէք ունեն, է՛ւ կը վերահրատարակուեն; Ինչ մնում է անդրագիտութեանը, ապա դա լուրջ եւ անկեղծ չէ: Անկեղծ չէ, որովհետեւ այսօր էլ չենք փայլում գրագիտութեամբ, եւ այդ մարդիկ ոչինչ չեն անում դա չհկելու ուղղութեամբ: Աւելին, նրանց մեծ մասը սկզբունքօրէն (նոյնիսկ այսօր) ոչ միայն դէմ չէ ոչ հայկական գրագոյին, այլեւ անամօթաբար եւ յիմար հպարտութեամբ իր զաւակներին է կրթել այդ ոգիով: Իսկ լուրջ չէ, որովհետեւ, ար

նատեղնայնիւ, ունենք վիտելիք ունեցող մանագէտները, որոնք անշուշտ կը կարողանան արագ եւ որակեալ վերականգնել երեմնի եղածը (նաեւ գոյութիւն ունեցողը), լինչպէս արեղեանները, յովհաննիսեաններն ու մակինցեանները կարողացան արդէն տարածել ամենուրեք չեղածը:

Իսկ եթէ Պօղոս Մակինցեանին յաջողուէր հանել զործածութենից մեսրոպեան տառերը եւ «վիտականօրէն հիմնաւորուած» ներմուծել լատինատառ այբուբենը (որը յետագայում, զարձեալ առանց հաշուի առնելու անդրպետութեան զործօնը, «վիտականօրէն հիմնաւորուած» կը փոխուէր դառնալով ռուսատառ, ինչպէս ԽՍՀՄ բոլոր ժողովուրդներինը՝ մեզնից, վրացիներից, Լիտուացիներից, Լատիացիներից ու Խատնացիներից բացի), արդեօք կը կարողանա՞ինք այսօր վերականգնել մեր հայկական, մեսրոպեան, անկրկնելի դեղեցիկ տառերը: Արդեօք չէի՞նք հանդիպի աւելի կատաղի զիմադրութեան է՛լ աւելի ազդեցիկ ու «զիտական» փաստարկներով:

Ակնյայտ է, որ լեզուն պէտք է ունենայ մէկ միասնական ուղղագրութիւն: Եւ կարծել, որ չունենալով իրաւական ազդեցութիւն արտասահմանի Հայութեան նկատմամբ, կը կարողանանք պարտադրել այսեղի ուղղագրութիւնը, անմտութիւն է: Առաւել եւս չենք կարող դա պարտադրել անցեալի մեր ժառանգութեանը: Միայն դառապարտելով 1922 թ. ուղղագրական «բարեփոխումը»՝ հրաժարուելով «նոր» ուղղագրութիւնից, վերականգնելով աւանդական (դասական) ուղղագրութիւնը՝ կը կարողանանք տէրը լինել անցեալի մեր ժառանգութեանը եւ արդէն տիրոջ իրաւունքով թոյլ չտալ արտասահմանի հայերէնի ոչ բնական զարգացումը: Միայն այսպէս մենք կը կարողանանք արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի համար սահմանել բազմաձայնների միասնական դրութիւն՝ տառադարձութեան արեւելահայերէնի սկզբունքով, հիմնականում որի բացակայութեամբ էլ արեւմտահայերէնը ընկել է ոչ բնական զարգացման փուլ: Միայն այսպէս մենք կը կարողանանք միասնականացնել մեր զրելաձեւը եւ ունենալ իրօք պետական, զօրեղ լեզու մէկ միասնական ուղղագրութեամբ:

Տ. Մ.

Ց. Գ. – Ցետադարձ հայեացք դնելով համաշխարհային պատմութեան մէջ լեզուական եւ մշակութային կեանքին բացին ընկնող պահերին ու իրադարձութիւններին, կարող ենք վստահօրէն ասել, որ գոյութիւն չունի այնպիսի ժամանակաշրջան, որ կարելի լինէր լեզուին եւ գրականութիւնին վերաբերուող հարցերում ասել՝ «Հիմա դրա ժամանակը չէ»: Հայերը իրենց դրերը սուեղծել են «դժուար» ժամանակներում: Սուեղծել, արարել, կառուցել ու մեզ ժառանգութիւն են թողել նմանպէս «դժուար» ժամանակներում: «Դժուար» 1920-ական եւ 1941 թուականներին կատարուեցին ուղղագրական բեկումնային կոչուածները: Վերջապէս այս «դժուար» ժամանակներում անդլերէնը «ժամանակ դանելով» հեղեղի պէս լցուում է Հայաստան՝ սպառնալով սրբել հայերէնը: Իսկ հայերէնի ժամանակը չէ՞ գ: Զառաջնորդուենք պահի ազդեցութեամբ, չսպրենք միայն մի օրով: Սիրենք եւ տէրը լինենք մեր հսկայական ժառանգութեանը եւ պիտակցենք, որ նոյնպիսի պարտք էլ մենք ունենք սերունդների առջեւ:

«Ազգ», Հոկտ. 1

*
**

ԽՄԲ. – Ուղղագրական նիւթին մէջ անձնական ամենաանեղ մտահոգութեամբ յետադիմութեան ու սխալին չատագով հայաստանցի «մտաւորականութեան» մէջ մեծապէս ուրախալի են այս ախտէն զերծ ձայները. ափսոսալի է որ շատ հազուադէպ են անոնք: Տիգրան Մոսինեանի վրձռական ու տեղ տեղ սրամիտ սլաճներով զրահուած վերոյիշեալ էջը մէկն է անոնցմէ: Հարցը հոն է որ այս ուղղութեամբ գրուածը յետադիմականներու բանակը աւելի հեղինակին դէմ լարելէ ուրիշ բանի կը ծառայէ՞ հոն: Ինչ կը վերաբերի արեւմտահայերէնի «ոչ բնական զարգացման փուլ»ին, լաւ պիտի ըլլար բացատրել այդ միտքը որպէսզի մենք ալ գիտնայինք թէ ո՛ւր է մեր շեղումը: Մնացեալը՝ «սերոյ իրաւունքով թոյլ չտալ» այս կամ այն «արտասահմանի հայերէն»ին, աւելորդ փութկոտութիւն մըն է ընդամէնը. թոյլ տալու – չտալու հարց մը տրուած ժամանակին համար անհրաժեշտ է նախ հասկցնել հայաստանցի յետադիմականներուն թէ նիւթը շատ աւելի կարեւոր ու վեր է իրենց մեծ մասով պարագայական ու ատով ալ մոռցուելու դատապարտուած վաստակէն. ապա 1500-ամեայ ժառանգութեան մը առանց պետութեան տէր կանգնողներու հարկը մատուցանելու առիթը: Ատկէ ետք միայն խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ –եթէ իսկապէս անհրաժեշտութիւնը փաստուի ատոր– տիրութեան, հրահանգիչի դիրքի մը վիճարկումը որուն համար պետութեան մը գրաւարկը չի կրնար մեծ բան արժել. պարզապէս այն պատճառով որ պետութեան մը յօժարութեամբ խաթարուեցաւ ուղղագրութիւնը եւ կրկին պետութեան մը ներկայութեան կը շարունակուի խաթարումին աւվրդով ընկալումը: Այսքանը՝ առանց խօսելու հայերէնի ուղղագրութենէն մնացած այլանդակութիւնը Սփիւռքին եւս պարտադրելու անպատասխանատու եւ ամբարտաւան պարբերական կոչերու մասին...:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԴՈՒԲԻՆԻՈՑ (Ցունաստան) Զաւարեան կեդրոնին մարզադաշտին մէջ, Հոկտեմբեր 4–ին, քաղաքական հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ է «Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան ոտնակոխման դէմ»: Խօսք առած են Հ. Ց. Դ. Բիւրոյի անդամ՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան, Օննիկ Օննիկեան: Բացումը կատարած է Ցունաստանի Հ. Ց. Դ. պատասխանատու մարմնին կողմէ Ցարութիւն Մխիկեան: Ազգային վարչութեան կողմէ խօսք առնելով Օ. Օննիկեան անդրադարձաւ Սեպտեմբեր 22–ի վաղորդայնին Հայաստան ստեղծուած կացութեան, ըսած է թէ մենատիրութիւնը հաստատուած է երկրին նեղս, վրաւորելով յաչս օտարներուն՝ մեր հայրենիքին արժանապատուութիւնը: Մկրտիչ Մկրտիչեան ալ հակիրճ կերպով խօսելէ ետք Հայաստանի վերջին օրերու յաղորդական դէպքերուն մասին եզրակացուցած է՝ «մեր մէջ համոզում է, թէ Հայաստանի վերջին դէպքերը աւելի' եւս պիտի բարձրացնեն հայրենաբնակ հայութեան ընկերային-քաղաքական պիտակցութիւնը: Մենք այս պայքարող, բողոքող, իր իրաւունքները պաշտպանելու համար աչխատանք տանող ժողովուրդին կողքին ենք»:

*
**

ՍԱՄԱԹԻՈՑ (Պոլիս) Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուան ծօնախմբութիւնը եւ մատաղօհնութիւնը նշուած են Սեպտեմբեր 29-ին խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Առաքողութեան եւ Սիրոյ սեղանին նախագահած է Գաբրիէլին Պատրիարք: Պատարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ Արք.: Ներկայ եղած է նաեւ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց առաջնորդը՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեան որ չրջանէ մը ի վեր կը խնամուէր Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը եւ քանի մը օր ետք կը վերադառնար իր թեմը: Անոնախընթաց բազմութիւն մը մասնակցած է Սիրոյ սեղանին որ կը տրուէր Եկեղեցւոյ կից «Աճառեան» սրահին մէջ: Ողջոյնի խօսքը արտասանած է կարգադիր յանձնախումբի առենապետը՝ Մելքոն Գարաքօսէ: Օրուան խօսնակը՝ Պ. Նալպանտ յիչեցուցած է հին օրերը վաստաւորելով հայ վարժարաններն ու համայնական կեանքը: Պատրիարքին մեկնումէն ետք, խանդավառ ելոյթ մը ունեցած է Տիրայր Արք., դովքը հիւսելով Սամաթիացիներուն: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս:

*
**

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց Նոր Բուրաստան պետմանատունը, Սեպտեմբեր 27–ին, յարգանքի արարողութիւն մը տեղի ունեցած է իսլամական յեղափոխութեան ութամեայ (Իրաքի հետ) պատերազմի ընթացքին զոհ գացած հայ երիտասարդներու չիրխմներուն: Կրօնական արարողութենէն յետոյ, խօսք առած են երեսփոխան՝ Վարդան Վարդանեան, Թեմական Խորհուրդի կողմէ՝ Վարուժան Առաքելեան: Ամբողջ տեւողութեան նահատակներու չիրխմներուն բաժինին մէջ պատուոյ պահակ կեցած են Հայ Մշակութային Սիփան Միութեան մանկա – պատանեկան բաժանմունքի սկաուտները:

*
**

ԹԵՀՐԱՆԻ Զէյթուն քաղաքամասի «Սուքերեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 19, 20, 26, 27–ին տեղի ունեցած են Հայ Մշակութային «Նայիրի» Միութեան «Նարեկ» մանկական թատերախումբի ներկայացումները, «Տատիկի հէքեաթները» ընդհանուր խորագրին տակ:

ԶՊԻՏ

Սկզբում ենթադրւում էր, որ իրաքանչիւր կոմունիստ պէտք է լինի խելօք, ազնիւ եւ, բնականաբար, կուսակցական: Սակայն պարզուեց, որ խելքն ու կուսակցականութիւնը անհամատեղելի են ազնուութեան հետ, խելքն ու ազնուութիւնը՝ կուսակցականութեան հետ, իսկ ազնուութիւնն ու կուսակցականութիւնը՝ խելքի հետ:

*
**

– Ո՞վ է կոմունիստը:

– Ով կարդում է մարքսիզմ-լենինիզմի դասականներին:

– Ո՞վ է հակակոմունիստը:

– Ով հասկանում է մարքսիզմ-լենինիզմի դասականներին:

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Կինը յանկարծ տղան՝ զոր զրկած էր՝ իր երկանը դիակին վրայ կը ձգէ ու կը սկսի փախչիլ: Ոստիկաններէն մին կ'առնէ տղեկը ու կնոջ եռեւէն հասնելով առնոր զլուխը կու տայ: Մայրը եռ կը դառնայ ու նորէն տղան կը նետէ դիակին վրայ ու այս անգամ աւելի արագ կը սկսի վազել: Ոստիկանը կը սուիպուի տղան առնել ու կնոջ եռեւէն իյնալ, որ արդէն բաւական հեռացած է: Տղան իր պզտիկ թեւերովը կը պլլուի ոստիկանին զլխուն ու անոր ֆէսը վար կը ձգէ: Ոստիկանը կը ծռի, ֆէսը կ'առնէ ու նորէն կ'արշաւէ, մէկ ձեռքով տղան զրկած ու միւսովը ֆէսը բռնած, մինչ կինը վազելով հասնի զլխակ կը չարունակէ իր լացն ու կոծը, առնէն առէն զոչելով.

– Մարի՛կ, Քրիստո՛ս...:

Ողբմ ու ահաւոր բան մըն է ասիկա: «Սիոն»ի մէջ զանուողները սրտի անձկութեամբ կը դիտէին այդ սրտաճմլիկ տեսարանը:

Թէեւ ժամերէ ի վեր վարժուած էինք ամէնէն զարհուրելի իրողութիւններուն, որոնք մեր աչքերուն տակ տեղի կ'ունենային՝ այսուհանդերձ զաւառացի այդ խե՛ղճ կնոջ ազաղակները երկար առեն թնդացին մեր ականջներուն մէջ:

Արեւը ծագած է հիմա ու նորէն կը լսուին հրազէնի ձայները:

«Սիոն» նոյն օրը ճամբայ պիտի ելլէ ու պէտք է հարկ եղած պարէնը հայթայթել: Մատակարարը եւ նաւապետը յարմաք կ'ելլեն երկու նաւաստիներու հետ, որոնք ըխվոլվէրները բռնած են ձեռքերնին: Անձկութեամբ կը սպասենք իրենց վերադարձին՝ որոշ լուրեր առնելու համար ու կը չարունակենք նաւին կամրջակէն դիտել դուրսը:

Ամբողջ քաղաքը ոտնակոխ օրի մը կերպարանքը առած է կարծես: Օտար տէրութիւններու դրօչակները կը ծածանին չատ մը չէնքերու վրայ, ծովին երեսը ծածկուած է անհամար նաւակներով ու չոգեմակոյկներով, որոնք կ'երթան կու գան, դեսպաններու պահակ չոգենաւերը, որոնք առտուան դէմ եկած էին, չարուած են Թոփհանէի դիմաց: Տունէրու բոլոր վերնայարկերը լեցուն են կիներով եւ էրիկմարդերով: Քարափին վրայէն կ'անցնին կը զառնան հեծեալ բարձրաստիճան պինուորականներ:

Եթէ դիակները չըլլային մեր աչքին առջեւ, պիտի կարծէինք թէ թագաւոր մը այցելութեան եկած է Սուլթանին, այնչափ Օգոստոս 15-ի Հինգչաբթին կը նմանէր Գերմանիոյ կայսեր Պոլիս հասած օրին:

Մատակարարը կը վերադառնայ չոգենաւ յոյն մասլաճառի մը հետ ու սոսկալի լուրեր կը բերէ մեզի:

Պոլսոյ մաքսատան ամբողջ հայ բեռնակիրները, երեք հարիւր հոգի, ջարդուեր են դիչերը:

Խասպիւղ՝ բոլոր Հայերու տուները կոխեր ու էրիկ մարդիկը սուրէ անցուցեր են:

Ղալաթիոյ բոլոր Հայերու խանութներն ու վաճառատուները թալէր ու պահպանները սպաններ են:

– Նոյնիսկ դռները ու պատուհանները քակեր տարեր են, կ'ըսէ մատակարարը խնդալով:

– Գոնէ հիմա հանդարտութիւնը տիրա՞ծ է, կը հարցնենք:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, կը պատասխանէ, երթուղարձիս միջոցին տասնէ աւելի մարդ մեռցուցին անցած փողոցներէս:

Այս խօսակցութեան միջոցին, դուրսը, քարափներուն վրայ, իրարանցում մը տեղի կ'ունենայ: Ոստիկանները խումբ մը Թուրքերու հետ կու գան այն փողոցը, ուր չորս Հայերու դիակները կեցած են: Աճապարանքով կը վերցնեն զանոնք ու անյայտ կ'ընեն կղմնակի փողոցներէն մէկուն մէջ, յետոյ սայլակ մը բարակ աւազ կը բերեն, այն աւազէն զոր փողոցները կը ցանէին Ապտիւլ Համիտի Պոլիս անցած օրը, եւ անով կը ծածկեն արիւնի արատները, որոնք առջի օրուընէ ի վեր գետնէն վրայ կը տեսնուէին:

Այս գործողութիւնը աւարտելէ ետքը, չորս մարդ սպաննուած Հայերու արախճիները, զորս առաջուց առած էին, զլուխնին կ'անցընեն ու խանին սանդուխէն վեր ելլելով՝ կ'անցնին պատուհաններուն առջեւ, որոնց փեղկերը կը բանան ու հոն կը նստին հանդարտիկ:

Նախ չենք հասկնար թէ ի՞նչ է այդ ներկայացումէ մը պատրաստութեան պատճառը: Քիչ մը ետքը կը լուսաբանուինք երբ զեսպանատուներու երկու թարգման իրենց խալատներով կու գան Թոփհանէի կողմէն ու իբր թէ քննութիւն մը կը կատարեն: Իրենց կ'ընկերանայ Թուրք մը՝ մաքուր հագուած, ոստիկանութեան կողմէ բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը ըլլալ կը թուի: Թարգմանները պահ մը կանգ կ'առնեն փողոցին բերանը ու կը դիտեն կեղծ Հայերը, որոնք պատուհաններուն առջեւ սիկառէթ կը ծըխեն, ու կ'անցնին կ'երթան:

(Շար. 20)

(Շար. Ա. Էջէն)

կորանցուցած է իր ամուսինը, ինքն ալ՝ երկու սրունքները ու տարինեղու երկայնքին դէշ – ապկ մեծցուցած է իր երիք զաւակները, «Ուզեցի մեռնիլ, կ'ըսէ, վատ-արագոյնը մեր ետին է: Ձիշդ է ըն-տանիքիս համար: Ձիշդ է նաեւ բոլոր Հա-յերուց համար: Համոզուած եմ: Երկիրս պիտի վերածնի, ինծի պէս»:

Լրագրողուհին կը նկարագրէ թշուա-ռութիւնը, որու դէմ յանդիման գտնուե-ցաւ Հայաստան ինչպէս բոլոր խորհրդա-յին նախկին հանրապետութիւնները Միու-թեան քայքայումէն ետք, կը յիշէ 1992 – 1993–ի ձմեռը, երբ երեւան տառապեալ դժոխք մըն էր, զերոյէն վար 20 աստի-ճան, 250 կրամ հաց օրական: Բնակիչնե-րը կը մեռնէին ցուրտէն կամ սովէն: Այ-սօր անհեռակայ փորձագէտները վճռական են, երկիրը զլուխը բարձրացուցած է: Միջազգային Դրամական Հիմնադրամին (Ֆ. Մ. Ի.) հովանաւորութեան տակ ե-ղած քարինորոգումները իրենց պտուղ-ները բերին: Ամբ դրական է երրորդ տա-րին ըլլալով: Բայց, ի՞նչպէս կարելի է ապրիլ 4000 Դրամի միջին եկամուտով մը, երբ գոյգ մը կօշիկը 6000 Դրամ կ'արժէ, կամ 12 հաւկիթը՝ 700:

Սպիտակէն վերապրող կինը կ'ըսէ. – «Տեսէ՛ք տունս, չորս հոգիով կ'ապրինք իմ չնչին թոշակովս: Ջեմ կրնար երեւա-կայել ինչպէս ամեռը անցուցած կ'ըլլա-յինք առանց Սոլիտարիթէ Փրոթէսթան-ցրանս – Արմենիի օգնութեան: Երէկ, խորհրդային Միութիւնը ամենազօր էր, աշխատանք ունէինք եւ շնորհիւով աշխա-տավարձեր: Այսօր, ազատ ենք, բայց, կառավարութիւնը քանի մը չի կրնար ընել մեզի պէս մարդոց համար: Եւ հարիւր հազարաւորներ ենք այսպէս: Ոչ մէկը կը նախընտրեմ, ոչ միւսը»:

Ամէն մարդ ամէն բան կը ծախէ, բայց, կ'ըսէ անցորդ մը, ո՞վ կրնայ գնել: Ա-ռեւտրականներու մեծ մասը փոքրիկ վա-ճառորդներ են: Կը գործեն մեծաքանակ ծախողներու հաշւոյն քիչ թէ շատ հա-րուստ, քիչ թէ շատ մաֆիէօ: Երիտա-սարդ մը կը խոստովանի. – «Ուսանող էի, կ'ուզէի ճարտարագէտ դառնալ, հօրս պէս: Ծնողս ոչինչ ունէին այլեւս: Թո-շակս կար, զոր կառավարութիւնը կու-տայ ամէն ուսանողի՝ 2000 Դրամ: 10 հաց կարելի է գնել: Ստիպուեցայ լքել: Երբեմ ճարտարագէտ պիտի չըլլամ»:

Համալսարանին առջեւ, երիտասարդու-հի մը, բարձրախօսով կը հրաւիրէ ուսա-նողները որ գոյց ընեն կառավարութեան չէնքին առջեւ, որովհետեւ արձանագրու-թիւնները շատ սուղ են, հարիւրաւոր ու-սանողներ, ցաւ ի սիրտ, կը լքեն ուսա-նողական նստարանները փոքրիկ վաճա-ռորդներու վերածուելու համար: «Ողբալի է, կ'ըսէ Արուշ, 21 տարեկան: Խոր-հրդային Միութեան ատեն, ուսանողնե-րը կը համախմբուէին քոլլոքներ կազմա-կերպելու կամ թատերգութիւններ ներ-կայացնելու համար: Այսօր, մշակութա-յին կեանքը ամբողջովին անդամալոյծ է: Ստիպուած ենք ուտելիք պահանջել: Կա-ռավարութիւնը մեր բթին կը խնդայ»: Ու-րիշ մը նկատել կուտայ որ խորհրդային լուծին տակ, կարելի չէր բարձրախօսով բան մը պահանջել: Աննա կը խնդայ. – «Ոչ մէկ գիրք կը հրատարակուէր, ոչ մէկ աւարտաճառ կը պարգեւատրուէր եթէ ամէն մէկ տողի Լենինի խօսքը չըլլար: Ջու մշակութային խորհրդային կեանքդ ռուբլի մը չէր արժեր: Այսօր, կառավա-րութիւնը իր կրցածը կ'ընէ: Այո, հար-ցեր կան, անխուսափելի հանգրուան մըն է, վազը, աւելի լաւ կ'ըլլայ»:

Լրագրողը կը հաւատայ որ աւելի լաւ կ'ըլլայ երեւան, բայց ոչ՝ Գիւմրի: Ութ տարի ետք, զեռ աւերակներու եւ պատ-րաստի տնակներու վայր մըն է: 70% է գործազրկութիւնը: «Որպէսզի Գիւմրին վերածնի, կ'ըսէ գործատան մը տնօրէնը, պէտք է որ տնտեսական գործընկերներ ունենանք: Մարդասիրական օգնութիւն չենք ուզեր: Ներդրում կ'ուզենք, ընէք Ֆրանսայի»:

Հիւանդանոցը պատսպարան մըն է, ջուր չկայ, գրեթէ ջերմութիւն ալ չկայ: Բժշկուհին, Սիւզան Պետրոսեան կը ջա-նայ հրաշք գործել: «Այս ձմեռ, կ'ըսէ, հիւանդները կուգային վէրքի մը համար եւ կը վերադառնային թոքատապով: Ի՞նչպէս կ'ուզէք առողջապահական լաւ պայմաններ ստեղծել, երբ արտաքինցնե-րը գաշնահոտութիւն մըն են»:

Բժշկուհին ամսական իր չահով հաւ մը եւ լիթր մը վառելանիւթ կրնայ գնել: Գործազուրկ ճարտարագէտ իր ամուս-նոյն հետ կ'ապրի կիսաքանդ չէնքի մը մէջ:

Նման այլ պարագաներու թուումին կ'ըն-կերանան գունաւոր լուսանկարները:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ԹԱՐԻՋ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, տօն է Սբբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ

A. A. A. S.

Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.

Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 /
91 77 87 31 / 91 61 10 82

Permanence pour vente des billets à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile, Tél. 91 50 15 09 Marseille 1er

Les Lundi de 14h à 17h;
Mercredi de 10h à 16h;
Vendredi et Samedi de 14h à 18h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԷՍԱԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւ-նը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 27, կիրակի, ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՕՐԱԿԱՐԳ. –

1. – Գործունէութեան տեղեկա-տուութիւն,
2. – Հաշուետուութիւն,
3. – Նոր վարչութեան ընտրու-թիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Էսա-հանցիները եւ համակիրները:

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire,** l'**UGAB** organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30

dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

— P. A. F. : 750 Frs. —
— *Tenue de Gala* —

Renseignements : **45 20 03 18** / **42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17·30-ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
— Métro: Malesherbes —

Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

EXPOSITION
DE PEINTURES

JOSEPH STAMBOULIAN

Du Vendredi 18 Octobre au Samedi 26 Octobre

Vernissage
le Vendredi 18 Octobre à partir de 19h

- Présentation du livre d'Henry Feyt sur Joseph Stamboulian — Dédicace par l'auteur et l'artiste

- Exposition ouverte les Lundi, Mercredi, Vendredi et Samedi de 14h à 18h30.

M.A.J.C. 12-14, rue St-Bazile
13001 MARSEILLE

Sous la présidence de **René Rouquet,** Sénateur--Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
- **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
  «La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
- **DINER DE CLOTURE**
  Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
  Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : **43 76 55 89** 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

URGENT

La M.C.A. recherche une personne pour Contrat Emploi-solidarité Bilingue Français / Arménien pour travaux d'employé de bureau

Les candidats doivent remplir strictement les conditions administratives prévues à cet effet.

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville,
Tél.: 43 76 55 89 — Fax: 43 78 66 64

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17
JEUDI
17 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·964 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.964

ՕՍԼՕ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՀԵՏ

Նորվեկիա գտնուած օրերուն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընդունուած է Նորվեկիոյ Հերալտ Թագաւորին կողմէ: Փոխանցելով նախագահ Լ· Տէր – Պետրոսեանի ջերմ ողջոյնները, Գարեգին Ա· ներկայացուցած է Հայաստանի ներկայ կացութիւնը հոգեւոր, մշակութային եւ տնտեսական մարզերուն մէջ: Զրոյցի ընթացքին խօսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ համագործակցութեան նոր ծրագրերու մշակումը:

Թագաւորը իր համակրանքն ու յարգանքը արտայայտելով Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին նկատմամբ, նշած է որ Ֆրիտեոֆ Նանսէնի ձգած ազանգը իր արտայայտութիւնը կը գտնէ նաեւ այս օրերուն եւ հայեւնորվեկիական յարաբերութիւնները աւելի կ'ամրանան եւ կը զարգանան:

Գարեգին Ա· հանդիպումներ ունեցած է Մշակոյթի նախարարին եւ Արտաքին Նախարարին հետ:

Հոկտեմբեր 11–ին եւ 12–ին, Կաթողիկոսը տեսակցութիւններ ունեցած է նաեւ Նորվեկիոյ լուտերական եկեղեցւոյ պետ՝ Անդրէաս Սարֆոլտ Եպիսկոպոսին եւ Ս· Գրոց ընկերութեան ընդհանուր քարտուղար՝ վերապատուելի Քոուպրմէլի հետ: Գարեգին Ա· ծանօթացուցած է անոնց Հայ Եկեղեցւոյ ներկայ վիճակը, չեշտելով նոր եկեղեցականներու պատրաստութեան, ժողովուրդի քրիստոնէական առողջ դաստիարակութեան հարցերը: Մըշակուած են համագործակցութեան նոր ծրագրեր,

Կիրակի օր, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը քարոզած է Օսլոյի Մայր Տաճարը, յաւարտ պատարագի: Հանդիպած է նաեւ տեղւոյն հայ գաղութին հետ:

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Հոկտեմբերի սկիզբը Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած է «Կովկասեան միջազգային հաղորդում» մը որուն մասնակցած է Թուրքիոյ Գիտութիւններու Ակադեմիայի փոխ – նախագահ Սերգէյ Յարութիւնով: Ան թրքական չրջանակներու զայրոյթ պատճառած է իր ելոյթով ուր պատահեններու վրայ դեռեզած է Հ.Յ.Դ–ական հարցը եւ Թուրքիոյ հարաւ – արեւելեան չրջանին քրտական պայքարը: «Ազգայնամոլ թերթը Թարգման հանդիսանալով այդ զայրոյթին, գրած է· – «Զէյթինեներու ազնուական պայթարն ու իրաւական ահաբեկչութիւնը ճոյնացնել միայն վայել կրնար ըլլալ Ռուսաստանի հովանոցին ապաստանած Հայ փրոֆէսէօրի մը: Յարութիւնով "Հայաստանի ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը մերժած է Թուրքիոյ հողային պահանջներկայացնող դաշնակցական գաղափարախոսութիւնը" ըսաւ, սակայն մինչ որպէս անկախութեան մարտիկ ցոյց կուտար փոքր–ի, ցոյց տուաւ ասպայական իր դէմքը»:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԴԱՒԻԹ ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ'ՈՒԶԷ

ԴԱՒԻԹ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
ԵՒ
ՌՈՒԲԷՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Դաւիթ Շահնազարեան որ քննադատութիւնները ըրած էր արդէն Ազգ· Ժողովի նիստին Շամիրամ կանանց կազմակերպութեան յայտարարութեան դէմ որ կը դատապարտէր արեւմուտքի միջամտութիւնը նախապահական ընտրութեան առթիւ, կրկին անդրադարձած է նիւթին հեռատեսիլէն: Միւս կողմէ, Ազգային ապահովութեան (Անվտանգութեան) նախկին պետը, որ կը մնայ սակայն Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի խորհրդականը կ'ուզէ որ հիմնական փոփոխութիւններ կատարուին կառավարական կազմին մէջ եւ անհրաժեշտ կը նկատէ որ այդ փոփոխութիւնները վերաբերին Ներքին (Ներքին) եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն:

***

Դաւիթ Վարդանեան եւ Ռուբէն Յակոբեան եւս ազատ արձակուած են չարաբաստիկ վերջին: Այլեւս երեսփոխան չի մնար բանար:

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 15 / 16)

ՀԱՊ–Ի ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ
ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած ՀԱՊ–ի երկիրներու ելմտական նախարարներու երկօրեայ համագումարին մասնակցած են Հայաստանի, Վրաստանի, Ղազախստանի, Մոլդովայի, Ռուսաստանի, Տաճիկստանի, Ուկրանիոյ եւ Թրամական Միջազգային Հիմնարկի ներկայացուցիչները: Բացի այս հանդիպումին զլխաւոր նպատակէն որ էր ՀԱՊ–ի ելմտական նախարարներու խորհուրդի մը ստեղծման հեռանկարը, քննարկուած են նաեւ ստեղծուելիք այդ խորհուրդին կանոնադրութեան, ՀԱՊ–ի միջպետական եւ միջկառավարական մարմիններու ծախքերուն, արտածման եւ ներմուծման, ինչպէս նաեւ արժեթուղթերու չուկային առընչուող հարցեր: Ժողովին մասնակիցները ողջունած եւ զեկուցում ունեցած է վարչապետ Հրանտ Բագրատեան:

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ
ԵՒ
ԱՐՑԱԽԻ ՋՈՒՐԸ

«Հայաստան» համահայկական Հիմնադրամի միջոցներով Լ· Ղարաբաղի մէջ վերջին տարիներուն կառուցուած է երեք ջրատար, որոնք բարելաւած են Ասկերանի, Մարտունիի եւ Հադրութի չրջաններու ջուրի մատակարարումը: Հիմնադրամի «Արցախ» ծրագրին համաձայն, ներկայիս կը կառուցուին երկու ջրատար եւս, որոնց ալ գործածութեամբ բոլորովին կը լուծուի Ստեփանակերտի եւ Մարտունիի ջուրի հարցը: Բալուճա – Ստեփանակերտ 6·4 քիլոմեթրնոց ջրատարը, որու նիւթականը հոգացած է Մոնրէալի հայ համայնքը, ունի ջրահատաք աւազաններ, մաքրումի կայան եւ մղիչ կայան: Այս մէկը գործածութեան կը յանձնուի մինչեւ տարեվերջ: Կայ նաեւ Ստեփանակերտի ներքին ջրամատակարարման ցանցին չինուելիքը՝ օղակաձեւ եւ 9 քիլոմեթր երկարութեամբ: Այս մէկուն ծախքերն ալ ապահոված է Թորոնթոյի հայ համայնքը, իսկ ջրահատաք այլ աւազանի մըն ալ չինուելիքը կարելի եղած է իրագործել չնորհիւ Հոլանտայի Հայութեան միջոցներուն:

***

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ
ԹԷՔԷԼԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի կինոյի Տան մէջ Հոկտեմբեր 12–ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Թէքէեան Մշակութային Միութեան Ե· համագումարը: Նախագահ վերընտրուած է ծանօթ բեմադիր՝ Ֆրունզէ Դովլաթեան:

ՅԱԻԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳՐԵՐ Հ. ՍԱՀԱԿ ՎՐԴ. ՃԵՄՃԵՄԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահօր անդրամանելի կորուստին առթիւ, Միաբանութիւնը ստացած է ցաւակցական բազմաթիւ հեռագրեր: Ստորեւ անոնցմէ գլխաւորները· –

***

Խոր վշտով դալիս ենք մեր սրտաղցած ցաւակցութիւնները բերելու Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Աբբահայր եւ Առաջնորդ՝ Հ· Սահակ Վարդապետ Ճեմճեմեանի կարճատեւ եւ անողոք հիւանդութեան պատճառով, անսպասելի մահուան առթիւ, Մխիթարեան Միաբանութեան:

Թող Բարին Աստուած հանգուցեալ իր ծառայի արդար հոգին սիրով ընդունի երկնքի արքայութեան լուսեղէն յարկերի մէջ եւ անսպառ մխիթարութիւն եւ ուժ պարգեւի Մխիթարեան Միաբանութեան ողջ անդամներին:

Հ· Սահակ Վարդապետ Ճեմճեմեան իր նուիրեալ եւ մաքուր կեանքով եւ իր գրական բեղուն աշխատանքով, իրրեւ պայծառ մի աստղ հայ ժողովրդի հոգեւոր եւ գրական կեանքի երկնակամարում պիտի մնայ առ յաւէտ:

Սոյն թուականի Հոկտեմբերի 20-ին, կիրակի օր, յետ սուրբ եւ անմահ պատարագի արարողութեան Ս· Էջմիածնի Մայր Տաճարում հոգեհանդստեան յատուկ պաշտօն պիտի կատարուի մեր նախապահութեամբ հանգուցեալ Աբբահօր հոգւոյ խաղաղութեան համար:

Ցիշատակն արդարոյ օրհնութեամբ եղիցի: Ամէն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա·
կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

***

Խորին կսկիծով իմացայ Սուրբ Ղազարի Մխիթարեան Մխիթարեան Աբբահայր Հ· Սահակ Ճեմճեմեանի անժամանակ մահուան լուրը:

Մեծ յարգանք տածելով հանգուցեալի հոգեւոր գործունէութեան եւ հայադիտական խոշոր վաստակի նկատմամբ՝ անկեղծ ցաւակցութիւն եմ յայտնում նրա հարազատներին, գործընկերներին, հոգեւոր եղբայրներին:

Լ· ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Երեւան, 12 Հոկտ· 1996 թ·

***

Խոր ցաւով իմացանք Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանրական Աբբահայր Սահակ Վրդ· Ճեմճեմեանի վախճանումը: Մօտէն ճանչնալով հանգուցեալը եւ իր բանասիրական վաստակն ու հովուական ծառայութիւնը, կրնանք անվարան հաստատել, որ ան մեր ժամանակներու ամէնէն աչքառու ու վաստակաշատ հոգեւորականներէն մին է եղած: Աստուծոյ, հայ ժողովուրդին ու հայ մշակոյթի ծառայութիւնը իր կեանքին ճշմարիտ ճամբան է եղած ու այդ ճամբէն տարիներ չարունակ քալած է ան բարձրադոյն աստիճանի հաւատքով, կամքով ու նուիրումով:

Կը բաժնենք Մխիթարեան Միաբանութեան խոր ցաւն ու սուգը: Կ'աղօթենք որ Աստուած հանգուցեալի հոգին արժանի դարձնէ Իր երկնային թագաւորութեան: Կ'աղօթենք որ Աստուած Իր հայրական հոգածութեան տակ միշտ պահէ մեր սիրելի Մխիթարեան Միաբանութիւնը իր հոգեւոր ու մշակութային առաքելութեան ճամբուն վրայ:

Սիրոյ ջերմ ողջոյնիս,

ՍԱՄ Ա·
կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ԷՐԶԻՆՃԱՆԸ ՓԼԱՒ ԿԱՆԳՈՒՆ Է ԱԿՆԸ

Թրքական հեռատեսիլի կայաններէն մէկը վերջերս կարան ու Ակնը ներկայացնող յայտագիր մը հեռասփռած է որուն ընթացքին խօսուած է այդ ոստաններուն հայկական անցեալին մասին, Լայն տեղ տրուած է Ակնի ուր ապրող հայ միակ երկաթագործը՝ Օննիկ վարպետ (Տէմիրճեան) պատմած է թէ ինք արհեստը սորված է հօրմէն: Ըսած է թէ քազաքը օրէ օր կը պարպուի: Ակն որ հինէն ի վեր զարգինկ ու պանդխտութեան խորհրդանիշն էր, ներկայիս ամայանալու ընթացքին մէջ է: Տուները կը պարպուին, այսուհանդերձ կը տակաւ ժամանակի աւերին: Այդ տուները չինուած են իր պատերուն դարձնած իւրայատուկ մեծ մեխերով որոնք մինչեւ 40 – 50 սմ· երկա-

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Արեւմուտքին առաջին դլուխը յատկացուած է արեւմտեան Եւրոպայի: Այդ շրջանի եօթը երկրի մէջ հայկական դեսպանատուն կայ. Ֆրանսա, Անդլիա, Գերմանիա, Իտալիա, Աւստրիա, Պելժիա եւ Զուիցերիա: Աւստրիոյ եւ Զուիցերիոյ դեսպանատունները նաեւ ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցչութեան հանդամանքը կը վայելեն: Վիէննայի դեսպանատունն ալ Հայաստանը կը ներկայացնէ Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի մօտ: ՕԹԱՆ-ի հետ կապն ալ յանձնուած է Պրիւսէլի դեսպանատան:

Հայաստանի նիւթական սուղ միջոցներուն պատճառով այս դեսպանատունները իրենց շրջանակին մէջ կ'առնեն նաեւ շրջանային այլ երկիրներ. այսպէս, նշուածներէն զատ, ընդդրկուած են Հոլանտան, Լիւքսէմպուրկը, Վատիկանը, Հունդարիան, Զեխիան եւ Սլովաքիան: Այս շրջանակէն Երեւանի մէջ դեսպանատուն ունեցող երկիրներն են Ֆրանսան, Գերմանիան եւ Անդլիան: Հաւանական կը նկատուի Իտալիոյ դեսպանատան բացումը:

Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներէն առանձին տեղ կը տրուի Ֆրանսայի: Համագործակցութիւնը առաւել սերտ է. նաեւ մշակութային կապերը որոնք ազանդական բնոյթ կը կրեն: Պէտք է զարկ տրուի անտեսական յարաբերութիւններուն: Զարմանալի է որ Ֆրանսայի յատկացուած տողերուն մէջ ոչ մէկ նշում կ'ընէայ Եւրոպայի կարեւորադոյն հայ դաղութին որ իր անուրանալի տեղը ունեցաւ եւ ունի խնդրոյ առարկայ յարաբերութիւններու զարդացումին մէջ:

Գերմանիոյ հետ աւելի անտեսական են կապերը, կան նաեւ օժանդակութեան պարագաներ: Անկէ ետք կը յիշուի Անդլիան ուրկէ «Միլէնիա» դրամատունը մասնաճիւղ հաստատած է Երեւան: Իտալիոյ հետ ալ յարաբերութիւնները աւելի առեւտրատնտեսական են առ այժմ:

Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի կեդրոնական եւ հարաւ - արեւելեան երկիրներուն, այս շրջանը կը նկատուի Հայաստանի դրացիներու Բ. շրջան: Այս շրջանը հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ ելեւէջաբար անով որ Հայաստանի հետ ունի նման դժուարութիւններ և նպատակներ: Կարեւոր է Սեւծովեան տնտեսական դործակցութիւնը: Հայաստանի համար այս գօտիէն առաւել հետաքրքրութիւն ներկայացնողը Յունաստանն է որուն հետ բարեկամական կապերը աւանդական բնոյթ կը կրեն: Հաստատուած է արդէն քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային դործակցութիւն: Վահան Փափազեան կ'ըսէ. «դժուար է նշել որեւէ այլ ուր հայեցւածական երկկողմ յարաբերութիւնները պատշաճ մակարդակի վրայ չգտնուեն»:

Զարդացման ընթացքի մէջ են պալքանեան երկիրներու, յատկապէս Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ յարաբերութիւնները: Նոյնն է պարագան Կիպրոսի որուն նախագահը չատ հաւանաբար պաշտօնական այցով դտնուի Երեւան:

Աւելի երկրորդական են կապերը Լեհաստանի, Զեխիոյ, Հունդարիոյ, Սլովաքիոյ եւ պալթեան երկիրներու հետ: Այսուհանդերձ, այս խումբին կը դասդասնուի Լեհաստանը ուր Հայաստանցիներու ստուար դանդուած մը կայ: Արտաքին նախարարը կ'ըսէ թէ չանք կը թափուի որպէսզի անոնք վերադառնան: Կարելի կը նկատուի յառաջիկային Վարչապետի մէջ Հայաստանի դիւանագիտական ներկայացուցչարանի մը անհրաժեշտութիւնը:

Անկախութեան հռչակումէն ետք որոշուած է որ Հայաստան վարէ եւրոպամէտ քաղաքականութիւն, որուն արդիւնք են Օ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի անդամակցութիւնը, ՕԹԱՆ-ի հետ դործակցութեան պայմանագիրը, Եւրոպայի Մխիթեան հետ տնտեսական կապերը եւ Եւրոպայի Խորհուրդին հետ իրաւական եւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան մարդի դործակցութիւնը: Մխակ Եւրոպայի խորհուրդին անդամակցութեան հարցը օրակարդի նիւթ է. հոն արդէն Հայաստան ունի յատուկ հրաւիրեալի կարդավիճակ (1996 Յունուար 26-էն): Հայկական պատուիրակութիւնը կազմուած է չորս երեսփոխաններէ:

Համապատկերին մէջ անջատ բաժինով արուած են Հայաստան - Միացեալ - Նահանդներ յարաբերութիւնները: Այս վերջինին հետաքրքրութիւնը հիմ ունի ընդհ. Կովկասի հանդէպ կեցուածքը, ապա տեղի «բաղաքականապէս ազդեցիկ» հայ դաղութին դոյութիւնը: Անկախութենէն ի վեր Միացեալ - Նահանդներ Հայաստանին 612 միլըն տոլար օդնութիւն կատարած են, մինչ Վրաստանի 420, իսկ Ադրբեջանի 80, ան ալ ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու ճամբով: Պարադայ մըն ալ որ կը նշուի հոս, Միացեալ - Նահանդներու որոշիչ դերն է Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն կարդաւորման ուղղութեամբ:

Գանատա 1993-էն ի վեր Երեւանի մէջ ունի կառավարական ներկայացուցչութիւն, իսկ Օթաուայի մէջ 1995 Մարտին բացուած է Հայաստանի դեսպանատունը: Ասիկա որոշ աշխուժացում մը բերած է յարաբերութիւններուն, բայց կան տակաւին մշակելի մարդեր:

Դիւանադիտական կապ հաստատուած է ասիական 19 երկիրներու հետ, բայց համագործակցութիւն տակաւին չկայ:

Ասիոյ ՀԱՊ-էն դուրս մնացած երկիրներէն ուշադրութեան արժանի նկատուած երեք դլխաւորները Չինաստանը, Հնդկաստանը եւ Ճափոնն են: Առաջինին հետ կը նախատեսուին տնտեսական ու քաղաքական չափերու վրայ հիմնուած կապեր: Հոն 1996 Օգոստոսին բացուած է Հայաստանի դեսպանատուն. իսկ Երեւանի մէջ չինականը բացուած է 1992-ին:

Հնդկաստանի մէջ ալ կը դործէ հայկական հիւպատոսութիւն մը 1994-էն ի վեր: Մշակուած են զանազան հեռանկարներ: Պիտի կազմուի հայ-հնդկական դործակցութեան միջկուլտուրական յանձնաժողով մը:

Ճափոնը հասկնալի է որ իր հզօր տնտեսութեամբ հետաքրքրութիւն չարժող երկիր է: Հայաստանի կապը տակաւին որոշ ուղղութիւն առած ու ձեւաւորուած իրողութիւն չէ:

Հարաւ - ամերիկեան երկիրներէ 14-ին հետ Հայաստան դիւանագիտական կապ հաստատած ըլլալով հանդերձ, չօչափելի յարաբերութիւն ունի Արժանթինի, Պրազիլիոյ, Ուրուկուէյի հետ. ատոր մէջ կարեւոր կը նկատուի այդ երկիրներու հայ համայնքներուն դոյութիւնը: Ժանեթինի հետ ստորագրուած է հինգ պայմանագիր, միւսներուն հետ կան համաձայնութիւններ, Այս շրջանը մանաւանդ առեւտուրի հեռանկարներով նկատի կ'առնուի: Վահան Փափազեան կ'ըսէ թէ չուրջ 25 - 30% խնայողութիւն կ'ապահովուի եթէ այս երկիրներէն կատարուին չաքար, սուրճի, անդղէնի, բուրդի, կաւճի, հիւսուածեղէնի ներածումներ, շրջանցելով եւրոպական կառոյցները: Հայաստան ալ կրնայ քիմիական արտադրանք, չինանիւթ, պտուղի պահածոյ, կոնիաք եւայլն արտածել:

Նախարարը տեղ կուտայ նաեւ այս երկիրներէն մէկ քանիին, յատկապէս Ուրուկուէյի հայանպաստ կեցուածքին եղեռնի միջազդային ճանաչման խնդրին մէջ:

Համապատկերին վերջնամեր դլուխը նկատի ունի ռազմաքաղաքական խնդիրները: Հոն կը տրուին արեւմտեան այս մարդի կազմակերպութիւններու հետ տարուած չփումները, ՕԹԱՆ-ի երկիրներուն հետ կատարուած աշխատանքը, եւայլն,

Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը եւ Միացեալ - Նահանդներու եւրեանի դեսպանատան չանքերով, Հայաստան համակարդիչի կապով միացած է Օ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի հաղորդակցութեան ցանցին, ՀՄՊ-ի երկիրներուն մէջ Ռուսաստանէն ետք երկրորդ երկիրը ըլլալով:

Ծաւալուն դրութեան վերջին երկու սիւնակը յատկացուած է Ղարաբաղի խնդրին կարդաւորումին որ արտաքին քաղաքականութեան կարեւորադոյն տեղը կը դրաւէ, քանի որ անցնող հինդ տարին ցոյց տուած է թէ քաղաքական ու տնտեսական արտաքին յարաբերութիւնները սերտօրէն կապուած են այդ մարդի իրադարձութիւններուն:

Հարցին խաղաղարար դործընթացին մէջ քանի մը փուլ մատնանշելով Վահան Փափազեան առաջինը 1988 - 1992 շրջանը կ'ընդունի երբ ընդհանուր առմամբ Ղարաբաղի հարցը խորհրդային ներքին խնդիր կը նկատուէր եւ այդ դաշտի օրէնքներով լուծելու փորձ կ'ըլլար: Իսկ Խորհրդային Միութեան վերակազմէն ետք, առաջին շրջանին, հարցին կարդաւորմամբ զբաղած են հիմնականին մէջ Ռուսաստան եւ Ղազախստան:

Երկրորդ փուլը 1992 - 1994 շրջանը կ'ընդդրկէ: Ան կը բնորոշուի հարցին մէջ ջազդայնացումով, սկսած են միջազդային բանակցութիւնները, Մինսկի խումբը կազմուած, եւայլն: Այս փուլին ամէնէն բարդ հանդրուանը հողային նուաճումներու, մեծաթիւ զաղթականներու 1993 տարին է, 1992 Մայիսին Շուշիի գրաւումէն ետք: Տարեվերջին սկսած են Ադրբեջանի յարձակումները որոնք տեւած են Մայիսի հրադադարով որուն ի՛նչքան հաւանաբար նախապայմանի եւ որ մինչեւ այսօր կը տեւէ:

Երրորդ փուլը (1995 - 1996) զուտ բանակցութեան շրջան մըն է: Չկան ռազմական դործողութիւններ: Հոս ամէնէն չուրջ խնդիրը 1995-ի հէսերուն յայտնուեցաւ. մինչ այդ կողմերը եւ միջնորդները համաձայն էին լուծումի աստիճանական ձեւին: Նախ պէտք է վերադարձ հաստատուէր, յետոյ քաղաքական պայմանադիր առարկրուէր որով խաղաղ դործընթացը պիտի հաստատուէր եւ վերջին հանդրուանին Մինսկի ժողովին օրակարդի նիւթ պիտի ըլլար Լեռնային Ղարաբաղի կարդավիճակը: Այս ձեւին հիմնական չատագովը Հայաստանն էր, որովհետեւ ան միջին ճամբայ մը կը նկատէր Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի բեւեռացած տեսակէտներուն մէջեւ: Սակայն, անցեալ տարի Մինսկի խումբը տեղի տալով Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի տարբերնոյթ պնդումներուն, կրկին վերադասեց ամբողջական լուծումի տարբերակը: Այսուհանդերձ, հակառակ մինչեւ այսօր տարուած պարբերական չփումներուն, չուրջ յառաջընթաց չէ արձանադրուած: Աւտոր հիմնական պատճառը Լաչինի պէտք է. Բաքու կ'ուզէ որ դրաւուած իր տարածքներուն հետ Լաչինն ալ վերադարձուի, չընդունելով Ղարաբաղի ժողովուրդին ապահովութեան համար Հայաստանի ու Ղարաբաղի պայմանները: Երկրորդ պատճառ մըն ալ Բաքուի դժկամութիւնն է Ղարաբաղի քաղաքական կարդավիճակին նիւթը քննելու այնպիսի տուեալներով որոնք յատուկ չեն աշխարհի վրայ այլ որ դոյութիւն ունեցող նման հակամարտութիւններու,

Խաղաղ ընդունելի լուծումի մը հաստատութիւնը կը տակաւնայ երբ նկատի առնուի որ միջազդային հանրութիւնը այդ լուծումը կ'ուզէ հիմնել Ադրբեջանի տարածային ամբողջականութեան սկզբունքին վրայ: Ու այնքան առեն որ այդ տեսակէտը եւ ժողովուրդներու ազդային ինքնորոշումին սկզբունքը կարելի չըլլայ համադրել, կարելի չէ հաւատարակիր արդիւնք մը յուսալ միջազդային չփումներէն որոնք ընդհատուած էին Հայաստանի նախագահական ընտրութեան պատճառով:

Ամփոփեց
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«Ո՛Վ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ»

Աւելի քան քսանըհինդ տարի առաջ Երեւանի մէջ ներկայ դոնուեցայ հոդեւոր համերդի մը: Կրօնական երդերու իշխանուհին՝ Լուսինէ Զաքարեանն էր որ այդ օրը պիտի մեկնաբանէր հոդեւոր ու կրօնաշունչ երդեր, Վազդէն Ա. Վեհափառին ներկայութեան, Ցայտագրին ակըզբնական մասը ինծի համար չատ հաճելի էր Գախի ու Շուպէրթի եւ ուրիշներու երաժշտութեամբ: Օ՛ «Զարչարանք ըստ Մատթէոսի» կամ Նամանօրինակ կրօնաչունչ Արեւմտեան դործերէ կատարուած այն մեկնաբանութիւնները որոնք այդ օր հնչեցին սրահին մէջ: Շատ լաւ էին: Բայց ես անհամբերութեամբ կը սպասէի երկրորդ մասին: Եւ երբ վարպետը բացուեցաւ երկրորդ անդամ, երդչուհին մեր առջեւ բացաւ մեր հարազատ եկեղեցիին աշխարհը, հայ մարդու կրօնական ապրումները: Ես թերեւս կեանքիս մէջ առաջին անդամ հոն՝ Ֆիլարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ է, որ զդացի թէ ինչ կը նշանակէ ետ երթալ դէպի անցեալ եւ ձեռք երկարել մեր անմահ նախնիներուն: Լուսինէն կ'երդէր Խորենացիի «Ուրախացիր Սրբուհի»ն, Սահակադուխտին «Զարմանալի է ինձ»ը, Նարեկացիի «Սայլն այն իջանէր»ը, Շնորհալիի «Ճիչեսցուք»ը: Ես, խոստովանիմ, որ կեանքիս մէջ առաջին անդամ է որ կը լսէի այս երդերը, եւ թէ կը յիչեմ այսքան յարձրամակարդակ արուեստով: Ծանր երդեր էին, կարծես արձագանդներ կիր բերէին մխիթիք ու խորհրդաւոր աշխարհէ մը, աշխարհէ մը որ խունկով օծուն էր, հազարումէկ խորհուրդներու մչուշով ու ամպերով ծածկուած: Շատ բան չէի հասկնար բառերէն, բայց իսկապէս պայման ալ չէր որ բառերը հասկնայի: Խորագիրները, երդերուն անունները լիուլի կը բաւէին: Այդ անունները ինծի կը թելադրէին զդայնութիւններ որոնք թերեւս երդերուն հետ կապ ալ չունէին: Բայց այն ինչ որ կը զդայի, անտարակոյս այդ երդերուն տալ ուղածն էր: Պարման չէր որ բառ առ բառ նոյնանայի այդ երդերուն բառերուն հետ: Այդ երդերուն հեղինակներուն անուններն ալ աւելիով կը բաւէին ինծի: Կը զդայի թէ ի՛նչ էր այն զոր երդչուհին, իր անթերիօրէն դեղեցիկ ձայնով կ'առնէր Խորենացիներէն, Նարեկացիներէն ու Շնորհալիներէն ու կը բերէր մեզի, եւ այդ կերպով մեր եկեղեցիին ու մշակոյթին Ոսկեդարը կը կապէր 1970-ական մեր թուականներուն: Եւ երդչուհին, իր այդ վճիտ ձայնով կարծես մեզի կ'ըսէր. դուք ա՛յս էք ահաւասիկ: Դուք հոսկէ կուդաք: Մի՛ փոթիք ձեր անցեալէն: Ապրեցէ՛ք ձեր պապերուն անցեալը ձեզի հետ դէպի ապադայ առնելով:

Հանդիսականները իւրաքանչիւր երդին վերջ խելադեղ ծափերով կ'ողջունէին երդչուհին, ծաղիկներ կը նետէին բեմին վրայ, բայց ես ինծի հարց կուտայի, թէ ծափահարութիւնները արդարացուծութիւն չէին արդեօք: Աւելի լաւ չէ՞ր որ մենք մեր հիացումն ու ակնածանքը արտայայտէինք լուռիկուն պահելով, առանց ծափահարութիւն կոչուած աղմուկով ծակելու այն խնկաբոյր օդը, որ կը ծփար մեր չուրջ: Բայց ո՛չ: Անկարելի էր չծափահարել, անկարելի էր բանով մը չարձադանդել բեմին վրայ ստեղծուած խորհուրդին: Եւ արդէն քիչ վերջ երդչուհին իր այդ խորհրդաւոր երդերը աւարտի պիտի բերէր սրահին մէջ հնչեցնելով Կոմիտասեան «Խորհուրդ Խորին» մը, որ կարծես պսակումն էր մեր բոլորին սրտի ամէնէն խորերէն բարձրացող զդացումներուն ու փառաբանութիւններուն:

Ես երբ այդ օր կը բաժնուէի սրահէն, դիտէի որ երկար տարիներ պիտի մնայի այդ համերդին ազդեցութեան տակ: Եւ իրաւ ալ մնացի: Եւ այդ երկար տարիներուն ընթացքին ես ինծի չարունակ հարցուցի թէ ո՞ւր պիտի դտնէի աղբիւրը հոդեկան այն վտիտրիկին, որուն անճառ տուր եղած էի այդ օր Ֆիլարմոնիայի դահլիճին մէջ: Ո՞ւր պիտի դտնէի աղբիւրը այն զդայնութիւններուն, անցեալի հետ հաղորդուելու այն խորհրդաւոր կարիքին, արմատներէս չկրթելու այն հրամայականին, որ այդ օր պիս ցնցած էր երդով ու երաժշտութեամբ: Ո՞ւր, եթէ ոչ եկեղեցիին մէջ: Բայց ո՞ր եկեղեցիին: Ի՞նչ տեսակ եկեղեցիի մը մէջ: Ի՞նչ բանի պաշտամունքի դծով:

Այնուհետեւ չատ առիթներ ունեցայ վերադառնալու ու դտնելու այն եկեղեցին որ մերն էր: Երեւանէն մինչեւ մեր քաղաքը, հոսկէ մինչեւ Երուսաղէմ կամ Գանատա, ամէնուրեք ես դտայ մեր պապերուն եկեղեցին, մեր նախնիներուն եկեղեցին, որմէ ներս միայն Եպիսկոպոս մը, կամ Պատրիարք մը կամ Կաթողիկոս մը չէ՛ր որ մուտք կը դործէր «Հրաշափառ»ով, այլ որմէ ներս ներքին ու անլսելի հրաշափառով մը մուտք կը դործէր նաեւ այն ամէն հայ մարդը, որ հոդեւին կը սիրէ մեր եկեղեցին: Ներքին հրաշափառով մըն է որ հոնկէ ներս կը մտնէր այն որ միայն ձեւակերպական խաչ մը հանելու համար չէ որ կը մտնէ եկեղեցի, որ միայն Աստուծոյ արքայութեան արժանանալու սիրոյն չէ որ Ս. Հաղորդութեան համար կարդի կը մտնէ, որ միայն իր մեղքերուն քաւութիւն խնդրելու համար չէ որ եկեղեցիին մէջ կը ծնրադդէ, այլ եկեղեցին կը մտնէ հոն դտնելու համար իր անկրնաստ ինքնութիւնը, աւելի ամուր դարձընելու համար իր ինքնութեան նկատմամբ իր հաւատքը, արբենալու համար իր մայրենիին մէջէն հնչող աղօթքով ու սրբազան երդով, հասկնալ չնալու համար եկեղեցիին անմահ չարականները, «Ո՛վ Զարմանալի»ն, «Նորահրաշ պսակաւորը», որուն հոդին կը հրմռի ամէն անդամ որ կը լսէ «Առաքելոյ աղաւնոյ»ն կամ «Մրբ Զարդարեցին»ը, որուն սիրտը պայթելու չափ կը զարնէ երբ իր

«Ս. ՂԱԶԱՐՈՍԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Թուս ղբոդ կիմ Բակչէ այս խորագրով Մոսկուայի մէջ հրատարակած է 218 էջնոց հատոր մը, նուիրուած՝ Ս. Ղազարի Մխիթարեան միաբանութեան: Հայկական նիւթով երրորդ դիրքն է այս մէկը կիմ Բակչիի որ հեղինակն է նաեւ «Մատենադարան» չարքին թեմադրութեան:

«Ս. Ղազարոսի յարութիւն»ը գրեթէ առջ կ. Բակչի այցելած է Ս. Ղազար, տեսած ձեռագիրները ու մեծապէս տպաւորուած: Հայկական մշակոյթին մասին անոր նախորդ հատորները կը կրեն «Արծիւն ու սուրը» եւ «Քաջ եւ ճակատագիր» խորագիրները:

Հատորին խորագրին մասին ան կը գրէ· «Ս. Ղազարոսի յարութիւնը խորհրդանիշ մըն է ուր կեդրոնացած է հայերու ճակատագիրը»:

ձայնը կը մխացնէ «ամէն Հայու սրտէն դիած»ին ու կը գոչէ. «Ցէր, երկար կեանք տուր Հայրապետին», որ կ'ուրախանայ մւրախ լեր»ով ու կը լուսաւորուի «Առաւօտ լուսոյ»ով:

Այս է մեր եկեղեցին եւ ան իր նմանը ունի Քրիստոնեայ աշխարհին մէջ: Այս եկեղեցին է որ բանաստեղծին բնորոշումով՝ «մեր հոգիներուն ծննդավայրն է» եւ «զաղտնի ճամբայ մը ունի դէպի երկինք»: Ան է որ զաղտնի ճամբայ մը ունի նաեւ դէպի անցեալ, դէպի մեր պապերը, դէպի այն հեռաւոր անցեալը, զաղտնի ճամբայ՝ որուն վերջաւորութեան, կամ միւս կողմէն՝ սկիզբը, կը պլպլայ կամ կը չողչողայ Լուսաւորչեան կանթեղ մը, լուսաւորելով իւրաքանչիւր իրաւ հայ մարդու ճակատը: Այ՛ս է մեր եկեղեցին, որուն երդիքին տակ ամէնէն անհաւատ մարդն անգամ յանկարծ կրնայ ծունկի դալ եւ խաչակնքել, որուն երդիքին տակ ամէնէն անաստուած մարդն անգամ կըրնայ յանկարծ աղօթք մը մրմնջել Աստուծոյ ուղղեալ: Այ՛ս է այն եկեղեցին, որուն ով գիտէ ե՞րբ, քանի՞ դար առաջ օրհնուած միւռոնով կնքուած է մեր ճակատը, միւռոն՝ որմէ անպայման չնորհ մը ստացած ենք ու չնորհ մըն ալ կը բաշխենք մեր շուրջ:

Այո՛, հոգիս այն կրակարանն է որուն մէջ ժամկոչ մը առաւօ կանուխ քանի մը ածուխ կը դնէ, որպէսզի պատրաստէ պատարագի խունկին կրակը:

Ռ. Հ.

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ԶԱՅՐԱՑԱԾ ԵՆ ՓՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Մլանոյի «Գորիէրէ տելլա Սէրա»ն տեղ տեղ երգիծական չեչտով գրութեամբ մը կ'արտայայտէ Իտալացիներուն զայրոյթը ու նաեւ արհամարհանքը Ժ. Շիրաքի հանդէպ. գրութիւնը հակազդեցութիւն մըն է իտալական տնտեսութեան ապընչուած անոր թեւահատուածութեան:

Յօդուածին հեղինակը՝ Ալբերտօ Կուաթէլլի Ֆրանսայի նախագահին «անփափկանկատ, ամբարտաւան» խօսքերն ու անոնց յաջորդած ներողութիւնը, զիւանագիտական ճապկումները «կատակերգութիւն» կ'որակէ: Աւորը հետ կը ծանրանայ Շիրաքի գործած ապաւորութեան վրայ. կարելի չէ հասկնալ թէ ինչ է վերջապէս ուզածը. Իտալիան դո՞ւրսը պահել Եւրոպայի զրամական միութենէն թէ ընդգրկել անոր մէջ:

Իտալացի լրագրողը մամուլը չատ խիստ ու անզուսպ կը նկատէ Ֆրանսայի նախագահին հանդէպ: Յատկապէս քննադատութեան թիրախ կ'ընտրայ անոր անորոշութիւնը. Իտալացին հարց կուտայ թէ ծաք Շիրաքի առաւօտեա՞ն յայտարարութիւնները չէ՞ն հաւատալ, թէ կէսօրէն ետքիններուն:

Նախագահը անձանօթ մը չէ միջազգային մամուլի շրջանակներուն: Կը յիշուի անոր բարեկամներէն մէկուն նկարագրութիւնը. այս վերջինը ծաք Շիրաքը նմանցուցած է ձիաւոր սպայի մը որ հաղիւ հրաման մը ստացած նետի պէս առաջ կը մղուի, բայց անմիջապէս ետ կը դառնայ որովհետեւ մոռցած է տրուած հրամանը եւ իր ձին: Այս բաղդատութիւնը նպատակ ունի չեշտելու թէ յաճախ առանց մտածելու գործող մըն է նախագահը;

Այսուհանդերձ, Իտալիոյ մասին հատ ու բալմերես արժեւորում ունի ան, ինչպէս չատ մը Ֆրանսացիներ: Կը հիանայ անոր արուեստի հանճարին, կը սոսկայ ձեռնարկատէրերուն չարձակունակ ընթացքէն ու կ'արհամարհէ քաղաքական խաղերը: Այդ պատճառով ալ չի վստահիր Իտալիոյ երբ եւրոպական միակ դրամանիշի հարցը օրակարգի վրայ է: Իտալացիներու հանդէպ հակակրանքի կամ դերազասութեան դպացումէ մը չի ծնիր անվստահութիւնը: Այլ, կը վախնայ որ քաղաքական մշտական անկայունութիւնը տկարացնէ լիրը ու հետեւաբար նաեւ էօրօն: Այլ խօսքով՝ Շիրաքի ըրածը բարձրաձայն ըսել է այն ամէնը զոր կը մտածեն Պունտէսպանքի պատասխանատուները;

Իտալիա պէտք է հասկնայ որ եւրոպական դրամանիշի հարցին մէջ ազատ անձ մը չէ· ան, ինչպէս Հ. Քոհլ բանտարկեալներն են Պունտէսպանքին որուն նպատակն է էօրօն աւելի հզօր դրամանիշ մը ընել, քան մարքը: Ատկէ պէտք է հետեւցնել որ էօրօն պէտք է յենի եւրոպական դրութեան մը վրայ նոյնքան կայուն որքան դերմանականը:

Շիրաքի Նափոլի մեկնումին նախօրեակին դրի առնուած տողերը հաւատք կը յայտնեն որ ան սրբագրելէ ետք առաջնան ըսածը, ժպտուն դէմքով մը կը բարեւէր Իտալացիները. այս վերջիններս կը հրաւիրուին չտարուելու անոր ժպիտին: Իր խոստումները կարելի չէ լուրջի առնել, քանի որ ինք կը քալէ Պունտէսպանքի յենակներով: Մաստրիխթեան Եւրոպա մուտքի քննութիւնը հաւաքական քայլ մըն է ու Ֆրանսա հեռու է իր դառնած ուսուցիչէն կոչումէն: Իտալիա աւելի լաւ կ'ընէ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով Գերմանիոյ վրայ, առաջին դիծի վրայ պետեղելով Պունտէսպանքի անօրէնը, քան Հ. Քոհլը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ Ա Հ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԱՐԱՄ ՓԻՐՈՒԶԵԱՆԻ

Մոսկուայի մէջ, Հոկտեմբեր 1–ին իր մահկանացուն կնքած է Հայաստանի նախկին վարչապետ՝ Արամ Փիրուզեան, 89 տարեկանին: Ստալինեան չրջանի վերջին ողջ մնացած Հայաստանի գործիչն էր: Ծնած էր Բաքու: 1937 Նոյեմբերէն 1943 Հոկտեմբեր, եղած է Հայաստանի վարչապետ: 1943 – 45 եղած է Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչը Մոսկուա:

⁂

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ 75–ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Կոմիտաս վարդապետի այնքա՞ն երգն էր տեսնել երաժշտական արհեստավարժ կրթօճախի մը ստեղծումը Հայաստանի մէջ, որ երբ 1921–ին պետական երաժշտանոցը հիմնուեցաւ, կոչուեցաւ իր անունով: Այսօր ան կը նչէ իր 75–ամեակը եւ յատուկ յարդանքով կը յիշէ նաեւ մեծ երաժշտագէտին ծննդեան օրը: Հոկտեմբեր 8–ին Երաժշտանոցի պատասխանատուներն ու ուսանողները այցելած են Կոմիտաս դրօսայդի եւ ծաղկեպսակ դետեղած չիրիմ – յուշարձանին:

⁂

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱԹԷՆՔԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Աթէնքի մէջ Հոկտեմբեր 1 – 5–ին տեղի ունեցած ազգային պաշտպանութեան համակարգի նուիրուած միջազգային ե· ցուցահանդէսին մասնակցած է նաեւ Հայաստանի պատուիրակութիւնը, 28 երկիրներու չարքին: Անոնք հանդիպումներ ունեցած են Յունաստանի Պաշտպանութեան նորընտիր նախարար Ակիս Յոխածոլուլոսի, յոյն եւ այլ երկիրներու ռազմական դիւանագիտական մասնագէտներու հետ, ուսումնասիրելով առեւտրական հայմանագրերու կարելիութիւնները:

⁂

«ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԽՐՈՆԻԿԱ»Յ ԱՌԱՋԻՆ ԹԻՒԸ

Կարմիր Խաչի եւ Կարմիր Մահիկի կովկասեան կազմակերպութիւններու համագործակցութեան առաջին արդիւնքը դարձած է «Կովկասեան Խրոնիկա» տեղեկագրի առաջին թիւը, որ լոյս ընծայած է Հայկական Կարմիր Խաչը: Ան լոյս կը տեսնէ կովկասեան երկիրներու մայրաքաղաքները, տեղական եւ անդլերէն լեզուներով:

⁂

«ՄԻՍ – ԷՕՐՈՓ»Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Թէրանայի (Ալպանիա) մէջ տեղի ունեցած «Միս – Էօրոփ» դեղեցկութեան մրցումին, Հայաստանի ներկայացուցիչը՝ 17–ամեայ Կարինէ Խաչատրեան դրաւած է 13–րդ տեղը, 39 մրցակիցներու մէջ:

⁂

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

Հոկտեմբեր 3–ին, Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին օրհնութեան խօսքով բացուած է Երեւանի Պետական Համալսարանի հայ պատմութեան ամպիոնը, որ կը գործէ ԻՒՆԷՍԿՕ–ի հովանաւորութեան ներքեւ: Առաջին 27 ուսանողները 4 տարիէն կը ստանան իրենց վկայականները, իսկ լաւագոյնները կ'անցընեն նաեւ մագիստրատուրան:

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼԱԵՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ցերեկուան ճաշէն ետքը, հրաղէնի ձայները կը չատնան: Ամէն կողմէ պայթումներ կը լսենք:

Ամբողջ քարափը լեցուած է հեծեալ ու հետեւակ զինուորներով՝ որոնք ծովեզրը կեցած՝ հրացաններուն ուղղած են զիմաքի չինքերուն վրայ:

Շոգենաւին մէջէն դիտակներով կը նայինք ամէն կողմ:

Զինուորները Քարաքէօյի կամուրջին ետ տան մը վրայ անընդհատ հրացան կը պարպեն, յետոյ կը մտնեն դռնէն ներս ու վեց հոգի վար կը նետեն պատուհաններէն:

Մեռա՞ծ, ո՞ղջ, չենք գիտեր:

Հեռուէն հեռու ականջնուս կը հասնին ժեղուելու վրայ եղող յուսահատ մարդերու խեղդուկ աղաղակները:

Սանկ բան անկարելի է երեւակայել: Կամաց կամաց իրիկուն կ'ըլլայ ու մեկնումի ժամը կը մօտենայ: Առաջին ճամբորդը որ չոգենաւ կու գայ Հայ մըն է, Հնարային Պարտքի Վարչութեան պաշտօնեայ Գէորգ Է.Ֆ. Թորգոմեան՝ որ Սելանիկ կ'երթայ: Ուղղակի Վոսփորէն կ'իջնէ ու անցած դարձածին վրայ որոշ տեղեկութիւն մը չունի:

Ցետոյ կը տեսնենք որ կիներով ու ծառաներով չրջապատուած երիտասարդ հիւանդ Թուրք մը կը բերեն չոգենաւ. իր հետեւորդները տասնըհինդ հոգիի կը հասնին, որոնց կէսը առաջին կարգի տոմսակ առած է: Սելանիկցի երեւելի պաշտօնեայ մըն է, որ դարմանուելու համար Պոլիս եկած է ու քաղաքը կը վերադառնայ: Նիհար, ժժդոյն, կմախացեալ դէմք մը ունի, որուն վրայ թոքախտը իր դժնդակ կնիքը դրած է:

Շոգենաւին վերնայարկը, միասին բերած բազկաթոռի մը վրայ կը հանդչեցնեն պինքը, ծունկերը ծածկոյթի մը տակ պահպանելով՝ հակառակ տաք արեւին, ու մանկամարդ դեղանի կինը մը քովն ի վեր կը կենայ ու ատեն ատեն թաչկինակով հիւանդին ճակատը կը սրբէ:

Նաւին բժիչկը կը մօտենայ հիւանդին ու խիստ ձայնով մը կը հարցնէ.

– Ո՞վ է ասոր տէրը:

– Ի՞նչ կայ, պարոն, կը միջամտէ Հերեայ մը, որ Թուրք աղային հետեւորդներուն մէջ կը դասուէր իբրեւ Թարգման:

– Այս մարդը ճամբան պիտի մեռնի, չենք կրնար ընդունիլ չոգենաւին մէջ, կը պոռայ բժիչկը:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, կը պատասխանէ Հրեան դող ելած, չոգենաւին գործակալութիւնը տոմսակները տուաւ, Սելանիկի ձեր ենօրէնը մեր էֆէնտիին բարեկամն է ու էֆէնտին յատուկ յանձնարարական ունի անոր կողմէ, որպէսզի չոգենաւին մէջ աղէկ նայուի իրեն:

– Չեմ ընդունիր, կը գոչէ բժիչկը, պէտք է որ դուրս հանէք անմիջապէս այս մահամերձը:

Հրեան կը դիմէ նաւապետին՝ որ հոն կեցած է:

– Ես չեմ խառնուիր, բժիչկին գիտնալիք բանն է, կը պատասխանէ նաւապետը նոյն դաժանութեամբ. եթէ հարկ եղաւ, կը հասկնա՞ք:

Ցայտնի է որ այս խոստութիւնը գրգռուած ցասումի մը արդիւնքն է: Երկու օր առաջ արդահատանքով պիտի ընդունուէր այդ հիւանդը: Ու այս միջոցիս ամէնքս ալ կ'ուզենք որ դուրս նետուի խեղճ մարդը:

Հրեան կը թարգմանէ բժիչկին ու նաւապետին խօսքերը, բացատրութիւններ մեղմացնելով:

Բժիչկը գոհ չըլլար այդչափով ու «Սիամոն»ի թարգմանը կանչել տալով՝ անոր բերնով ըսել կու տայ հիւանդին որ ինք ճամբան կրնայ մեռնիլ, հետեւաբար անկարելի է չոգենաւին մէջ ընդունիլ զինքը:

Թուքախտաւորին ժժդոյն այտերը կը կարմրին մէկէն ի մէկ, անզօր բարկութեամբ մը կը փորձէ կանգնիլ ոտքերուն վրայ ու կը գոչէ.

– Օ՛ն, չո՛ւտ վար իջնենք, վայրկեան մը չեմ ուզեր կենալ հոս:

Հիմա կը խորհիմ թէ ո՛րչափ չար էի այդ միջոցին հաճոյք զգալու համար այս տեսարանէն:

Մարդը բազկաթոռի մը վրայ նստեցուցած վար կ'իջեցնեն ու իրենց ընկերացող կիները, որոնց մին մայրն էր ու միւսը ամուսինը, կը սկսին լալ:

Վարը, քարափին վրայ կը դնեն բազկաթոռը ու կը հանդչեցնեն հիւանդը, որ այս միջադէպէն յուզուած կը հեւայ ու կը հազայ չոր չոր:

Նոյն միջոցին նաւասաները կը նչմարեն որ մաքսատան պաշտօնեաները դադտագողի չոգենաւ մտած են եւ իմաց կու տան նաւապետին, որ հրաման կ'ընէ անոնց թեւերէն բռնել ու դուրս նետել:

– Թուրք մը ոտք պիտի չկոխէ հոս, կը պոռայ բարկութեամբ:

Քիչ մը ետքը ալպանացի խումբ մը մահմետական ուղեւորներ չոգենաւ կու գան Սելանիկ երթալու համար:

Խնդիր կը ծագի թէ պէ՞տք է ընդունիլ զիրենք:

– Ո՛չ, դուրս հանեցէ՛ք, կը վճռէ նաւապետը:

Ու Ալպանացիները, թեթեւ ընդդիմութենէ մը ետքը, վար կ'իջնեն:

Ա՛լ մեկնումի ժամը կը մօտենայ: Ամէնքս ալ գոհ ենք որ պիտի թողունք այս քաղաքը: Շոգենաւին ծխնելոյզը կը մըխայ ու «Սիամոն» առաջին սուլումը կ'արձակէ:

Մէյ մըն ալ ահա՛ Մէսաժըռի Մարիթիմ ընկերութեան գործակալը չոգենաւ կու գայ ու հրահանգ կը բերէ Ֆրանսական դեսպանատան կողմէ որ «Սիամոն» չմեկնի, քանզի ջարդը չէ դադրած տակաւին ու դուցէ պէտք ըլլայ որ Ֆրանսական հպատակները չոգենաւ փոխադրելու հարկը զգացուի: Գործակալը կը յայտարարէ որ «Ժիռոնտ»ի հրահանգ տրուած է մեկնելու եւ միայն «Սիամոն» պիտի մնայ Պոլիս՝ մինչեւ որ հանդարտութիւնը վերջնականապէս տիրէ:

Առջի օրուընէ ի վեր «Ժիռոնտ»ի մէջ ապաստանած են չատ մը եւրոպացի ընտանիքներ՝ որոնք Մէսաժըռիի չոգեմակոյկով պիտի փոխադրուին «Սիամոն»ի մէջ:

Այս որոչումը մեզի հաղորդելէ ետքը՝ գործակալը դուրս կ'ելլէ:

Մէսաժըռիի չոգեմակոյկը քիչ մը ետքը կը բերէ խումբ մը Ֆրանսացի ընտանիքներ ու նորէն կը մեկնի՝ երկրորդ անդամ գալու համար:

(Շար. 21)

(Շար. Ա. Էչէճ)

բութիւն կ'ունենային: Անոնց չնորհիւ չէնքերը կը տոկային ցնցումներու: «Տե՛ սէ՛ֆ, կ'ըսէ ան, երգիճնաձը վլաւ, Ակնը կանգուն է միշտ»: Ան կը պատմէ թէ անցեալին Ակնայ տուներուն դուռնին երկու տեսակ չախչախ կ'ունենային. իւրաքանչիւրը տարբեր հնչեղութեամբ. մէկը կիներու, միւսը այրերու դործածութեան համար:

«Ակօս»ի Հոկտեմբեր 11–ի թիւին մէջ այս հաղորդումին մասին երուանդ Կոպէլեանի դրութեան քով կ'ըսուի նաեւ թէ «Արխիւէր» պարբերականին Հոկտեմբեր թիւն ալ Ակնի նուիրուած էջ մը ունի: Հեղինակը՝ Ռ. Տէտէօղլու ճամբորդական իր նոթերուն մէջ կը պատմէ թէ դարասկզբին Անատոլուի բնակչութեան 40%–ը բաղկացած էր քրիստոնեաներէ, մեծ մասով Հայերէ եւ Յոյներէ:

Ռ. Տէտէօղլու կը դրէ՝

«Անոնցմէ հռոդակոյտ մը իսկ մնացած չէ որուն հետքը չնչելու յաջողած չըլլանք: Պարզապէս որովհետեւ հայերէն են, ինչո՛ւ կը շարունակեն գրաղիլ տեղանուններով որոնք իւրացուած են արդէն տեղացի թուրք եւ մահմետական բնակչութեան կողմէ: Գիւղերու անունները փոխելով պիտի դադրի՞ իրականութիւն ըլլալէ այն քէ դարերով Հայեր բնակած են հոն»:

... «Հայերու մեկնումէն ետք թուրք – մահմետական բնակչութիւնը որ մեծ մասով անասնապահութեամբ եւ հողամշակութեամբ կ'ապրէր երբ գրկուեցաւ մետաքսի ու բամպակի հիւսուածեղէնով ժթ. դարուն ձեռք ձգուած փայլուն շահէն, սկսաւ գաղթել: Հայերու շրջանին շերամաբուծութեան համար թթենիներ կը սյահուէին, մեծ եկամուտ ապահովելով: Հայերուն մեկնումով մետաքսագործութիւնն ալ մեռած է ու մնացած թուրքին միայն ոսպն ու չիրը»:

Տէտէօղլու կը դրէ տակաւին թէ Ակնայ մէջ ուշադրաւ են հոդէ տանիքները, դուռներուն չախչախները եւ հայելիները. կ'աւելցնէ թէ Հայերուն մեկնումէն ետք հոդէ տանիքները լողքարով պնդացնող, խնամք տանող չէ եղած ու Ակնցիները տախտուած տուներուն վրայ մետաղէ երդիքներ չինած են որոնք կաթսաներու կափարիչներու կը նմանին: Գրութեան մէջ ան ալ կը խօսի հայ երկաթագործ վարպետներուն մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐ լոյս չկըրցան տեսնել, Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 16–ին, նախորդ օրուան լրագրողներու գործադուլին հետեւանքով: «Իւմանիթէ» «յատուկ թիւ» մը լոյս ընծայած էր, «Լիպերասիոն» եւ «Փարի – Թիւրֆ» կըրցած էին հրատարակուիլ: Լրագրողները ցոյց մը ըրած էին Ազգային Ժողովին առջեւ (1200–էն 1500 էին) եւ կը պահանջէին որ չէնչուի 30%–ի պեղչը որ իրենց կը չնորհուէր 1934–էն ի վեր, եկամուտի յայտարարութեան առեն: Նման որոշում մը կը վնասէ նաեւ մամուլին ընդհանրապէս. ըստ Ֆրանսական Մամուլի Ազգ. Դաշնակցութեան գաւառի մամուլին համար 150 միլիոն ֆրանքի կորուստ մըն է եւ 600 միլիոնէն 1 միլիառ ֆրանքի ընդհանուր մամուլին համար: Մամուլի վիճակը արդէն ծանր է: 2000 լրագրող կայ գործադուրկ, մինչ բազմաթիւ թերթեր տաղնապալի կացութեան մէջ են, մանաւանդ երբ ծանուցումէ զրկուած են:

*ՀԱՄԱՁՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ քաղաքական գործոդուխիւն մը կը տեսնէ այն քննութեան մէջ որ բացուած է Ռոպէր Հիւի, Ժ. Մառչէի, Փ. Սոթիւրայի եւ Պէնէնժէի դէմ, կուսակցութեան նիւթական աղբիւրներու պատճառաւ: Ռ. Հիւ կ'ըսէ թէ պահն ալ դիպուածով չէ ընտրուած (ակնարկութիւն **Կառուանի** ընտրութեան ուր դէմ դիմաց մնային Համայնավար եւ Ազգ. Ճակատի թեկնածուները):*

ՊԱՊԸ Վատիկան վերադարձաւ Հոկտեմբեր 15–ին եւ յաջորդ օրն ալ ոտնեց իր ընտրութեան 18–րդ տարեդարձը: Դեռ ձեմերլի հիւանդանոցն եղած ատեն, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13–ին, իր սենեակի պատշգամէն, սրամտութեամբ կ'ըսէր թէ կայ՝ Վատիկան 1–ը (Ս. Պետրոս), Վատիկան 2–ը (Քաթելկանտոլֆոյի ամառանոցը) եւ Վատիկան 3–ը՝ ձեմերլիի հիւանդանոցը: Այս թուարկումը առիթ տըւած էր (Հոկտեմբեր 16–ին) «Գանաան Էշիէճ»ի որ աւելցնէ՝ եւ Վատիկան 4 որ դրախտն է...:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կապրիէեան, Տիկին Սեդա Պահարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան կիրակի, Հոկտեմբեր 20–ին յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ
ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ–Ի

(Ծնեալ՝ Եայլախանեան)

մահուան 31–րդ տարելիցին եւ իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ–Ի

մահուան 21–րդ տարելիցին աղթիւ, ինչպէս նաեւ Եայլախանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.

Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ

ՀԱՄԱՁԱՅՆ

ՓԱՐԻԶ

●

ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17·30–ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
— Métro: Malesherbes —

Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le Samedi 19 Octobre à 20 h 30

— P.A.F.: 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 /
91 77 87 31 / 91 61 10 82

Permanence pour vente des billets à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile,
Tél. 91 50 15 09 Marseille 1er
Les Lundi de 14h à 17h;
Mercredi de 10h à 16h;
Vendredi et Samedi de 14h à 18h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Sous la présidence de **René Rouquet,** Sénateur--Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
• **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
«La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**
Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
• **DINER DE CLOTURE**
Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : **43 76 55 89** 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

90EME ANNIVERSAIRE DE L'U.G.A.B.

A l'occasion de la célébration de son **90ème Anniversaire,**
l'**UGAB** organise un grand

gala de bienfaisance

au profit des **TABLES DE L'UGAB, en Arménie**

sous le haut patronage
de son Excellence M. Viguen TCHITETCHIAN,
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

le Vendredi 18 Octobre à partir de 19 heures 30
dans les Salons du Pavillon Dauphine
Place du Maréchal de Lattre de Tassigny, 75116 PARIS

— P. A. F. : 750 Frs. —
— Tenue de Gala —
Renseignements : **45 20 03 18 / 42 27 12 26.**

UGAB... UGAB... UGAB... UGAB... UGAB...

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 18
VENDREDI
18 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·965 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.965

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՓԸ

Շաթաւին Կարօսը

Հ. Սահակիւն յիշատակին

Մխիթարեան միաբանութիւնը ու անոր հետ ամբողջ հայ մշակոյթը ծանր հարուած մը կրեցին Հ. Սահակ Ճէմճէմեանի կորուստով։ Առաջինը կը զրկուի թէ՛ զբաղասէր ճարտար արքեպիսկոպոսին արժանաւոր մէկ զէմքէն եւ թէ թիւով ու որակով փոքր նօսրացած իր չարքերուն կուռ մէկ օղակէն. իսկ հայ մշակոյթի, յատկապէս հայագիտութեան բնագաւառէն կը պակսի մասի վրայ համբաւոյ տիրական անունն ներսն ամէնէն յարգելիներէն մէկը։

Մանաւանդ նման առիթով մը այս մարդին ոգեկոչումը ցաւոտ անդրադարձներ կ'արթնցնէ։ Հ. Սահակի մը անհետացումով հոն քիչ մը եւս չեզոտուած ամայութիւնը դուրսէն դիտողի մը համար հականութեան մը պատկերը կրնայ գծել երբ մեր լրատուիւնները հայագիտական իրերայաղորդ ճեռնարկներու կ'արձագանգին։ Ո՛վ պէտք է անդրադառնայ, ընդվզի սակայն թէ այդ ճեռնարկներուն ու շրջանլորէն «հայագիտական» որակուած գործունէութեան դաշտին մէկ ծայրէն միւսը կը տողանցեն անուններ որոնց ու այդ կոչումին միջեւ տակուն կապ հաստատել յաճախ դժուար է։

«Հայագէտ» կը նկատուին զէմքեր ոընց մասնագիտութիւնը ոչինչով կ'առընչուի հայագիտութեան ուսումի մը հետ, սիրողական հետաքրքրութիւն մը կրելի՛ է առանց այլեւայլի տարիներու աքլաքան աշխատանքին հետ նոյնացնել, կայ ուրիշ խումբ մը որ այդ պիտակը կը կրէ ամպիոն մը ու անոր բարիքները ճեռք ձգած ըլլալու ճարպիկութեան համար։ Եւ ըսել տակաւին որ այս զէմքերը չատ յաճախ հապիւ հայախօս են. բան մը որ կը բացատրէ — առանց արդարացնելու — «հայագիտական» ճեռնարկներէ հայերէնին արտաքսումի երեւոյթը։ Իսկ անկէ արդէն այլեւս ոչ ոք կը վրդովի, սկսեալ այդ ճեռնարկներուն մինչեւ իսկ հայասանգի մասնակիցներէն։

Որպէս յարգանքի տուրք Հ. Սահակի ու բոլոր իր նմաններուն յիշատակին, ի՛նչ լաւ պիտի ըլլայ անգամ մըն ալ ճեռնարկ մը կազմակերպել «հայագէտ»ի սահմանումը տալու օրակարգի միակ նիւթով։ Անկէ ետք ա՛լ ոչ ոք պատճառ եւ իրաւունք կ'ունենայ ընդվզելու, ծիծաղելու կամ զայրանալու տեսնելով «հայագէտ» մը որ կարող չէ հայերէն անսխալ նամակ մը գրելու, առանց օտարաբանութեան հաներէն երկու նախադասութիւն կազմելու եւ ուրիշ մը որ չի կրնար աշխարհաբարով երկու խօսք ուղղել ուսանողներու, այն պատճառաբանութեամբ որ ինք Ե. դարու մասնագէտ է···։ Կարելի է չարունակել գայթղայն չարքը, ընդգրկելու համար այս մարզին հեղինակութիւն նկատուած մըն ալ որ Թարգմանական աշխատութեան մը հիմնուած 2—3 տասնամեակի դասալսական գործունէութիւնը կ'աւարտէ իրեն յաջորդ ընտրուածին զէմ թումբ կանգնելու մեծ ջանասիրութեամբ, հաւանօրէն կանխելու համար տարուած ու տարուելիք աշխատանքին հաւանական տարբերութիւնը։ Այս երանգապնակին տիրող մէկ գոյնն է միայն զրաբարը հայերէնին նկատելու խորամանկութիւնը որ անգոյ բաներու կարգին կը զասէ մնացեալը. ասոնց համար հայերէնի ներկայ մը գրեթէ գոյութիւն չունի։ Զկայ աշխարհաբար ընդ, չկայ անով գրուած գրականութիւն ու հետեւաբար չկայ զանոնք եւս գիտնալու, գոնէ ճանչնալու պարտաւորութիւն որուն անտեսումը դատապարտելի ըլլար։

Հայագիտութիւնը զէպի նեղ, անձնական չահերը չեզոքացնելու կան ու ոչ անձնական չահեր չեզոքացնելու համար կայ անոր զատաճանողներու խումբն ալ. եթէ առաջինները չատ յաճախ կ'ամփոփուին երիվիճական յայտարարով մը, ասոնք կը ներկայացնեն ոդբերգական երեսակը։ Ամէն չափանիշով հայագիտական լուրջ պատրաստութեան տէր այդ անձերը վիժած Հ. Սահակներ են։ Շատ յաճախ ազդային դրամագլուխներէ վճարուած իրենց հայագիտական հմտութիւնը մէկդի դրած, ձեռագիրներու, մատեաններու մաեմատութիւնը փոխարինած են բեմերու, լուսարձակներու, ծափերու, ծաղիկներու, տիտղոսներու, մրցանակներու, պատիւներու չնարաւին հետ, Եւ ըսել որ չատ անգամ աւելի ծանօթ են անոնց անունները, քան՝ Հ. Սահակներու։

Այս թարմ կորուստին կսկիծին ու անկէ թելադրուած անդրադարձներուն կը յաջորդէ մատնոգութիւնը թէ ո՞վ պիտի փոխարինէ Հ. Սահակը, ամբողջացնելու համար անոր թերաւարտ գործը ու մանաւանդ չարունակելու համար հայ մշակոյթին ծառայելու աւանդութիւնը, ասպարէզ կարզալով «արդիականացում»ի նորելուկ հակումներու։

Մխիթարներու, Ալիշաններու, Թորամանեաններու, Ամատեաններու յաջորդութեան չղթան փուչն ու չուքը նախընտրողներու կարօտը ունի այսօր։

Ա. Թ.

ԵՐԵՒԱՏԻՊ ՓԱՐԻՋ

«ԱՄԷՆՓԷՍ»

(Հոկտեմբեր 16 / 17)

ԻՆՉ ԿԸՍԷ
ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ
ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի մամուլի քարտուղար Լ. Զուրաբեան Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դէմերուն վերջնական տեղեկագրին կապակցութեամբ Հոկտ. 14-ին ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը···

1··· Հայաստանի իշխանութիւնները չնորհակալութիւն կը յայտնեն Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դէմերու խումբին Հայաստանի նախագահական ընտրութիւններու ընթացքին կատարած բարեխիղճ աշխատանքին համար։

2··· Բաժնելով դէմերու մտահոգութիւնները, Հայաստանի իշխանութիւնները կ'ողջունեն Սահմանադրական Դատարանի միջոցով ընտրութիւններու արդիւնքներու վերստուգման եւ վաւերացման կարելիութեան օգտագործումը, որ թոյլ կուտայ վերջնապէս վճռարտել բոլոր տարակարծութիւնները։

3··· Հայաստանի իշխանութիւնները լիովին կը քննեն տեղեկագրին մէջ արտայայտուած այն բոլոր առաջարկները, որոնք կը վերաբերին Հայաստանի ընտրական օրէնքներու բարելաւման եւ ընտրութիւններու կատարման գործընթացի կատարելագործման։

***

Լ. Զուրաբեան Հոկտ. 15-ին կրկին հանդէս գալով այլ յայտարարութեամբ մը ըսած է թէ Սեպտ. 22-ի նախագահական ընտրութիւնները կ'որակուին որպէս Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան արմատաւորման եւ զարգացման լուրջ հանդրուան։ Նախագահին մամուլի քարտուղարը անդրադառնալով Հայաստանի անկախացումէն ետք կատարուած նախորդ ընտրութիւններուն բազդատմամբ այն յառաջխաղացումին, զոր հանրութիւնը արձանագրեց վերահսկողութեան եւ ընտրական օրէնքի բարելաւման ուղղու-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԳԱՂՏՆԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՕՏԱՐԱԿԱՐ ԵՆ ՄԻՇՏ

Աչխարհի մեծ պատահարներուն, ներքին քաղաքական, տնտեսական կեանքին վերաբերող տեղեկատուութեան մէջ պարբերաբար տեղ կը գտնեն նաեւ լուրեր գազանօրէն աչխատող բանուորներու մասին։ Այս նիւթը չատ յաճախ կ'առընչուի օտարականներու եւ յատկապէս անոնց առանց կեցութեան թուղթի բաժանման։ Կ'ըսուի թէ հարկերու վարչութեան պաշտօնեաները այսինչ թաղի մէկ աչխատանոցին մէջ գտած են բանուորներ որոնց մէկ մասը կամ բոլորը պաշտօնապէս չեն յայտարարուած որպէս այդ։

Քննիչները որոնց թիւը կ'ըսուի թէ վաթսուն հազարի կը հասնի, կը պատկանին ԻՐՍԱՖ-ին, ոստիկանութեան, մաքսին, ապահովութեան այլ ուժերու։ Սակայն, ըստ տուեալներու, չատ աւելի փոքր է գաղտնի բանուորներ հետապնդելու կոչուածներու թիւը։ Կայ նաեւ սպասարկութիւններու միջեւ համագործակցութեան պակասը։

Ինչ որ ալ ըլլայ, քննութեան արդիւնքները կ'ըսեն թէ պէտք չէ միշտ նոյնացնել արտօնութենէ զուրկ, ապօրինի կերպով աչխատողներու եւ Ֆրանսայի մէջ մնալու արտօնագիր չունեցողներու պարագան։ Անպայման օտարականներ չեն առանց յայտարարուած ըլլալու աչխատողները։ Վերջին տուդումները ցոյց տուած են որ այդ զանգուածին մեծամասնութիւնը կը բազկանայ Ֆրանսացիներէ։ Միայն 10%-ը կը կազմեն ապօրինի պայմաններու տէր օտարականները։

Կան անչուչտ ծայրագոյն պարագաներ. անդամ մը քննիչները յարկաբաժինի մը մէջ թխմուած Զինագիներ գտած են, կատարեալ գերութեան պայմաններու տակ, զուռը դուրսէն կղպուած։ Ներսը քանի մը քուրջի կտոր, կարի մեքենաներ ու դոյլ մը որպէս արտաքնոց։ Բոլորն ալ նոր հասած են Ֆրանսա եւ պէտք է անմիջապէս աչխատին ինչ պայմաններու մէջ ալ որ ըլլայ, վճարելու համար զիրենք սահմանէն անցընողը։ Ատով հանդերձ, ասիկա չի նչանակեր թէ միայն կարի գործին մէջ կարելի է գաղտնի բանուորներու հանդիպիլ։ Կան փոխադրողներու, սափրիչներու, ինքնաչարժ վարձողներու եւայլն ընկերութիւններ որոնք նոյնիսկ եթէ ոչ տեւականապէս, գոնէ գործի առատութեան չրջաններուն գաղտնօրէն յաւելեալ բանուորներ կ'աչխատցնեն։

Ամիկա բոլորին համար նոյն պատճառաբանութեան կը հիմնուի, տնտեսական։ Միայն այդ պայմաններով կրնան հաւասարակչռել իրենց հաչիւները։ Ատով կը փրկուին գործատիրոջ չատուկ տուքերէ ու հարկերէ։ Քննիչ մը կ'ըսէ թէ հանդիպած են ձեռնարկութիւններու որոնք մինչեւ մէկ միլիոն Ֆրանք խնայած են ի վնաս ԻՐՍԱՖ-ին։ Միւս կողմէ, գործազուրկի մը համար ալ հետաքրքրական է գաղտնի աչխատանքը, մինչեւ որ տեւական գործ մը գտնէ։ Իսկ մասնակի աչխատող մը ապօրինի ձեւով ալ գործ մը ընելով չատ լաւ կրնայ կ'ապահովէ։

Գործատիրոջ եւ բանուորին համար չահաւոր այս ճեռը չատ սուղ կ'արժէ պետութեան։ Կ'ըսուի որ ան կը ներկայացնէ ազդային հարստութեան 1·1%-ը ինչ որ մօտաւորապէս 80 միլիառ Ֆրանք կ'ընէ։ Իսկ տակա ամբողջութեամբ, կամ նոյնիսկ կարեւոր համեմատութեամբ մը չյայտնագործել, անկարելի կը նկատուի։ 1995-ին իլ տը Ֆրանս չրջանի ԻՐՍԱՖ-ին կողմէ կատարուած հետաքննութիւնները կրցած են միայն 41·5 միլիոնի կորուստ դտմար ճեռք ձգել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լեբէդ չատ լուսն կերպով հակադրած է Նեոքին նախատար՝ Կուլիկովի ամբաստանութիւններուն, զոր ոգոնց Լեբէդ թաքուն պետական հարուած մը կը պատրաստէ իչխանութեան դլուխ անցնելու համար։ Արդարեւ, իչխանութեան կռիւը սկսած է արդէն եւ քանի Ելչինի առողջական վիճակը կը վատթարանայ, այնքան մրցակցութիւնները կը չատնան։ Լեբէդ կ'ուզէ դատական հետապնդումի դիմել Կուլիկովի դէմ, որ մամուլի ասուլիսի մը մէջ յայտարարած էր. — «Լեբէդ որոշած է բռնի ուժով յառաջանալ առանց սպասելու 2000 թուականի նախագահական ընտրութեան»։ Աւելցուցած է որ ինք եւ Պաչտպանութեան նախարարը՝ Ռոդիոնով քանիցս պարտաւորուած են ընդդիմանալու Լեբէդի փորձերուն, որ կ'ուզէր իր իչխանութիւնը ամրապնդել զինեալ ուժերու վրայ։ Լեբէդ կ'ըսէ թէ մէկ ռուբլի վնասուց հատուցում պիտի ուզէ եւ որպէս յիչատակ պահէ։ Կը թուի սակայն թէ Ելչին մտահոգ է եւ վարչապետէն ու ներքին նախարարէն բացատրութիւններ ուզած է։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ մերժեց ընդդիմութեան բանաձեւը վաւերարուելու դէմ, զոր ընդդիմութիւնը ներկայացուցած էր, էրպաքանի Լիբերա այցելութեան վաղորդայնին։ Բանաձեւին ի նպաստ քուէարկած էին 256 երեսփոխան, դէմ՝ 275։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՒՔԻ մէջ միջ — քրտական բախումները բուռն կերպով կը չարունակուին։ Թալապանի կ'ըսէ որ չուզեր ճակատիլ իրաքեան ուժերու հետ եւ համաձայնած է տեսնուիլ ամերիկացի բանագնացին հետ։ Միւս կողմէ, Պարզանիի կողմնակիցները ըսած են որ հակայարձակման պիտի անցնին։ «Կռիւները չենք դադրեցներ, կ'ըսեն, կ'ուզենք յառաջանալ մինչեւ Սիւլէյմանիէ»։

ԱՐԱՖԱԹ աւելի խիտ ոճ մը կը դործածէ Իսրայէլի դէմ։ Գահիրէի մէջ ուր կը գտնուէր պաղեստինցի պարագլուխը տմբաստանած է Իսրայէլը որ «ափարթհէյտի օրերէն ցեղապաչտ չատ աւելի ծանր առաջարկներ ներկայացուցած է Հեպրոնի չուրջ»։ Արաֆաթ չեչտած է նաեւ. — «Կանխամտածուած գործունէութեան մը դէմ յանդիման կը գտնուինք որու նպատակն է ջնջել տալ ատորագրուած համաձայնագիրը եւ խաղաղութեան դործընթացը»։ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը պատասխանած է ըսելով որ Արաֆաթ պէտք է դադրեցնէ իր ճամբորդութիւնները աչխարհի ամէն կողմը, այն տպաւորութիւնը թողլով որ աւելորդ ժամանակ ունի,

ԿՈՒԱԹԵՄԱԼԱՅի մէջ, Հոկտ. 16-ին, Փութպոլի մրցումէ մը ժամ մը առաջ, հրմշտուքներու հետեւանքով 80 հոգի մեռած է եւ 150 հոգի ալ վիրաւորուած են։

ՊԵԼԺԻԱՅի հիւանդատան կառքի մը վարորդը դաչնասհարած է իր մէկ բարեկամը որ խոստովանած էր իրեն թէ տարի մը առաջ բռնաբարած էր իր 11-ամեայ հաչմանդամ աղջնակը։ Դատարանը երկու տարի յետաձգումով բանտարկութեան դատապարտած էր։ Աղջնակին հայրը ծիծաղելի գտած էր պատիժը,

ՄԻԱՅԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ աղքատ մանուկներու մրցանիչ տոկոս մը կ'արձանագրեն։ Բաղդատական ուսումնասիրութիւն մը զոր հրատարակած է բարեսիրական Պրէտ Ֆոր Թը Ուորլտ կազմակերպութիւնը ցոյց կուտայ որ ամերիկացի աղքատ երախաներու տոկոսը 21·5% է Միացեալ — Նահանգներու մէջ, 13·5%՝ Գանատայի, 2·5% Ֆինլանտա։ Ըստ նոյն ուսումնասիրութեան 13·6 միլիոն մանուկներ անօթի են։

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼԸ ԱՐՀԵՍՏ ՄԸՆ Է

Գրագէտ եղբայրս Մկրտիչ Հաճեան, յաճախ կ'ըսէր թէ անսխալ հայերէն գրել սորված էր Փէրիվիէրի (Իսթանպուլ) Մերհամէթճեան վարժարանին մէջ, որ այն առեն նախակրթարանի 3 – 4 դասարան ունէր միայն, ծուարած՝ հնամենի տան մը վրայ սենեակներուն մէջ։

Նկատելով որ այդ օրերուն իսթանպուլահայ լիսէներուն մէջ իսկ հայերէնի ուսուցումը սկսած էր ակարանալ, հետաքրքրութենէ մղուած օր մը գացի այցելել Մերհամէթճեան վարժարանը, որուն միայն մանկապարտէզը ճանչցած էի մանկութեանս, հարցնելու համար տնօրէնուհի Օրիորդ Էլիզ Էլմասեանի թէ կը չարունակէ՞ր արդեօք նոյնքան յաջողութեամբ հայերէն ուսուցանել։

Օրիորդ Էլմասեան, զոր զպրոցին մէջ ճանչցած էինք «Մենդ Օրիորդը» տիտղոսով (անունը վերջը սորվեցանք) իրը բացառութիւն դիս առաջնորդեց դասարան մը, ուր կային 9 – 10 տարու աշակերտներ, եւ առաջարկեց որ յանպատրաստից քանի մը տող գրել տամ տղոց։ Զեռքիս հայերէն թերթէն կարդացի գրութիւն մը եւ տղաքը գրեցին ամենայն արագութեամբ։ Տնօրէնուհին հաւաքեց տետրակները եւ ուզեց որ աչքէ անցընեմ։ Ո՛վ զարմանք, աշակերտները գրած էին մաքուր գիրով, գրեթէ անսխալ։

Հարցուցի թէ ի՞նչ էր զպրոցին (*)։ Օրիորդը պատասխանեց.

«Գաղտնիք չկա՛յ։ Հայերէն սորվեցընելը արհեստ մըն է, ուրիչ արհեստներու պէս, եւ պէտք է զայն սորվիլ նախ, դործադրելէ առաջ։ Դուն կրնա՞ս կօշիկ կարել, հագուստ ձեւել կամ ջուլհակ նըստադել, առանց վարպետի մը քով սորվելու։ Ո՛չ անշուշտ։ Մեր ալ արհեստը այս է եւ սորված ենք մեր վարպետներէն, այսինքն՝ մեր ուսուցիչներէն։ Այսօր ամէն մարդ հայերէնի ուսուցչութիւն կ'ընէ առանց մասնաւոր պատրաստութեան, բժիշկ, երկրաչափ, փաստաբան իրենց թանկագին ժամերէն զոհելով, իրը պարտք պիտի պարտականութիւն հայերէն կը դասաւանդեն դպրոցներու մէջ, բայց ամէնէ իրենց արհեստը չէ։ Չի բաւեր հայ մտաւորական վկայական ունենալ, եւ նոյնիսկ դրագէտ կամ հայագէտ ըլլալ։ Ուսուցչութեան համար հայերէն գիտնալը անհրաժեշտ է անշուշտ, բայց ո՛չ բաւարար։ Սորվեցնելը տարբեր գործ է, եւ ամէնէ մե՛ր գործն է»։

Օրիորդ Էլմասեան վերջին ներկայացուցիչներէն էր համեստ վարժուհիներու այն սերունդին, որոնք թէեւ համայնապիտական զարգացում չունէին եւ զուրկ էին համալսարանական չողչողուն վկայականներէ, բայց հայերէն սորվեցնելու արհեստը սորված էին իրենց ուսուցիչներէն, ձեւացնելով օգակները այն գմայլելի չղթային որ դիրեն կը կապէր արհեստակցական հնօրեայ աւանդութիւններու։

Այդ համեստ վարժուհիներուն չնորհիւ էր որ աշակերտները ճչզրիտ հայերէն կը սորվէին արդէն իսկ նախակրթարաններու մէջ, եւ կը յիշեմ թէ Իսթանպուլի Ազգային Կեդրոնական Վարժարանը որ բարձրագոյն ուսման համար հիմնուած էր, նախակրթարաններէ եկող աշակերտները կ'ընդունէր մրցումով, մրցման քննութեան իրը հիմնական նիւթ ճչդելով հայերէն լեզուն։ Իսկ յետոյ, հոն դասընթաց փոխելու համար արտօնուած չէր հայերէնէ վերաքննութիւն անցընել։ Վերաքննութեան մնացողը դասարանը կը կրկնէր, անառարկելիօրէն։

Աւա՛ղ, ժամանակները փոխուեցան, արտաքին թէ ներքին պատճառներու բերումով այդ աւանդական, չղթան փրթաւ, եւ հասանք այսօրուան անփառունակ վիճակին, երբ պարզ հայերէն խօսիլ, գրել ու կարդալ սորվեցնելն իսկ հերոսական ախրանք կը նկատուի այլեւս Սփիւռքի մէջ, Արեւմտեան կողմն աշխարհի։

Սփիւռքահայ վարժարաններու ներկայ պայմանները չեն կրնար բաղդատուիլ անշուշտ իսթանպուլահայ դպրոցներուն երբեմնի պայմաններուն հետ։ Մասնաւորաբար արեւմտեան երկիրներու մէջ հայերէնի ուսուցիչներուն դիմագրաւած դժուարութիւնները անհամեմատօրէն մեծ են եւ այլազան, վարժարաններու հաշիւները ծանր, դիտել եւ լռել բայց մինչեւ ե՞րբ։

Եթէ չես ուզեր բարեկամդ կորսնցնել, եթէ չես ուզեր հարազատդ նեղացնել, եւ կամ եթէ չես ուզեր ազգի դաւանանքը կոչուիլ ուրեմն լռէ...բայց մինչեւ ե՞րբ։

Այո, կ'ըսեն թէ ամէն մարդ ազատ է մտածելու, եւ իր կարծիքը յայտնելու, նամանաւանդ մենք որ կ'ապրինք քաղաքակիրթ եւ յառաջադէմ Եւրոպայի մէջ, սակայն այսօր սփիւռքահայու մը համար լռութիւնը ոսկի է։

Բայց մինչեւ ե՞րբ,

Պէտք է լռես ու համբերես բարեկամ, եթէ նոյնիսկ սրտիդ ցաւը քեզ կը խեղդէ։

Մեր օրաթերթերը կը գրեն մեր Հայրենիքի մասին, մեր հայրենի կառավարութեան եւ նախագահին մասին, եւ գժբախտաբար այս օրերուն մեր կաթողիկոսնեբուն ալ մասին, ոմանք կը գրեն քօղարկուած, իսկ ոմանք բացէ ի բաց, ոմանք կը գովաբանեն, իսկ ոմանք կը պախարակեն։ Երբ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետը տակաւին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Աթոռը կը գրաւէր ոմանց համար անհաճոյ անճնաւորութիւն մըն էր, իսկ այսօր այդ նոյն անձերը գինք կը գովաբանեն։ Իսկ երբ առաջ լաւ էր չատերու համար, այսօր նոյնը չէ։ Ոմանք կ'անտեսէին Եռադոյնը, իսկ այսօր կուրծքերնուն դրած հպարտութեամբ կը չրջին։

Ի՞նչ Ծիծաղելի Հակասութիւններ

Կը տեսնէ՞ք ի՛նչ է մեր իրականութիւնը, եւ ո՞ւր կրնանք հասնիլ մենք այսօր, Սփիւռքի եւ Հայրենիքի միանականութեան միակ չխորտակուած օղակը մեր եկեղեցին է։ Հետեւ պահենք զայն, մեր քաղաքական տարակարծութիւններէն,

Հայրենիքի նկատը չատ յստակ է մեզի համար, մեր ժողովուրդը չատ դժուարին պայմաններու մէջ է, իսկ պետական որեւէ խաւ մը դիտութեամբ կ'ապրի ու կը մսխի, կրնայ ոմանց համար այս իրականութիւնները չափազանցուած խօսքեր ըլլան կրնայ, որ այս ըլլայ կեանքի իրականութիւնը, ինչպէս ամէն տեղ ամէն երկրի մէջ, սակայն այս անարդար իրականութիւնը անընդունելի է մեզի համար, մեր ազգին վայել չէ, ազգ մը որ չատ երկար տառապեցաւ ու պայքարեցաւ որպէսզի դոյատեւէ, որ պահպանէ իր կառոյցները, իր աւանդութիւնները եւ իր նոր սերունդը Սփիւռքի մէջ ծնած եւ մեծցած նոր սերունդ մը, որ կրնայ չատ դիւրաւ հեռանալ եւ կորսուիլ, ձուլումի վտանգը միշտ կայ եւ պիտի մնայ։

Ո՞ր իրականութեան պէտք է որ հաւատան մեր զաւակները.

Վտանգուած Հայրենիքի՞ մը իրականութեան, թէ անհամաձայն Սփիւռքի մը իրականութեան։

ՍԻԼՎԱ ՍՏԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

Միլանօ, Հոկտեմբեր 14, 1996

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՈՒՐ Է ԵՒ ԻՆՉ Է ՄԵՐ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ծնած եմ եւ կ'ապրիմ սրտէս սփիւռքահայ, հաշտուած եմ ճակատագրիս հետ, սակայն եւ այնպէս չատ դժուար կը գտնեմ հաչտուիլ մեր այսօրուան իրականութեան հետ։

Ինչպէս ամէն հայ, ապրած եմ հայրենիքիս, անկախութեան եւ ազատութեան երազով, երազ մը որ այսօր իրականացած է, սակայն որքանո՞վ չեմ դիտեր...արդեօք ուղիներու եւ ինչուններու չարքը չատ երկար է։

Մեր տան մէջ կը կարդանք զանազան հայկական օրաթերթեր, կը ընչենք, կ'ուտենք, կը խմենք, մէկ խօսքով կ'ապրինք մեր հայրենիքի լուրերով, այս է կարծեմ մեզմէ չատերուն վիճակը։

Սփիւռքահայու մը առօրեայ կեանքի դժուարութիւններուն եւ իր զաւակներուն դոյատեւման պայքարին կողքին, կուգան աւելնալ իր ազգին եւ հայրենիքին լուրերը, լուրեր որոնք այսօր չատ խրախուսիչ չեն։

Անդիսօք մե՞ղք դործած ենք ազատութիւն երազելով, Որովհետեւ այսօր չատ սուղ կը վճարենք այդ երազին դինը։ Սփիւռքը չուարած, յուսախաբ, ինք իր մէջ անհամաձայն իրականութիւն մը կ'ապրի։ Կրնայ ըլլալ որ յոռետես եմ եւ կամ մութ անկիւնէ կը դիտեմ չրջապատս, սակայն ժամանակը ինծի սրբեցուց համոզումը որ մենք ալ ունինք մեր ներդրումը ազգային կեանքի իրականութեան մէջ, ոչ միայն իբրեւ ստացող, այլ նաեւ իբրեւ տուող։

Ինչպէս ամէն հայ, ես ալ կ'ուզեմ որ Հայաստան ունենայ ուժեղ բանակ մը, ուժեղ տնտեսութիւն, ուժեղ դիւանագիտութիւն, ուժեղ կուլտուրա, ուժեղ ամէն բան, որպէսզի ինք ալ կարենայ ունենալ իր ուժեղ զաւակները, որոնք ամէն տեղ ամէն երկրի մէջ, սակայն այս անարդար իրականութիւնը անընդունելի է մեզի համար, մեր ազգին վայել չէ, ազգ մը որ չատ երկար տառապեցաւ ու պայքարեցաւ որպէսզի դոյատեւէ, որ պահպանէ իր կառոյցները, իր աւանդութիւնները եւ իր նոր սերունդը Սփիւռքի մէջ ծնած եւ մեծցած նոր սերունդ մը, որ կրնայ չատ դիւրաւ հեռանալ եւ կորսուիլ, ձուլումի վտանգը միշտ կայ եւ պիտի մնայ։

Ո՞ր իրականութեան պէտք է որ հաւատան մեր զաւակները.

Վտանգուած Հայրենիքի՞ մը իրականութեան, թէ անհամաձայն Սփիւռքի մը իրականութեան։

ՍԻԼՎԱ ՍՏԱՄՊՈՒԼԵԱՆ

Միլանօ, Հոկտեմբեր 14, 1996

LIVRES REÇUS

ESPACE PUBLIC ET REPRESENTATIONS

CHAKÉ MATOSSIAN

Ed. La Part de l'oeil, Bruxelles, 1996.

L'ARMISTICE, AU PONT DE GRENELLE (*)

Mise-en-scène :
GERALD PAPASIAN

Հոկտեմբեր 21–էն Նոյեմբեր 30, կը ներկայացուի Էրիք Վեսթֆալի «Զարմիսթիսը» Ժերալտ Փափազեանի բեմադրութեամբ (յարդարում եւ զգեստաւորում՝ Եւգինիա Սարգսեան եւ Նաթալի Ֆրանքի տը Սաքիւ)։

Նիւթը ճակատում մըն է 16–րդ թաղամասի բնակարաններու պահապաններու մասի – Անթուանէթին եւ 15–րդ թաղամասի դռնապաններու ժողովրդական դուռածին։ Դերակատարներն են Անրի Ֆրանս Մայոն եւ Փալոմա Փաթոր։

(*) *Guichet Montparnasse, 15, rue du Maine, 75014 PARIS.*

(*) Այդ հրաշէջը անձշմար չանցաւ շաբաթիս լրագրական յօդուածներու եւ շուտով ուշադրութիւնը գրաւեց խումբ մը ուսումնատենչ տիկիններու, որոնք միջոցը գտան Մերհամէթճեանի հին շէնքը փլցնելով տեղը արդիական երկրորդական վարժարան մը կառուցանելու։

Բայց ո՛վ ճակատագրի հեգնանք։ Որովհետեւ Օրիորդ Էլմասեան համապատասխան վկայական չունէր, տնօրէնի իր պաշտօնին վերջ տրուեցաւ։

«Մենդ Օրիորդը» վկայական չունէր, բայց հայերէն սորվեցնել գիտէր։

Տ. Հ.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ 20-ԱՄԵԱԿԸ

Հոկտեմբեր 11 Ուրբաթ իրիկուն Ալֆորվիլի Տօնակատարութիւններու ծաղկազարդ սրահին մէջ մեծ մասով տեղացիներէ բաղկացած բազմութեան մը մասնակցութեամբ բացումը կատարուեցաւ Մշակոյթի Տան քառամեակին: Պաշտօնական ուեւէլի խրախճանքի մթնոլորտը որ կը տիրէր սրահին մէջ, կը մատնէր յաջողութեան մը ուրախութիւնը բաժնելու ընդհանուր տրամադրութիւնը: Մշակոյթի Տան գործունէութեան զանազան մարզերուն յատուկ լուսանկարներ ցոյց կու տային դասերէն, հանդէսներէն, թատերական ներկայացումներէն եւլն. պատկեր, պատկերացնելով քանի տարուան ուղին:

Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ վարչութեան նախագահ Ռիչար Աճեանեան (Փըճանեցին), յիշելով Ալֆորվիլի նախորդ քաղաքապետ Ժ. Ֆրանչէսքին որ մեծ ներդրում ունեցած է Տան հիմնադրումին յաջողութեան մէջ. ան յիշեց նաեւ բացումին օրուան ճառախօս Կարօ Մեհեճեանը: Իր սահմանումով Մշակոյթի Տունը կրնայ էր հայ եւ Ֆրանսացի կրկնակի ինքնութիւնը լաւագոյն ձեւով իրագործելու եւ ապրելու: Այս նպատակին իրագործման համար ճամբայ ելած էին 20 տարի առաջ միայն 30 աշակերտով, երգի դասատուով, այսօր տունը 250 աշակերտ ու 21 ուսուցիչ ունէր: Ռ. Աճեանեան այս կապմէն յատկապէս անդրադարձաւ անօրէնուհի Ցոամիկ Գեւոնեանի որ 1980-էն ի վեր այդ պաշտօնը կը վարէր եւ Արշալոյս Սարգիսեանի կատարած կարեւոր դերին: Գոհունակութեամբ յայտնեց ներկայ քաղաքապետ Ռ. Ռուքէի կարեւոր զօրակցութիւնը եւ յիշեց «Նոր մամա»ն որ դեռնէը տրամադրած էր Մշակոյթի Տան:

Իրեն յաջորդեց Արա Գրիգորեան հարցումներ ձօվ մը, ոգեկոչելով նոյնպէս Տան կառուցումին շրջանի դէմքերը, մասնաւորաբար Պ. Զօրաբարբէլեանը: Ըստ ըէ Ալֆորվիլի մէջ կարելի եղած է դաշտիարներու, կեցուածքներու տարբերութիւնները մէկդի դնել, հասարակաց գործին կարեւորութիւնը նախապատիւ նկատել ու միասնական աշխատանք կատարել: Մաղթեց որ այդ միջավայրին մէջ Մշակոյթի Տունը երկար տարիներ շարունակէ իր ազդօտւտ գործունէութիւնը:

Հայրենի հանդիսութեան քաղաքապետը կը ներկայացնէր անոր Ա. փոխանորդը Ժան-Փիէր Մորանչէլ որ խանդավառութեամբ խօսք առաւ կրկնելու իրենց նեցուկը, յիշեցնելու համար թէ ըստ ընթացքի մէջ է Ալֆորվիլ -- Աչառակ զուգորդ քաղաքներ յայտարարելու գործը ու իր հակիրճ խօսքը աւարտեց հայերէն հրահանգելով՝ «Շարունակեցէք»:

Տարեդարձի տօնակատարութեան ներկայ էին Հայաստանի դեսպանատան Ա. քարտուղար Ռ. Խարազեան, հայ մամուլի ներկայացուցիչներ, արուեստագէտներ, ուսուցիչներ ու հանրային այլ դէմքեր: Ելոյթներէն եաք երկու երիտասարդներու՝ Ռոստոմի ու Ֆիլիպի դուդուկի եւ դափի նուագով ներկաները հիւրասիրուեցան քոքթէյլի սեղաններու չուրջ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՏԱՂԱՒԱՐ ՄԱՐՍԷԼԻ՛ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

(ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20–ԷՆ 30)

ՄԱՐՍԷԼ. – («Յառաջ»). –

Հայաստանի անկախութեան տարին էր, 1991–ին, առաջին անգամ ըլլալով, որ հայկական ըոազոյնը պարզուեցաւ Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին վրայ, եւ Հայաստանը ունեցաւ իր պաշտօնական օրը:

Այս ձեռնարկը նախաձեռնութիւնն ու կազմակերպութիւնն է Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, որ տարուէ տարի չնայած հայկական ներկայութիւնն ու Հայաստանեան մասնակցութիւնը բարելաւել հարստացնել, այլակերպել, զարձնել առաւել տնտեսական, դուռ բանալ առեւտրական յարաբերութիւններու եւ փոխանակութիւններու, հրաւիրել Հայաստանէն գործարար մարդիկ, ընդունիլ հայկական կառավարութեան ներկայացուցիչներ, վերջապէս Հայաստանով հետաքրքրել տնտեսական աշխարհին պատկանող մարդիկ:

Սակայն, այս ձեռնարկը ինքնանպատակ չէ: Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը հողը պատրաստելէ, գործը ընթացքի մէջ դնելէ յետոյ մէկ նպատակ ունի՝ յանձնել ձեռնարկը Հայաստանէն եկող ձեռնարկութիւններուն որոնք առանձին մասնակցութեամբ ներկայ ըլլան միջերկրականեան երկիրներու չուկային վրայ:

Մինչ այդ, այս տարի եւս «Հայաստանի» տաղաւարը կանդնեցաւ եւ՛ տեղական մասնակցութեամբ, եւ՛ Հայաստանէն եկողներով, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նիւթական հոգածութեամբ, խնամակալութեամբ, իր անդամներու աքնաջան աշխատանքով, զոհողութիւններով, իր չուրջը բոլորուած Տիկնանց Յանձնախումբի լայն օժանդակութեամբ: Դժուարին եւ ապահիչ գործ մըն է որ կը կատարուի յօգուտ Հայաստանին եւ ի նպաստ Մարսէյլի հայ գաղութին յաչս տեղական իշխանութիւններուն որոնք մեծ կարեւորութեամբ կը հետեւին, եւ ընդհանրապէս Մարսէյլի բնակչութեան որ տասը օրուան ընթացքին տասնեակ հազարներով կ'այցելէ, կանգ կ'առնէ, կը հետաքրքրուի, կը տեղեկանայ, կը ծանօթանայ, կը համակրի, կը գնէ...:

Հայաստանէն հրաւիրուած էր մասնակցելու «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամը: Նպատակը ոչ այնքան ապրանք ապահովել էր, հակառակ մեծ քանակով բերուած կենսակին, պինիներուն, զորգերուն, ձեռագործներուն, օպտիմիչնչ յատկանշիչներուն եւ այլն..., այլ գոյց տալ «Հայաստան» Հիմնադրամի կատարած իրագործումները ժապաւէններով, ժողովուրդը հաղորդ դարձնել ծրագիրներուն եւ հրաւիրել մասնակցելու որպէս միաւոր հայրենիքի վերականգնումի նուիրական, եւ խանդավառիչ գործին: Այցելուները լայնօրէն առիթ ունեցան ծանօթանալու եւ հետաքրքրուելու: «Հայաստան» Հիմնադրամը կը պատկանի համայն հայութեան: Հիմնադրամը միայն դրամ չէ, նաեւ գաղափար մը եւ դաշտիարական՝ հայրենիքի վերելքը եւ Հայրենիք – Սփիւռք կամրջումը: «Հայաստան» Հիմնադրամէն տօնավաճառին ներկայ եղան գործադիր մարմնի կառավարիչ՝ Աբմէն Ցարուխեանեան եւ գործադիր մարմնի փինանսական բաժնի վարիչ՝ Սամուէլ Եդոյեան:

Այս տարի եւս փորձ կատարուեցաւ Հայաստանէն ձեռնարկութիւններու, գործարաններու պատասխանատուներու ներկայութիւնը ապահովել որպէսզի ներկայացնեն իրենց արտադրութիւնները: Տօնավաճառին ամէնէն գժուար բաժինն է ասիկա, հակառակ անոր որ պիտաւոր նըպատակը պէտք է ըլլայ: Անշուշտ կապուած է Հայաստանի տնտեսական իրավիճակին, բայց նաեւ մարդոց կամքին եւ ձեռներէցութեան ոգիին: Ժամանեցին գործատէրերու նորակազմ միութեան երկու պատասխանատուներ՝ Եուրի Գասպարեան որ մաս կը կազմէ Ճարտարարուեստի նախարարութեան եւ Վլադիմիր Ղազարեան:

Վեցերորդ տարին ըլլալով, առեւտուրի չուկային հրամայականներուն ծանօթ, պատասխանատուութեան պիտակուածութեամբ Ինչիսերվիս Ընկերութիւնը իր դործօն եւ ձեռնհաս տնօրէնին՝ Գաղիկ Ասատրեանի դլխաւորութեամբ ներկայ եղաւ տօնավաճառին արժեւորելով հայ արհեստաւորներուն եւ արուեստաւորներուն ինքնատիպ գործերը՝ վայտի, մետաղի, հիւսուածեղէնի, քարի եւ այլ նիւթերու վրայ, ինչպէս նաեւ ձեռքով աշխատուած գորգեր, սեղանի սպասներ, եւայլն...:

«Հայաստան» տաղաւարը ունի նաեւ դրամագլուխ մը որ լայն հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ, նոյնպէս մշակութային բովանդակութիւն մը, պատմական եւ աշխարհագրական նկարներ յուցատախտակներով: Այս «սիւրպրիզ» մասը կ'ապահովէ Հայ Մշակոյթի Տունը, Այս տարի աւելցուեցաւ Հայ Եկեղեցւոյ նուիրուած բաժին մը, եկեղեցական զգեստներով եւ առարկաներով զոր պատրաստեց Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին:

Ժան Մակէսեան, հաւատարիմ մը, ոսկիէ եւ արծաթէ իր հայկական խաչերով, խաչքարերով, այբուբեններով, ազգային դէմքերու մետալներով եւայլն ... իր հայկական հարազատութեան վայր մը կը բերէ:

Հայաստանի Պաշտօնական Օրը, Սեպտեմբեր 27–ը, եղաւ հանդիսաւոր եւ ժողովրդական օր մը: Ժամը 12–ին, տեղի ունեցաւ տաղաւարին պաշտօնական այցելութիւնը Տօնավաճառի նախագահին եւ բազմաթիւ քաղաքական, եկեղեցական, դիւանագիտական, տնտեսական եւ միութենական աշխարհին պատկանող անձնաւորութիւններու եւ հոծ բազմութեան մը կողմէ: Յաջորդող պաշտօնական ընդունելութեան խօսք առին Տօնավաճառին նախագահը՝ Ֆիլիպ տ'Ամալրիք եւ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահը՝ Կարօ Յովսէփեան: Ալպէր Պողոսեան կարդաց Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպանին՝ Վիկէն Զիաէչեանի ուղերձը: Դեսպանը, որուն նախագահութեան ներքեւ դրուած էր Հայաստանի օրը, չկրցաւ գալ Փարիզ իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ ըլլալով:

Ժամը 13–ին, պաշտօնական հացկերոյթին հարիւր քսան հոգի ներկայ եղան: Տասնեակ ու տասնեակ անձեր չկրցան մասնակցիլ տեղի չդոյութենէն: Սեղանավորութիւնը կատարեց Հարութային – Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր պետը՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, իր չուրջը ունենալով Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը՝ կղեմէս Վարդապետ Մալճեան, Հայ Ասորւոյ Առաքելական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ՝ վեր. Յոհ. Միքայէլեան, ինչպէս նաեւ՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իշխանհոսեան, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան, Վեր. Ժ. Յակոբեան: Խօսք առին տեղական իշխանութիւններու ներկայացուցիչները, քաղաքապետարանին համար երեսփոխան Ռոլան Պլում, Պուշ – տիւ – Ռոնի ընդհանուր խորհուրդին համար՝ Ռընէ Օլմէթա եւ Փ.Ա.Ֆ.Ա. Շրջանի Խորհուրդին համար՝ Ֆրանսիս Ժիւլիէթի: Այլ քաղաքական անձնաւորութիւններ եւս մասնակից եղան ինչպէս նաեւ հայաստանեան բոլոր հիւրերը:

Ժամը 14·30–ին, մասնաւոր լրագրողներուն տրուեցաւ տեղեկութիւններ Հայաստանի մասնակցութեան տարողութեան եւ հարցումներու ճամբով ընդհանուր պատկեր մը ներկայացուեցաւ Հայաստանի տնտեսական իրավիճակին:

Ժամը 15–ին, տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը նիւթ ունենալով «Ի՞նչու եւ ի՞նչպէս ներդրումներ կատարել Հայաստան»: Շուրջ հարիւր յիսուն հոգի, առաւելաբար գործարար մարդիկ, հետեւեցան զանազան ելոյթներուն եւ հարցումներով հարստացուցին վիճաբանութիւնը: Ելոյթներ ունեցան Ռուբէն Գրիգորեան՝ Արմինիոն Պիզնէս Ֆորումի ընդհանուր քարտուղարը, Մանուկ Փամպուճեան՝ Ֆինէքօ ընկերութեան տնօրէնը, Միշել Պրիսպար Քոֆթա ընկերութեան տնօրէնը, լրագրող Ժան Քէհէեան: Ալպէր Պողոսեան վարեց ժողովը: Կարօ Յովսէփեան կարդաց Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպան Վիկէն Զիաէչեանի ելոյթը որ «ֆաքս»ով հասաւ ձեռնարկէն քանի մը վայրկեան առաջ:

Ժամը 18·30–էն յետոյ, Հայաստանի օրը չարունակուեցաւ տաղաւարին վրայ հայկական նուագով, երգով եւ պարերով:

Ամբողջ օրուան ընթացքին հազարէն աւելի դնահատուած է եկող, նայող, մասնակցող եւ անցնող Հայերու թիւը:

Այս 6–րդ մասնակցութիւնը Մարսէյլի միջազգային տօնավաճառին պատ. ակընկալուած յաջողութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Երկու օրէ ի վեր տեսածներս այնպիսի նողկանք ազդած էին ինծի որ, թէեւ չզգնաւին մէջ ապահով, սակայն կ'ուզէի ամ առաջ հեռանալ այս քաղաքէն, ուսկից երբ տեսայ որ «Սիւոն» զեռ քանի մը օր պիտի կենայ Պոլիս, նաւապետին դիմեցի ու խնդրեցի որ զիս չոգեմակոյկով «փիւոնո» փոխադրէ: Նաւապետը խընդիրքս ընդունեցաւ, բայց ծովուն վրայ ցնցուած էր ոսոխականներով՝ որոնք ուշադիր կը հսկէին նաւականներուն մէջէն՝ որպիսովի ոչ ոք կարենայ փախչիլ օտար նաւ մը:

Երբ չոգեմակոյկը կրկին եկաւ, զիս պղուլթեամբ իջեցուցին մէջը եւ դրին հնոցապաններու մօտ, ուր կծկուեցայ հանքածուխի կոյտի մը ետեւ:

Այս կերպով ինքզինքս նետեցի «Ժիւռնա»ի մէջ:

Հազիւ թէ ոտքս չոգենաւ դրած էի, պարանները սկսան քակել: Նոյն միջոցին ամբողջ քարափները պատերազմի դաշտի մը երեւոյթը ունէին: Զինուորները անընդհատ կը կրակէին դիմացի չէնքերուն վրայ, խորտակելով պատուհանները. նոյնպէս գինուորներ կ'երեւային շատ մը չէնքերու տանիքներուն վրայ: Կամուրջին վրայ մարդ մը չկար, իսկ երկու ծայրերը հեծեալ գինուորներով լեցուած էին:

Չեմ կրնար բացատրել այն հրճուանքը զոր զգացի երբ «Ժիւռնա»ի պատուտակը սկսաւ չարժիլ:

Ա՛լ կը հեռանայինք կոր...

Կամաց կամաց բաժնուեցանք քարափէն ու չոգենաւը ցոյուկը ուղղեց դէպի Մարմարա:

Բայց ահա «Ժիւռնա» իր ուղղութիւնը կը փոխէ ու դէպի Գատըգիւղ Մօտայի ծոցը կը սկսի չառաջանալ: Նախ կը կարծենք թէ հոսանքն է որ նաւը հոն կը մղէ եւ մատանչումներ մը կը տիրէ կամրջակին վրայ դանուղ ուղեւորներուն մէջ: Տեղեկութիւն կը հարցնենք պաշտօնեաներէն մէկուն, որ կը պատասխանէ.

-- Բան չկայ միայն թէ քիչ մը պիտի կենանք հոս նոր ճամբորդներ առնելու համար:

Եւ իրա՛ւ «Ժիւռնա», Մօտայի ծոցին մէջ, Քալամիչի առջեւ կը կանդնի:

Մեր արդէն յուզուած երեւակայութիւնը կը սկսի չափազանց հետաքրքրուիլ այս անցած դարձածէն: Ամբողջ ճամբորդները եւ նաւասաներուն մեծ մասը խըմբուած են նաւուն եզրը եւ ուշադրութեամբ չորս բոլորտիքնիս կը նայինք:

Շոգեմակոյկ մը կը մօտենայ մեզի որ Ֆրանսական դրօշ կը կրէ: Քիչ մը եաքը կը ճանչնանք զայն իր ճերմակ գոյնէն, Ֆրանսական դեսպանատան չոգեմակոյկն է:

Վերջապէս կը հասնի «Ժիւռնա»ի մօտ:

Ներկին մէջ միայն երկու հոգի կայ. զարմանքով կը տեսնենք որ նաւարաններուն վրայ դրուած են շատ մը բէվոլվերներ:

Երբ չոգեմակոյկը կը մատչի «Ժիւռնա»ի ելնարանին՝ ծածկուած տեղէ մը հետզհետէ դուրս կու գան տասնըեօթը հոգի, քանի մը հատը բեհնակիրի հագուստով, ուրիշներ հին ու մին լաթեր հագած ու երկուքը՝ մաքուր սեւազգեստ ու գլխարկաւոր:

Իրենց եաեւէն վեր կ'ելլեն Ֆրանսական ու ռուսական դեսպանատուներու առաջին թարգմանները, Պ. Ռուէ եւ Պ. Մաքսիմոֆ:

Ֆրանսայի ճամբորդ մը, որ վերնայարկէն կը դիտէր այս տեսարանը եւ որուն քով կեցած էի, յուզեալ չեշտով մը կը գոչէ.

-- Ահ, ահաւասիկ գեղեցիկ բան մը, հայ փախստականներ մեր դրօշակին տակ պահպանուած, հիմա կը դանեմ ու կը ճանչնամ իմ հայրենիքս, ա՛հ, գեղեցիկ բան մըն է ասիկա, երջանիկ եմ:

Խեղճ մարդը կը սխալէր:

Օսմանեան Պանքան մտնող դաշնակցականներն էին որ կը բերէին, եւ ո՛չ թէ փախստականներ:

Վայրկեանի մը մէջ ամէնքս ալ բոլորուեցանք Հայերուն քով, մեծ շրջանակ մը կազմելով:

Տասնըհինգ հոգին իրարու քով կեցած էին, իսկ երկու պետերը Հրաչեայ եւ Ա.ը մէն կարօ, միւսներէն քանի մը քայլ հեռու:

Հրաչ կամ Հրաչեայ սեւ ոըտէնկօթ մը հագած էր, յարդէ գլխարկ մը դրած եւ անուէթէն վար կախած էր պզտիկ պայուսակ մը: Կատարելապէս ճամբորդի կերպարանք ունէր, հանդարտ ու զոհ կ'երեւար: Նիհար, սիրուն երիտասարդ մըն էր, կոր քիթով ու սեւ վառվռուն աչքերով:

(Շար. 22)

(Շար. Ա. էջէն)

թեամբ, աւելցուցած է թէ այդ արտայայտութիւնները միշտ չեղան ժողովրդավարութեան միջազգային չափանիշներուն համապատասխան։ Յաւելած է նաեւ որ ընտրութիւններուն պարտուած կողմը առանց լուրջ փաստեր ներկայացնելու, հրաժարած է կեղծ. Ընտրական Յանձնաժողովի որոշումները ճանչնալէ եւ ինքզինք յաղթական հռչակած է։ Լ. Ջուրաբեան արտայայտելով այն հաւատքը թէ բոլոր տարակարծութիւնները կարելի է լուծել օրինականութեան, սահմանադրական օրինաւորութեան եւ քաղաքակիրթ երկխօսութեան միջոցներով, դատապարտած է Ազգ. Ժողովի Սեպտ. 26-ի նիստին կարգ մը երեսփոխաններու կեցուածքը։ Ան իր խօսքը եզրափակած է իշխանութիւններուն սահմանադրական չրջանակներու մէջ գործող ընդդիմութեան հետ համագործակցութեան կարեւորութեան նշումով։

*
**

ԱԻՄ-Ի ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ

ԱԻՄ-ի նախագահ Պարոյր Հայրիկեան Հոկտ. 15-ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին յայտարարած է որ իր կուսակցութեան Հոկտ. 11-ի համագումարին որոշուած է ԱԻՄ-ի երեսփոխաններուն Ազգ. Ժողովի աշխատանքներուն մասնակցութիւնը։ Պ. Հայրիկեան աւելցուցած է թէ Ազգ. Համաձայնութիւնը կը պատրաստուի Սահմանադրական Դատարան դիմել ընտրութիւններու արդիւնքներուն հարցով։ ԱԻՄ-ի պարագլուխը ըսած է նաեւ թէ յանուն արդար Հայաստանի, ԱԻՄ պատրաստ է գործակցելու բոլոր անոնց հետ որոնք կը տենչան անոր։

*
**

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՏՈՒԿ ՊԻՏԱԿՆԵՐ ԾԽԱԽՈՏԻ ԵՒ ՈՂԵԼԻՑ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ծխախոտի եւ ոգելից ըմպելիներու Հայաստան ներածումը կարգաւորելու նպատակով որոշուած է ի գործ դնել առեւտրական պիտակներու դրութիւն մը։ Այս պիտակները որոնք 7 կէտերով պաշտպանուած են կեղծումի դէմ, պարտաւորիչ կը դառնան 1997 Յունուար 1-էն։ Այդ թուականէն սկսեալ Հայաստան ծխախոտ եւ ոգելից ըմպելի ներածող իւրաքանչիւր առեւտրական պարտի անոնցմէ ապահովել եւ յանձնել արտադրող ընկերութեան։ Ինչ կը վերաբերի մինչ այդ ներածուած ապրանքներուն, նախատեսուած է երեք ամսուան չրջան մը որ, ըստ Մաքսային Վարչութեան տնօրէն Երջանիկ Աբգարեանի, բաւարար է պատնք ամբողջութեամբ սպառելու համար։ Այսպէս, Ապրիլ 1-էն, բացարձակապէս կ'արգիլուի առանց պիտակի ծխախոտի եւ ոգելից ըմպելիի որեւէ ներածում։

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE

Présente

NAVASART

Ensemble folklorique de Danse de Paris

à l'AUDITORIUM
DU PALAIS DES CONGRES
le **Samedi 19 Octobre à 20 h 30**

— P.A.F.: 120 F. —

Tél. : 91 77 61 66 /
91 77 87 31 / 91 61 10 82

Permanence pour vente des billets à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile,
Tél. 91 50 15 09 Marseille 1er
Les Lundi de 14h à 17h;
Mercredi de 10h à 16h;
Vendredi et Samedi de 14h à 18h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19, տօն է Սրբոց Աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու եւ Յովհաննու։

Այս առթիւ, փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ

ՀԱՄԱՁԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

●

ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17·30-ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
—— Métro: Malesherbes ——

Réservations : ——
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահագդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ·Վ·Ա· (տե'ս· փակագիծի մէջ ընդհ· գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, Մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

65ème ANNIVERSAIRE DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE DE MARSEILLE

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

Du 18 au 28 Octobre

PROGRAMME

- **Du 18 au 28 Octobre**
  EXPOSITION VENTE DE DESSINS d'HOVIV
  «LE RIRE ARMENIEN»
  Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
  salle Varoujan Bozadjian

- **Vendredi 18 Octobre à 19 heures 30**
  VERNISSAGE DE L'EXPOSITION
  — entrée libre —

- **Mardi 22 Octobre à 20 heures 45**
  «LES MONASTERES DANS L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ET LEUR ROLE AUJOURD'HUI»
  par KERAM KEVONIAN
  Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
  salle Ardzrouni Tcherpachian
  — entrée libre —

RECHERCHONS

Pour école hébdomadaire ou bi-hébdomadaire, nous recherchons à louer un local approprié, 4 pièces, de préférence avec jardin, Paris ou proche banlieue.
Tél. : 43 - 98 - 15 - 59.

ASSOCIATION MEKNIK

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Փարիզի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Ռաֆֆի Քէօլէեանէ Օննիկ Տէօմէճեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

*
**

Կապոյտ Ծաչի Սէն–Ժէրմէն Ջ· Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները յատկապէս բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին կատարուած հոգեհանգստեան և մատաղօրհնութեան առթիւ. - Տիկին Մարի–Ժանն Քէշէեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժան Սիմոնեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժաք Սիմոնեան 200 Ֆր·, Տիկին Լոթըրպորն–Մխսեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն կարապետեան 100 Ֆր·, Պեոիկեան ընտանիք 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Գնտճեան 300 Ֆր·, Օր· Մարի Սվասլեան 100 Ֆր·, Կապոյտ Ծաչի Պուլվար Օսմոյի մասնաճիւղ 200 Ֆր·, Օր· Անի Կարապետեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժաք Մանուկեան 100 Ֆր·, Տիկին Էսկիճեան 150 Ֆր·, Պ· Յակոբ Յովսէփեան 50 Ֆր·, Տիկին Լիս Պիւրկիւրեան 100 Ֆր·, Ճամուղեան ընտանիք 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժէրպէռ Մեռթինեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Մեռճեան 500 Ֆր·, Օր· Վարդուհի Պոյաճեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժերար Շալճեան 200 Ֆր·, Սէն–Ժէրմէն եկեղեցին 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ալբիս Կիրակոսեան 300 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժան Պարոնեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան 150 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ժան–Փօլ Ծառուկեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Կարապետեան 100 Ֆր·, Տիկին Անժէլ Պոտուրեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հոթոթեան 200 Ֆր·, Օր· Տանիէլ Խաչատուրեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Լօրաէքեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Մանիք ոք Սիմոն 200 Ֆր·, Տիկին Հելէն Սեֆէրեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Անթուան Սվաղեան 150 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Քաթլեան 150 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոսիկեան 500 Ֆր·։

Sous la présidence de **René Rouquet**, Sénateur–Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Vendredi 18 Octobre — 20h45 — Salle des Fêtes
- **SOIREE THEATRE ARMENIEN**
  «La Belle-Mère» par la **Cie Narek Dourian;**

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes
- **DINER DE CLOTURE**
  Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
  Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : **43 76 55 89** 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ . ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19-20
SAMEDI - DIMANCHE
19-20 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·966 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.966

ԼԵՒՏԻ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

ԵԼՑԻՆ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿՈՎ
ԿԸ ՀԵՌԱՑՆԷ ԵՐԿՐԻՆ ԱՄԷՆԷՆ
ԾՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԷՄՔԸ

Հինգշաբթի, Հոկտ. 17-ի մեծ անակընկալն էր ղօր. Լեբէդի հեռացումը չորս ամսուան պաշտօնավարութենէ ետք, որպէս քարտուղար Ազահովութեան Խորհուրդին: Այս դէպքը կը պատահէր այն օրը, երբ Ալեքսանդը Լեբէդ կը պատրաստուէր դասի դիմել Ներքին նախարար՝ Կուլիկովի դէմ, որ նախորդ օրը ամրաստանած էր զինք որպէս պետական հարուածի մը դաւը պատրաստող:

Այս հեռացումը կը վաստէր որ Լեբէդ պարտուած էր եւ իր հակառակորդներու խմբակը կրցած էր համոզել Ելցինը: Ի դէպ, այս վերջինը, որ հեռատեսնէն ուղղակի ծանոյց պաշտօնազրկումը եւ դողդողացող ձեռքով մըն ալ ստորագրեց հրովարտակը, կրկին թանգարանի գմռսուած կերպարի մը կը նմանէր (բրեժնեւն ալ յիշեցնելով): Մեղադրեց Լեբէդը որ «շարք մը անընդունելի սխալներ գործած է Ռուսաստանի համար»: Նախադէպը դեռ աւելցուց.– «Չեմ կրնար հանդուրժել այս կացութեան եւ ստիպուած եմ արձակել զօր. Լեբէդը իր պաշտօնէն»: Ըստ Լեբէդի, իր հեռացումը պարտադրուած էր անոնց կողմէ որոնք կողմնակից են Չէչէնիոյ պատերազմը չարունակելու:

Լեբէդ կը մեղադրուէր որ 50 հազարնոց «լեգէոն» մը կը կազմէ իշխանութիւնը ձեռք առնելու համար: Ուրիշ բաւական տարօրինակ մեղադրանք մըն ալ կայ, որ աւելի երեւակայական քնոյթ կը թուի ունենալ: Ըսուած է որ Լեբէդ պատրաստած է չէչէն անկախապաշտներու հետ, որոնք իրեն խոստացած են 1500 մարտիկ ղրկել Մոսկուա որպէսզի իշխանութիւնը ձեռք առնէ, խաղաղութեան փոխարէն: Ըստ Կուլիկովի խաղաղութեան այդ համաձայնագիրը «բարձր դաւաճանութեան» համաձայնագիր մըն էր: Յարդ, Լեբէդ յաջողած էր իր դասը չսիրել երբ կը յաջողէր տեսնուիլ Ելցինի հետ: Այս անգամ, հակառակորդ խմբակը արագ չարժած է եւ յաջողած է հո՛ն, ուր ինք չէր յաջողած Սպոտոռոչին, երբ Ելցինէն պահանջած էր Ներքին նախարարին պաշտօնազրկումը:

Մորքին մէջ, չատ կը պատահի որ մարդիկ հաչիւները ընեն, բայց անոնք սխալ կ'ելլեն: Այս հեռացումը կրնայ, ընդհակառակն՝ նպաստել Լեբէդի նախագահական աթոռի իր ճամբուն վրայ: Ինք, որ երկրորդ դիրքի վրայ հասաւ Ցունիսի նախագահական ընտրութեան, չատ ժողովրդական դէմք մըն է եւ հիմա, նաեւ զոհի եւ մարախրոսի դերին մէջ է:

Լեբէդ, իր այդ յաջողութենէն ի վեր, կը խանդարէ: Ինք չուզեր որ պինուորականները քաղաքականութեամբ զբաղին, անհրաժեշտ կը դանէ Չէչէնիոյ անկախութիւնը, կ'ուզէ պայքարիլ կաչառակերութեան դէմ եւ մաֆիաներին: Այս ամբողջը պատճառ են անշուշտ որ հեռացուի: Ինք հանդարտութեան կոչ ըրաւ իր զօրքերուն, որոնք կ'ուզէին Մոսկուա գալ եւ զինք պաշտպանել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 17-Ի հանրային սպասարկութեան պաշտօնեաներու գործադուլը չունեցաւ 1995 Դեկտեմբերի գործադուլներու տարողութիւնը: Ինչ կը վերաբերի երթեւեկին մանաւանդ, չարժումը մեծ ծաւալ չունէր: Փարիզի մէջ մետրոյի եւ հանրակառքերու երթեւեկը ապահովուած էր 80% համեմատութեամբ: Տարբեր էր երկաթուղիի պարագան, ըստ գիծերու: Գալով ցոյցերուն, անոնք բաւական բազմամարդ էին Փարիզ եւ գաւառի գրեթէ բոլոր քաղաքները: Փարիզի մէջ, ցոյցին գլուխը միջադէպեր ալ եղան, երբ ժամանեց Սէ-էֆ-Տէ-Թէ-ի պարագլուխը՝ Նիքոլ Նոթա որ սուլոցներով եւ հրմշտուքներով ընդունուեցաւ: Իր թիկնապահներէն զատ, Սէ-ժէ-Թէ-ն ալ ստիպուեցաւ պաշտպանել զինք: Կը մեղադրուի որովհետեւ հաւանութիւն տուած է ժիւփէի ծրագրին ընկերային ապահովութեան վերաբերեալ: Փարիզի ցոյցը սկսած էր Ռեփիւպլիքի հրապարակը ժամը 10-ին եւ սկսած էր ցրուիլ Սէն Թ'Օկիւթէն ժամը 18-ի չուրջ: Մանակցողներու թիւը 30-էն 50 հազար կը նկատուի (մօտ՝ 100 հազար կը ղրէ Իւմանիթէ): Գաւառի թաղօրներն ալ բաւական բազմանդամ եղած են.– Մարսէյլ 40 հազար ըստ կազմակերպիչներուն (20 հազար՝ ոստիկանութեան), Թուլուզ 30·000 (12·000), Պորտօ 25·000 (11·500), Նանթ 25·000 (14·000), Լօրիան 20·000 (10·000), Ռուան 20·000 (10·000), Լիլ 15·000 (10·000), Կրընոպլը 15·000 (7·000), Նիս 10·000 (5·000), Լիոն 15·000 (7·000) եւն. եւն.: Սէ-ժէ-Թէ-ն նոր չարժում մը որոշած է Նոյեմբեր 14-ի համար: Գործադուլին մասնակցեցան նաեւ բժիշկները: Ընդհանուր ձեւով, պաշտօնատարներու գործադուլի մասնակցութեան համեմատութիւնը 32% կը նկատուի:

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ Էֆ-Էլ-Էն-Սէ պատմական ճիւղը խոստ ապառնալիք մը ըրաւ Թիւիէի, իրրեւ հետեւանք դատական տեղեկատուութեան մը որ բացուած է անցեալ Ցունուարին տեղի ունեցած համախմբումին մասին: Հոն հաւաքուած էին քանի մը հարիւր զինեալ եւ դէմքերը ծածկուած Գորսիքացիներ: Էֆ-Էլ-Էն-Սէ-ն զեկոյցին մէջ կը զգուշացնէ Թիւիէին «փիզիքական մաքրագործման որեւէ փորձի դէմ», այլապէս հակազդեցութիւնը «անեղեւակայելի տարողութիւն» կ'ունենայ: Նաեւ Հոկտ. 17-ին, զորսիքական չարժումը տէր եղած էր Նիմի մէջ զորձուած երկու ոճրափորձերու՝ Տուրքերու եւ Աղդարութեան չէնքերուն դէմ:

Ժ. ՇԻՐԱՔ Մերձաւոր արեւելեան չորջապտոյտի մը ձեռնարկեց Հոկտ. 18-էն: Առաջին նախարարը՝ Հերվէ տը Շառէթ պիտի չընկերանայ նախագահին Իսրայէլ, որովհետեւ Իսրայէլի իշխանութիւնները ընդդիմացած են Ֆրանսայի Արաբական նախարարին այցելութեան ՊԱԿ-ի կեդրոնավայրը՝ Արեւելքի Տունը, արեւելեան-Երուսաղէմ: Իր տեղը, Աղղայնապահութեան ենթանախարարը այցելութիւն մը պիտի տայ Պաղեստինցիներուն: Այս ամբողջը ցոյց կու տայ նաեւ թէ Ֆրանսա բաւական դժուարութեամբ կրնայ դործադրել «արաբական իր քաղաքականութիւնը»: Շիրաք կ'այցելէ նաեւ Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Թանսու Չիլլէր յայտարարած է.– «Եթէ Եւրոպական Միութեան երկիրները չարունակեն Թուրքիան դուրս ձգել մարդկային իրաւանց խախտումներու պատճառաւ, ատիկա մէկ բան կրնայ նշանակել... պէտք է իրենք զիրենք քրիստոնեաներու ակումբ մը հռչակեն: Ատիկա պիտի նշանակէ նաեւ Եւրոպայի համար որ մշակութային եւ կրօնական պատեր կը բարձրացնէ, ինչ որ կը վտանգէ համաչխարհային խաղաղութիւնը»:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Ազդային ժողովի նախագահ ընտրուած է Բաքուի Համալսարանին տեսուչ եւ «Նոր Ադրբէջան» կուսակցութեան փոխ – նախագահ Մուրթուզ Ալասկերով, Քուէարկութեան ներկայ 113 եւ բեսփոխաններէն 102-ը իրեն լ նպաստ տուած են: Ազդային ժողովին նախորդ նախագահը պարտաւորուած էր հրաժարելու երբ քննադատած էր իշխանութեան վարած քաղաքականութիւնը: «Նոր Ադրբէջան» կուսակցութեան ղեկավարն է Հանրապետութեան նախագահ Հ. Ալիեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

«ՉԷՉԷՆԻԱՆ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՑ»

Հաստատումը կը պատկանի չէչէն ղեկավար Ճ. Դուդայեւի յաջորդին՝ Զ. Իանդարբիեւի: Ռուսական Թերթի մը տրուած հարցազրոյցի մը մէջ ան կ'ըսէ թէ երկիրը 1991-էն ի վեր անկախ է եւ Օգոստոս 31-ին ղօրավար Լեբէդի հետ ստորագրուած Խասաւիւրտի համաձայնագիրը այս իրողութիւնը հաստատած է միայն, հակառակ հոն ըսուածին թէ կարգավիճակի խնդիրը պիտի կարգաւորուի մինչեւ 2001-ին: Այդ համաձայնութիւնը ստորագրած են որովհետեւ Ռուսաստան հետ հաստարակաց չահեր ունին որոնք կը վերաբերին նաեւ աշխարհաքաղաքական մարդին: Կարեւոր կը նկատէ հիւսիսային Կովկասի ապահովութեան հարցը. խեղամիտ ոչ մէկ պետութիւն կ'ընտրէ ինքնաքանդումի ճամբան, իրենք չեն անտեսեր Ռուսաստանի հետ համակեցութեան տարիներուն ձեռք ձգուածները: Կ'ուզէին ՀԱՊ-ի անդամակցիլ, բայց ատիկա կախում ունի Ռուսաստանէն ու ան այս առիթով կրնայ ցոյց տալ թէ ի՛նչ աստիճանի ժողովրդավար է: Եթէ Մոսկուա փոխադարձ դործակցութիւն տանիլ ընդունի, իրենք կը համաձայնին: Սակայն Իանդարբիեւ կ'աւելցնէ թէ Ռուսերը մէկայն իրենց չահերուն ուղղութեամբ կը դործեն, ինչ որ միչտ հաւանական կ'ընէ ճակատումի վտանգը:

Զէչէն ղեկավարը պատասխանելով այն հարցումին թէ երկիրը ի՛նչ օրինակ պիտի ունենայ, քանի որ իրենց պատժական օրէնքը չարիայի տարբեր կը պատնակէ մինչդեռ Դուդայեւի օրով ընդունուած Սահմանադրութիւնը պետութիւնը կը սահմանէ «ժողովրդավար ու լաիք», կ'ըսէ թէ ինք համամիտ չէ պետութիւնները լաիք եւ կրօնական խմբաւորումներու բաժնելու: Կրօնական չահարկումները կ'ըլլան քաղաքագէտներու կողմէ, հասնելու համար որոշակի թիրախներու: Ինչ կը վերաբերի պատժական օրէնքին, ան պատրաստուած է Ճ. Դուդայեւի օրով:

Զէչէնիոյ Սահմանադրութեան համաձայն ինք կը ներկայացնէ դործադիր իշխանութիւնը: Թէ՛ կառավարութեան եւ թէ դինեալ ուժերու պետն է: Մոսկուայի հետ հոկտեմբերեան բանակցութիւններուն պատերազմին վնասները եւ անոնց հատուցումը օրակարգի նիւթ կ'ըլլան: Զէչէնները կը պահանջեն որ վճարում մը կատարուի իւրաքանչիւր զոհի համար: Իրենց յարմար դատած դումարը 100 հազար տոլար է զոհերու ամէն մէկ ընտանիքի համար: Ատիկա վճարելու պարտաւորութիւնը եթէ չունի Ռուսաստան, չի կրնար Զէչէնիոյ քարիւղին վաճառքէն բան յուսալ, քանի որ այդ քարիւղը Զէչէններու կը պատկանի:

Իանդարբիեւ կը վստահեցնէ թէ երկրին մինչեւ յեւին անկիւնը իրենց հակակշռին ենթակայ է, թէեւ չեն փոխած վարչական բոլոր պատասխանատուները. ատիկա թէեւ չի նշանակեր թէ ռուսամէտ ղեկավարներ կրնան օր մը իշխանութեան դալու յոյս ունենալ: Այդ տիպարները ոնց գլխաւորն է Զաւդայեւ, պիտի դատուին պատերազմային ոճիրի, հայրենիքին դաւաճանութեան ամբաստանութեամբ:

Զէչէնիոյ նախկին ղեկավար Ճ. Դուդայեւի սպանութենէն մէկոյց մը ետք տարաձայնութիւններ չընցան թէ մեռած չէ, ծանրօրէն վիրաւոր է ու կը դարմանուի, եւայլն: Իանդարբիեւ կը հերքէ այդ տարաձայնութիւնները. կ'ըսէ թէ անոնք ստեղծուած էին քօղարկելու համար ռուս դաղտնի սպասարկութիւններու դարհուրելի ոճիրները: Թէեւ կ'աւելցնէ թէ չեն կրցած կատարեալ ձեւով ցոյց տալ անոնց ահաւոր քնոյթը: Կը խորհի որ արբանեակային իրենց հեռաձայնին կարգանիչները Ամերիկացիները տուած են Ռուսերուն, քանի որ իրենք ամերիկեան արբանեակով մը կ'ապահովէին հեռահաղորդակցութիւնը:

Զէչէններու ամէն մէկը զէնք մը ունի. տուր մէկ տարօրինակ ոչինչ կը տեսնէ Իանդարբիեւ. զէնքը կուդայ պատմական աւանդութենէ մը: Միայն թէ իրենք արձանադիր պիտի հաստատեն, որպէսզի ամէն զէնք կրող որեւ պատասխանատուութեան ալ տէր ըլլայ: Ինք գիտակից է որ Ռուսերը միչտ պիտի չանան ընդհարում-ներ հրահրել: Գիտէ նաեւ թէ ծրագիր ունին զինքը նախագահի աթոռէն զրկելու: Բայց չատ մտահոգ չէ. ազդային ղեկավարները չեն պակսիր. եթէ ինք մեկնի, ուրիշ մը կ'առնէ տեղը:

Ան նաեւ բանաստեղծ է. կը զրէ չէչէներէն ու ռուսերէն: Իր տողերը մեծ մասով կը չօշափեն մարդկութեան պատկանող ընդհանուր արժէքներ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 17 / 18)

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Ա. Նորվեկիա կատարած իր այցելութենէն Էջմիածին վերադարձած է Հոկտեմբեր 16-ին:

***

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՍԵՄԻՆԱՐ

Հայաստանի Սահմանադրական Դատարանի եւ Եւրոպայի Խորհուրդի «Ժողովրդավարութիւն օրէնքի միջոցով» յանձնաժողովին նախաձեռնութեամբ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է «Սահմանադրական վերահսկողութիւնը եւ ժողովրդավարական գործընթացները նորանկախ երկիրներու մէջ» թեմայով երկօրեայ սեմինարը, որուն մասնակցած են Ֆրանսայի, Հունգարիոյ, Փորթուկալի, Սպանիոյ, Ռուսաստանի, Ղազախստանի եւ Վրաստանի ներկայացուցիչները: Բացման խօսքը արտասանած է Հայաստանի Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գ. Ցարութիւնեան, որ ընդգծած է այս ձեռնարկին կարեւորութիւնը:

***

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ
ԿԱՐԵՒՈՐԱԳՈՅՆ
ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Միացեալ – Նահանգներու կառավարութիւնը տրամադրած է Հայաստանի ուղղուած իր ամէնէն ծաւալուն բժշկական օժանդակութիւնը, որ կը պարունակէ 240 արկղ բժշկական սարքաւորում եւ այլ նիւթեր: Անոնք կը բաշխուին Երեւանի ութ հիւանդանոցներուն:

ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ 10 ԹԻՒԵՐԸ

Հոկտեմբեր 18, ժամը 23-էն ի վեր, Ֆրանսայի հեռաձայնի բոլոր թիւերը 8-էն 10-ի անցան: Ըստ շրջաններու հարկ է աւելցնել թիւերու առջեւ.–

Իլ – Տը – Ֆրանս	01
Հիւսիս – Արեւմուտք	02
Հիւսիս – Արեւելք	03
Հարաւ – Արեւելք	04
Հարաւ – Արեւմուտք	05

16-ը կը ջնջուի եւ արտասահմանի 19-ը կը փոխարինուի 00-ով:

ՄԱՍՆԱԿԻՑ ԽՈՍՔԵՐ ՊԱՏՄՎԱԾՔՈՎ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՆԱԽԱՎԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

ՀՈՂՈՍԻՑ ՄԻՆՉԵՎ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

ՆԱԽԱՎԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԱՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ ՍՊԱՍ ՄԱՐԴԱՐԵՆԻՆ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԱՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ ՍՊԱՍ ՄԱՐԴԱՐԵՆԻՆ

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹՅ

դրլոս հռոմէական առաջին զաւառը եղած է, ուրկէ առացած է իր անունը: Սկիզբը տարածուած է Ֆրանսայի հարաւային ամբողջ տարածքին վրայ, Ալպեան լեռներէն մինչեւ Փիրենեան լեռնաշղթան: Սակայն Հռոմի անկումէն ետք տարբեր ուժեր փորձած են տիրել անոր. Ֆրանքները, հաղարացիները (ապագէն) եւ աստառպետները: Այնուհետեւ չրջանը բաժնուած է Ֆրանսայի թագաւորութեան եւ պապական իշխանութեան միջեւ: Կռուախնճոյր մը եղած ըլլալով՝ անոր սահմանները տեւաբար փոխուած են:

Ֆրանսական յեղափոխութեան ժամանակներուն, 18–րդ դարու վերջերը, Ֆրանսա բաժնուած է վարչական բազմաթիւ ենթաչրջաններու: Փրովանսը նեռանուած է այս ենթաչրջաններէն 5–ին մէջ, հետեւաբար դադրած է դոյութիւն ունենալէ, բացի զգացական տեսակէտէն: Կացութիւնը աւելի եւս բարդացած է 1960–ական տարիներուն, երբ բոլոր ենթաչրջանները համախմբուած են 22 չրջաններու մէջ: Փրովանսը մաս կազմած է Փրովանս – Ալփ – Քոթ տ'Ազիւր չրջանին: Այս դասաւորումը պարագայական կերպով կատարուած է եւ մինչեւ այսօր վիճարանութեանց նիւթ է: Օրինակ, նիսի բնակիչները բնաւ ուրախ չեն, որ մաս կը կազմեն չրջանի մը, որուն մայրաքաղաքը Մարսէյլն է:

Ընդհանրապէս Փրովանսի մասին կը խօսուի իբրեւ անջատ ամբողջութիւն մը: Սակայն այդպէս չէ: Շատեր կը կարծեն, որ նիսը Փրովանսի մաս կը կազմէ, իսկ Արլը մէկ բաժինն է: Կարճ խօսքով, Փրովանսը աւելի գոյութիւն ունի մարդոց ուղեղին մէջ, քան թէ քարտէսին վրայ:

ԱՆՑԵԱԼԸ ԵՒ ՆԵՐԿԱՆ ՄԻԱՁՈՒԼՈՒԱԾ

Սակայն եթէ դարերու տուայտանքը Փրովանսի կտակած է խառնափնթոր ուրուագիծ մը, միւս կողմէ, առնուազն անոր ներքաշած է անցեալի հարուստ դիմագիծութիւն մը: Գրեթէ ամէն տեղ կարելի է ականատես ըլլալ անցեալի եւ ներկայի ներդաշնակ միաձուլումին: Օրանժի ամփիթատրոնի քարէ նստարաններուն վրայ նստած կարելի է օփերա դիտել: Արլի Փլաս տիւ Ֆորում արձարանին մէջ կարելի է դասէթ մը սուրճի չուրջ վայելել այնպիսի հրաչալի տեսարան մը, որ գրեթէ անփոփոխ մնացած է այն օրէն, երբ մէկ դար առաջ Հոլանտացի Վան Կոկը գեղանկարած է զայն: Կարելի է նաեւ նմել սալայատակ ծառուղիներէն եւ ողղուիլ համերգ մը ունկնդրելու դաշտի մը մէջ, ուր չուրջ 2000 տարի առաջ սուպերամարեիկներ կը մարտնչէին, երբ Արլը Հռոմէական կայսրութեան յառաջդիմ քաղաքներէն էր:

Շրջանին յաճախ արհնալի պատմութեան ամէնէն ցայտուն յիշեցումները հանդարտ հրաշագեղ բլուրներու տեսարժան գիւղերն են, ինչպէս՝ Լէ Զօ, կարտ, Պոնէօ, Ռուսիյոն, Մեներպ եւ

ԼՐԱՓԱՐ ՏԵՂԵԿԱՏՒ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԵՐ ՇՈՒԿԻՏԻ ՄԷՋ

Սթոքհոլմի եւ Ուփսալայի Հայ Օգնութեան Մխիթարեանները եւ Սթոքհոլմի ՄԱԿ–ի Միւթիւնը Հոկտեմբեր 28 – 30–ին համերդէ ու ցուցահանդէսէ բաղկացած օրեր կազմակերպած են նշելու համար Հայ մշակոյթի տօնը:

Հայ երգահաններու գործերով հանդէս կուգան Անի Ղազարեան (դաշնակ), Գուրնիլա Ճոն Բահր (սրինդ), Արթիւր Ահարոնեան (դաշնակ), Անի Բաթիկեան (ջութակ), Սթոքհոլմի մէջ Հոկտեմբեր 28, ժամը 19–ին ABF սրահը, Sveavägen 41, Ուփսալայի մէջ Հոկտեմբեր 29 ժամը 19–ին Missionskyrkan: Նոյն օրը նոյն քաղաքին մէջ Upplandsmuseum բացումը կը կատարուի ցուցահանդէսի մը:

Մուսքիէ – Սէնք – Մարի, որոնք կը տիրապետեն կեղրոնական եւ հիւսիսային Փրովանսի գաւիթակի բլուրներուն: Միջնադարուն, երբ տեղւոյն մեծատուները պատերազմներ կը մղէին հարաւային – Ֆրանսայի տարածքին, այս դիւղերը կը կառուցէին պաշտպանական եւ ապահովական նպատակներով: Գլխապտոյտ պատճառող դահավէժ անդունդներու եզրին, ամէնէն անհատնում դեհիններու վրայ, խիտ կեղրովի խոնուած եւ իրարու փարած այս դիւղերը յաւիտեան ձգտած են հեռու պահել արտաքին աշխարհը: Դարեր չարունակ յաջողած են: Սակայն 1960–ական տարիներէն ի վեր հեղհեղ կը նուաճուին նոր տեսակի ներխուժողներով, որոնք նուազ վայրագ են, բայց՝ աւելի անխնայ. զբօսաչրջիկներու «բանակները» երբեմն պատերազմող բանակներ դնելու տենդով «կը զբաւեն» ամբողջ չուրկայ մը, մինչ դիւղացիք կը ստիպուին երկար սպասել իրենց անհրաժեշտ մէկ ապրանքը ձեռք ձգելու համար:

Այսուհանդերձ, զբօսաչրջիկութեան եւ զանակէն դուրս Փրովանսի մեծ մասը կ'ընկղմի անխռով անդորրութեան մէջ: Խաղաղութիւնը ծայր կուտայ ամէն Սեպտեմբերի, երբ տեղացիք զարձեալ կը սկսին իրարու հանդիպիլ փողոցներուն մէջ, խօսակցիլ արձարաններու սեղաններուն չուրջ եւ իրենց գոյութիւնը վերդտալ իբրեւ հաւաքականութիւն:

Այդ ժամանակ ամառուան հեղձուցիչ տաքը եւս անհետացած կ'ըլլայ, եւ բնութիւնը «կը հագնի» ոսկեայ քնքշութեամբ գոյն մը: Եթէ հարց տրուի Փրովանսցիին, թէ ի՞նչը գինք կը կապէ Ֆրանսայի այս զառորոշ վայրին, ան իր բնորոշ ազնուութեամբ եւ համբերութեամբ կը պատասխանէ. «Որովհետեւ հոս ծնած եմ, եւ ասիկա իմ հողս է, որովհետեւ Փրովանսն է, եւ որովհետեւ մնացեալ բոլոր վայրերը Փրովանս չեն»:

Գաղեց՝

«Ազդակ» Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ–ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՈԼԻՈՄԻԵԼԻԹԻ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ

Հայաստանի բժիշկները վճռած են, ԻՒՆԻՍԷՖ–ի եւ ՄԱԿ–ի մանկական Հիմնարկի եւ Առողջապահութեան համաշխարհային Հիմնարկի ալ աջակցութեամբ, վոլիոմիելիթի սպառնալիքը ի սպառ չընջել Հայաստանէն: «Մինչեւ 2000 թուականը աշխարհն առանց փոլիոմիելիթի» միջազգային ծրագրին չրջանակներուն մէջ կը չարունակուի երախաներու անցնալ տարի սկսած զանգուածային պատուաստումը: Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան պլխաւոր համաճարակարան Շ. Ղազարեանի համաձայն եթէ անցեալ տարուան վերջին ինը ամիսներուն արձանագրուած էր փոլիոմիելիթի միայն մէկ պարագայ, այս տարի ոչ մէկ հիւանդ արձանագրուած է:

***

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՅՈՐԴԻՆ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 9–ին տեղի ունեցած է Ֆրանսայի զինուորական կյորդ, օդային ուժերու փոխ – զնդապետ Ռոլան Ֆորսէի հաւատարմագրութիւնը Հայաստանի մէջ: Պաշտպանութեան փոխ – նախարար Վահան Շիրխանեանի կողմէ անոր ընդունման ընթացքին քննարկուած են «Համագործակցութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին չրջանակներուն մէջ Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ ռազմական բնագաւառէն ներս յետագայ գործունէութեան հարցեր:

***

ՍԵՒԱՆԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՄԱԿ–ի զարգացման ծրագրի եւ Հայաստանի Ինապահովութեան եւ Ընդերքի նախարարութեան նախաձեռնութեամբ Հոկտեմբեր 13 – 16–ին Սեւանի չրջանը տեղի ունեցաւ միջազգային համագումար մը, որու ընթացքին փորձագէտներ քննարկեցին Սեւանայ լիճին սպառնացող վտանգները եւ կարելի լուծումները: ՄԱԿ–ի զարգացման ծրագիրը 46·500 տոլար տրամադրած է այս համագումարին կազմակերպման:

***

ԻՐԱՑԱՏՈՒԿ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վանաձորի չրջանի հինգյարկանի բնակելի չէնքի մը հիմերը, որոնք վնասուած էին երկրաչարժէն, մասամբ փոխարինուած եւ ամբողջութեամբ ամրացուած են ռեհինէ չենարաններով, որոնք կը տոկան հողային ցնցումներու, Այս աշխատանքներուն ուչադրաւ երեւոյթը այն է որ այս ամբողջը կատարուած է առանց բնակիչները տեղափոխելու, ինչ որ աննախադէպ է համաշխարհային չափանիշով: Նորարարական այս աշխատանքը հետաքրքրութիւն առթած է միջազգային ասպարէզի մէջ:

ԻՐԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՃԸ ԵՒ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Իրանի իշխանութիւնները կարելի ամէն միջոց կը ղէմեն պակսեցնելու համար բնակչութեան աճը. արդարեւ, 1979–էն այսօր 35–էն 60 միլիոնի բարձրացած է անոր թիւը: Իսլամական յեղափոխութեան առաջին տարիներուն կարեւոր էր քաղաքացիներու մեծ թիւը, քանի որ նոր կառավարութիւնը կը կարծէր որ առով կարելի կ'ըլլայ պահպանել յեղափոխութիւնը: Այնքան որ ամուսնութեան տարիքը 9–ի իջած էր ու ամէն միջոցներով Իրան ցիները կը քաջալերուէին քազմածնութեան: Աւտր արդիւնքը այն եղաւ որ բնակչութեան 45%–ը կազմեցին 17 տարեկանէն պզտիկները:

Սակայն 80–ական թուականներու աարին մօտ բնակարանի, ուսուցումի, գործի մարզերուն մէջ մեծ ղժուարութիւններու հանդիպելով ու կրելով նաեւ Ամերիկացիներու տնտեսական պատիժներուն հետեւանքները, դեկավարութիւնը յետքայլի ղէմեց: Այսօր Իրան ծընունդները հակակչռելու ամէնէն խիստ միջոցները կիրարկող երկիրներէն մէկն է· ամուսնութեան արտօնութիւն ձեռք ձգելու համար անհրաժեշտ է ընտանեկան ծրագրաւորումի դասընթացքի հետեւիլ: Փոխուած է տրուած պատգամն ալ· բազմամանութեան կոչերուն տեղ կ'ըսուի որ կարեւորը ոչ թէ քանակը, այլ որակը բարձրացնել է մահմետականներու: Անոնք պէտք է առողջ, լաւ կրթութեան մը տէր ու զարգացած անձեր ըլլան: Երկրին կրօնական մեծաւորը կը բացատրէ թէ եթէ այդ ուղղութեամբ չքարոզեն, անտեսական, կրթական, առողջական ու մշակոյթի մարզերուն մէջ մեծ հարցեր պիտի ունենան:

Այս հեռապատկերէն զատ ղեմահոսքի արագ թափը, աշխատաւարձերու անբաւարարութիւնը ինքնին պատճառ է որ Իրանցիները նուազ թիւով զաւակ ունենան: Այսուհանդերձ, ամէն մարդ հետաքրքիր ալ էր դիտնալու թէ կրօնական պատասխանատուները կը վաւերացնէ՞ն զաւակ ունենալու ղժկամութիւնը: Այսօր այդ հարցը հարթուած է, քանի որ զաւակ չունենալու կոչերը կուգան նոյն այդ պատասխանատուներէն:

Այս հանդրուանին հասնիլ դիւրին չեղաւ անշուշտ· ընդդիմադիրներ միշտ կը յիշեցնէին մարգարէին նչումներ ուր ան կը հակառակէր ծնունդներու հակակչռին· չէ՞ որ ան օր մը ըսած էր թէ հպարտ էր անոնցմով որոնք բազմաթիւ զաւակներու հայր էին: Ծնունդներու համեմատութիւնը հակակչռելու կղզմնակիցները կը բացատրէին թէ առիկա կը բօնքին առաջին չրջանին յատուկ կեցուածքն էր երբ հետեւորդներու թիւը փոքր էր ու հակնալի էր մարգարէին կեցուածքը:

Թէր ու դէմ կարծիքներու բախումը զգալծնակէտին հասաւ երբ վերջ տրուեցաւ չորրորդ զաւակներու տրուած նպաստին եւ պարէնի կտրօններուն:

Պատասխանատուներուն համար կարեւորը այն է որ ծնունդներու համեմատութիւնը լուրջ նուազում արձանագրած է, թէեւ գեղջկական չրջաններու մէջ ընտանիքները միշտ հակում ունին չատ զաւակ ունենալու: Եւ ինչ որ ալ ըլլան չանքերը, որոչ է որ Իրան յաջորդ դարուն մուտք կը գործէ հարիւր միլիոնի հասած բնակչութեամբ մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Անոնք որ հիմա Ազատամարտի խմբագրատան մէջ կը տեսնեն գիւրուկ, կարմրերես ու առոյգ Պ. Հրաչը, չեն կըրնար գաղափար մը ունենալ տասնըվեց տարի առաջուան Հրաչին վրայ: Ես երբ գինքը կրկին տեսայ 1908-ին Աղէքսանդրիոյ մէջ, ուր եկած էր Պօտրումի բանտէն, չկրցայ ճանչնալ, այնքան գիրցած էր:

Կարօ մոխրագոյն գգեստ մը կը կրէր, մինչահասակ, գիւրուկ, առոյգ ու կորովի երիտասարդ մը առիւծի գլխով: Հաստատուն ու զօրեղ բան մը կար իր վրայ որ հիացում ու համակրանք կ'ազդէր մինդպահայն: Կը կարծէի որ անուղղայ յեղափոխական մը պիտի մնար Արմէն Կարօն, բայց այժմ չատ բան փոխուած կը տեսնեմ իր մէջը: Կարինի նախկին մէկպուս Գարեգին Փաստրմաճեանը իր երկաթուղիներու ծրագիրներով ու նախարարութեան թեկնածութեամբ ա'լ բնաւ չի յիշեցներ Պանքայի հերոս Արմէն Կարօն եւ թերեւս ինքն ալ կ'ուզէ որ այդպէս ըլլայ:

Բայց ես, ի՛նչ մեղքս պահեմ, տասնըվեց տարի առաջուանինը աւելի կը սիրեմ: Երկաթուղիի ծրագիրներ չկային այն տաեն իր երեւակայութեանը մէջ, բայց հաւանօրէն կային իտէալական օգտակար արծուեթռիչ տատառնակներ:

Երկու գլխաւորներու ընկերացող միւս դաշնակցականները պակսեցեալ, գլխերնուն զարնուած կերպարանք մը ունէին, կարծես իրենց յանդուգն գործէն իրենք իսկ զարհուրեր էին: Աւջի օրուան դէպքերուն ազդեցութիւնը կը տեւէր եւ դեռ չէին գտած ինքզինքնին:

Երբ Պ. Մաքսիմոֆ եւ Պ. Ռուէ չոգենաւ էլան՝ անմիջապէս նաւապետը ուղեցին:

Երկու թարգմանները եւ նաւապետը քանի մը վայրկեան ցած ձայնով խօսակցեցան, յետոյ Պ. Մաքսիմոֆ բարձրաձայն ըսաւ, խօսքը նաւապետին ուղղելով:

– Թէեւ իրենց գէնքերը առինք վրաննուն՝ սակայն դուք ալ մէյ մը գլխաններն լուզարկել տուէ՛ք, որպէսզի բան մը պահած չըլլան գովերնին: Ուչադրութիւն ընելու է, աւազակ են ատոնք (ce sont des brigands):

Այս վերջին բառերը ցնցեցին Հրաչեան ու Արմէն Կարօն, որոնք առաջ նետուեցան եւ բարկութեամբ բողոքեցին իրենց եղած նախատինքին դէմ:

Այդ միջոցին նաւապետը արդէն հրամայ տուած էր նաւաստիներուն Մաքսիմոֆի պատուէրը կատարելու եւ նաւաստիները մօտեցած էին միւս յեղափոխականներուն եւ գրպանները կը խուզարկէին. անոնք հանդարտութեամբ թոյլ կու տային եւ խնդալով կ'ըսէին:

– Նայեցէ՛ք գիտցի մը անդամ չկայ գովերնիս, արդէն մեր գէնքերը առին:

Իրա՛ւ է որ երբ Արմէն կարօ «թող մի՛ տաք որ նային վրանիդ» գոչեց, ամէնքը մէկէն պատրաստուեցան գիմադրելու, բայց արդէն գործողութիւնը աւարտած էր:

Հրաչեայ եւ կարօ՝ բորբոքած՝ թարգմաններուն ըսին թէ այս նախատինքներէն ետքը չեն ուզեր չոգենաւը մնալ եւ կը նախընտրեն դուրս ելլել ու թուրքերուն ձեռքը իյնալ:

– Դեռ երկիկ ծունկի վրայ եկած մեզի կ'աղաչէիք եւ այսօր գէնքերնիս առնելէ ետքը կը նախատէք, գոչեց կարօ:

Մաքսիմոֆ չլսելու զարկաւ այս խօսքերը եւ սակայն ինքն ալ չատ զրդռուած կ'երեւար:

Ֆրանսական գեսպանատան թարգմանը Պ. Ռուէ յաջողեցաւ փակել միջադէպը: Նաւաստիները չխուզարկեցին երկու պետերուն գրպանները:

Թարգմանները մեկնելնուն պէս «Փռոնոս» չարունակեց իր ճամբան:

Ճաշէն յետոյ վեր ելայ տեսնելու համար օրուան հերոսները: Հրաչեան ու կարօն մէջտեղ չկային, երբորդ կարգի խցիկ մը տուած էին իրենց եւ կերակուրը չոգենաւէն կը մատակարարուէր, իսկ միւսները վերնայարկը կը մնային եւ նաւապետը հրահանգ տուած էր գիրենք տեղաւորել չոգենաւին յառիկին կողմը, որպէսզի, հետաքրքիր աչքերէ հեռու, կարենան հանգիստ ըլլալ· նոյնիսկ արգիլած էին իրենց ապիները պալ պալտիլ:

Երբ իրենց քով գացի՝ ճաշելու վրայ էին: Հիմա ուրախ դուարթ կը խնդային ու կ'ուտէին:

Իրենցմէ մին գիս ճանչցաւ եւ անունս տալով հրաւիրեց մօտերնին:

Հազիւ թէ քանի մը խօսք փոխանակած էինք, ահա նաւաստի մը եկաւ եւ հրաւիրեց գիս որ հեռանամ քովերնէն:

Կ'երեւայ որ թարգմաններուն որոչումով մասնաւոր հսկողութեան մը ենթարկուած պիտի մնայինք, մինչեւ որ բոլորովին հեռանայինք թրքական ջուրերէն: Նակին բոյները», «Խաղաղ գիշեր»ը եւ ու-

(Շար. 23)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Տօն Օծման եւ Աննուաճակոչութեան
Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
65–րդ Տարեդարձի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵՆԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ եւ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Թեմական Խորհուրդը

Մայր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

վարչական խորհուրդը

սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Աննուաճակոչութեան 65–րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կունենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27
Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագելու համար հրաւիրուած է՝
ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Առաջնորդ Արցախի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը
Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՋԵԱՆԻ

Պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ընէ Մայր եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ բարերարները. – Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պաղրճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռուժէ Չրպաշեանի, Ս. Ա. Գ. Գործուճեանի, Զորիկեան Եղբարց, Կարապիս Ճնկըտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աբգոյեան եղբարց եւ Հոյրերու, Սուրէն Ֆէսճեանի, Ս. Ա. Բարութեանի, Շարլ Կուտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան եղբարց, Աղուանի Ալաճեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճեանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղազէրեանի:

Պատարագի վերջաւորութեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Մայր եկեղեցւոյ

Հիմնադիր եւ Գլխաւոր Բարերար՝
Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաճեանի եւ Ասպետ Վահան Խորասանճեանի

Ծառայողներու՝
Մեսրոպ Քհնյ. Աւետեան, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Գէորգ Քհնյ. Նիգամեան, Գալուստ Քհնյ. Տէր-Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ. Աբէլեան, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեան, Խոսրով Քհնյ. Ասատուրեան, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, Բարգէն Քհնյ. Ալաճեան, Ներսէս Քհնյ. Կատարիճեան, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ. Մխճեան, Սահակ Քհնյ. Շամլեան, Պասկ Քհնյ. Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեան, Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան:

Սարկաւագներու եւ սպասաւորներու՝
Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաճեան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Յուսիկ Կարակէօզեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյհան, Բարսեղ Մաշոյեան:

Կառավարիչներու՝
Օննիկ Հայկազեան, Ատրինէ Սիմիքեան, Միքայէլ եւ Մարգրիտ Փափազեան, Սիլվարդ Աբէշեան եւ Եսայի Պոյաճեան:

Բարեբարիներու՝
Արծրունի Չրպաշեան, Օննիկ Հայկազեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսանեան, Լոռան եւ Մատլէն Էօքսիւզեան, Յարութիւն Քէչեան, Առաճել Առաճելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկեան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոնեան, Ասատուր և Օլկա Մեսճեան, Մկրտիչ Աբգոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Եավէր, Ասատուր Հոլոբիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղիշէ Փափազեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուղլաճեան, Ռուբէն Տէր-Խաչատուրեան, Սահակ-Վարսէն Մանուկեան, Նուարդ Հացագործեան, Գէորգ Գալայճեան, Միհրան Հացագործեան, Յովհաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստեփան Ժ. Զ. Վարդերեսեան, Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր-Պօղոսեան, Պօղոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայապալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ճիէրճեան, Նուրհան Փրէնկեան, Վարուժան Պոզաճեան, Սիրուն եւ Նեւրիկ Միւզիճեան:

*
**

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Չրպաշեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ձանձնախումբը տարեդարձի ճաշ մը կը կազմակերպէ
նախագահութեան ներքեւ
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Մալաճեանի
(Հանրի Վէրնէօյ)

LE GROUPE EDOUARD DERIKLIAN
organise

un CONCERT EXCEPTIONNEL

Vendredi 25 Octobre à 21 heures

Cathédrale
St-Sauveur d'Aix-en-Provence
34, Place des Martyrs de la Résistance

Programme :

- JEAN TER-MERGUERIAN (*violon*)
  EVELYNE PEYRE (*piano*)
  œuvres de Schubert, Ysaye, Komitas, Brahms.
- CHORALE SAHAK-MESROP
  Direction KHATCHIG YILMAZIAN
  Piano JULIETTE YILMAZIAN.
  œuvres de *Komitas, Haroutunian, Avédissian, Verdi.*

Avec le soutien de l'*Action Santé Arménie-France*

P.A.F. : 80 F. Etudiants : 50 F.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ԹԱՏՐՈՆ

«La Belle Mère d'Erevan»

Բեմադրութիւն՝
ՆԱՐԵԿ ՏՈԽՐԵԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 20,
ժամը 17·30-ին
Salle Cortot
78, rue Cardinet, Paris 17e
—— Métro: Malesherbes ——

Réservations :
Tél.: 48 78 76 88 / 42 29 10 24

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանառութ	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵԻ ՄԻԿ ՓԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

65ème ANNIVERSAIRE DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE DE MARSEILLE

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

Du 18 au 28 Octobre

PROGRAMME

- **Du 18 au 28 Octobre**
  EXPOSITION VENTE DE DESSINS d'HOVIV
  «LE RIRE ARMENIEN»
  Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
  salle Varoujan Bozadjian

- **Mardi 22 Octobre à 20 heures 45**
  «LES MONASTERES DANS L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ET LEUR ROLE AUJOURD'HUI»
  par KERAM KEVONIAN
  Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
  salle Ardzrouni Tcherpachian

— entrée libre —

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօհնութիւնը եւ Հինութեան 21-րդ տարեդարձը՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

Sous la présidence de René Rouquet, Sénateur-Maire d'Alfortville

— 1976-1996 —

20e Anniversaire de la Maison de la Culture Arménienne

du 11 au 19 Octobre

Samedi 19 Octobre — 20h — Salle des Fêtes

- **DINER DE CLOTURE**
  Animation tzigane par **Les Ballets Gayané**
  Seconde partie : soirée dansante avec les **D.J. Souren** et **Raffi.**

Renseignements et réservations :
Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville : 9, rue de Madrid
Tél. : **43 76 55 89** 94140 Alfortville

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԳԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆԳՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթալոկ

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 22
MARDI
22 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.967 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.967

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԻՄՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ

Ընդդիմութիւնը կազմող հինգ միաւորները (ԱԺՄ, ԱԻՄ, Արցախ-Հայաստան, Հայաստանի Դեմոկրատ Կուսակցութիւն, Հ.Յ.Դ.) յայտարարութիւն մը հրապարակած են որու մէջ, նախ ակնարկ մը կը նետեն վերջին չրջանի իրաւարձութեանց, հաստատելու համար որ Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ իր չրջապատը կ'արհամարհեն ժողովուրդի կամքը կեղծելով Սեպտեմբեր 22-ի նախագահական ընտրութիւններու արդիւնքները: Յայտարարութիւնը ստորագրողները՝ Վազգէն Մանուկեան, Պարսյր Հայրիկեան, Լենոէր Աղալովեան, Արամ Սարգսեան եւ Ռուբէն Յակոբեան կը չեշտեն որ երկիրը ամրողջովին հրաժարած է ժողովրդավարութենէն քանի որ իշխանութիւնը չընտրուիր ժողովուրդի քուէով: Չեն բացառեր Սահմանադրական Դատարան դիմել ընտրութիւններու արդիւնքներու կապակցութեամբ: Այդ դիմումը կատարուած է:

*
**

Վերոյիչեալ ընդդիմութեան ծրագրած հանրահաւաքը տեղի չէ կրցած ունենալ Ուրբաթ օր, երեւանի քաղաքապետութեան արգելքով: Ան կը պատճառաբանէ որ դիմումը ուշ եղած է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 18/21)

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Հոկտեմբեր 17-ին, նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան ընդունած է Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան երկիրներու Ներքին նախարարներու հանդիպում մին մասնակցողները: Նախագահը անգամ մը եւս անդրադառնալէ ետք այս հանդիպումին նիւթին՝ յանցագործութեան, խօսքը փոխանցած է Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի, որ կատարած է աշխատանքներուն տեղեկատուութիւնը: Ռուլկարիա, Յունաստան, Մոլդովա, Ռուսաստան, Ռումանիա, Ադրբեջան, Ուկրանիա, Թուրքիա եւ Եգիպտոս պատիւրակները ղրկած էին այս հանդիպումին:

*
**

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան Հոկտեմբեր 17-ին ընդունած եւ խորհրդակցական ղրոյց մը ունեցած է Հայաստանի Յանրապետութեան Ազգային Ժողովի նախագահ Յարութիւն Կարապետեանի եւ ժողովրդավարական, կուսակցութեան ղեկավարները Պետրոս Քացախեան ու Վարդան Պետրոսեանի հետ:

*
**

ԺԱՄԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ժամի գօտիներու միջազգային համակարգին համապատասխանելու մտահոգութեամբ, հետեւեալ ձեւով սահմանուած են Հայաստանի ժամի փոփոխութիւնները. – Ամէն տարի Հոկտեմբերի վերջին կիրակին ժամը 3-ին սլաքները 1 ժամ ետ կը տարուին, իսկ Մարտի վերջին կիրակին, ժամը 2-ին՝ մէկ ժամ առաջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ Ո՛Չ Կ'ԸՍԷ ՇԻՐԱՔԻ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ՇԻՐԱՔ ԱՅՈ՛ Կ'ԸՍԷ ՓՆԷՍԷԹԻ ՊԱՀԱՆՋԻՆ

Նախագահ Շիրաք չատ ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Դամասկոս, ուր նախագահ Ասատ մեծարեց Ֆրանսայի յատակ քաղաքականութիւնը: Յարդ երկու երկիրներու միջեւ զոյութիւն ունեցող առկախ հարցերը (Սուրիոյ պարտքը) հարթուեցան եւ սիրալիր յարաբերութիւնները տեղ գտան: Շիրաք կ'ուղէ որ Ֆրանսա, աւելի ճիշդ՝ Եւրոպա դուրս չմնայ Մերձաւոր-Արեւելքի քաղաքական բեմէն եւ դնահատելով հանդերձ Միացեալ-Նահանգներու դերը, Իսրայէլի եւ Պաղեստինցիներու միջեւ հարցերու մէջ, կ'ուզէ որ Եւրոպա ալ, եթէ ոչ աթոռ մը, գոնէ աթոռակ մը ունենայ: Արաբները, զլխաւորութեամբ Սուրիոյ դէմ չեն, բայց, Իսրայէլ բացարձակապէս ո՛չ կ'ըսէ: Շիրաք համոզուած է որ հոդերու պարպումը, այսինքն՝ վերսկսիլ հոդերը խաղաղութեան հետ, հիմը կը կազմէ որեւէ համաձայնութեան: Իսրայէլի Արտաքին նախարարը բացէ ի բաց յայտարարած է.- «Որեւէ օտար միջամտութիւն խոչընդոտ է» (ըստ այս խօսքերուն, Եւրոպա օտար է, ոչ՝ Ամերիկան):

Սուրիական այս ջերմ ընդունելութենէն ետք, Շիրաք 48 ժամուան համար կ'անցնէր Իսրայէլ, որ իր ժխտական դիրքը սկիզբէն ցոյց տուած էր եւ պէտք է ըսել որ Շիրաք ալ տեղի տուած էր: Այսպէս, իրեն չէր ընկերանար Հերվէ մը Շառէթ որու արգիլուած էր իսրայէլեան իշխանութիւններուն կողմէ, այցելել «Արեւելքի Տունը», արեւելեան Երուսաղէմ, որ կեդրոնատեղին է Պաղեստինցիներուն: Այս այցելութիւնը դրեթէ պարտաւորիչ է եւրոպացի ոեւէ Արտաքին նախարարի համար: Եւ որպէսզի, Շառէթ չթերանայ Եւրոպայի հանդէպ իր պարտաւորութեան մէջ, որոշուած էր որ չընկերանայ Շիրաքի: Ասկէ զատ, Իսրայէլի Մորհրդարանի (Ինէսէթ) նախագահը ըսած է թէ պօյքոթի կ'ենթարկէ Շիրաքի այցելութիւնը, եթէ այս վերջինը, ինչպէս որոշած էր, խօսք չառնէ Ինէսէթին առջեւ: Հոս ալ Շիրաք տեղի տուաւ եւ պիտի ներկայանայ Մորհրդարանը եւ ելոյթ ալ ունենայ, ինչպէս ըրած էր իր նախորդը՝ Ֆ. Միթերան:

Հոկտ. 22, երեքշաբթի առտու Շիրաք հինգ վայրկեան պիտի անցնի Լացի Պատէն, այցելէ նաեւ մզկիթները, քրիստոնեայ վայրերը եւ հանդիպում ունենայ կրօնապետներուն հետ: Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը լարուած կը մնար, հակառակ եղած ղիջումներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌՏԱՆի երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան Բ. չրջանին յաղթեց տեղւոյն համայնավար քաղաքապետը՝ Ռոժէ Մէյ ընդդէմ Ազգ. ձախակողմեան թեկնածուին: Մէյ ձայներու 60,32%-ը ստացաւ, Տամիէն Պաուիյէ՝ 39,68%-ը եւ ձեռնպահներու տոկոսն ալ բաւական մեծ է՝ 50,08%: Ազգ. ձախակողմը դժուար չէ սակայն, հաստատելով թէ Ա.-էն Բ. չրջան 8000 ձայն չհաւաքեց է: Մեծամասնութիւնը քուէի հրահանգ չէր տուած, թէեւ կողմէն արտայայտուած էր Ազգ. ձախակողմը դէմ, մինչ ուրիշներ կ'ըսէին թէ կարեւոր չէ ընտրել ժանտախտին եւ քոլերայի միջեւ: Մէյ կը դրաւէ Գ. Թաւիէի աթոռը:

ԱԻԵԼԻ ԲԱՆ 300 ՀԱՋԱՐ պելժիացիներ լուռ տողանցք մը կատարեցին Հոկտ. 20-ին, ի յարգանս մանկամոլներու զոհ երախաներուն եւ իրենց դողոջ պելժիոյ արդարադատութեան եւ քաղաքականութեան այդ մարզին մէջ: Սպիտակ երթ որակուած այս տողանցքը առաջին արդիւնք մը տուաւ, քանի նախարարապետը յայտարարեց որ Սահմանադրութեան բարեփոխում պիտի կատարուի:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վճռաբեկ Ատեանը հաստատած է վիպագիր Ե. Քէմալի «զաւակարի յանցանք»ը ու վաւերացուցած մէկ տարի ութ ամիս բանտարկութեան ու մօտ կէս միլիոն լիրայի պատիժը: Վիպագիրը «Թուրքիոյ վերեւ սեւ երկինք մը» հատորին մէջ անջատողական դիրք բռնած ըլլալու յանցանքով ամբաստանուած էր: Ե. Քէմալի պատիժը տրուած է յետաձգումով: Եթէ գրպէտը հինգ տարուան ընթացքին նոր դատապարտում չունենայ, պատիժը պիտի չկրէ:

ԺԻՒՓՔ Ե. Հանրապետութեան այն եզակի նախարարապետն է որ անժողովրդականութեան բոլոր մրցանիչները կը կոտրէ հարցախոյզներու մէջ: Վերջինը միայն 21%-ի տոկոս մը կը ներկայացնէ զոհ անձերու: Ժիւփէ, հաւանաբար, այլ 21%-ին մէջ է, քանի լաւատես հարցազրոյց մը տուած է Լիոնի Փրոկրէին (Հոկտեմբեր 21) ուր կ'ըսէ թէ միակ սեւ կէտը՝ գործադրկութիւնն է, միւս ճիւղերու մէջ ամէն ինչ դէպի լաւը կ'ընթանայ: Նոյն հարցախոյզին (ԻՖՈՓ) համաձայն Շիրաքի վիճակն ալ աւելի փայլուն չէ 28% զոհերով:

ԱՅՏՐՆի (արեւմտեան Թուրքիա) Ոճրային Ատեանին առջեւ բացուած է 48 ոստիկաններու դատավարութիւնը: Ամբաստանուած են որպէս պատասխանատուներ Էվրէնսէլ Թուրք ձախակողմեան օրթաերթին մէկ լրագրողին մահուան: 27 տարեկան, Մէթին Կէօքթէփէ խոշտանգուած է երբ դիպահ էր: Զերբակալուած էր Յունուար 8-ին երկու Թուրք բանտարկեալներու յուղարկաւորութեան առեն եւ արիւնահոսութեան զոհ գացած էր խոշտանգումէն ետք: «Ընդվզեցուցիչ եւ մտահոգիչ է որ մեղադրեալներէն ոչ մէկը ամբաստանեալներու նստարաններուն վրայ է» դիտել կուտան «Առանց սահմանի Թղթակիցները»ը, որոնցմէ ներկայացուցիչներ ներկայ են դատավարութեան:

ՄԻՇԷԼ ՊԱՐՆԻԷ, Եւրոպական Հարցերու նախարարը Անգարա գնաց Հոկտ. 21-ին, ապահովութիւն տալու համար Թուրքիոյ Եւրոպայի իր անդամակցութեան կապակցութեամբ:

«ԴԻՒՐԻՆ Է ԻՇԽԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՀԵՌԱՑՆԵԼ ԼԵԲԷԴԸ, աւելի դժուար է զայն հեռացնել ռուսական քաղաքականութենէն» կը դրէ Իզվեստիա, Ելցինի հրատարակչէն ետք, որ կը պաշտօնազրկէր Լեբէդը: Այս պաշտօնազրկումը կը մատնոդէ չատեր կրկնակ պատճառներով: Նախ, որովհետեւ Լեբէդ աւելի վտանգաւոր կը նկատուի ընդդիմութեան մէջ, ապա Չէչէնիոյ խաղաղութեան գործընթացին: Լեբէդէն ետք, Ելցին պաշտօնազրկած է նաեւ բանակին Սպայակոյտի պետը՝ Կոլեսնիկով եւ նախագահական վարչական կազմին թիւ 2-ը՝ Աֆոնկով: Լեբէդի պաշտօնազրկումը հետեւանքներ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԱՀՄԱՆԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ՞

Թուրքիոյ վարչապետը, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Միլլիյէթ» (Հոկտեմբեր 21), առանց կարեւորութիւն տալու արտաքին իր ճամբորդութիւններուն ուղղուած քննադատութիւններուն, կը չարունակէ քապտնները վերցնել Թուրքիոյ քաղաքականութենէն. այսպէս, Սեպտեմբեր 13 Թուակիր չընչաբերականով մը հրահանգած է որ ՀԱՊ-ի երկիրներուն հետ առեւտրական յարաբերութիւններու զարկ տրուի: Ան այս առեւտուրին մէջ կարեւոր նկատելով սահմանակից քաղաքներուն դերը, թելադրած է որ անոնց քաղաքապետերը ունենան յաւելեալ իրասւութիւններ: Թերթը լուրը տուած է «Հայաստանի սահմանը կը բացուի» խոբագիրով: Կը յիչուի նաեւ թէ Ադրբեջանի հետ ունեցած խնդիրին պատճառով Թուրքիա մինչեւ այսօր կողմնակից չէր Հայաստանի հետ սահմանը բանալու:

ՄԱՄՈՒԼ

«MATCH»

(24 Octobre)

CHARETTE CHERCHE DU PETROLE DANS LE CAUCASE

Շաբաթաթերթը կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին կովկասեան չրջապտոյտին քիչ մը հեղնական ոճով: Հակիրճ դրութիւնը կը սկսի ըսելով թէ Ֆրանսա քարիւղ չունի բայց՝ Շառէթը ունի: Կ'ըսէ թէ ան չանացած է պայմանագրեր ձեռք ձգել եւ թէ էլֆ ու Թոթալ... խոստումներով վերադարձած են: Գերմանացիք, Անգլիացիք եւ Ամերիկացիք արդէն հոն են (Ադրբեջան) եւ Ֆրանսա դժուարութեամբ կրնայ զանոնք հեռացնել:

Գրութիւնը կը վերջանայ սա սուփով՝ «Հայաստան իր ամբողջութեան ատեն, Շառէթ անակնկալը ունեցած է հանդիպելու տիկին Պետրոսեանի եւ Պ. Լասէրի որոնք եկած էին փրանսական ճաշարան մը բանալու հնարաւորութիւնները որոնելու, բայց աւելի աժան բան փարիզ»:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներուն (15րդ օր) Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ յաղթեց Ռեա-Սթարի 3 -- 2: Դասաւորման մէջ կը մնայ 17-րդ դիրքի վրայ 18 կէտով: Գլուխն է Նիոռ 26 կէտով եւ միշտ 22-րդ եւ վերջին է Շառլըվիլ:

Հոկտ. 26-ին, Վալանս կը մրցի Լուհան-Գիւիզոյի հետ այս վերջնոյն դաշտին վրայ:

ունեցաւ նաեւ սակարաններուն վրայ: Օտար ներդնողները դադրեցան գնելէ Մոսկուայի սակարանը, Հոկտ. 18-ին, անդին տոլարը բարձրացաւ մառքին քազդատմամբ:

ՄՈՒԼԻՆԷՔՍի անօրէն-նախագահը հաստատեց որ 7500-ի վրայ, Ֆրանսայի մէջ, 2100 գործադրկում պիտի կատարէ, ինչ որ, անշուշտ, բողոքի ցոյցերու պատճառ եղաւ Հոկտ. 18-ին:

ՎԵՐՋԻՆ ԹԱՂՈՒՄԸ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Սեպտեմբեր եօթն էր. միւռոնօրհնէքի նախօրեակին, էջմիածին, Շաբաթ առաւօտեան:

Գայեանէ վանքէն Թաղմանական Թափօրը բացուեցաւ ղէպի Մայր Աթոռ: Տեղի կ'ունենար վերաթաղումը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա. Մուրատբէկեանի:

Խորունկ մտածումներու եւ աղօթքներու մէջ, ես ալ կը քալէի լուռ, ինքնամփոփ: Թափօրի առջեւէն հոգեւոր ճեմարանի սաներն էին, որոնք «Աչխարհ Ամենայն»ով ողբի եւ կսկծանքի կը հրաւիրէին ժողովուրդը: Ցեղոյ կուզար հոգեւոր Վեհափառին մեծադիր պատկերը՝ սեւով ժապաւինեալ: Ցեղոյ վեղարաւոր-ներու երկար չարանն էր, որ կ'ասեղնուներու երկար ինքը՝ Ամենայն Հայոց այժմու Վեհափառը, Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը, որու հրամանաւ ալ տեղի կ'ունենար 58 տարիով յապաղած այս Թաղումը: Գարեգին Վեհափառի կողքին էր Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչը, Սահմանադրական դատարանի նախագահ Պր. Գագիկ Ճարուխիւնեանը:

Անոնց անմիջապէս ետեւէն, չորս վարդապետներ կը կրէին նահատակ հայրապետական եւ հանրապետական դրօշներու ղրկին մէջ: Ցեղոյ՝ ամբոխն էր որ կը քալէր, խայտաբղետ – չարաթ առաւօտեան Թափօր մը: Դպրոցական տարիքի երախաներ, անդորձ մարդիկ, հետաքրքիր մարդիկ: Միայն մէկ հոգի ճանչցայ, որ կարծէք երեւանէն միայն այս նպատակին համար եկած էր էջմիածին: Ան ալ ինքզինք «այլախոհ» կը դաւանէր: Թափօրին մէջ աւելի ակներեւ էին աշխարհի ամէն կողմերէն եւ միւռոնօրհնէքի համար Հայաստան ժամանած ուխտաւորները: Կը ճանչնայի զանոնք, հին ու նոր բարեկամները, ծանօթներ, ընկերներ ալ՝ Պրազիլէն, Պէյրութէն, Ֆրանսայէն, Ամերիկայի տարբեր քաղաքներէն...: Բայց կարծէք բուն ժողովուրդը կը բացակայէր. բացակայ էր հայ հաւատացեալը, բացակայ էր ան՝ որուն ծանօթ էի տղայ օրերէս, երբ իր կաթողիկոսի թաղման համար դուրս կուգար հայ ժողովուրդը եւ կ'արտայայտէր հայ եկեղեցւոյ եւ հայ ժողովուրդի կապը, հօր եւ զաւկի կապը, մայր եկեղեցւոյ եւ անոր աւազանէն ծնած հայ զրիստոնեայինկապը: Եւ դիտցայ, որ եօթնամսուան տարուան անաստուած բեժիմի մը տակ չ'ա՞ս խորունկ վիհ մը բացուած էր հայ հոգիին ներս, եւ Հայը օտարուած էր իր հօրմէն, հաւատքէն, եկեղեցւոյ հետ իր մաեմմիկ կապէն: Եւ այս անդրադարձումը սրտիս մէջ անդամ մըն ալ մահացուց ան՝ որ արդէն անդամ մը սպանուած էր 1938 թուականի Ապրիլ 5–ի դիւերուան մութին մէջ:

Գայեանէէն Աբրահամեան փողոց տանող ճամբուս վրայ աչքերս վեր բարձրացուցի ղէպի բաղմայարկ շէնքի մը պատշգամները: Հոս ու հոն հետաքրքիր աչքեր կային: Զոր աչքեր: Կարգ մը պատուհաններէն ալ լուացք կախուած էր ու ճերմակկեղէն, բարձ ու սաւան: Աչքերս ի զուր փնտռեցին սիրոյ եւ յարդանքի արտայայտութիւն նկատուղ կախուած դորգեր: Ոչինչ: Ու մտովի զայլ հետ, եմ, մինչեւ 1952, մինչեւ 1963: 1952–ին, Պէյրութի մէջ, Գարեգին Ա. Յովսէփեանց Կաթողիկոսի թաղումն էր – ազօտ պատկերներ վերայայտնուեցան մտքիս մէջ – Ս. Նշանի պատարագը, յետոյ թափօրը, Մար Մխայէլի մէկ անկիւնը, ուր յամառ կերպով կը յիշեմ թէ ինչպէս փոքրիկ բարձրութիւն մը դամայ ու բարձրացայ՝ աւելի լաւ դիտելու համար թափօրը: Բայց աւելի յառակ, կենդանի գոյներով սկսայ վերառնանել կեանքիս 1963 Փետրուար 23–ի ժապաւէնը: Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի թաղումն էր՝ Ս. Նշանէն մինչեւ Անթիլիաս: Ինչպէ՞ս մոռնայի: Հօրս թաղումն էր. բայց հայրս ալ չըլլար՝ էէի կրնար մոռնալ: Եւ ո՞վ կրցեր է մոռնալ այդ անձրեւոտ օրը, երբ տասնեակ հազարաւոր սգաւորներ անձրեւանոցներու քալող անտառի մը տակ կը յառաջանային դէպի Անթիլիաս: Պուրճ Համուտի փողոցներու երկու կողմերուն՝ ամէն տունէ եւ պատշգամէ գորգեր էին կախած: Արցունք եւ ցաւ կար բոլորի աչքերուն: Ծաղիկներ կը նետէին, բրինձ կը ցանէին, հոտաւէտ բոյրեր կը սրսկէին, որոնք անձրեւին հետ կ'իջնէին վար եւ մարդոց աչքերուն մէջ կը դառնային արցունք: Երկինք եւ երկիր կ'ողբային Զարեհ Սքանչելիին մահը: Եւ հիմա՝ 33 տարի յետոյ, դարձեալ կը քալէի ուրիշ կաթողիկոսի մը թաղման նական թափօրին հետ: Այդքան միայն:

Ու թափօրը դարձաւ ձախ, Աբրահամեան փողոցէն ալ բացուեցաւ Մայր Աթոռ տանող պողոտային վրայ եւ դարպասէն անցնելէ յետոյ մակաղեցաւ Մայր տաճարին մէջ, ուր եւ պետեղուեցան նըշխարները: «Այսօր ժողովեալ սրբոց ի միասին» ... աղօթք, աւետարան, հոգւոց: Առաջին անգամ այդ պահուն էր, որ աչքերս լեցուեցան: Գարեգին Կաթողիկոս, ինչպէս միշտ, բռնած էր պահուն խորհուրդը եւ կը յիշէր իր խօսքին մէջ, որ Ապրիլ 6–ի մահէն յետոյ, Խորէն Կաթողիկոս առաջին անգամն էր որ կը մըտնէր Մայր տաճար: Իր եղերաբախտ վախճանումէն յետոյ անոր մարմինը երեք օր անտէր փռուեր էր Վահարանի դահլիճին մէջ, եւ վանեցի կոյսեր եկեր ու զողտուկ թաղեր էին զայն, առանց խունկ ու պատարագի: Այդ թուին զլացուած պատիւը կը տրուէր հիմա, ու Մայր տաճարի դահլին մէջ կը բարձրանար իր երջորդ յաջորդին ձայնը· – «յիշեա՛, Տէր, մանաւանդ, զհոգի նահատակիդ եւ պաշտպանիդ ազատութեան եկեղեցւոյս Հայաստանեայց եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի՝ Տեառն, Տեառն Խորենայ Կաթողիկոսին Մուրատբէկեան...»:

Արդարութեան պահը հասած էր: Թորգոմ Գուշակեան Պատրիարքի բառերով՝ «վաղամեռիկ Հայրապետը», այն՝ որ հազիւ հինգ տարի եւ հինգ ամիս կաթողիկոսական Ծանրագոյն լուծը կրեր էր եւ մէկ անգամ իսկ չէր կրցած սուրբ միւռոնն օրհնել, ահա, միւռոնօրհնէքի նախօրեակին կուզար Ս. Էջմիածին կերպով մը մասնակից դառնալու համար վերածընդեան միւռոնօրհնէքին (1):

***

Ամէն բան սկսեր էր 1938 թուականին Ապրիլ 5–էն 6 լուսցող գիշերին: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, որ այդ գիշերուան մէջ իր վախճանը կը գտնէր պայքար մը, որ սկսեր էր Խորէն Կաթողիկոսի եւ խորհրդային իշխանութեանց միջեւ, Հայաստանի անկախութեան անկումէն, 1920 թուականի Նոյեմբերէն ի վեր:

Տեղը չէ յամենալու եւ պատմելու, թէ ի՞նչ պատահեցաւ Հայ Եկեղեցւոյ, Հայոց աչխարհին եւ Հայոց Ժողովուրդին, երբ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը հաստատուեցաւ մեր քամբախտ հայրենիքին վրայ: 70 տարի Հայաստան ապրեցաւ բռոյական սարկութեան մէջ, Հայաստան ունեցաւ իր լաւ ու գէշ օրերն ալ: Որքան լաւ էր, որքա՞ն գէշ էր, չատ կանուխ է գնահատելու համար: Անուրանալին այն է, որ մեր երկիրը 70 տարի ունեցաւ խաղաղ օրեր: Ճի՛շդ է, այս շրջանին էր, որ 300·000 հայ արեւներ խամրեցան պատերազմներուն մէջ, բայց Հայաստան ապրեցաւ: Ունեցաւ չքեղ նուաճումներ ալ: Իր զրացիներուն հետ չէր կրնար խօսիլ, սկսաւ աստղերուն հետ խօսիլ: Իր հանճարեղ զաւակները Հայաստան անունը հնչեցուցին աչխարհով մէկ, եւ գիտութեան, արուեստի բազում բնագաւառներուն վրայ արձանագրեցին չքեղ էջեր: Կառուցին մատենադարան եւ Զրվիա – Սեւան, կառուցին Մծնեռնակաբերդ: Բայց արիւնեցաւ Հայուն զիմադիծը, աղարտեցան մեր առհասարակ արժէքները, եւ Հայու պատկերին անյարիր գիծեր երեւացին մեր նկարագրին մէջ: Տառապեցաւ Հայը եւ՛ ազգովին, եւ՛ անհատապէս: Շահեցաւ երկիրը, կորսնցուց անհատ Հայը: Հայը կորսնցուց հաւատքը, իր եկեղեցին, եւ տարօրինակ չէ՞, որ այն Հայը, որ իր երկրի ամէն մէկ բարձունքին պոհարի նման վանք ու եկեղեցի էր աղուցած՝ այսօր խաչ հանելն անգամ մոռցած է: Եւ նոյն այս երկիրը չէ՞ր որ հաղարաւոր Հայ հոգեւորականներ ձերբակալեց, չարչարեց, բանտարկեց, ըսպաննեց: Հայ Եկեղեցին, որ արեւմտեան Հայաստանի մէջ ծանր տուրք էր տուած մեծ եղեռնին՝ աւելի քան 4000 հոգեւորականներու նահատակութեամբ, ահա արեւելեան Հայաստանի մէջ ալ կ'անճիտուէր՝ նոր թալէաթներու կողմէ: Բայց եթէ Թէոդիկ դրեց Արեւմտեան Հայաստանի Հայ ղողղոթայի պատմութիւնը՝ խորհրդային ոճիրին զոհ Հայ հոգեւորականութեան պատմութիւնը տակաւին չէ գրուած: Պէ՛տք է որ գրուի, որպէսզի մենք ալ այսօր չամբաստանենք այդ շրջանի հոգեւորականութիւնը, որ թոյլ գտնուեցաւ, հաւատքի մէջ պակաս գըտնուեցաւ, չուտով կքեցաւ հարուածին տակ, փոխանակ ընդդիմանալու եւ դարձաւ ՔՍ–կէ–Պէ–ի գործակալ: Բարեբախտաբար Ղևոնդեան Աբգէնները քիչ գըտնուեցան...:

Ու այսօր, այդ բոլոր նահատակ հոգեւորականները, անոնք որոնք իրենց մահը գտեր էին Երեւանի բանտային նկուղներուն մէջ կամ Սիբերիոյ անծայրածիր տափաստաններուն մէջ, կերպով մը կը ճանչցուէին, կը յարգուէին եւ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի հետ իրենք ալ իրենց հանդիսը կը գտնէին Ս. Էջմիածնայ պատերուն տակ:

(Շար. 1)

ՏԱՆՕԹ. –

---

(1) – Գէորգ Ե. Սուրբ միւռոն օրհնած էր Սեպտեմբեր 30, 1926 թուականին, եւ ատկէ յետոյ, մինչեւ 1955 Հոկտեմբեր ա՛լ միւռոն չէր օրհնուած Ս. Էջմիածնի մէջ: Խորէն Ա. եւ Գէորգ Զ. բախտ չունեցան Սուրբ միւռոն օրհնելու: Ուրիշ տեղ մը գրած եմ այդ մասին եւ ըսած. "Որքան կը փափաքէր կաթողիկոսը գէթ մէկ անգամ իսկ միւռոն օրհնել, բան մը՝ որ տեղի չէր ունեցած 1926–էն ի վեր: Մի բանի անգամ թուական որոշուած էր, կաթողիկոսը կոնդակ ալ գրած էր, բայց Հայաստանի կրօնի հոգատար իշխանութիւնները միշտ ալ յետագգել տուած էին ... Այս մասին կուտանք վկայութիւնը Ս. Ստեփանեանցի. «Կաթողիկոսի աշխատանքի հիմնական խնդիրներից մէկը 1948 թուականին միւռոն եփելու արարողութիւնն էր: Վերջինս պիտի անցկացուէր դեռեւս 1947 թուականի աշնանը, բայց խորհրդի պահանջով փոխադրուեց 1948 թուականը: Սակայն այդ հարցը քննարկելով կուսակցական վերադաս մարմիններում՝ նորից որոշուեց յետաձգել: Այս մերժման մասին խորհուրդը տեղեակ պահեց կաթողիկոսին: վերջինիս համար լուրը անսպասելի էր, եւ կաթողիկոսը, չթաքցնելով իր դժգոհութիւնը, դիմեց Հ. Գրիգորեանին. «Դուք ինձ աւելանելի վիճակի մէջ էք դնում արտաքսահամանեան թեմերի առջեւ: Ես աւելի քան համոզուած եմ, որ իմ հաղորդումն այդ մասին ասեկոսների առիթ կը դառնայ եւ դրանք կ'օգտագործուեն դաշնակցական եւ հակախորհրդային այդ տարրերի կողմից ո՛չ միայն Էջմիածնի, այլեւ խորհրդային կառավարութեան դէմ: Բացի այդ, Ազգային Եկեղեցական Ժողովի եւ միւռոնի եփման արարողութեան յետաձգումը Է՛լ աւելի կը վատացնի կաթողիկոսի աշխատանքի վիճակը» (Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին..., էջ 208): No comment! (Էջեր *Հայ Եկեղեցւոյ Պատմութենէն*, Մ.Ա.Ա., էջ 106 – 107):

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱՐԴԱՆՔ...

«ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՋԱԱԴԱՐԷՆ», Վէպ, գրեց՝ ՎԱՀԷ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(243 էջ, 1996, «Արուեստ»ի հրատարակութիւն, Լոս–Անճելըս, ԱՄՆ)

Լեւոն Սոփոկլեանցին
իմ նորօրեայ ուսուցիչս

Վահէ Պէրպէրեանի «Նամակներ Զաադարէն» վէպը դեղեցիկ երեւոյթ է մեր դրականութեան մէջ եւ արժանի լուրջ քննարկումի եւ բաղում ընթերցողի: Ներչնչուած ամերիկեան կեանքէ, հեղինակին այս առաջին գործը փորձ մըն է պատկերելու եւ ըմբռնելու Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մէջ ապրող անհատին հոգեբանական տառապանքը, օտարացումը (aliénation) եւ յուսալքումը: Անտարակոյս՝ յաջող երկ մը որուն մթագին տպաւորութիւնը ինքզինքը կը պարտադրէ հատորին ընթերցումէն ալ ետք:

«Նամակներ Զաադարէն»ի զարգացման ընթացքին ականատես կ'ըլլանք այն պայքարին որ Զօհրապ Անմահունին – գործին կեդրոնական տիպարը – կը մղէ ընդդէմ առօրեայ կեանքի անհեթեթութեան որ անհատը խելագարութեան կը մղէ: Զօհրապը Հայ, սակայն իր հոգեկան տագնապը, համոզիչ եւ յուզական կերպով ներկայացուած, Հայու յատուկ չէ: Երեւութապէս երջանիկ է: Բարեկեցիկ, ամուսնացած եւ երկու զաւակի տէր մարդ, կ'ապրի Լոս – Անճելըսի Հայ գաղութի ծոցին մէջ: Սակայն հոգին համակուած է խորին դժգոհութեամբ մը որ ունի համամարդկային նկարագիր եւ կը վերաբերի ամէն անոնց որոնք կ'ապրին ժամանակակից աչխարհի «միօրինակ» եւ «պորչ» կեանքը որ վերածուած է անտանելի «մշակոյթ կրծող տափակութեան» մը:

Հակառակ անոնց որոնք կը պնդեն, փանկլոսին պէս, թէ մեր ապրած կեանքն աւելի երջանիկը չկայ, Վահէ Պէրպէրեան Զօհրապի միջոցաւ ցոյց կուտայ ժամանակակից կեանքը որ կը բանտարկէ անհատին յուզական, մտաւորական, զգացական եւ ստեղծագործական կարողութիւնները եւ կը սանձէ մարդկային խանդն ու թռիչքը: Արդի անհատին կեանքը զուրկ է իսկական անհատական զարգացումի կարելիութենէն: Այսօր «հաւաքածոյ մը ամբողջացնելու մտայնութեամբ» է միայն որ մարդ կ'ամուսնայ, զաւակ կ'ունենայ եւ մնայուն գործի եւ տունի տէր զառնալու կը ձգտի, վէպին հերոսը խելագարումի մը սպառնալիքին առաջքը առնելու յոյսով կը ձեռնարկէ վիպագրական աչխատանքի մը, ուր կը բացատրէ.

«Պէտք է կեդրոնանամ ամուսնացած, երկու երախաներու հայր, Սանթա Մոնիքայի մէջ ճարտարապետական ընկերութեան մը համար աչխատող Հայու մը վրայ, որ սարսափելի ձանձրոյթէ մը կը տառապի եւ կեանքը հետաքրքրական դարձնելու ոչ մէկ ձեւ կը գտնէ: Ծերացած եւ յոգնած կը զգայ, յուսահատ փորձեր կ'ընէ իր պզտիկները հայ պահելու համար...»:

Բայց Զօհրապ վհատող չէ: Անդադար ելք կը փնտռէ կեանքէ մը որ իր որոնող հոգիին յագուրդ չի տար: Իր մէջ.

«Գեռ ահագին կրակ կայ եւ այդ կրակը լ'ինչ ջերմութիւն կրնայ տանիզծել եթէ ճիշդ պայմաններու մէջ ըլլայ, սակայն նոյն այդ կրակը կրնայ ահագին բան հրոյ ճարակ դարձնել, եթէ սխալ ժամանակ, սխալ տեղ վառի»:

Ափսոս որ Զօհրապին համար կրակը իրապէս սխալ ժամանակ եւ սխալ տեղ վառած է: Մարդը պտուղ է մեր այլասերած եւ ապազդայփարաբանական օրերուն եւ իր լուսարձակին տակ վաւերական ելք չի տեսներ: Կը տեսնէ միայն խարուսիկ վառուտի ճամբաներ մէկը միւսէն աւելի անանկ: Այսպէս, օրինակ, իր թաղմանքը՝ մէկ դործընկերոջը՝ Նիլիի հետ սիրային արկածի մը ընթացքին.

«How was your week-end?»–ին պատասխան պիտի ուղէի ըսել որ «չաբաթավերջին վհնջս հետ եռեւ եռեւի օրճիներու գացինք», «երեք սիրուհիներուս հետ միասին պառկեցայ», «երկու տղոց հետ անկողին գացի» ... «Էֆ – Պի – Աց-ը նորէն ակսած է պիս հալածել»...: Սակայն դժբախտաբար գայթակղեցուցիչ ոչինչ ունէի պատմելիք Նիլիին»:

Ի'նչ անանկութիւն որ կեանքի իմաստը, հետաքրքրութիւնը եւ արժէքը «գայթակղեցուցիչ»ին մէջ կ'որոնէ:

Խելագարման ընթացքին իր յօրինած վէպին մէջ Զօհրապ կը ստեղծէ Զաադարի հանրապետութիւնը ուր ինքը իբրեւ Հայ հիւպատոս կրնայ անճնապէս նչանակելոյ կեանք վարել եւ վերջապէս հանդրայէն եւ ընկերական օդտակար գործ ստանձնել: Սակայն նոյնիսկ այս վիպասքական աչխարհին մէջ լուծումը կատակերգութեան կը յանգի: Զաադարը աչխարհի երեսին քաղաքական կամ տնտեսական որեւէ կշիռ չի ներկայացներ: Հոն գացողը եթէ մեռած ալ համարուի, որեւէ տարբերութիւն պիտի չընէ: Եւ վրան ալ Լոս – Անճելըսի մէջ երեւցող անձնական տաղնապներ կ'աւելնան:

Զաադարը սակայն հետաքրքրական երկիր է: Իրապէս երրորդ Աչխարհ պետութիւն, տնտեսականօրէն եւ քաղաքականօրէն անկշռան եւ անկայուն: Սակայն դրեթէ առանց բացառութեան հոն ապրողները Առաջին Աչխարհի երկիրներու չոր, տափակ եւ ինքնակեդրոն արարածները չեն: Ջերմ մարդկային տիպարներ են: Եւ եթէ իսկական լուծում կայ ժամանակակից Հայ գողգոթայի պատմութիւնը՝ կաթողիկոսը կոնդակ ալ գրած էր, քայց Հայաստանի կրօնի հոգատար իշխանութիւնները միշտ ալ յետաձգել տուած էին ... Այս մասին կուտանք վկայութիւնը Ս. Ստեփանեանցի. «Կաթողիկոսի աշխատանքի հիմնական խնդիրներից մէկը 1948 թուականին միւռոն եփելու արարողութիւնն էր: Վերջինս պիտի անցկացուէր դեռեւս 1947 թուականի աշնանը, բայց խորհրդի պահանջով փոխադրուեց 1948 թուականը: Սակայն այդ հարցը քննարկելով կուսակցական վերադաս մարմիններում՝ նորից որոշուեց յետաձգել: Այս մերժման մասին խորհուրդը տեղեակ պահեց կաթողիկոսին: վերջինիս համար լուրը անսպասելի էր, եւ կաթողիկոսը, չթաքցնելով իր դժգոհութիւնը, դիմեց Հ. Գրիգորեանին. «Դուք ինձ աւելանելի վիճակի մէջ էք դնում արտաքսահամանեան թեմերի առջեւ: Ես աւելի քան համոզուած եմ, որ իմ հաղորդումն այդ մասին ասեկոսների առիթ կը դառնայ եւ դրանք կ'օգտագործուեն դաշնակցական եւ հակախորհրդային այդ տարրերի կողմից ո՛չ միայն Էջմիածնի, այլեւ խորհրդային կառավարութեան դէմ: Բացի այդ, Ազգային Եկեղեցական Ժողովի եւ միւռոնի եփման արարողութեան յետաձգումը Է՛լ աւելի կը վատացնի կաթողիկոսի աշխատանքի վիճակը» (Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին..., էջ 208): No comment! (Էջեր *Հայ Եկեղեցւոյ Պատմութենէն*, Մ.Ա.Ա., էջ 106 – 107):

մարդու հոգեկան տաղնապին, ան պիտի դայ ոչ թէ Առաջին, այլ Երրորդ Աշխարհի Ջաղաքին ջերմ մարդոց մէջտեղ: Ջաղաքի վերաբերող հատուածները գրուած են իսկական երգիծական ձիրքով եւ անոնց ընթերցումը զուարճալի պահեր կը պարգեւէ:

Իրական աշխարհին մէջ, սակայն, առաջին սաստիկ անձկութիւն կը տիրէ եւ խելագարութենէ ուրիշ ելք չկայ: Զօհրապին խելագարութիւնը սակայն լուռ, կրաւորական նահանջ չէ, այլ բողոք՝ առօրեային դէմ: Հիմա է որ կը սկսի իր վէպը գրել – այսինքն առեղծագործել: Վիպագրութիւնը սակայն չազատագրեր զինք հոգեկան տաղնապէն: Բայց անձնասպանութիւնը չէլլար: Ջաղաքին գրուած իր մէկ նամակին մէջ ուժգնօրէն կը հաստատէ.

«Կը նախընտրեմ հիմա, հոս, տասը լիթր այծի կաթ խմել եւ փորհարուրեամբ անձնասպան ըլլալ, քան թէ տասնորդ քայլը, Աստուած դիտէ ինչ պիտի ըլլայ, բայց կը վստահեցնեմ, որ ձեռքս ծալած խոտի պէս նատած չեմ: Տալին հաշտուած չեմ հոդ դառնալու փրոֆէին հետ»:

Իր չբջակայքէն մարդ չկայ որ հասկնայ իր հոգիին տառապանքը եւ իբրեւ մայրին հիւանդ ամիսներով հիւանդապահը կը մնայ: Վերջապէս բուժուած համարուելով, կ'արձակուի ու կը վերադառնայ գործի, ի ցնծութիւն ընտանիքին: Հակառակ բժշկութեան ջանքերուն, ուժումբը չէ յաղթած Զօհրապը յօժարեցնել անիմաստ եւ անհեթեթ նախկին կեանքին: Չէ լքած պայքարը: Գրքին վերջին էջերուն մէջ կը տեսնենք զինքը իր հին գրասենեակին մէջ: Աղէ մը աչքին կը զարնէ. նոր կազմուած ճարտարապետական ընկերութիւն մը աշխատակից կը փնտռէ Հարաւային Ամերիկայի նոր հաստատած գործին համար:

«Տաք սուրճէն ոմպլ մը կ'առնեմ ու կը քալեմ դուրս, յետոյ վայրկեան մը կանգ կ'առնեմ, կը վերադառնամ, պատին կը բային կը վերցնեմ ազդը, խնամքով կը ծալեմ, գրպանս կը դնեմ ու կ'ելլեմ դուրս»:

Անուշա վաւերական լուծում չէ: Զօհրապ նոյնիսկ կը զիտակցի այս հանգամանքին: Ցանդավառուած չէ ի տես ապրին: Սակայն անվհատ պայքարող է: Պիտի գոնէ անդամ մըն ալ փորձէ խուսափիլ ժամանակակից կեանքի ունայնութենէն:

Գործին ազդեցիկ ուժը, զեղարուեստական խորքը եւ համոզիչ բնոյթը հիմնուած են այն տուեալին վրայ որ Զօհրապի տիպարը բացառիկ մարդու մը տիպարը չէ: Ոչ խորագոյն զգացումներով ժխտուած արուեստագէտ, ոչ ալ անոսպաս, ապիկար anti – héros է: Իր տիպարը, աշխոյժութեամբ ստեղծուած, Եւրոպա կամ Ամերիկա ապրող հասարակ մարդու տիպարն է: Ան հասարակ մարդու հոգին խորքն է որ կը տեսնենք լուծը, խանդը կեանքի մը որ սանձուած չէ անհեթեթութիւններէ, ուր կայ կրքոտ բաղձանքը իմաստալից եւ ստեղծագործ էութեան մը:

Ընկերային յարաբերութիւնները դատապարտելի են յատկապէս անոնց համար որ Զօհրապին վիճակին կը վերածէ ոչ միայն զերազգած եւ զերզգայուն էակը, այլ մկլոնաւոր այն անհատները որ հիմքն են ընկերութեան: Այսպէսով, «Նամակները Ջաղարէն» վերջ մըն է քննարկելու մեր օրերուն «մարդկային հոգեկան վիճակը» եւ ըսենք նաեւ դատապարտելու նորօրեայ մեր փանկլոսները որ հակառակ հազար ու մէկ ապացոյցի տակաւին կը պնդեն որ «յետ – արդիական» աշխարհն ուելի զոհացուցիչ անկարելի է: Բայց այս այլատեսած ժամանակներուն մկլոնաւոր Զօհրապներ դոհ չեն, բայց ոչ ալ ընկճուած: Մարդը – Զօհրապը – կը պայքարի, կը խենթենայ, բայց նաեւ կը պարտնակէ երազել եւ յուսալ:

Հակառակ որ վէպը հիմնականօրէն համամարդկային հարցեր կ'արծարծէ, Զօհրապին Հայ ըլլալը երբեք չանտեսուիր: Ինչպէս տեսանք «յուսահատ փորձեր կընէ իր պզտիկները հայ պահելու համար»: Հայերէն երգի բացակայութիւնը գալու կը պատճառէ իրեն: Բայց զգալութիւնը հայ կեանքը զոհացուցիչ չէ: Զօհրապը կը ժխտէ այս աշխարհին խորթ, ձեւականացած հայրենասիրութիւնը:

«Ճակնդեղ – պարահանդէսները, խեղճ ու կրակ դիրքերու դիմեճօնները, ժողովները, ժամերը տեւող յուշահանդէսները, բանախօսները, զեղարուեստական յայտագիրները, բոլորը ... ձեղի թող մը նան ... Աւանկ առ նուագն ամիսուան ձեմ ամէն տեսակ խեղճութիւն հայրենասիրութեան պատրուակին տակ հալած իզի պէս կլլելու»:

Սվիւտքի տաղնապը հոս յատակօրէն ներկայացուած է: Եթէ Հայը Հայ պիտի մնայ հարկ պիտի ըլլայ նոր «հայրենասիրութիւն» մը որ յաղուրդ տայ իսկական Սվիւտքահայուն: Իրական Սվիւտքահայը թէ Հայ է, թէ հասարակ մարդ: Ներշնչուած իր առօրեայ կեանքի պայմաններէն որոնք չինծու հայրենասիրութեան սահմաններուն մէջ չեն փակուած եւ կամ ալ չատ անդամ Հայ ըլլալու հետ կապ իսկ չունին:

Այս վէպը գրուած է համայիլ, մաքուր եւ մատչելի հայերէնով: Այս պարագան փաստ է որ պարզ լեզուն ոչ միայն կարող է ընկալել ամէնէն բարդ մարդկային յուզական եւ մտաւորական վիճակները այլեւս կրնայ ծառայել գեղարուեստական գործ մը ժողովուրդին մատչելի դարձնելու: Այս մատչելիութիւնը իսկապէս հիմնական պայման մըն է վաւերական գեղարուեստի: Կ'արժէ հոս կրկնել պէյրութահայ բեմադիր Վարուժան Մըրտչեանի վերջերս արտայայտած միտքը եւ զայն ընդհանրացնել գեղարուեստական դրականութեան:

«Եթէ թատրոնը չծառայէ ժողովուրդին թատրոն չէ ...: Ես պիտի խօսիմ բեմէն ինչ որ բան փոխանցելու: Պէտք է կարենամ ժողովուրդը տուն ղրկել ու մինչեւ առտու չքնացնել. իբր բեմադիր – արուեստագէտ այսպէս կ'ըմբռնեմ»:

Պարզ եւ յատակ լեզուն է միայն որ պիտի երաշխաւորէ այս նպատակը: Եթէ Եւրոպայի կամ Ամերիկայի հասարակութեան մէջ էնէլին փոքրամասնութիւն են, կաճառային, իրթին եւ արհեստականօրէն բարդացած լեզուն հասկացողները, մեր փոքրիկ ածուէն նեղս մէկ ձեռքի մատներուն վրայ կը համրուին: Եւ եթէ գեղարուեստական գործ կարղացող չկայ, ո՞ւր կը մնայ գործի մը գեղարուեստական արժէքը:

Թերութիւններուն վրայ, յատկապէս տիպարներու ամբողջացումին պակասին, այսօր չարժէր ծանրանալ: Ցիչենք Շահան Շահնուրի խօսքը «իւրաքանչիւր գործ եթէ թերութիւն չունենար, երկրորդը աւելի կատարեալ չէր ըլլար»: Որով կը սպասենք յոյսով յաջորդ հատորին: Եւ եթէ թերութիւնները կրկնուին այն ատեն կ'արժէ անդրադառնալ անոնց: Կան կէտեր որոնք վիճելի պիտի թուին ոմանց, մասնաւորապէս ինչ կը վերաբերի սեռային անկաշկանդ նկարագրութիւններուն: Կ'աղերսենք որ ասոնք պատճառ չհատուին վէպը անտեսելու: Վէճը այս նիւթին չուրջ ձգենք ուրիշ օրուան: Հաստատենք միայն որ սեռային անցքեր նկարագրել երբեք ինքնին պոռնկագրութիւն չէ: Պոռնկագրութիւն կ'ըլլայ եթէ չծառայէ գեղարուեստական նպատակի մը անդրադրաճումին:

Ուրիշներ պիտի պնդեն թէ այս մէկ գործը – պատուղ Ամերիկայի այլասերած հայութեան – եթէ որակաւոր ալ ըլլայ, ովասիս մը իսկ չէ ներկայացներ զուտ հայկական գեղարուեստական գրականութեան անապատին մէջ: Զվիճինք «զուտ»ի սահմանումին չուրջ: Հաստատենք միայն որ ողբալը բան չարժեր: Աւելի օգտակար պիտի ըլլան գործնական քայլեր, խրախուսելու գեղարուեստական հակում ունեցող մեր երիտասարդները: Հետեւելի օրինակ մըն է Լիբանանի Արեւք Մանուկեան Կեդրոնի Մշակութային Ցանճնախումբը որ վերջերս կազմակերպած է «Բանաստեղծական Ցօրինոմի Մրցանք» մը 11 – 18 տարեկան պատանիներուն համար: Մինչ այդ, երբ գիրք հրապարակ ելլէ, թող գրախօսուի լուրջ գեղարուեստական չափանիշներով եւ չըլլայ պատրուակ ունայն կամ նեղմիտ ճոռոմաբանութիւններու:

Փակելէ առաջ մեր խօսքը, չմոռնանք ակնարկելու այս հատորին գեղեցիկ կազմին, տառատեսակներու ճաշակաւոր ընտրութեան եւ թուղթի լաւ որակին: Գիրքը ձեռք առնելը ոչ միայն մտաւորական եւ գեղարուեստական, այլեւ նոյնիսկ ֆիզիքական հաճոյք է:

ԺԻՐԱՑՐ ՔԻՇԻՇԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Հանրագիտարան

Խմբագրական յանձնաժողով. –

Կոստանդին Խուդավերդեան (պատասխանատու խմբագիր), Զաւադ Թորոսեան, Արմաճ Կիրակոսեան, Ամալիա Պետրոսեան, Ռուբէն Սահակեան:

Երեւան, 1996

ԻՍԻԻ ՀԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ Հոկտեմբերի 2–ին Զորեքշաբթի օր – (ինչպէս 16 տարիներէ ի վեր) – տեղի ունեցաւ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի Միօրեայ Հայկական Դասընթացքներու բացման արարողութիւնը: Ներկայ էին եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամներ, ծնողներ, ուսուցչական կազմ եւ 70–ի չուրջ մանուկներ:

Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը մէկ առ մէկ ընդունեցաւ աշակերտութիւնն ու ծնողները, անձնապէս ընդարձակութիւն յայտնելով իրենց «հաւատարմութեան եւ հայերէն լեզուի հանդէպ իրենց ցուցաբերած նուիրումին համար»:

Միասնաբար արտասանուած «Հայր Մեր»էն ետք, ուսուցչուհիները՝ Արմինէ, Հռիփսիմէ, Լուսին եւ Սեդա կատարեցին աշակերտներու բաժանումը, համաձայն տարիքի եւ հայերէն խօսելու թէ կարդալու իրենց կարելիութեանց:

Ձենք փափաքիր կրկին անդամ չեշտել թէ անցնող տարիներու ընթացքին հոգաբարձութեան ու կրթական մարմնի միասնական ու ծրագրուած աշխատանքի շնորհիւ քանի՛ – քանի՛ մանուկներ եկեղեցիի հովանիի ներքեւ դաստիարակուեցան, հաղորդակից դառնալով Լուսաւորչի հաւատքին ու քրիստոնէական կրօնքին, Մեսրոպ Մաշտոցի լեզուին ու Հայ մշակոյթին, Վարդան Մամիկոնեանի քաջութեան ու մաքուր հայրենասիրութեան:

Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 12–ին ժամը 14–ի եւ 17–ի միջեւ, Օր. Մխլինը ընդունած էին 25 մանուկներ 4-էն 12 տարեկան. հայերէն երգ ու երաժշտութեան եւ հայկական պարին հաղորդակից դառնալու համար:

***

Հոկտեմբեր ամիսը ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻՆ նուիրուած ամիսն է:

Ձիշդ է որ բոլորս հրաժարած ենք այլեւս մշակութային ձեռնարկներ կազմակերպելէ մեր մեծ ամսահաները պատուելու համար ու անոնց հանդէպ մեր «երախտադիտութիւնը ցուցաբերելու». սակայն դոնէ Փարիզի Մայր Եկեղեցի մէջ Սուրբ եւ անմահ պատարագ մատուցուեցաւ ուր յիշատակեցինք Մեսրոպ Մաշտոցի, Եղիշէ Վարդապետի, Մովսէս Խորենացիի, Դաւիթ Փիլիսոփայի, Գրիգոր Նարեկացիի եւ Ներսէս Շնորհալիի նուիրուած տօնը:

Ուրախալի է ու միանդամայն յուսադրող տեսնել թէ Օշականի Մեծ Սուրբի Մեսրոպ Վարդապետի գործը կը շարունակուի թէ Հայաստանէն հազարաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեան, փարիզեան չրջաններէն, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ առ ի երախտագիտութիւն եւ որպէս նուէր Հայոց մեծաց, անցեալ Սեպտեմբերի 16–ին Երկուշաբթի օր կատարուեցաւ Թարգմանչաց Վարժարանի բացման արարողութիւնը ձեռամբ Հայրապետական Պատւիրակ եւ Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդաչեանի եւ ներկայութեամբ դեսպան Պր. Վիդէն Զիտէչեանի, Դպրոցասիրութեան Վարչական Մարմնի, Ուսուցչական կազմի, աշակերտութեան, ծնողներու եւ խումբ մը հրաւիրեալներու:

Ոչ ոք կ'անդիտանայ թէ Առաջնորդարան, կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարհուրդը, Դպրոցասիրութեան վարչութիւնը, Իսիի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը եւ չատ ուրիշներ, Ազգային Ուխտը վառ պահած իրենց սրտերու մէջ, բոլորը առանց բացառութեան, տարբեր ճամբաներով, սակայն նոյն մտահոգութեամբ, անհուն ճիգ ու ջանք կատարեցին, Դպրոց հիմնելու մեր ազգային ինքնութիւնը կենդանի պահելու համար եւ դպրոցով ու հայեցի դաստիարակութեամբ չատ աւելի յուսադրիչ ու ապահով տեսնել Հայ նոր սերունդի ապագան:

Անհրաժեշտ է որ Հայ մանուկի նախնական կրթութիւնը կատարուի հայերէնով: Մեսրոպեան Մեծասքանչ լեզուն ու անոր բարերար դերը, անջնջելի տպաւորութիւն պիտի դրոշմեն մանուկի մտաւոր հոգեկան տաղնապին, ան պիտի դայ ոչ թէ Առաջին, այլ Երրորդ Աշխարհի Ջաղաքին ջերմ մարդոց մէջտեղ: Ջաղաքի վերաբերող հատուածները գրուած են իսկական երգիծական ձիրքով եւ անոնց ընթերցումը զուարճալի պահեր կը պարգեւէ:

Իրական աշխարհին մէջ, սակայն, առաջին սաստիկ անձկութիւն կը տիրէ եւ խելագարութենէ ուրիշ ելք չկայ: Զօհրապին խելագարութիւնը սակայն լուռ, կրաւորական նահանջ չէ, այլ բողոք՝ առօրեային դէմ: Հիմա է որ կը սկսի իր վէպը գրել – այսինքն առեղծագործել: Վիպագրութիւնը սակայն չազատագրեր զինք հոգեկան տաղնապէն: Բայց անձնասպանութիւնը չէլլար: Ջաղաքին գրուած իր մէկ նամակին մէջ ուժգնօրէն կը հաստատէ.

«Կը նախընտրեմ հիմա, հոս, տասը լիթր այծի կաթ խմել եւ փորհարուրեամբ անձնասպան ըլլալ, քան թէ տասնորդ քայլը, Աստուած դիտէ ինչ պիտի ըլլայ, բայց կը վստահեցնեմ, որ ձեռքս ծալած խոտի պէս նատած չեմ: Տալին հաշտուած չեմ հոդ դառնալու փրոֆէին հետ»:

Իր չբջակայքէն մարդ չկայ որ հասկնայ իր հոգիին տառապանքը եւ իբրեւ մայրին հիւանդ ամիսներով հիւանդապահը կը մնայ: Վերջապէս բուժուած համարուելով, կ'արձակուի ու կը վերադառնայ գործի, ի ցնծութիւն ընտանիքին: Հակառակ բժշկութեան ջանքերուն, ուժումբը չէ յաղթած Զօհրապը յօժարեցնել անիմաստ եւ անհեթեթ նախկին կեանքին: Չէ լքած պայքարը: Գրքին վերջին էջերուն մէջ կը տեսնենք զինքը իր հին գրասենեակին մէջ: Աղէ մը աչքին կը զարնէ. նոր կազմուած ճարտարապետական ընկերութիւն մը աշխատակից կը փնտռէ Հարաւային Ամերիկայի նոր հաստատած գործին համար:

«Տաք սուրճէն ոմպլ մը կ'առնեմ ու կը քալեմ դուրս, յետոյ վայրկեան մը կանգ կ'առնեմ, կը վերադառնամ, պատին կը բային կը վերցնեմ ազդը, խնամքով կը ծալեմ, գրպանս կը դնեմ ու կ'ելլեմ դուրս»:

Անուշա վաւերական լուծում չէ: Զօհրապ նոյնիսկ կը զիտակցի այս հանգամանքին: Ցանդավառուած չէ ի տես ապրին: Սակայն անվհատ պայքարող է: Պիտի գոնէ անդամ մըն ալ փորձէ խուսափիլ ժամանակակից կեանքի ունայնութենէն:

Գործին ազդեցիկ ուժը, զեղարուեստական խորքը եւ համոզիչ բնոյթը հիմնուած են այն տուեալին վրայ որ Զօհրապի տիպարը բացառիկ մարդու մը տիպարը չէ: Ոչ խորագոյն զգացումներով ժխտուած արուեստագէտ, ոչ ալ անոսպաս, ապիկար anti – héros է: Իր տիպարը, աշխոյժութեամբ ստեղծուած, Եւրոպա կամ Ամերիկա ապրող հասարակ մարդու տիպարն է: Ան հասարակ մարդու հոգին խորքն է որ կը տեսնենք լուծը, խանդը կեանքի մը որ սանձուած չէ անհեթեթութիւններէ, ուր կայ կրքոտ բաղձանքը իմաստալից եւ ստեղծագործ էութեան մը:

Ընկերային յարաբերութիւնները դատապարտելի են յատկապէս անոնց համար որ Զօհրապին վիճակին կը վերածէ ոչ միայն զերազգած եւ զերզգայուն էակը, այլ մկլոնաւոր այն անհատները որ հիմքն են ընկերութեան: Այսպէսով, «Նամակները Ջաղարէն» վերջ մըն է քննարկելու մեր օրերուն «մարդկային հոգեկան վիճակը» եւ ըսենք նաեւ դատապարտելու նորօրեայ մեր փանկլոսները որ հակառակ հազար ու մէկ ապացոյցի տակաւին կը պնդեն որ «յետ – արդիական» աշխարհն ուելի զոհացուցիչ անկարելի է: Բայց այս այլատեսած ժամանակներուն մկլոնաւոր Զօհրապներ դոհ չեն, բայց ոչ ալ ընկճուած: Մարդը – Զօհրապը – կը պայքարի, կը խենթենայ, բայց նաեւ կը պարտնակէ երազել եւ յուսալ:

Հակառակ որ վէպը հիմնականօրէն համամարդկային հարցեր կ'արծարծէ, Զօհրապին Հայ ըլլալը երբեք չանտեսուիր: Ինչպէս տեսանք «յուսահատ փորձեր կընէ իր պզտիկները հայ պահելու համար»: Հայերէն երգի բացակայութիւնը գալու կը պատճառէ իրեն: Բայց զգալութիւնը հայ կեանքը զոհացուցիչ չէ: Զօհրապը կը ժխտէ այս աշխարհին խորթ, ձեւականացած հայրենասիրութիւնը:

«Ճակնդեղ – պարահանդէսները, խեղճ ու կրակ դիրքերու դիմեճօնները, ժողովները, ժամերը տեւող յուշահանդէսները, բանախօսները, զեղարուեստական յայտագիրները, բոլորը ... ձեղի թող մը նան ... Աւանկ առ նուագն ամիսուան ձեմ ամէն տեսակ խեղճութիւն հայրենասիրութեան պատրուակին տակ հալած իզի պէս կլլելու»:

Սվիւտքի տաղնապը հոս յատակօրէն ներկայացուած է: Եթէ Հայը Հայ պիտի մնայ հարկ պիտի ըլլայ նոր «հայրենասիրութիւն» մը որ յաղուրդ տայ իսկական Սվիւտքահայուն: Իրական Սվիւտքահայը թէ Հայ է, թէ հասարակ մարդ: Ներշնչուած իր առօրեայ կեանքի պայմաններէն որոնք չինծու հայրենասիրութեան սահմաններուն մէջ չեն փակուած եւ կամ ալ չատ անդամ Հայ ըլլալու հետ կապ իսկ չունին:

Այս վէպը գրուած է համայիլ, մաքուր եւ մատչելի հայերէնով: Այս պարագան փաստ է որ պարզ լեզուն ոչ միայն կարող է ընկալել ամէնէն բարդ մարդկային յուզական եւ մտաւորական վիճակները այլեւս կրնայ ծառայել գեղարուեստական գործ մը ժողովուրդին մատչելի դարձնելու: Այս մատչելիութիւնը իսկապէս հիմնական պայման մըն է վաւերական գեղարուեստի: Կ'արժէ հոս կրկնել պէյրութահայ բեմադիր Վարուժան Մըրտչեանի վերջերս արտայայտած միտքը եւ զայն ընդհանրացնել գեղարուեստական դրականութեան:

«Եթէ թատրոնը չծառայէ ժողովուրդին թատրոն չէ ...: Ես պիտի խօսիմ բեմէն ինչ որ բան փոխանցելու: Պէտք է կարենամ ժողովուրդը տուն ղրկել ու մինչեւ առտու չքնացնել. իբր բեմադիր – արուեստագէտ այսպէս կ'ըմբռնեմ»:

Պարզ եւ յատակ լեզուն է միայն որ պիտի երաշխաւորէ այս նպատակը: Եթէ Եւրոպայի կամ Ամերիկայի հասարակութեան մէջ էնէլին փոքրամասնութիւն են, կաճառային, իրթին եւ արհեստականօրէն բարդացած լեզուն հասկացողները, մեր փոքրիկ ածուէն նեղս մէկ ձեռքի մատներուն վրայ կը համրուին: Եւ եթէ գեղարուեստական գործ կարղացող չկայ, ո՞ւր կը մնայ գործի մը գեղարուեստական արժէքը:

Թերութիւններուն վրայ, յատկապէս տիպարներու ամբողջացումին պակասին, այսօր չարժէր ծանրանալ: Ցիչենք Շահան Շահնուրի խօսքը «իւրաքանչիւր գործ եթէ թերութիւն չունենար, երկրորդը աւելի կատարեալ չէր ըլլար»: Որով կը սպասենք յոյսով յաջորդ հատորին: Եւ եթէ թերութիւնները կրկնուին այն ատեն կ'արժէ անդրադառնալ անոնց: Կան կէտեր որոնք վիճելի պիտի թուին ոմանց, մասնաւորապէս ինչ կը վերաբերի սեռային անկաշկանդ նկարագրութիւններուն: Կ'աղերսենք որ ասոնք պատճառ չհատուին վէպը անտեսելու: Վէճը այս նիւթին չուրջ ձգենք ուրիշ օրուան: Հաստատենք միայն որ սեռային անցքեր նկարագրել երբեք ինքնին պոռնկագրութիւն չէ: Պոռնկագրութիւն կ'ըլլայ եթէ չծառայէ գեղարուեստական նպատակի մը անդրադրաճումին:

Ուրիշներ պիտի պնդեն թէ այս մէկ գործը – պատուղ Ամերիկայի այլասերած հայութեան – եթէ որակաւոր ալ ըլլայ, ովասիս մը իսկ չէ ներկայացներ զուտ հայկական գեղարուեստական գրականութեան անապատին մէջ: Զվիճինք «զուտ»ի սահմանումին չուրջ: Հաստատենք միայն որ ողբալը բան չարժեր: Աւելի օգտակար պիտի ըլլան գործնական քայլեր, խրախուսելու գեղարուեստական հակում ունեցող մեր երիտասարդները: Հետեւելի օրինակ մըն է Լիբանանի Արեւք Մանուկեան Կեդրոնի Մշակութային Ցանճնախումբը որ վերջերս կազմակերպած է «Բանաստեղծական Ցօրինոմի Մրցանք» մը 11 – 18 տարեկան պատանիներուն համար: Մինչ այդ, երբ գիրք հրապարակ ելլէ, թող գրախօսուի լուրջ գեղարուեստական չափանիշներով եւ չըլլայ պատրուակ ունայն կամ նեղմիտ ճոռոմաբանութիւններու:

Փակելէ առաջ մեր խօսքը, չմոռնանք ակնարկելու այս հատորին գեղեցիկ կազմին, տառատեսակներու ճաշակաւոր ընտրութեան եւ թուղթի լաւ որակին: Գիրքը ձեռք առնելը ոչ միայն մտաւորական եւ գեղարուեստական, այլեւ նոյնիսկ ֆիզիքական հաճոյք է:

ԺԻՐԱՑՐ ՔԻՇԻՇԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Հանրագիտարան

Խմբագրական յանձնաժողով. –

Կոստանդին Խուդավերդեան (պատասխանատու խմբագիր), Զաւադ Թորոսեան, Արմաճ Կիրակոսեան, Ամալիա Պետրոսեան, Ռուբէն Սահակեան:

Երեւան, 1996

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

Հ. Բ. Ը.Մ.-Ի ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Վերամուտի հոգերը պահ մը մոռնալու դեղեցիկ առիթը ընծայեց Լիոնի Հ.Բ.Ը.Մ. Միութեան տարեկան պարահանդէսը:

Այս տարի եւս, ան տեղի ունեցաւ Շարպոնիէրի հանրածանօթ Գաղինոյին մէջ որու սրահները՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 12-ի երեկոյեան, կը փայլէին զարձեալ լոյսերու չռայլ համայքով:

Երեկոյթի յաջողութեան ի նպաստ, կազմակերպիչ մարմինը հրաւիրած էր Փարիզէն «Կայծակ» նուագախումբը իր երդիչներով:

Երկար չաթաթներու տարուած աչխատանքները չուտով տուին իրենց զոհացուցիչ պտուղը. որովհետեւ սրահը արդէն լեցուն յայտարարուած էր դիչերային առաջին իսկ վայրկեաններէն:

Ուշադրաւ էր յատկապէս ներկայութիւնը բազմաթիւ երիտասարդներու եւ ուսանողներու, որոնց յուցաբերած խանդավառութիւնը նախանձելի մթնոլորտ մը ստեղծեց ամբողջ պարահանդէսի ընթացքին:

Լիոնի մասնաճիւղի Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան նախագահը՝ ժագ Էքմէքճեան խօսք առաւ հանդիսութեան սկիզբը, զայն որակելով աւանդութիւն դարձած գեղեցիկ հանդիպում, որու միակ նպատակը պիտի ըլլայ զուարճանալ ու միանգամայն Հայերը բերել քով քովի:

Անդրադարձաւ նաեւ Լիոնի Մարզարեան-Փափազեան հայկական միօրեայ դպրոցին, «որու չինութեան հանդրուաններուն կը հետեւինք մեծ ոգեւորութեամբ» ընդգծեց ան:

Ի վերջոյ, հրաւիրեց ներկայ երիտասարդութիւնը «մաքուր խոչընդոտներ հետապնդել կեանքի մէջ ու աչխարհի չորս ծագերուն՝ ըլլալ դեսպանները հայ լեզուին, մչակոյթին եւ ինքնութեան»:

Կայծակ նուագախումբի թափին տակ, միջազգային վերջին յաջողութիւններով ու հայկական երգերով ընդելուզուած՝ հանդիսականները պարեցին քով քովի; իրարմէ բաժնուելով ցայգալոյսի առաջին չողերուն միայն:

ՎԱՐԴԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

L'ARMENIE ET BYZANCE
Histoire et Culture

Avant-propos: Hélène Ahrweiler;
Introduction: Nina G. Garsoïan

Publications de la Sorbonne,
Paris, 1996.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — *Կապոյտ Ծովի Պուլվար— Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու— տայ, իմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհի— ներու անմահ յիշատակին, Կիրակի, Հոկ— տեմբեր 27, ժամը 10—ին Պուլվար — Օտ— տոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. — *Կարօ Աղազարեան 500 Ֆր.։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկե- ղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը չնորհակալու- թեամբ ստացած է իւղաներկի հետեւեալ նուէրները. — *Տիկին Սոնիա Քիւրքճեան 1.500 Ֆր., Տիկին Սաթենիկ Սողոմոն- եան 600 Ֆր., Պ. Է. Տէր-Յարութիւնեան 1.000 Ֆր., Պ. Հանրի Սարաֆեան 100 Ֆր., Օր. Սիրվարդ Լեւոնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան 1.000 Ֆր., Տիկին Քրիսթին Աչճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սրդարեան 1.500 Ֆր., Օր. Էլիզապէթ Մուսէեան 100 Ֆր. Տի- կին Վերդին Պօղոսեան 300 Ֆր.։*

Մայր Տաճարի Հիմնարկութեան տա- րեդարձին եւ մատաղօրհնութեան առթիւ՝ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձու- թիւնը 1.000-ական Ֆր., Պ. Կարապետ Տէր- Մէրեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Գանճեան 500 Ֆր., Պ. Ապրօ Գանճեան 500 Ֆր., Պ. Խոմէն Ղազարեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հիւլէր Ժամկոչեան 1.000 Ֆր., Տիկին Էլիզ Գոչեան 200 Ֆր., Տի- կին Հայկուհի Տամլամեան 300 Ֆր., Տի- կին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 500 Ֆր., Տիկին Արփինէ Սերոբեան 300 Ֆր., Տի- կին Սիլվա Սերոբեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 250 Ֆր., Տիկին Թագուհի Յարութիւնեան 1.000 Ֆր., Տիկին Անիթա Ալեքսանեան 2.500 Ֆր.։

*
**

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայց. Առա- քելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակ- ցութեան վարչութիւնը չնորհակալու- թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Ֆալք 2.500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գուլումճեան 500 Ֆր., Տիկին Ալիս Մուրատեան 1.000 Ֆր., Ժան Շոսոնի մահուան առթիւ, Տի- կին Ժ. Տէր-Սարգիսեան 200 Ֆր.։

Մայր Տաճարի հիմնարկութեան տա- րեդարձին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արա Զամքէրճեան (Զուիցերիայէն) 4.000 Ֆր., Տիկին Արմենուհի Խոտիկեան 300 Ֆր., Օրիորդները Գարոլ եւ Սէսիլ Պեհոյեան 5.000-ական Ֆր.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

A. A. A. S.
Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Տօն Օծման եւ Անուանակոչութեան
Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
65—րդ Տարեդարձի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ եւ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Թեմական Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

վարչական խորհուրդը

սիրով կը հրաւիրէն հաւատացեալ ժո- ղովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սբր— բոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծ— ման եւ Անուանակոչութեան 65—րդ տա— րեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կու— նենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատա— րագելու համար հրաւիրուած է՝
ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Առաջնորդ Արցախի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ
Սահակ — Մեսրոպ *երգչախումբը*
Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼԻՄԱՉԵԱՆԻ

Պատարագի ընթացքին արեւշատութեան մաղթանք կ'ըլլայ Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող հետեւեալ բարերար- ներուն. — Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմ— նարկութեան, Սարգիս Պետոյեանի, Մատլէն Ճէլալեանի, Գէորգ Պա- գըրճեանի, Փիէր Ղազարեանի, Դաւիթ Պանտիկեանի, Ռոժէ Ջրբաշեանի, Ս. և Գ. Դործունեանի, Զորիկեան Եղբարց, Կար- պիս Ճնկըտըրեանի, Էտի Սարգսեանի, Աթոյեան եղբարց եւ Բոյրերու, Սու- րէն Ֆէսճեանի, Ս. Ա. Բարութեանի, Շարլ Կուտիկեանի, Ժագ Սամուէլեանի, Մկրտիչեան եղբարց, Ազաւնի Ասլանեա- նի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խազինէճ- եանի, Գուրգէն Ստեփանեանի, Յակոբ եւ Սոնա Պաժանի, Էտմոն եւ Մարկրիթ Ղա- զէրեանի։

Պատարագի վերջաւորութեան հոգեհան- դիստեան պաշտօն կը կատարուի ի յիշա- տակ Մայր Եկեղեցւոյ

Հիմնադիր եւ Գլխաւոր Բարերար՝
Երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաճեանի եւ Ասպետ Վահան Խորասանեանի

Ծառայողներու՝
Մեսրոպ Քհնյ. Աւետեան, Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Գէորգ Քհնյ. Նիգամեան, Գալուստ Քհնյ. Տէր-Մովսէսեան, Շահէ Քհնյ. Աբէլեան, Շաւարշ Քհնյ. Թերզեան, Խոսրով Քհնյ. Ասատուրեան, Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեան, Բարգէն Քհնյ. Ալանեան, Ներսէս Քհնյ. Կատարիճեան, Հայկազուն Քհնյ. Պանտիկեան, Յակոբ Քհնյ. Մխը- եան, Սահակ Քհնյ. Շամլեան, Պասկ Քհնյ. Հայրապետեան, Կարապետ Քհնյ. Երեւանեան, Հմայեակ Քհնյ. Համբար- ձումեան։

Սարկաւագներու եւ սպասաւորներու՝
Վարդան Սարգսեան, Յակոբ Մալաճ- եան, Գաբրիէլ Լուսարարեան, Յուսիկ Կարակէօզեան, Ժիրայր Գասպարեան, Շահնուր Ճէյհան, Բարսեղ Մաշոյեան։

Կանակարարներու՝
Օննիկ Հայկազեան, Ատրինէ Սիմիք- եան, Միքայէլ եւ Մարգրիտ Փափազեան, Սիլվարդ Աթէշեան եւ Եսայի Պոյաճեան։

Բարեբարներու՝
Արծրունի Զրբաշեան, Օննիկ Հայկազեան, Արշամ Պապայեան, Զարմայր Ալեքսան- եան, Լոռան եւ Մատլէն Էօքսիւզեան, Յա- րութիւն Քէչեան, Առաքել Առաքելեան, Գէորգ Բալամուտեան, Հայկանոյշ Տէր- Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աբրիկ- եան, Սիրանոյշ Էլմասեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացագործեան, Գ. եւ Սիրանոյշ Ահարոն- եան, Աստղիկ և Օլկա Մեսճեան, Մկրտիչ Աքոյեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յակոբ Փա- փազեան, Միքայէլ Եավէր, Աստղիկ Հռ- ոքիկեան, Վարդանոյշ Թադէոսեան, Եղի- շէ Փափազեան, Մարտիրոս Միճասեան, Վարդանոյշ Թուղլաճեան, Ռուբէն Տէր- Խաչատուրեան, Սահակ-Վարսէն Մանուկ- եան, Նուարդ Հացագործեան, Գէորգ Գա- լայճեան, Միհրան Հացագործեան, Յով- հաննէս եւ Նուարդ Վարժապետեան, Ստե- փան Ժ. Ջ. Վարդերեսեան, Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեան, Արմենուհի Ալթունեան, Տրդատ եւ Մարի Տէր-Պօ- ղոսեան, Պօղոս Տօնիկեան, Վարդան եւ Լուսնթագ Պանտիկեան, Գեղամ Սայա- պալեան, Ս. Ս. Դանիէլեան, Մուշեղ Ճի- էրճեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Վարուժան Պոզաճեան, Սիրուն եւ Նեւրիկ Միւզիք- եան։

*
**

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Զրբ— բաշեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ճանճախումբը տա— րեդարձի ճաշ մը կը կազմակերպէ
նախագահութեան ներքեւ
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Մալաճեանի
(Հանրի Վէրնէօյ)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի վար- չութիւնը կը խնդրէ նկատի առնել իր յա- ռաջիկայ համերգը որ տեղի պիտի ունե- նայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 30-ին, Փարիզ, Opéra Comique — Salle Favart-ի *մէջ։*

Յայտագիրը յատկացուած է կանայք եա- նի եւ Ափրիկեանի գործերուն։

*
**

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մա- տաղօրհնութիւնը եւ չինութեան 21-րդ տարեդարձը՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

65ème ANNIVERSAIRE
DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE
DE MARSEILLE

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

Du 18 au 28 Octobre

PROGRAMME

- **Du 18 au 28 Octobre**
EXPOSITION VENTE DE DESSINS d'HOVIV
«LE RIRE ARMENIEN»
Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
salle Varoujan Bozadjian

- **Mardi 22 Octobre à 20 heures 45**
«LES MONASTERES DANS L'HISTOIRE DE L'ARMENIE ET LEUR ROLE AUJOURD'HUI»
par KERAM KEVONIAN
Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop**
salle Ardzrouni Tcherpachian

— entrée libre —

LE GROUPE EDOUARD DERIKLIAN
organise
un CONCERT EXCEPTIONNEL
Vendredi 25 Octobre à 21 heures
Cathédrale
St-Sauveur d'Aix-en-Provence
34, Place des Martyrs de la Résistance

Programme :

- JEAN TER-MERGUERIAN (*violon*)
EVELYNE PEYRE (*piano*)
œuvres de Schubert, Ysaye, Komitas, Brahms.
- CHORALE SAHAK-MESROP
Direction KHATCHIG YILMAZIAN
Piano JULIETTE YILMAZIAN.
œuvres de *Komitas, Haroutunian, Avédissian, Verdi.*

Avec le soutien de l'*Action Santé Arménie-France*

P.A.F. : 80 F. Etudiants : 50 F.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ դպրոց դործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ- դասարանով ու նախընտրաբար պարտէ- զով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը։

Հեռաձայնել Մկրտիկ ընկերակցութեան
43 - 98 - 15 - 59

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵԳԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթալոկ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք-Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% թէ.վէ.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գու- մարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ ան- դամ հրատարակելի ազդերու, Մին- դամ Հրատարակելի ազդերու, (25 Չեի Մէկ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12—13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներ- ու համար, դիմել թերթին վար- չութեան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՅԱՌԱՋ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 23
MERCREDI
23 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ԲԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.968 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.968

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՅՖԱ

ՇԻՐԱՔ.- «Միայն պաղեստինեան Պետութիւն մը կ'երաշխաւորէ Իսրայէլի ապահովութիւնը»

ՅՈՅՑԵՐ ՓՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԴԷՄ

Շիրաք որոշած էր նոյն լեզուով խօսիլ իր բոլոր խօսակիցներուն հետ եւ ոչ միայն խոստումին, ինչ որ բաւական զգոյշ ձեւով Իսրայէլացիները, մանաւանդ Հայֆա արտասանած իր ճառէն եթե:

Երեսաղէմ ժամանած պահէն, ամէն ինչ յստակ էր: Նախագահը՝ Վայզման ողջունեց Ժրանսայի իր պաշտօնակիցը սա խօսքերով.- «Բարի գալուստ նախագահ Շիրաքի մեր յաւիտենական մայրաքաղաքին, Իսրայէլի մայրաքաղաքին մէջ»: Շիրաք կ'ըսէ՝ «Իսրայէլի բարեկամ մըն է զոր կ'ընդունիք», բայց, Իսրայէլցիք համոզուած չեն: Շիրաք կը բացատրէ՝ «ոմանք, երբեմն խորհեցան որ արաբական եւ մէկերկրականեան իր քաղաքականութիւնը սահմանելով, Ժրանսա խնդրոյ առարկայ կրնար ընել իր առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւնը Իսրայէլի հետ: Ինծի համար, հակառակն է որ ճիշդ է»:

Հայֆայի ճարտարապետներու հանրածանօթ վարժարանին ուսանողներուն եւ հետաքրքրողներուն առջեւ է, սակայն, որ Շիրաք աւելի հեռու պիտի երթար եւ խօսէր պաղեստինեան Պետութեան մը մասին: «Պաղեստինցիներու ինքնավարութիւնը, կ'ըսէ Շիրաք, պէտք է ամբողջովին յայտնուի իրողութիւններով: Ցարչափ Պաղեստինցիները պէտք է գոհանան գեղչուած հաւաքական կեանքով մը, դառնութիւնը կը մնայ: Գիտենք թէ ի՞նչ ծանր պատուհասներու կրնայ ծնունդ տալ: Պաղեստինեան ճանչցուած Պետութիւն մը, ընդհակառակն, Իսրայէլի կը շնորհէ իսկական ընկերակից մը: Միայն ան կրնայ յանձն առնել եւ տէր մնալ այն յանձնառութիւններուն որոնք անհրաժեշտ են Իսրայէլի ապահովութեան»:

Այս խօսքերը լաւ ընդունելութիւն չեն գտած: Ալ հոսանքի ցուցարարներէ զատ, որոնք պատառաներով Պրըքհաները, Գոլիքան կը յիշեցնէին Շիրաքի եւ Թշնամական լոզունգներով կը դիմաւորէին Ժրանսայի նախագահը, կրթական փոխնախարարը չէ վարանած ըսելու.- «Նախկին պաղեստինեան Պետութեան մը ի նպաստ խարդ կարդալը, կը թելադրեմ Շիրաքի որ գոհացում տայ Գորսիքայի անկախութեան տենչանքներուն»:

Շիրաք դեռ կոչ ըրած է Իսրայէլի որ Սուրիոյ վերադարձնէ Կոլանը եւ պարպէ հարաւային Լիբանանը:

***

Իսրայէլի եւ Պաղեստինցիներու բանակցութիւններն ալ խզուեցան եւ ամերիկացի բանագնացը՝ Տէնիս Ռոս դուրը քաշած մեկնած է ու Ուաշինկթընէն վերադարձած: Արաֆաթի եւ Նեթանիահուի ներկայացուցիչները տեղական կ'ընեն միշտ նոյն նիւթին չուրջ որ Հեբրոնի պարպումին կը վերաբերի: Կ'ըսուի թէ յառաջդիմութիւն կայ, ինչ որ սակայն կը հերքուի, երբ նկատի առնուի որ պաղեստինեան պատուիրակութիւնը ձըզած գացած է: Նեթանիահու խոստացած էր Գլինթընի որ խօսքէն զօրծի պիտի անցնի ընտրութեան թուականէն առաջ (Նոյ. 5), բայց, ինք ալ բուռն ճնշումներու տակ է: 120 ռաբունիներ հրովարտակ մը ստորագրած են ուր «զաւեռանութիւն եւ անճնասպանութիւն» կ'որակեն Հեբրոնէն քաշուիլը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶի Վերաքննիչ Ատեանի Ամբաստանութեան Սենեակը վեց ամսուան համար կախակայեց Դատական Ոստիկանութեան անօրէնը ոստիկանութեան պաշտօնատարի իր լիազօրութենէն, որպէս հեռեւանք իր մերժումին (Յունիս 27-ին) օժանդակելու Հալֆէն դատաւորին խուզարկութեան, Թիպէրիի բնակարանը: Օլիվիէ Ֆոլ չընդունիր նման պատիժ մը եւ յատյարարեց թէ Բեկանիչ Ատեանին պիտի դիմէ, մինչ Ներքին Նախարարը հաստատեց թէ ինք կը պահէ իր պաշտօնին վրայ: Ֆոլ հրահանգած էր Դատական Ոստիկանութեան պաշտօնատարներուն որ դադրեցնեն իրենց օժանդակութիւնը Հալֆէն դատաւորին որ խուզարկութեան կը ձեռնարկէր Փարիզի քաղաքապետին բնակարանը: Ատեանը կը մեղադրէ Օլիվիէ Ֆոլը որու ժխտական դիրքը խոչընդոտ մը եղած է հարցաքննիչ դատաւորին համար իր գործունէութեան մէջ:

ԱԼԺԻՒ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ Ալի Պուսեթթա մեռաւ Հոկտ. 21-ին, երբ իր բնակարանին պատշգամն էր, գոհ՝ կորսուած դնդակի մը: Իր ապրած թաղամասին մէջ է, քաղաքին կեդրոնը, ուր բախումներ ծայր տուած են իսլամապաշտ խմբակներու եւ զինուորականներու միջեւ եւ այդ կրակոցներու ընթացքին է որ քաղաքապետը դնդակ մը ստացած է: Բախումներու հետեւանքով 14 մեռեալ կայ:

ԵԼՑԻՆ առաջարկած է որ խորհրդակցական նոր մարմին մը ստեղծուի իշխանութեան չորս դերադոյն օղակներու (նախագահութիւն, կառավարութիւն եւ Խորհրդարանի երկու ժողովները) ներկայացուցիչներով, մինչեւ իր հիւանդութեան վերջաւորութիւնը: Մարմինը պէտք է վարէ Անատոլի Ջուբայիս:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՌՈՒՑԿՈՑ, ոխերիմ թշնամի Ելցինի, ձայներու 78,9%-ով կուրսկի կառավարիչ ընտրուեցաւ ընդդէմ նախագահին թեկնածուին: Այս ընտրութիւնը թոյլ կու տայ իրեն որ աթոռ մը ունենայ Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ (Խորհրդարանի Բարձր ժողովը):

ՀԵԼՄՈՒԹ ԿՈՀԼ, լախլախիչ մեծամասնութեամբ (95,5%) վերընտրուեցաւ իր կուսակցութեան (Քրիստոնեայ-Դեմոկրատ) նախագահ: Այս առթիւ յայտարարեց որ իր նպատակն էր կէս առ կէս նուազեցնել գործազրկութիւնը մինչեւ 2000 թուականը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹՈՇԱԿԱՌՈՒՆԵՐՆ ԷԻՆ, այս անգամ, որ փողոց իջան Հոկտ. 22-ին, բողոքելու համար օրէ օր նուազող իրենց ստացած թոշակներու դումարներուն դէմ, իրրեւ հետեւանք ժիւփէի կիրարկած քաղաքականութեան: Փարիզի ցոյցը տեղի կ'ունենար Մոնփարնաս ուրկէ թափօրը կ'ուղղուէր դէպի Օաէոն:

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 24 կիրակի տեղի կ'ունենան ԼՂՀ նախագահի ընտրութիւնները: Կազմուած են Մեթիսանակերտի քաղաքային նէն զատ եօթը չրջանային եւ 172 տեղամասային յանձնաժողովներ: Շրջանային յանձնաժողով ունին Ասկերանը, Մարտունին, Մարտակերտը, Հադրութը, Շուշին, Շահումեանը եւ Քաչաթաղը (Լաչինը), 5-7 հոգիէ բաղկացած: Կեդրոնական Ընտրական Յանձնաժողովին նախագահն է Մուշեղ Օհանջանեան:

ԼՂՀ-ի նախագահութեան թեկնածու կրնան ներկայացնել ա) հանրային-քաղաքական այն կազմակերպութիւնները որոնք պաշտօնապէս արձանագրուած են Արդարադատութեան Վարչութեան կողմէ, բ) անձնական թեկնածու կրնան ներկայանալ անոնք որոնք կ'ապահովեն 200 ստորագրութիւն: Այդ ստորագրութիւններու ստուգումէն ետք առաջարկուած թեկնածուն կրնայ ընտրութեան մասնակցիլ եթէ 1500 ստորագրութիւն ունենայ առնուազն չորս ընտրատարածքներէ:

Թեկնածու առաջադրելու պայմանաժամը Հոկտեմբեր 5-24 էր: Նոյեմբեր 5-ին պէտք է հրապարակուի արձանագրուածներու ցանկը, իսկ ընտրապայքարը տեղի կ'ունենայ մինչեւ Նոյեմբեր 23:

200 ստորագրութիւն հաւաքելով առաջարկուած են արդէն ներկայի նախագահը Ռ. Քոչարեան, Ազգ. ժողովի նախկին փոխ-նախագահ Բորիս Առուչանեան եւ Համայնավար կուսակցութենէն Հրանդ Մելքումեան: Առաջին երկուքը անկախ թեկնածուներ են:

Մ. Օհանջանեան որ դէմի կարգավիճակով մասնակցած էր Հայաստանի նախագահական ընտրութեան, ըսած է թէ ամէն ձեւով կը ձգտին կանխելու այն սըխալներն ու վրէպները որոնց ականատես եղած է Հայաստանի ընտրութեան ընթացքին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 21 / 22)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԵՄԻՆԱՐԻՆ ՕՏԱՐ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

«Սահմանադրական վերահսկողութիւնը եւ ժողովրդավարական գործընթացը նոր րանկախ երկիրներու մէջ» միջազգային սեմինարի օտար մասնակիցները հիւրը եղած են նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան: Ընդունելութեան ընթացքին նախագահը չէչտելէ ետք Հայաստանի Սահմանադրական Դատարանին կարեւորութիւնը աւելցուցած է թէ ան դեռ առիթը չէ ունեցած վիճելի հարցեր քննարկելու եւ յոյս յայտնած է թէ նախագահական ընտրութիւններու արդիւնքներու ստուգումը կ'ըլլայ այդ առաջինը. եւ եթէ ընդդիմութիւնը չընէ գոյն իշխանութիւնները իրենք կը դիմեն Դատարանին, հարցը պարզաբանելու եւ կասկածները վերջնապէս փարատելու համար:

***

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐՆԵՐԸ

Սեփականաշնորհման վկայագիրներու բաշխման գծով կառավարական յատուկ յանձնաժողովի առաջին նիստին քննարկուած են բաշխման աշխատանքներուն առընչուող հարցեր եւ որոշած են որոշումներ: Այսպէս, որոշուած է մինչեւ այս տարուան Դեկտեմբեր 31-ը կատարել սեփականաշնորհման նոր վկայագիրներու թաչխումը՝ եւ անփոփոխ պահել ատենադական արժէքը՝ 20 հազար Դրամ:

***

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒ — ԱԿՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Երեք չաբաթ Երեւանի «Զուարթնոց» օդակայանը մնացած ու գործած է ամերիկեան այն օդանաւը, որուն մէջ հաստատուած է ամէնէն արդիական սարքաւորումներով ակնարուժարան մը: Կեցութեան ընթացքին հոն վիրահատական գործողութեան ենթարկուած են 54 հիւանդներ, իսկ աւելի քան 20 հիւանդներ ալ լաղերի բուժում ստացած են: Նաեւ վարժընթացներու հետեւած են 150 բուժիչներ, կենսաբաններ, հիւանդապահ հուհիներ:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ազգակողմեան իշխանութեան պատճառած դժգոհութիւնները ակնարկները դէպի միւս ճակատը սկսած են առաջնորդել. 1998-ի երեսփոխանական ընտրութեան հեռանկարին մէջ արդէն յաջողութեան դիրքի վրայ կը նկատուի Ընկերվարական կուսակցութիւնը, կամ անով կազմուելի ճակատը: Անոր գլխաւոր դէմքը՝ Լ. Ժոսփէն պատասխանելով «Նուվէլ Օպսէրվաթէօռ»ի հարցումներուն, կը բացատրէ իր եւ իր կուսակցութեան դիրքը, թիւրախները, հարցերուն մասին լուծումի տարբերակները:

Ազատողական, դանդաղ ընթացքի մը իրենց ուղղուած ամբաստանութիւններուն մասին ան կ'ըսէ թէ ժամանակացոյց մը հաստատած է որուն կը հետեւի. կը յարգէ օրինաւոր պայմանաժամերը: Իր նպատակը եղած է նախ կարգի դնել Ընկերվարական կուսակցութիւնը որպէսզի պատրաստ ըլլայ գործի անցնելու: Այսօր գոհ է որ հոն կը տիրէ հանդարտ, եղբայրական ու բարեկամական մթնոլորտ մը ու ամէն նիւթի մասին առաջարկներ կը ներկայացուին: Առանց ամբոխավարական պոռոտախօսութեան կը կատարեն ընդդիմադիրի դերը:

Կառանձի մէջ Պ. Թաիլի յաջորդութեան համայնավար թեկնածուին յաջողութիւնը աւելի զօրացուց վախը Մասրիլթի ընդդիմադիր բեւեռի մը որ կըրնայ ձեւանալ համայնավարներու չուրջ: Այս մասին Ժոսփէն կը յիշեցնէ հանրաքուէի դիրքը: Մասթրիխթով խանդավառուած մէկը չէ ինք, բայց կը վախնայ, որ անոր հանդէպ ընդդիմութիւնը ուղղակի Եւրոպայի: Ատիկա պատմական սըխալ մը կը նկատէ, որովհետեւ միասնականութեան կորուստը հող կը պատրաստէ տիրապետութեան տակ իյնալու: Եւրոպան պէտք է բարգաւաճումը եւ աշխատատեղիներու խնդիրը առաջնահերթ նկատէ. կարեւոր ինքզինք պաշտպանել աշխարհայնացումի եւ Միացեալ — Նահանգներու դէմ, պէտք է նուազ մտածէ

ՎԵՐՋԻՆ ԹԱՂՈՒՄԸ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Անոնցմէ մէկն էր Խորէն Կաթողիկոս, եւ իր պատմութիւնը՝ պատմութիւնն էր շատ ու շատ հոգեւորականներու։

Հիմա Մայր տաճարէն մինչեւ իր նոր բաւիղը գերեզմանը քանի մը քայլ է։ Նեղոզութիւն. նորափոր՝ Ցիսուսի գերեզմանին համար ըսուած է մեր չարականներուն մէջ։ Խորէն Կաթողիկոսի համար բացուած փոսը նոր չէ։ Օր մը առաջ, երբ բանուորները հողը կը փորէին, երեք կմախքներ ի յայտ եկան 2 մեթր տարածքին մէջ։ Բոլորին կարծիքը այն էր, որ 1917 թուականի գաղթականներու աճիւնները էին, աճիւնները անոնց, որոնք այդ օրերուն տասնեակներով կը մահանային եւ կը թաղուէին այդպէս, դերկ – գրկի, հապճեպով։ Հայոց Կաթողիկոսը պիտի թաղուէր իր ազգի տարագիր զաւակներուն հետ, «զորոց անուանս Տէր գիտէ»։ Բայց Խորէն Կաթողիկոսի գրացուներուն մէջ են ուրիշ կաթողիկոսներն ալ. իր աջին՝ Ցովհաննէս Ե. Կարբեցին, քիչ մը վերեւ՝ Գէորգ Դ. (1866 – 1882) եւ Մատթէոս Բ. (1908 – 1910) կաթողիկոսները։

***

Շարական, ազօթք «ի վերայ հանգուցեալ կաթողիկոսի», աւետարան, հոգւոց։ Մխիթար արագ – արագ կը չարժի եւ ժապաւէնի նման աչքիս առջեւէն կը տողանցէ Խորէն Կաթողիկոսի կեանքի պատմութիւնը։

Պարթեւահասակ երիտասարդ մըն էր Ալէքսանդր Մուրատբէկեան, որ Սեւանայ վանքին մէջ վարդապետ կը ձեռնադրուի եւ կը ստանայ Խորէն անունը։ Երկու տարի յետոյ, 1903–ին աշխոյժ, քաջ եւ կորովի անձ, կ'ընդդիմանայ Հայ Եկեղեցւոյ կալուածներու գրաւման, եւ ցարական իշխանութեան որոշումով կ'աքսորուի Օրլով քաղաքը։ Երկու տարի յետոյ կը յաջողի վերադառնալ, եւ կը նշանակուի Նոր Բայազիդի առաջնորդ։ Կ'ըլլայ Երեւանի թեմակալ եւ այդ հանգամանքով ալ կը նախագահէ Երեւանի Ազգային Մորհուրդին։ 1918–ի հրաչք օրերն էին։ Թիֆլիսի Ազգային Մորհուրդը կը հռչակէ Հայաստանի անկախութիւնը, եւ նոյն ամրան կը փոխադրուի Երեւան։ Խորէն Սրբազանն է որ Երեւանի իշխանութիւնը կը յանձնէ Ազգային Մորհուրդին։ Վատահ եմ՝ այդ պահուն իրեն հետ էին Արամ Մանուկեան ու Գարեգին Արք. Ցովսէփեանցը։ Բնական պայմաններ կը սկսին Հայաստանի համար։ 1920–ին, երբ Ամերիկայի Հայաստանեայց Եկեղեցին տագնապի մէջ է, Խորէն Սրբազան կուգայ Ամերիկա, կը հաշտեցնէ կողմերը, խաղաղութիւն կը բերէ Ամերիկահայոց կեանքին մէջ եւ կը վերադառնայ Հայաստան։ Բայց լինք այլեւս խաղաղութիւն չէ դաներ։ Հայաստան խորհրդայնացած է։ Գէորգ Ե. վշտալի Կաթողիկոսն ալ հիւանդ է, տկար։ Ծերունին նոր կառավարութեան հետ բանակցելու համար իրեն ներկայացուցիչ կը նշանակէ Խորէն Արքեպիսկոպոսը։ 1921–ի փետրուարեան ապստամբութեան ան կը բանակցի Վրացեանի հետ, Եկեղեցւոյ իրաւունքները վերստին ստանձնելու համար։ Սուրբ Էջմիածնայ մէջ, իր խօսակիցն էր իր վաղեմի ծանօթը, կոմիտաս Նիկոլ Աղբալեանը։ Բայց Ուրբաթը Շաբաթէ չուտ կը հասնի, կոմունիստները կը յաղթեն, 11–րդ կարմիր բանակը կը մտնէ Երեւան, եւ կը սկսի մուկ ու կատուի խաղը՝ Կասեան – Միասնիկեան – Մուղդուսի – Բերիա – Ստալին օղակը հետզհետէ կը ճնշէ Հայ Եկեղեցին։ Ճկուն է եւ դիւանագէտ Խորէն Սրբազան եւ անկարելին կը փորձէ՝ ամբողջ պահելու համար Հայաստանեայց Եկեղեցին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը։ Հայրապետական տեղակալ է, լուսարարապետ է, Սեւանի վանահայր է, Երեւանի առաջնորդ է։ 1930 Մայիսին կը վախճանի Գէորգ Ե. Կաթողիկոս, եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ Խորէն Արք.ի ուսերուն։

Ցարերու անկումէն եւ Պոլժեւիկեան ջնջումէն յետոյ առաջին անգամն էր, որ պէտք էր կաթողիկոս ընտրել։ Անկախ Հայաստանի առաջին կաթողիկոսի ընտրութիւնը կ'երազէին ոմանք տեսնել, ուրիշներ՝ տարակոյսի մէջ էին։ Արդեօ՞ք իշխանութիւնները պիտի արտօնեն նոր կաթողիկոսի ընտրութիւնը։ Հնարաւո՞ր է Մայր Աթոռը փոխադրել Երուսաղէմ։ Բայց Հայաստանի մէջ կ'իշխէին Խանջեաններն ու Տէր – Գաբրիէլեանները, որոնք ի վերջոյ պիտէին թէ ի՞նչ խորհուրդ ունի Ս. Էջմիածինը Հայոց համար, հրաման կուտան ընտրելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը։ Ի՞վ պիտի ըլլայ «պետութեան թեկնածուն»։ Շահագրգիռ անձերու չարքին են Հայաստանի պատասխանատու Մուղդուսին, եւ Թիֆլիսէն... Լաւրենթի Բերիան։ Այո՛, ազատ էր Հայ Եկեղեցին։ Այս երկուքը կը սերտեն, կը բանակցին, կ'ուսումնասիրեն, կը քննարկեն թեկնածուներուն ցանկը ... Մեսրոպ Արք. Տէր – Մինասեան ... վատահելի չէ, միշտ կողմ եղած է «ուժեղների» հետ։ Թորգոմ Արք. Գուշակեան ... ըստ տեղեկութիւնների «չի ցանկանում մնալ էջմիածնում»։ Մելիք – Թանգեան Արք. ... «յայտնի դաշնակ», Խորէն Արք. Մուրատբէկեան ... «կաթողիկոս դառնալու խիստ ցանկութիւն ունենալով, վերջին ժամանակներում սիրաշահում է մեզ։ Սակայն տեղեկութիւններ կան Դաշնակցութեան գաղտնի կազմակերպութեան հետ նրա կապի մասին» ... Գէորգ Արք. Ջէօրէքճեան «մեզ համար առաւել ընդունելի է Ջէօրէճեանը, որին մտադիր ենք կաթողիկոս ընտրել...» (1)։ Եւ կ'որոշեն «մչակել» Գէորգ Արք. Ջէօրէքճեանը, ի հարկին յեսաձգել տալով ընտրութիւնները։ Անգամ մը կը յաջողին, եւ 1930 Հոկտեմբերին ընտրութիւնը կը տանին մինչեւ 1932 Նոյեմբեր, դարձեալ պատրաստ չեն, եւ անգամ մը եւս կը փորձեն յեսաձգել կաթողիկոսական ընտրութիւնը։ Խորէն Սրբազան, իբրեւ տեղապահ կ'ընդդիմանայ։ Եւ տեղի կ'ունենայ կաթողիկոսական ընտրութիւնը եւ հակառակ Բերիաներու կամքին, Նոյեմբեր 10–ին կաթողիկոս կ'ընտրուի Խորէն Արք. Մուրատբէկեանը։

Եղածը անընդունելի էր, եւ արդէն քանի մը տարի յետոյ, երբ Խանջեաններն ու Տէր – Գաբրիէլեանները սկսին, նոր կաթողիկոսի կեանքը եղաւ ամէնօրեայ դողդոջայ։

Բայց ինքը կրցաւ հրաշքներ գործել։ Սմէնէն դժնդ պայմաններուն ներքեւ ալ, ան չարունակեց պայքարը «Ազատ Եկեղեցի» չարժման դէմ, սերտ կապեր պահեց Սվիւռքի թեմերուն, նուիրապետականներուն հետ։ Իր ընտրութեան առթիւ Հայաստան հրաւիրած էր Կիլիկիոյ ծերունազարդ Սահակ Բ. Կաթողիկոսը, որ դժբախտաբար չէր կրցած վտարել այդ պատմական ըլլալիք ճամբորդութիւնը։ Բայց Խորէն կաթողիկոս միշտ ալ իր յատուկ սէրը արտայայտեց Կիլիկիոյ տարագիր Աթոռին, անոր ծերունի կաթողիկոսին եւ նորին աթոռակցին՝ Բարգէն կաթողիկոսին հանդէպ։ Օգնեց ալ, դրեց եւ քաջալերեց, որ ո՛չ միայն Երուսաղէմի միաբանութիւնը Կիլիկիոյ Աթոռին դիջի Դամասկոսի եւ Պէյրութի վանքերն ու կալուածները, այլեւ քաջալերեց ալ, որ անհատ բարերարներ դնեն ու ազգին նուիրեն Անթիլիասի կալւածները։

Ցետոյ, Խորէն կաթողիկոս իրագործեց երկու կարեւոր խնդիրներ, որոնք դրաւանդը պիտի կազմէին ոեւէ մէկ կաթողիկոսի վաստակին։

Առաջին, Հայ Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան հարցը, զոր Խորէն Ա. սեղանի վրայ դրաւ, եւ որ դարձաւ լուրջ քննութեան առարկայ։ Վերջին 100–ամեակներուն, եւ 1932էն մինչեւ այսօր այդ հարցը երբեք չէ արժանացած այն լուրջ վերաբերմունքին, որ արդիւնքը եղաւ իր հրահանգին։

Երկրորդ, Խորէն կաթողիկոս 1934, Հոկտեմբեր 1 թուակիր սրբատառ կոնդակով հրահանգեց 1935 թուականը նշել Աստուածաչունչի թարգմանութեան 1500–ամեակը։ Անկրկնելի իրագործում եղաւ այս մէկն ալ, հոգատարութեանը ներքեւ Երուսաղէմի Թորգոմ Պատրիարքին։

(Շար. 2)

(1) Տե՛ս Բերիոյ եւ Մուղդուսիի գեկուցագիրը. Վաւերագրեր Հայ Եկեղեցու Պատմութեան, Գիրք Բ., խմբէց Ա. Մուրադբէկեան կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, հոգեւոր գործունէութիւնը, 1901 – 1938 թթ., Երեւան 1996։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԴՊՐՈՑԸ ԱՆԳՐԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԲՈՑՆ

Դպրոցներու հարցերէն կարեւորագոյնը կը նկատուի երիտասարդ սերունդին մօտ անգրագիտութեան ծաւալուն երեւոյթը։ Կիրարկուած մեթոտներէն մինչեւ հեռատեսիլը զանազան «յանցաւոր»ներ կ'ամբաստանուին ու զանազան առաջարկներ կ'ըլլան որպէս զարման։ Հարցը էջ վրիպած նաեւ վարչապետ Ժիւլիէի ուշադրութենէն որ ազգային առաջնահերթ հարց կ'երակէ զայն։

«Նուվել Օպսերվաթէօռ» չաբաթաթերթը այս մասին դիմած է համալսարանի լեզուագիտութեան դասախօսի մը որ իր կարծիքը կուտայ նիւթին մասին, ամէնէն առաջ ժխտելով անոր համատարած չարիքի բնոյթը։ Կ'ըսէ թէ անցեալ դարուն երկու Ֆրանսացիէն մէկը քառ. մը իսկ չէր կրնար կարդալ. 1920–ին համեմատութիւնը 15% էր. այսօր իջած է 1%–ի։ Հարցը հոն է որ անցեալին կարդալ չգիտնալը ընկերութենէն դուրս մը նալու պատճառ չէր, մինչդեռ այսօր այդ է պարագան։ Աւելի քան կուտայ որ երեւոյթը քանակական նուազում արձանագրելով հանդերձ, որակով աւելի ծանրակշիռ բնոյթ առած է։

Խնդիրը միայն Ֆրանսայի չի պատկանիր. զարգացած երկիրներու գրեթէ ընդհանուր հարց մըն է։ Անոր չատ չատ յաճախ կ'ընկերանայ բերանացի լեզուին տիրապետութեան պակասն ալ, նոյնիսկ դպրոցական տարիքի պատանիներուն մօտ։ Ու չատ անգամ ծնողքները չեն գիտնար թէ ինչ ձեւով պէտք է օգնեն իրենց զաւակներուն բերանացի լեզուին տիրապետութեան։ Ասիկա, հակառակ որ այսօր մեծերը չատ աւելի կը խօսին իրենց զաւակներուն հետ, քան նախապէս, մասնագէտը կը բացատրէ որ խօսիլը չի բաւեր. պէտք է աշխարհը բացատրել մանուկին, անխափան խօսակցութիւն մը չի կրնար իմաստաւորել անոր լեզուն։ Նախորդ սերունդները քիչ ըսէին, մեծ մօր, մեծ հօր ներկայութիւնը վայելելու. իսկ անոնք գիտէին մանուկը լեզու հանել։ Այսօրուան ընտանեկան մակերեսային, անմիջական լեզուն չի բաւեր որ տղան կարենայ հանդիսատ տիրապետել անոր։ Իսկ ատիկա կը խոչընդոտէ կարդալ սորվելու գործը։

Այս կացութիւնը չի վաւերացներ անդրպետութեան հետ բրտութեան լծորդումը որ չաճախ տեղի կ'ունենայ։ Բիրտ վարմունքներ կրնան չատ աւելի չափազանցութեան թերութենէն, բայց ընդհանրացումը ընդունելի հիմեր չունի։

Դարմանի մասին մտածողները նախ կը փորձեն «յանցաւոր»ը կամ «յանցաւորները»ը գտնել։ Ու այդ միտումին մէջ առաջին տեղը կը տրուի չաճախ դպրոցին։ Լեզուաբանութեան դասախօս Պէնթոլիլա յանցաւորներու առաջին տեղը տալով հանդերձ դպրոցին, յանցանքը կը վերագրէ բոլորին։ Ցանցաւոր են ուսուցիչները, սէնտիքաները, քննիչները, նախարարները, բոլորը։ Ուսուցիչները ամէն օր ականատես ըլլալով հանդերձ երեւոյթին, իրար կ'ամբաստանեն, փոխանակ ձեռնարկելու խմբական աչխատանքի մը։ Սէնտիքաները միայն պահանջ կը ներկայացնեն, փոխանակ հետաքրքրութեան ուսուցման արդիւնաւոր կերպերով։ Քննիչներն ալ որոնք տեղեակ են հարցին, վարչարարական գործերու ծանրութեան տակ մեծ բան չեն կրնար ընել։ Իսկ նախարարները իրարու կը յաջորդեն ընթերցումի ծրագիրներ թելադրելով, առանց խորապէս ըմբռնելու հարցին արմատները։

Ինչ կը վերաբերի դարմանի կարելիութեան, նախ անհրաժեշտ է ուսուցիչներուն տալ ընթերցում սորվեցնելու պատրաստութիւնը։ Շատ չի խօսուիր այդ մասին, բայց ապագայ ուսուցիչին պատրաստութեան մէջ չատ չաճախ կ'անտեսուի կարդալ սորվեցնելու վարպետութիւնը։ Քերականական վերլուծումը, հնչիւնաբանական վերլուծումը վերցած են լեզուի դասերէն։ Ուսուցիչը չատ անգամ չի գիտեր թէ ինչպէս կը բանի լեզուն։ Շատեր այնպէս կը կարծեն թէ հեծանիւ սորվելու կը նմանի ան։ Անպայման պէտք է մանկապարտէզի տարիներէն յատուկ ուշադրութեան արժանացնել բերանացի լեզուի ուսուցումը։ Աւտոր համար բաւարար չէ պարզապէս խօսել տալ տղոցը. պարզ է որ պիտի խօսին անոնք որոնք պիտին խօսիլ։ Ու անոնք պիտի ըլլան կարգալ սորվողներն ալ։

Իսկական դարմանին համար անհրաժեշտ է մեկնակէտ ունենալ քաղաքական անկեղծ կամք մը որ ծնունդ տայ ընկերական եւ մանկավարժական ծրագրի մը։ Մինչդեռ այսօր ամէն մարդ կը կրկնէ թէ ազգային փորձանք մըն է անգրագիտութիւնը ու առով իր պարտականութիւնը կատարածի դոհունակութիւնը կ'ունենայ։ Քաղաքական ղեկավարները պէտք է պիտակին թէ անգրագիտութիւնը միայն դէշ գրելու եւ կարդալու թերութիւն մը չէ, այլ նաեւ ծանրակշիռ հարց մը ժողովրդավարութեան համար։ Այն հանդրուանին որ խօսքը մեռնի, բառարակը պիտի մնայ կէթեօներու, բրտութեան, յետադիմականութեան։

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՅԿԵՐՈՑԹ

ՄԱՐՍԻԳԼ. – («Յառաջ»). –

Հայկերոյթով մը «Խտուար Տէրիքլեան» Միութիւնը նչեց իր հիմնադրութեան Ա. տարեդարձը, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Հոկտեմբեր 5–ին։

Վատպուրական սրահը համակիրներու բազմութեամբ մը լեցուած էր, չուրջ հարիւր յիսուն հոգի, ինչ որ նորակազմ եւ երիտասարդական միութեան մը համար աւելի քան քաջալերական է։

Համակրելի մթնոլորտ մը ստեղծեցին Միութեան երիտասարդները հայկական նուագախումբի կշռոյթով, համբաւեր բերով, իրենց ժպիտով ու տրամադրութեամբ, իրենց հաճելի ու տիրական ներկայութեամբ։

«Խտուար Տէրիքլեան» Միութեան վարչութեան նախագահը՝ Լիոնէլ Պոյեան չերմ խօսքերով ողջունեց սեղանակիցները եւ ընորհակալութիւն յայտնեց իրենց քաջալերանքներուն համար։ Ցիշեցուց Միութեան նպատակը՝ օգնել հայ երիտասարդութեան, թէ Հայաստան թէ դաղթավայրերու մէջ։ Ներկայացուց Միութեան վարչութեան անդամները՝ Սեւակ Աթաչեան, Իրէն Ունճեան, Մարինա Աթաչեան, իսկ զապէլ Գասպարեան եւ ապա բեմ հրաւիրեց Միութեան հիմնադիր ղեկավարը՝ Սեդա Սիմոնեան,

Սեդա Սիմոնեան հակիրճ խօսքերով վերապահեց Միութեան մէկ տարուան գործունէութիւնը՝ թատերական ներկայացումները, հայկերոյթ, ճամբորդութիւն Հայաստան որուն ընթացքին խումբը բեմադրեց Երեւանի եւ Գիւմրիի մէջ երկու դասէյտ եւ այցելեց ու իր օժանդակութիւնը բերաւ Գիւմրիի մանկատան, կրթաթոշակ երկու աշակերտներու որոնք կը յաճախեն Մարմէյլի Համազգային դպրոցը։ Տուաւ անմիջական ծրագիրները՝ համերդ մը Հոկտեմբեր 25–ին էջմ – Ան – Փրովանսի մէջ եւ թատերական ներկայացում մը, Նոյեմբեր – Դեկտեմբերին, նոր յայտագրով «Եօթանասունոց Փեսացուն», Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

Ապա, խօսք տրուեցաւ Կարօ Ցովսէփեանին որ ազգային տեսակէտէ իրախուսիչ եւ գօտեպնդիչ գտաւ երիտասարդական միութեան մը երեւումը եւ յատճուն արմատացումը գաղութի միութենական համապատկերին մէջ։ Միութիւն մը որ ընտրած է որպէս հաւաքատեղի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ հոն գտած մեծ նչանչորհեալ վայր ծաւալելու համար իր զանազան գործունէութիւնները։

«Խտուար Տէրիքլեան» Միութիւնը այս առթիւ սարքաւորեց Հայ Մշակոյթի Տան խոհանոցը, սեղանի սպասները լուալու մեքենայով մը։ Կարօ Ցովսէփեան գնահատեց այս դեղեցիկ արարքը։ Վեր առաւ Սեդա Սիմոնեանի անխոնջ աչխատանքը, պիտակից եւ ամբողջական նուիրումը։

ԼԻՈՆ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՎՕ-ԱՆ-ՎԸԼԷՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւնը, աւելի ծանօթ ԻԽՋԱՄ մակդիրով, Լիոնի մօտ Վօ – ան – Վըլէն քաղաքը ընտրած էր իր 27–րդ համագումարին իբրեւ վայր, Հոկտեմբեր 12 – 13–ին:

Այս առիթիւ տեղւոյն քաղաքապետարանը՝ որուն անդամներուն մէջ Հայեր ալ կան, կազմակերպած էր ընդունելութիւն մը. ներկայ էին հարիւրի մօտ հրաւիրեալներ, հայ եւ ֆրանսացի:

Քաղաքապետը, Մօտիս Շատիէ նշեց որ Վօ – ան – Վըլէն բազմազգ դպրոցական վերջնական օթեւան մը եղած է: Անոնց մէջ՝ Հայեր ալ եւ այս վերջիններուն մանաւանդ, բերած են, հեռուհեռէ, իրենց արդիւնաւէտ մասնակցութիւնը քաղաքին բարգաւաճման:

Նշեց նաեւ Հայերու դերը, պատերազմի տարուն, Դիմադրական Շարժման մէջ, երբոր «կարմիր Աղդը» (L'Affiche Rouge): Այս քաղաքին սահմաններուն մէջ կը գտնուի յուշարձան մը՝ որուն առջեւ ամէն տարի, Փետրուարին, կ'ոգեկոչուի Մխաք Մանուշեանի եւ իր զինակիցներուն զոհաբերութիւնը:

Ծանօթ է որ ԻԽՋԱՄ իր երիտասարդական կազմին ԺԱՄ–ի հետ, խորհրդային չրջանին, երեւանի միակ խօսակիցն էր Ֆրանսայի մէջ. անոր միջոցաւ, անոր հակակշիռին տակ էր որ Ֆրանսա կուգային պարի, թատրոնի խումբեր, բանախօսներ, դրողներ: U. C. F. A. F. (Union Culturelle Française des Arméniens de France) խորհրդային կարգերու, խորհրդային Հայաստանի քարոզչութեան լաւ բանբեր մըն էր ու միաժամանակ, պարզապէս, Հայաստանի ալ:

***

Թերեւս կարծողներ եղան, խորհրդային վարչաձեւին փլուզումէն վերջ, թէ ԻԽՋԱՄ այլեւս «անելիք չունի»...

Այդպէս չեն խորհած սակայն կազմակերպութեան վարիչները: ԻԽՋԱՄ պահած է իր դոյութիւնը եւ Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ, իր կարողութեան չափով կը շարունակէ իր գործունէութիւնը, կը ջանայ օգտակար ըլլալ Հայաստանի: Վերջերս ստարտած է եղէգնուտի դըպրոցին չինութիւնը՝ որուն ձեռնարկած են ԻԽՋԱՄ եւ ԺԱՄ իրենց կազմած Արմէնվիլաժ–ին միջոցաւ:

Միութեան անդամներէն մէկը կ'ըսէ՝ «Երբ Հայաստան «կարմիր» էր, ամէն ինչ «կարմիր» Հայաստանի համար. հիմա Հայաստան «ճերմակ» է. ամէն ինչ ուրեմն «ճերմակ» Հայաստանի համար» յարմար բանաձեւ մը: կարճ ու յստակ...

Վօ – ան Վըլէնի քաղաքապետէն յետոյ, խօսք առաւ Միութեան կեդրոնական Վարչութեան նախագահ Ժորժ Սարեան: Նշեց իր կազմակերպութեան նպատակները՝ օժանդակել Հայաստանի եւ քաջալերել մշակութային յարաբերութիւնները: Ներկայի ճամբորդութիւնները պիտի վերսկսին,

Ժորժ Սարեան ընդգծեց որ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւնը ունի չուրջ կէս դար անընդմէջ գոյութիւն մը. հիմնուած է 1949 Յունիս 18–ին: Մօտն ենք տօնելու իր յիսնամեակը:

Մինչ այդ, կը յուսացուի որ 27–րդ համաժողովը պիտի մղէ մասնաճիւղերը եւ կեդրոնը նորանոր ձեռնարկներ իրականացնելու:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տարւոյս Հոկտեմբերի 14–ին, ազդիս Հայրապետ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Նորվեկիա կատարած չրջագայութենէն ետք Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին վերադարձի ճանապարհին կանգ առաւ Ամսթերտամ՝ հաղորդակցելու համար Հոլանտայի հայ հաւատացեալներուն հետ: Վեհափառ Հայրապետին կ'ընկերակցէին Միջին Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ Գերշ. Տ. Գիւտ Արք. Նազդաչեան, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան եւ Հոլանտայի Հայրապետական պատուիրակ Գերշ. Տ. Գիւտ Արք. Նազդաչեան, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան, Հոլանտայի Հոգեւոր Հովիւ Հոգե. Տ. Մանուէլ Վարդապետ Երկաթեան եւ Հոգե. Տ. Կարապետ Աբեղայ Ցարութիւնեան՝ իրրեւ դաւազանակիր:

Հոլանտայի տարբեր չրջաններէն ազգայիններ եւ հաւատացեալներ, որոնք սիրոյ ջերմ եւ անհամբեր կարօտով կը սպասէին Վեհափառ Հօրը՝ վայելելու իր ներկայութիւնը եւ ունկնդրելու բազմաթովանդակ եւ հոգեշունչ պատգամը, չտապած էին Ամսթերտամ ներկայ գտնուելու պատարագին եւ հայրական օրհնութիւնն ստանալու Վեհափառ Հայրապետէն: Օրուան պատարագը մատոյց Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան Ամսթելվէենի կաթողիկէ Տիտուս Պրանսմա եկեղեցւոյ մէջ, իսկ Սուրբ սեղանին սպասարկեց Հոգե. Տ. Կարապետ Աբեղայ Ցարութիւնեանը: Գերշ. Գիւտ Սրբազանի հրաւէրով օրուան պատգամը տուաւ Վեհափառ Հայրապետը: Օրուան բնաբան ընտրելով «Հայր մեր զԱստուածն դիտեմք, եւ զմայր զառաքելական եկեղեցին»: Վեհափառ Հայրապետը կարեւորեց հաւատաքի կենսունակութիւնը եւ անով եկեղեցիին նուիրուելու եւ ծառայելու անգնահատելի եւ յաւերժական արժէքը, որը միութեան եւ զօրութեան ըղբաւականը պիտի դառնայ: Վեհափառը չատ կարճ անդրադարձաւ նաեւ Նորվեկիա իր կատարած չրջագայութեան, ապակոչ ուղղելով ներկայ հաւատացեալներուն ըսաւ, եթէ օտարները հեռաւոր Նորվեկիայի մէջ կը չարունակեն այն հետաքրքրութիւնը, որն սկիզբ առած էր տասնամեակներ առաջ յանձին մեր ազգի մեծ երախտաւոր եւ մարդասէր Ֆրիտեօֆ Նանսէնի, եւ ի ցոյց այդ հետաքրքրութեան եւ յարգանքի, հրաւիրած էին Հայոց Հայրապետը հանդիսաւոր բացումը կատարելու Ֆ. Նանսէնի կեանքին ու գործունէութեանը նուիրուած ցուցահանդէսին, որքան առաւել եւս մենք, Հայերս, ի սփիւռս աչխարհի պէտք է պատուենք եւ պահպանենք մեր ազգային պատիւն ու արժէքները, սատար կանգնինք մեր նորանկախ եւ երիտասարդ հայրենիքին իրրեւ Հայր ունենալով Ս. Աթոռանը եւ իրրեւ մայր՝ Առաքելական Եկեղեցին:

Ցաւարտ պատարագի եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ սիրոյ ճաշ, որուն կը մասնակցէին Վեհափառ Հայրապետը, իրեն ընկերակցող հոգեւոր հայրեր, տեղի հայ համայնքի վարչութեան ատենապետ Պր. Գէորգ Մանուէլեանը, վարչութեան անդամ Պր. Պետրոս Մանուէլեանը, այլ վարչականներ, համայնքայիններ, ազգայիններ եւ Ալմէլոյեն հաւատացեալներու խումբ մը: Սիրոյ սեղանին չուրջ Վեհափառին բարի գալուստ մաղթեցին Միջին Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ Գերշ. Տ. Գիւտ Արք. Նազդաչեանը, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեանը, Հոլանտայի Հոգեւոր Հովիւ Հոգե. Տ. Մանուէլ Վարդապետ Երկաթեանը եւ այլ համայնքայիններ: Ապա Վեհափառ Հայրապետը իր շնորհակալութիւնն ու գոհունակութիւնը յայտնելով պատշաճ ընդունելութեան համար, իր խօսքին մէջ կրկին եւս չեշտեց կամաւոր ծառայութիւնն ու նուիրումը եկեղեցւոյ եւ աչխոյժ մասնակցութիւնը Մայր Հայաստանի վերականգնման աչխատանքներուն: Վեհափառը մատնանչեց, որ հայրենասիրութիւնը առանց գործի մեռեալ է. հայրենասիրութեան հետ չաղախուած պէտք է ըլլայ նաեւ հայրենագործութիւնն ու հայրենակերտութիւնը:

Ճաչէն ետք հաւատացեալները հրաժեչտ առին Հայրապետէն, մաղթելով բարի վերադարձ ի Մայր Հայրենիք, «երկար կեանք Հայրապետին, երկար օրեր Հայոց Հօր»:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

17 Հոկտ. 1996

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԹՊԻՍ

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Անտաղանդ – Գրական կազմակերպութեան հաւանական պաչտօնեայ:

Աւագների խորհուրդ – Թոչակառու դըրոցների միջանկեալ պանթէոն:

Բանաստեղծութիւն – Բանն ստեղծելու յատկենտրոնութիւն:

Գրագողութիւն – Անկարողութեան ախտանչան:

Գրադարան – Գրոցների համերաչխութեան հանդրուան:

Գրավաճառ – Գրասէր առեւտրական:

Գրողների Միութիւն – Երկպառակութիւն ցուցադրելու հաւաքավայր:

Դասագիրք – Գրողին անմահացնելու պատճառական միջնորդութիւն:

Զրպարտագիր – Գաղտնի դրական ժանր:

Ինքնագիր – Գովեստարանելու առիթ:

Կեղծաճուն – Առաջին ու մնայուն գովազդ:

Հանդիպում ընթերցողի հետ – Կայացած հանդիպման դերասանական կրկնօրինակ:

***

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿՆԵՐ

– Որտե՞ղ ես ուզում ընդունուել:

– Պուհ:

– Այսի՞նքն:

– «Պապան ուր յարմարցնի»:

***

Լաբարատում աղմուկ է: Դասախօսութիւնը չի լսուում: Ճարը կտրած՝ դասախօսը բղաւում է.

– Ջայներդ: Ինձ հետ հաւասար հաչում էք:

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ցիկս դարձայ քնանալու, երբ յանկարծ չոգենաւը նորէն կեցաւ:

Այս անգամ մեքենան խանգարուած էր: Ձորս ժամ կորնցուցինք նորոգումի համար եւ հազիւ հետեւեալ օրը կէսօրին հասանք Զանաք Գալէ:

Հետաքրքիրներու հարիւրաւոր նաւակներ պաշարեցին չոգենաւը: Պոլսոյ դէպքերը արդէն լմացուած էին ու ամէնքը չոգենաւ մտնել կ'ուզէին որոշ լուրեր առնելու համար, բայց նաւապետը բացարձակապէս արգիլեց դուրսէն մէկու մը չոգենաւին մէջ ոտք դնել:

Կը վախնայինք որ Թուրքերը հայ յեղափոխականներուն դէմ վրէժխնդրական քայլ մը կ'ընեն:

Իմիր ալ, ուր կը հասնինք հետեւեալ առաւն, նոյն արգելքը կայ: Միայն ամերիկեան եւ անգլիական հիւպատոսները կրնան չոգենաւ դալ, որոնք հետաքրքիրը կ'ըլլան տեսնելու հայ յեղափոխականները եւ կը խօսակցին Արմէն Կարոյի հետ: Իմիրէն մեկնելէս եառքը ա՛լ խոստութիւնը վերցած է «Ժիռոնտ»ի մէջ: Յեղափոխականները ազատօրէն կը պտըտին չոգենաւին մէջ եւ ամէն մարդ կրնայ հետերնին տեսնուիլ:

Ժամերով կը խօսիմ Արմէն Կարոյի հետ, որուն անկեղծ ու կորովի նկարագիրը տեսակ մը կախարդիչ ազդեցութիւն կ'ընէ վրաս: Դէպք մը կը պատմէ որ կ'արժէ յիչել հոս:

Կարօ երբ յեղափոխական գործին մասնակցելու որոշում կու տայ՝ կը գրէ Նազարբէկի որ պատրաստ է անձը եւ գրամը գոհել ազատութեան համար ու կը խընդրէ Նազարբէկէն որ իրեն ըսէ թէ ի՞նչ բանի մէջ օգտակար կրնայ ըլլալ:

«Անձի պէտք չունինք, գրամդ ղրկէ՛» կը պատասխանէ Մարոյի ամուսինը:

Այս պատասխանին վրայ Կարօ Դաշնակցականներուն կը դիմէ, որոնք գըրկաբաց կ'ընդունին զինքը:

Հրաչեայի հետ դրեթէ բնաւ չկրցայ տեսնուիլ. քիչ մը անհաղորդ մէկը կ'երեւար, միչտ փակուած էր խցիկին մէջ, ուր անընդհատ կը գրէր: Կարծեմ Պանքայի դէպքին պատմութիւնը կը պատրաստէր «Դրօշակ»ի համար:

Գիշերը գայի վերջապէս ազատօրէն տեսակցելու միւս Դաշնակցականներուն հետ:

Նաւուննք ցուռկը ժողվուեցանք ամէնքս, աստեղազարդ ազուր գիշեր մըն էր ու «Ժիռոնտ» կ'անցնէր Քիոսի ու Բաարայի առջեւէն:

Գանարիսի հայրենիքը...:

Կարմիր լոյսեր կը պլպլային Սապարայի բլրակներուն վրայ:

Դաշնակցականները ոգեւորուած զբուարթ կ'երգէին գինի խմելով:

Ձորս օր առաջուան արիւնալի տեսարանները կը վերանորոգուէին յիչողութեանս մէջ, երբ կը նայիմ Քիոսի լոյսերուն:

1822 Ապրիլին էր որ Քափէթան փաչան հասաւ Քիոս՝ քառասունհինգ նաւով ու եօթը հազար մարդով եւ գիշերանց ռմբակոծեց քաղաքը ու բնակիչները ջարդել տուաւ. Անզէն Քիոսցիներն ալ մինչ վար չմնացին ջարդուելու մասին ու ոչխարի պէս մորթուեցան: Երեք օր անընդհատ ջարդը տեւեց, քանիերեք հազար հոգի կորան եւ քառասուն հազար ալ Եգիպտոս տարուեցան՝ իբր գերի ծախուելու համար:

Եւ սակայն եթէ Քիոս ջարդուեցաւ, Բաարա, իր փոքրիկ քոյրը, դիմադրեց եւ Գանարիս, յոյն յեղափոխութեան հերոսներէն մին, որ Բաարա կղզիէն էր, մեծամեծ վնասներ հասցուց Թրքական նաւատորմին:

Նոյն միջոցին Դաշնակցականները կ'երգեն:

«Զար բռնակալը Հայոց կեղեքիչ.
Վախէն պահուեցաւ ոսկի գահուն տակ,
Խուլ Եւրոպայի թնդաց մէն դահլիճ,
Հայը սարսռեցաւ, կարմրեցաւ Հնչակ»:

Այն առեն Դաշնակցականները Հնչակեան երգեր կ'երգէին եւ փոխադարձաբար. երանելի՛ ժամանակ:

Բայց չեմ դիտեր ինչո՞ւ այդ երգը անհարկի, պոռոտախօս կը թուի ինծի այդ չուրերուն մէջ ու խցիկս կ'իյնեմ:

Հետեւեալ առաւն, երկուչարթի, «Ժիռոնտ» կը մտնէ յունական չուրերը:

Պայծառ առաւօտ մըն է եւ կայտառ զուարթ հով մը կը փչէ ծովին վրայ: Աստիկէի առջեւն ենք, Սունիոնի հըրնաբան ընտրելով «Զհայր մեր զԱստուածն դիտեմք, եւ զմայր զառաքելական եկեղեցին»: Վեհափառ Հայրապետը կարեւորեց հաւատաքի կենսունակութիւնը եւ անով եկեղեցիին նուիրուելու եւ ծառայելու անգնահատելի եւ յաւերժական արժէքը, որը միութեան եւ զօրութեան ըղբաւականը պիտի դառնայ: Վեհափառը չատ կարճ անդրադարձաւ նաեւ Նորվեկիա իր կատարած չրջագայութեան, ապակոչ ուղղելով ներկայ հաւատացեալներուն ըսաւ, եթէ օտարները հեռաւոր Նորվեկիայի մէջ կը չարունակեն այն հետաքրքրութիւնը, որն սկիզբ առած էր տասնամեակներ առաջ յանձին մեր ազգի մեծ երախտաւոր եւ մարդասէր Ֆրիտեօֆ Նանսէնի, եւ ի ցոյց այդ հետաքրքրութեան եւ յարգանքի, հրաւիրած էին Հայոց Հայրապետը հանդիսաւոր բացումը կատարելու Ֆ. Նանսէնի կեանքին ու գործունէութեանը նուիրուած ցուցահանդէսին, որքան առաւել եւս մենք, Հայերս, ի սփիւռս աչխարհի պէտք է պատուենք եւ պահպանենք մեր ազգային պատիւն ու արժէքները, սատար կանգնինք մեր նորանկախ եւ երիտասարդ հայրենիքին իրրեւ Հայր ունենալով Ս. Աթոռանը եւ իրրեւ մայր՝ Առաքելական Եկեղեցին:

Ցաւարտ պատարագի եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ սիրոյ ճաշ, որուն կը մասնակցէին Վեհափառ Հայրապետը, իրեն ընկերակցող հոգեւոր հայրեր, տեղի հայ համայնքի վարչութեան ատենապետ Պր. Գէորգ Մանուէլեանը, վարչութեան անդամ Պր. Պետրոս Մանուէլեանը, այլ վարչականներ, համայնքայիններ, ազգայիններ եւ Ալմէլոյեն հաւատացեալներու խումբ մը: Սիրոյ սեղանին չուրջ Վեհափառին բարի գալուստ մաղթեցին Միջին Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ Գերշ. Տ. Գիւտ Արք. Նազդաչեանը, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեանը, Հոլանտայի Հոգեւոր Հովիւ Հոգե. Տ. Մանուէլ Վարդապետ Երկաթեանը եւ այլ համայնքայիններ: Ապա Վեհափառ Հայրապետը իր շնորհակալութիւնն ու գոհունակութիւնը յայտնելով պատշաճ ընդունելութեան համար, իր խօսքին մէջ կրկին եւս չեշտեց կամաւոր ծառայութիւնն ու նուիրումը եկեղեցւոյ եւ աչխոյժ մասնակցութիւնը Մայր Հայաստանի վերականգնման աչխատանքներուն: Վեհափառը մատնանչեց, որ հայրենասիրութիւնը առանց գործի մեռեալ է. հայրենասիրութեան հետ չաղախուած պէտք է ըլլայ նաեւ հայրենագործութիւնն ու հայրենակերտութիւնը:

Ճաչէն ետք հաւատացեալները հրաժեչտ առին Հայրապետէն, մաղթելով բարի վերադարձ ի Մայր Հայրենիք, «երկար կեանք Հայրապետին, երկար օրեր Հայոց Հօր»:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

17 Հոկտ. 1996

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԹՊԻՍ

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Անտաղանդ – Գրական կազմակերպութեան հաւանական պաչտօնեայ:

Աւագների խորհուրդ – Թոչակառու դըրոցների միջանկեալ պանթէոն:

Բանաստեղծութիւն – Բանն ստեղծելու յատկենտրոնութիւն:

Գրագողութիւն – Անկարողութեան ախտանչան:

Գրադարան – Գրոցների համերաչխութեան հանդրուան:

Գրավաճառ – Գրասէր առեւտրական:

Գրողների Միութիւն – Երկպառակութիւն ցուցադրելու հաւաքավայր:

Դասագիրք – Գրողին անմահացնելու պատճառական միջնորդութիւն:

Զրպարտագիր – Գաղտնի դրական ժանր:

Ինքնագիր – Գովեստարանելու առիթ:

Կեղծաճուն – Առաջին ու մնայուն գովազդ:

Հանդիպում ընթերցողի հետ – Կայացած հանդիպման դերասանական կրկնօրինակ:

***

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿՆԵՐ

– Որտե՞ղ ես ուզում ընդունուել:

– Պուհ:

– Այսի՞նքն:

– «Պապան ուր յարմարցնի»:

***

Լաբարատում աղմուկ է: Դասախօսութիւնը չի լսուում: Ճարը կտրած՝ դասախօսը բղաւում է.

– Ջայներդ: Ինձ հետ հաւասար հաչում էք:

(Շար. Ա. Էջէն)

ֆինանսական հրապարակին մասին ու ա-ւելի հետաքրքրուի իր ժողովուրդներուն վիճակով:

Ժոսփէն անկարելի չի նկատեր ձախակողմեան համախմբում մը որ կրնայ կայանալ գլխաւոր դիծերով որոշուած քաղաքական խորհրդանշական համաձայնութեամբ մը: Ասիկա պիտի ծառայէ Ֆրանսացիներուն ցոյց տալու որ կայ հասարակաց աշխատանքի վախճաքը:

Իշխանութեան գալու պարագային տարբեր ի՞նչ տեսակի լուծումներ պիտի կրնան բերել գործազրկութեան նման Ֆրանսացիներու գլխաւոր մտահոգութիւններուն: Ժոսփէն կը պատասխանէ որ հակակառն ըլլալով ներկայի իշխանութեան, պէտք է բացարձակ նախընտրութիւն տալ աշխատատեղիներու խնդրին: Եթէ նորովի քաղաքականութիւն մը չառաջարկեն, ոչինչ կը շահին: Այսօրուան կացութիւնը առոր ապացոյցը կուտայ· ալը որ մոռցաւ իր խոստումները, օրէ օր կը խրի: Տնտեսութիւնը տեղքայլ կ'ընէ, ընկերային անապահովութիւնը կը մեծնայ ու անվստահութիւնը կ'աւելնայ: Կացութեան ընթացքը շրջելու համար անհրաժեշտ է որ տնտեսութիւնը վերակենդանանայ, գործազրկութեան առաջքը առնուի: Ատոր համար իրենք պիտի հակին աշխատատեղիներ ստեղծելու գործին:

Երբ հարց կը տրուի թէ ուրկէ՛ կը խորհին ճարել հարկաւոր դրամները, Ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարը կը բացատրէ թէ պետական պիւտճէի քաղաքականութիւնը պէտք է հիմնել գործ ստեղծելու սկզբունքին վրայ: Ատոր պէտք է ընկերանայ աշխատանքի տեւողութեան կրճատումն ալ:

Խօսելով ներգաղթողներու անբաղձալի հոսքին ու ապօրինի կացութեան մէջ գտնուողներու հարցին մասին, Ժոսփէն կ'ըսէ թէ պիտակից են որ գաղթողներու առաջքը չեն կրնար առնել արմատապէս: Իտալիոթէ ըլլալէ աւելի պէտք է իրապաշտ ըլլալ: Անկարելի է բոլոր արտօնագիրը չունեցողներուն վիճակը կանոնաւորել, աւելի կարեւոր է նուազեցնել գաղտնօրէն երկիր մտնողներու թիւը: Չի բացառեր զանոնք իրենց երկիրը ղրկելու ձեւն ալ, սակայն յարգելով մարդկային իրաւունքները:

1997 որոշիչ տարի մը պիտի ըլլայ Ընկերվարական կուսակցութեան համար որ պիտի համադրէ կատարած աշխատանքը՝ տնտեսութեան, ընկերային, կրթութեան, գաղթի, թմրամոլութեան, ապահովութեան, բնակարանի հարցերուն չուրջ: Մայր առանցքներու մէջ պիտի ամփոփուին անոնք ու ղեկաւար նպատակները յանձնուին Ֆրանսացիներու ուշադրութեան:

Խօսելով Եւրոպայի դրամական միութեան մասին, Ժոսփէն դրական կը նկատէ զայն, երկու պայմանով. Էօրօն — Եւրոպայի դրամանիշը — պէտք է Ֆրանսան որոշ չափով ազատէ մարքէն կախում ունենալու վիճակէն ու Եւրոպայի դիրքը ամրապնդէ տոլարին դէմ: Ասիկա պէտք չէ առաջնորդէ սակայն եւրոպական դրամանիշին գերարժեւորումին: Լ. Ժոսփէն յարմար կը նկատէ Լ. Ֆապիուսի առաջարկը. մէկ էօրօն հաւասար մէկ տոլարի: Դրամանիշի միութեան մասին ան կ'ուզէ որ Ֆրանսացիները բարձրաձայն յայտնեն իրենց կեցուածքը. ըսեն որ էօրօն արդիւնք է ամէն բանէ առաջ քաղաքական որոշումի մը եւ ոչ հաշիւնեբու:

Վերջին մասին մէջ պատասխանելով հարցումին թէ պատրա՞ստ են 1988-ին համակեցութեան մը, Լ. Ժոսփէն կը բացատրէ. Ֆրանսացիները խորապէս յուսախաբ են ալակողմեան ղեկավարութենէն. բայց ատիկա չի նշանակեր որ գործի գլուխ բերելու չափ վստահութիւն ունին ձախին: Ամէն բան կախում պիտի ունենայ իրենց քաղաքական վարքագիծէն: Ժողովուրդը իրենց պիտի քուէարկէ երկրին հարցերուն աչքէն աւելի յայտող լուծում մը բերելու համոզումը եթէ զոյացնէ իրենց մասին: Եթէ իրենք յաղթանակեն, համակեցութիւնը աննախընթաց բան մը պիտի չըլլայ:

ՀՈԳԵԶԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷԼ· — Կաղոյա Խաչի Պուլվար— Օատոյի Լէօլա Սատունի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին, Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, ժամը 10-ին Պուլվար — Օատոյի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

ԷՍԱՅԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսայեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 27, Կիրակի, ժամը 15-ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՕՐԱԿԱՐԳ· —

1· — Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,

2· — Հաշուետուութիւն,

3· — Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Էսայեանցիները եւ համակիրները:

65ème ANNIVERSAIRE DE LA CATHEDRALE ARMENIENNE DE MARSEILLE

SEMAINE CULTURELLE ARMENIENNE

Du 18 au 28 Octobre

PROGRAMME

● **Du 18 au 28 Octobre**
EXPOSITION VENTE DE DESSINS d'HOVIV
«LE RIRE ARMENIEN»
Centre Culturel Armenien **Sahak-Mesrop** salle Varoujan Bozadjian

A. A. A. S.
Recherche

L'ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան»ի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսներու ընթացքին:

Պր. Վաղինակ Միսքճեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ալթունեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեան 1000-ական Ֆրանք, «Ծանց» ակումբի թղթախաղի բաժանմունքը 500 Ֆր., Տիկին Մայոտ Ալեանաք՝ Անդրանիկ Քիլէճեանի յիշատակին 300 Ֆր., Տիկին Մարի Մանէսեան (Նէօյի), Տէր եւ Տիկին Մանէսեան (Նէօյի), 200-ական Ֆր., Օր. Քրիստին Օհանեան 500 Ֆր., Ալպէր Տէմիրճեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Լօրան Վարդանեան 350 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտուար Վարդանեան 1500 Ֆր., Տիկին Զեփիւռ Էրմայեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պատալեան (Ամերիկա) 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան՝ Ժորժ Պատալեանի յիշատակին 250 Ֆր. եւ Էրիք Տէր — Ղազարեանի յիշատակին 250 Ֆր·:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, ժամը 9·30-ին Ս. Միւռոնի օրհնութիւն:

36 15 PAREV

le Serveur de la Communauté Arménienne de France
3, rue Aumont, 75013 Paris
tél. : 01. 45. 70. 80. 87
fax : 01. 43. 85. 16. 77

COMMUNIQUE DE PRESSE

«Qu'est-ce que le 3615 PAREV et pourquoi l'avoir créé?»

c'est effectivement la question à se poser. Le **36 15 PAREV** est un espace de communication arménien au sein d'un espace plus vaste qui est celui de la communication télématique par langage vidéotex. Autrement dit le Minitel, bien connu de tous.

«Pourquoi n'y avait-il pas de service Minitel propre aux Arméniens?». Question en guise de réponse au pourquoi du 36 15 PAREV. C'est pour le fun l'envie de découvrir l'entité «Arméniens de France», qu'il existe. Quoi qu'il en soit, et pour présenter plus avant **le Serveur de la Communauté Arménienne de France,** on peut s'interroger sur sa justification ou son intérêt.

Son intérêt est triple.

En effet, il y a l'intérêt particulier, le collectif et celui des associations.

L'utilisateur du Minitel qui se connecte a sous la main en permanence un stock important d'informations tenues régulièrement à jour. Une rubrique «Petites Annonces» permet de plus, d'entrer en contact avec d'autres. Au delà du téléphone, c'est plus qu'une oreille attentive à l'écoute puisqu'il est visuel pour du texte et interactif. En bref, c'est un outil ludique et éducatif. Il est d'un maniement simple et constitue une porte ouverte pour la communauté arménienne de France.

Ս. Դ. Հ. Կ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոցեալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը, կ'իմացնէ փարիզահայ գաղութին թէ այսուհետեւ իր վարչական հասցէն է՝

HENTCHAKIAN
97, rue La Fayette
75010 PARIS
Tél. et Fax : 01 46 45 20 48.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Տօն Օծման եւ Աւուրանակոչութեան
Մարսէյլի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
65-րդ Տարեդարձի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ եւ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Թեմական Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ՋԱՏԻԿ Վ.Րդ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Վարչական Խորհուրդը

սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Աւուրանակոչութեան 65-րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կունենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագելու համար հրաւիրուած է՝
ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Առաջնորդ Արցախի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ
Սահակ — Մեսրոպ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆԻ

*
**

Ցաւարտ պատարագի «Արծրունի Ջրբաչեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանճնախումբը տօնակարգի ճաշ մը կը կազմակերպէ
նախագահութեան ներքեւ
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Մալաքեանի
(Հանրի Վէրնէօյ)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիրուհի Պետոյեանի *մահուան քառասունքի առթիւ, Կապոյտ Խաչի Պանէօ-Քաչանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները·* —

Տէր եւ Տիկին Ժերար Մուրատեան 300 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հաքիմեան 250 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գարաօղլանեան եւ Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 200-ական Ֆրանք:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Իսի-ի նորաբաց
ԹՈՒՐԳՄԱՆՉԱՅ Վ.ԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12·30-ին

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵՉՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԳԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթաղոկ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24
JEUDI
24 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·969 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.969

Օրուան հարցեր

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ – ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՇԻՐԱՔ ԿԸ ԲԱՐԿԱՆԱՅ ԵՒ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐՈՒՆ.- «կը ձգեմ կ'երթամ»

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ

Հոկտեմբեր 22–ին, երեքշաբթի օր, Ֆրանսայի եւ Իսրայէլի միջեւ դիւանագիտական ծանր միջադէպի մը առաջքն առնուեցաւ մեռոսաններորդ ժամուն եւ վարչապետ Նեթանիահու ներողութիւն խնդրեց վերջ տալու համար այն անախորժ եւ ծանրակշիռ իրաղարձութեանց որոնք տեղի ունեցած էին Արեւելեան – Երուսաղէմ, երբ նոյն առաւօտը Շիրաք կ'այցելէր այդ արաբական չրջանը:

Ապահովութեան ուժերու լայնածաւալ ներկայութիւնը եւ չրջապատումը բացայայտ կերպով չղայնացուցած էին Շիրաքը որ չէր վարաներ յայտարարելու որ «ապահովութիւն» չէ ինչ որ կը կատարուի այլ՝ ջրդեւութիւն: Լրագրողներն ալ խրատէս վրդոված են եւ «Ֆիկարօ»ի թղթակիցը կը գրէ. – «Հաւանաբար հարկ է պաշտպանել մնալ ապահովութեան բրտութեան եւ նուաստացումի տեսարաններուն առջեւ որոնց միաժամանակ պոհ դպին Հանրապետութեան նախագահը եւ լրագրողները որոնք իրեն կ'ընկերանային Երուսաղէմի հին քաղաքը»: Այն պահուն, մանաւանդ, երբ Շիրաք կ'անցնի Սիւէյման Սքանչելիի պարիսպը, կը կազմուի ոստիկաններու եւ զինուորներու ամբողջ չրջանակ մը, բոլորովին կզգիացնելով նախագահը, որ չտեսնել կը ձեւանայ: Կացութիւնը կը բարդանայ սակայն, երբ կը հասնին նաեւ սահմանապահ զինուորները, որոնք կը կանչուին միայն խռովութիւններու պարագային: Շիրաք բուռն կերպով կը բարկանայ եւ անդրերէն կ'արտայայտէ իր զղազրդութիւնը: Իրեն կ'ըսուի. – «Ձեր ապահովութեան համար է» ու Շիրաք կը պատասխանէ՝ «Մի՛ զրաղիք իմ կեանքովս, ես ուղղակի երկինք կ'երթամ», բայց, չի կարդացուիր եւ կացութիւնը կը վատթարանայ ու այլեւս Շիրաք կը սպառնայ՝ «Ասիկա ապահովութիւն չէ: Կ'ուզէ՞ք որ օդանաւս առնեմ եւ երթամ»: Նախագահը կը հասնի Ս. վայրերը ուր դինք կ'ողջունեն կաթողիկէ, յոյն եւ հայ պատրիարքները որպէս Ս. վայրերու պաշտպանը: Պատրիարքը կը մէջբերէ Աստուածաշունչէն՝ «Երուսաղէմ մայրն է բոլոր ժողովուրդներուն, ոչ թէ նշանածը մէկուն»,

Նոր միջադէպ մը պիտի պատահէ, երբ Շիրաք կը հասնի Ֆրանսական Սէնթ – Անն Մայր տաճարին առջեւ զոր կը պահեն «Սպիտակ հայրերը»: Նեռոն են խրայլեան զօրքը եւ ոստիկանները: Շիրաք կը մերժէ ներս մտնել ցորչափ անոնք դուրս չելլեն: Եկեղեցին ֆրանսական հող է: Շիրաք վճռական է. – «Մինաք չուն նիմ մտնելու ցորչափ զինեալ պահակներ կան Ֆրանսական հողամասի մը վրայ», 1856–էն ի վեր վայրը Ֆրանսական իշխանութեան ներքեւ է: Ֆրանսական դեսպանատունը զօրք կը ներկայացնէ Իսրայէլի կառավարութեան: Եկեղեցին կը պարպուի եւ Շիրաք կը մտնէ: Այս ամբողջը իբրեւ հետեւանք ունեցած են նաեւ եզակի երեւոյթ մը, համայնավար պաշտօնաթերթը՝ «Իւմանիթէ» իր խմբագրականով զօրավիգ էր Շիրաքի եւ զովքը կը հիւսէր նաեւ անոր իրատես եւ չինարար քաղաքականութեան Մերճաւոր – Արեւելքի մէջ:

Նոյն օրը, Նեթանիահու ներողութիւն կը խնդրէր, բացատրելով թէ Շիրաքի ապահով պաշտպանութեան համար է որ նման միջոցներ ձեռք առնուած էին, ինչ որ չատ համոզիչ չէ եւ «Լիպերասիոն»ի (Հոկտեմբեր 23) թղթակիցն ալ կը խորհի թէ զրգռութիւն մըն էր, քանի Շիրաքի Իսրայէլ ժամանումը չատ բաղձալի չէր: Արդէն, երբ Յորհրդարան կը մտնէր «հակահրեայ» կ'որակէր զինք փոքր կուսակցութեան մը պարագլուխը, որ կ'աւելցնէր. – «Կը նախընտրէք Պաղեստինցիներու կանկը քան Քնէսէթը»: Շիրաք, թէեւ, էիփան գլուխը կացի պատ ալ գացած էր, ողջակիզման յուշարձանին առջեւ ալ խոնարհած էր, Ռապինի գերեզմանն ալ այցելած, բայց եւ այնպէս Իսրայէլի աչքը որ, իչխանութեան գլուխն է, չատ զժգոհ է իրմէ:

Այս առընչութեամբ, կը յիշուի անչուչտ, Ֆրանսայի արաբական քաղաքականութիւնը որ սկսած է Տը Կօլով եւ չրունակուած Փոմփիտուի եւ Ժիսքարի օրերուն: 1967 Նոյեմբեր 27–ին, Տը Կօլ Իսրայէլի եւ Ֆրանսայի ու աչխարհի Հրեաներուն բարկութիւն առթած էր, երբ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին՝ «Ընտրանի ժողովուրդ, ինքնավստահ եւ տիրապետող» (peuple d'élite, sûr de lui-même et dominateur) որակած էր զանոնք:

*
**

Երեքշաբթի իրիկուն, Շիրաք ապահովութիւն կուտայ որ միջադէպը փակուած է: Ցաջորդ օրը, Չորեքշաբթի, Շիրաք պաղեստինեան կողմը կ'անցնէր, ուր եւ լոյթ կ'ունենար Խորհուրդին (Խորհրդարան) առջեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԻՐԱՔԻ մէջ, միջ–քաղաքական կռիւները կը չարունակուին: Պարզանիի կողմնակիցները կը չարունակեն յառաջանալ դէպի Սիւլէյմանիէհ զոր կողոպտուցին անցեալ չաբթու: Իրան եւ Իրաք կրակին վրայ իւղ կը լեցնեն մէկ եւ միւս կողմին զօրավիգ ելլելով: Քիւրտ ուսուցիչ մը կ'ըսէ. – «Անոնք որոնք վըճարուած են Սատտամ Հիւսէյնի կողմէ պիտի կռուին անոնց դէմ որոնք վճարուած են Իրանի վարչակարգին կողմէ, առանց դիտնալու թէ ինչո՞ւ» եւ կ'աւելցնէ. – «Քիւրտերու համար, քաղաքականութիւնը կը նչանակէ ապաննել միւսը, ժողովրդավարութիւն՝ զողնալ միւսէն: Բնական է որ երթան կռուին, ամխնդրէ ի վեր աչխատավարձերը չեն վճարուած, ոչինչ կը բանի, պէտք է ապրիլ»: Միւս կողմէ, Անգարայի մէջ, Թալապանի հանուած է հրաղադարի մը Պարզանիի հետ, Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարարութեան կզօրդին հետ տեսակցութեան մը ընթացքին:

ԼԻՏՈՒԱՆԻՈՑ ընտրութիւններու նախնական արդիւնքներու համաձայն, Վիտաուաս Լանդսբերգիսի կուսակցութիւնը՝ Հայրենասիրական Միութիւնը յաղթանակած է ձայներու 29%–ով ընդդէմ նախկին համայնավարներուն: Լանդսբերգիս, երկրին անկախութեան ռահվիրան է, 64 տարեկան, մեծ երաժչտադէտ, վերջերս քիչ մը չուր խառնած է իր դինիին, այսինքն մեղմացուցած հակառուս արտայայտութիւնները: Այժմ, պարտի համախմբումի կառավարութիւն մը կազմել քրիստոնեայ դեմոկրատներուն հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Եւրոպական հարցերու նախարար՝ Մ. Պարնիէի Անգարա այցելութեան առթիւ, փոխ – վարչապետ եւ Արտաքին նախարար՝ Թանսու Չիլլէր յայտարարած է որ Եւրոպական Միութեան կողմէ Թուրքիոյ մերժումը «անհասկնալի» կ'ըլլայ եւ կ'արդարացուի միայն որպէս մահմեդական երկրի մը մերժում մը Եւրոպայի ծոցը:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ 45 ՄԻԼԻՈՆ ծոցաւորեր պիտի բաչխուին Ֆրանսայի մէջ Նոյեմբեր 15–էն Դեկտեմբեր 15–ի չրջանը: Այս տեսրակը թոյլ պիտի տայ որ կանոնաւոր կերպով արձանագրուի ինչ որ կը վերաբերի ենթակային առողջութեան: Պարտադրաբար պէտք է ներկայացուի բժիչկին, ամէն այցելութեան առեն:

ԵԼՑԻՆ հաւանաբար վիրաբուժական դործողութեան ենթարկուի Նոյեմբերի վերջաւորութեան, ըստ ամերիկահայ սըրտաբան Մայքըլ Տըպաքէի:

ՉԱՅԻՐԻ մէջ կացութիւնը աւելի քան աղէտալի է: 230 հազար հոլթու զաղթականներ կը չանան փախուստ տալ դէպի Պլեքավիւ, բայց, կարմիր Ծովի ներկայացուցիչը կ'ըսէ թէ հաղիւ 75 հազար հոգի կրնան ապաստան տալ:

ՌԵՎԷՐՊԻՐ Թերթի տնօրէնը դատարան քաչուած է հակահրէական յօդուածներու համար: Թերթը, որ օրգաններէն մէկն է անոնց որոնք բնակարան չունին (ՆՄ – Տէ – ԼՖ), Մարտ 11–ի իր թիւին մէջ գրած է. – «Ո՞ւր է արդարադատութեան անկախութիւնը: Հետաքրքրական պիտի ըլլար դիտնալ թէ ի՞նչ է մասնակցութեան համեմատութիւնը ազատ որմնադիրներու (մասոն) եւ Հրեաներու՝ ա) Ուղղակի քաղաքականութեան մէջ բ) անուղղակի ափէրիսթ քաղաքականութեան մէջ գ) դատական մեքենային եւրոպական չըրջանակներու եւ բնակչութիւններու բաղդատմամբ: Ժորժ Մաթիս ազդուած չէ եւ կ'ըսէ՝ «Փողոցը, ոչ մէկ Հրեայ կայ, ոչ մէկ ազատ – որմնադիր, ուրեմն, տեղ մը առանձնաչնորհում մը կայ: Ես, ուղղակի կ'ըսեմ ինչ որ մարդիկ կը մտածեն»: Վճիռը պիտի արձակուի Նոյեմբեր 19–ին:

ՏՈՒԼԱՑԻ (Ռուսաստան, 200 քիլոմեթր Մոսկուայէ հարաւը) ածուխի եւ յարակից ճարտարարուեստի հանքերուն 200 հազար բանուորները գործադուլի դիմած են, ձեռք ձգելու համար ամիսներէ ի վեր չվճարուած աչխատավարձերը:

Օտարատեացութենէն ցեղապաշտութիւն

Գլխաւորաբար Աղգային ճակատի ղեկավար Ժ. Մ. Լը Փէնի արտայայտութիւններով լրատուիւներու մէջ կը հանդիպի օտարատեացութեան, ցեղապաշտութեան նիւթը, Զայն դատապարտելու, ատելը հերքելու ելոյթներ կ'ըլլան, մինչ լուռ մեծամասնութիւն մը կը խորհի որ Լը Փէն բարձրաձայն կ'ըսէ չատերու մտածածը. ատիկա կ'ընէ նաեւ, հոգ չէ թէ հակազդեցութեան միջոցով, ուչադրութիւնները իր վրայ կեդրոնացած պահելու համար:

Պատմաբան Փիէռ Միլզա անդրադառնալով նիւթին, կը պրպտէ Ֆրանսայի մէջ օտարատեացութեան չուրջ զարու մը հետքերը, ցոյց տալու համար որ Աղգային ճակատի ղեկավարը աննախընթաց ոխերիմ մը չէ այս մարդին մէջ:

Ժ. դարու վերջին տարիներէն ի վեր նեղութեան, տագնապի երկարատեւ ամէն չրջանի, օտարատեացութիւնը չեշտուած է ամէնէն նոր հասած գաղթականներու հանդէպ: Մինչեւ 50–ական թուականներու սկիզբը Իտալացիները, երկու պատերազմներու միջեւ Սպանացիներն ու Փորթուկալցիները, մեծ տարագրութեան չրջանին հիւսիսային Ափրիկեցիները, յետոյ մաղբէպցի ու ափրիկեցի սեւամորթները նախընտրելի թիրախները եղած են դժուար ժամանակներու պատասխանատու պնուողներու: Ամէն անգամուն երբ աչխատանքի հրապարակին վրայ մրցակցութիւնը կը սաստկանայ, ի յայտ կուգան նոյն բառերը, նոյն արտայայտութիւնները, խօսքի ու վարմունքի նոյն ըրբութիւնը: Այս ընթացքին մէջ չատ չենք անդրադառնար որ այսօրուան լաւ հարկուածները երկար աեն նկատուած են օտար ու ազգային ինքնութեան սպառնալիք:

Սկզբունքով քննադատուածը միւսին տարբերութիւնն է ու մէջավայրին չարելու անկարողութիւնը, ինչ որ «հարկում» կը կոչուի: Կը քննադատուին նկուրին հաղորդակերպը, ուսեալու վարժութիւնները, բնակելու կերպը: Պէտք է օտարականը ուզէ պատչաճիլ Ֆրանսական կեանքի պայմաններուն, արժէքներուն ու իր ձուլումը տեղի կ'ունենայ առանց խոչընդոտի: Ասիկա կը նչանակէ որ ցեղապաչտական ամէն հոսանք ժամանակաւոր բնոյթ կը կրէ: Եւ մերժումի տրամաղրութիւնը որքան ալ զօրաւոր ըլլայ, Ֆրանսական միջավայրը զաւական ազդեցիկ է որպէսզի ժամանակ մը ետք նախկին մերժուածը ամբողջական Ֆրանսացի մը դառնայ ու յաճախ իր կարգին անտեսի, կամ քննադատէ նորեկները:

Սակայն կայ երկրորդ մօտեցում մը որ անպայման մշակոյթի տարբերութեան կամ համարկումի անկարողութեան վրայ չի հիմներ մերժումի արարքը: Հոս դեր կը խաղայ բարեկամ – թշնամիի նկատումը: Ի. դարուն Ֆրանսայի հակակրութիւնը Գերմանացիներու, Իտալացիներու, յետոյ Մաղրեպցիներու հանդէպ, պատերազմներու, տիրակալութեան տարաբնութիւններէ կը մեկնի: Աւոր հետ կայ զերակայութեան կեցուածքն ալ. օրինակ, Իտալացիները, Ալժերացիները տուած են հիւսիսն ու հարաւը հակազդող արժէքներու ատիճանաւորումի մը պատճառով: Նոյն ձեւով կը բացատրուին Գերմանացիներու եւ Իտալացիներու հանդէպ Ֆրանսացիներու չատ տարբեր կեցուածքները. առաջինը համակրանք չէ վայելած, բայց չարդուած է. երկրորդը արժանացած է որոչ արհամարհանքի, քանի որ «փոքր»երու կարգին կը պատկանի, տիրապետուած՝ մեծերէ, նաեւ Ֆրանսացիներէ:

Որպէսզի օտարատեացութիւն եւ ցեղապաչտութիւն նոյն ակնոցով դիտուին, պէտք է որ միւսին վերագրուած ստորակայութիւնը մշակոյթի կամ պատմական տուեալներու վրայ հիմնուած չըլլայ, այլ՝ արիւնին, ազգային խառնուածքին: Ու ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, իր պատմութեան որոչ պահերուն ցոյց տուած է նման մօտեցում: Օրինակ, 1896–ին Նիսի հանրապետութեան դատախազը Իտալացիներուն կը վերագրէր ոճրային հակումներ. կամ 1914–ին պատերազմի ընթացքին բռնաբարուած Ֆրանսուհիները կը խրախուսուէին վիժեցնելու, այն պատճառաբանութեամբ որ ատով առաջքը կ'առնուէր ցեղը աւանդական թշնամիին պիղծ արիւնով վարակելու ակամայ արարքին:

Անցեալին դասերը կը յիչեցնեն որ մարդիկ, ժողովուրդներ անձկութեան ու տագնապի պահերու կրնան պարզ օտարատեացութենէ մը անցնիլ ցեղերու նուիլբատեացութեան մը զաղափարին: Անկէ անդին ալ դժուար չէ հակառակութիւնները, թշնամութիւնը ուղղել ամէնէն «յարմար» նկատուածին հասցէին:

Օտարատեացութենէն ցեղապաշտութիւն

Գլխաւորաբար Աղգային ճակատի ղեկավար Ժ. Մ. Լը Փէնի արտայայտութիւններով լրատուիւներու մէջ կը հանդիպի օտարատեացութեան, ցեղապաշտութեան նիւթը, Զայն դատապարտելու, ատելը հերքելու ելոյթներ կ'ըլլան, մինչ լուռ մեծամասնութիւն մը կը խորհի որ Լը Փէն բարձրաձայն կ'ըսէ չատերու մտածածը. ատիկա կ'ընէ նաեւ, հոգ չէ թէ հակազդեցութեան միջոցով, ուչադրութիւնները իր վրայ կեդրոնացած պահելու համար:

Պատմաբան Փիէռ Միլզա անդրադառնալով նիւթին, կը պրպտէ Ֆրանսայի մէջ օտարատեացութեան չուրջ զարու մը հետքերը, ցոյց տալու համար որ Աղգային ճակատի ղեկավարը աննախընթաց ոխերիմ մը չէ այս մարդին մէջ:

Ժ. դարու վերջին տարիներէն ի վեր նեղութեան, տագնապի երկարատեւ ամէն չրջանի, օտարատեացութիւնը չեշտուած է ամէնէն նոր հասած գաղթականներու հանդէպ: Մինչեւ 50–ական թուականներու սկիզբը Իտալացիները, երկու պատերազմներու միջեւ Սպանացիներն ու Փորթուկալցիները, մեծ տարագրութեան չրջանին հիւսիսային Ափրիկեցիները, յետոյ մաղբէպցի ու ափրիկեցի սեւամորթները նախընտրելի թիրախները եղած են դժուար ժամանակներու պատասխանատու պնուողներու: Ամէն անգամուն երբ աչխատանքի հրապարակին վրայ մրցակցութիւնը կը սաստկանայ, ի յայտ կուգան նոյն բառերը, նոյն արտայայտութիւնները, խօսքի ու վարմունքի նոյն ըրբութիւնը: Այս ընթացքին մէջ չատ չենք անդրադառնար որ այսօրուան լաւ հարկուածները երկար աեն նկատուած են օտար ու ազգային ինքնութեան սպառնալիք:

Սկզբունքով քննադատուածը միւսին տարբերութիւնն է ու միջավայրին չարելու անկարողութիւնը, ինչ որ «հարկում» կը կոչուի: Կը քննադատուին նկուրին հաղորդակերպը, ուսեալու վարժութիւնները, բնակելու կերպը: Պէտք է օտարականը ուզէ պատչաճիլ Ֆրանսական կեանքի պայմաններուն, արժէքներուն ու իր ձուլումը տեղի կ'ունենայ առանց խոչընդոտի: Ասիկա կը նչանակէ որ ցեղապաչտական ամէն հոսանք ժամանակաւոր բնոյթ կը կրէ: Եւ մերժումի տրամաղրութիւնը որքան ալ զօրաւոր ըլլայ, Ֆրանսական միջավայրը զաւական ազդեցիկ է որպէսզի ժամանակ մը ետք նախկին մերժուածը ամբողջական Ֆրանսացի մը դառնայ ու յաճախ իր կարգին անտեսի, կամ քննադատէ նորեկները:

Սակայն կայ երկրորդ մօտեցում մը որ անպայման մշակոյթի տարբերութեան կամ համարկումի անկարողութեան վրայ չի հիմներ մերժումի արարքը: Հոս դեր կը խաղայ բարեկամ – թշնամիի նկատումը: Ի. դարուն Ֆրանսայի հակակրութիւնը Գերմանացիներու, Իտալացիներու, յետոյ Մաղրեպցիներու հանդէպ, պատերազմներու, տիրակալութեան տարաբնութիւններէ կը մեկնի: Աւոր հետ կայ զերակայութեան կեցուածքն ալ. օրինակ, Իտալացիները, Ալժերացիները տուած են հիւսիսն ու հարաւը հակազդող արժէքներու ատիճանաւորումի մը պատճառով: Նոյն ձեւով կը բացատրուին Գերմանացիներու եւ Իտալացիներու հանդէպ Ֆրանսացիներու չատ տարբեր կեցուածքները. առաջինը համակրանք չէ վայելած, բայց չարդուած է. երկրորդը արժանացած է որոչ արհամարհանքի, քանի որ «փոքր»երու կարգին կը պատկանի,

ՎԵՐՋԻՆ ԹԱՂՈՒՄԸ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Բայց էջմիածին կը չարունակէր հիւծիլ բռնութեան տակ: Եկեղեցականներուն ազատը կը չարունակուէր, մահերը կը բազմապատկուէին, էջմիածին հետզհետէ կը մերկանար իր զարդերէն: Մայր տաճարի կոմպակի երկու խորանները կը կնքուէին, 75 պաշտօնեաներէն կը մնային միայն եօթը հոգի: Մահուան ուրուրը սարսափ կ'ազդէր ամէնուն: Հարկերը կը ծանրանային, անտանելի ըլլալու աստիճան: 1936 եւ 1937 տարիներուն՝ էջմիածնի եկամուտը եղած էր 156·372 ռուբլի: Պետութիւնը Խորէն Կաթողիկոսէն կը պահանջէր 215·889 ռուբլի եկամտահարկ, քանի էջմիածինը ... «բացարձակ թալանչիական, աշխատաւորութեան հաշուին ապրող» հիմնարկ էր... (1):

Այդպէս էին օրերը ... բայց որոշումը ուրիշ էր. հարկերը պատրուակ էին միայն: Բարձրագոյն մակարդակի վրայ որոշուած էր ջնջել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը, եւ Ս. էջմիածինը վերածել թանգարանի: Հայանուն հրէշները որոճացեր էին այդ վճիռը եւ ուղարկած Մոսկուա՝ բարձրագոյն կարգադրութեան համար: Արդարեւ, Ստալինին ուղարկուած զաղանի նամակի մը մէջ, Հայաստանի կոմկուսը կ'առաջարկէր. «Փակել էջմիածնի վանքը, այն վերածելով թանգարանի, ուր կաթողիկոսի ընտրութիւնը չանկացնել եւ լիկվիդացնել հայ հոգեւոր-բարեսիրական կեդրոնը էջմիածնի կաթողիկոսութիւնը»: (1938 Օգոստոս 4 թ.):

Այս էր նպատակը, եւ այդ նպատակին իրագործման միակ արգելքը Հայոց Կաթողիկոսն էր:

Այդ արգելքը վերցուեցաւ 1938 թուականի Ապրիլ 5 – 6–ին:

Հակառակ անոր, որ արդէն լակ 58 տարիներ են անցեր, տակաւին յստակ չէ թէ ի՞նչ պատահեցաւ այդ դիշեր: Պատմողներ կան, ճամբորդներու լուրեր կան, յուշեր կան, տպաւորութիւններ կան: Կայ նաեւ գրաւոր յայտարարութիւնը բժիշկ Ե. Շէկ Յովսէփեանցի, որ պիտի յայտարարէր թէ Կաթողիկոսը մահացած է սրտի կաթուածէ: Արսէն Աբգ. Ղլըճեան ալ պիտի պաշտօնականացնէր այս յայտարարութիւնը, միայն թէ ապիկար կերպով յայտնելով, թէ կ'ուզէին նոյն օրն իսկ թաղել սրտի կաթուածէ մահացած Կաթողիկոսը, բայց դժբախտաբար նոյն օրն իսկ ստացուած չըլլալով դագաղը՝ ստիպուած էին յետաձգել մէկ օր...; կարծէք Ղլըճեան Սրբազան չէր գիտեր, թէ սովորութիւն է դէթ մի քանի օր պահել վախճանած հայրապետի մարմինը՝ պատշաճ թաղում կազմակերպելու համար (*): Ան չէ՛ր յիշած, որ Գէորգ Ե. պահուեցաւ տասը օր, Մաթէոս Բ. ութ օր, Խրիմեան Հայրիկ ութ օր:

Բայց ժողովուրդը իմացած էր իր հայրապետին մահը (խեղդամա՞հ, էլեկտրահա՞ր, տակաւին ոչ ոք գիտէ ստուգիւ): Խորէն Ա.ի թաղումը կատարեցին խումբ մը վանեցի կոյսեր, որոնք չարգանք ուշին հոգիլոյս Հայրապետի հանդէպ, Վասպուրականի զաղթականներուն իր ընծայած օգնութեան համար:

Եւ, հակառակ անոր, որ ամէն բան փորձուած էր զաղտնի պահել, ժողովուրդը դիտցաւ նաեւ ոճրագործներէն ոմանք, Փիրուզ մը, որ վերջերս մահացաւ, եւ ուրուն Ս. էջմիածնայ մխիթարները մերժեցին եկեղեցական թաղում տալ, կարաժի Լեւոնը եւ Գր. Աւոյեանը եւ չորրորդ անձ մը (2); բայց ոճիրը մեծ էր. ցնցուած էր ժողովուրդը եւ պետութիւնը զգուշացաւ, հաւանաբար Մոսկուայի խիստ թելադրութեամբ՝ հրաժարիլ Ս. էջմիածինը Թանգարանի վերածելու պաղատիքէն:

Խորէն Ա. իր նահատակութեամբ փրկած էր Ս. էջմիածինը:

Ու հիմա դարձեալ կը հնչէ Աւետարանը «եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ չիյնայ եւ չմեռնի՝ ինք ոտքէս առանձին հատիկ կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի՝ բազմաթիւ հատիկներ կուտայ: Ով որ իր անձը կը սիրէ՝ կը կորսնցնէ զայն, իսկ ով որ իր անձը կ'անտեսէ այս աշխարհի վրայ՝ զայն յաւիտենական կեանքին համար պահած կ'ըլլայ»:

Այս Աւետարանը երբեք չէր եղած այնքան տեղին՝ որքան հիմա:

Ու կը հնչէ Վեհափառին ձայնը. «Ցիշեա Տէր զհոգի Խորէնայ Ա. Յահատակեալ Հայրապետին, որ եդ զկեանս իւր վասն ազատութեան եկեղեցւոյս, քաջարի պահապանիս Ս. էջմիածնի»:

Հողը սկսաւ դիզուիլ նորաբաց դերեզմանին վրայ:

Լրիւ դոհունակութիւն չեմ զգար սակայն. հոգիս վիրաւոր է: Պէտք չէ՞ր որ պետութիւնը իր խօսքը ըսէր այս առթիւ. դատապարտէր անցեալը, դատապարտէր ինք նախատող իշխանութիւնը, եւ հրաժարիմ ըսէր. «ի գնացից նորա, ի չար պաշտօնէից նորա, ի չար կամաց նորա..., եւ յամենայն չար զործութենէ նորա...»:

Ցետոյ տխուր էի, որ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի նշխարները ամփոփուեցան Յովհաննէս Ը. Կարբեցի կաթողիկոսի կողքին: Բան չեմ ուզեր ըսել, միայն հաստատում մըն է որ կ'ընեմ:

1907–ի Նոյեմբեր 4–ին, երբ Խրիմեան Հայրիկ վախճանեցաւ, որոշուեր էր զայն թաղել իր անմիջական նախորդին, Մակար Թէղուցի կաթողիկոսի կողքին: Բայց Մակար «Յարընտիր» ալ կը կոչուէր, եւ, դուցէ անարդար կերպով, չէր սիրուած ժողովուրդէն: Եւ ժողովուրդը, յատկապէս վանեցիները, եկան Ս. էջմիածին եւ ըսին, որ մեր հայրիկը Մակարի մօտ մի՛ թաղէք: Թաղէք Ներսէս Աշտարակեցիի կողքին: Այլապէս մենք իր մարմինը կ'առնենք կը տանինք ու կը թաղենք Վարագայ լերան փէշին: Վանեցիներու բողոքը լսուեցաւ, արդէն իսկ բացուած փոսը զոցուեցաւ, եւ Հայոց Հայրիկը թաղուեցաւ «պաշտպան հայրենեաց» Ներսէսի կողքին:

Յովհաննէս Ը. Կաթողիկոս վախճանած էր 1843 թուականին եւ առիթ չեղաւ՝ ո՛չ մէկ կաթողիկոս կամ չէր ուզած թաղուիլ անոր կողքին, եւ կամ ոչ ոք թաղուած էր այնտեղ, 160 տարիներէ ի վեր, այս կամ այն պատճառաւ: Կարբեցի սիրուած կաթողիկոս չէր: Հիմա պարագաներու բերմամբ, Խորէն Ա. Կաթողիկոս կը թաղուէր Կարբեցիի մօտիկ: Թերեւս, Թերեւս, Խորէն Ա. իր նահատակութեամբ սրբէր մեղքերը շատ շատերու, ընդ այս եւ իր մէկ նախորդին որուն ըրացնութեան մէջ կ'երթար հանդչելու: Խորէն Կաթողիկոս շատ պահանջկոտ չէր կրնար ըլլալ: Իր չորրորդ թաղումն էր, իր վերջին թաղումը (3):

Բայց ներսէս ձայն մը կ'լսէ. ո՛չ այս վերջին թաղումը չէ. Հայ Եկեղեցին օր մը երբ արթննայ իր թմբիրէն, եւ ճանչնայ եւ սրբացնէ իր նահատակները, դուցէ այն ժամանակ անդամ մը եւս կը փոխադրուին Խորէն Ա. Կաթողիկոսի նշխարները՝ այս անգամ ուղղակի դէպի եկեղեցի, եւ այն տեղ, անոր սուրբ նշխարներուն առջեւ օր մը մենք ալ կը կանգնինք եւ սուրբ եւ անբիծ Հայրապետի բարեխօսութեանը կը դիմենք, Հայ Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

*
**

Թաղումէն յետոյ հոգեճաշ կար: Հարիւրա պիտի բաշխուէր, բայց նաեւ ուղեցի երթալ եւ աղօթք մը ընել այն սենեակին մէջ, ուր, ըստ Վազգէն Վեհափառին՝ տեղի ունեցեր էր ոճիրը: Ըսեր էին ինծի, որ Խորէն Կաթողիկոս, երբ մերժեր էր զանձատուն բանալիները յանձնել, այդ անոսկայ մարդիկը իր վրայ յարձակեր էին, իր վզին զետեղեր էին եղկտրական լարեր եւ փորձեր ցնցումներով չարչարել զինք եւ ակարացնել իր կամքը: Խորէն Ա. իր զգեստուած տեղէն աչքերը յառեր էր պատուհանին, եւ նայեր էր դուրս, Ե՛ս ալ նայեցայ այդ ուղղութեամբ: Պատուհանի չրջանակին մէջէն, կը փայլէր Մայր տաճարը իր զմբէթներով: Ս. էջմիածինն էր, դարերէն եկող, դարերուն զացող խաղաղ եւ անվրդով վկան հայ հաւատքին:

էջմիածինը կանդուն էր:

Սեպտեմբեր 7, 1996
Ս. էջմիածին

(1) – Տե՛ս վաւերագիր թիւ 400, ուղղուած Մացակ Պապեանին, *Վաւերագրեր* էջ 557 – 558:

(2) – Տե՛ս Հայաստանի Կոմկուսի (բ) կենտկոմի բիւրոյի նիստի արձանագրութիւնը (1938 Օգոստոս 4) եւ Հայաստանի Կ. Կ. կենտկոմի բարտուղար Գրիգոր Յարութիւնեանի ճամակը Ստալինին, վաւերագրեր... էջ 570 – 572:

(3) – Ըստ հաւաստի աղբիւրներու, Խորէն Ա. ճակ թաղուած էր Գայեանէի միաբանական գերեզմանատան մէկ խուլ անկիւնը, յետոյ՝ աւելի ընդունելի տեղ մը. երրորդ անգամ թաղուած էր 1947 թուականին Գէորգ Զ. Կաթողիկոսի կողմէ, Գայեանէի վանքի մուտքին, աջ կողմը: 1957–ին ալ վազգէն Ա. Կաթողիկոս գետեղել տուած էր մարմարեայ տապանաքար մը: Ուստի, Սեպտեմբեր 7–ի թաղումը չորրորդ թաղումն էր: Անշուշտ որոշ շփոթ մը կայ առաջին անգամ ո՞ւր էր թաղուած Խորէն Կաթողիկոս: Խոստովանին, որ 1941 թուականին Ս. էջմիածին այցելած, *երկու* գերեզման ցոյց էին տուած:

(*) – «ՅԱՌԱՋ»–ի Մաքրամասնութիւններ հրատարակեցինք Սեպտեմբեր 27–ի մեր թիւով, բաղելով «*Յառաջ*»ի այդ օրերուն հրատարակած լրատուութենէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՊԱՊԸ ԱՌՈՂՋ Է ԲԱՅՑ...

Յովհ. – Պօղոս Բ. Պապին առողջական վիճակին մասին լուրերը անդամ մը եւս հրահրեցին նիւթը, անոր վերջին վիրաբուժական գործողութեան առիթով: Ցաճախ հարց կը տրուի թէ ան պիտի յաջողի՞ մինչեւ ծայրը տանիլ իր պաշտօնը: Հակառակ որ ամբողջ աշխարհին ծանուցուեցաւ թէ գործողութիւնը յաջողած էր, հարցականները չեն լռեր. նոյնիսկ նիւթ կ'ըլլայ հրաժարելու հարցը: Աւիկա մինչեւ իսկ վէճերու տեղի կուտայ, Վատիկանի վարչականներուն եւ լրատուներու միջեւ,

Ինչպէս կը զրէ Հռոմի Ռեփիւպլիքան, ճիշդ է որ մինչեւ որ դոնէ պատճէն մը ձեռք չձգուի դժուար է փաստել որ Պապը հրաժարական զաղտնի նամակ մը յանձնած է Վատիկանի պետական քարտուղար կարդինալ Սոտանոյին ու Արդատուներուն եւ կալուածոց մատակարար կարդինալ Սոմալոյին: Այդ նամակը կ'ըսէ որ պիտի գործածուի ամբողջովին անկարողութեան պարագային: Վատիկան արհամարհանքով հակազդած է նման տարաձայնութիւններու, անոր հեղինակները անլուրջ լրագրողներ կոչելով: Շատեր դիտել կուտան որ նոյն բացատրութիւնը գործածուած էր երբ սպանցի յիսուսեան մը առաջին անդամ ակնարկած էր Յովհ. – Պօղոս Բ.ի վարքինըլնեան հիւանդութեան: Այսօր ամէն մարդ տեղեակ է թէ չատ ալ լուրջ ու հիմնաւորուած պնդում էր ան:

Հրաժարականի լուրերը, չատերու համար յստակ է որ Վատիկանէն դուրս եկած են: Աւիկա ալ կը նկատուի գահակալութեան վախճանի մեծնոլորտը: Եթէ Պապին առողջութիւնը ընտրուած օրերուն պէս քաջառողջ ըլլար, ոչ ոք նման նկատումներ պիտի ընէր: Բայց տկարութիւնը բիւրեղացուց կաթոլիկէ աշխարհին դժգոհութիւնները:

Քարոլ Վոյթիլա առաւելագոյն չափով մարդկայնացուց քահանայապետի պաշտօնը: Երդեց երիտասարդներուն հետ, միշտ աւելի մարդուն մօտ երեւցաւ, քան Աստուծոյ, եղաւ համակրելի ու հմայող դէմք մը: Բայց կաղ նաեւ մեռաւին միւս երեսը. հասած է օրը երբ ան թիրախ կ'ըլլայ չատ մարդկային ու տրամաբանական հարցումներու. ինչո՞ւ եպիսկոպոսները պէտք է 75 տարեկանին հրաժարին տեղ բանալու համար նոր դաղափարներու եւ ուժերու, իսկ Պապը բացառութիւն կը կազմէ: Ինչո՞ւ հիւանդ քահանայապետ մը չի մտածեր հրաժարիլ: Ի՞նչ իմաստ կ'ունենայ պաշտօնը չարունակել ի դին ամէն բանի, մինչեւ ծայրը: Մանաւանդ որ նկատի առած Յովհ. – Պօղոս Բ.ի անտեղիտալի կեցուածքը կարգ մը հրատապ հարցերու նկատմամբ, ինչպէս՝ վիժումը, արուեստական բեղմնաւորումը, ամուսնալուծումը, եւայլն չատերու մէջ արթնցուցած են էջը դարձնելու փափաքը:

Որքան ալ Վատիկան հակազդէ ու հերքէ, Պապին հրաժարումին վէճը մարելու մօտ չէ: Նոյնիսկ որոշ է որ յաջորդութեան լուռ հաշիւներ կ'ըլլան: Առանց անուններու նշումին, խնդիրներու, կացութիւններու վերլուծում կը կատարուի: Ցատակ կը թուի որ յաջորդ Պապին ընտրութեան ընթացքին նկատի պիտի առնուին զժգոհութիւնները, ինչ որ նոր էջ մը պիտի բանայ կաթոլիկէ եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋ ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԷՆ ՇՈՒՇԻ

Ամէն տարի գպրոցիս աւարտական դասարանի աշակերտները Հայաստան կ'այցելեն: «Ուսանողական ճամբորդութիւն» կ'անուանենք այս ճամբորդութիւնը: 13–15 օր կը մնան Հայաստան, նոյնքան ժամանակ ալ Աթէնք, Փարիզ, Լոնտոն:

Առաջին անգամ, 17 տարեկան ըլլալով, այսպիսի հեռաւոր ու երկարատեւ ճամբորդութիւն մը կ'ընեմ: Տպաւորութիւնները չատ խորունկ են: Աթէնքը ունէր իր աքանչելի կղզիները, ծովը, Ակրոպոլը, հին քաղաքը. Փարիզը արուեստի օրրան, իր պոհեմ չունչով եւ Լոնտոնը ընկերային տեսարաններով, իր երաժշտութեամբ: Բայց հայրենի հողին ոտք դնել խիստ յուզիչ պահ մը եղաւ ու անկէ բաժանումը դրեթէ անկարելի: Հակառակ որ արժանթինցի երկրորդ – երրորդ սերունդն եմ (մեծ – մայրերէս մէկը հոս ծնած է, միւսը՝ Մարաշ. մեծ – հայրերէս մէկը Ուրֆա, միւսը Մարաշ), բայց եւ այնպէս արմատները դտնել ցնցիչ, աննկարագրելի տպաւորութիւն գործեց: Հայաստանցիներու դէմքերը ամէն քայլափոխիս կը յիշեցնէին ընտանիքի անդամները: Պանդոկին առջեւ պաղպաղակ ծախողը ճիշդ մեծ – մօրեղբօրս դիմագիծը ունէր: Բոլորն ալ հարազատներս էին:

Մեր խումբը երեւանի տեսարժան վայրերը այցելեց, նաեւ չրջեցաւ վողոյնեան մէջ ծանօթանալով, դիտելով, սորվելով: Անշուշտ էջմիածին, Վահրամաբերդ, Սեւան, Գառնի, Գեղարդ, Դիլիջան, Հաղարծին, Ծաղկաձոր: Գացինք նաեւ հեռաւոր վայրեր՝ Գիւմրի, Գոգարան ուր անցկալ տարի մեր չրջանաւարտներու խումբը մեկ օրուան աշխատանք տարաւ եկեղեցիին շինութեան, «Երկիր եւ մշակոյթ»ի երիտասարդներուն հետ: Այս տարի եւս աշխատեցանք, թէեւ տրամադրուած ժամանակը չատ կարճ էր: Բոլորս ալ կ'ուզէինք մնալ, աշխատիլ, քրտնիլ հայկական հողին վրայ:

Խումբէն զատուեցայ երեք օրուան համար եւ պատասխանատու դասատուներուս եւ ծնողքիս արտօնութեամբ կրցայ Ղարաբաղ երթալ: Զորս հոգիով ինքնաշարժ մը վարձեցինք: Թամիկ, վարորդը, համակրելի լուրջ անձ մը մեզ տարաւ Ղարաբաղ, ամբողջ հարաւային Հայաստանը կտրելով: Սիսիանը, Ջերմուկը, Գորիսը տեսանք: Ապա Արցախի լեռները մեր դիմացն էին. վերադրաւուած մեր երկիրը. Շուշին, Ստեփանակերտը: Հոն դիշերեցինք: Ի՜նչ սքանչելի ժողովուրդ: Պր. Թովմասեան մեզ կ'առաջնորդէր, ցոյց կուտար քաղաքը, կը թարգմանէր բարբառը: Ճանապարհները թոյլ չէին տար Մարտունի, Մարտակերտ, Գանձասար երթալու: Պէտք է Աղդամին ճամբորդէինք, անցագիր ստանալինք: Ադրբեջանական ճամբաները չատ աւելի լաւ պահպանուած են, ինչ որ կը չեշտէ հակահայկական կեցուածքը:

Վերադարձին Տաթեւ գացինք, ճամբու ընկերուհիս Անին դիւղին բժիշկին ընտանիքը կը ճանչնար: Երբ այդ դրախտավայրին վայրը հասանք տեսանք որ տանիկինը հարուստները կը փռէր: Անին ճաշնեց, լալով, յուզումով, ուրախութեամբ վերթեւեկեան: Զարմանալի էր հաղարամեայ քրիստոնէութեան վրայ բուծուած քիլօմեթր հեռաւորութեան վրայ բնակող Հայերը, մէկը Միացեալ – Նահանգներ՝ Փասատինա, միւսը՝ Տաթեւ, կարօտով ու սիրով կ'ողջունէին իրար: Անմիջապէս սեղան պատրաստեցին: Մենք չէինք ուզեր նեղութիւն պատճառել. հինդ հոգի էինք: Բայց մեկէն «բուտան» պատրաստուեցաւ, լոլիկ, վարունգ, կանաչեղէններ: Պատուհանէն զուարճացող հով

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՓՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հարաւային Փրանսայի Թեմական ներկայացուցիչներու նորընտիր ժողովը գումարուեցաւ 1996 Կիրակի, Հոկտ. 6–ին, նախագահութեամբ Առաջնորդական Տեղապահ եւ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրէճեանի:

Թեմական Ներկայացուցչական ժողովի առենապետ վերընտրուեցաւ Մեթր Յակոբ Վարժապետեան: Պր. Սահիան Գոճայեան ընտրուեցաւ փոխ – առենապետ, Տ. Վարդավառ Քհնյ. Գասպարեան հոգիին առենադպիր, Պր. Յովհաննէս Տէր – Վարդանեան Փրանսերէնի առենադպիր:

Թեմական Ներկայացուցչական ժողովը նոր Թեմական Խորհուրդի առենապետ վերընտրեց Պր. Ալեքսանդր Պապայեան: Առենապետի առաջարկով ընտրուեցաւ Թեմական Խորհուրդը հետեւեալ կազմով.

Տէր Զաքիկ Վրդ. Աւետիքեան
Տէր Մակար Քհնյ. Նահապետեան
Պր. Գէորգ Անթիքաճեան
Պր. Յարութն Թաշեան
Պր. Արշակ Կարապետեան
Պր. Բաֆֆի Կուսուպեան
Պր. Վանիկ Հէրոյեան
Պր. Կարօ Յովսէփեան
Պր. Դաւիթ Պանոփկեան
Պր. Ալէն Տրդատ Պօյաճեան
Պր. Սահիան Պօղոսեան
Փրոֆ. Ռոպէր Տէր – Մերկերեան
Պր. Կարապետ Սայապալեան
Տոքթոր Ժիլպէր Քերքէրեան

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

Նոյեմբեր 17

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՄԱՐԻՆԷ ՏԷՐ – ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ
ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլենտէյլի Լուտերական Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 27–ին, տեղի ունեցած է Մարինէ Տէր – Ղազարեանի երգահանդէսը, որուն ներկայ եղած են նաեւ ամերիկացի դասախօսներ, արուեստագէտներ եւ մտաւորականներ: Երգչուհին շրջանաւարտ է Երեւանի Զայկովսկի երաժշտանոցէն եւ Գալիֆորնիոյ համալսարանէն: Մասնակցած է միջազգային մրցումներու եւ օփերային ներկայացումներու: Սեպտեմբեր 27–ին Մարինէ Տէր – Ղազարեան մեկնաբանած է հայ եւ օտար երգահաններէ գործեր, դաշնակի ընկերակցութեամբ Զիլա Նազարեանի:

***

«ՀԷՔԵԱԹՆ Է ԿԱՆՉՈՒՄ»
ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլենտէյլի Ռուզվէլթ դպրոցի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 22–ին, տեղի ունեցած է «Հէքեաթն է կանչում» թատերախումբի ներկայացումը: Քառասուն փոքրիկ դերասաններ ներկայացուցած են «Հայոց Այբուբենի Վերածունդը», երգերով ու արտասանութիւններով, նաեւ պարերով: Թատերախաղի հեղինակներն են Գէորգ Աւետիսեան եւ Ցովհաննէս Ղուկասեան:

***

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կլենտէյլի մէջ, Հոկտեմբեր 6–ին, տեղի ունեցաւ Համազգայինի նոր կեդրոնին պաշտօնական բացումը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան առենապետ Տոքթոր Մհեր Պապեան: Խօսք առած է առաջնորդ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան: Այս առթիւ նաեւ բացումը կատարուած է «Լեւոն Քէչիչեան» դրադարանին:

***

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՑԹԸ

Կլենտէյլի Հուվըը Հայ Սքուըլի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Անի» պարախումբին երեկոյթը: Սիւզի Բարսեղեանի եւ Եղիա Հաճէեանի ղեկավարութեամբ պարախումբը ներկայացուցած է ժողովրդական եւ ազգագրական պարերու փունջ մը: Մէջընդմէջ Նունէ Աւետիսեան արտասանած է հայ բանաստեղծներէ գործեր:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՂՈՒԹԻՆ ԳՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱՅի «Ա. Ս. Կիրիլ եւ Մեթոտի» ազգային գրադարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է դինեճօն մը, գրադարանին եւ «Խրիսթօ Պոթեւ» հրատարակչականի նախաձեռնութեամբ, Սեւդա Սեւանի նոր լոյս տեսած «Տէր Զօր» եռահատոր վէպին առթիւ: Գրքին հեղինակը ներկայացուցած է գրադարանին անօրէնի տեղակալը՝ Կալինա Պելինոքա, ապա խօսք առած է Սեւդա Սեւան որ հատուած մը կարդացած է իր գործէն:

***

ՓԼՈՎԴԻՒԻՆ 60 քիլոմեթր հեռու, Ռոտուիլ լերան դաշտավայրին մէջ տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի կազմակերպած սկաուտներու բանակումը:

***

ՓԼՈՎԴԻՒԻ մէջ, Սեպտեմբեր 16–ին բացումը կատարուած է «Վ. եւ Գ. Թիւթիւնճեան» զպրոցի ուսումնական նոր տարեշրջանին: Ներկայ եղած են հոգեւոր հովիւը, հոգաբարձութեան, Հ. Բ. Ը. Բ.–ի, Հ.Օ.Մ.–ի, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի, Համազգայինի եւ «Երեւան» թերթի ներկայացուցիչները: Ներածական իր խօսքին մէջ, անօրէնուհին Տիկին Սոնիա Հնկիլեան ողջունած է հիւրերը եւ նշած որ տեղւոյն այս զպրոցը ունի իր երկար պատմութիւնը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է նաեւ Գէորգ Ա. Քահանայ:

ունեցած է Համազգայինի նոր կեդրոնին պաշտօնական բացումը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան առենապետ Տոքթոր Մհեր Պապեան: Խօսք առած է առաջնորդ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան: Այս առթիւ նաեւ բացումը կատարուած է «Լեւոն Քէչիչեան» դրադարանին:

***

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՑԹԸ

Կլենտէյլի Հուվըը Հայ Սքուըլի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Անի» պարախումբին երեկոյթը: Սիւզի Բարսեղեանի եւ Եղիա Հաճէեանի ղեկավարութեամբ պարախումբը ներկայացուցած է ժողովրդական եւ ազգագրական պարերու փունջ մը: Մէջընդմէջ Նունէ Աւետիսեան արտասանած է հայ բանաստեղծներէ գործեր:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ

Հայաստանի Կապի (Հաղորդակցութեան եւ Թղթատարութեան) նախարարութիւնը Հոկտեմբեր 20–էն չրջանառութեան մէջ դրած է թղթատարական դրոշմաթուղթերու նոր չարք մը՝ «Բեզօարեան այծ» վերնագիրով: Այս չարքը բաղկացած է դրոշմաթուղթի չորս տեսակներէ, որոնց իւրաքանչիւրէն տպուած է 80·000 օրինակ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Ներկայիս Հայաստանի բարձրագոյն ուսման հիմնարկները կը յաճախեն 840 օտար քաղաքացիներ: Անոնք եկած են Լիբանանէն, Քուէյթէն, Իրանէն, Հնդկաստանէն, Սուրիայէն, Ցունաստանէն, Չինաստանէն եւայլն: Հայաստանի բարձրագոյն ուսման կեդրոնները յաճախելու համար կրնան դիմել աշխարհի բոլոր երկիրներու քաղաքացիները: Արձանագրութիւնները կը կատարուին պայմանագրի դրութեամբ, կ'արժէն 500–էն 1500 տոլար ըստ ընտրուած ուսումնական հիմնարկին:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿԸ

Պէյրութի արուարձաններէն Նաղգալի բլուրին վրայ դրուած է Հայաստանի դեսպանատան հիմնաքարը: Նուիրատու Նազարեան ընտանիքը կալուածը յանձնած է Հ. Բ. Ը. Մ.–ին, որ կը կառուցանէ 1085 քառակուսի մեթրի վրայ հայկական ճարտարապետութեամբ եւ բոլոր յարմարութիւններով օժտուած դեսպանատան շէնք մը: Շինութեան աւարտը նախատեսուած է 1998 Ցունուարին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒԻԼԻԱՄ ՇԷՅՔՍՊԻՐ
սօնէթներ
անձնական մեկնութիւններ

ՇԷՆ – ՄԱՀ

Սրբոց Յակոբեանց տպարան – Երուսաղէմ
1996

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896–1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Երբ գործողութիւնները կ'աւարտին, քաղաքինային դեղին դրօշը վար կ'իջեցնեն կայմին վրայէն եւ ելնարանները կ'երկարին դէպի ծով: Հայերը խելայեղ վազքով մը կը խուժեն չոգենաւ ու վրանին նետուելով կը սկսին մեզի փաթթուիլ ու համբուրել, խառնիճաղանճ աղաղակները բառնալով:

Ի զո՛ւր կը ջանամ լրենց հասկցնել թէ ես Պանքան մտնող հերոս մը չեմ, թէ արժանի չեմ այդ ցոյցերուն:

Ո՞վ մտիկ կ'ընէ: Ճարահատ կը սեղմուիմ կէս ժամու չափ ընդունիլ Պանքան մտնող հերոսի դերը:

Դաշնակցականները լրենց ճամբան պիտի չարունակեն մինչեւ Մարսէյլ, ուրկէ պիտի դրկուին Հարաւային Ամերիկա, չեմ գիտեր ի՛նչ արտառոց կարգադրութեամբ մը:

Նոգենաւը տակաւին քանի մը ժամ պիտի մնայ Փիրէյայի նաւահանգիստը, ուստի Հայերը կը խմբուին օրուան հերոսներուն չուրջը անվերջանալի հարցումներ ուղղելով լրենց:

Ես չոգենաւէն կ'ելլեմ Իտալացիի մը հետ, զոր չոգենաւին մէջ ճանչցած էի եւ որ ծանօթ ըլլալով Ամէնքի՝ աղնուաբար յանձն առաւ զիս առաջնորդել:

Այդ մարդը իտալական թերթի մը թղթակիցն էր, որ նախ Ամէնք գալէ ու հոն քանի մը ամիս անցընելէետքը «Ժիուռնո» չոգենաւով Պոլիս եկած էր ճիշդ Պանքայի ցոյցին օրը եւ ոտքը Պոլսոյ ցամաքը չդնելով՝ վերադարձած էր Ցունաստան:

Միասին չոգեկառք նստեցանք ու դացինք Ամէնք, որ Փիրէյային հազիւ կէս ժամ հեռաւորութիւն ունի:

Հոն Օմոնիա հրապարակը, պանդոկի մը մէջ սենեակ մը վարձելէ ետքը, խոտացի թղթակիցը զիս տանելց այցելելու միասին յունական թերթերու խմբագրատունները: Հետզհետէ զացինք, Էսքիայի, Աէրօքոլիսի, Սէրիբի, Քէրիի խմբագրատունները ուր խիստ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրին ինծի եւ մանրամասնօրէն հարցուփորձեցին զիտցածներս եւ տեսածներուս մասին: Բնականաբար բաւական բաներ ունէի պատմելու եւ հետեւեալ օրը չորս թերթերն ալ զբաղեցուցած էին:

Պանդոկ վերադարձիս տեսայ որ ծանօթ մը, կարծեմ միակ ծանօթը Ցունաստան ոտք դրած տեղս, ինծի կը սպասէր:

Հնչակեան գործիչ մըն էր, արհեստով նկարիչ որ Անդրէասեան Մկըրեան կը կոչուէր եւ որ աւելի հանրածանօթ է բարեպաշտ անունով:

Բարեպաշտ դեր ունեցած էր Պապը Ալիի ցոյցին կազմակերպութեան մէջ, յետոյ վտանգուելով՝ ստիպուած էր փախչիլ ու Ամէնք կը դտնուէր ամիսներէ ի վեր:

Միասին երկարօրէն խօսակցելէ ետքը պայի հանդչելու:

ԵՐԲՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Աթէնքի մէջ.– Նախարարապետ Տելիանի.– Աթենացիները հանդէպ փախստականներուն.– Տիվրիկցիները եւ Մշեցիները.– Աղօթքը.– Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը.– Սպառնալիք եւ ամբաստանութիւն.– Գիտակից ժողովուրդը.– Գրիգոր Մէօհտէմէթեան.

Հետեւեալ մէկ քանի օրերուն մէջ բնականաբար ծանօթացայ գրեթէ բոլոր Հայերուն հետ:

Առաջին խորհուրդը որ ինծի տուին սա եղաւ.

– Պէտք է անունդ փոխես:

– Ինչո՞ւ համար:

– Այստեղ սովորութիւնը այնպէս է, պատասխանեցին խորհրդաւոր ժպիտով մը:

Ի վերջոյ հասկցայ որ լրտեսներէ զգուշանալու համար այդ միջոցը ընտրած էին:

Տէր Ստեփանեան անուն երիտասարդ հարուստ վաճառական մը որ մահուան դատապարտուած էր իբրեւ յեղափոխականներու հետ յարաբերութիւն ունեցող եւ անոնց դրամական օժանդակութիւն ընող, եւ Աթէնք փախած՝ ուր Կարապետ Կարապետեան կը կոչէին զինքը՝ զիս մկրտեց Վահրամ Վահրամեան անունով եւ բոլոր այն ամիսներուն մէջ՝ ուր Ցունաստան անցուցի այդ անունով ճանչցուցած էի. նոյն իսկ չատեր լրական անունս կը կարծէին տակիկա:

Աթէնքի մէջ ճանչցայ առաջին անգամ Զարեհ Գոչեանը, նոյնպէս ի բացակայութեան դատապարտուած փախստական, որ Արծրունի կը կոչուէր, եւ որուն հետ չուտով մտերիմ բարեկամներ եղանք:

Հո՛ն էր նաեւ պատուելի Նշան Քէշիշեան, հիանալի երիտասարդ մը, Գալուստ Արխանեանի հրոսախումբէն. նոյնպէս Սիմոն Մանիկեան՝ Արմաշոյ պատուական անձ մը Հնչակեան ներկայացուցիչ, որ Փիրէա կը բնակէր ու «Հայոց դեսպանը» կը կոչուէր՝ մինչ Բարեպաշտ կը նկատուէր Աթէնքի Հայոց հիւպատոսը:

Իմ Աթէնք հասնելէս չաբաթ մը եաքն էր որ զպրոցական տարին կը սկսաւ թափիլ, Պոլսէն եկող ամէն մէկ չոգենաւ հարիւրաւոր փախստականներ կը նետէր Փիրէայի քարափները: Իրենցմէ ունեւորները կը մեկնէին Եգիպտոս, իսկ խեղճերը կը մնային հոն:

Ամէն մը եաքը հազարի հասած էր այդ աւուր հացի կարօտ մարդոց թիւը:

Հարկ էր ճար մը մտածել զանոնք պահպարելու եւ կերակրելու համար:

Իսկոյն յանձնաժողով մը կազմեցինք, որուն նախագահ ընտրեցինք Սերովբէ Կիւրճեան, ամերիկեան համալսարանէ եկած զարգացեալ անձնաւորութիւն մը, որ բախտին խաղերէն գլուած եկած իրեր էր Աթէնք տարիներէ ի վեր եւ ուր հազիւ կարող կ'ըլլար ապրուստը ճարելու:

(Շար. 25)

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

COMMUNIQUE DE PRESSE

Un don de 500.000 F. de M. et Mme Badrig Guèndjian va permettre d'entamer la rénovation de la Bibliothèque Nationale d'Arménie

La Bibliothèque Nationale d'Arménie possède un patrimoine unique de sept millions d'ouvrages et est à ce titre un instrument de travail incomparable pour des milliers de chercheurs et d'étudiants d'Arménie. Il devenait cependant indispensable de procéder à une réhabilitation complète de cette institution dans les plus brefs délais.

Dès Décembre 1995, trois collaborateurs de la Bibliothèque Nationale de France ont remis, à la suite d'une mission d'étude, un rapport d'expertise relatif à la réorganisation et à la remise à niveau de la Bibliothèque Nationale d'Arménie.

Sur la base de ce document, un programme de réhabilitation par étapes a été mis au point par la BNA en étroite collaboration avec la direction exécutive du Fonds Arménien «Hayastan» et le Fonds Arménien de France.

M. et Mme Badrig Guèndjian, de Bois-Colombes, viennent d'adresser un don de 500.000 francs au Fonds Arménien de France afin que la première tranche des travaux puisse commencer dans les semaines à venir.

Il s'agit de la remise en état de deux des quatorze niveaux de la tour de stockage, d'une capacité de conservation d'un million et demi de livres, qui va permettre un désengorgement des locaux plus anciens (dit «Bâtiment Tamanian»), la réhabilitation et l'ouverture d'espaces publics (salle d'exposition et librairie) et la création de deux salles de lecture dans le prolongement de la tour de stockage.

Par ce don exceptionnel M. et Mme B. Guèndjian apportent une contribution essentielle aux grands projets scientifiques et culturels que le Fonds Arménien a pour vocation de mettre en œuvre, notamment lorsqu'il s'agit de sauver le patrimoine national imprimé.

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE

21 Octobre 1996

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԼՔՍ–ԱՆ–ՓՐՈՎԱՆՍ. – Մխիթյէլ Տօնապետեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառայ»ին ի յիշատակ իր հօր՝

Պապիկ Տօնապետեանի

մահուան 15–րդ տարելիցին (մահացած Լքս, 1981 Հոկտեմբեր 24–ին).

IN MEMORIAM

Alice, Anouche, Mario, Rosa et Yeris font un don de 500 F. à l'Association «*Chène*» (par l'entremise de «Haratch») et 500 F. à «Haratch» en souvenir de leur très chère amie *Peggy Enxerian*, décédée le 19 Octobre.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, Տօն է Խաչի Գիւտին:

Այսօր, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹՈՇՃԵԱՆ

CONCERT EXCEPTIONNEL DU Chœur SIPAN-KOMITAS

à l'OPERA COMIQUE

2, Place Boieldieu, 75002 PARIS — M° Richelieu-Drouot

SAMEDI 30 NOVEMBRE à 20 heures 30 précises

ouverture des portes à 19 h 30

Sous la présidence d'honneur de Monsieur

Philippe DOUSTE-BLAZY

Ministre de la Culture et de la Francophonie

AU PROGRAMME :

NANOR
de P. GANATCHIAN
(Nouvelle orchestration de G. APRIKIAN)
Première Audition.

NAISSANCE de DAVID de SASSOUN
Oratorio de G. APRIKIAN

Solistes :
Fabienne Chanoyan (soprano)
Sonia Nigoghossian (mezzo)
Philippe Fourcade (baryton)
Bardassar Ohanian (baryton)

Chœur SIPAN - KOMITAS — **Chœur Français d'Oratorio**
Chœur des Elèves du Collège Arménien «Tebrotzassère»
Orchestre Symphonique BELL'ARTE

l'ensemble sous la direction de **GARBIS APRIKIAN**

Prix des places : 350 F. — 300 F. — 250 F. — 200 F. — 150 F. — 100 F.

Réservations : Auprès des membres de la Chorale;
A l'Opéra Comique : Tél.: 01. 42. 44. 45. 46.

Réservations et renseignements: Tél. : 01. 48. 59. 65. 07 / 01. 34. 61. 94. 97

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆ

Տօն Օծման եւ Աւուրաձակոչութեան Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ 65–րդ Տարեդարձի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ եւ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայոց Առաջնորդական Տեղապահ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմական Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Վարչական Խորհուրդը

սիրով կը հրաւիրեն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Աւուրանակոչութեան 65–րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կունենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագելու համար հրաւիրուած է՝

ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Առաջնորդ Արցախի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ՝
ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆի

*
**

Ցաւարտ պատարագի «Արծրունի Ջըրաչեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանճախումբը տաբեղարձի ճաշ մը կը կազմակերպէ նախագահութեան ներքեւ
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Մալաքեանի
(Հանրի Վէրնէօյ)

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Ֆրանսայի Մխիթեան վարչական խորհուրդը հաճոյքով կը ծանուցանէ որ 1996-ի չրջանի իր վերջին երեք բանախօսութիւնները պիտի ըլլան հետեւեալները՝

Ի յուչ ՀՐԱՉԵԱՑ ԱՃԱՌԵԱՆ-ի

1 - ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՏԱՌՆ ՈՒ ՈԳԻՆ

Բանախօս՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕՋԻՆԵԱՆ
Չորեքշաբթի – 30 Հոկտեմբեր

2 - ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ

L'ETAT DE DROIT EN ARMENIE
Conférencier: OLIVIER ROUMELIAN
Mercredi 27 Novembre

ՊՕՂՈՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ՝

3 - ԲԵՍԴԱԼՈՑԻ

կը ներկայացնեն՝ Սեպուհ ԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ ժիրայր ՉՈԼԱՔԵԱՆ
Չորեքշաբթի, 4 Դեկտեմբեր

Վերեւ յայտարարուած երեք բանախօսութիւններուն կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ամէնքն ալ տեղի պիտի ունենան վերոգրեալ թուականներուն եւ ժամը 20·30-ին Հ·Բ·Ը·Մ··ի Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ· մուտքը ազատ է
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Կ· Ս· Մ· Les Anciens de l'Ecole Guetronagan

EXCEPTIONNELLE TROUPE

Navasart

DE PARIS
A LYON

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
a le plaisir de vous présenter
la Troupe de Danse *NAVASART de PARIS*
le Dimanche 27 Octobre à 15 heures
au Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola

VENEZ NOMBREUX PASSER UN MOMENT AGREABLE ET SYMPATHIQUE

Renseignements au : 03. 72. 35. 15. 86.
Entrée : Adultes 80 F.
Enfants (moins de 10 ans) 50 F.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Խմբ–ի նորաբաց
ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆի
ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12·30–ին

ՀՈԳԵԼԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Կապոյտ Խաչի Պուլվար-Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել կուտայ, իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին, Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 10-ին Պուլվար-Օտտոյի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Շրջ· վարչութիւնը մեծ մասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան չրջանի բոլոր մասնաճիւղերու ընկերուհիները, Ուրբաթ, Հոկտ· 25, ժամը 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝ 17, rue Bleue, 75009 PARIS:
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

FRANCE 2

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, ժամը 9·30–ին Ս· Միւռոնի օրհնութիւն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25
VENDREDI
25 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋԱԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրագնա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.970 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 18.970

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՂԵՍՏՆԻՑԻՆԵՐԸ ՋԵՐՄ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԸՐԻՆ ՇԻՐԱՔԻ

Իսրայէլեան մէլաղէպերէն եաք, Շիրաք ջերմ ընդունելութեան մը արժանացաւ Ռամալլահ (Երուսաղէմէն 15 քիլոմեթր հիւսիս) ուր Պաղեստինցիք զինք ողջունեցին որպէս իրենց փրկիչը: Ամէն ինչ լաւ ընթացաւ, եթէ նկատի չառնուի չէփորախումբին Մարսէյէզի կատարումը, բայց կը բացատրուէր որ առաջին անգամն է որ կը նուագէին: Ռամալլահ, ձիւտվ մը, պաղեստինեան պետութեան մը պատկերն է ու ժողովուրդն ու ղեկավարութիւնը մեծ յոյսեր ունին: Արաֆաթ կը յայտարարէր· — «Խորապէս կ'ըսեմ ձեզի որ պէտք ունինք Տոքթոր Շիրաքի նոր զարկ տալու համար եւ փրկելու խաղաղութեան գործընթացը»: Մի քանի — նահանջները, սակայն, բնաւ համաձայն չեն եւ բացէ ի բաց ըսած են Եւրոպացիներուն որ չխառնուին Մերձաւոր — Արեւելքի բանակցութիւններուն:

Նիրաք, պետական առաջին դիկտատորն էր որ խօսք առաւ պաղեստինեան Օրէնսդիր Ժողովին (Խորհրդարան) առջեւ: Կրկին խօսեցաւ պաղեստինեան պետութեան մը մասին, մեծարելով այն աշխատանքը որ Պաղեստինցիք կը տանին նման պետութեան մը կառուցման ուղղութեամբ: Շիրաք կ'ուզէ որ տորպէդուած համաձայնագրերը յարգուին, այլապէս կարելի չէ յառաջդիմել: Պէտք է ապահովել խաղաղ համակեցութիւն մը Պաղեստինցիներու եւ Իսրայէլացիներու միջեւ: Շրջափակումը պէտք է վերջ գտնէ, ինչպէս նաեւ Հրեաներու նոր տեղաւորումները դադրեցնել հողամասերուն վրայ: Կը խօսի նաեւ Երուսաղէմի մասին, երեք անգամ Սուրբ Քաղաք (քրիստոնեաներու, մահմետականներու եւ Հրեաներու համար) որու բազմատարր բնոյթը պէտք է պահպանուի:

Իր այս առաքելութեան մէջ, Շիրաք բաւական առանձին կը թուի: Եթէ Հռոմ համամիտ է որ Եւրոպա նաեւ հովանաւորէ բանակցութիւնները, Լոնտոն եւ Պոն բնաւ կողմնակից չեն եւ, օրինակ, Տի Վելթ կը դժկի թէ նման մէլամաուրիւն մը կրնայ միայն բարդացնել ամերիկեան միջամտութիւնը եւ սէնն յոյսեր ներշնչել: Շիրաք, Ռամալլահէն Յորդանան անցաւ, ուր Հիւսէյն թագաւորին հետ, ծանրացան իրենց մտահոգութիւններուն վրայ, ինչ կը վերաբերի չրջանին խաղաղութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՐԳՈՒՄԷՆՏԻ ՖԱԿՏԻ չաթաթերթը հարցազրոյց մը հրատարակած է գօրավար Լեբէդի հետ որմէ հատուածները լոյս ընծայած է «Լիպերասիոն» (Հոկտեմբեր 24): Լեբէդ չի ծածկեր որ նախագահ ըլլալու մտադրութիւն ունի: Չի զարմանար իր պաշտօնազրկումին մասին: Կ'ըսէ. — «Առաջին օրէն ըսած էի ելոյթնէ՝ եթէ կը խորհիք որ եկած եմ ձեզի ծառայելու, կը սխալիք: Եկած եմ հայրենիքիս ծառայելու»: Չէչէնիոյ մասին մտահոգ է, բայց, կ'ըսէ թէ չէչէն բոլոր

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 23 / 24)

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԺԱՄԱԴՐՈՒԻՆ

Հոկտեմբեր 25-ին Մոսկուայի մէջ տեղի կ'ունենայ Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան անդամ երկիրներու ղեկավարներու հանդիպումը: Կը մասնակցի նաեւ Լ. Տէր — Պետրոսեան, որու կ'ընկերանան նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան եւ Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան: Իրենց կը միանայ նաեւ Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանը՝ Եուրի Մկրտումեան: Կը նախատեսուին բազմաթիւ հանդիպումներ՝ Հայաստանի նախագահին եւ Եվարնադէի, ինչպէս նաեւ չորք մը երկիրներու ղեկավարներուն միջեւ:

*
**

ԱԶԳ. ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԲԱՑԱԿԱՅ ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԷՆ

Ազգ. Համաձայնութեան Դաշինքի անդամ Ազգ. Ժողովի երեսփոխանները կը մերժեն մուտք գործել Խորհրդարանէն ներս: Վերջին օրերուն դումարուած նիստերուն անունցմէ ոչ մէկը ներկայ եղած է Ժողովին աշխատանքներուն կամ քուէարկութեան:

*
**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀՆՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱՄԱՐԶՈՒՆԵՐՈՒ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՆԻՍՏԸ

«Հայաստան համահայկական Հիմնադրամի հոգաբարձուներու հերթական նիստը տեղի կ'ունենայ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին: Այս առթիւ երեւան ժամանած է նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը: Զինքը դիմաւորած է Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը(*):

(*) «ՅԱՌԱՋ». — Փարիզէն ալ, Հոկտեմբեր 24-ին մեկնեցաւ Պետրոս Թերզեան եւ Կարօ Յովսէփեան:

*
**

ԳԻՒՄՐԻի Ս· ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ

Գիւմրիի Ս· Նշան Եկեղեցին որ կառուցուած է Ժ. դարու երկրորդ կէսին, 1926-ի երկրաշարժին եւ 1960-ական թուականներուն ալ չանթի հարուածի մը

ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԱՀՄԱՆԸ ԿԸ ԲԱՆԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Հոկտեմբեր 24-ին, «Ֆիկարօ» եւ «Իւմանիթէ» արձագանգ կը հանդիսանային Արտաքին նախարար՝ Թանսու Չիլլէրի նախորդ օրուան մէկ յայտարարութեան ըստ որուն Թուրքիա կը բանայ իր սահմանը Հայաստանի հետ: Այս լուրին մասին, օրուան Թրքական մամուլին մէջ ստոյգ ոչինչ կար, ինչպէս հեռաձայնով ալ հաստատեցինք Պոլսոյ հետ խօսելով: Միայն «Թիւրքիյէ» թերթն է որ հետեւեալ լուրը կը հաղորդէր: Կարսի քաղաքապետութենէն պատուիրակութիւն մը դացած է Անգարա ու ընդունուած նախադահ Տէմիրէլի կողմէ, առաջարկելու համար որ Կարսի անունը փոխուի եւ դառնայ՝ Կազի: Միաժամանակ ուրած է որ սահմանը բացուի: Տէմիրէլ ըսած է որ սահմանը կը բացուի յարմար առէնին, հարկ է որ Ազրբեջանի հետ Հայաստան հարցը կարդադրէ, յօնք չինելու տեղ պէտք չէ աչք հանել: Պատուիրակութիւնը տեսնուած է նաեւ Թանսու Չիլլէրի հետ ու նոյն բանը ըսած է: Թ. Չիլլէր իր տօրական խորհրդաւոր պատասխանը տուած է. — Արեւելեան սահմանը կամ պիտի բացուի, կամ պիտի բացուի: Այս հարցին մասին գրած էինք նաեւ Հոկտեմբեր 22-ի մեր թիւին մէջ:

հպիւ տոկալէ եաք տեղի տուած էր 1988-ի աղէտին. բոլորովին քանդուած էին դմբէթն ու զանգակատունը: Շրջանի հաւատացեալները, դործարար Վ. Ղուկասեանի առաջնորդութեամբ, իրենց հիմնական դործը համարելով վերականգնած են ներկայիս հսկայածաւալ դմբէթը: Այս դմբէթի խաչին օծման հանդիսաւոր արարողութիւնն ալ կատարուած է Շիրակի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանի ձեռամբ:

*
**

ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ «ՇԱՄԻՐԱՄ»Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններուն առընչութեամբ «Շամիրամ» քաղաքական կազմակերպութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, ուր կ'ըսուի թէ նախագահական ընտրութեանց ստեղծած մթնոլորտի պայմաններուն մէջ հարկ է յետաձդել տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւնները եւ այդ ուղղութեամբ իր կատարած քանակցութիւնները արդիւնք տուած չըլլալով «Շամիրամ»ի նախադահութիւնը առաջարկած է իր այն 200 անդամներուն որոնք արդէն դրած էին իրենց թեկնածութիւնները, յետքայլ ընել:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE COURRIER INTERNATIONAL»

(24/30 Octobre)

ARMENIE: La guerre des frères ennemis ou le rêve brisé de l'harmonie postsoviétique

LA VICTOIRE ELECTORALE DU PRESIDENT SORTANT TER-PETROSSIAN EST CONTESTEE PAR SON EX-PREMIER MINISTRE MANOUKIAN. APRES AVOIR FAIT FIGURE DE MODELE DEMOCRATIQUE LIBERAL, LE PAYS EST AUJOURD'HUI DECHIRE

Շաբաթաթերթը որ միջազգային մամուլի յօդուածներու ծաղկաքաղ մը կը հրատարակէ ամէն Հինգշաբթի, այս չարթու լոյս ընծայած է, թարգմանաբար անշուշտ, Մոսկուայի Նովոյէ Վրեմիայի յօդուածը զոր ստորագրած է Դմիտրի Ապնին: Յօդուածին կ'ընկերանայ ծաղրանկար մը ընտրութեան վերաբերող:

Յօդուածը կը սկսի վերջին չրջանի պատմական ակնարկով մը· — «Հարիւր հազարաւոր մարդոց ցոյցեր, լոզունգներ արձակուած Ազատութեան հրապարակին վրայ, հրասայլեր, կրակոցներ, երեւան տեսած էր այս բոլորը ուղ տարի առաջ: Բայց, այն ատեն հրասայլերը խորհրդային էին: Բեմին վրայ, կողք կողքի էին Լ. Տէր-Պետրոսեան, Վազգէն Մանուկեան, Պարոյր Հայրիկեան եւ Աշոտ Մանուչարեան որոնք կը կազմէին Ղարաբաղ Կոմիտէն —Ադրբեջան գտնուող հայ գաւառին անունով—» եւլն. եւլն.:

Ի դէպ, հարկ է ճշդել որ «կողք կողքի»ին մէջ Պարոյր Հայրիկեան չկար եւ ան երբեք մաս չէ կազմած Ղարաբաղ Կոմիտէին, ինչպէս Վազգէն Մանուկեան «Լ. Տէր-Պետրոսեանի վարչապետը» չէ եղած, քանի երբ Վ. Մանուկեան վարչապետ էր 1990-ին, Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահն էր Լ. Տէր-Պետրոսեան, որ Հանրապետութեան նախագահ կ'ընտրուէր 1991 Հոկտեմբերին:

Լրագրողուհին կը պատմէ որ յետագային անոնք առաջնորդուեցան Մոսկուայի բանտը, կը դրէ նաեւ որ՝ «Լեւոն Նախագահ կ'ընտրուի 1990 Հոկտեմբերին» ինչ որ նաեւ սխալ է ինչպէս ըսինք քիչ վեր: Սխալներու չարանը չարունակելով, ինչ որ առնուազն տարօրինակ է երբ թերթը Մոսկուա լոյս կը տեսնէ եւ ոչ արեւմըտեան երկիր մը ուր դրեթէ բնական երեւոյթ է, յօդուածագիրը կը դրէ որ··· «այն ատեն Հայաստան քազմազգեան էր եւ ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր "Հայերու համար Հայաստան մը պահանջել"...»:

Ու կը հասնի Ղարաբաղի եւ չրջափակման: Ցուլտը, մութը, զինուորական պարտութիւնները, թէեւ Լ. Տէր-Պետրոսեան կը դիմանայ, բայց, չի յաջղիր, ըստ լրագրողին, ազատական մնալ: ՀՀՇ-ն կ'ըսէ, որ «զինի իշխանութեան գլուխ բերած էր պաշտօնատարներու հասարակ կուսակցութեան մը վերածուած է»: Ու կը չարունակէ: Վիպական չարժումը անհրաժեշտ էր անկախութեան ճամբուն վրայ ընդհանուր միանականութեան չրջանին, բայց, յետագային, երբ անկախութիւնը ձեռք ձգուեցաւ, ամէն

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ժ.

Ապրիլ 26: Կիրակի է:

Առաջին ազատ, պարապ կիրակիս է Սեւիլհանակերտի մէջ: Շատ չեմ սիրած կիրակի օրերը որովհետեւ բնական օրերուն կեանքիս կարզապահութիւնը կը փլի ու տեղը կ'առնէ սովորութիւն կոչուած բռնապետը: Եւ ակընկալութիւնս կ'իրականանայ — պուրժուա վարժութեան մը համաճայն կը հագուիմ, կը չքուիմ ու պատրաստ եմ կեանքը լեցնելու: Բայց ինչպէ՞ս — ահա քաղաքին մէջ ի՞նչ կրնամ ընել որ տարբեր ըլլայ ամէն օրուան ըլածներէս: Հեռաճայնը պարզապէս խորհրդանշանն է իր ինքնութեան ու ներկայութեան: Օգուտ չունի փորձելը: Պատուհանիս կայնած, կը դիտեմ դուրսը — քսան մեթը անդին հինգ — յարկանի մարդերու եւ սենեակներու կուտակում մըն է, պատշգամներ խառնիխուռն լեցուած վայրի ղէղերով, չորցող լուացքով, կոտրած հին ու մին ապրանքներով: Աւելի մօտ, վարը առջիս՝ նեղ անցքը, ու չուրջի պղտիկ, դունաթափ, անխնամ ու ճակատագրին լքուած տուներու խճողում մը: Տարիքոտ մարդ մը կացինով փայտ կը կտրէ: Մարդիկ զոհ են որ ողջ են տակաւին ու չարթնուան օրերը հոս մէկ օրուան երկարաձգումն են միայն, Կիրակին ալ մէկը: Ժամանակը զրեթէ չօշափելի բան մըն է հոս, ծանր ու անփոփոխ նըստած մարդոց եւ երկրի սրտին:

Ժամը իննուկէս է, զուրս կ'ելլեմ, մայր պղտոտայ: Սիրաս եկեղեցի մը երթալ կ'ուզէ, հեռաւոր կենցաղիս անոյշ պահերուն կարօտը առնելու համար: Ազատամարտիկներու պողոտային թիւ 22–ի չէնքին տակը, պատին կոթնած հին պառաւ մը կայ, կայծկլտուն աչքերով, որ ամբողջ օրը հոն է, աթոռակին, բուրդ կը հիւսէ արեւուն տաքութեան մէջ: Մէկ — երկու անգամ բարեւած եմ, մէկ — երկու բառ փոխանակած, բայց բարբառի պատուարին հասած՝ լուած եմ: Աստուած գիտէ ինչեր անցած են գլխէն, պատմելի եւ անպատմելի: Հոն չէ հիմա: Գիտեմ թէ եկեղեցի չկայ քաղաքին մէջ եւ պէտք է Շուչի երթամ պատարագ լսելու համար: Սիտնի ալ նոյն բանն է եկեղեցին — թանգարան մը, աւանդատուն մը, կտոր մը յաւիտենական հայկականութիւն: Հայերէն լեզուն լսելու պահանջ մը կայ մէջս, մէկը գտնելու եմ, խօսելու հեռը...: Կը քալեմ դէպի վեր, քաղաքին մայր հրապարակը:

Պողոտան զրեթէ ամայի է այս պահուն: Հոս հոն կիներ, սեւերու մէջ փաթթուած, արեւածագիկի կուտ կը ծախեն, «ասոնց հետ չեմ կրնար խօսիլ» կը մտածեմ: «Ոեւէ մէկէ աւելի ղրամ կը չինեն այդ քու չհաւնած կիներդ», ըսած են ինծի: «Ի՞նչ, արեւածաղիկի կուտ ծախե՞վ»: Քանի մը մռայլ մարդոց կը հանդիպիմ, բայց կը վարանիմ խօսելու, ու կը չարունակեմ:

Հասած եմ հրապարակ: Ամայութիւն: Կը գտնամ դէպի հեռու լեռները որոնց վրայ կապոյտ — կանաչ ծիւանքը բանաստեղծական բնոյթ մը կուտայ տեսարանին: Ո՞վ կ'ըսէ թէ ասկէ միայն երեք տարի առաջ այս հրապարակը ճակատի դիծ էր, ու ռումբերու տարափներու թիրախ: Հիմա ամէն ինչ առած է անհատական խաղաղութեան մը մէջ ու ոչինչ կը պատահի հոս՝ որպէսզի չխախտի հանգստակեցութիւնը: Երազի պէս է ամէն ինչ ու մարդիկ կը սպասեն որ յանկարծ արթնան պատերազմի ահաւոր իրականութեան դիմացը, մէջը: Սակայն աւելի ուժեղ իրականութիւն մը կայ — այս լռութեան եւ անդորրին աղտանդին մէջ Նոր Ղարաբաղ կը ստեղծուի, կ'ածի, կ'ուժովնայ ամէն վայրկեան: Իր անցեալն ու ապագան հոս են հիմա ու մաս կը կազմեն այս ներկային: Ժամանակը կ'անցնի՞ թէ պատրանք մըն է այդ միայն, չեմ դիտեր, բայց այս հայութիւնը այնքան բնական ու կատարեալ մասն է բնութեան, ծառերուն, խոտին եւ լեռներուն պէս որ կարծես ոչինչ փոխուած է հոս աշխարհի սկիզբէն ի վեր ու պիտի ալ չփոխուի, յաւիտեանս յաւիտենից: Սիտնիի արուարձանը ուր կ'ապրիմ, կը կոչուի Քիլլարա, ընդծին (aborigène) բառ մը՝ որ կը նշանակէ «միշա հոս, մնայուն եւ անփոփոխ»: Ղարաբաղին շատ պիտի յարմարէր այդ բառը...:

Երեսունոց մարդ մը կուգայ դէպի ինծի: Ներկայանալի, ածիլուած՝ բայց այն տպաւորութիւնը ունիմ թէ քաղաքին դիւղացի մըն է: Կը մօտենամ, կը խօսինք ու յայտնի կ'ըլլայ թէ, հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն, թաքսիներ կ'աշխատին Սեւիլհանակերտի եւ Շուչիի միջեւ: Կ'առաջարկէ ընկերանալ ինծի մինչեւ անոնց կայանը, պարզապէս օգտակար ըլլալու համար զուրսէն եկած մէկու մը: Առաջին անցնող կառքը կը կեցնէ: Մտնօք ըլլալու է, կամ պարզապէս Հայ մը որ ուրիշ Հայու մը կը հանդիպի...: Այս քաղաքին մէջ բոլորն ալ անկասկած իրարու ծանօթ են: Կը տեղատուրունք ու կ'ուղղունք մէկ քիլոմեթր վար դէպի Ազատութեան հրապարակը: Անհատաւալի է՝ բայց վեց հատ հին ու մին թաքսիներ չարուեր անկարելի յաճախորդին կը սպասեն: Հոս փոխադրութեան հանրային միջոցը պղտիկ «պաս»երն են, խճողուն եւ աղմկոտ՝ որոնք ոստոստելով փոսերու ու հողապունդերուն վրայէն իրենց դործը կ'ընեն: Արմիտան, այդ հոյակապ տանտիկինը որ իմ օրէ օր կեանքիս հոդը վրան առած է («սիկա մարդու չեմ ըներ Պր. Վահէ, բայց Ազատնին խնդրեց որ օգնեմ ձեզի, սիրով ստանձնեցի»), զդուշացուցած է այդ «պաս»երը մտնելէ:

Անձանօթ բարեկամս դիս թաքսիի մը վարորդին կը յանձնէ. «Մի՛քայէլ, լաւ նայէ պարոնին, զուրսէն եկած է» ըսելով: Զարչարուած ու տառապած թաքսի մըն է, վարորդը՝ յիսունոց, չիկահեր մարդ մը: Քովը կը նստիմ ու մեծ աղմուկով ճամբայ կ'իյնանք դէպի Շուչի: Տաք — սիրտ մարդ մըն է ու կեանքը կը պատմէ — դիւղերէն զաղթած է, մէկ տըղան զոհուած է Մարտակերտի ճակատը, տասը տեսակ գործ փոխած է, «աս տասնկ չի չարունակուիր, կեանք չէ՝ բայց տեղի չենք տար աս Թուրքերուն, լմնցած գործ է, պիտի ապրինք ինչ ընենք, դացէք զուրսի Հայոց պատմեցէք ասիկա»: Կը կարենք Սեւիլհանակերտը, ձոր կ'իջնանք ու նորէն կը մագլցինք բլուրն ի վեր դէպի Շուչի: Ճամբան ցիր ու ցան մարդիկ օթոպիւսին կը սպասեն: Օրական չորս հատ պաս կայ միայն այդ ճամբուն վրայ: Կը կենանք ու քանի մը հոդի կ'առնենք մեզի հետ — երկու կին ու երախայ մը: Քիչ եաք տարիքոտ մարդ մը կը վերցընենք, բոլորն ալ Շուչի կ'երթան, Ցանկարծ մեքենան կ'աւրուի, կանդ կ'առնենք: Մի՛քայէլ զուրս կը ցատքէ, կը բանայ կափարիչը, բաներ մը կ'ընէ ու մեքենան կը վերսկսի աշխատիլ: Այս դործողութիւնը չորս անգամ կը կրկնուի մինչեւ Շուչի հասնիլը, «պէնզինը մաքուր չէ, ինչ ընենք» կ'ըսէ Մի՛քայէլ: Մէկ մէկ յաճախորդները հոս հոն կ'իջնեն թաքսիէն, իրեն բաներ մը վճարելով:

Անուշա կարզացեր եմ Շուչիի անցեալ փառքի մասին, մասնաւորաբար Լէոյի դրածները: Բայց նաեւ Ռուբէն Տէր — Գասպարեանի հակիրճ պատմութիւնը, որ տասը տարիէն զրած է: Հազար ու մէկ այլ արժանիքներու կողքին, Շուչին նշանաւոր է իր ամպրոպներով: Ահա ինչ պատկեր կը դծէ Տէր — Գասպարեանը, բնիկ չուչեցի եւ որ պարկեշտ բանասէր՝ չի մեղանչեր երեւակայութեան չոայլութեամբ:

«Ահռելի պատկեր էին ներկայացնում ամպրոպները, կարկտահարումը եւ տեղատարափ անձրեւները Շուշում, որ ինձ վիճակուած է եղել դիտել իմ մանկութեան, պատանեկութեան եւ երիտասարդութեան տարիներին, Երեւանեան փողոցը, որի 71 տանը ապրել եմ տարիներ շարունակ, ծայրից ծայր լցւում էր կատաղի արագութեամբ հոսող ջրերով, որոնք գլորւում էին քաղաքի հարաւային եւ հարաւ — արեւմտեան մօտակայ բարձրութիւններից (գլխաւորապէս այսպէս կոչուած Ուղին բախչայից, զօրանոցի ջրաջանից եւ ցած սլանում սարսափելի արագութեամբ) փողոցի զառիվայր թեքութեամբ, պատրաստ լինելով ամէն ինչ սրբել իրենց ճանապարհին: Հետեւանքն համար անհնար էր անցնել այդպիսի ջրի հոսանքի վրայով փողոցի միւս կողմը: Այսպիսի կատաղի հոսող ջրերի աղմուկը, տեղացող կարկտի հատիկների դղրդոցը երկաթի թիթեղներով պատած տանիքներին, միացած որոտի եւ կայծակի ահռելի աղմուկին, կենդանական սարսափ էին ազդում մարդու վրայ: Միաժամանակ այս դժոխային աղմուկը հետաքրքիր տպաւորութիւն էր թողնում մեր մտաւոր «փոթորիկ փնտռող սրտերում»:

Երեք տարի առաջ այցելութեանս արդէն կիսաւեր վիճակ մը ունէր քաղաքը: Շուչին մօտաւորապէս 1720–ի չուրջ հիմնուած է, տիրահռչակ Փանահ — Խանի մուտքէն շատ առաջ եւ իր փառքի շրջանը, իրրեւ Անդրկովկասի անառեակական ու մշակութային կեդրոն՝ 19–րդ դարու երկրորդ կէսը եղած է, եւ երկրորդական քաղաքի աստիճանին իջած է միայն Բաքուի եւ Թիֆլիսի յառաջացումի հետեւանքով: Շուրջս կը նայիմ եւ շատ քիչ փոփոխութիւն կը նշմարեմ: Նոյն բազմայարկ չէնքերն են քարքարոտ փողոցներու չուրջ առանց ծրագրի «անկուած» ալ ու վար, իրենց հարիւրաւոր դուռներէն, պատուհաններէն եւ կեանքի ամէն նշաններէն ու կարասիներէն մերկացած, յաճախ կրակի տրուած եւ որոնք կմախքներու նման հրդեհէն մրոտած ակնախորշերէն պլճած կը նային, մահուան եւ ոճիրի յիշատակներով ծանրաբեռն: «Համատարած բըռնաբարութի եւ ոճիրի տեսարան մը, սարսափդու եւ տխուր՝ մանաւանդ լուսնի լոյսով» կը խորհիմ ու կը գտնամ միքայէլին:

— Աս ի՞նչ է, աս ո՞վ ըրաւ, Թո՞ւրքը:

— Չէ, ասիկա Թուրքին դործը չէ:

— Հապա ո՞վ ըրաւ:

— Հայերը...:

— Ի՞նչ, — կը հարցնեմ անհաւատալի դանելով պատասխանը: — Այս պարոն, «թալանչիներուն» դործն է...:

Գայթակղեցուցիչ է...: Ըստ երեւոյթին, Հայերն է որ եկեր են Թուրքին փախուստէն եաք ու մեծադոյն ազատութեամբ ու հրճուանքով անխնայ կողոպտեր են, Հայու թէ Թուրքի բնակարանը եւ գացեր անհետացեր են...:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՈՂԲ ՈՒ ՊԱՂԱՏԱՆՔ «Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ»

Երբ տակաւին շատ երիտասարդ էի, նոյնիսկ պատանի, տան մէջ «Նարեկ» մը կար: Այդ Նարեկը արժանի յարգանքով կը պահուէր, թէեւ քիչ անգամ կը բանայինք ու կը կարդայինք զայն: Կարծես կը ծառայէր աւելի շատ անկողնի բարձի տակ դրուելու, քան թէ կարդացուելու: Կարմիր կափարիչով այդ փոքրիկ դիրքը մեր նեղ օրերու լաւագոյն ընկերն էր, որովհետեւ կը հաւատայինք որ ան մեզի պիտի օգնէր եթէ մենք մեր դլուխը միշտ անոր վրայ դնելով քնանայինք, եթէ մեզմէ մէկը հիւանդանար, կամ եթէ մէկը յաջորդ օր ճամբորդութեան պիտի ելլէր, Նարեկը կը դրուէր անոր բարձին տակ: Ես պարզ ու սովորական աղօթագիրք մը կը կարծէի զայն, որովհետեւ դրեթէ բոլոր անոր էջերը բացած ու ուշադրութեամբ կարդացած չէի: Շատ տարիներ վերջ է որ պիտի անդրադառնայի թէ Գրիգոր Նարեկացիի այդ անմահ դիրքը սովորական աղօթագիրք մը չէր, այլ բանաստեղծական ու կրօնական զգայնութիւններու դրական պոռթկում մը, հազարամեակ մեզանչումներու դիմաց զղջումի ողբ մը, Աստուծոյ ուղղեալ պաղատանքներու համապարփակ ծրար մը, կամ աւելի ճիշդ՝ հաւատացեալ մարդու մը ինքն իր խղճին հետ կատարած երկխօսութեան հոյակապ դրսեւորումը, որ կուդար «ի խորոց սրտէ», որ կուդար այդ հաւատացեալ մարդուն սրտին ամէնէն խորերէն:

Տասնամեակներէ ի վեր Նարեկը այլեւս բարձիս տակ դրուած դիրք մը չէ, այլ դրադարանիս այն լաւագոյն դրական դիրքերէն մէկը, զոր պարբերաբար կը բանամ ու հոսկէ հոնկէ կը կարդամ: Ջեմ դիտեր թէ մեր անմիջական ընկերանկէն քանի՞ հոդի կ'ընէ նոյնը: Ո՛չ մէկ դիրք մեր ժողովուրդին այնքան ծանօթ է թերեւս, որքան Նարեկը, թէեւ քիչեր միայն իրրեւ դրական գործ կը բանան անոր էջերը ու կը կարդան զանաստեղծութիւն կարդալու վերացումով: Ինչ որ կը կարդան հոն, աղօթք է իրենց համար: Փիլիսոփայ միայն դիտեն թէ այդ դիրքին անունը «Մատեան Ողբերդութեան» է, այլեւնքն ողբերդութեան տետրակ մը: Նարեկը դիրքի՞ն անունն է, թէ ոչ հեղինակ Գրիգոր Նարեկացիին, թէ ոչ Նարեկ դիւղին՝ որ ծննդավայրն է Նարեկացիին: Ի՞նչ վտյթ: Ժողովուրդը միայն աղօթք կը տեսնէ անոր մէջ:

Բայց ամէն անդամ որ ես քանի մը էջ կարդամ Նարեկէն, կը զննուիմ բանաստեղծական չքեղ պատկերներէն, մանաւանդ դործածուած ստորոդելիներու, ածականներու, որակականներու չքեղանքէն ու առատութենէն: Ինչ երեւակայութիւն, ինչ անսպառ դիւտ՝ երբ հեղինակը յանցապարծութեան, մեղանչումի ու թշուառութեան հաղարուստ մէկ ստորոդելիները կը չարէ այս անգամ իր անուան առջեւ, ինքզինք զեռնէ պեսին զարնելու, ինքզինքը, երբեւ մեղսոր տասը յարկ հողին տակ ղրկելու համար:

Ջեմ գիտեր թէ Նարեկացին հայոց լեզուի բառարանին մէջ բառ դուրս ձգա՞ծ է վաստաւորելու համար Քրիստոսը, իր «Ցէր Պարզեւատու»ն, որ իր բարութեամբ ամէնքին վրայ կ'իշխէ հաւասարապէս: Եւ ես ապշահար կը սկսիմ կարդալ այն ածականները, որոնք Տիրոջ անուան առջեւ կը չարուին էջեր ամբողջ: Անգամ մը որ սկսիմ կարդալ, արդէն կը կարթնիմ.

«Ո՛վ փառաւորեալ, աննիւթիւ, ահեղ, սոսկալի, սաստիկ, ահարկու, հզօր, անպարփակելի, անմերձենալի, անըմբռնելի, անիմանալի, անճառ, անպատում, անսահանելի ու անզննելի, անշօշափելի, անդրեթեելի, անսկիզբ — անվերջ ու անժամանակ գիտութիւն ահեղ, տեսութիւն անգայթ, էականութիւն անկասկածելի, դու բարձր ու խոնարհ, օրհնեալ գոյութիւն, անստուեր ծագում, բազմափայլ ճաճանչ, խոստովանուած լոյս, անխարդախ ներցուկ, անվրդով հաւնգիստ, անխաթար կնիք...»:

Եւ հետզհետէ ճոխացող բանաստեղծականն այս պատկերներն ու դիւտերը պիտ կ'առնեն ու կը տանին էջեր ու էջեր: Ահա՛: Մշտառատ տուիչ: Անմերժ ընդունում: Աննահանջ հրաման: կամ՝ մեհնաբաշխ ապ, անկողմնակալ ձեռք, անհաչառ հայեացք: Ո՞ր սուրբը արդեօք այսքան դեղեցիկ պատկերներ կրցած է ստեղծել Աստուծոյ ու Անոր Որդւոյն համար:

Եւ այս ոսկեայ զրիչով Սուրբը, որ այնքան կը բարձրացնէ Տէրը, միւս կողմէ որքան նուաստ ու անարժան կը զգայ ինքզինք, որքա՜ն մեղաւոր, ի՜նչ ածականներով կ'ամբաստանէ ինքզինք ու ինչպիսի թախանձանքով է որ թողութիւն կը խնդրէ Տիրոջմէ.

«Մեղա՜յ, որ այսպէս մռոդայ երախտիքներդ, վերստին մեղա՜յ: Մեղա՜ մարմնապէս՝, հոգիս եղծելով, յիմարս՝ մեղայ: Մեղա՜յ, որ կեանքիդ դրուժան եղայ, իսկ եւ իսկ մեղա՜յ: Մեղա՜յ խօսքերդ արհամարհելով, չարաչար մեղա՜յ: Մեղա՜յ օրհասիս աճապարելով, վատթարս՝ մեղա՜յ»:

Եւ այս բանաստեղծական մեղայագիրը կը չարունակուի ամբողջ չքեղութեամբ ու պերճախօսութեամբ: Ես ինծի կ'ըսեմ, չըլլա՜յ որ աճապարես ու կարդաս մէկ չունչով: Դանդաղէ՛: Կանգ ա՛ռ իւրաքանչիւր բառի վրայ, քով քովի դրուած նրկու բառերու իւրաքանչիւր խմբակին վրայ, մտածէ անգամ մը այդ պատկերին դեղեցկութեան վրայ եւ սահմռկէ՛ սա Սուրբին ոչ միայն դրական բարձր կարդութեան դիմաց, այլ նաեւ համեստութեան, խոնարհութեան, թերեւս չդործուած ինչ ինչ յանցանքներու համար իսկ Թողութիւն խնդրելու խոնարհ պատրաստակամութեան դիմաց:

Ռ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԻԱԿ ԵՒՐՈՊԱՆ ԻՐ 15 ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐՈՎ

Եւրոպայի Միութեան անդամ 15 երկիրները տնտեսական, քաղաքական միասնութիւնը ապահովելու ճանքին մէջ դրեթէ կ'անտեսեն եւրոպական հանրային կարծիք մը կազմաւորելու գործը: Այս պարագան առաւելապար կը յայտնուի Պրիւսէլի մէջ ուր որեւէ ուրիչ մայրաքաղաքէ աւելի մեծ թիւով լրագրողներ ծանուցեալով հանդերձ, անկարելի կը թուի եւրոպական միասնական հանրային կարծիքի մը ձեւաւորումը:

Ձիշդ է որ անոնք դրեթէ ամէն օր կարիք կը յայտնեն Եւրոպայի մասին, մեկնաբանութիւններ կը կատարեն, բայց ամէն մէկը առիկա կ'ընէ իր ազգային տեսանկիւնին ուղղութեամբ: Քաղաքական դէմքերն ալ տարբեր ընթացք չունին. ան քիչ են անոնք որոնք իսկապէս եւրոպական փաստարկումներ կը ներկայացնեն: Այս մասին կատարուած հետազոտութեան մը տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի թէ տակաւին մարդիկ Եւրոպայի պատմութեան զգացումը չունին. Եւրոպացի ինքնութիւնը տակաւին իւրացուած չէ:

Այս վիճակին գլխաւոր պատճառը այն է որ ամէն մարդ Եւրոպան նկատի կ'ունենայ ազգային մօտեցումով եւ ուղելով զայն ծառայեցնել իր անձնական չահերուն: Ինչպէս կ'ըսէ ծանօթ ընկերարան մը, ոչ ոք ըմբռնում կը ցուցաբերէ միւսներուն ազգային չահերուն:

Պրիւսէլի մէջ աւելի քան 800 օտար լրագրողներ կան. ոչ Փարիզ, ոչ Ուաշինկթըն ունին նման թիւ մը: Իտալը այն պիտի ըլլար որ անոնք ստեղծէին եւրոպական հանրային կարծիքը. բայց ոչ գոյութիւն ունեցող դրութիւնը ոչ ալ դեռատարները կը յաջողին իրականացնել այդ նպատակը: Ձիշդ է որ ամէն կէսօրին մամուլի ասուլիս կը տրուի, բայց առիկա զուրկ է ամէն հետաքրքրութենէ: Իսկ քիչ չատ կարեւոր պատահարներու պարագային մամուլը տեղեկութիւն կը ստանայ ազգային պատկանելիութեան գիծով: Բոլոր դիւանագէտները իրենց ազգային մամուլը կ'առանձնացնեն միւսներէն: Կան ներկայացուցիչներ որոնք փոխանակ ընդհանուր մամուլի ասուլիս մը տալու, կ'նրթան տեղեկութիւն հաղորդելու իրենց ազգային մամուլին. ուրիշներ իրենց երկրին, լրագրողները կը հրաւիրեն ուղղակի իրենց բնակարանը: Եղած են մինչեւ իսկ դիւանագէտներ որոնք իրենց երկրին պաշտօնական պատասխանատուութեան մնացած պանդոկէն սենեակները վարձած են լրագրողներուն: Ասոնց քով բաւական ճկուն կը նկատուի Բրիտանիոյ դեսպանը որ անդլիախօս ամէն անձի կ'արտօնէ ներկայ գտնուիլ իր ելոյթներուն, Իսկ Ֆրանսայի դեսպանը մամուլի հանդիպումները ճարտարօրէն կ'օգտագործէ միջազգային հանրութիւնը համոզելու համար Ֆրանսական մօտեցումներու հիմնաւորը ըլլալուն:

Եւրոպական հանրային կարծիքի մը չձեւաւորուելուն մէջ մամուլն ալ իր դերը ունի: Ցաճախ կ'ընտրեն դիւրին ճամբան, մինչ Եւրոպան բարդ իրականութիւն մըն է ու դժուար ներկայացուելիք: Շատերու համար դժուար է բացատրել Եւրոպայի Խորհուրդին եւ Եւրոպական Խորհուրդին տարբերութիւնը:

Աւոր քով ազգային մօտեցումները եւս տարբերութիւններ կը ստեղծեն. Գերմանացիները կը գայթակղին, օրինակ, տարով վճարուած պանակի ներածումի fոթաներու առընչութեամբ, իսկ ԿԱԹ-ի բանակցութիւններուն չըջանին Ֆրանսական թերթերը բոլորն ալ կ'ընկճին թէ պրիւսէլեան անձեռնհասութիւնը գիւղացիներու դոյութիւնը կը վտանգէր: Բրիտանական թերթերը ոչ մէկ տոհմ կը փախցնեն Եւրոպական յանձնաժողովէն եկած անհեթեթ հրամանադրերը հեգնելու: Սպանացիներուն համար ալ ոչ մէկ կասկածի տեղի կուտար թէ իրենց ձըկնորաններուն չահերը զոհուած էին հասարակաց գործին:

Լրագրողներու կեցուածքէն ազգային յատկանիշեր ալ կը յատնուին: Այսպէս, ամէն մարդ դիտէ թէ Ֆրանսացիներու միակ նպատակը Գերմանացիներու հզորութիւնը չախչախել է, թէ Ցոյները հետաքրքրուած են միայն իրենց գործընկերներուն դրամով, թէ Սպանացիները վարպետ են քաղաքական սպառնալիքի մարդին մէջ եւ թէ Լոնտոն Եւրոպան չախչախելէ ուրիչ մտածում չունի:

Այս պայմաններուն մէջ կարելի՞ է յուսալ որ մարմին առնէ հասարակաց տեսանկիւն մը այն բոլոր նիւթերուն համար որոնք կը պատկանին Եւրոպայի: Քիչ է հասատատական պատասխանները հաւանականութիւնը ու ինչպէս կ'ըսէ դիւանագէտ մը, պէտք է ընդունիլ որ միշտ չատ աւելի մեծ պիտի ըլլայ համպուրգցի մը պրիւսէլցիէ մը բաժնող միջոցը քան այն որ կայ իրեն ու Պոնի բնակիչի մը միջեւ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԺԱՆ ՄԱՌԱՆՁԵԱՆԻ

Անցեալ Զատիկին, կիրակի օրն իսկ, Ժան Մառանճեան կը մահանար, յանկարծակի, պարտէզին մէջ, իր տունը, Մէյլան, Կրընոպլի արուարձաններէն մէկը:

Հետեւեալը օրը, չրջանին մեծ օրաթերթը, «Տօֆինէ Լիպերէ» կը դուժէր պատահարը իր առաջին էջին սկիզբը, նկարով մը: Ժան Մառանճեան 53 տարեկան էր:

Մինչեւ այդ, չատեր, մանաւանդ Կրընոպլէն դուրս, անտեղեակ էին թէ ինչ կարեւոր դերեր ունեցած էր մեր ազգակիցը Կրընոպլը քաղաքին եւ, որոշ հարցերու նկատմամբ՝ ամբողջ Իղէր նահանգին մէջ:

Տասնեակ մը մահազդներ երեւցան չըջանային մամուլին մէջ: Անսպասելի բազմութիւն մը ներկայ էր յուղարկաւորութեան, Հրաւիրուած էր Գիւտ Արքեպիսկոպոս: Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան վերխորհնեց Կաթողիկոսական Պատուիրակը:

Անճամբ ներկայ էր նահանգապետը: Ներկայ էին երեսփոխաններ, Կրընոպլի քաղաքապետը եւ ուրիշ անձնաւորութիւններ որոնք խօսք առին եւ ընդգծեցին Ժան Մառանճեանի գործնէութիւնը ի նպաստ քաղաքին, նահանգին:

Վարսայարդար արհեստով, ունէր իր գործատեղին քաղաքին կեդրոնին մօտ, բայց, այդ արհեստէն բոլորովին անկախ, ընտրուած էր նախագահ Կրընոպլի ցուցահանդէսներու ընկերութեան (Alpes – Expo), նախագահն էր նաեւ նահանգին Արհեստներու Պալատին (Chambre des Métiers) եւ՝ վարչութիւններու անդամ տեղական քանի մը ուրիշ կազմակերպութիւններու մէջ: Պատասխանատուն էր եղած նաեւ Կրընոպլի հեծանիւի վեցօրեայ վազքերուն:

Չէր զլացած ալ իր չանքերը ի նպաստ հայ համայնքին: Հիմնադիրն էր Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ անոր «Ազատ» պարբերաթերթին, Հայերու Ակումբին:

*
**

Յարգելու համար Ժան Մառանճեանի յիշատակը, Ակումբի իր ընկերները որոշեցին մկրտել սրահը, 15, Cours de la Libération, հանգուցեալին անունով:

Այս առթիւ արարողութիւն մը տեղի ունեցաւ հոն Հոկտեմբեր 7-ի երկուշաբթի իրիկունը:

Ներկայ էին, նորէն, նահանգապետ Ժան – Ռընէ Կարնիէ, քաղաքապետ Միշէլ Տէսթօ, հայամօտ երեսփոխան Ռիշար Գաղընէօվ եւ ուրիշ պաշտօնական անձնաւորութիւններ, չուրջ հարիւր հրաւիրեալներու մէջ: Ներկայ էր յունական դաղութին հոգեւոր հովիւը:

Սրահին մուտքին մօտ, պատը ծածկուած էր հայկական եռագոյնով: Նահանգապետը կատարեց բացումը, քաչեց դրօչակը եւ երեւցաւ հսկայ նկար մը՝ Ժան Մառանճեանը իր ժպտուն դիմագիծով, միչտ ժպտուն...:

Պահը յուզիչ էր, անոնց համար մանաւանդ որոնք մօտէն կը ճանչնային հանգուցեալը եւ ա՛լ աւելի յուզիչ անչուչտ մօրը համար, ներկայ, չրջապատուած ընտանիքին անդամներով:

Ակումբի իր գործակիցներէն եղուարդ Մանուկեանէ, Կրկկուար Ազամեանէ եւ հանգուցեալին եղբօրմէն եւ ակումբին այս տարուան նախագահ Դանիէլ Մառանճեանէն յետոյ, յաջորդաբար խօսք առին Ռիչար Գաղընէօվ եւ Միշէլ Տէսթօ եւ դրուատեցին Ժան Մառանճեանի ձեռնարկու ոգին, անոր իր խօսակիցը համոզելու անօրինակ կարողութիւնը եւ եռանդը՝ ի սպաս քաղաքին ու նահանգին տնտեսական, ընկերային բարելաւման: Զմոռցան նաեւ ընդգծելու անոր հաւատարմութիւնը իր հայկական արմատներուն: Այս առթիւ յիչուեցաւ նաեւ իր հանգուցեալ հայրը Կարապետ Շարլ Մառանճեան՝ որ եղած էր հիմնադիրը Ֆրանսական գանակի Հայ Մարտիկներու Կրընոպլի Միութեան եւ անոր նախագահը, մինչեւ իր մահը, 1988-ին:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ հիւրասիրութեամբ մը:

Կրընոպլի Հայերու հաւաքատեղին կը կոչուի այլեւս «Espace Jean Marandjian»: Անհատանական չէ որ, յետագային, Կրընոպլի փողոցներէն մին կրէ Ժան Մառանճեան անունը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՄՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԳՊԻՏ

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Հոնորար -- Հարազատներին համոզելու միջոց, որ զրեն աչխատանք է:
Հովուերգութիւն -- Բանաստեղծել ոչխար պահելու փոխարէն:
Յուշագրութիւն -- Ուրիչ կերպ յիչուելու յոյսը կորցնելուց ինքնագամբանական:
Մեծարման երեկոյ -- Փոքր զրողին մեծացընելու միջոցառում:
Տուն--թանգարան -- Ուրուականի հանգրստավայրը չրջելուց յետոյ:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ցանճնաժողովի ատենապետ ընտրուեցաւ ես, իսկ անդամներն էին Կարապետ Կարապետեան, Բարեպաչտ, Զարեհ Գոչեան, Սիմոն Մանիկեան, Պատուելի Քէչիչեան, Մաքսուտ Յանճեան, Գրիգոր Գալֆայեան, Պարոն Ռէթէոս որ Միութիւն անուն ամսաթերթի մը տէրն ու տնօրէնը, գրաչարն ու խմբագրապետը, գրուիչն ու մատակարարն էր միանգամայն. ասոնցմէ զատ կային նաեւ մէկ քանի տեղացի Հայեր:

Մեր առաջին մտածումը եղաւ պատրաստարան հայթայթել առանց բնակարանի մնացած հազարի չափ երկաեռ փախստականներուն:

Ցանճնաժողովը որոշեց ասոր համար դիմում ընել նախարարապետ Տէլիեանիի եւ այդ պաչտօնը յանձնեց ինծի:

Նոյն միջոցին Աֆիոնք կը գտնուէր աղտոտ, տղէտ, անկիրթ դիւնեմոլ Հայ քահանայ մը, չեմ դիտեր ո՛ր տեղէն հոն ինկած եւ որուն անունը չեմ յիչեր:

Մեր դիմումին պաչտօնական հանդամանք մը տալու համար այդ քահանան ալ միասին առի եւ ելանք գացինք Արտաքին Գործերու պաչտօնատունը, ուր կը գտնուէր Ծերունի նախարարապետը: Շատ յոյս չունէի թէ Պարոն Տէլիեանի մեզ պիտի ընդունէր. ասոր համար զբաւոր խնդրագիր մըն ալ պատրաստած էի ի հարկին զայն տալու համար:

Հարցուփորձելով գտանք նախարարապետին սենեակը, որուն դրան քով պահապան մը նստած էր:

– Նախարարապետին հետ կ'ուզենք տեսնուիլ, ըսի վարանոտ ձայնով մը:

– Մտէ՛ք, պատասխանեց դռնապանը դուռը բանալով:

Եւ ահա՛ մենք զմեզ գտանք Պ. Տէլիեանիի քով, որ զբաղեցնէին առջեւ բաժնուած՝ թուղթերը կը կարդար:

Երկու բառով ինքզինքս ու քահանան ներկայացուցի, բայց տակաւին խօսքս չատարած՝ ծերունի նախարարապետը, ոտքի ելած էր ու յարգանքով ու խոնարհութեամբ քահանային ձեռքը բռնելով համբուրեց:

Ցետոյ մեզ թիկնաթոռին վրայ իր քովը նստեցնելով հարցուց թէ ինչ կը փափաքինք:

Պարզեցի մեր այցելութեան պատճառը:

Զախաղանց չհապշտացուած՝ մանրամասն տեղեկութիւններ հարցուց փախստականներու թիւին ու վիճակին վրայ, յետոյ ըսաւ.

– Շատ գոհ եմ որ մտածեր էք ինծի դիմելու եւ կ'ուզեմ անմիջապէս տնօրինութիւն մը ընել այդ խեղճերուն մասին...

Եւ պաչտօնեայ մը կանչելով՝ յանձնարարեց որ յետսն գինուորական վրաններ հաստատուին խակոյն Ֆալէրօյի դաչտին մէջ, որ փիրէայի ու Աֆիոնքի միջեւ կը գտնուի:

– Վրանները բոլորովին նոր են եւ բնաւ չեն գործածուած, ըսաւ ուստի ձեր խնամքին կը յանձնեմ զանոնք, չմոռցէ՛ք լաւ գործածել:

Մեր ամենախորին չնորհակալութիւնները յայտնելով մեկնեցանք ծերունի դիւանագէտին քովէն:

Անկէ հոգն ալ, մէկ քանի առիթներու մէջ, Պարոն Տէլիեանի մեծ մարդասիրութիւն եւ ազնուութիւն ցոյց տուաւ Հայերուն նկատմամբ:

Երբ քանի մը տարի առաջ թշուառական յիմարի մը դաչոյնին զոհ գնաց այս պատուական ծերունին՝ մէկ երկու յօդուածով Ալեքսանդրիոյ Ազատ Բեմին մէջ պատմեցի այդ հայասէր նախարարապետին մեզի հանդէպ ցոյց տուած համակրանքը: Ցօդուածներս արտատպուեցան յոյն մէկ քանի թերթերու մէջ, ինչպէս նաեւ Մինաս Զերազ անունցմէ քաղուածք մը ըրաւ իր Լ'Արմէնիին մէջ ու ասով գոնէ մեր երախտագիտութեան հարկը մասամբ վճարեցինք իրեն,

Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսեմ որ ո՛չ թէ միայն Տէլիեանի՝ այլ նաեւ յոյն կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը խիստ բարեացակամ գտնուեցան Հայ փախստականներու հանդէպ:

Ամէն անգամ որ Հայու եւ Յոյնի մը միջեւ կռիւ ծագէր, միջամտող ոստիկանը Յոյնը կ'առնէր կը տանէր ու կը պատժէր, ազատ թողլով Հայը՝ նոյն իսկ եթէ այս վերջինն էր յանցաւորը:

– Անոնք մեր հիւրերն են, նոյն իսկ եթէ պահապարութեան մէջ գտնուին պէտք չէ որ ղիրենք գատապարտենք, կ'ըսէին ոստիկանները, անչուշտ բարձրագոյն պատուէրի մը հպատակելով:

Այս ներողամտութիւնը սակայն չատ երկար չտեւեց, որովհետեւ Հայերէն ոմանք սկսան նոյն իսկ գողութիւն եւ մարդասպանութիւն ընել:

Ցիսուն խոշոր վրանները լի ու լի պատըսպարեցին անպատսպարան մնացած փախստականները:

Ցանճնաժողովը յետոյ քննութեան ձեռնարկեց աւուր հոգի կարօտ անձերը ընդունելու եւ անոնց օրական ապրուստ մը ճարելու համար,

Այս աչխատութիւնը բաւական տաղտուկ պատճառեց մեզի, որովհետեւ ամէնքը կ'ուզէին իրենք անօթի ու հոգի կարօտ արձանագրուիլ, մինչդեռ իրենց մէջ մարդիկ կային, որոնք ֆէմերնուն տակ հարիւրաւոր ոսկիներ պահած էին, ինչպէս յետոյ յայտնուեցաւ:

Այդ գործողութիւնը աւարտելէ յետոյ, հարկ էր գրամ գտնել հարիւրաւոր անձերը կերակրելու համար:

Առաջին անգամ հանգանակութեան մը ձեռնարկեցինք, որ չնորհիւ յոյն թերթերու աջակցութեան եւ ժողովուրդին ուղղած ջերմ կոչերուն չաւական լաւ արդիւնք տուաւ:

Յոյն թատերական ներկայացում մը կազմակերպեցինք Վաուդէվիլ թատրոնին մէջ եւ Ցունաց Սուրա Պէհնարը՝ Տիկին Փարասքէվօփուլօ ու իր խումբը անձնուիրաբար ներկայացուցին Ֆրուֆրուն:

Հասոյթի այդ քանի մը ադրիւրները սակայն չուտով սպառեցան:

Ամէն օր մարդ գլուխ վաթսուն լէփթա կամ մօտաւորապէս երեք դրուչ դրամ կը վճարէինք պատսպարեալներու իրեւ ուտելիքի դրամ եւ մանրապնդին քննութիւնէն եռքը՝ տակաւին 500 հոգի ունէինք մեր ցուցակին վրայ իրրեւ բացարձակապէս կարօտ նչանակուած:

Ու հետզհետէ նորանոր փախստականներ կը հասնէին, խումբ խումբ, երեսուն քառասուն հոգի, որոնք հարկ էր տեղաւորել, կերակրել:

(Շար. 26)

(Շար. Ա. էջէն)

ինչ ընթացաւ ըստ յետ-խորհրդային սենարիօներու, իշխանութեան համար պայքարով: Արհեստաւոր բարենորոգիչները հեռացան ՀՀՇ-էն ինչպէս նաեւ ե-բազողները, այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայեն: Ապա, կը ջանայ վերլուծել թէ ինչպէ՞ս, Լ. Տէր-Պետրոսեան այնուհետեւ նեցուկ դառաւ պաշտօնաթերներու մօտ, որոնք սկզբունքով ապականած մարդիկ են եւ հեռուհեռէ ընդդիմութիւնը կը բազմանար: Այս տարբ, կ'ըսէ, յաջողեցան միացեալ ճակատ մը կազմել: Վ. Մանուկեան, կը նկատուէր որպէս միակը որ կրնայ մրցակցիլ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ: Բայց, կար նաեւ Պաբոյր Հայրիկեանի յատուկ հրապոյրը (խարիզմ), միաձայն կարծիքով, իր ընտրապայքարը վայլուն եղած է մանաւանդ, բաղդատմամբ նախագահինին որ չատ մռայլ եղած է («Ցառաջ»՝ Ո՞վ է արդեօք այս միաձայն կարծիքը որ փայլուն գտեր է Պարոյր Հայրիկեանի ընտրապայքարը···):

Մայրաքաղաքին մէջ, Վ. Մանուկեանի պաշտօնական յաղթանակը կարծել կու տայ որ իշխանութիւնը, օրօրուած անոյշ սպասումներով, որոշած էր պանդուխտային խորդախութիւններու չդիմել, հակառակ պարադային թիւերը տատանած պիտի չըլլային 52%-ի անկայուն գօտիին մէջ: Դէտերէն ոչ մէկը, կ'ըսէ, պիտի հաստատէր որ նախագահը հասած է ճակատագրական 50%-ին որ վինք պիտի փրկէր Բ. ընդհանէ մը, բայց, ոչ ոք կը կասկածի Տէր-Պետրոսեանի «թուաբանական» յաղթանակէն (չակերտը լրագրողին կը պատկանի):

*Մանուկեանի կողմնակիցներուն մէջ, որոնք յարձակում գործեցին Խորհրդարանին վրայ, չատ ազդայնապաչտ գոյներ չէին պարզուած եւ քիչ կը լսուէր («Ցառաջ»՝ բայց եւ այնպէս լսուեր է, ըստ լրագրողին) սա տեսակ լոզունգները· «Ազգին առաջին տիկինը պէտք է Հայ ըլլայ եւ ոչ՝ Հրեայ», հարկ եղածին չափ կար սակայն, որպէսզի Մանուկեանէն հեռանայ ինտելիկենցիայի մէկ զգալի մասը որ իրեն քուէարկած էր: Երբ ցոյցերը արգիլուեցան, ոչ ոք փորձեց դէմ դնել եւ ասպարէզ կարգալ իշխանութեան: Կարեւոր ազդակ է: Եւ Երեւանի բնակիչները հաճոյքով ծխիկ կը հրամցընէին հրասայլերու վարորդներուն: Յօդուածին վերջաւորութեան, լրագրողը կը գրէ· -- «Կ'ըսուի որ Մանուկեան փոխած է, բայց, իշխանութիւնը պիտի համարձակի՞ հետապնդել բաղաքական դէմք մը որ ձայներու 42%-ը ստացած է»: Եւ կ'եզրակացնէ··· «Եթէ ըլլէ, կիրճերու ճոր պոռթկում մը բացառուած չէ, իմչպէս եղաւ Սեպտ· 25-ին: Իսկ եթէ չըլլէ, պիտի նշանակէր որ ոչ ճուազ բան պետական հարուած մը անպատիժ մնացած կ'ըլլայ»:

Ուրեմն, Դմիտրի Ագնին չի պիտեր թէ ո՞ր է Վազգէն Մանուկեան եւ կը խորհի որ պետական հարուածի փորձ եղած է: Թերթին (Քուռիէ էնթէրնասիոնալ) խմբագրութիւնը սակայն, «գտեր է» Վազգէն Մանուկեանը, քանի որ նոյն էջին վրայ, վերոյիշեալ յօդուածին կողքին, հրատարակած է Վազգէն Մանուկեանի յայտարարութիւններէն հատուածներ: Այդ յայտարարութիւնները քաղեր է Մարինա Բարտանեան եւ լոյս տեսեր են Մոսկովսկի Կոմսոմոլեց մէջ: Ի՞նչ կ'ըսէ Վազգէն Մանուկեան. -- «Մեզմէ ոչ ոք մտէն կ'անցընէր որ դէպքերը այդ ձեւը կ'առնէին եւ կը յանգէին մինչեւ Խորհրդարանի վրայ յարձակման եւ կրակոցի փոխանակման»: Ու այն հարցումին թէ ի՞նչ պիտի ընէք հիմա, կը պատասխանէ··· «Զրկուեցայ խորհրդարանական անձեռնմխելիութենէս: Ձանազան երկիրներէ հրաւէրներ ստացայ, բայց, արտագաղթելու միտք չունիմ: Կ'ուզեմ շարունակել պայքարը: Եթէ պարզուի որ մեր երկրին մէջ ընտրութիւնները թոյլ չեն տար իշխանութեան փոփոխութիւն, այն ատեն ժողովուրդը պէտք է հետեւանքները գայէ: Դժուար է նախատեսել թէ ի՞նչ կրնայ պատահիլ: Այդ բոլորը ինքնաբերաբար կը պատահին: Կամ չեխական ձեւով··· "դաւշային յեղափոխութիւն մը" կամ ռումանական ձեւով, ինչ մը ալելի արիւնալի: Կողմնակից չեմ բաղաքացիական պատերազմի Հայաստանի մէջ: Բայց, իբր տեսաբան, շատ լաւ կը հասկնամ որ եթէ ընտրութիւնները փոփոխութիւն թոյլ չտան, այն ատեն ուրիշ նամբայ մը կը մնայ: Եւ տասնեակ

Պր. Եղուարդ Զիլինկիրեան,
Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Զիլինկիրեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Անդր Ղազիկեան,
Պր. Միքրաիէ Զիլինկիրեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ-Ի

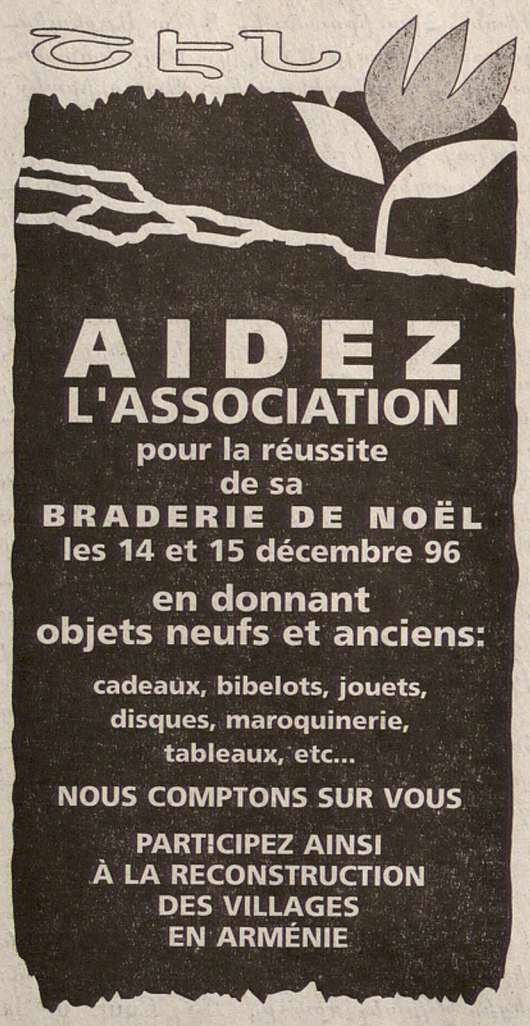
(Ծնեալ՝ Խաւիծեան, Ամասիա)

մահը որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 23-ին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 25, ժամը 11·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Միքրաիէ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Խմբ–ի նորաբաց

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12·30–ին

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԱՐՏԻՆ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, Տօն է Խաչի Գիւտին:

Այսօր, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Միքրաիէ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԷՍԱԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը իր ընդհանուր ժողովը կը գումարէ Հոկտեմբեր 27, Կիրակի, ժամը 15–ին Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

ՕՐԱԿԱՐԳ. –

1. – Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,
2. – Հաշուետուութիւն,
3. – Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր էսահանցիները եւ համակիրները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՋի Շրջ· Վարչութիւնը միջմասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզեան շրջանի բոլոր մասնաճիւղերու ընկերուհիները, Ուրբաթ, Հոկտ· 25, ժամը 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝ 17, rue Bleue, 75009 PARIS:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

EXCEPTIONNELLE

TROUPE

Navasart

DE PARIS

A LYON

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne

a le plaisir de vous présenter
la Troupe de Danse *NAVASART de PARIS*

le Dimanche 27 Octobre à 15 heures

au Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola

VENEZ NOMBREUX PASSER UN MOMENT AGREABLE ET SYMPATHIQUE

Renseignements au : 03. 72. 35. 15. 86.
Entrée : Adultes 80 F.
Enfants (moins de 10 ans) 50 F.

A. A. A. S.
Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆ

Տօն Օծման եւ Աւետաւորութեան Մարտիրոսի
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
65–րդ Տարեդարձի

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԼՐԼՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ եւ
Հարաւային Ֆրանսայի
Հայոց Առաջնորդական Տեղապահի

Հայրատանեայց
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Հարաւային Ֆրանսայի
Թեմական Խորհուրդը

Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ՅԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

վարչական Խորհուրդը

սիրով կը հրաւիրէն հաւատացեալ ժողովուրդը՝ մասնակցելու Մարտիրոսի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Աւետաւորութեան 65–րդ տարեդարձի հանդիսութեան, որ տեղի կունենայ՝

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27

Այդ օրը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագելու համար հրաւիրուած է՝

ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Առաջնորդ Արցախի

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ՝
ՄԱՋԻԿ ԵՂԼՄԱՋԵԱՆի

*
**

Յաւարտ պատարագի «Արծրունի Ջըրաշեան» հանդիսասրահին մէջ, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը տարեդարձի ճաշ մը կը կազմակերպէ նախագահութեան ներքեւ
Տէր եւ Տիկին Աշոտ Մալաքեանի
(Հանրի Վէրնէօյ)

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 26-27
SAMEDI - DIMANCHE
26-27 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ· – Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18·971 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.971

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԱՄՄԱՆԷՆ, ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ ԵՒ ԳԱՀԻՐԷԷՆ ԵՏՔ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 24-ին, Ծորգանակի Սորհրդարանին առջեւ ալ, նախագահ Շիրաք նոյն լեզուն խօսեցաւ, այնքան կրկնեց պաղեստինեան պետութեան մը կազմութեան անհրաժեշտութիւնը: Ամման, հանդստաւէտ հանդերձեան մը եղած է Ֆրանսայի նախագահին համար, իսրայէլէն եւ պաղեստինեան ղեկավարներէն առաք: Իր ելոյթին մէջ, չեչոը դրած է նաեւ Իսլամի եւ Արեւմուտքի յարաբերութիւններուն վրայ, ծանրանալով այն կէտին վրայ որ պէտք չէ չփոթել խումբը եւ ծայրայեղ մահմետական մոլեռանդները: Քաղդած է հանդուրժողութիւն, օրինակ ալ բերելով Ֆրանսան ուր մահմետականութիւնը երկրին երկրորդ կրօնքն է եւ մահմետականները խղճի լայն ազատութիւն կը վայելեն: Կրօնքի հարցին կապակցութեամբ ըսած է· – «Ֆրանսա, հանրապետական եւ աշխարհական, մարդկային իրաւունքներու Ֆրանսան պաշտօնական ոչ մէկ կանոնագիր կը ընդհէ որեւէ կրօնքի: Շատ լաւ գիտեմ որ աշխարհականութեան այս ըմբռնումը երբեմն դժուար հասկնալի է: Աշխարհականութիւն չի նշանակեր անաստուածութիւն»:

*
**

Ամմանէն ետք, նոյն իրիկունը Շիրաք Պէյրութ կը ժամանէր ուր եկած էր արձակուրդը Ապրիլին, անձնական բարեկամութիւն մըն ալ ունենալով վարչապետ Հարիրիի հետ: Այս վերջինը, երրորդ անգամ ըլլալով 1992-էն ի վեր, պաշտօն ունի նոր կառավարութիւն մը կազմելու: Նախ Սահմանադրութեան կառավարութիւնը հրաժարած կը նկատուի երբ նորընտրեալ օրինաւոր ժամանակաշրջանը վերջ գտած է (Հոկտեմբեր 14):

Այս այցելութեան առթիւ, Լիբանան դժգոհութիւն ալ ուղեց տալ Ֆրանսայի, նախագահին ժամանումէն քիչ առաջ: Արգելը Պէյրութի դինուորական բեկանիչ Առեանը ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի դատապարտեց Ֆրանսացի դինուորական կցորդին մարդասպանը: 1986-ին է որ Քրիսթիան Կուտիէտ կը սպաննուէր Ֆրանսայի դեսպանատան մուտքին:

*
**

Ֆրանսայի նախագահին Մերճաւոր – Արեւելեան այս առաքելութիւնը կը շրջանակէ խանգարել կարգ մը Եւրոպացիներ եւ դնդլիացիները ամէնէն աւելի քննադատողներն են, նաեւ որոշ հեգնանքով: Արտաքին նախարարը կը պնդէ որ միջազգային հաւաքականութիւնը մէկ ձայնով պէտք է խօսի (այլ խօսքով, ըսել կ'ուզէ Ամերիկայի...) եւ ազդեցութեան պայքարը Միացեալ – Նահանգներու եւ Եւրոպայի միջեւ նպաստաւոր չի պտներ խաղաղութեան ընթացքին համար: Ան, դեռ կ'ըսէ· – «Մեր միջամտութիւնը կրբռնայ քիչ մը նուազ վիպական ըլլալ, քիչ մը նուազ դունաւորուած, քիչ մը նուազ ողբերգական քան ուզիչ երկիրներունը, բայց, կրնայ աւելի արդիւնաւէտ ըլլալ»:

Եւրոպական յանձնախումբին փոխ – նախագահը՝ Լ. Պրիթըն մամուլի ճաշի մը ընթացքին, նախ չէ ուզած արտայայտուիլ Շիլաքի ճամբորդութեան մասին, յորչափ չէ վերջացած, ապա, ըստ է թէ եւրոպական արտաքին քաղաքականութիւն եւ հասարակաց ապահովութիւն չեն կրնար գոյութիւն ունենալ ինչ կը վերաբերի Մերճաւոր – Արեւելքին, եթէ եւրոպական ամէն մէկ երկիր յամառի անկախ քաղաքականութիւն մը վարելու: Պէտք է խորհրդակցիլ Միացեալ – Նահանգներու հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թուրքիա չատ դժգոհ է եւրոպացիներէն որոնք իրենց դուռը չեն բանար եւ Ֆրանսայի Եւրոպական Հարցերու նախարար՝ Միշէլ Պարնիէի այցելութիւնն ալ աւելի եղած է որ քաղաքական դէմքերը աւելի խիստ կերպով արտայայտուին: Անաֆ-ի մէկ կարեւոր դէմքը ըսած է· – «Ամէն բան այնպէս կ'ընթանայ, որ կարծէք միայն պարտաւորութիւններ ունինք Եւրոպայի նկատմամբ եւ Եւրոպան՝ միայն իրաւունքներ»: Լիպերասիոնի թղթակիցը դիտել կու տայ այս առթիւ, որ բացի Ֆրանսայէն, եւրոպական ոչ մէկ երկիր Թուրքիոյ անդամակցութիւնը կ'ուզէ, բայց, բոլորն ալ կը պահուըտին Քունաստանի ետին, խուսափելու համար յատակ բան մը ըսելէ: Ասոնց մէջ առաջին դիծի վրայ է Գերմանիան (2,5-էն 3 միլիոն Թուրք ունի) եւ կը վախնայ նոր խուժումէ մը: Արտաքին նախարար՝ Քինքէլ, Փարիզէն անցած առեն, իր մտահոգութիւնը յայտնած է որ Շահէթի այս առթիւ եւ ըսած՝ «Թուրքիան՝ մեր Ալժերիան է»: Անգարայի իսլամ իշխանութիւնները չատ գոհ են եւրոպայի այս դիրքէն որ կ'օժանդակէ իրենց: Գիտեն որ ժամանակը իրենց է նպաստ կ'աշխատի:

ԵԽՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ կասեցուց 70 միլիոն տոլարի օժանդակութիւնը զոր պէտք է ընէր Թուրքիոյ մաքսային Միութեան անդամակցութեան համաձայնագրին կապակցութեամբ: Քուէարկող խորհրդարանականները ուզած են անգամ մը եւս դատապարտել մարդկային իրաւանց խախտումները:

ԵԼՑԻՆ ուղերձով մը ճչդած է... «կ'ուզեմ յիշեցնել քաղաքական դէմքերուն, որ յառաջիկայ չորս տարիներուն համար, Ռուսաստան իր ընտրութիւնը ըրած է: Ժամանակն է հրաժարելու նախագահական արշաւէն: Դադրեցուցէք աղեցութեան համար պայքարը, դադրեցուցէք քննադատութիւնները եւ մշտական ժողովները: Առեն է աշխատելու»:

ԹՈՄՍՈՆի վաճառումը խորհրդանշական մէկ Ֆրանքի փոխարէն Լակառէրի եւ Թոմսոն Միւլթիմետիան՝ հարաւային քորէական Տէվուի մեծ ազմուկ կը հանէ եւ Ազգ· ժողովի ընկերվարական խումբը զոր կը գլխաւորէ Լ· Ֆապիուս բողոք բարձացուցած է եւ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբի մը կազմութիւնը կը պահանջէ: Ըստ երեւոյթին, գործադութիւնը պատրաստուած է գաղտնարար եւ էնքնապաշտպանութեան համար ժխտիւ կ'առարկէ որ Թոմսոն ոչինչ կ'արժէ, 14 միլիառ Ֆր· պարտք կը նշանակէ: Ընկերվարականները կը ճչդեն որ մէկ Ֆրանք վճարել ձեռնարկի մը համար որ 72 միլիառ Ֆր·ի գործառնութիւն ունի, չատ սուղ չէ, ինչ որ արդէն 96 հազար աշխատաւորներուն մտածածն է: Դեռ պետութիւնը (այսինքն հարկատուն) 11 միլիառի ալ դրամագլուխ մը կու տայ գնորդներուն: «Հարկատուն միլիառներ պիտի վճարէ, կ'ըսէ Սէ-ժէ-թէ-ն, որպէսզի Քորէացի մը կարենայ իւրացնել վաղուան թեքնոլոժիները»: Մեծամասնութեան ԻԻ-ՏԷ-ԷՁ հոսանքն ալ դէմ տպաւորութիւն կրած է եւ բանբերը չի ծածկեր իր հակազդեցութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նախագահ Ս· Տէմիրէլի Մոսկուա մեկնումին նախօրեակին Դուման հակաթուրք որոշում մը քուէարկած է կիպրական հարցին մասին, ինչ որ լայն դժգոհութիւն պատճառած է Թրքական շրջանակներուն: Որոշումին մէջ կը չեշտուի թէ կղզիին հիւսիսային մասը 22 տարիէ ի վեր թրքական գրաւումին տակ է եւ թէ որպէսզի խաղաղութեան ջանքերը արդիւնք տան պէտք է կղզին դինաթափուի:

ԱՐՑԱԽ

ԲԱՔՈՒ ՁՈՒԶԵՐ ՈՐ ԱՐՑԱԽ ԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆՏՐԷ

ԿԱՐԳ ՄԸ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ադրբեջանի կառավարութիւնը զեկոյց մը յայտարարած է որ Արցախի նախագահական ընտրութիւնը օրինաւոր բնոյթ չունի եւ պէտք չէ տեղի ունենայ: Ինչպէս գրեցինք, ան տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 24-ին:

*
**

«Արմէնփրէս»ի տնօրէնը՝ Տիգրան Յակոբեան պաշտօնազրկուած է:

*
**

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան պաշտօնէ հեռացուցած է կրթական փոխ – նախարար՝ Աշոտ Բլէեան, նաեւ «Արմէնիրն Էդվայս»ի տնօրէնը՝ Շահէն Պետրոսեան:

Կարելի չէ խորհիլ որ այս փոփոխութիւններն են որոնց ակնարկեց Լեւոն Տէր – Պետրոսեան իր ելոյթին մէջ («Յառաջ», Հոկտեմբեր 3), քանի ատոնք որքան ալ տեղին թուին ակնկալուած տարբերութիւնը կը մնայ միշտ 2 ժամ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 24 / 25)

ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԽՆԴՐՈՑ ԱՌԱՐԿԱՑ

Հայաստանի Համայնավար (կոմունիստական) կուսակցութիւն (ՀԿ) թէեւ որոշած է դործօն մասնակցութիւն չցուցաբերել տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւններուն, ինչ որ արդելք չէ եղած որ այդ կուսակցութեան բազմաթիւ անդամներ դնեն իրենց թեկնածութիւնը: ՀԿԿ-ի Ազգային ժողովի խմբակցութեան շարք մը անդամներ ալ արտայայտելով կուսակցութեան տեսակէտը, ըսած են թէ ընդունելի չեն դոներ ոչ տեղական ինքնակառավարման համակարգը, ոչ ալ անոր վերաբերող ընտրական օրէնքը:

*
**

Հայաստանի Դեմոկրատական Կուսակցութեան նախագահ Արամ Յարդսեան յայտնած է թէ իրենք պոյկոթի կ'ենթարկեն այս ընտրութիւնները:

*
**

Այս ընտրութիւններուն, որոնք տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 10-ին, ներկայ կ'ըլլան միջազգային 5 – 10 դէտեր:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Երեւանի համայնքներու ղեկավարութեան 12 տեղերուն համար ներկայիս ընտրապայքարի մէջ կը դտնուին 50 թեկնածուներ: Արարկիրի համայնքն է որ ունի ամէնէն մեծ թիւով թեկնածուներ՝ 7:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Թէնիսի միջազգային Տէյվիս բաժակի 1997-ի դոման մրցումներուն գծով Հայաստանի վիճակած է մրցիլ Սէնէկալի մէջ: Այս խմբակին մաս կը կազմեն նաեւ Սէնէկալ, Պոսնիա եւ չորրորդ երկիր մը որ դեռ չէ ճշդուած:

*
**

Զեռնադնդակի Հայաստանի խումբերը իրաւունք ստացած են մասնակցելու եւրոպական բաժակներու խաղերուն: Հայաստան այսուհետեւ կրնայ տղոց եւ աղջիկներու չորսական խումբով ներկայնալ այդ մրցաշարքերուն: Սակայն միջոցներու բացակայութեան պատճառաւ, ներկայիս միայն «Իմփերիալ» խումբն է որ դիմում ներկայացուցած է մասնակցելու:

*
**

Վլադիմիր Յակոբեան՝ Հայաստանի ճատրակի վարպետ, կը մասնակցի Հոկտեմբեր 25-էն Նոյեմբեր 2 Քան մ'Ակտ (Ֆրանսա) տեղի ունենալիք արագ ճատրակի եւրոպայի ախոյեանութեան:

ՆՊԱՏԱԿԸ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ Կ'ԱՐԴԱՐԱՑՆԷ՞

Երկար տարի է, որ Հայաստանը լրատվական հիւրը չէր: Վերջին ամսուան ընթացքին, յանկարծ ժայթքեցաւ թերթերուն, լրատուական դործակալութիւններուն, հեռատեսիլի կայաններուն մէջ: Ցաւանի է, որ միջազգային լուրերու բաժնին մէջ երեւալու համար ժխտական բան մը կամ ցնցիչ իրողութիւն մը պէտք է տեղի ունենայ, եթէ ի հարկէ անցնի մամուլի ամենաբազմազան մաղերուն եւ զտումներուն ընդմէջէն:

Այս տողերը գրողը յատակօրէն չի պատեր ի'նչ պատահեցաւ Հայաստանի ընտրութիւններուն: Կարդացած ենք քանի մը աղբիւրներէ տեղեկութիւնները (օտար եւ հայկական, կուսակցական եւ անկախ, պաշտօնական եւ ընդդիմութեան), քայց չենք յաջողած վերջնական եզրակացութեան մը յանդիլ: Որովհետեւ նախ եւ առաջ պէտք է նաւարկել հակառակ տուեալներու յորձանուտի մը մէջ, որ կրնայ քեզ քշել – տանիլ առանց այլեւայլի, ու ապա փորձել տրամաբանութիւն դտնել այս բոլորին մէջ:

Ցաճախ կը մոռնանք «Նիւ Եորք Թայմզ»ի նշանաբանը՝ «Թողոր լուրերը, որքիճ յարմար են տպագրուելու»: Ցարմար...: Ուրեմն, անյարմար բաներ ալ կան: Ինչո՞ւ ենթադրել, որ միջազգային մամուլի դրածները հալած իւղի տեղ պէտք է ընդունիլ: Արդեօք քննական մօտեցում կա՞յ՝ մե՛ր մաղէն անցընելու ինչ որ ուրիշներ կը դրեն մեր մասին, ցորենն ու որոմը զատելու:

Այս անգամ ալ նման բան չկայ, անշուշտ՝ հազուադիւտ բացառութիւններով: Կը կարծենք, որ միայն հայկական մամուլը այս կամ այն կողմի չահերը կը ցոլացնէ եւ որ միջազգային մամուլը անպայման Հայաստանի դէպքերուն մասին ճշմարտութիւնը կը խօսի: Սակայն, ամէն թերթ ու թղթակից իր օրակարգը ունի, ուրեմն՝ կողմնակալութիւնը հայկական մենաշնորհ մը չէ:

Խորհրդարանական եղա՞ծ թէ ոչ, ըստ ոյդ, ի՞նչ չափով չենք գիտեր: Վերջին տարիներուն այնքան շատ մեզ պատրանքներ եղած են առանց փաստեր բերելու, որ բամբասանքը ազդային ժամանց դարձած է: Թող փաստերը հրապարակուին, տեսնենք: Ս. Թումմասի անհատութիւնն ալ լաւ բան է երբեմն:

Մինչ այդ, կան բաներ որոնց հետ դէմառ դէմ հաշտուիլ:

Կը խօսուի, օրինակ, բազմութիւններու համբերութեան բաժակի յորդումի մասին՝ իշխանութիւններու վարքին դիմաց: Խելագարուած ամբոխները զացեր են արդարութիւն պահանջելու, իրենց վրայ ինկեր է բիրտ ուժը (կամ իրե՞նք կանչեցին) եւ եղեւ...

... «Նոր ամբողջատիրութիւն Հայաստանի մէջ»:

Ասիկա հաւանաբար մէկէ աւելի հայկական թերթերու գլխաւոր խորագիրը ըլլայ, արդէն սկսանք կարդալ ու լսել: Հաւաստումը հետեւեալը կը թուի ըլլալ.

– «Հին ամբողջատիրութիւն» = խորհրդային վարչակարգ

– «Նոր ամբողջատիրութիւն» = այժմու կառավարութիւն:

– Խորհրդային վարչակարգ = ներկայ կառավարութիւն:

Երբ 1920–ին բոլշեւիկներու ապստամբութիւնը ճնշուեցաւ, գլխաւոր պարագլուխները դնդակահարուեցան եւ մնացեալները հալածուեցան, այդ ալ «ամբողջատիրութիւն» պէտք է կոչուի, չէ՞: Ո՛չ, պիտի առարկուի, անոնք օտար գաղափարախօսութեան մը ծառայող մարդիկ էին, որոնք ապազդային վարչակարգի մը հաստատումը կը պահանջէին: Բայց չէ՞ որ ղէնքի ուժով ճգմուեցան, ընդդիմադրութիւնը հալածուեցաւ, կառավարութիւնը կուսակցութեան մը գերադոյն մարմնին ձեռքը անցաւ:

Սակայն, ո՛չ 1920–ին ամբողջատիրութիւն կար, ոչ ալ այսօր: Տակաւին թոյլ մեքենիզմներու դոյութեան պատճառով՝ ժողովրդավարութեան հետ խառը համամատ դէպքեր բաւարար չեն «ամբողջատիրութիւն» բառը մէջտեղ նետելու համար: Բոնի միջոցները խրախուսելի չեն: Սակայն, նուազ խրախուսելի է բռնութեան ձրի գործածութիւնը եւ անսանձ չահագործումը:

Բառերու հետ խաղալը պէտք է վերապահել խաչբառերուն:

«Ամբոխները խելագարուած»ը սքանչելի գործ մըն է, բայց հետեւցնել, թէ ամբոխային տրամաբանութիւնը Զարենցի նկարագրածն է, առնուազն թիւրիմացութիւն է:

Ինչպէս որ 1988–ին Թաեւրական հրապարակը հաւաքուած քաղմութիւնները ո՛չ ոքի քիթը արիւնոտեցին եւ ոչ մէկ իրարանցում տեղի ունեցաւ, հակառակ համբերութեան իրենց բաժակը յորդեցնող վարչակարգին, նոյնպէս ալ սպասելի էր, որ 1996–ին հաւաքուած բազմութիւնները իրենց ըսելիքը յայտնէին եւ երթ-տուութեան չդիմէին:

Ինչո՞ւ ոչինչ ըրին ութ տարի առաջ:

Որովհետեւ իրենց ուղղութիւն տուող ղեկավարներ ունէին:

Ինչո՞ւ բռնութեան դիմեցին ութ տարի ետք:

Որովհետեւ իրենց ուղղութիւն տուող ղեկավարներ ունեցան:

Երկու տարի առաջ, Գերագոյն Խորհուրդի պատգամաւոր մը ըսած էր, թէ իշխանութեան ներկայացուցիչները պէտք է կախաղան հանուէին: Այսօր, Կեդրոնական Ընտրական Յանձնախումբին դէմ բողոքները, Ազգային Ժողովի պատգամաւորներու դիմաւորութեամբ կ'երթան նոյն Ազգային Ժողովի ամենաբարձր դէմքերը խոչտանգելու:

Ամբոխը ուղղութիւն տուողին եաեւէն կը չարժի, ո՛չ թէ հակառակը:

Այսուհանդերձ, դժուար է հաւատալ, որ պետական յեղաշրջումի փորձ մը եղած է: Այնքան չիլ ու անհեռատես չենք կարծեր դէթ Վազգէն Մանուկեանը, որ ցարդ մեր համեստ կարծիքով միակն էր որ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի կողքին կը դրուէր որպէս քաղաքական ու պետական դործիչ:

Աւելի՛ն, իր չհաց քուէները թերեւս մեկնակէտ ըլլային կշիռ ունեցող ընդդիմութիւն մը ձեւաւորելու, մանաւանդ՝ չինիչ, որ ժողովրդավարական դործընթացը հարստացնէր: Ընդդիմութիւն, որ ցոյց կուտար, թէ հապճեպ կազմուած, դաղափարապէս հակադիր հոսանքներու պարագայական մկկոեղում մը չէր: Որ մեղի ցոյց տար, որ եթէ Վ. Մանուկեանը ընտրուած ըլլար, հազար կտորի պիտի չբաժնուէր՝ իշխանութեան աենչը կռուախնճոյի վերածելով: Այդ բացառիկ առիթը կորսուեցաւ:

Իր տեղը մնաց, ինչպէս միշտ, «մենք»ի եւ «անոնք»ի պատմութիւն մը:

Ճիշդ է, սակայն, որ անհակակշիռ մարդոց ձեռքն էր այդ չարժումը:

Այլապէս, մեղի կը խնայուէր լսել, դէպքէն եռք դումարուած հաւաքին տեսերիզն, Լ. Տէր – Պետրոսեանը Համիտին, Էնվէրին ու Ախմէթիւրքին հաւասարեցնող խօսքը (Սամուէլ Ցարութիւնեան), «այստեղ կ'որոշուի ո՞վ հայ է եւ ո՞վ հայ չէ» տեսակի բնորոշումները (Պ. Հայրիկեան), սիոնիզմի, Ամերիկացիներու եւ այլոց «դաւադրութեան» ցնորքը (Իդոր Մուրադեան):

Մենք մեր թշնամին չենք կրնար ըլլալ նորէն: Այդ պերճանքին համար ո՛չ ժամանակ ունինք, ոչ ալ իրաւունքը:

Ժամանակը չէ՞, որ կրակի վրայ իւղ թափելու տեղ, բոլորը խորհին ինչպէ՛ս ընել, որ «հայրենասիրական» սա անվերջ կատակերդութիւնը – աւելի շատ հայրենակործան, որովհետեւ նորէն վտառսիրութեան եւ իշխանատենչութեան ժանիքները սկսան երեւիլ – պատմութեան աղբանոցը նետուի:

Այլապէս, «ժողովուրդ» կոչուածը ոյնն անուն էն բոլորը կը ձգտին խօսիլ, խնայապէս բոլո՛րն ալ պատմութեան աղբանոցը պիտի նետէ, եւ ո՛չ անպայման «խելագարելով»:

Պարզապէս՝ անտարբերութեամբ:

Իսկ անտարբերութիւնը աւելի վտանգաւոր է, քան աւելութիւնը:

Մեր պարագային՝ մահացու:

Սահմանին այն կողմը եւ այս կողմը:

Պուէնոս – Այրէս

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ԱՐեւՄՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆՆ ՈՒ ԱՐեւՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Գունատիլ, դեղեցիկ ու ճաշակաւոր հրաւիրատոմս մը ձեռքիս կը մտնեմ սրբատ: Ձեռնարկը՝ լուսանկարներու ցուցահանդէս մըն է, կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Մ.–ի իննհարիւրամեակի հանդիսութեանց չարքին մէջ, ներկայացնելով պատուիրներ Արեւմտահայաստանէն՝ երբ-ժիլկ փիրայր Գույումճեանի կողմէ լուսանկարուած: Ցուշեր ու առասպելներ առթող պատուանդաններ կը բացուին առջեւս, փլատակ բերդեր ու վանքեր ձեւ կ'առնեն՝ վայրի բոյսերու պէս յայտնուած անհիւրընկալ բնաւայրերու մէջ: Ժամանակին կեցած սլաքը, օր մը, երէկ, պատմութեան խրեակներ՝ լուութեան ծանր վերմակի մը մէջ փաթթուած: Կ'անցնիմ նկարներուն առջեւէն, կը կենամ ամէն մէկուն առջեւ, կը փորձեմ յիշել· այս ո՞ր երկիրն է յուշերու, փողոցներուն մէջ վազվռտող լաճերը ո՞ւր են, յիշողութիւնս ո՞ւր կը սկսի եւ ո՞ւր կը վերջանայ: Անյուշ երկիր փլատակներու ու առասպելներու, չեմ լեռներուդ ոչ սրնդահարը, ոչ ալ սաղմոսերդուն: Իմ երդս ուրիշ երկինքի տակ կը սկսի, առանց հողի կը մեծնայ, տակաւին անունն ալ չեմ գիտեր, ոչ ալ աչքերուն երազը: Պատմութիւնդ ժառանգեցի գիրքերէն, ուսուցիչներուս խենթ սէրերէն, այրուբերդ սորվեցայ դորդերուդ գոյներէն, իսկ լեզուդ, ահաւասիկ իմս է, եւ ուրիշ մի քանիներուն, կը խոնարհեմ զայն իր ամբողջ դեղեցկութեամբ, կը վառեմ զայն դորդերուդ նման վառ, արեւուն տակ այն բոլոր երկինքներուն որոնց տակ կը քնանք անդադար, անհասցէ ու անկոչ:

Արեւմտահայերէնին պատկերը: Այո, այդ ծանօթագրութիւնները լուսանկարներուն տակ գետեղուած, երկլեզու, հայերէն եւ անդլերէն, կարճ պատմական մը ընելով վայրերուն, իրը տոմս: Հոս է որ դայթը կը փրթի ու արիւնս դանկս կը խուժէ: Ցատակ է որ օգտագործուած են հայաստանեան աղբիւրներ: Արեւմտահայերէնէն մանրուքներ կը յամենան նահապետութիւններուն ծոցը, պահուըտած իրը բառեր, դարձուածքներ, եւայլն: Կայ, անշուշտ պատուհաս ուղղագրութիւնն հայաստանեան (զայն ուղղագրութիւն կոչելն իսկ անհեթեթ է, երբ ուղղութիւնը անոր վերջին յատկանիշն անդամ չէ), սպրդած նախադասութիւններուն մէջ, հոս ու հոն: Ճիշդ է որ գրութիւնները կարճ են եւ յղացուած են պարզապէս իրը նկարներուն ընկերացող ու յաւելեալ տեղեկութիւններով դանոնք կենդանացնող տոմսեր, սակայն ընթերցումը արեւելահայերէնէն արեւմտահայերէն անցքին վրայ կիսատ մնացածի տպաւորութիւն մը կուտայ եւ կարդացածդ երբեմն տարօրինակ համ մը կը ձգէ քիմքիդ վրայ: Տեղ մը բան մը կը պակսի եւ կիսատ կը մնայ: Ուրեմն այս ամէնը կը կազմեն նկարներուն չափ հետաքրքրական պատկեր մը, աւիրուածութեան ընդհանուր վիճակ մը հրամցնելով համատեղ: Ի դէպ, լեզուական տեսարանը այս մէկ ձեռնարկին յատուկ երեւոյթ մը չէ: Պատահեցաւ որ հանդիպիմ այս մէկուն, նիւթերու համընկեցութիւնն ալ յաւելեալ խթանը հանդիսացաւ զայն թուղթին կտակելու արարքին: Ցաւը այս մէկ պատկերէն աւելի խորունկ է:

Տպադրութեան սխալները կը փախչին յաճախ այս կամ այն հրատարակութեան մէջ: Պէտք չէ ըլլան, բայց կը պատահին ու մամուլի առօրեայ բնոյթին մէջ կ'անցնինք վրայէն կամայ թէ ակամայ: Հարցը սակայն տպադրական սխալէն անդին կ'երթայ: Անոր ներքին ոլորտները աւելի բարդ են քան ցուցահանդէսի մը առիթով պատահած թերացում մը լեզուին նկատմամբ: Հրատարակչական ձեռնարկ մը, յատակ է, կը կարօտի ժամանակի ու նիւթականի: Զայն յաջողցնելու համար հարկաւոր է լուրջ ու մասնագիտական մօտեցում՝ զայն բազկացնող բոլոր տարրերուն նկատմամբ: Ի՞նչն է որ այդ չանքին մէջ լեզուն կը մղէ յետին կարգի եւ առիթ կուտայ սայթաքումի: Մենք մեղի պէտք է ուղղենք այս հարցը: Վերջապէս արեւմտահայերէնի նկատմամբ ընդհանուր ձեռնթափութիւն մը կը յայտնուի հոս ու հոն վերջին տարիներուն, թէ՛ իրը ձեւ, թէ՛ իրը բովանդակութիւն: Ժամանակի ու կարելիութեան պակա՞ս, լեզուին դիտութեան նահա՞նջ, թէ՞ կեցուածքի խարխափո՛ւմ:

Սփիւռքը Հայրենիքի կողքին ինքնիր տուայտումներով եռեւեփող իրականութիւն մըն է, հայկական իրականութիւն մը: Ի՞նչ կը նշանակէ այդ, ի՞նչ ըսել է հայ ըլլալ ցրուումի մէջ: Սփիւռքցին ամէն օր ինքնիրեն կը հարցնէ այդ հարցումները, իր հազար ու մէկ ձեւերուն մէջ յայտնուող մեր առօրեային մէջ: Կը հարցնէ ու կը պտնէ անոնց պատասխանները: Ամէն մէկս ինքնիր մէջ կը նայի ու ինքնիր կեանքով կը պատասխանէ: Հայութիւնը մխայն հողով չըլլար: Մենք մեր հայութիւնը ամէն օր կը վերատեղծենք՝ զայն ապրելով: Կ'ապրինք նաեւ զայն մանաւանդ լեզուով ու լեզուին մէջ: Բոլորս ալ կ'ընդունինք, որ իրը հայախօս հաւաքականութիւն, ցրուած տանց երկրէ երկիր, մեր հիմնական ու հասարակաց դիմադիծը կը գոյանայ ու կը բեղնաւորուի այդ լեզուով: Արեւելահայերէնը կայ, սակայն Սփիւռքի լեզուն եղած կ՚ու կը մնայ արեւմտահայերէնը: Մենք զայն կը ժառանգենք ու կը փոխանցենք սերունդէ սերունդ, յաճախ ի դին անթիւ զոհողութիւններու: Մեր նպատակը հայերէնին այդ լեզուն մեղի հետ եւ մեղմով աճեցնելն ու փոխանցելն է: Անով կը հպարտանանք ու անոր մէջ մենք մեղ կը տեսնենք, մենք մեզ կը գտնենք: Մչկ խօսքով կը լիանանք անով: Այստեղ է որ թերացումները թոյլատրելի չեն: Ղգմըստանքի ու ինքնայարգանքի կեցուածք մը կայ որ անհրաժեշտ է պահել: Թերթերը լեցուցինք արդէն արեւելահայերէնի յօդուածներով: Տակաւին ուղղագրութիւնը կ'ուղղուի չտպուած, չնայած մարդ չի մտածեր որ ի՞նչ յաւակնութեամբ ընթերցողներուն կը հրամցնենք իրենց խորթ լեզու մը, երբ ողջ ու առողջ կայ անոնց բուն լեզուն, տակաւին չլիելու համար այն իրողութիւնը որ արեւմտահայերէն գրութիւններն ու հարցազրոյցները յաճախ արեւելահայերէնի վերածուած լոյս կը տեսնեն հայաստանեան մամուլին մէջ:

Խօսքը դեղարուեստական դրականութեան մասին չէ: Ասիկա տարբեր նպատակ է: Ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ սփիւռքեան թերթը հայաստանեան քաղաքական ու վաղանցիկ բնոյթի արեւելահայերէն դրութիւններով լեցնելը, եւ այդ՝ յարաճիլ կերպով: Ընթերցողները հայաստանեան քաղաքական անցուդարձերուն մասնագէտի վերածե՞լ, սփիւռքեան մեր կեանքին մէջ հայրենիք ներմուծե՞լ, հայրենասիրութիւն մշակե՞լ, արեւելահայերէն սորվեցնե՞լ: Որքանո՞վ կը յաջողին այդ չարան – չարան յօդուածները ընթերցողը հետաքրքրել եւ իրենց յատկացուած էջերուն թիւը արդարացնել, եւ կամ որքա՞ն նուիրական են այդ նպատակները: Այսինքն, եթէ քարոզչութիւն է, ուրեմն վասն ինչի՞: Թերթի մը նպատակներէն մէկը հաւաքականութեան մը հայելին ըլլալ չէ՞, տարածք մը հայթայթել ուր այդ հաւաքականութիւնը ինքզինք տեսնէ ու գիմադիծ կերտէ, կերտուի որպէս համայնք: Ընթերցողը ո՞ւր կը գտնուի այդ յօդուածներուն նկատմամբ: Տանամեակներով ճգնեցանք կառոյց ու դիմադիծ ստեղծելով մենք մեղի համար: Տարօրինակ չէ՞ այսօր մեր թերթը, որ մեր հայելին է, ողողել անդիմադիծ յօդուածներով: Անդիմադիծ, որովհետեւ անոնց մէջ Սփիւռքին, այսինքն մենք, ընդհանրապէս չկանք: Եթէ կանք, կամ իրը նուիրատու, կամ տպրոյց վարող, կամ ալ գրօսաշրջիկ: Այսինքն, բացարձակ կրաւորական դիրքով: Գրութիւններ են Հայաստանցիներու կողմէ, արեւելահայերէնն տեղական առօրեային բխող ու այդ նոյն հանրութեան համար ղրուած: Իսկ մենք էջերով կ'արտատպենք քանոնք: Մեր կեանքերը, մեր հայութիւնը, մեր սփիւռքեան հայկականութիւնը ինչպէ՞ս կ'առընչուի այդ ամէնուն: Ո՞ւր են մենք այդ ամէնուն մէջ: Այսպէս է որ կը կորուինք մենք մեզմէ, իսկ անոնց լեզուն ալ մեզ կը դարձնէ համր: Կը լռենք: Բնական չէ՞ որ ընթերցողը այդ ինքզինք քիչ մը յարգող ընթերցողը էջերը դարձնէ կամաց մը, լռելեայն: Սըխալ չհասկցուիմ: Հարցը փոխադրեցութեան կամ հիւրընկալութեան չի վերաբերիր: Այդ ամէնը բարի: Պակսողը սեփական կեանքին ու գանձին նկատմամբ վճռակամ ու մանաւանդ յանձնառու կեցուածքն է: Իսկ այդ կեցուածքին մէջ թերացումը ոչ մէկ արտաքին պատճառով

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՆԿԱՐԻՉ ԺՈՂԷՖ ՍՏԱՄՊՈԼԵԱՆԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 18–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Տարօն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ նկարիչ Ժողէֆ Ստամպոլեանի գործերուն նուիրուած ցուցահանդէսին բացումը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ, շուրջ հարիւր յիսուն հոգի, որուն մէջ Պուք – Պէլ – էռի քաղաքապետը՝ Ռիչար Մայէ:

Ժողէֆ Ստամպոլեան կը պատկանի Փրովանսալ նկարիչներու խումբին ուրուն յայտնի դէմքերն են՝ Ամպրոժիանի, Ֆէռարի, Մանտէն, Մելիք, Թոնսինի եւ ուրիշներ: Մխիթարը, արեւը, կլիման, Ծովուն հոտը, ձիթենին ... տեսակ մը խելագարութեան կը տանին արուեստագէտները: Զեւերը, գոյները երբեմն ուժին ինչպէս ալեկոծ ծովու մը անսանձ ալիքները, երբեմն չափազանց մեղմ համապատկերներ կը ստեղծեն:

Ժողէֆ Ստամպոլեանի արուեստին մէջ կայ պոէթիկում մը ինչպէս վայրի կեանքի տեսիլներ որոնք ազատ ընթացք կուտան իրենց բնազդին, մղումներուն:

Ժողէֆ Ստամպոլեան ծնած է Մարսէյլ, 1937–ին, Սէն – Շառլ կայարանի չուրջ գտնուող «Հայկական Քէմփ»ին մէջ: Պատանի արդէն ապրուստի համար կը սկսի զանազան գործեր ընել: Զափահաս կը փորձէ կօշկակարի արհեստը, ապա առաղձագործ, ապրանքի բաշխիչ, կ'աշխատի նաեւ նաւահանգիստը, կը մտնէ Թղթատարութեան վարչութեան մէջ: Սակայն, նկարչութիւնը կը մնայ իր միակ տենչը, կիրքը եւ ապաստարանը: Ինքնուս արուեստագէտ է: Գեղարուեստից զպրոց հազիւ տարի մը յաճախած է: Ստեղծած է իր միջավայրը, իր աշխարհը: Այսօր հասած է իր արուեստին հասունութեան եւ ճանչցուած ու գնահատուած է որպէս տեղական լաւ նկարիչ, արժանի մաս կազմելու Փրովանսի վարպետներու փաղանգին:

1962–էն ի վեր, իր գործերը ցուցադրուեցան չորս տարբեր քաղաքներու պատկերասրահներու եւ ցուցասրահներու մէջ՝ Մարսէյլ, Էքս – Ան – Փրովանս, Էկիւյ, Քապրիէս, Մոնփելիէ, Սալոն, Ավիթ, Սօսէ – լէ – Փէն, Քավայոն, Առլը ... ինչպէս նաեւ Զուիցերիա եւ Գերմանիա: 1972–էն ի վեր, ամէն տարի կը մասնակցի, Շառլ Պրեմոնի հրաւէրով Սէնթ – Վիքթուարի հռչակաւոր ցուցահանդէսին:

Ժողէֆ Ստամպոլեանի կեանքը եւ գործը բովանդակող, վերագծող դեղեցիկ հատոր մը լոյս տեսաւ, որուն հեղինակն է Անրի Ֆէյթ: Գիրքը կը սկսի իր մանկութեան օրերու, իր ընտանիքի, իր բնակարանի յիշատակներով, Հայու իր զգացումներով, եւ կը չարունակուի Փրովանսի բնութեան հմայքով, Էակար Մելիքի հետ ստեղծուած բարեկամութեամբ, իր արուեստին յատկանիշներով եւ իր վերջնագոյ ակայութիւններով, նամակներով, փոխանակութիւններով եւ կենսագրական դիծերով:

Հատորը պատկերազարդուած է իր գործերով:

Ժողէֆ Ստամպոլեանի երկրորդ ցուցահանդէսն է Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, առաջինը 1984–ին էր:

Բացումին արուեստագէտը ներկայացուց Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամ՝ Ժաք Աւտոյեան: Խօսք առին հատորին հեղինակը Անրի Ֆէյթ եւ նկարիչ Ժողէֆ Ստամպոլեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

համ պատճառաբանութեամբ չարդարացուի, որովհետեւ ինքնին ներքին վիճակ է:

Ահաւասիկ պատկեր մը արեւմտահայերնէն, կողքին Արեւմտահայաստանի կատաղութիւնները, Ասիկա նոյն այդ լեզուն է որ այսօր երախաներուն բերանը կը դնենք դպրոցներուն ու տուներուն մէջ: Ե. սերունդը: Ցանկաւորութիւն մըն է որ կը ժառանգենք ու կը տանձնենք դիտակցութեամբ: Գիտակցութեամբ անոր լեզուին, իբր առաքելութիւն, մենք մեր կրնաստարշ ուժին վստահելով, հայ եաքները ուղղած դէպի ապագան, դիտելով որ չերկութիւնը մենք մեր ձեռքով կը կերտենք նախ եւ առաջ մենք մեզի նկատմամբ մեր կեցուածքը քննարկման ենթարկելով եւ ոչ թէ աւետեան երկրի մը խոստումներով հրապուրուած մենք մեզ անոր երազին հետ չփոթելով: Մեր երազները մեր երախաներուն աչքերուն մէջ են եւ անոնց հասնելու համար տակաւին չատ աշխատանք կայ ընելիք: Կեցուածքի խնդիր է մանաւանդ, նպատակասլացութեան ու աշխատանքի պատուղ ըլլալէն առաջ:

ՐԱՖՖԻ ԱՃԷՄԵԱՆ

«Հորիզոն», Մոնրէալ
Հոկտեմբեր 21

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Կը յիշեմ Տիվրիկցիներու խումբ մը, քառասուն հոգիի չափ, որ Պանքալի ցոյգին քանի մը ամիս եառքը Հոկտեմբերի 27–ին հասաւ Փերէա:

Այդ Տիվրիկցիները, քարափին մօտ, անդիմակայ չոգենաւի մը մէջ կ'աշխատին նեղը ածուխ պարպելու, երբոր կոտորածը սկսեր է ու ա՛լ հոն մնացեր են, քանի մը մէջ թողուով իրենց գոյքն ու զրամը:

Նաւապետը հաւաներ է զիրենք պահել, պայմանաւ որ աշխատին: Պոլսէն մեկնած էին դէպի Պաթում, ուր կ'երթար նաւը, հոն ռուս կառավարութիւնը արդիլած էր դուրս ելլելու: Նաւը բեռնաւորուած՝ զարձեր էր Պոլիս ու նորէն մեկնած դէպի Սեւ ծով, այս անգամ Օտեսա ալիւր առնելու համար: Օտեսայէն եկած էր Փերէա, ուր վերջապէս կրցեր էին դուրս նետել ինքզինքնին՝ վեց չաբաթ ծովուն վրայ թափառելէ եառքը: Քառասուն օր աշխատեր, բեռ կրեր էին անընդհատ, առանց վարձք առնելու, միայն չոր հացի մը փոխարէն:

– Ձեր կեանքը վերկեցի դեռ ի՞նչ կ'ուզէք, պատասխանած էր նաւապետը, երբ համբակները էին բան մը պահանջել անկէ:

Այդ քառասուն օրուան մէջ ժամանակ չէին գտած լուացուելու: Ածուխի փոշիով սեւցած մարմիններուն վրայ ալիւրը եկած ծեփուած էր, մեռած ուրուականի չարաչուք դէմքեր տալով իրենց:

Ջուրը, – լուացուելու համար պէտք եղած ջուրը, – իրենց կը պակսէր նաեւ հիմակ, Ֆալէրոյի ղաշին մէջ: Մօտերը աղբիւր չկար, ամէն մարդ խմելու ջուրը Ֆալէրոյէն կը բերէր սափորով եւ Տիվրիկցիները չէին կրնար երթալ մինչեւ հոն: Ոստիկանները արդիլած էին իրենց վրաններու սահմաններէն անդին անցնիլ որովհետեւ հազուստ չունէին ու իրենց կերպարանքը զայթակղեցուցիչ էր...: Պոլիս՝ աշխատութեան միջոցին՝ ինչ որ կը կրէին ան էր միայն վրանին, այսինքն կարճ վարտիք մը մինչեւ ծունկերնին իջած ու մերկ մարմիններուն վրայէն ածուխի տոպրակ մը, զոր ծակած էին որպէսզի կարենան գլուխնին ու ձեռքերնին դուրս հանել: Երկու ոտքի վրայ կեցած անճոռնի կրիաներու կերպարանք մը ունէին խեղճ մարդիկը:

Ու ծովը, չինչ, կապուտակ, կը տարածուէր հոն, քիչ մը անդին, աչքերնուն դիմաց, ուր ամէն մարդ կ'երթար լուացուելու, բաղնիքներուն մէջ:

– Ա՛խ, մենք պիտի չկրնա՞նք մէյ մը մտնել ծովը, կը հառաչէին խեղճերը օրն ի բուն:

Չէ՛, չա՛տ ազատ էին մաքրուելու իրաւունք ունենալու համար:

Ու ա՛լ տանջանք մը եղած էր ասիկա իրենց համար, վարձանքին զերազրականը, յետին Դաղդոթան: Դժբախտութեան համար չհնուած իրենց ուղեղին մէջ համակերպութեամբ կ'ընդունէին ամէն բան, իրենց գոյքերուն ու զրամին կորուստը, վեց չաբաթ դեպերումը ծովիսուն վրայ, Յունաստանի մէջ վրանի տակ ապրիլը, չոր հաց ուտելը ... բայց ածուխով ու ալիւրով չաղախուիլ ու ամխաներով չկարենալ լուացուիլ գոնէ՛ անգամ մը, ասիկա չէին կրնար ըմբռնել:

– Հիսապին մէջ չկար, կ'ըսէին զլխու յուսահատական օրօրումով մը, որ ալ աւելի ահռելի դէմք մը կուտար իրենց:

Տիվրիկցիներէն եառքը պէտք է յիշել Մշեցիներու խումբ մը, Ասոնք քանի քսանըհինգ հոգիէ կը բաղկանային, Պանքալին գոյգէն քանի մը ամիս առաջ բանտ նետուած ու հոն մնացած էին մինչեւ Օգոստոսի վերջերը: Օր մըն ալ զիրենք կանչեր ու հարցուցեր էին:

– Ո՞ր տեղացի էք:

– Մշեցի:

– Լա՛ւ, հիմա անմիջապէս ճամբայ պիտի ելլէք ձեր երկիրը երթալու համար:

Ու ոստիկաններէ չրջապատուած, ոչխարի հօտի մը պէս, բերեր նետեր էին զիրենք աւստրիական չոգենաւ մը: Շոգենաւը ճամբայ ելլելէն եառքը Մշեցիները հասկցած էին որ ոստիկանները սրխամամբ փոխանակ զիրենք Տրապիզոն զացող նաւը առաջնորդելու՝ Թրիէսթէ մեկնողին մէջը բերած էին:

Արդ, իրենց փոխադրութեան ծախքին համար ոստիկանութիւնը կարգադրած է եղեր Տրապիզոնի չոգենաւին համար, այնպէս որ նաւապետը փոխադրութեան գինը կը պահանջէ Մշեցիներէն, որոնք զրուշ մը անգամ չունին զրպանին: Նաւապետը կը սպառնայ զիրենք կապել կամըջակին վրայ, կայմին պարաններուն, ինչպէս չոգենաւին օրէնքը կը տրամադրէ:

– Ըրէ՛ք ինչ որ կ'ուզէք, կը պատասխանեն ճարահատ:

Եւ օրէնքը կը գործադրուի:

(Շար. 27)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան կեդրոնը Հոկտ. 12-ին աշակերտներու եւ դրասէր հասարակութեան մը հետաքրքրութեան կիզակէտը դարձած է, չնորհիւ զիրքի այն աւանդական ժօնահանդէսին որ տեղի կ'ունենայ Թարգմանչաց ժօնին եւ Մշակոյթի Շաբթուան առիթով: Այս ժօնահանդէսին, ուր «խուժած »են զանազան զպրոցներէն աշակերտներ, ներկայ եղած են նաեւ Զահրատ, Խրախունի, Ռ. Հատտէճեան, Իդնա Սարըասլան, Երուանդ Կոպէլեան եւլն. եւլն.: Այս ժօնահանդէսը առիթ եղած է նաեւ որ ծանօթացուի Խրախունիի նոր գիրքը «Սրտի խօսք»: Բանատեղծը որ վերջերս սրտի վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած էր, այդ չրջանին զրած է հիւանդութեան տագնապներէն ծնունդ առած բանաստեղծութիւններ: Ցառաջաբանը զրած է Ռ. Հատտէճեան:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Հոկտ. 12-ին, բացումը կատարուած է երկու նոր բաժիններու՝ մէկը մամոկրաֆիի, ապա նոր հանդուստարան մը բազմաթիւ սենեակներով: Առաջին բաժնին բարերարը եղած է հիւանդանոցի նախկին հոգաբարձուներէն՝ կարպիս Գոճապայ, իսկ հանդուստարանին բարերարներն են՝ Լիւսի Գարագաշ, Տէր եւ Տիկին Նորայր եւ Փայլիկ Արծիւեան: Բացումը կատարած է Գարեգին Պատրիարք: Ապա, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է վարչական սրահին մէջ: Ելոյթ ունեցած է հոգաբարձուներէն՝ Գրիգոր Տէօչէմճեան: Ջեռամբ Պատրիարքին, հիւանդանոցին անունով յուչատախտակներ յանձնուած են բարերարներուն:

*
**

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ, Հոկտ. 14-ին, բանախօսութիւն մը կատարած է Գրիգոր Ա. Քհնյ. Տամատեան, բանասէր Գէորգ Բամպուքճեանի կեանքին ու գործին մասին:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնի Ց. Մանուկեան զրադարանին մէջ, Սեպտ. 24-ին մտերիմ զրոյց մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղւոյն վարչութեան, հիւրաբար քաղաքը գտնուող երաժիշտ-համբաւոր՝ Ցովհ. Չէքիճեանի հետ: Խմբավարը ներկայացուցած է Մարզար Շարապխանեան, խօսք առած է Ցովհ. Չէքիճեան, որմէ ետք եղած են հարցումներ:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնին եւ Թրավըլ Լոճ պանդոկին մէջ, Հոկտ. 11-13-ին տեղի ունեցած է Հայ Իրաւաբաններու Միութեան կիսամեայ ժողովը, մասնակցութեամբ 25 իրաւաբաններու Միացեալ-Նահանգներէն եւ Գանատայէն: Միութիւնը կը հաչուէ 200-է աւելի անդամներ զանազան երկիրներէ եւ կը զեկավարուի վարչական խորհուրդի մը կողմէ, որու անօրէնն է Վահէ Մ'սըրլեան (Գալիֆորնիայէն), Ա՛նն Լուսին, նախագահ (Շիքակոյէն), փոխ-նախագահ՝ Հարի Շերքին (Ֆիլատելֆիայէն) եւ գանձապահ Վիդէն Սիմոնեան (Գալիֆորնիայէն): Հ. Ց. Դ. Սոզոմոն Թէհլիրեան կոմիտէն, այս առիթիւ ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր (Հոկտ. 11) որ տեղի ունեցած է Հայ կեդրոնի Ց. Մանուկեան սրբարանը: Խօսք առած են փաստաբան Պապ Ատուբեան, Ս. Թէհլիրեան կոմիտէի հերթապահ՝ Դր. Շիթիլեան, երեսփոխան Սարգիս Ասատուրեան: Շաբաթ, Հոկտ. 12-ին ալ ճաշ մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին խօսք առած են Պապ Ատուրեան, փաստաբան Թամար Հաճեան եւ Հայաստանի դեսպանը՝ Գառնիկ Նանագուլեան: Իր խօսքին մէջ, ան թեւարգած է փաստաբաններուն աչալուրջ ըլլալ եւ մանաւանդ զեկոյցներ չհրատարակել ընտրութիւններու վերաբերեալ: Եղած են հարցումներ որոնց դեսպանը պատասխանած է:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ չաբաթօրեայ վարժարանի Բագրմաճեան Թատերասրահին մէջ, Հոկտ. 12-ին տեղի ունեցած է Թարգմանչաց ժօնակատարութիւնը, ներկայութեամբ հոգեւոր հովիւին, զպրոցին բոլոր դասարաններու աշակերտութեան եւ ուսուցչական կազմին: Բացման խօսքը եւ օրուան խորհուրդին նախաբանը կատարած է վարժարանին տնօրէնը: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը՝ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ աշակերտներուն կողմէ:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Օ'Քիֆ Սէնթըրի մէջ, Սեպտեմբեր 27-էն սկսած է ներկայացուիլ Օսքար Ուայլտի Սալոմէն, որու երաժշտութիւնը կը պատկանի Ռիչար Շեթրաուսի եւ որու բեմադրութիւնը յանձնուած էր չարժանկարի ծանօթ բեմադիր՝ Ա.թոմ Եղոյեանի: Դանատիէն Օփերա Քմփընիին կողմէ: Տեղւոյն մամուլը մեծ գնահատանքով արտայայտուած է եւ օփերային առաջին ներկայացումներէն իսկ հանդիսականները չերմ ընդունելութիւն ըրած են երգիչներուն, նուագախումբին եւ բեմադիր՝ Ա. Եղոյեանի:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Օ'Քիֆ Սէնթըրի մէջ, Սեպտեմբեր 27-էն սկսած է ներկայացուիլ Օսքար Ուայլտի Սալոմէն, որու երաժշտութիւնը կը պատկանի Ռիչար Շեթրաուսի եւ որու բեմադրութիւնը յանձնուած էր չարժանկարի ծանօթ բեմադիր՝ Ա.թոմ Եղոյեանի Դանատիէն Օփերա Քմփընիին կողմէ: Տեղւոյն մամուլը մեծ գնահատանքով արտայայտուած է եւ օփերային առաջին ներկայացումներէն իսկ հանդիսականները չերմ ընդունելութիւն ըրած են երգիչներուն, նուագախումբին եւ բեմադիր՝ Ա. Եղոյեանի:

*
**

ԹՐՔԱԿԱՆ Ա.-Թ.-Վ.Է հեռատեսիլի արտադրող Սալաչ Ա.յի «Ա. Թաքսիմը» յայտադրին առաջին մասը, Հոկտ. 14-ին, յատկացուցած է Պալաթի Հայոց Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մէջ պատահած հրաշքներուն: Շեչտած է որ յաճախողներու մէջ մեծ թիւ կը կազմեն մահմետականները: Ցոյց տրուած են մահմետականներ որոնք տարած են իրենց հիւանդ, կոյր զաւակները եւ հրաշքը պատահած է, մէկը քալել սկսած է, միւսին տեսողութիւնը բացուած:

(Շար. Ա. էջէն)

ու ճանչցուի լայն ինքնավարութեան կարգավիճակ մը:

3) Այս ինքնավարութիւնը պիտի օժտուի ապահովութեան ամէն տեսակ երաշխիքով:

4) Հայաստանի նախագահի խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեանի եւ Ադրբեջանի նախագահի խորհրդական Վէֆա Կիւլիզատէի միջեւ պիտի վերսկսին հաշտութեան բանակցութիւնները:

5) Մինսքի խումբի խաղաղութեան գործընթացին վնաս պիտի չտրուի:

6) Կողմերը դրական առաջարկներով պիտի երթան Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի 1996ի վեհաժողովին, որ պիտի կայանայ Դեկտեմբեր մէջ:

Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ նաեւ որ Հոկտ. 24-ի դիշերը Շվարնաձէ -- Տէմիրէլ հանդիպումի ընթացքին Շվարնաձէ պատրաստակամութիւն յայտնած է Լ. Տէր-Պետրոսեանը եւ Ալիեւը համոզելու, որպէսզի երկու երկիրներու միջեւ հաշտութիւն կայանայ:

Տարբեր աղբիւրներու համաձայն, Շվարնաձէ-Տէմիրէլ հանդիպումի ընթացքին նախագահ Տէմիրէլ դիտել տուած է որ «Հայաստան պէտք է չարժման անցնի եւ հաշտութեան նիւթին չուրջ իր բուն դիտաւորութիւնը մէջտեղ դնէ»:

Նոյն տեսակցութեան ընթացքին Շվարնաձէ խոստացած է չարժման անցնիլ, որպէսզի Ադրբեջանի քարիւղը փոխադրուի Բաքու -- Ճէյհան խողովակաշարով: Շվարնաձէ ըսած է որ Ռուսաստանի բնական կազն ալ Վրաստանի վրայով կրնայ Թուրքիա գալ:

*
**

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՀՈԿՏ. 25-ԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԷՄԻՐԷԼԻՆ

Թուրք մամուլը Հոկտ. 25-ին կը հաղորդէ թէ Հայաստանի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան անակնկալ առաջարկ մը պիտի ներկայացնէ Թուրքիոյ նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլի: Լ. Տէր-Պետրոսեան պիտի պահանջէ որ Թուրքիա բանայ իր սահմանադուռը: Այդպիսի չարժումի մը փոխարէն Հայաստան պիտի պարսէ Հայերու տիրապետութեան տակ գտնուող ադրբեջանական հողամասերը:

«Ենի Եիւզըլ» թերթին համաձայն նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Սեւծովեան Համագործակցութեան վեհաժողովի նախօրեակին կարգ մը բարձրաստիճան Թուրք պաշտօնատարներու եւ Սեւծովեան Համագործակցութեան անդամակցող Թուրք երեսփոխաններուն փոխանցած է հետեւեալ առաջարկը. «Թուրքիա թող ջնջէ Հայաստանի դէմ գործադրուած շրջափակումը: Այսինքն սահմանները բացուին: Ատոր փոխարէն մենք ալ կը խոստանանք վերադրձնել Ադրբեջանի դրաւուած եօթը շրջաններէն վեցը: Կ'ընդունինք նաեւ որ Լաչինի միջանցքը յանձնուի Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դիտարկութեան»: Կը պնդուի որ Տէր-Պետրոսեան առաջարկած է նախ երկու երկիրներու միջեւ թափ տալ սահմանային առեւտուրին, ապա գործարարներու խորհուրդներու միջնորդութեամբ վերականգնացնել տնտեսական յարաբերութիւնները: Հայաստան մէկ միլիառ տոլարի իր արտահոն առեւտուրին 90 տոկոսը կընայ Թուրքիոյ ուղղութեամբ գործածել: Թուրք գործարարներ եւ գործակատարներ կրնան կարեւոր գործեր ստանձնել Հայաստանի մէջ:

Հաւանական է որ նախագահ Տէմիրէլ Մոսկուայի մէջ փոքրիկ վեհաժողով մը կայացնէ, ի մի բերելով Հայտար Ալիեւն ու Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը:

*
**

«ԱՓՇԱՄ» ԹԵՐԹԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Կ'արտայայտուին Ալաթոռ եւ Գամիի

Տէմիրէլ -- Լ. Տէր-Պետրոսեան հանդիպումի նախօրեակին, «Աքշամ» թերթը իր Հոկտ. 23-ի թիւով բաւական հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու տար Հայաստան -- Թուրքիա յարաբերութիւններու վերջին զարգացումներուն առընչութեամբ: Թերթը դիտել կու տայ որ Թուրքիոյ դիւանագիտական շրջանակները չատ խանդավառ մերձեցում ցոյց կու տան «Ղարաբաղի ինքնավարութեան» տարազին: Այս պատճառաւ, այլեւս բնաւ կասկած չկայ թէ ղարաբաղեան լուծումը չատ մօտիկ է եւ այդ մասին կարեւոր քայլ մը պիտի առնուի Մոսկուայի մէջ Տէմիրէլի եւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հանդիպումի ընթացքին:

Թերթը կ'ընէ հետեւեալ խորհրդածութիւնները:

Էլչիպէյի շրջանին նեցուկ կանգնեցանք Ազերիներուն եւ շրջափակում յայտարարեցինք Հայերու նկատմամբ: Երբ քարիւղ ի վեր այս վերջինին հետ առեւտրական մեր յարաբերութիւնները սառած են:

Տարիներէ ի վեր «Թուղթի վրայ» որեւէ ապրանք չենք ծախեր Հայաստանի: Մօտ օրէն սակայն սահմանային առեւտուրը պիտի սկսի եւ սահմանադրան մօտ պիտի հիմնուի ազատ գօտի մը: Այս որոշումը արեւելքի մէջ, մասնաւորաբար Իզդիրի եւ մերձակայքին մէջ մեծ խանդավառութիւն պատճառած է առեւտրական շրջանակներու: Ինչպէս ծանօթ է, ղրամը ազդութիւն չունի: Այս պատճառու, ի հեճուկս շրջափակումի, մինչեւ այսօր անպաչտօն համբաներով եւ բաւական դժուար պայմաններու մէջ Հայաստանի ապրանք կը ծախէին Թուրք գործարարները, օգտագործելով Իրանի եւ Վրաստանի ուղիները: Բայց, օրինակի համար, միայն Վրաստանի, բեռնակառք պլուխ 450 տոլար իջրնլ թէ մուտքի տակոզին կը վճարուէր: Մեր արտածողները Հայաստան հասնելու համար սահմանադուռ Իզդիրէն մինչեւ Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւան կր տախպուէին ճիշդ 700 քիլոյէթը երկարութեամբ երկար ճամբայ մը կտրել: Ասիկա կը նշանակէր ականջը ցոյց տալ հակառակ ուղղութենէ:

«Աֆշամ»ի թղթակիցը խօսած է Ալաթօ Հոլտինկի նախագահ Իսաք Ալաթոնի հետ, որ կ'ըսէ հետեւեալը.

«Երբ կը կառուցէին Թիւրքմէնստանի մայրաքաղաք Աշխապադի օդակայանը, մեր ընկերութիւնը չկրցանք անցընել Հայաստանի վրայով եւ կտրեցինք հարիւրաւոր քիլոմէթը երկարութեամբ տարբեր ճամբաներ: Անթիւ եւ անհամար ապրանք զողցուցինք ճամբու ընթացքին: Հայաստանի հետ սահմանադուռը երէք բանանք, Թուրքիոյ համար ո՛չ միայն քաղաքական, այլ նաեւ տնտեսական դեռնի վրայ նոր ուժականութիւն պիտի ստեղծուի, մասնաւորաբար Մինչին Ասիոյ մէջ աշխատող Թուրք գործարարներու համար: Այս նոր զարգացումը Թուրքիոյ հաչուոյն նոր առաւելութիւններ պիտի արձանագրէ Կովկասի մէջ, որ եռեւեփող կաթսայ մըն է: Այսպիսի ծրագիր մը պիտի նպաստէ նաեւ Բաքու -- Ճէյհան քարիւղի ուղեգիծին, քանի որ այս հարցին մէջ ամէնէն կարճ ուղեգիծը Հայաստանի վրայով կ'անցնի: Հայաստանի հետ նոր զարգացումը կը զօրացնէ Թուրքիոյ դիրքաւորումը, քարիւղի հարցին մէջ»:

*
**

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՄԷՋ ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

Կարելի չէ մոռնալ թէ պլխաւորութեամբ Տէմիրէլի, Ալփարսլան Թիւրքէշ եւ Թանսու Չիլլէր եւս մեծ ճիգ վատնեցին, որպէսզի Հայաստան -- Ադրբեջան յարաբերութիւններու մէջ հաչտութիւն մը գոյանայ:

Թէ՛ պաշտօնական թէ բարեկամական բանակցութիւնները ունին երկու ճարտարապետներ եւս: Նախ Ազգային չարժումի կուսակցութեան նախագահի տեղակալ Թուղրուլ Թիւրքէշը եւ յետոյ Տողրու Եոլցի երեսփոխան ձէֆի Գամհի: «Աֆշամ»ի թղթակիցը Գամհիի հետ ալ տեսակցութիւն մը ունեցած է: Գամհի կ'ըսէ հետեւեալը.

«Ղարաբաղի ինքնավարութեան մասին Ադրբիները արդար մտահոգութիւններ ունին: Կը վախնան որ ինքնավարութիւնը ապագային անկախութեան կը վերածուի: Մենք ալ ասոր փոխարէն կ'առաջարկենք որ Էրզրումի մէջ Միացեալ Ազգերու խաղաղութեան զինուորներ տեղակայուին, իսկ Ղարաբաղի մէջ Թուրք բանակը իբր դէտ աշխատի: Գիտէք որ չատ կարեւոր քայլեր էին Հայաստանի վրայով օդային միջանցքին բացումը, հայկական չարքերը սաւառնակներու Թուրքիայէ ճամբորդ ընդունիլ սկսիլը եւ վերջապէս սահմանային առեւտուրին ազատ արձակումը»:

«Աֆշամ» հետեւեալ կերպով կ'եզրակացնէ. -

Ուրեմն պատմութիւնը պատմաբանները ձգելով, մենք՝ Հայեր, Ազերիներ եւ Թուրքեր, որպէս հաւաքականութիւններ, որոնք ապագան իրարու հետ բաժնել կ'ուզեն միասնաբար կ'ընթանանք դէպի ապագայ:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱԿԱՒԻՆ ՈՐԵՒԷ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ

«Նոյեան Տապան» գործակալութիւնը անդրադառնալով Հայաստանի սահմանադուռը բանալու հարցի չուրջ Թանսու Չիլլէրի յայտարարութեան, կը փոխանցէ Հայաստանի Մաքսային Վարչութեան Պետի առաջին տեղակալ՝ Պետրոս Թաթեանի մէկ յայտարարութիւնը: Պետրոս Թաթեան Նոյեան Տապանի թղթակցին յայտնած է որ Հայաստան -- Թուրքիա սահմանի վերաբացման մասին Մաքսային Վարչութեան հետ տակաւին որեւէ բանակցութիւն չէ կատարուած: Ըստ Պ. Թաթեանի, իրենք ամէն վայրկեան պատրաստ են բանալու Թուրքիոյ հետ երկու սահմանակէտերը՝ Ախուրեանի երկաթուղիի անցման կէտը եւ Մարգարայի մայրուղիի դուռը: Ան նշեց որ վերջին երկու մաքսատուներն ալ վերանորոգուած են եւ պատրաստ են գործելու:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԱՅՑ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, Ուրբաթ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կատարէ Պանէօ Փարիզիէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին:

Սիրով կը հրաւիրուին աղբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը.

Շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ:

Հաւաքուիլ ժամը 15-ին Սիմբիթիէռ տը Պանէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մարքս Տորմոա:

Փորթ տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմբիթիէռ Փարիզիէն կայանը:

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section «*Agnouni*» d'Asnières organise

pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES

le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique
NAVASART

et *SONIA NIGOGHOSSIAN*
(*Mezzo-Soprano*)

Les billets sont en vente au :
—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN
17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 27, Տօն է Խաչի Գիւտին:

Այսօր, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏԵՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉի Շրջ. Վարչութիւնը մէջ-մասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի բոլոր մասնաճիւղերու ընկերուհիները, Ուրբաթ, Հոկտ. 25, ժամը 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթ Տունը՝ 17, rue Bleue, 75009 PARIS:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

A. A. A. S.
Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.

Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

EXCEPTIONNELLE

TROUPE

Navasart

DE PARIS
A LYON

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
a le plaisir de vous présenter
la Troupe de Danse *NAVASART de PARIS*

le Dimanche 27 Octobre à 15 heures
au Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola

VENEZ NOMBREUX PASSER UN MOMENT AGREABLE ET SYMPATHIQUE

Renseignements au : 03. 72. 35. 15. 86.
Entrée : Adultes 80 F.
Enfants (moins de 10 ans) 50 F.

«ԾԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապրուստ ասկագիրը

Մահագր	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Ենորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք-Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ապրուստ սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագիծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչդեռ Չեխ մէկ քառորդ սիինակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29
MARDI
29 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում.)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.972 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 18.972

ԵՐԵՒԱՆ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25-Ի ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԺՈՂՈՎԸ, ԳՈՐԻՍ - ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՁԱՄԲԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ. — («Յառաջ»). —

Սեպտեմբեր 25-ի ղէպքերէն ճիշդ ամիս մը յետոյ, առաջին արտօնուած հանրաժողովն է կազմակերպուած ընդդիմութեան կուսակցութիւններուն կողմէ համախմբուած «Ազգային Համաձայնութիւն» անունին տակ, Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 25-ին ժամը 16-էն 18, Օփերայի հրապարակը։

Այնտեղ ամպամած օդ մը, որուն մռայլութիւնը պատած էր Ազատութեան հրապարակը հաւաքուած բազմութիւնը, 10 հազար՝ պետական հեռատեսիլին համաձայն, հարիւր հազար կազմակերպիչներուն դնահատումով (յայտարարութիւն Դաւիթ Վարդանեանի), հաւանաբար 30 հազարի չուրջ։ ամէն պարագայի, բազմութիւն մը եկած մտիկ ընելու հանդարտ, ուշադիր, պաղարիւն։ Ցոյց չեղաւ, այլ հանրաժողով մը միայն։

Կազմակերպիչները կանգնած էին Օփերայի ասպիճաններուն ընդարձակութեան վրայ, եռագոյնի մը եւ բարձրախօսի մը չուրջ։

Ցաջորդաբար խօսք առին՝ Ռաֆայէլ Համբարձումեան, Շաւարշ Քոչարեան, Հրանդ Ծաչատուրեան, Պարոյր Հայրիկեան, Վազգէն Մանուկեան, Դաւիթ Վարդանեան, Արամ Սարգսեան, Ռուբէն Յակոբեան եւ Անդրանիկ Պուրնազեան որ կարդաց յայտարարութիւն մը։

Ութ բանախօսներն այ ընդհանրապէս նոյն բովանդակութեամբ ճառեր արտասանեցին, անխուսափելի բազում կրկնութիւններով։

Սեպտեմբեր 25-ը, ըսին, կը նկատուի ժողովուրդին կողմէ բողոքի օր քաղաքական դործիչներուն եւ իշխանութիւններուն դէմ։ Սահմանադրական դատարանին յանձնուած է լրիւ թղթածրար մը վաստաթուղթերով, վկայութիւններով որոնք ինդոյ առարկայ մը դարձնեն Սեպտեմբեր 22-ի ընտրութեան արդիւնքները։ յայտարարուեցաւ թէ Սահմանադրական դատարանէն կը սպասուի ճիշդ եւ անաչառ որոշում, ու ճշդուեցաւ որ կրնան ընդդէմ միայն երեք տարբերակներ։ Վազգէն Մանուկեան ընտրուած, կամ երկրորդ շրջան մը կամ ալ նոր ընտրութիւններ։ Բանախօսները առաւելաբար չեշտը դրին ժողովուրդի միասնականութեան, ժողովուրդի կամքին, անհատի իրաւունքի յարգումին ու երաշխաւորման վրայ։ Իշխանութիւնը կը պատկանի ըսին, ժողովուրդին։ Ժողովուրդը պէտք է յաղթէ եւ ոչ խմբակ մը։ Ցիշուեցաւ նոյնիսկ Տը Կոլը որ 1969-ին յարգեց ժողովուրդին կամքը եւ հեռացաւ իշխանութենէն։ Այսինքն պայքարը կը դրուի քաղաքական դետնի վրայ, ոչ թէ անհատներու չուրջ, որպէսզի բոլոր կարծիքները հաշուի առնուին, ընդդծուեցաւ։

Տանք Պարոյր Հայրիկեանի ճառէն երկու մէջբերումները «Մենք կը քալենք հաչա, խաղաղ ճանապարհով. անկաշկանդ ներկայութիւն կ'ուզենք այս հրապարակին վրայ» եւ «դրական կէտեր ալ կան որ պիտի նշել, մեր վաստ այլ աշխարհի վաճերէն լաւ է, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի մէջ ժողովուրդին վրայ կրակ բացուեցաւ»։ Իսկ, Վազգէն Մանուկեանի խօսքէն հատուած մը՝ «Ինչո՞ւ կը պայքարինք. հիմնական պատասխանները կան այս հարցումին. մեր ժողովուրդը ապագայ չունի այս ճանապարհով, մենք ունինք խնդիրներու լուծումները...»։

Ելոյթները չատ քիչ անդամ ընդմիջուեցան կամ ընդհատուեցան ծափահարութիւններով, որոնք մնացին միշտ զսպուած։ Ոչ մէկ առեն, երկու ժամուան ընթացքին, հաւաքական խանդավառութիւն մը, պոռթկում մը, ոդի մը արտայայտուեցաւ։ Ժողովուրդը լուռ, լուրջ ու հանդարտ հետեւեցաւ։ Ամէն տարիքէ բաղկացած ժողովուրդ մը որուն մէջ կար նաեւ բազմաղանութիւն մը։

Ընդհանրապէս դէմքերուն վրայ նկատեցինք որոշ յոդնութիւն մը, անտրամադրութիւն մը, հիասթափութիւն մը, կրաւորականութիւն մը։ Ժողովուրդը չուարած վիճակ մը ունի։ Իրեն համար անկասկած հիմնական հարցը ուրիշ տեղ է, կեանքի եւ ապրուստի պայմաններու դժուարութիւնները, առօրեային ծանրութիւնը։

Հանրաժողովին չատ խօսուեցաւ եւ հոլովուեցաւ ժողովուրդ բառը. ժողովուրդին կամքը, իրաւունքները, պայքարը, չահերը։ Շահերը այո, բայց ոչ չահագործումը։

Ժողովուրդը, ճիշդ ժամը 18-ին, դանդաղ դունդ ցրուեցաւ առանց որեւէ միջադէպի։ Քառորդ ժամէն հրապարակը պարպուեցաւ։

Բացառիկ ոստիկանական ուժեր չտեսանք։

Ցաջորդ մեծինկը, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 1-ին։

Կ. Ճ.

*
**

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Հոկտեմբեր 22-ի մեր թիւով, արձագանգած էինք ընդդիմութեան յայտարարութեան ուր կը մասնաւորէր նաեւ թէ չի բացառուիր դիմում կատարել Սահմանադրական դատարանին։ Հոկտեմբեր 24-ին, Վազգէն Մանուկեան յանձնած է այդ դիմումը, հիմնուած Սահմանադրութեան 101-րդ յօդուածին 3-րդ կէտին վրայ։ Ցիշենք այդ յօդուածն ու խնդրոյ առարկայ կէտը. — «Սահմանադրական դատարան կարող են դիմել. — Հանրապետութեան նախագահի եւ պատգամաւորութեան թեկնածուները՝ ընտրութիւնների արդիւնքների հետ կապուած վէճերով»։

Ի՞նչ կ'ըսուի այդ դիմումին մէջ։ Ակնարկելով Սեպտեմբեր 29-ին ընտրական յանձնախումբի հրատարակած տուեալներուն, ընտրուած յայտարարուած է Լ. Տէր - Պետրոսեան ինչ որ անընդունելի կը նկատուի, որովհետեւ այդ տուեալները չեն համապատասխաններ իրականութեան։ Սահմանուած կարգով, հետեւեալ խախտումները կը նշուին. — Իրաւապահ մարմիններու, պինուորական ատորատարմանութիւններու հրամանատարական կազմի, կազմակերպութիւններու միջոցաւ իրականացուած են զանգուածային ապօրինի դործողութիւններ։

— Խախտուած է ընտրողներու ցուցակ կազմելու սկզբունքը։

— Ընտրական յանձնախումբերու անդամներու եւ անձերու հանդէպ բռնութիւններ դործուած են անոնց լիազօրութիւններու կատարումը խափանելու համար։

— Ընտրական յանձնախումբերու ներկայացուցիչներ զեղծարարութիւններ դործած են ընտրական փաստաթուղթերուն մէջ։

— Քուէաթուղթերու քանակի խախտումներ եղած են։

— Պատահած են դէպքեր, ուր մէկ հոդի քանի մը անդամ քուէարկած է կամ մէկէ աւելի քուէ ձգած է քուէատուփ։

— Քուէարկութեան կազմակերպումը օրէնքի խախտումներ ունեցած է։

— Կարգ մը յանձնաժողովներու մօտ քուէներու արդիւնքներու ամփոփումը չէ համապատասխանած օրէնքի պահանջներուն։

Այս նշումներէն ետք, կը տրուին կարգ մը պարագաներու թուումը, եղրակացնելու համար որ այս ամբողջը ազդած են ընտրութիւններու արդիւնքներու վրայ, ուրեմն, Վազգէն Մանուկեան կը խնդրէ.— «Անվաեր ճանաչել 1996 Սեպտ. 29-ին կեդրոնական Ընտրական Յանձնաժողովի հրապարակած Հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան արդիւնքները եւ դրանց հիման վրայ կայացած որոշումը Հ.Հ. նախագահ ընտրուելու մասին»։

Այս դիմումին հետ յանձնուած են ԿԸՀ-ի ամփոփ արձանագրութեան պաշտօնական հրապարակումը, ներկայացուցիչներու (Շ. Քոչարեան, Հ. Խաչատրեան, Տ. Զանոյեան) լիազօրագրերը, յաւելուածներ թերթերէն, դանդատներու արձանագրութիւններ, ապացոյցներ։ Վ. Մանուկեան Սահմանադրական դատարանէն կը խնդրէ նաեւ՝ Ա) պատասխանող յանձնախումբին պահանջել տեղամասէ, համայնքի եւ մարզի ընտրական յանձնախումբերու ամփոփ արձանագրութիւնները որոնք ցոյց կուտան արդիւնքներու հակասութիւնները։ Բ) կեդրոնական ընտրական յանձնախումբին պահանջել ընտրական տեղամասերու ամփոփուած արձանագրութիւնները եւ փաստաթուղթերը իրենց ամբողջական ծաւալով (ընտրողնկարու ցուցակ, անճիշդ քուէաթուղթեր, եւայլն, եւայլն)։

Դատարանին օրէնքով մինչեւ 12 օր պէտք է առաջին ունկնդրութիւն մը տեղի ունենայ եւ մինչեւ մէկ ամիս պատասխան տրուի ներկայացուած խնդիրներուն։ Ցանձնուած թղթածրարը 500 էջերէ կը բազկանայ։

*
**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ՝
ԳՈՐԻՍ — ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ
ՁԱՄԲԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ. — («Յառաջ»). —

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 26-ին, պայծառ արեւի մը տակ, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Գորիս — Ստեփանակերտ ճամբուն առաջին մասին (5.5 քիլոմեթր)։ Ղարաբաղի հողին վրայ կանգնած եռադոյն ժապաւէնը կտրեց Ղարաբաղի նախագահ՝ Ռոպէրտ Քոչարեան, իսկ Հայաստանի հողէն Տիկին Մանուկեան Պետրոսեան՝ «Հայաստան» Հիմնադրամի Գործադիր Մարմնի անդամը։ Ներկայ գտնուեցան այս արարողութեան, Ղարաբաղի Հանրապետութեան վարչապետը՝ Լէոնարտ Պետրոսեան, Լաչինի Գործադիր Կոմիտէի նախագահը՝ Ալեքսանտր Ցաղրեան, Գորիսի իշխանութեանց ներկայացուցիչներ եւ «Հայաստան» Հիմնադրամի Գործադիր Մարմնի անդամներ եւ սփիւռքեան մարմիններու ներկայացուցիչներ։

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը ներկայացուցին՝ Պետրոս Թերզեան, նախագահ, Կարօ Ցովսէփեան, փոխ-նախագահ։

(Մանրամասնութիւններ առանձին թղթակցութեամբ)

Կ. Ց.

*
**

ԼՂՀ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ
ԶՈՐԲՈՐԴ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՄԸ

ԼՂՀ նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրուած է չորրորդ դէմք մըն ալ. ան կառավարութեան հսկողական տեսչութեան պետ Ալպէռ Ղազարեանն է։ Հոկտեմբեր 24-ին ստորագած է թեկնածուներու առաջադրութեան պայմանաժամը։ Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 24-ին։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԱՑի անջատողականները կը չարունակեն ապարդիւ կարդալ կառավարութեան եւ մանաւանդ նախարարապետ՝ Ա. Ժիւփէի։ Շաբաթավերջին, Հոկտ. 26, 27 եւ 28-ի վաղ առաւօտեան ալ ռճրափորձերը իրարու յաջորդեցին դլխաւորաբար պետական չէնքերու դէմ։ Թիրախ են դինուորական ոստիկա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

խտգահ, եւ Կարօ Ցովսէփեան, փոխ — նախագահ։ (Մանրամասնութիւններ առանձին թղթակցութեամբ)։

*
**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ՝
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՆԻՍՏ

Երեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, տեղի ունեցաւ կառավարութեան ընդունելութիւններու Տունը «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի տարեկան նիստը, հետեւեալ օրակարդով. — Նիստի բացում Հոգաբարձուներու Խորհուրդի նախագահ՝ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան։ Հիմնադրամի տարեկան հաչուետուութիւն՝ Գործադիր մնօրէն՝ Մանուչակ Պետրոսեան։ Հիմնադրամի ֆինանսական տարեկան գործունէութեան միջազգային հաչուեքննութեան արդիւնքները «Amyot» դրասենեակին ներկայացուցիչին կողմէ՝ Արթիւր Քոչեան։ Վերստուդիչ յանձնաժողովի անդամ՝ Վահէ Ճաղմաստարեանի կողմէ Հիմնադրամի տարեկան գործունէութեան չուրջ եղրակացութիւնները։ Տեղական (Հայաստան եւ Սփիւռք) մարմիններու դեկուցում։

Քննարկումներ եւ առաջարկութիւններ։ 1996 — 97 տարեշրջանի գործունէութեան ծրագրային ուղղութիւններ, գործադիր մնօրէն՝ Մանուչակ Պետրոսեան։

Հիմնադրամի կազմակերպչական աչխատանքներու բարելաւման խնդիրներ, Հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ — նախագահ՝ Գագիկ Ցարութիւնեան։ Քննարկուած հարցերու վերաբերեալ որոշումներու վաւերացում։ Նիստի փակում, Հոգաբարձուներու Խորհուրդի նախագահ՝ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան։

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի կողմէ, ասոր նիստին մասնակցեցան՝ Պետրոս Թերզեան, նախագահ, Կարօ Ցովսէփեան, փոխ-նախագահ։

(Մանրամասնութիւններ առանձին թղթակցութեամբ)

Կ. Ց.

*
**

ԼՂՀ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ
ԶՈՐՐՈՐԴ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՄԸ

ԼՂՀ նախագահական ընտրութեան թեկնածու առաջադրուած է չորրորդ դէմք մըն ալ. ան կառավարութեան հսկողական տեսչութեան պետ Ալպէռ Ղազարեանն է։ Հոկտեմբեր 24-ին ստորագած է թեկնածուներու առաջադրութեան պայմանաժամը։ Ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 24-ին։

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՆՄԱՆԻ՞ ԶԷՋԷՆԱԿԱՆԻՆ

Զէջէնական հարցին որպէս լուծում զօրավար Լեբէդի մօտեցումը զուգահեռներու մղած էր Ղարաբաղի կացութեան հետ։ Զէ՞ որ ան յայտնած էր թէ պէտք է յարգուի ժողովուրդի մը անկախութեան փափաքը։ Ինչո՞ւ օրինակը կիրարկելի չըլլար նաեւ Ղարաբաղի համար որուն բնակչութիւնը եւս կը փափաքէր անկախանալ պարտադրուած լուծէն. այդ լուծը եթէ ռուսականն էր Զէջէններու համար, Ղարաբաղցիներուն համար ալ ազրբէյճանականն էր։

Այս մօտեցումը մէկդի դրուեցաւ շուտով երբ Լեբէդի «լուծում»ը ի վերջոյ յանգեցաւ հինգ տարուան յետաձգումի մը, իսկ այսօր զօրավարին պաշտօնազրկումէն եւս լրասփիւռները կ'ըսեն թէ Զէջէնները կը պատրաստուին կռիւներու։

Ժողովուրդի մը ինքնորոշման իրաւունքի ուղղութեամբ արտայայտուող Լեբէդի կեցուածքէն յոյսը կորնչէ եւս երբ Եուրի Բարսեղով եւս պաղ ջուր կը լեցնէ այդ կարգի սպասումներու վրայ։ Ան ծագումով ղարաբաղցի է, իրաւագիտութեան դոկտոր, միջազգային իրաւունքի փորձագէտ որ Ռուսաստանի Գիտութեան ակադեմիայի տնտեսութեան եւ միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկի վարիչն է։ Աւելի քան տարիէ մը ի վեր ԼՂՀ–ի կազմին մէջ կը մասնակցի 0 – ԱՍ – Սի – Ը–ի չրջանակի բանակցութիւններուն։ ԼՂ Հանրապետութիւն թերթը (Հոկտեմբեր 12) հարցազրոյցով մը էջ յատկացուցած է իր այս հայրենակիցին որուն հետ զրոյցին գլխաւոր նիւթը հասկնալի է որ Ղարաբաղն է։

Ե. Բարսեղով բարդ կ'որակէ բանակցութիւններու ընթացքը. ատոր գլխաւոր պատճառը այն է որ ամէն պետութիւն խնդրին կը մօտենայ, հետապնդելով նախ քաղաքական, ապա տնտեսական չահերը – յատկապէս քարիւղին ձեռք ձգելի։ Ան իրաւացի գտնելով հանդերձ Ղարաբաղի պատուիրակութեան անփոփոխ կեցուածքը որ կ'արտայայտէ ժողովուրդին կամքը, միաժամանակ քաղաքական իրատեսութիւն կը թելադրէ։ Այսինքն՝ փնտրելու լուծումի այնպիսի ուղիներ որոնք նաեւ նկատի առնեն «միւս կողմերի շահերը»։ Իսկ եթէ հակառակ կողմն ալ փոխադարձ դիմումի տրամադիր ըլլայ, Ղարաբաղը կը պահէ ինքնորոշման իր իրաւունքը եւ չրջանին մէջ կը դառնայ խաղաղութեան կայունացման եւ ամրապնդումի գործօն։

Աւելի իրապաշտ արտայայտուելով, ան կ'ըսէ թէ կարելի է այնպիսի լուծում գտնել ուր Լեռնային Ղարաբաղը մնայ որպէս անկախ պետութիւն եւ նոյն տեղ Ազրբէյճանի հետ ունենայ որոշ հօրիզոնական, պայմանագրային, իրաւական յարաբերութիւններ։

Ե. Բարսեղով խօսելով Ղարաբաղի ու Զէջէնիոյ խնդիրներուն նմանութեան ակնարկող հարցումին մասին, կ'ըսէ թէ սխալ է մտածել որ անոնք միատեսակ են ու լուծումի ձեւը նոյնն է։ Ղարաբաղի ազատագրումի չարժումը նոյնն է այն չարժումներուն որոնց միջոցով անցած են մօտ 200 պետութիւններ, Սակայն ամէն հակամարտութիւն միւսէն կը տարբերի քաղաքական եւ իրաւական իր չըրջանակով։ Այս առումով ան կ'եղրակացնէ. «իւրաքանչիւր հակամարտութիւն պահանջում է առանձին մօտեցում եւ հետեւաբար, անհանդուրժելի է լուծման մի մոտեղը մի ուրիշ ժողովրդի վզին փաթաթելը»։

Հարցին բարդութիւնը, բանակցողներուն դանազան նպատակները հետապնդող կեցուածքը արդեօք պատճառ չի՞ կրնար ըլլալ լուծումին ձգձգումին։ Ե. Բարսեղով չի կարծեր որ առիկա նախ Ազրբէջանի համար ձեռնտու ըլլայ։ Գալանիք չէ որ Ղարաբաղի հարցին լուծումէն կախում ունի տնտեսական կարգ մը խնդիրներու կարգաւորումը որոնց գլխաւորն է ազրբէջանական քարիւղին չհադորդումը։ Այնքան տեղն որ լուծումը կ'ուշանայ, հաւանական չէ որ օտար մեծ ընկերութիւններ կարեւոր ներդրումները ընեն կասպիական քարիւղին արդիւնաբերութեան դործին։ Ան այս ըսելով հանդերձ, չի խօսիր այն մասին թէ քարիւղի արդիւնաբերութեան հեռանկար մը անմրցելի խաղաքարտ չէ՞ բաքուի համար Ղարաբաղի դէմ որ ինքնորոշումէն, պարտադրուած լուծին թօթափումէն ուրիշ բան չունի միջազգային տեղանին դնելիք։

Ե. Բարսեղով հօրը կողմէն ղարաբաղցի է։ Նախնիքը Վրաստանէն հոն փոխադրուած են։ Մօրը կողմէն Լոռեցի է։ Կ'ատրէ իր խօսքերը հիացում յայտնելով Ղարաբաղի ժողովուրդին հերոսութեան, տոկունութեան։ Կը կրկնէ թէ Ղարաբաղը Հայաստանի լաւագոյն մասնիկն է։ Համոզուած է որ Ղարաբաղը կը դառնայ դրախտավայր։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ (*)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

6· Զարեհ Մելքոնեան, «Կեանքով, եւ Մահամերձ Նորին», Ֆրիմոնթ (Միացեալ – Նահանգներ), 1995։ 263 էջնոց մեծադի հատոր մը, ծաւալով ու ծանրութեամբ, հեղինակին 8–րդ բանաստեղծական մատեանը (ունի նաեւ 12 թատերախաղ)։ Այս դիրքն ալ կը կրէ քերթողին վերջին տարիներու զգացական եւ խմացական մըթնոլորտին կնիքը, մինչեւ վերջին հեղնական քերթուած՝ ուղղուած արդիական բանաստեղծութեան։ Պատրանաթափ եւ յաճախ մղուած մինչեւ «սինիզմ», քնարերգական զեղումներու եւ խմաստասիրական պրպտումներու այս հեղեղը յուսահատ ճամբորդութիւնն է Սփիւռքէն յուսահար Հայուն՝ դէպի կորսուած դրախտ մը, եւ նոյն ժամանակ զաղթումն է Մելքոնեանին, արուեստին, իբրեւ լեզու, պատկեր, թէմա ու մանաւանդ խելայեղ տարափը հարցումներու, հարցումներու։ Ու երբեմն՝ պատասխաններու։

7· Շուշիկ Տասնապետեան, «Սփիւռք», Պէյրութ, 1995։ Բանաստեղծական ծաւալուն բայց նիհար, 91 էջնոց այս հատորը առաջին լուրջ փորձն է Սփիւռքի նոր, երիտասարդ բանաստեղծներուն՝ տէր կանդնելու իրենց անտարակելի գոյութեանը՝ զայն բառի վերածելով։ Սփիւռքը աշխարհագրական վայր մը չէ, ոչ ալ արշիպելագոս մը, այլ իմացական կեցուածք մը, քիչ մը չատ կրաւորական՝ որ սակայն ամէն վայրկեան կը յորդի իր սահմաններէն դէպի Հայաստան եւ Արցախ։

8· Շէն – Մահ (Թորգոմ Պաթիւրք Մանուկեան), «Արձագանգուն Մեղեդիներ», անձնական մեկնութիւններ, Սրբ· Յակոբեանց Տպարան, Երուսաղէմ, 1995։ 75 մեծադիր էջերու մէջ հեղինակը 24 հանրածանօթ անղլիացի բանաստեղծներու գործերէն հայերէն թարգմանութիւն ըրած է, ու հրատարակած բնագրին հետ միասին։ Հայերէնի թարգմանել՝ հատնաբար աւելի կարեւոր է մեր գրականութեան առողջութեան համար, քան հայերէնէն թարգմանել օտար լեզուի մը։ Ցաղոց թարգմանութիւնները են եւ իրենց այլազանութեամբ փաստն են արեւմտահայերէնի ճկունութեան, կշռոյթին ու եռաժշտականութեան։

9. Tamar Dasnabedian, «La Mère de Dieu» (Etudes sur l'Assomption et sur l'image de la très-sainte Mère de Dieu), Antélias, Catholicossat Arménien de Cilicie, 1995· 100 էջնոց այս հատորը կ'ուսումնասիրէ Մարիամ Աստուածածնի սրբանկարներու եւ Համբարձման նշանակութիւնը։ Խիտ մասնագիտական ուսումնասիրութիւն մը, կատարուած բանասիրական լուրջ բծախնդրութեամբ՝ այս հատորին հանրութիւնը սահմանափակ կրնայ ըլլալ, սակայն վստահօրէն անոր երեւումը արժէք կը ներկայացնէ, հեղինակին կրօնապիտական 10–րդ գործն է այս։

10. Stephan H. Astourian. «The Armenian Genocide : An Interpretation», ARF Shant Publications, Glendale, 1995. Կարճ, բայց խիտ մենագրութիւն մը, որ նոր լոյս մը կը սփռէ 1915–ի Ազէտին վրայ, յատկապէս պրպտելով պատճառական տուեալները ու տնտեսական տեսանկիւնը։ Համադրական եւ նոյն ատեն վերլուծական, այս 100 էջնոց հատորը արժէքաւոր յաւելում մըն է եղեռնի մասին տակաւ ճոխացող մատենադարանին։

11. Harout Sassounian, «The Armenian Genocide», Documents & Declarations, 1915-1995, Los Angeles, Abril Printing, 1995· Այս չահեկան հատորը ի մի հաւաքած է 1915–էն մինչեւ մեր օրերը Մեծ Եղեռնի ու Ցեղասպանութեան մասին եղած յայտարարութիւնները, ըլլան ատենք Միացեալ – Նահանգներու Ներկայացուցիչներու Տան, Նահանգապետներու կողմէ, աշխարհի քաղաքական ու մտաւորական դեկավարներու թէ զանազան երկիրներու խորհրդարաններու, միջազգային ատեաններու թէ դաշնագիրներու կողմէ։ Հայ Դատի ու ցեղասպանութեան հարցով զբաղող բանաձեւերու, մտաւորականներու եւ ամէն Հայու համար չատ չահեկան տեղեկութիւններու աղբիւր մըն է։

12· Նշան Շահէն, «Փառանձեմ», Թադուհի Հայոց, ազգային պատմական տրամա, երեք գործողութեամբ, Լոս – Անճելըս, 1995։ Այս պատմական թատերախաղը, գրուած Հայաստանեան ուղղագրութեամբ, հեղինակին 5–րդ դիրքն է, որոնց 3–ը բանաստեղծութիւն՝ եւ մէկը արձակ գրութիւններու հատորներ են։

13. Claire Mouradian, «L'Arménie», Presses Universitaires de France, ed. Que sais-je?, Paris, 1995: 1959-ին Ֆրանսական PUF հանրածանօթ հրատարակչական տունը առաջին Arménie մը հրատարակ հանեց, հեղինակութեամբ Ժան – Փիէր Ալէմի։ Այս նորը լոյս կը տեսնէ չատ աւելի արդիականացած ու քարտէսներով ճոխացած, եւ յատուկ գլուխ մը տրամադրուած Սփիւռքին։ Հմտութեան ու խոր հասկացողութեան գործ մը բանասէրի մը կողմէ, որ 1990–ին արդէն ծանօթ էր իր «De Staline à Gorbatchev, Histoire d'une République soviétique, l'Arménie» հատորով։ Ջերմօրէն կը յանձնարարեմ բոլոր անոնց որոնք ֆրանսական մշակոյթի պատուղ են։

14· Շուշիկ Տասնապետեան, «Ցակոբ Օշականի Վէպը», Պէյրութ 1994։ 126 էջնոց այս մենագրութիւնը չատ արագ ու հպանցիկ ակնարկ մըն է նեռուած մեր արդի գրականութեան մեծագոյն վիպասանին վաստակին վրայ։ Շատ օգտակար կ'ըլլայ անոնց՝ որոնք դեռ մուտք չեն գործած օշականեան աշխարհներուն մէջ եւ կը փափաքին ընդհանուր կարծիք մը կազմել անոր արուեստին ու հիմնական թէմաներուն մասին,

15. Pierre Verluise, «Armenia in Crisis», the 1988 Earthquake. Wayne State University Press, 1995: Այս գրքին բնագիրը ֆրանսերէն է ու կը կոչուի «Arménie: La fracture», լոյս տեսած Փարիզ, Editions Stock, 1989։ Նախաբանը գրած է պատմաբան Ժերար Շալեան եւ անգլերէն թարգմանութիւնը գործն է Լեւոն Զորպաճեանի, որ նաեւ ընդարձակ նախաբան մը գրած է անգլերէն թարգմանութեան։ 162 էջնոց եւ նկարազարդ այս հատորը երկրաչարժի պատմութիւնը կուտայ իր քաղաքական ենթախորքով, իր ստեղծած միջազգային արձագանգներով ինչպէս եւ ականատեսներու վկայութիւններով։ Ճշմարիտ, համապարփակ աշխատանք մըն է եւ միակը իր տեսակին մէջ, անգլերէն լեզուով։ Որքան դիտեմ, ասկէ զատ կայ նաեւ ռուսերէն դեղեցիկ հատոր մը, լոյս տեսած 1989–ին Մոսկուայի «Փանկթա» հրատարակչատունէն, լուսանկարներու չատ ճոխ բաժինով մը։

16· Սալբի Բագրատունի, «Բարեւ», տպագրութիւն Հայ Գիր, Լոս – Անճելըս, 1995։ Կողքի նկարազարդում՝ վահէ Պէրպէրեանէն։ Համեստ համեմատութիւններով պատմուածքներու հաւաքածոյ մը, լաւատես աշխարհահայեացքով եւ սահուն, պարզ լեզուով գրուած եւ որ փորձ մը կ'ըլլայ Սփիւռքահայ ինքնութիւնը տարազելու, քիչ մը ինչպէս Թերճի Ոսկերիչեանի «Ադմաներ» հատորը (Նիւ – Եորք, 1938) կը ջանար ընել, տպղնաղերը սակայն չատ աւելի խորունկէն բռնելով։ Բագրատունիի այս գիրքը խոստումի մըն է, հաւատքով ու լրջութեամբ արուած հայութեան՝ իր գալիք գործերուն մէջ, չատ աւելի անդութ ու պահանջկոտ ըլլալու մեր կեանքի բուն իրականութեան հետ, պահելով հանդերձ իր հոգեբանական անկեղծութիւնը որ գրքին մեծագոյն արժանիքն է։

17· Շահան, «Ազգին Փառաբանութիւնը» (Փառք Ճեղի, Դուն Ճարուցեալ Ժողովուրդ), Լոս – Անճելըս 1995։ 30 էջնոց բանաստեղծութիւններու վերջ հատոր մը, Եղեռնի 80–ամեակին առթիւ, ուր հեղինակը ազատ արտայայտութիւն կուտայ իր հայրենասիրական անկեղծ զգացումներուն, վարակիչ տաքութեամբ մը։

(*) – Առաջին մասը տես՝ «Յառաջ», Հոկտեմբեր 3

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿԱՊՈՑՏ ԹԱՂԸ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑ «ՆԱԻԱՍԱՐԴ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – («Յառաջ»)· –

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19–ին «Փարք Շանօ»ի նորակառոյց Համազումարնեռու փառաւոր Պալատին Լաբրանը ելոյթ ունեցաւ Փարիզի Նաւասարդ պարախումբը։ Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր. ո՛մանք նստեցան միլանցքներու սանդուխներուն աստիճաններուն վրայ· հազարերկու հարիւր հոգի։

Այս բացառիկ երեկոն, ամիսներէ ի վեր, կը պատրաստէր Մարսէյլի Կապոյտ Խաչը իր չորս մասնաճիւղերու սերտ գործակցութեամբ։

Ձեռնարկը դառաւ ժողովրդական մեծ յաջողութիւն։ Ներկաներուն հրամցուեցաւ զեղարուեստական զեղեցիկ յայտադիր մը՝ հայկական պարերու, նուագի եւ երգի վայելք մը, խմբական գօտեպնդիչ աշխատանք մը։

Բացումը կատարեց Օր· Ալէքսանդրա Քէրքիկեան։

Երեկոն դրուած էր Պուչ – տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահին՝ Լիւսիէն Վիէկանի պատուոյ նախագահութեան ներքեւ։ Այս վերջինին ներկայացուցիչը՝ Ռընէ Օմմէթա խօսեցաւ ազգագրական պարերու, նուագի եւ ընդհանրապէս մշակութային արտայայտութեանց կարեւորութեան վրայ եւ գնահատեց Նաւասարդ պարախումբի անդամանդամուհիները որ կը վերապրեցնեն բարքեր, կ'արժէւորեն արուեստ մը և առաւել կը խարսխեն իրենց արմատները։ Ռընէ Օմմէթա չնորհաւորեց Կապոյտ Խաչը իր նախաձեռնութեան համար, ընդգծեց Միութեան բարեգործական գործերը եւ յայտնեց Պուչ – տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհ· Խորհուրդի նեցուկը։ Ձղրնք որ Պուչ –տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդը նիւթական լայն մասնակցութիւն բերաւ ձեռնարկի կազմակերպութեան։

Նաւասարդ պարախումբի վեցմին երեւումը Մարսէյլ՝ Մարտ 1992–ին էր։ Ուսոի, ժողովուրդին մէջ կար ցանկութիւնը ապրելու զեղարուեստական որակ ներ-

կայցնող ուրախ եւ խանդավառ երեկոյ մը: Եւ ժողովուրդը յուսախաբ չեղաւ:

«Բերդ պար»ով տղաքը իրենց արի, քաջ եւ կարգապահ կեցուածքով եւ անմիջապէս յետոյ «Լրկրումի չորոր»ով աղջիկները իրենց հեղասահ քայլերով, ճկուն մատերու գծած ոլորուածքներու համայքով ցոյց տուին թէ Նաւասարդը ունի հայկական պարերու հարազատ նկարագրի մահճոդութիւնը եւ՝ արտայայտութիւններուն, պարագրութեան, տարազներուն, գոյներուն եւ՝ ընկերացող նուագին կշռոյթով: Շարունակութիւնը «Զըկնորներու» պարով, «Զանգեզուր»ով, ձանօթ «Շալախոյ»ով, «Կատակ պար»ով, «Հովիւներու պար»ով եւ նորութիւն մը՝ «Արցախ»ով հատատեցին մեր առջին ասպարութիւնները, հակառակ անոր որ բեմին թեթի լուսավառութիւնը չօգնեց պարողներուն որոնք աւելի գրաւեցին բեմին խորքը քան առջեւը, եւ իրենց հաղորդութիւնը հանդիսատեսներուն հետ չդաւ իր ամբողջական արտայայտութիւնը:

Բ. բաժինը կինտոներով եւ պեղջկական պարերու հարուստ երանգներով բեմադրուած վերջին տեսարանը խանդավառեցին ներկաները առանց մոռնալու Աշտարակ Աւետիսեանի երաժշտութեան վրայ յօրինուած պարերը՝ «Զարթօնք», «Խոռնկներ» եւ այլ պարեր:

Յայտագիրը ճոխացուց Երջուհի Ռոպին Թաշճեան իր մեկնաբանած ժողովրդական երգերով՝ «Մշոյ դաշտերը» (մշակում՝ Ա. Աւետիսեանի), «Բոյլ բոյլ» (Սայաթ Նովա) եւ «Անինա» (Ա. Աւետիսեան): Ռոպին Թաշճեանի ձայնին մէջ կայ ջերմ յուզականութիւն մը. իսկ չեչերուն մէջ խոր անմիջականութիւն մը: Երաժիշտ Գարսեան քեմանչայով մեկնաբանեց «Ողբան ցանկացայ» կտորը:

Ներկայացումէն յետոյ, կապոյտ Ասչի փոքրիկները ճոխ տեղաններու շուրջ պատուհեցին եւ հիւրասիրեցին պարախումբի անդամ — անդամուհիները, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

*
**

Նաւասարդ պարախումբը 1968–էն ի վեր տիրական ներկայութիւն մըն է Ֆրանսահայ գաղութի գեղարուեստական եւ մշակութային կեանքէն ներս: Առաւել, մի՛ ջավայր մը եւ մթնոլորտ մըն է երիտասարդներուն համար որոնք պարարուեստի ընդմէջէն կը մօտենան, կը ծանօթանան իրենց արմատներուն եւ կ'ապրին խմբական, հաւաքական կեանք մը: Մեծ է արժանիքը խումբին հիմնադիր գեկավարին՝ Խոտի Ճօլօլեանին որ հակառակ անդամներու, չքսելու համար սերունդներու յաջորդականութեան, ամէն գնով կը պահէ խումբին հիմնական սկզբունքները, ըլլայ գեղարուեստական հարազատութեան, բծախնդրութեան, պահանջկոտութեան

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Մ. Մանուկեան – Տէմիրճեան վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 6–ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է առողջապահութեան հարցերու նուիրուած դասախօսութիւն – ասուլիս մը: Տօքթոր Յովիկ Մելիտոնեան, ներկայացնելով «Վարակիչ հիւանդութիւններ եւ պատուաստներ» նիւթը, անդրադարձած է դլխաւոր երկու հիւանդութեանց՝ միջրոպային եւ ժահրային ծագումներուն, մասնաւորելով մանկութենէն մինչեւ երիտասարդութեան չջլան պատահող հիւանդութիւնները, ինչպէս՝ վորհարութիւն, թոքատապ, մենինժիթ, լերդաբորբ, թոքախտ եւայլն: Տօքթոր Աւետիս Եթենեկեանի «Մանկապատանեկան մտային եւ հոգեկան աճ» նիւթը կեդրոնացած է մանուկին հոգեբանական զարդացման հինդ չջլաններուն վրայ, որոնք խարխափին կառոյցը կը նկատուէին անհատին ապագայ կազմա-

տեսակէտէն, ըլլայ բարոյական եւ մարդկային հասկացողութիւններուն հանդէպ վճռական կեցուածքով: Խումբին մէջ կը տիրէ առողջ մտայնութիւն մը, օրինակելի կարգապահութիւն մը: Անդամ – անդամուհիները կը մասնակցին աշխատանքներուն: Իրենք կը պատրաստեն իրենց տարազները, կը հոգան մատակարարական հարցերը: Շաբաթը երկու անդամ կը մասնակցին փորձերու: Խոտի Ճօլօլեան իր հաստատակամութեամբ կարողացած է պահել խումբին միատարրութիւնը, ինչ որ կը թացատրէ երեք տասնամեակներու բեղուն գործունէութիւնը, արձանագրուած յաջողութիւնները եւ տիրացած համբաւը:

Նաւասարդ պարախումբը կը դանուի դրեթէ իր երեսունամեակի սեմին: Վըստահաբար ան բացառիկ յարգանքով եւ պատրաստութեամբ հանդէս պիտի գայ: Կը մաղթենք յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն որպէսզի չարունակէ ըլլալ եւ մնալ Ֆրանսահայ գաղութին եւ հայ զարուեստին պատիւ բերող համոյթը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

տօրման: Տօքթոր Կիրակոս Մինասեան «Արբունք»ի բնախօսական զարդացման չրջաններուն անդրադարձած եաք, մատնանշած է տասը իրողութիւններ, որոնք կրնան ազդել պատանիին կազմաւորման վրայ, անդրադառնալով նաեւ անային, անդական եւ աչխատանքի, ժամանցի, թմրեցուցիչի գործածութեան եւ սեռային վարքին, որոնք կրնան ժխտական ազդեցութիւն ունենալ եւ այլազան անկանոնութիւններ յառաջացնել անհատին մօտ: Տօքթոր Ճորճ Սապունճեան «Պատանեկութիւն եւ տուայտանք նիւթով ներկայացուցած է 12–էն 20 տարեկան երեք չրջաններու վրայ տարածուղ Փիլիքական, վերանցումային ու պատանեկան եղափոխութիւնները: Դասախօսութիւնները համադրած է Տօքթոր Վարդան Թաչճեան:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՍԵՄԻՆԱՐ

Հոլիվուտի «Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանին մէջ, Հոկտեմբեր 14–ին, տեղի ունեցած է հայկական վարժարաններու մէջ պաչտօնավարող հայ եւ օտար ուսուցիչներու, անօրէններու եւ պատասխանատուներու միօրեայ սեմինար մը, 300 կրթական մչակներու մասնակցութեամբ: Մանկամսուրի ուսուցիչներուն համար տրուած են երկու դասախոսութիւններ՝ «Արուեստն ու փոքրերը» եւ «Գիտութիւնն ու թուաբանութիւնը մանուկներուն հետ» նիւթերուն չուրջ: Բարձր դասարաններու ուսուցիչներուն համար տրուած դասախոսութիւններու նիւթ եղած են մթնոլորտի ստեղծումը, ուսուցիչ – ծնողք յարաբերութիւնները, աչակերտը զանազան միջոցներով դասանիւթին կապելը, մտածելու եւ ստեղծելու կարողութեան մչակումը եւայլն: Ինչ կը վերաբերի հայերէնի նիւթերուն, քընարկուած են հայերէն դասագիրքերու պարագան, անոնց մատչելիութիւնը, դասագիրքերէ դուրս ընթերցասիրութեան, դասաւանդման ձեւերու որոնումին վերաբերող հարցեր:

*
**

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

Հայ կրթական Հիմնարկութիւնը, «Դպրոցական ծրագիրները»ու համար 39 հազար տոլարի յատկացում կատարած է Գալիֆորնիոյ հայկական վարժարաններուն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՓՐՈՖ. ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի իսկական անդամ ընտրուած է փրոֆէսէօր Վրաժդատ Յարութիւնեան, առ ի գնահատութիւն իր արուեստագիտական վաստակին:

Արդարեւ, փրոֆէսէօր Վ. Յարութիւնեան հեղինակն է հայ արուեստի, եւ մասնաւորաբար հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան նուիրուած բազմաթիւ երկասիրութիւններու եւ ամբողջ քառասուն տարի վարած է Երեւանի ճարտարապետական վարժարանին տեսչութիւնը:

Փրոֆէսէօրը օգտաչատ գործունէութիւն ունեցած է նաեւ իբր նախագահ ճարտարապետներու Յանձնախումբին, որ վազդէն Կաթողիկոսի օրով կ'օժանդակէր Մայր Աթոռի աչխատանքներուն:

Ամէն դուրս, իբր երկարամեայ նախագահ «Հայաստանի պատմական յուչարձաններու պահպանութեան ընկերութեան», ղեկավարած է հարիւրի մօտ հնաոռեայ վանքերու, եկեղեցիներու եւ յուչարձաններու վերանորոգութեան աչխատանքները:

Փրոֆէսէօր Վ. Յարութիւնեան, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, կը շարունակէ աչխատիլ նորանոր ուսումնասիրութիւններու վրայ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Քուէն Էլիզապէթ պանդկի «Կրան Սալոնին» մէջ, Սեպտեմբեր 21–ին տօնուած է Հայաստանի անկախութեան 5–րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի դեսպան Գառնիկ Նազարեանի, գործակցութեամբ Քէպէքի հայկական բոլոր կազմակերպութիւններուն: 50 կազմակերպութիւններէ բխած համազազութային յանձնախումբին նախագահած է Կարօ Նչանեան: Եօթը հնթայանձնախումբերով երկու ամսուան ընթացքին պատրաստած են տօնակատարութիւնը որու ներկայ եղած են 1600 հոգի: Տոմսերը սպառած էին չաբաթ մը առաջ: Սեղաններու օրհնութիւնը կատարած է Կիլիկեան Թեմի Գանատայի փոխ – առաջնորդ՝ Խաժակ Ծ. Վրդ. Յակոբեան: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են փրոֆ. Շաքէ Մինասեան եւ դեսպան Գ. Նանագուլեան: Գործազրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Տոմսերու վաճառքը ապահոված է բոլոր ծախքերը եւ մնացեալ 9000 տոլարի դումարն ալ յանձնուած է «Հայաստան» համահայկական Հիմնադրամին:

ամէնքն ալ բոլորուեր են, դաչտին մէջ, մէկու մը քով որ գիրք մը կը կարդար:

Հեռուէն ճանչցայ զինքը. «Տէր Հայր»ն էր, վաթսուն տարեկան Ներսիսեանցի բեռնակիր մը, որուն այդ անունը կուտային միշտ աղօթելուն եւ ուրիշներուն ալ աղօթել քարոզելու համար:

Նախկին յեղափոխական մըն էր, Սեբաստիայի գիւղերէն մէկուն ջոջը, որ օր մը ձերբակալուեր ու տարիներով բանտը մնալէ եաքը կրցեր էր ազատիլ՝ իր ամբողջ հարստութիւնը մաս առ մաս կերցնելով պաչտօնեաներուն: Գիւղը՝ իր տունը վերադառնալով թափուր գտեր էր զայն. կինը մեռած էր ու չորս զաւակները ձգեր զացեր էին հրոսախումբերու հետ: Հարսերն ու երկու աղջիկները մնացեր էին միայն, առանց ապրուստի, գիւղացիներուն ողորմութեանը կարօտ, խարխլիկ հիւղակի մը մէջ կծկտած: Նախկին ջոջը մեկներ էր Պոլիս, բեռնակրութեամբ տակ ճարելու իրեններուն, մինչեւ որ, օր մը լուր առեր էր թէ Քիւրտերը եկած աւարի տուած էին իրենց գիւղը եւ աղջիկներն ու հարսերը հափչփած: Հիմակ ա՛լ միս մինակ էր աչխարհի երեսը, միս մինակ Ս. Գիրքին հետ, զոր թեւին տակ կը պտըտցնէր:

(Շար. 28)

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐՒ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896–1909

ԵՐՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Քանըվեց հոգի հազա չուաններով կը կապուին կայմին չուրջն ու քովերը ամրողջ օրը: Գիչերը վրայ կը հասնի ու կապերը չեն քակուիր: Ծովը որ արդէն բաւական յուզեալ էր, կ'աւելկոծի, չողենաւին տատանումները կը սաստկանան ու կոհակները կուգան ծեծել խեղճերը:

Մշեցիները կը յիչեն իրենց բանտը ու ան կը քաչեն ազատած ըլլալնուն համար: Բաղդատաբար որքա՜ն աւելի հանգիստ էին հոն:

Կէս գիչերին ահռելի իրարանցում մը կը պատահի կամրջակին վրայ: Խոշոր գարակ տակառներ կային նաւուն եզերքպարանները կը խզուին ու ահա՛ տակառները չարուած ու պարաններով պրկըւած, ալեկոծութեան տատանումներէն նները կը սկսին թաւալիլ մէկ կողմէն միւսը, գլորելով ու զարնուելով ամէն կողմ ու մանաւանդ կամրջակին մէկ ծայրեղը կապուած ջրաթաթախ Մշեցիներուն՝ որոնք յուսահատ ճիչերով կը սկսին օգնութիւն աղաղակել:

Նաւապետը կը հասնի, տակառները նորէն կը կապէն իրենց տեղերը, սակայն

— Փա՛ռք Աստուծոյ, կը մտածէին, դուն էիր մեզ սա Տիվրիկցիներուն ու Մշեցիներուն փորձանքին չհանդիպեցնող:

Փա՛ռք Աստուծոյ, այո՛, որովհետեւ ամենակարողն Աստուած ամէնուն գլխուն ալ կրնար բերել նոյն փորձանքը:

Ու վաղորդայնին երկիւղը կը ծանրանար վրանին ու կը ճնշէր իրենց սարսափահար էութիւնը: Ա՜հ, կ'ուզէին հեռացնել անծանօթ վտանգը, որ կրնար դալ տակաւին, մեղմել, ամոքել խաւարին անդունդներէն եկող ու գիրենք հարուածող անտեսանելի բազուկը, Յայտնութեան հօթը հրեշտակները՝ որոնք Աստուծոյ բարկութիւնը կը թափէին իրենց գլխուն: Ու պէտքը, անդիմադրելի պէտքը կը զգային ազատելու, պաղատելու, գետնամած աղաչակելու, որպէս զի ա՛լ ներուէր, թողութիւն տրուէր իրենց:

— Աղօթենք, աղօթենք որ Աստուած ողորմի մեզի:

Այս էր ամէնուն վրայ տիրող մտածումը: Ա՛լ իրենք մաքին, սրտին ու ջիգերուն գործունէութիւնը կորնչուցեր էին, ա՛լ կուելու, տակալու կորովնին չէր մնացեր: Հայոց ազատութեան վրայ չէին մտածեր, թուրքին դէմ ոխ չունէին, ա՛լ մոռցեր էին ամէն բան, իրենց կնիկները, զաւակները, արտերը, գոյքերը, իրենց հայրենիքը:

— Մեր կիներն ու աղջիկները առեւանգեցին, մեր գոյքերը յափչտակեցին ... հեղալ ըլլայ, կը մտածէին, միայն թէ ա՛լ մոռցուինք չարիքէն, ա՛լ թող մեզ չհալածէ:

Երբ օր մը զացեր էի նորէն դեզերիլ իրենց վրաններուն չուրջը, տեսայ որ

(Շար. Ա. էջէն)

նուիրեան չէնքերը: Այսպէս, ոճրափորձը գործուեցաւ Փոլթօ–Վեքոյի, Օլէթմայի (Պասթիայի մօտ) չէնքերուն դէմ, նաեւ Գարապուիանքայի բանտին ճաշասրահը: Վնասները միայն նիւթական են: Երկուշաբթի վաղ առաւօտեան ալ Պասթիայի երեսփոխան-քաղաքապետին՝ Զուքարելլիի բնակարանը քարուքանդ եղած է, բայց մարդկային վնաս չկայ եւ ուրիշ երկու ոճրափորձ գործուած է: Կառավարութիւնը չատ կը կրկնէ իր վճռակամութիւնը ժխփէի եւ ժ.-Լ. Տըպրէի բերնով, ինչ որ առայժմ միայն գըրգռութեան պատճառ եղած է: Քանթարա անուն կասկածելի մը ձերբակալուած է Պորտոյի քաղաքապետարանին ոճրափորձին կապակցութեամբ, եօթը հոգիի հարցաքննութենէն ետք: Սանթոնի, որ քաղաքական պարագլուխներէն կը նկատուի Ֆ.Լ.Ն.-ի Պատմական Ճիւղին, յայտարարած է որ ժխփէի մեծ սխալ մը գործած է անձնական հարցի վերածելով Գորսիքայի հարցը: Ճիշդ է որ հարցը մեծ տարողութիւն ստացաւ այն օրէն երբ ոճրափորձի թիրախը եղաւ Պորտոյի, այսինքն ժխփէի քաղաքապետարանը: Ներքին նախարարը՝ Ժ.-Լ. Տըպրէ, Հոկտեմբեր 27-ին յայտարարեց թէ կառավարութիւնը վճռած է «վերահաստատել իրաւական Պետութիւնը եւ հանրային կարգ ու կանոնը» (Եւրոպա 1 ճայնասփիւռի կայանէն), երբ դեռ չէին գործըւած երեք նոր ոճրափորձերը, որոնցմէ մէկը՝ Պասթիայի քաղաքապետին բնակարանին դէմ:

ԱՏԱՆԱՅԻ մէջ (Թուրքիոյ հարաւը), Հոկտեմբեր 25-ին, անձնասպանական ոճրափորձ մը տեղի ունեցած է որու հետեւանքով հինգ մեռեալ կայ: 17 տարեկան պարմանուհի, Լէյլա Քափլան իր վրայ կը կրկէր ռումբը եւ բզքտուած է պայթումի ատեն: Իրմէ զատ երեք ոստիկան սպաննուած է եւ մէկ անցորդ: Ոստիկանութեան համաձայն, ուրիշ կին մըն ալ կը պատրաստուէր ոճրափորձ մը գործելու, ազգ. ոճնին առթիւ, Հոկտ. 29-ին Պոլսոյ մէջ, բայց ձերբակալուած է ուրիշ 11 հոգիի հետ, ենթադրեալ անդամներ՝ քրտական աշխատաւորական կուսակցութեան (ՓՔԿ):

ՋԱՅԻՐի Հնութիւններու վիճակը ահաւոր ողբերգութիւն մը կը պարզէ: Աւելի քան 500 հազար դաղթականներ, ճարահատ, ճամբանները ինկած են ու կը հալածուին ռուանտական բանակին կողմէ: Որեւէ ապաստան չէ մնացած:

ՌՈՒԱԱՏԱՆի ԲԱՆԱԿը նիւթական ծանր տագնապի մը դուռն է եւ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ռոդիոնով յայտարարած է որ «բանակը կը գտնուի անբաղձալի նոյնիսկ անհակակշռելի զարգացումներու նախօրեակին»: Ան դեռ ըսած է.- «Ռուսաստան կրնայ կորսընգըծել իր զինեալ ուժերը որպէս կառոյց եւ Պետութեան յենարան»: Երկրին վիճակը, ընդհանուր ձեւով ալ ծանր է: Կը կառավարուի Ջուբայիսի եւ Ելցինի ազդեցիկան (անուանուած՝ Ցարինը) կողմէ: Ըստ տեսապէտ՝ Լարիսա Պիաշեւայի (Ֆիկարօ, Հոկտ. 28) - Մոսկուայի նախկին փոխ – քաղաքապետ «Մաֆիան եւ նոմենկլատուրան միասին կը դեկավարեն երկիրը եւ ներկայ վարչակարգը ուղղակի ժողովրդական ըմբոստութեան կ'առաջնորդէ»:

ԳԱՀԻՐէի մէջ 12 յարկանի չէնք մը փլած է: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն հինգ մեռեալ կայ եւ աւելի քան հարիւր անհետացեալներ: Շէնքը պէտք է միայն ությարկանի ըլլար:

ՓԱՐԻԶի մէջ, Հոկտեմբեր 26-27-ին տեղի ունեցաւ Ֆրանսացի Կիներու Միութեան համագումարը որու ներկայ եղան նաեւ Մեհտի Զանա և աղջիկը պաշտպանելու համար իրենց կնոջ եւ մօր՝ Լէյլա Զանայի դատը: Ան 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է, որովհետեւ համարձակած էր քրտերէն խօսիլ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ: Ժողովին պատուիրակները կոչ ըրին որ երեսփոխանուհին ազատ արձակուի:

ՓԱՐԻԶի մէջ, նոր բանավէճ մը ծագած է քաղաքին սեփականութիւնը եղող չէնքերու շուրջ: Լիպերասիոնի մէկ աշխատակիցը՝ Պրիժիթ Վիթալ-Տիւռան

ՏԻՄՈՆ – ՎՕ-ԱՆ-ՎԸԼԷՆ

Այրի Տիկին Թանիա Պայէնտէրեան,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պայէնտէրեան,
Օր. Հելէն Պայէնտէրեան,
Տէր եւ Տիկին Էրիք Պայէնտէրեան,
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Պայէնտէրեան
եւ զաւակները (Շիքակօ),
Պ. Վահէ Պայէնտէրեան,
Օր. Անահիտ Պայէնտէրեան,
Տէր եւ Տիկին Արմօ Լուպէ

ինչպէս նաեւ Պայէնտէրեան, Ժոֆրէ, Թապաթէլ, Ծերուներան ընտանիքները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կեսրայրին, եղբօր, մեծ–հօր, հօրեղբօր և ազգականին՝

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՅԷՆՏԷՐԵԱՆ–Ի

(Սեբաստացի)

մահը որ պատահեցաւ Հոկտ. 26-ին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 29, 1996, ժամը 10-ին, Տէրունի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

դիրքով կը պնդէ որ այդ չէնքերուն մեծ մասը գրաւուած են Հրեաներէ 1941-44-ի ընթացքին, երբ անոնք տեղահանուած էին: Ժ. Թիպերի հակազդած է ըսելով թէ հատորը անճշդութիւններով լեցուն է: Փարիզ-Քազաքը 318 չէնք ունի:

ՋՕՐ. Ա. ԿՈՐԺԱԿՈՎ արտաքսուած է Ռուսաստանի զինեալ ուժերէն, նախագահական հրովարտակով: Կորժակով, անցեալին նախագահական պահակազօրքին պետն էր, բայց, չնորհազրկուած էր այն օրէն որ զինակցած էր Լեբէդի:

ՀԻՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՆՉՈՒԿ ՄԸ, անծանօթ պատճառներով, հօրաքոյրը ըսպաննած է հրացանի մէկ զնդակով, Հոկտեմբեր 26-ին:

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԱՅի նախագահը՝ Ռաֆայէլ Գալէրա, 81 տարեկան, բանտարկել տուած է երկրին ամէնէն հանրածանօթ աստղագէտը՝ Խոսէ Պերնարտօ Կոմէս եւ չարաթ մըն է ընտանիքը եւ փաստաբանները ոչ մէկ լուր ունին: Իր յանցանքը եղած է, սեմինարի մը առեն, որու կը մասնակցէին քաղաքական աչքառու դէմքեր, նախատեսել որ նախագահը պիտի չկարենայ հասնիլ իր պաշտօնավարման չրջանին մինչեւ ծայրը (1998-ի վերջ), որովհետեւ քաղաքական բեմէն պիտի հեռանայ 1997-ի կիսուն, առանց ճշդելու սակայն թէ ի՞նչ ձեւով: Կոմէս, սակայն, միայն աստղագէտ չէ այլեւ համալսարանի յարգուած դասախօս մը եւ իր ձերբակալութիւնը զայթակղութիւն առեղծած է: Մէկը, նոյնիսկ, թելադրած է որ նախագահը ձերբակալման հրամանագրեր արձակէ նաեւ արեւուն, լուսնին եւ աստղերուն դէմ, քանի յանցանքին բուն հեղինակները անոնք են:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումերու չարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 3 պարտուեցաւ Լուհան–Գիւիդոյէն, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Ընդհանուր դասաւորման մէջ, կը նահանջէ 17-րդէն 18-րդ դիրքի անցնելով 18 կէտերով: Գլուխը անցաւ Մարթիկ 28 կէտով, 22-րդ եւ վերջին տեղը կը պահէ Շառլըվիլ 12 կէտով:

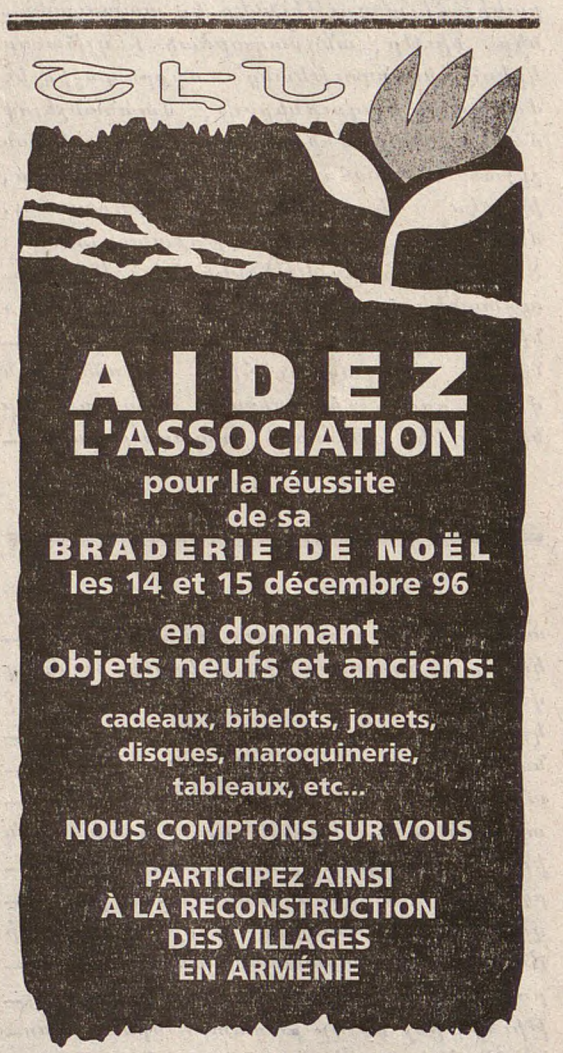
Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2
Տօն է Ամենայն Սրբոց Հնոց եւ Նորոց,
Յայտից եւ Անյայտից
Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրտէրեան 150 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Astrig*»
d'Arnouville / Gonesse / Sarceilles / Villiers-le-Bel
vous informe qu'elle organise un
«*THEYASSEGHAN*»
le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h
dans la salle de l'église catholique,
rue Henri Barbusse, à Arnouville.
Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections *Paris et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Աչէլ Իսէլ մանաճիւղի թաթերակաւ երեկոյթը՝

«La Belle-Mère d'Erevan»

Նոյեմբեր 19–ին:
Մանրամասնութիւնը յետագային:

ԱՅՍ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, Ուրբաթ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կուտայ Պանեէօ Փարիզիէնի պեղեմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին:

Սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը:

Շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ:

Հաւաքուիլ ժամը 15–ին Սիմբիթիէռ ոը Պանեէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մաքքս Տորմոա:

Փորթ տ'Օռլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմբիթիէռ Փարիզիէն կայանը:

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section «*Agnouni*» d'Asnières organise

pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES

le 22 Novembre à 20 heures 30

avec l'ensemble folklorique
NAVASART

et *SONIA NIGOGHOSSIAN*
(*Mezzo-Soprano*)

Les billets sont en vente au :
—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

A. A. A. S.
Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.

Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Որպէս միօրեայ կամ երկօրեայ դպրոց դործածելի վարձու վայր մը, 4 սենեակ՝ դասարանով ու նախընտրաբար պարտէզով, Փարիզ կամ մօտակայ արուարձան մը:

Հեռաձայնել Մկրտիկ ընկերակցութեան
43 - 98 - 15 - 59

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30
MERCREDI
30 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 18.973 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 18.973

ԹԱՆԷՐ ԱՔՋԱՄ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԿԱՐԵԼԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը Հոկտ. 25-ի թիւին վերջին էջը հրատարակած է հարցազրոյց մը զոր կատարած է թերթին պատասխանատուներէն Հրանդ Տինք Թուրք ղրող Թանէր Աքչամի հետ։ Թ. Աքչամ հեղինակն է «Թուրք ազգային ինքնութիւնը եւ հայկական հարցը» ծանօթ հատորին որ Հայերու ցեղասպանութեան ժխտեցումով մեծ արձագանգ արթնցուց յատկապէս հայկական շրջանակներու մէջ։

Հարցազրոյցին մէջ Հ. Տինք կ'ուզէ պնդել թէ ինչ պատճառով Թ. Աքչամի հատորը չունեցաւ նոյն նիւթին մասին նախապէս գրի առնուածներուն ճառագիրը ու չարդիլուեցաւ, ինչպէս օրինակ Թէրնոնի պիտքը։ Հեղինակը խօսելով գիրքին պատրաստութեան գործօններուն մասին ուրանալէ ետք թէ ան ռուսերէնի, հայերէնի, արաբերէնի, յունարէնի թարգմանուած է ու Թուրքիոյ մէջ արդէն 4-րդ տպագրութեան արժանացած, կը բացատրէ թէ հատորին բուն նիւթը ցեղասպանութիւնը չէ, այլ Թրքական հոգեվիճակը հասկնալու տրամադրութիւնը կը տիրէ։ Ան կ'ըսէ.– «հասկնալու այդ ջանքը կը կրէ նաեւ արաբին հեղինակին իր արարը ընդունելի ցոյց տալու հակումը»։

Երկրորդ հեղինակելի պատճառ մը Թ. Թէրնոնի ու նման այլ հեղինակներու եւ իր միջեւ տեսանկիւնի տարբերութիւնն է։ Անոնք ընդհանրապէս տեղ կը գրաւեն հակաթուրք թշնամութեան առանցքին չուրջ։ Մինչ իր մեկնակէտը եղած է թուրքահայ յարաբերութեան ամրապնդումը։ Ատով կը բացատրուի նաեւ Հայաստան կատարած իր այցելութիւնն ալ։ Ինք կը կարծէ որ Թուրքիա տրամադիր է այդ ուղղութեամբ քայլեր առնելու, բայց ընակերային բաւարար նեցուկ չկայ։ Թ. Աքչամ անբախտութիւն կը նկատէ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ Ադրբեջանի նախընտրութեան գիծը որուն փոփոխութեան համար հանրային կարծիքի նեցուկը կը բացակայի։ Իսկ իշխանութիւնները կը խուսափին հակազդեցութիւններէ։ Գլխաւոր հարցը, իր կարծիքով, քաղաքագիտական արիւթիւն ունալ ու այդ ուղղութեամբ քայլ առնելն է, ինչ որ չկայ Թուրքիոյ մէջ։ Իսկ մտրտականները ընդհանուր առմամբ բան մը չընելու պատրուակ կը նկատեն պատութեան այս դէշ ընթացքը։

Յաջորդ հարցումը կը վերաբերի հայկական հատանական հակազդեցութիւններու, եթէ Թուրքիա այդ քայլը առնէ։ Թ. Աքչամ հարկաւոր կը նկատէ այդ կէտին վրայ զանազանել Հայաստանն ու Սփիւռքը։ Երկրէն դուրս, հեռուն ապրողներ մէչա աւելի անատեղիտալի կեցուածք ցոյց կուտան, հեռու մնալով իրապէս քաղաքականութիւններէ։ Իսկ Հայաստան պարտաւոր է չատ լրջապէս ըլլալու եւ այդպէս ալ է։ Թուրք ղրողը կ'ըսէ. «հասկցուած եմ որ Թուրքիոյ կողմէն մօտեցումի ամենափոքր շարժում մը ձեղքեր պիտի գոյացնէ նոյնիսկ ընտիւքի շրջանակներուն մէջ որոնք ամենէն խիստ ընդդիմութիւնը ցոյց կուտան։ Չգիտեմ ցեղասպանութեան ընդունելու հարցը պետական պաշտօնական բաղաքականութեան կողմէ, այդ մասին վիճարկումի մը սկիզբն իսկ պիտի մեղմացնէ հայկական հաւաքականութիւններու կեցուածքը։ Որովհետեւ այդ մարդիկը առնուազն կրնան համաձայնութեան գալ բոլոր այն բաներուն մասին որոնցմէ դարէ մը ի վեր գուրկ մնացած են։ Ես կը հաւատամ որ եթէ գգան թէ այդ յարգանքը ցոյց կը տրուի, շատ կարեւոր բայլեր կրնան առնուիլ։ Թուրքիոյ հիմնական հարցը այն է որ երբ իշխանութեան գլուխ գտնուղ կուսակցութիւնը Հայաստանի հետ յարաբերութիւններուն ուղղութեամբ դրական բայլ մը առնէ, ընդդիմութիւնը բուէ որսալու հեռանկարով պիտի հակադրուի, որովհետեւ հակահայ թշնամութիւնը դժբախտաբար տակաւին շահագործելի ագդակ է»։

Հարցազրոյցին վերջին մասին մէջ խօսելով իր աշխատանքներուն մասին, Թ. Աքչամ կ'ըսէ թէ դերմաններէն հրատարակած է Իթթիհատականներու 1919 – 1921-ի Պոլսոյ դատավարութեան մասին հատոր մը ուր չնացած է պատմութիւնը ձեռք առնել մարդկային իրաւունքներու տեսանկիւնէն։ Ապա կ'եզրակացնէ. «այն բան ատեն որ չյաջողինք խօսիլ մեր պատմութեան մասին, պիտի չյաջողինք առողջ խօսակցութիւն մը ունենալ նաեւ մեր ապագային մասին»։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ո՛Վ ԿԸ ՅԱՋՈՐԴԷ ԵԼՑԻՆԻ

Ջօրավար Լերէդի Ելցինի կողմէ անակնկալօրէն պաշտօնազրկումը կը չարունակէ փոթորկել ռուս հանրային կարծիքը։ ընդհանուր էր համոզումը թէ յաջորդութեան պայքար մը անխուսափելի պիտի ըլլար, նկատի առած Ելցինի առողջական վիճակը։ Սակայն, Լերէդը պաշտօնազրկող հրամանագիրը չատերու լսել կուտայ թէ իր բուն տարաձայնութիւնը սրտին հետ կապ չունի, այլ ուղեղին։ Իսկ Մոսկուայի պատերուն վրայ կաւիճով արձանագրութիւններ յայտնուած են ուր Ելցինը Յուդա կը կոչուի։ Մեթրոյին, հանրակառքերու մէջ բոլորը լրենց համակրանքը կ'արտայայտեն զօրավարին որ Չէչէնիոյ խաղաղութիւն բերելու ահռելին խոստումը յարդելէ ետք, երբորդն ալ պիտի յարդէր, ազատագրէր անտեսութիւնը, մաֆիան կործանէր ու բնականոն կեանք հաստատէր։ Լերէդի հանդէպ այս վստահութիւնը անսահման է։ Ու ատով, հիւանդ նախագահը չատ բան կորնցուցած է քուէներու չափչափ մեծամասնութիւնը ստացած դիրքէն։ Բոլորը այսօր խոստումնադրուժ կը նկատեն զինքը. ուռանդ մը կ'ըսէ թէ ինք էր ըսողը որ Լերէդ հիանալի նախագահ մը պիտի ըլլար ու իր նախընտրած յաջորդն էր, միակ կարելին. սակայն, ան նոր ժողովրդականութեան չնորհիւ ընտրուելէ ետք, Ելցին ծամուած ծամօնի պէս մէկդի նետեց զինքը։ Կը մտահոգէ նաեւ Չէչէնիոյ մէջ կռիւներուն վերսկսելու հաւանականութիւնը, քանի որ Ելցին Լերէդը փոխարինած է Կուլիկովի հետ. իսկ այս վերջինը միշտ կողմնակից եղած է զէնքի ուժով ծունկի բերելու Չէչէնները։ Այս առիթով ա՛լ աւելի հակակրանքով կը նշուի նախագահական աշխատակազմի նախագահ Զուբայիսի անունը։ Երկրին ամէնէն աւելի նկատուած քաղաքական դէմքն է ան. ինք վարած է սեփականաչնորհումի գործը որ «ժողովրդական» կոչուելով հանդերձ, առիթ տուած է որ փոքրամասնութիւն մը աստղաբաշխական հարստութեան տիրանայ։ Ժողովրդական դանդուածները նաեւ կ'ըսեն թէ Զուբայիս ամերիկեան գործակալ է ու Գլինթընն է որ զայն պարտադրած է Ելցինի։

Կրեմլինի ներկայի Բ. դէմքը վարչապետ Չերնոմիրդինն է. հետաքրքրութենէ դուրս մնացած է ան։ Ռուսիոյ մէջ ամենէն ատելի դէմքը Ելցինի մտերիմ Պուրպուլիսն է։ Ան կը համարուի ամենէն կոռուպցեալ անձը։ Ան է որ Ելցինի ընտանիքին ամէն տեսակ ֆինանսական գործառնութիւնները կը կատարէ։ Ան է որ Ելցինի դուստրերուն ամուսինները կը նշանակէ կարեւոր պաշտօններու։ Ան է որ Ելցինի ընտանիքին համար կը կազմակերպէ ամառնային հանգիստները

ԱՆՑՈՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ՁԳԱԾ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Օգոստոս 20-ին, «Ցառաջ» աւարտեց Կոստան Զարեանի «Կղզին եւ մի մարդ» վիպակին որպէս թերթօն հրատարակութիւնը: Այս գործը, որ լոյս տեսած էր «Հայրենիք» ամսագրի 1955 Փետրուար-Օգոստոսի համարներուն մէջ, միայն մէկ անգամ վերահրատարակուած էր ցարդ՝ «Նորք» ամսագրին մէջ, 1993-ին: Մինչեւ հիմա կը սպասէ դիրքով հրատարակութեան: Նման ճակատագրի արժանացած է Զարեանի նոյնքան եւ աւելի կարեւոր գործ մը՝ «Երկիրներ եւ աստուածներ» անաւարտ «վէպ»ը, որ միայն լոյս տեսած է «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, 1935-38-ին, ու հոն մնացած:

Այս ուղղութեամբ, կը սպասէինք, որ Հայաստանի անկախացումը եւ գրաքննական խոչընդոտներու վերացումը կարելի պիտի դարձնէին Զարեանի հատորներու հրատարակութիւնը: Սակայն, 1990-էն ի վեր, չհաշուելով մամուլի մէջ որոշ հին ու նորայայտ էջերու հրապարակումներ, Զարեանի անունը կրող գիրքը բացակայ է երեւանեան գրացանկերէն: Տպագրական տաղնապը եւ այլեւայլ պատրուակներ կարելի է չարել, անշուշտ, թէեւ ճիշդ չէ, որ Հայաստանի մէջ «ոչինչ կը տպուի»: Նորութիւնները մեզի չեն հասնիր, 30·000-ի նախկին տպաքանակները անցեալին կը պատկանին, բայց այսուամենայնիւ գիրքեր լոյս կը տեսնեն: Ի վերջոյ, մինչ անցեալ տարի լոյս տեսած է արժէքաւոր հայագէտի մը՝ հանգուցեալ ակադ. Լեւոն Ալիշեանի «Աշխատութիւններ»ու Ա. հատորը, Զարեան տպելու համար հովանաւոր կարելի չէ՞ գտնել:

«Ցառաջ»ի հրատարակութիւնը բնական լրացումն էր անցեալ տարի Շաքէ Մինասեանի թարգմանութեամբ լոյս տեսած Լ. Տըռէլի «Prospero's Cell» («Պրոսպերոյի կուշը. Շ. Մինասեանի խորագրումով՝ ««Պրոսպերոյի կղզին») յուշագրութեան, ուր Կ. Զարեան կեդրոնական տիպարներէն մէկն է: Զարեան--Տըռէլ կապը, որ իր կարգին ունի նաեւ ընդարձակ ու անտիպ նամակագրութեան մը (երկու նամակներ թարգմանաբար հրատարակեցինք «Միտք եւ Արուեստ»ի փետրուարի թիւին մէջ), ինչպէս եւ ուրիշ նիւթերու հիմքը, այսպիսով գնահատելի նախաձեռնութեամբ վերարծարծուեցաւ թերթի էջերէն:

Զարեանի մասին վերջին տարիներուն սկսած է գրուիլ Սփիւռքի մէջ: Կենսագրական յօդուածներ, վերլուծական ուսումնասիրութիւններ, հրապարակումներ, թարգմանութիւններ. յոյս ունինք, որ այս բոլորը առիթ են, որ այս բարդ ու այնքան կարեւոր գրողին գոյութեան գիտակցութիւնը վերստին արծարծուի ընթերցողին շրջանակներու մէջ:

«Ցառաջ»ի աշխատակից եւ աչալուրջ ընթերցող՝ ճարտ. Տիգրան Հաճեանը խմբագրութեան միջոցով վերջերս գրած էր մեզի, կարգ մը հետաքրքրական հարցումներ եւ հարցեր յարուցանելով: Ընդառաջելով խմբագրութեան առաջարկին, որոշեցինք հրապարակաւ անդրադառնալ անոնց, մտածելով որ կրնան շահագրգռել նաեւ ուրիշներ:

***

«Կղզին եւ մի մարդ» վիպակին մէջ, Կ. Զարեան ինքզինք կը ներկայացնէ իբրեւ ճարտարապետ: Վիպասանական հնա՞րք է, թէ իսկական ասպարէզ:

Պատասխանը յստակ ու մեկին է. գրական հնարք: Զարեան ճարտարապետ չէ եղած երբեք: Գրականութիւն եւ փիլիսոփայութիւն ուսանած է Պրիւսէլի «Ինվերսիթէ Լիպր»ի մէջ, 1906 -- 1910 թուականներուն մօտաւորապէս: Ի՞նչ եղած է իր ակադեմական աշխատանքը, չենք պիտեր: Ի՞նչ վկայական առած է, գործեալ յայտնի չէ յստակօրէն: Որոշ աղբիւրներ մինչեւ իսկ «doctor» կ'ըսեն, բայց մեզի համար ստոյգ չէ:

Ամէն պարագայի մէջ, Զարեան բաւականաչափ ուսումնասիրած է արուեստները ընդհանրապէս, ի մասնաւորի՝ ճարտարապետութիւնը, փորձած է, ինչպէս Տըռէլ կ'ըսէ լուրջ կէս կատակ գրած է, «ամէն քարի տակ փիլիսոփայ մը գըտնել»: Ով որ առիթ ունեցած է մօտէն երկար դիտել Ս. Հռիփսիմէի հրաշալի կառոյցը, մինչեւ իսկ առանց մասնաւոր բան գիտնալու հայկական ճարտարապետութենէն, չի կրնար կարդալ Զարեանի գրածը անոր մասին (տե՛ս. «Աննօրոշը եւ իր ճամբան», «Նաւը լերան վրայ») առանց ներքին համաձայնութիւն զգալու: Քարին խորհուրդները պըտտելու այդ աշխատանքը չարունակած է գրագէտին որդին՝ ճարտարապետ Արմէն Զարեանը:

Ի դէպ, անցեալ Յուլիսին Երեւանի մէջ իմացանք, թէ մամուլի տակ է Զարեանի «Արուեստի մասին» խորագրով հատոր մը, որ կը համախմբէ արուեստագիտական բնոյթի հրատարակած ու անտիպ իր գրութիւնները: Ցուսանք, թէ առիթը չուտով լոյս կը տեսնէ, եւ մանաւանդ, թէ առաջինը ըլլայ եւ ոչ՝ վերջինը:

***

Շահեկան ուրիշ հարց. Զարեան խօսակցական յունարէն գիտէ՞ր:

Ըստ առկայ նիւթերու, գրագէտը չուրջ երեք տարի անցուցած է (1935 -- 1938) Գորֆու կղզին, որ «Պրոսպերոյի կղզին»ի առանցքն է: Բնաւ անկարելի չէ որ հոն սորված ըլլայ խօսակցական յունարէն, մանաւանդ եթէ նկատի ունենանք լեզուներ սորվելու իր ընդունակութիւնը: Հայերէնէ եւ ռուսերէնէ զատ, Զարեան գիտէր ֆրանսերէն, իտալերէն, թրքերէն, սպաներէն եւ անգլերէն: Ճիշդ է, Տըռէլ կ'ըսէ, թէ Զարեան «կը մերժէ հարկ եղածին պէս սորվիլ անգլերէնը», բայց պիտենք, որ յետագային գրած է «Stars and Blood» («Աստղեր եւ արիւն») խորագրով անգլերէն քերթուածներու անտիպ գիրք մը, որ իր անձնական արխիւին մէջ կը մնայ (1992-ին Ա. Զարեան մեզի ցոյց տուած էր զայն):

***

Ով որ աչք մը նետած է Զարեանի անցած ուղիին, կը զարմանայ թէ ինչպէ՞ս կրցած է նիւթապէս տակաւ բազմաթիւ տեղափոխութիւններու, ճամբորդութիւններու եւ բնակութիւններու ծախքերուն: Մանաւանդ, երբ դիտենք, որ յատկապէս 1920--30-ական թուականներուն հայկական թերթերու աշխատակցութիւնը իր ապրուստի հիմնական աղբիւրն էր (չրջան մը միայն «Հայրենիք» ամսագրի պատուղիներէն կ'ապրէր): Այդ թուականներուն, ինչպէս ճիշդ կը յիշէ Տիգրան Հաճեանը, Զարեան մինչեւ իսկ ակնկալած է ուսուցչական պաշտօն մը ճարել Եղիպտոսի կամ Կիպրոսի մէջ, եւ այդ նպատակով գրած է վահան Թէքէեանին:

Այս կէտը բնաւ յստակ չէ, եւ մեզի կը պակսին բաւարար տեղեկութիւններ: Հերանտ Նազարեանց, օրինակ, 1914-ին գրած է, թէ Զարեան իր առաջին կնոջ՝ Թագուհի Շահնազարեանի դրամով կը հրատարակէ «Մեհեան»ը: Ճի՞շդ է, չենք գիտեր: Գիտենք սակայն, որ իր երկրորդ կինը՝ Ֆրենսիս Պրուքսը, նիւթական որոշ բարեկեցութիւն ունէր, եւ ատոր համար, կ'երեւի, 1940-ական թուականէն ետք այլեւս Զարեանի նամակները դրամական հարցերու չեն ակնարկեր: Այս բոլորը, սակայն, դեռ պրպտումի կը կոչէ:

Ճիշդ է, մեր գրողներէն շատեր, որոնք հարուստի զաւակներ չէին, տարիներով եւրոպական ոստաններու մէջ ապրած եւ կամ ուսանած են, եւ առհասարակ յըստակ չէ, թէ ինչպէ՞ս: Դանիէլ Վարուժանի եւ Հրաչեայ Աճառեանի պարագաները, օրինակ, յայտնի են: Հապա միւսնե՞րը: Ի տարբերութիւն օտար գրողներու կեանքը հետազօտողներուն, մեր կենսագիրները ընդհանրապէս այդ մանրամասնութիւններուն մէջ չեն մտներ, երբեմն որովհետեւ բաւարար տուեալները չկան, եւ երբեմն հետեւելով կեղծ --մեր կարծիքով-- ամօթխածութեան մը օրէնքին, մտերիմ հարցեր չքրքրելու նպատակով:

***

Թէքէեանի առիթով, Տիգրան Հաճեան կ'արծարծէ անոր եւ Զարեանի յարաբերութիւններու հարցը: Լեւոն Սիւրմէլեանին 1924-ին գրած նամակի մը մէջ, Թէքէեան իր գրչակիցը charlatan կ'անուանէ: Ինչպէ՞ս բացատրել, որ 1922-ին Զարեան եւ Թէքէեան պաշտօնակից եղած են Կեդրոնական Վարժարանի մէջ, միեւնոյն աւեն՝ «Բարձրավանք» ամսագրի հրատարակութեան մասնակիցներ, եւ ապա այս պաղութիւնը: Աճառեանի ուղիները, որոնք ալ իրարու հետ չեն խօսիր, ինչպէ՞ս կրցած են ամէնքին հետ լաւ յարաբերութիւններ պահել: Ինչպէ՞ս Զարեան կրցած է ամէնուն

զան ասպարէզ բացուի ցարական նպատակներու իրագործումին:

Մեծ Պետութիւններու Թուրքերու հանդէպ քաղաքական այս կեցուածքը ա՛լ աւելի խոցելի դարձուց Հայերու դիրքը Օսմանեան Պետութեան մէջ: Անկօր իրապէս -- Հայերու վկայութիւնները անընդունելի էին իսլամական օրէնսդրութեամբ գործող թրքական դատարաններու մէջ--, զրկուած՝ զէնք կրելու եւ զէնք գործածելու իրաւասութենէն, երկրի մը մէջ ուր զրեթէ ամէն մահմետական լիովին զինուած էր, եւ տարանջատուած ուժի եւ հեղինակութեան գլխաւոր երեք աղբիւրներէն, այսինքն՝ պետական--կառավարական մեքենան, զինուորական հատուածութիւնները եւ նահանգային վարչակազմը, Հայերու համար խոչտանգուելու, հալածուելու եւ ի վերջոյ կոտորուելու վտանգը մշտական էր: Ասոր վրայ աւելցաւ նոր փորձանք մը որ Ապտիւլ Համիտի հնարքն էր եւ որ քսան սուղի նստաւ հայ բնակչութեան: 1878-ի Պէռլինի դաշնագրէն քիչ յետոյ Համիտ բոլորովին չէզոքացուց օսմանեան կառավարութեան վարչակազմը, ամբողջութեան դատապարտելով Պապը Ալիի իխանութիւնը, մէջն ըլլալով Մեծ Եպարքոսի եւ Արտաքին Գործոց Նախարարի պաշտօնները: Այնուհետեւ Համիտի պալատը եւ այդ պալատին մէջ գերակշիռ դիրք վայելող խորհրդականները, յատկապէս իր Ա. քարտուղար Իզզէդ «փաշա»ն, որոշապէս դեր մը խաղացին Համիտի ջարդարար քաղաքականութեան պարզացման մէջ: Սա հզօրանքի եւ ուժի նոր տարբերակ մըն էր ուր անպատասխանատուութիւն եւ բարբարոսութիւն անճարակ ազատ ասպարէզ կը տան:

Երբ նիւթը վարձատրութեան հարցին յանգեցաւ փրոֆ. Տատրեան կարճ կերպով ընկերաբանական վարկած մը ներկայացուց. ըստ ատոր, մարդկային բնութիւն ըսուածը ինքնին գոյութիւն չունի այլ փոփոխակիօրէն ենթակայ է ընկերային -- քաղաքական կառուցուածքներու, որոնք այդ բնութիւնը կը կերտեն, ատոր տալով բովանդակութիւն, երանգ եւ արտայայտութեան եղանակներ: Եթէ կ'ուզէք ընկերութեան մը մաս կազմող անհատներու բնութեան վրայ դրոշմ մը դնել եւ կամ զայն փոփոխութեան ենթարկել, հարկ է ընկերային կառոյցները վերամշակել: Այս իմաստով Համիտեան ջարդերը համիտեան դրութեան վարձատրական միջոցներուն կապուած են սերտօրէն: Թէ՛ նահանգային կառավարիչներ, թէ՛ ատորաստ պաշտօնեաներ եւ զինուորական ու ատիկանական իշխանութիւններ, եւ թէ արհեստաւորու ամբոխներ, որոնք հաճոյքով մասնակցեցան նախիրներուն, ճնշիչ մեծամասնութեամբ ողողուած էին ընչաքաղցութեամբ. զոհերու ինչքը, սատցուածքը, դրամը, հարեղէնները, մանկական ուժով կը հրապուրէին ջարդարար այս ջոկերը, որոնց համար սպանութիւնը պարզապէս միջոց մըն էր արագ եւ ատեն կերպով հարստանալու: Համիտեան ուժիմը (ինչպէս եւ Երիտ.Թուրքերունը) իւրայ քաջալերեցին կողոպուտի եւ սպանութեան այս ոճրապարտ գործողութիւնները, որով ոճրագործները կը զրահէին իրենց արտակարգ վարձատրութիւնը:

Այս առընչութեամբ փրոֆ. Տատրեան կանգ առաւ եւ մանրամասն կերպով վերլուծեց Քիւրտերու բացառիկ դերը Համիտեան հայասպանութեան դժոխային փուլերուն եւ ճակատագրական հետեւանքներուն մէջ: Համիտ ոչ միայն Պոլիս հրաւիրեց եւ չքանչաններով, զինուորական տիտղոններով --ներառեալ փաշա տիտղոսը-- եւ զրամական առատ նուէրներով անձնապէս վարձատրեց քիւրտ ցեղապետեր, այլեւ ոչ միայն պաժամիջոցի դիմեց, կամ Հայերու նկատմամբ կորուստներու դարմանի մը մասին մտածեց: Սա բացառական վարձատրութեան եղանակ մըն էր, որ հողը պատրաստեց հայկական ցեղասպանութեան: Ըստ Տատրեանի, Քիւրտերը հայ ազգին համար աւելի մեծ եւ ահաւոր պատուհաս մը եղան քան թէ Թուրքերը, որոնք ըստ իրեն, հաւանաբար ի վիճակի չէին զայն չափուելու յետադէմ հայ զինուորական չարժումին հետ, յատկապէս արեւելեան նահանգներուն մէջ, ուր այդ Թուրքերը աննշան փոքրամասնութիւններ էին, ինչպէս Հայերու բնօրրան՝ Մուշ, Վան, Բաղէշ (Պիթլիս) եւ նոյնիսկ Կարինի (Էրզրում) մէջ: Համիտիյէ հեծելապուղերը համիտեան կործանարար վարձատրութեան դրոյթին ուշադրաւ մէկ մարմնացումը հանդիսացան: Այս իմաստով Թուրք պետական մեքենային դիմադրելու կերպով ձեռնարկած գանգուածային տեղաշարժերը, Թուրքիոյ հարաւ-արեւելքը, մասնաւորաբար Տիգրանակերտի շրջանին մէջ հաստատուած քիւրտ ցեղերուն՝ դէպի Տարօն-Տուրուբերան, Վասպուրական, Երզնկա եւ Կարին, մեծապէս դիւրացուցին հայասպանութեան գործընթացները:

Իր վերջաբանին մէջ փրոֆ. Տատրեան կեդրոնացաւ Թրքական այն բացառիկ ժառանգին վրայ, որով Թրքական ոճրապարտ ռեժիմները եւ զանոնք ներկայացնող կառավարական սերունդները, ինչպէս եւ ժողովրդային խաւերը, չարունակական կերպով անպատիժ մնացին: Անպատիժ մնալու այս Թրքական մեծ նաչնորհը Թերեւս ամէնէն յատկանշական եղելութիւնն է հայ դժխեմ ճակատագրի կերպարանաւորման մէջ եւ անդամ մը եւս ցոյց կու տայ ուժի, հզօրանքի ազդակին բացառիկ կարեւորութիւնը ազգերու պատմութեան մէջ: Նախքան Հայերը կոտորելնին, Թուրքերը յաջողեցան հայ ազգը մնայուն կերպով խոցելի հաւաքականութեան մը վերածել եւ այդ վիճակին մէջ պահել, հակառակ բոլոր միջամտութիւններուն ազգային թէ միջազգային դեմքի վրայ: Այս տեսակէտէն Ա. ընդհանուր պատերազմի հայկական ցեղասպանութիւնը տրամաբանական եւ զրեթէ անխուսափելի հետեւանքն էր Համիտեան ջարդերու իրագործութեան: Անպատիժ մնացած ոճրագործներ ոչ մէկ պատճառ ունին ոճիրը ընդունելու, ալ ուր մնաց զղջում յայտնելու եւ հատուցում ընելու, մանաւանդ եթէ միջազգային թատերաբեմին վրայ կը չարունակեն մնալ հզօրանքի տեսակ մը գործօն զոր ուրիշ ազգ-պետութիւններ աննկատ չեն կրնար թողուլ եւ կամ կը հաւատան, որ աննկատ չեն կրնար թողուլ:

Սրահը ծայրէ ծայր լեցնող ունկնդիրները, որոնցմէ չատեր ատիպուած էին միջանցքներու եւ պատերու կողքին ոտքի մնալ, երկարատեւ ծափերով իրենց գնահատանքը արտայայտեցին:

Միւս մասնակիցներէն զերման պատմաբան Քրիսթոֆ Մոնցէլ, դասախօսեց «Վոսիորի հիւանդ մարդը. Եւրոպայի աչխարհակալական դիւանագիտութիւնը եւ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները» նիւթին մասին: Իրեն յաջորդեց Հայտելպէրկի համալսարանի զերմանացի պատմաբան փրոֆ. Ռուոլ Մոթիքա, որ ունէր «Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը փոքրամասնութիւններու նկատմամբ. քէմալիզմի չարունակութի՞ւն թէ եռդարձ դէպի օսմանականութիւն» նիւթը:

Գիտաժողովին ուրիշ մէկ հատուածը վերապահուած էր երկու ուրիշ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններու ներկայացուցիչներու ելոյթներուն: Յոյներու կողմէ խօսեցաւ Պոննէն՝ տոքթ. Իսմինի Գիւյարի եւ Ասորիներու կողմէ Ազիզ Սաիտ: Ներկայի հայ փոքրամասնութեան մասին առանձին ատենախօսեց Արթին Աքճիւզ, Ֆրանքֆուրթէն:

Գիտաժողովին վերջին հատուածը յատկացուած էր քաղաքական եւ իրաւական դէմքերու ելոյթներուն: Գերմանական Խորհրդարանի անդամ Ամքէ Տիէթէր -- Շոյէր իր ատենախօսութեամբ քննարկեց Թուրքիոյ մէջ ներկայիս ապրող քրիստոնեայ համայնքներու իրավիճակը եւ այդ առթիւ պարզաբանեց զերման դաշնակցային կառավարութեան պատասխանատուութեան սահմանները: Իսկ զերմանացի ծանօթ փաստաբան Կէրտ Միւլէր, որ չատ մը քրիստոնեաներու Գերմանիա հաստատուելու գործին մեծապէս նպաստած անձնաւորութիւն մըն է, խօսեցաւ Թուրքիայէն Գերմանիա հասած եւ հոն փախստական -- աքսորեալի կարգավիճակի հետամուտ քրիստոնեաներու խնդիրներուն մասին: Ինչպէս յայտնի է վերջին ամիսներուն զերման կառավարութիւնը բաւական խստացուց այդպիսի կարգավիճակ ձեռք ձգելու պայմանները, ստիպելով որ հաղարաւոր այսպիսի «փախստական»ներ, ներառեալ Հայեր, վերադառնան իրենց երկիրը:

Վերջին օրը, Կիրակի առաւօտ, Հոկտ. 20-ին, Գերմանիոյ հոդեւոր հովիւ եւ առաջնորդ՝ Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեան Համիտեան ջարդերու հայ զոհերուն համար հոգեհանդստեան արարողութիւն մը կատարեց տեղւոյն մատուռին մէջ՝ չատ մը զերման մասնակիցներու ներկայութեան: Այս առթիւ ան զուգակիւռը ըրաւ Քրիստոսի խաչելութեան եւ հայ մարտիրոսութեան դրուագներուն. մթնոլորտը տպաւորիչ էր:

Գլխաւոր դասախօսութիւններու չարքէն դուրս, բայց այդ դասախօսութիւնները կապակցութեամբ, վիճաբանական երեք տարանջատ մասնախումբեր կազմուեցան: Պատմական մասնախումբը կը մտուեցան: Պատմական մասնախումբը կը վարէին փրոֆ.ներ Տատրեան եւ Մոնցէլ: Այս առթիւ արծարծուեցան կարգ մը նիւթեր, որոնք միայն հպանցիկ կերպով բացատրուած էին դասախօսութիւններու ընթացքին: Յատկապէս զերման փաստաբան մը եւ ուրիշ երկու մասնակիցներ կ'ուզէին պիտնալ թէ քէմալիզմ իսկապէս կրցա՞ծ էր ստեղծել Թրքական նոր դարաշրջան մը, ձերբազատած օսմանեան բարքերէ, աւանդութիւններէ եւ մտածելակերպէ, յատկապէս ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւններու առընչութեամբ: Ուրիշ զերման դասախօս եւ հեղինակ մը կ'ուզէր պիտնալ թէ ի՞նչ յատակ տարբերութիւններ կային Ապտիւլ Համիտի ջարդերուն եւ յետագայ հայկական ցեղասպանութեան միջեւ: Այս տեղերուն հեղինակն ալ փափաք յայտնեց, որ չատ կարեւոր հարցումի մը, որ նոյնպէս եղած էր դասախօսութեան ընթացքին, աւելի բովանդակալից պատասխան մը տրուի: Այդ հարցումը տրուած էր զերման գործակատարի մը կողմէ, որ հրապարակաւ յայտարարեց, որ ինքը Թուրք կարգ մը կազմակերպութիւններու չահերը պաշտպանող անձ մըն է: Ան ըսաւ. «Իմ Թուրք բարեկամներս կ'ուզեն պիտնալ թէ Հայերը վերջապէս ի՛նչ կ'ուզեն Թուրքերէն»: Այդ հարցումը վիճաբանական խմբակին մէջ կրկնեց Թուրք մասնակից մըն ալ: Առ ի պատասխան փրոֆ. Տատրեան ըսաւ որ կարելի չէ Հայերու ուզածը հասարակ յայտարարի մը վերածել քանի որ Հայութիւնը միայնակ կամքի տէր ամբողջութիւն մը չէ այլ բազդրեալ ու այլատարբ հոսանքներու եւ համոզումներու խառնուրդ մը: Ոմանք կը չեշտեն հողային պահանջները, ուրիշներ նիւթական հատուցում, իսկ զրեթէ համայն Հայութիւնը առանց որեւէ վարանումի կը պահանջէ ցեղասպանութեան ոճիրին ճանաչումը Թուրք Պետութեան կողմէ: Բայց, չարունակեց ան, այդպիսի ճանաչում մը Թուրքերը կը նկատեն վտանգաւոր թակարդ մը քանի որ ատոր անխուսափելիօրէն պիտի հետեւին նիւթական հատուցումի պահանջքը եւ նոյնիսկ հողային պահանջքներ: Այս առթիւ էր որ ներկայ ուրիշ Թուրք մը զրեթէ պոռթկալով յայտարարեց: «Ես կ'ամչնամ իմ Պետութենէս, իմ կառավարութենէս եւ նոյնիսկ իմ ազգէս. ոճիրը, իր ամբողջ զազրելիութեամբ, մէջտեղն է, բայց մենք տակաւին կը չարունակենք ուրանալ որովհետեւ մենք իսկապէս չենք կրցած ձերբազատիլ օսմանեան ոճրապարտ նենգամտութենէն. պատճառը պարզ է. ոճրագործ մը երբեք կամաւոր կերպով չի խոստովանիր իր ոճիրը եւ ճիշդ այդ պատճառով ալ իր գործած արարքը ոճիր չի նկատեր. ոճրագործները միայն անդիմադրելի հարկադրանքի տակ կը խոստովանին եւ երբեմն ալ զղջում կ'արտայայտեն: Թուրքիա այսօր բարոյական ճահիճ մըն է ուր այլաբանական իմաստով, կը տիրեն համաճարակ եւ «քոլէրա»:

Պէտք է ըսել, որ բաւական դասախարհիչ ձեռնարկ մըն էր այս գիտաժողովը, ուր առաւար թիւով հայ ուսանողներու եւ ուսանողուհիներու ներկայութիւնը, Համպուրկէն եւ Պէռլինէն, յոյժ քաջալերելի երեւոյթ մըն էր: Իսկ զերմանահայ Ընկերութիւնը, որ իր նպաստը բերաւ ատոր կազմակերպութեան գործին, արժանի է ամէն գնահատանքի: Ընկերութեան հրատարակած պարբերաթերթը ալ լուրջ եւ որակաւոր հրատարակութիւն մըն է: Այս տեսակէտէն յատկապէս չնհհաւատալի է տոքթ. Ռաֆֆի Քանթեանը, որ լրիւ մնջիկ խմբագրական գործերը կը վարէ եւ վերջերս ալ խմբագրեց այն գրքոյկը ուր ամփոփուած են հայկական ցեղասպանութեան 80-ամեակին առթիւ տեղի ունեցած ուրիշ գիտաժողովի մը մատուցուած զեկուցումները: Գիրքը կը կրէ նոյն խորագիրը որ տրուած էր 1995-ին տեղի ունեցած այդ գիտաժողովին, այսինքն՝ Phönix aus der Asche. Armenien 80 Jahre nach dem Genozid, 124 էջեր:

Գիտաժողովին նշանակութիւնը ա՛լ աւելի չեշտուեցաւ երբ նոյն օրերուն, Գերմանիոյ ամէնէն լուրջ եւ համբաւաւոր օրաթերթերէն մին, Frankfurter Allgemeine Zeitung-ը երեք երկար սիւնակներու վրայ հրատարակեց զրախօսական մը փրոֆ. Տատրեանի «Հայկական ցեղասպանութեան Պատմութիւնը» անուն գիրքին մասին, որ ամիսներ առաջ թէ՛ Ամերիկա եւ թէ Օքսֆորտ (Անգլիա) հրատարակուած էր եւ որուն Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը այս տարի Ապրիլին Փարիզի մէջ լոյս տեսաւ «Սթոք» հրատարակչականին կողմէ: Գերմանացի հեղինակը զրախօսականին մէջ կարգ մը հասկնալի վերապահութիւններ յայտնելէ յետոյ զերմանական մեզսակցութեան մասին փրոֆ. Վահաղն Տատրեանի արտայայտած միտքերուն մասին, կը զրաւոէ գիրքին փաստարկային եւ վերլուծական արժանիքները, ընդունելով Տատրեանի ցեղասպանութեան պատմական հաստատումը, գինքը որակելով «ամէնէն ծանօթ եւ յարգուած պատմագէտներէն մէկը»:

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԱՂԱՅԵԱՆ

Պրբէնֆելտ, Գերմանիա

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՄԲՌՆՈՒՄՆԵՐ

Կիեւեան թերթ մը տեղ կուտայ դիւանագիտական միջադէպի մը որ տեղի ունեցած է Ռուսաստանի եւ Ուկրանիոյ միջեւ, առանց այն լուրջ հետեւանքներուն զոր կրնար ունենալ որեւէ ուրիշ երկու պետութեան պարագային: Արդէն լրագրողն ալ իր զրութեան տուած է երդիծական, եւ ոչ լուրջ ու ծանրակշիռ չեշտ մը:

Ինչպէս ամէն երկիր, Ուկրանիա ալ դեսպանատուն, հիւպատոսարան ու յարակից կալուածներու տէր է Մոսկուայի մէջ: Այս ամենատարած հաստատումը կը խնդրականանայ երբ մոսկովեան չինարարական ձեռնարկութիւն մը արտօնութիւնը ձեռք կը ձգէ չենք կառուցանելու Ուկրանիոյ դեսպանատան համար գիրը:

Առաւօտ մը ձեռնարկութեան ներկայացուցիչները տեղւոյն վրայ կը հասնին եւ առանց զգուշացնելու ներսինները, կը խորտակեն դուռը, ներսի ապրանքները դուրս կը հանեն, յետոյ կը փակեն մուտքը, աչխարհի ամէնէն բնական գործը տեսնողներու նման: Պատահածը անշուշտ դայթակղութիւն մըն է ու ոչ մէկ տեղ կրնայ թոյլ տրուիլ որ սեփական ընկերութիւն մը ուրիշ երկրի մը պատկանող կալուածի մը տիրանայ այս ձեւով:

Ուկրանիոյ դեսպանատունը բողոքագիր մը կը ղրկէ անմիջապէս Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան: Բայց այս վերջինը խուլ ու համր կը ձեւանայ. կը նախընտրէ հարցը փոխադրել մոսկովեան կառոյցներու անհաստատ ու ամրացումի կարօտ վիճակին դաչտին վրայ: Ու որքան ալ զարմանալի ըլլայ, պատահածը ոչ ոք կը զարմացնէ: Անշուշտ, նոյն բանը անեթերեւակայելի է մտածել կիեւի ռուսական դեսպանատան կամ Մոսկուայի ամերիկեան կամ զերմանական դեսպանատունեբուն համար:

Ուկրանիա Մոսկուայի մէջ բաղմաթիւ չէնքեր ունի, բնակելի 7300 քառակուսի մեթր տարածքով: Հոն կը գտնուին դեսպանատունը, հիւպատոսարանը, կառատուներ եւ պաշտօնատարներու բնակարանները: Այդ բոլորը 1944-ին տրուած են Ուկրանիոյ ու անոր կը վիճակի անոնց նորոգութեան ու խնամքին հոգը: Այդ թուականէն ի վեր նորոգութիւններ եղած են, չէնքեր չինուած, ամբողջը կիեւի հաչւոյն, Խորհրդային շրջանին Ուկրանիա եւ Բելառուսիա անջատ հանրապետութիւնները նկատուած էին ու դիւանագիտական ներկայացուցչութիւն ունէին Մոսկուա, ինչպէս ՄԱԿ-ի մէջ աթոռ: Այսօր Ռուսերը կ'առաջարկեն փոխանակում ընել, որովհետեւ ոչինչ ունին կիեւի մէջ. իսկ Ուկրանացիներու համար տակիա անիմաստ է քանի որ ան իրեն հարկ եղածը ունի:

Մինչ այդ վէճը կը չարունակուի, ուկրանական կողմը Մոսկուայի դեսպանատան կառատունին օրինակով փոստը ուղեցած է թէ Ռուսաստան անպայման դիւանագիտական ձեւեր չի փնտռեր դրացիներուն հետ նման վէճեր հարթելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷԼ. – Տիկին Փարիզ Ամատունեան իր վաղամեռ զաւկին՝ կարօ Ամատունեանի մահուան 18–րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրէ 200 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Իսի – Լէ – Մուլինոյի
Թարգմանչաց վարժարանը
կը ներկայացնէ
Յովհաննէս Թումանեանի
«ԱԳԱՀԻՆ ՎԵՐՋԸ»
հէքեաթը
բեմականացուած
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ
եւ
ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՏԻԿՆԻԿԱՁԻՆ ԹԱՏՐՈՆԻ
կողմէ

կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին
Դպրոցին սրահին մէջ
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

Մանրամասնութիւն:

ԼՐԱՓԱՐ ԱՊՐԱՆՔԻ

Ֆրանսուազ Միւլէրի (Ահարոնեան) գործերը կը ներկայացուին Հոկտեմբեր 31-էն Նոյեմբեր 17
GALERIE LORELEI
Place du Grand Sablon 3, Bruxelles
Արուեստագիտուհին ծնած է 1949-ին Սթրազպուրգ եւ 1967-էն ցայսօր ունած է անձնական ցուցահանդէսներ եւ մասնակցած հաւաքական ցուցահանդէսներու:

RECHERCHONS

Pour école hébdomadaire ou bi-hébdomadaire, nous recherchons à louer un local approprié, 4 pièces, de préférence avec jardin, Paris ou proche banlieue.
Tél. : 43 . 98 - 15 . 59.

ASSOCIATION MEKNIK

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2
Տօն է Ամենայն Սրբոց Հնոց եւ Նորոց,
Յայտից եւ Անյայտից
Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
ԿԸ ՊԱՏԱՐԱԳԷ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մանուճիւղի ժողովը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 2, ժամը 15–ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 rիւ Պէօ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

«THEYASSEGHAN»

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*A s t r i g*»
d'Arnouville / Gonesse / Sarceilles / Villiers-le-Bel
vous informe qu'elle organise un
«*T H E Y A S S E G H A N*»
le Dimanche 17 Novembre à partir de 15h
dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse, à Arnouville.
Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections *Paris et Région Parisienne* de la Croix Bleue.

Ս. Դ. Հ. Կ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոցեալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւնը, կ'իմացնէ փարիզահայ գաղութին թէ այսուհետեւ իր վարչական հասցէն է՝

HENTCHAKIAN
97, rue La Fayette
75010 PARIS
Tél. et Fax : 01 46 45 20 48.

ՓՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԱՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթաղոկ

ԱՅԺ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, Ուրբաթ, ՆՈԵՄԲԵՐ 1–ին ոչեկոչումի խմբական այց մը կատարեց Պանեէօ Փարիզիէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին:

Սիրով կը հրաւիրուին ազգայիններու ընտանեկան պարագաները, զրոյնը, յարգոյ հասարակութիւնը:

Շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ:

Հաւաքուիլ ժամը 15–ին Սիմըթիէռ մը Պանեէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մարքս Տորմոյա:

Փորթ ա'Օռլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը:

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
section «*Agnouni*» d'Asnières organise
pour son 60ème anniversaire
UN GALA ARTISTIQUE
au GRAND THEATRE D'ASNIERES
le 22 Novembre à 20 heures 30
avec l'ensemble folklorique
N A V A S A R T
et *SONIA N I G O G H O S S I A N*
(*Mezzo-Soprano*)

Les billets sont en vente au :
—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

ՆԿԱՏԻ ԱՒՆԵՆԱԼ

Իսի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը եւ Վինութեան 21-րդ տարեդարձը՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈԵՄԲԵՐ 10-ԻՆ

***

Կապոյտ Ծաչէ Իսի մանուճիւղի Թատերական երեկոյթը՝

«La Belle-Mère d'Erevan»

Նոյեմբեր 19–ին:
Մանրամասնութիւնը յետագային:

***

Իսի–ի նորաբաց
ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇԸ
կիրակի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 12·30–ին

CARTE DES MONUMENTS HISTORIQUES DU KELBADJAR
éditée par H. SIMONYAN

Après le succès des forces armées arméniennes en 1993, le comité d'édition des «Monuments Arméniens (Erevan) organisa plusieurs expéditions dans les régions du Kelbadjar, d'Aghdam et de Fisouli afin d'y répertorier les sites historiques. Ces expéditions ont eu lieu dans des conditions difficiles et sans aucun apport financier extérieur.

Quelque mille monuments ont été prospectés et cartographiés: complexes monastiques, églises, chapelles, khatchkars, forteresses, ponts... Un aperçu des travaux effectués dans le Kelbadjar est aujourd'hui disponible sur un poster en couleur (61×85 cm), comprenant une carte et des illustrations de certains monuments. Afin de poursuivre le programme projeté —que nous considérons comme une contribution importante à l'histoire de l'Arménie— vous pouvez acquérir le poster du Kelbadjar auprès de Mme N. Pons (directrice de chantier de la Mission archéologique belgo-arménienne en Arménie), 8 rue du Cdt. R. Mouchotte, 75014 Paris, en joignant un chèque de FF 75.- et en mentionnant si vous souhaitez la version arménienne ou anglaise. Le produit des ventes servira exclusivement au financement des nouvelles recherches.

Dr. HACOB SIMONYAN
Editeur en chef
des «Monuments Arméniens»,
Erevan

A. A. A. S.
Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԿՈՓԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՍԱԿԱԳԻՆԸ

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ձ. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, Մինչ ՁԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31
JEUDI
31 OCTOBRE
1996

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.974
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 18.974

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՒԻԼ ՀԵՐՆԻԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼ

Էֆսիբէս չաբաթաթերթն է որ Հոկտ. 30-ին կը հաղորդէր այս պայացունց լուրը: Արդարեւ, մանրամասնօրէն կը պարզէ այն պարագաները որոնք մղած են ընկերվարական պարագլուխը տասը տարի 1950-էն 1960 աշխատելու ՔԱ-կէ-Պէ-ի, ապա նաեւ պուլկարական եւ ռումանական դաշնի սպասարկութեանց համար: 1992-ի աշնան է որ Տէ-Էմ-Թէ-ի (Հողամասի Հսկողութեան Տնօրէնութիւն, ֆրանսական հակալրտեսական բաժանմունք) տնօրէնը ժամադրութիւն մը կը խնդրէ նախագահ Միթերանէ ու անոր կը ներկայացնէ թղթածրարը ուր կան բոլոր փաստերը Հերնիւի գաւաճանութեան, այսինքն անոր որ 1981-էն 85 եղած էր Պաշտպանութեան իր նախարարը ու նաեւ մտերիմ բարեկամը: Միթերան ցնցուած է ու կ'ընդունէ, պէտք չէ հրապարակուի այդ հարցը, այլ մաս կազմէ՝ պետական դաղտնիքներու:

Հերնիւ ծնած էր 1923-ին եւ Վիլէօրպանի քաղաքապետ էր 1977-էն մինչեւ իր մահը, որ պատահեցաւ 1990, Յունուար 17-ին, Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը, երբ ելոյթ կ'ունենար Հայաստանի ի նպաստ միթինկի մը ընթացքին: Ծանօթ առեն է որ կուրծքի սուր ցաւ մը կ'ունենար եւ ներկայ բժիշկներու (տոքթ. Քիւինկեան եւ Սարգիսեան) բոլոր ջանքերը ի դերեւ կ'ելլէին, նախարարը քիչ առաջ, կէս գիշերին, իր հոգին կ'աւանդէր Լիոնի հիւանդանոցը:

Էֆսիբէս երկար քննութիւն մը կատարած է երեւան հանելու համար փաստերը: 1950-ական թուականներուն Հերնիւ հիմնած է «ծաքոպէններու ակումբ» եւ ազատ-որմնադիրներու չրջանակներու մտերիմ է: Կը սիրէ լաւ ուտել-խմել եւ գեղեցիկ կիները, համբաւ մը որ միշտ չիշուած է իր կեանքին ամբողջ երկայնքին: Մոսկուայի դաղտնի սպասարկութիւնները լաւ դիրքերու վրայ դնուող գործակալներ կը փնտռեն: Հերնիւի հետ կապ կը հաստատէ Ռայկօ Նիկոլով, պաշտօնապէս Պուլկարիոյ դեսպանատան 3-րդ քարտուղար, բայց, իրականին մէջ խորհրդային գաղտնի գործակալ, Վինոգրադով անուան տակ: Նախ, պարզ բաներ կ'ուղէ Հերնիւէն Ֆրանսայի քաղաքական կացութեան մասին, ինչ որ Հերնիւ կ'ընէ կանոնաւոր կերպով ու թակարդը կը լարուի: Հերնիւ իր աշխատանքներուն համար 1954-էն 1956 ամսական 25 հազար (հին) Ֆրանք կը ստանայ, ապա՝ 40-էն 50 հազար: Հարցը երթալով ծաւալ կը ստանայ, Հերնիւի ստացած գումարներն ալ: Իր ծածկանունն է, ՔԱ-կէ-Պէ-ի համար՝ Ամարէ: 1958-ին, 3 միլիոն Ֆր. կը ստանայ իր ընտրապայքարին համար, բայց, օգուտ չունի: 1961-ին ՕԱՓի- (Գաղտնի Բանակ Կազմակերպութիւն) մէկ ոճրափորձը իր բնակարանին դիմ կը ստիպէ որ լռէ խորհրդայիններուն հետ, բայց, քանի մը ամիս ետք, Ռումանացիները կապը կը վերահաստատեն: Այդ թուականին յայտնի չէ թէ Հերնիւ չարունակա՞ծ է աշխատիլ Մոսկուայի համար: Այդ կէտը կրնայ յստականալ միայն երբ ՔԱ-կէ-Պէ-ի գաղտնի մնացած արխիւները բացուին:

Հերնիւի զաւակներէն մին թոլորովին չինծու կ'որակէ այս պատմութիւնը եւ կոչ կ'ընէ Հանրապետութեան նախագահին որպէսզի լուսաբանէ հարցը: Կը հաստատուի սակայն որ Պաշտպանութեան նախարար եղած չրջանին իր ընթացքը անառարկելի եղած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան անդամ երկիրներու վեհաժողովին առթիւ, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան կարդ մը հանդիպումներ ունեցած է, ինչպէս նախատեսուած էր:

Ադրբեջանի նախագահին՝ Ալիեւի հետ տեսակցութենէն եաք, երկու նախագահները պատասխանած են լրագրողներու հարցումներուն:

Լ. Տէր-Պետրոսեան նկատել տուած է որ հանդիպումը կարեւոր էր, նաեւ այն պատճառով որ հանդիպումին մասնակցած են Արտաքին նախարարները եւ անոնց խորհրդականները որոնք մօտէն կը զբաղին Ղարաբաղի հարցով: Նախագահը նշած է որ մինչեւ Լիզպոն գումարուելիք Օ-էս-Սի-Ը-ի վեհաժողովը, պէտք է այս հարցը յառաջդիմութիւն արձանագրէ, քանի դաղտնիք չէ որ Մինսկի խումբի գործընթացը տեղքայլ կ'ընէ:

Լ. Տէր-Պետրոսեան չեչուած է նաեւ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ ընթացող երկխօսութեան կարեւորութիւնը, աւելցընելով որ Հայաստանի համար, այսօրուան հիմնական առաջնահերթութիւնները են հրադադարի ամրապնդումը, բանակցութեանց գործընթացին աշխուժացումը եւ փոխ զիջումներու հետեւողական որոնումը: Գալով Ալիեւի, նոյնպէս, կարեւոր նկատած է երկու նախագահներու անձնական չփումները եւ անոնց չնորհիւ իրականացած հրադադարը որ երկու տարի է կը տեւէ ինչ որ կը նշանակէ թէ երկու կողմերն ալ պատերազմ չեն ուզեր:

Նոյն օրը, Հոկտեմբեր 25-ին Լ. Տէր-Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ նախագահին՝ Ս. Տէմիրէլի հետ: Քննած են հայ-թրքական երկկողմանի յարաբերութիւնները, Լ. Ղարաբաղի հարցի կարգաւորումը եւ Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան հարցեր: Լ. Տէր-Պետրոսեան տեսնուած է նաեւ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Ռադիոնովի հետ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 29/30)

1997-Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ

Հայաստանի կառավարութիւնը Հոկտեմբեր 26-ին քննարկած եւ վաւերացուցած է 1997-ի պետական պիւտճէի նախագիծը, որ ներկայիս կը յանձնուի Ազգային ժողովի քննարկման: Ըստ նախագիծին, պիւտճէին եկամուտները կը կազմեն 131.3 միլիառ Դրամ, ծախքերը՝ 166.6 միլիառ Դրամ, բացը՝ չուրջ 35.3 միլիառ Դրամ: Նախագիծը մեծապէս յատկացումները կը նախատեսէ ընկերա — տնտեսական եւ կրթական ոլորտներուն, որոնք յաջորդաբար կը կազմեն 52.2 միլիառ Դրամ (19% աւելի բաղդատմամբ 1996-ի պիւտճէին) եւ 36%:

***

ԵՐԿՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նախագահ Լ. Տէր — Պետրոսեան Հոկտեմբեր 24-ին ընդունած է Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսները: Ժողակցութեան ընթացքին արծարծուած են «Հայաստան» Հիմնադրամի աշխատանքները, Հայաստան — Սփիւռք յարաբերութիւններուն եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ միանականութեան առընչուող հարցեր:

***

ԵՐԵՒԱՆ — ՏՐԱՊԻԶՈՆ ՀԱՆՐԱԿԱՌԻ ՇԱՒԹԱԿԱՆ ԳԻԾ

Հոկտեմբեր 28-էն սկսած է գործել Երեւան — Տրապիզոն հանրակառքի նոր գիծը: Հանրակառքը կը մեկնի Երեւանի կեդրոնական կառավայրէն ամէն երկուչաբթի, իսկ Ուրբաթ օրերը՝ Տրապիզոնէն: Այս մէկը Երեւանը Թեհրանի, Պոլսոյ, Բաթումի, Ախալքալաքի, Ախալցխայի, Թիֆլիսի կապող միջպետական պիծերէն եօթներորդն է:

«ՊԷՅՔՕԶԻ ՀՐԱՇՔԸ»

Այս խորագիրով տեղ կուտայ «Ակօս» չաբաթաթերթը (Հոկտեմբեր 18) Վոսփորի արեւելեան ափի այսօր հայաթափ արուարձանին Ս. Նիկողայոս Եկեղեցիին թաղականութեան ընտրութեան: Պէյքօզ ուր դարասկիզբին 400 հայ ընտանիք կ'ապրէր, այսօր միայն երկու տուն հայ մնացած է: Այսուհանդերձ, եկեղեցին անտէր չէ ու ըստ օրէնքի, Հոկտեմբեր 13-ին կատարուած է ընտրութիւնը: Հինգ հոգինոց Թաղական Խորհուրդը ընտրելու համար քուէարկած է եօթը պէյքօզցի: Վերընտրուած են 80-ամեայ Ազատնի Մաղաքեան, երկու զաւակները ու տեղացի երկու Հայեր: Տարեկան մատաղօրհնութեան, արեւագալներու եւ տօնական օրերու հասոյթներով եկեղեցին բոլոր անկիւնները նորոգուած են. ներկայիս ծրագրուած է նորոգել զանգակատունը:

Եկեղեցին, ինչպէս կը տեղեկացնէ Լուիզ Պաքար, Աբրահամ փաշայի պուրակին պատերուն ստորոտը կառուցուած է 1776-ին. այդ թաղը մինչեւ այսօր հին տեղացիներու կողմէ կը կոչուի «Հայկական թաղ»: Հոն գարուն սկիզբը դրօճած է Հայկական վարժարան մը, գրնուած է դերեզմանատուն: Դպրոցի չէնքը ներկայիս վարձու տրուած է, կամելով եկեղեցիին եկամուտի միակ աղբիւրը, իսկ դերեզմանատան գտնուած վայրը կայ միջնակարդ վարժարան մը:

1975-ին, Պոլսոյ Վաքըֆներու տնօրէնութիւնը փորձած է տիրանալ եկեղեցիին, դպրոցին եւ դերեզմանատան, այն պատճառաբանութեամբ որ անոնք այլեւս իրենց նպատակին չեն ծառայեր: Դատական գարդ ու երկարաեւ գործողութիւններով կարելի եղած է վճռաբեկին դիմել ու եա առնել տալ վաքըֆներու որոշումը:

ԻՐ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ԼՔՈՒԱԾ ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ Ս. ԿԻՐԱԿՈՍԸ

«Տէմոքրասի» թերթին Հոկտեմբեր 13-ի թիւին մէջ պատկերազարդ էջ մը կայ Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս Եկեղեցիին մասին: Կիսափուլ վիճակ մը կը ներկայացնէ ան. կքած է տանիքը ու չէնքը բոլորովին անխնամ վիճակի մէջ է: Եկեղեցին, որուն մասին հայկական աղբիւրներէ պատմական տուեալներ ալ կը հաղորդէ թերթը, կառուցուած է 1515 կամ 1518-ին: 1722-ին հիմնական նորոգութիւն տեսած է. յետոյ 1881-ին հրոյ ճարակ եղած, բայց 1883-ին վերանորոգուած է կրկին:

Ս. աշխարհամարտի ընթացքին եկեղեցին որպէս բանակատեղի ծառայած է դերմանացի պինուորականներու, իսկ յետոյ, մինչեւ 1960 գործածուած է որպէս մթերանոց, եւայլն: 1965-ին Տիգրանակերտի հայ համայնքը վերատիրացած է անոր ու մասնակի կերպով նորոգած: Վերջին տասնամեակներուն այդ չրջանէն դէպի Պոլիս ու արտասահման գաղթողներու մեծ թիւին պատճառով եկեղեցին անտէր անտիրական մնացած է. այսօր Սասունէն եւ Լիճքէն հոն գաղթած ընտանիքներու որպէս ապաստանարան կը ծառայէ:

Թերթը կը յիչէ նաեւ տիգրանակերտցի դրող Մկրտիչ Մարկոսեանի ջանքերը՝ եկեղեցին վերանորոգելու անհրաժեշտ դումարներ ճարելու. այդ ջանքերը ապարդիւն մնացած են, հակառակ նաեւ պետութեան եղած դիմումին: Թուրքիոյ ճարտարապետներու սենեակին Տիգրանակերտի բաժնի մէկ պատասխանատուն կ'ըսէ թէ իրենք նորոգութեան աշխատանքներուն հարկաւոր գումարներուն մասին տեղեկագիր մը պատրաստած են որուն համաձայն չուրջ 250 հազար տոլար պէտք է ճարուի: Տեղեկագիրը յանձնած են Մ. Մարկոսեանի որ սակայն չէ յաջողած գտնել այդքան դրամ հանգանակել: Իսկ պետութիւնը միջոցները չունի իրենք ստանձնելու նման մեծածախք ձեռնարկ մը: 1996-ի պիւտճէով Տիգրանակերտի Մշակութային տնօրէնութեան չուրջ 10 միլիառ լիրա յատկացուած է, ինչ որ նորոգութեան հարկաւոր դումարին կէսն անգամ չէ. ու արդէն այդ 10 միլիառով ալ ծրագրուած է նորոգել գաղթականի պարիսպները:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«ԳԵՂԱՐԴ» ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔ — Ե. ՀԱՏՈՐ

(ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱԼԷՊԻ «Վ. ՃԷՊԷՃԵԱՆ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ – 1996)

Տարեգիրքերու հրատարակութիւնը, էր երբեմն, պահանջք մը կը նկատուէր Սփիւռքի մէջ եւ օգտաշատ աշխատանք մը միանգամայն: Սուրիա – Լիբանանէն մինչեւ Թեհրան, Պոլիս, Եւրոպա եւ Ամերիկա, հայ տիպ ու տառին սիրահար բանիերուն խմբագիրները հաճելին ու օգտակարը իրար խառնած՝ ընթերցումի մնայուն մատեաններ կը հրամցնէին հանրութեան, սովորաբար տարեվերջի տօնական օրերուն: Ատոնց մէջ գերակշռող տեղ կը բռնէին մասնաւորաբար պատմագրական նիւթերը, ու յատկապէս՝ գաղութներու անցեալ թէ ներկայ կեանքին, համայնքապատկան հաստատութեանց, կառոյցներու, համբաւաւոր դէմքերու մասին տեղեկութիւններ, վիճակագրական տուեալներ, վկայութիւններ, հետաքրքրական յուշեր եւայլն: Ու ժամանակի ընթացքին, կողք – կողքի խմբուած տարեգիրքերու այդ շարքերը կը վերածուէին իւրայատուկ յուշամատեաններու, երբեմն՝ հանրագիտարանային պատկառելի բովանդակութեամբ:

Այսպէս էր եղած պարագան, զորօրինակ, տարեգիրքերու անկրկնելի վարպետ Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»ներուն (1907 – 1929), կարօ Գէորգեանի նոյնքան արժէքաւոր «Ամէնուն Տարեգիրքը»ներուն (Պէյրութ, 1954 – 1966), կամ Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի երբեմնի ընդարձակ ու փառաւոր տարեցոյցներուն (1900 – 1910, հուսկ՝ 1924 – 1949), յիշած ըլլալու համար ամէնէն հանրայայտները:

Տարիներու սահանքին հետ, Սփիւռքի պարզած մշակութային ձեռնթափութիւնը ժխտական ազդեցութիւն ունեցաւ նաեւ տարեգիրքերուն վրայ: Մէկը միւսին ետեւէն խամրեցան անոնք: Այսօր, հայաղիտական մէկ քանի տարեգիրքերէ անդին («Հայկազեան», «Հասկ»), հայ գաղթաշխարհը չունի հանրամատչելի ու ժողովրդային տարեգիրք մը:

Հալէպ, ուր պարբերական հայ մամուլի ամէնէն քան հարիւր անուններ պարբերա հոդ դուռ են անցեալին, 20–ական կամ 40–ական թուականներուն իւնք եւս ծննդավայրն է եղած քանի մը կարճատեւ տարեգիրքերու, մերթ անհատական, մերթ միութենական նախաձեռնութեամբ: Ատոնց մէջ, Բերիոյ Թեմի նախկին Առաջնորդ Արտաւազդ Վրդ. Սիւրմէեանի (յետագային՝ Արքեպիսկոպոս) «Տաքեւ» տարեգիրքերու շարքը (1925 – 1930) կը մնայ լաւագոյն օրինակը իր կալուածին մէջ: 70 տարուան անջրպետը արդելք մը չէ որ զայն այսօր եւս թղթատենք հաճոյքով, այլեւ՝ հետաքրքրութեամբ: Նոյնն է եղած մեր համարումը նաեւ «Գեղարդ»ի նկատմամբ, որ լոյս կը տեսնէ 1975–էն ի վեր, անկանոն պարբերականութեամբ, որպէս հրատարակութիւն Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Մատենադպրական Ցանճնախումբին եւ «Վ. ՃԷՊԷՃԵԱՆ» գրադարանին:

«Գեղարդ»ի առաջին թիւին լոյս ընծայումը, քանդեմական մը առաջ, ընդունուած էր մեծ խանդավառութեամբ, երբ Սուրիահայ գաղութը ամբողջովին զրկուած էր սեփական մամուլ ունենալու սփոփանքէն: Տարեգիրքին ձեռնհաս խմբագիրը՝ Հայկ Պարիկեան կրցած էր ի մի բերել այնտեղ Սուրիայէն թէ արտասահմանէն քանի մը տասնեակ դրողներ, արձակ, քերթողական թէ պատմա – բանասիրական լուրջ յօդուածներով: Ցաջորդ թիւերը լոյս տեսան կարգաւ 1978–ին, 1985–ին, 1991–ին ու վերջապէս՝ 1996–ին: Այլ խօսքով, «Գեղարդ» դադրեցաւ տարեգիրք ըլլալէ ու վերածուեցաւ պարբերագիրքի, թերեւս այն պարզ պատճառով, որ խմբագիր ու հրատարակիչ չէին կրցած տոկալ ձեռնարկին պահանջած յողնութիւններուն ու մեծդի ծախքերուն: Հիմնականը այն է սակայն, որ տարեգիրքին բոլոր հատորները ալ զարճան մնայուն գործեր, մասնաւորաբար Սուրիահայ գաղութի պատմութեան ուսումնասիրութեան տեսակէտէն: Արդարեւ, հոն խմբուեցան գաղութին անցեալ թէ այժմու կեանքին առընչուող բազմաթիւ նիւթեր, որոնք անկասկած կարեւոր ատաղձ մը պիտի դառնան աշխարհագրական այս գօտիին պատմութիւնը չարաշրջող ապագայ բանասէրին:

Հիմա մեր սեղանին է հասած «Գեղարդ»ի վերջին (5–րդ) թիւը, ուր որպէս խմբագիրը յայտնուած է բժիշկ Ռոպէր ՃԷպէճեան (այժմ՝ 87–ամեայ), մէկը՝ որուն նիւթա – բարոյական օժանդակութիւնը լծակն է եղած այս տարեգիրքին, իր ծննդոցէն ի վեր:

650 էջնոց հատորիկը այս հատորին բովանդակութիւնը առանցք ունի միակ կիզակէտ մը. – Սուրիահայ մայր գաղութին պատմութեան ուսումնասիրութիւնը: Եւ իրաւամբ, տարեգիրքի խմբագրութիւնն հաւատացած է, որ ա՛յս գաղութին պատմութեան գրաւումը մեծապէս պիտի նպաստէ Սփիւռքի պատմութեան գրառումին, քանի «Հալէպէն է որ ճամբաները կը բաժնուին դէպի այլ գաղութներ»:

Հատորը, առանձին բաժիններով, կը ջանայ ցոլացնել պատմական այս գաղութին հարուստ անցեալը եւ ճշդորոշել դերը հայ համայնքին՝ սուրիական հայրենիքի ծաղկման, բարգաւաճման եւ տնտեսական վերելքին մէջ: Պատուաբեր իրագործումներու երկա՛ր շղթայ մըն է ներկայացուածը այստեղ, յատկապէս նկատի առած այն պարագան՝ որ Հայը կոտորակուած ու տարտիղ եկաւ այստեղ ու կարճ ժամանակի ընթացքին ո՛չ միայն ոտքի կանգնեցաւ ու չենցուց իր ազգային հոլովապաշտը, այլեւ զարմանալի ճեռներէցութեամբ նշանակալից նպաստ բերաւ Սուրիոյ վերելքին, մէկէ աւելի մարզերու մէջ: Ահա ա՛յս կէտն է, զոր ցոյց կուտայ «Գեղարդ» եւ որ ուսանելի կրնայ ըլլալ իւրաքանչիւր Հայու համար:

Տարեգիրքի ներկայ թիւին իրենց աշխատակցութիւնը բերած են տասնեակ մը սուրիահայ դրիչներ: Տիրական ու բազմաճակ ներկայութիւն մըն է սակայն բժիշկ Ռոպէր ՃԷպէճեան, որ տասրապատած է շուրջ 50 (յիսուն) կարճ ու երկար յօդուածներ, յուշերու պատառիկներ, վկայութիւններ: Ատոնց մէջ, պարագայական ու մասնակիին կողքին, կան անշուշտ հետաքրքրական էջեր ալ, յատկապէս ինչ կը վերաբերի 40–ական թուականներու որոշ անցքերուն, Հալէպի եւ շրջաններու մէջ ծաւալած ազգային կեանքին, հայրենադարձ յարժումներու եւայլն, որոնց գործօն մասնակից մը եղած է ինք, եւ առ այդ՝ պահած յուշերու հարուստ տոպրակ մը...: Այս առընչութեամբ, յիշատակութեան արժանի են յատկապէս իր «հալէպահայ գաղութը 20–ական թուականներուն» (էջ 32 – 53), «Կիւրինցիներու Քեմփը» (էջ 124 – 131), «Հասարակական գործսնէութիւններս համաշխարհային Բ. պատերազմի տարիներուն» (էջ 313 – 320), «Հայ գաղութին ներդրումը Սուրիոյ առողջապահական մարզէն ներս» (էջ 420 – 446) խորագրեալ յօդուածները, որոնք նորութիւններ կը յայտնաբերեն մասնաւորաբար երիտասարդ ընթերցողին համար:

Օգտաշատ եւ մեծապէս գնահատելի աշխատասիրութիւն մըն է վարդ Քէչիշեանի «Ուրուագիծ – մատենագիտութիւն Սուրիոյ հայ գաղութի պատմութեան» խորագրեալ հատորիկը, ուր 18 էջերու երկայնքին ու առանձին ենթաբաժիններով ցանկագրուած են այն գիրքերն ու մամուլի յօդուածները՝ որոնց մէջ կը խօսուի սուրիահայ գաղութին մասին, անոր կազմաւորման շրջանէն մինչեւ մեր օրերը: Ակնհատնք, որ կրնայ ուղեցոյց ծառայել բանասէրին՝ պլպտումի դիւրութիւններ ընծայելով անոր: Ներկայացուած մատենագիտական նախաւորձը ամբողջական չըլլալով հանդերձ, վկայութիւնն է այն հարուստ «գրականութեան», որ արդէն գոյութիւն ունի Սուրիոյ Մայր գաղութին մասին:

Վիճակագրական կարեւոր նախաձեռնութիւն մըն է բժշկուհի Հռիփսիմէ Պօյաճեանի համառօտ տեսութիւնը՝ «Սուրիայէն Նիւ Եաւրքի համալսարան ընդունուած հայ սաներու մասին»: Հոն կ'ուսումնասիրուած է որ Հայաստանի պետական համալսարան ընդունուած սուրիահայ առաջին ուսանողները (5 հոգի) երկիր մեկնած են 1958–ին: Ամփոփ կենսագրականներով յիշատակուած են բոլոր այն շրջանաւարտները որոնք ներդրում ունեցած են գաղութին կեանքին՝ բառերական, նկարչական, ճարտարապետական, երաժշտական, հայագիտական կամ հանրային – ծառայողական ասպարէզներէ ներս: Միւս կողմէ, հետաքրքրական է իմանալ, որ մինչեւնոյն ժամանակաշրջանին Հալէպի պետական համալսարանն ալ շրջանաւարտ եղած են զանազան մասնագիտութիւններու տէր շուրջ 970 հայ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ, ինչ որ համալսարանաւարտներու պատկառելի թիւի մը գոյութիւնը կ'ապացուցանէ գաղութին մէջ ու յարակարծօրէն խոտոր կը համեմատի վերջին տարիներուն «Ներգաչին Հալէպ»ի ապրած տխուր նահանջին՝ յատկապէս մշակութային ճակատի վրայ...:

Ինամքով պատրաստուած բաժին մըն է Հալէպի հայկական երկրորդական կրթօճախներուն նուիրուած գլուխը, ուր առանձնաբար ներկայացուած են համառօտ պատմութիւնը Բարէն Եփէճ Ազգային Ճեմարանին (Ցակոբ Զոլաքեան), Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Լաղար Նաճարեան – Գ. Կիւլպէնկեան վարժարանին (Լեւոն Պերպուտեան), Կիլիկեան Ճեմարանին եւ հայ ուսուցարանականներու համբաւաւոր «Ազգապետ Գույումճեան»ին, որուն հայկական դիմագիծը դժբախտաբար խաթարուած եւ ի ոչինչ դարձած է 1978–էն ետք, հայ պատ կորսուած է 1978–էն ետք, հայ պատ չակերտներու թիւին անհամեմատ նօսրացումով եւ վարչա – համակարգային ենթահարցերու պատճառով:

«Գեղարդ» ամփոփ բայց համապարփակ ակնարկներ ունի նաեւ «Հարեւան դաշտեներ»՝ Ցորդանանի եւ Իրաքի մասին: Ա՛ն խտասիրութիւնը, զոր զրի առած է Լեւոն Պերպուտեան, թարմագոյն տեղեկութիւններ կը հաղորդէ զոյգ վերկիրներու հայկական դաղութներու այժմու կացութեան մասին, ականատեսի հետաքրքրութեան մասին: Նպատակայարմար էր, կան տուեալներով: Նպատակայարմար էր, կը խորհինք, այս բաժնին մէջ ընդգրկել նաեւ Լիբանանը, յատկապէս սեւեռելով տեղւոյն հայ համայնքին յետ – պատերազմեան իրավիճակը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՀՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ի՛ՆՉ ՊԷՏՔ Է ԼԵՀԱՍՏԱՆԻՆ ՕԹԱՆ-Ի ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՕԹԱՆ–ի ընդլայնումի հարցը կռուանքաձորի մը ընկլթը կը կրէ Արեւմուտքին եւ Ռուսաստանի միջեւ: Ընդլայնումը կը վերաբերի նախապէս խորհրդային ոլորտին պատկանող երկիրներու ընդգրկումին, իսկ նման հեռանկար մը փափաքելի չէ Մոսկուայի: Եւ թէեւ պարբերաբար այս վերջինը կ'արտայայտէ իր անհամաձայնութիւնը, ատիկա ընդհանրապէս կը նկատուի մարտավարական եղոյթ:

Ռուսերը իրատես են ու չատ լաւ գիտեն թէ անխուսափելի է դաշինքին ընդլայնումը եւ թէ ժամանակի հարց է ատիկա: Պարզապէս կը ջանան անհամաձայնութեան դիրքէն յայտնուիլ, հաւանական սակարկութիւններու մէջ խաղաթուղթ ունենալու համար: Դեկտեմբերին միայն պաշտօնապէս պիտի հրապարակուի ցանկը այն երկիրներուն որոնք հրաւիրուած են բանակցելու: Ցետոյ վեհաժողովով մը պիտի սկսին բանակցութիւնները: Շուկներու համաձայն առաջին նպատի առնուածները պիտի ըլլան Լեհաստանը եւ Չեխիան, հաւանօրէն նաեւ Հունգարիան: Այսօրուան համար չատ հաւանական չի նկատուիր ուրիշ երկրի մը անդամակցութիւնը: Զորրորդ թեկնածու մը կրնայ ըլլալ չատ չատ Սլովենիան:

Հարցախոյզի մը համաձայն Լեհերու 83%–ը կողմնակից է ՕԹԱՆ–ի անդամակցութեան: Ինչպէս ամէն երկիր, Լեհաստան ալ յատուկ օրինակարգիճակ մը պիտի ունենայ հոն, համաձայն իր տնտեսական եւ զինուորական մակարդակին:

ՕԹԱՆ–ի անդամները վախը ունին որ նորերու ընդգրկումով տեղական բնոյթի կնճիռներ, ինչպէս՝ Ցունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ Կիպրոսը, ներքին հարց կը դառնան կազմակերպութեան համար: Այս տեսակէտէն ալ ամէնէն յարմար պայմաններու մէջ կը գտնուին Լեհաստանը, Չեխիան եւ Հունգարիան: Անդամ մը անդամ դառնալէ ետք Լեհաստան կամուրջի դեր պիտի կատարէ ՕԹԱՆ–ի եւ Ուկրանիոյ ու Պալթեան երկիրներուն միջեւ:

Պրիւսէլի մէջ տիրող մտայնութիւնը այն է որ Եւրոպայի ապահովութեան նոր դրութիւնը երեք ուղղութեամբ պէտք է կառուցուի. դաշինքին ընդլայնումը, խաղաղութեան համար գործընկերութեան հզօրացումը եւ Ռուսաստանի հետ նոր կապերու ստեղծումը: Այս վերջինին համար Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարարը առաջարկած է Մոսկուայի հետ տեւական խորհրդակցութեան համաձայնութիւն մը ստորագրել ինչ որ ընդլայնումէն առաջ իսկ «16 առաւել 1» տարազին կը յանգեցնէ ՕԹԱՆ–ը: Անդամ երկիրները, յաւելեալ Ռուսաստանը:

Այս դաշափարը Լեհաստանի կողմէ չատ խանդավառութիւն չէ գտած. Վարշավա կը վախնայ որ խորհրդականի դերը նոր թեկնածուներուն հետ բանակցութիւնները կը խոչընդոտէ, կամ անոնց

ԴԱՂՔԻԹԷ ԳԱՂՔՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, Հոկտեմբեր 18–ին, բացումը կատարուած է տարուան դեղարուեստական ընկերային գործունէութեան: կեդրոնատեղին վերջերս ենթարկուած էր հիմնական նորոգութիւններու եւ բարիփոխումներու: Վարչութեան առենապետը՝ Լեւոն Պօյաճըօղլու բացատրութիւնը տուած է տարուան գործունէութեան մասին, չեշտելով թէ Նոյեմբեր 15–էն Դեկտեմբեր 20, տեղի կ'ունենայ դեղարուեստական եւ մշակութային վաճառոն մը: Փառատօնի օրերուն, մասնաւոր հանդիսութիւններով պիտի նշուին Միութեան երկու վաղեմի անդամներու՝ դրագէտ Ռ. Հատտէճեանի եւ բանաստեղծ Զ. Խրախուճեանի ծննդեան հարիւրամեակները: Թափ պիտի տրուի «Նոր Սան»ի հրատարակութեան:

դէմ ճնշումի միջոց կ'ըլլայ: Այս պատճառով նաեւ, յատկապէս կ'ակնկալէ որ ՕԹԱՆ երաչխաւորէ Ուխտին 5–րդ յօդուածին կիրարկութիւնը ուր կ'ըսուի թէ անդամ երկրի մը դործուած յարձակում մը բոլոր երկիրներուն ուղղուած պիտի նկատուի: Սակայն Ռուսաստան ու նաեւ որոշ անդամ երկիրներու քաղաքագէտներ կը պնդեն որ աշխարհաքաղաքական ներկայ կացութեան մէջ բաւական է որ նոր անդամները վստահ ըլլան փոխադարձ օժանդակութեան, զինուորական դործակցութեան եւ խորհրդակցութեան պարագաներէն ու չպնդեն 5–րդ յօդուածին կիրարկութեան վրայ: Նոյն անդամները կ'ուզեն բացառել նաեւ նորեկներու տրամադրին վրայ օտար զօրախումբեր ու պահեստեր պահելու կարելիութիւնը: Սակայն Լեհաստան եւ այլ թեկնածուներ կ'ըսեն թէ նախնական եթէ այսօր այդ կարդի պահանջ ղդալի չէ, այդ կարելիութիւնը պէտք չէ բացառուի:

ՕԹԱՆ–ի բարձրաստիճան դեկավար մը Լեհերուն թելադրած է պաղարիւն ըլլալ, անհարկի դրդռութիւն չպատճառել Ռուսաստանի, քանի որ Լեհաստանի անդամակցութիւնը արդէն գրեթէ որոշուած է եւ ատիկա ոչ թէ զինուորական, այլ քաղաքական որոշում մըն է: Ան խորհուրդ տուած է որ լեհ զինուորական շրջանակները սկսին անդլերէն սորվիլ:

Հետեւելով այդ խորհուրդին, Լեհաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը լեզուական դասընթացք հաստատած է 45 տարեկանէն վար սպաներու համար: Այս ահմանափակումը մեծ դայրոյթ պատճառած է դնդապետներու եւ զօրավարներու շրջանակին, քանի որ անոնց առջեւ կը փակուէր ՕԹԱՆ–ի մէջ պաշտօնավարելու հեռանկարը: Ասոնք տուեալներու համաձայն, երիտասարդ սպաներու անդլերէնի մակարդակը դոհացուցիչ չէ. օդուժի հոլանտացի զօրավար մը ակնարկելով լեզուական հարցին, ըսած է. «ամբողջական անդամ կը դառնաք միայն այն օրը երբ վստահ ըլլանք որ ձեր ռումբերէն մէկը սխալմամբ մեր դլխուն պիտի չիյնայ»: Այս մտահոգութիւնը մը գրել կուտայ լեհ լրագրողի մը թէ անդլերէնը սորվիլը Լեհաստանի ազգային ապահովութեան կարեւոր հարցերէն մէկը կրնայ ըլլալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍԻՓԻՒՐՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ...

«Աւելի լաւ է հայերէնով թրքաբարոյ երգ լսել, քան՝ թրքերէն երգերու դերին դառնալ. գոնէ հայերէն բառեր կը լսենք»: Այսպէս արտայայտուեցաւ բարեկամս, երբ վերջերս միասնաբար ներկայ գտնուեցանք յեղափոխական երգերու մեկնաբանի մը ելոյթին, ուր ան երգերը կը ժառուցէր թրքաբարոյ ոճով մը:

Բարեկամիս տուած պատասխանին նը պատակն ու պատճառը իրարմէ տարբեր կերպերէ կրնայ գալ, բայց անոնք ունէին նոյն խորքը՝ հրաւարակի վրայ իսկական հայ երգը մեկնաբանելու առաջ խիստ ակատարելիք երկիւղներու երեւոյթը, որ ձեւով մը կ'արգելափակէր միւսները, քանզի անձարժանկօրէն չհաղորդծողներուն ներկայութիւնը:

Մանաւանդ յեղափոխական երգը, որ իր նկարագիրով, դիմագիծով, կառոյցով, միջոցառով ու խորքով կը տարբերի երգերու միւս բոլոր սեռերէն: Անիկա կատեգորիան մը, իմա՝ յեղափոխական – ազգային զգացումներու թարգմանն է սեփական բերնին ու ականջներուն մէջ: Ինքնք յեղափոխական երգը կ'երգեն ու անոր իւրաքանչիւր քառին հետ կ'արտաբերուի, կեանք կը առանձնայ հերոսական երազ մը, հայրենասիրութեան ուսանելի օրինակ մը, կ'ուրուագծուի հերոսի մը պայծառ կեցուածքը: Յատկապէս յեղափոխական երգը կարելի չէ ազատագրել՝ զայն արդիականացնելու պատրուակին տակ դիմափոխելով:

Յեղափոխական երգի հարազատ մեկնաբանութեան լուսադոյն արտայայտութիւնը մենք տեսանք հիւսիսային Ամերիկի ընօրրաններէն Գետաչէնի գրաւման օրերուն, երբ հայրենի արուեստագէտ մը Լիբանանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով մեկնաբանեց «Գետաչէն» երգը: Ինչ ընդվզում ու իր հոգին ափը կանգնելու վճռակամութիւն կար արուեստագէտին մեկնաբանութեան մէջ: Ան ամէն անգամ որ կը հնչեցնէր «Դու կաս ու կը մնաս ամրոց Գետաչէն» նախադասութիւնը, կը դողար, որ Գետաչէնը կարելի չէր օտարացնել, զերել:

Օրերը սահեցան, «Գետաչէն»ը մտաւ յաղթական երգիչներու երգացանկին մէջ, և իւրաքանչիւրը անոր տուաւ «վրէժնի արուած» մը՝ զայն վերածելով անպիտածի, խորքէ զուրկ, կարծէք ... խլտխանքային երգի մը, որուն ի լուր՝ ունդրպուղը ծափեց ու ծափեց, առանց անդրադառնալու, որ ինչ պատգամ ունէր անիկա:

Քանի մը տարիէն պիտի թեւակոխենք 21–րդ դարը եւ բնականաբար, անոր բամպասթանակն է, որ ինչպէս բոլոր մարզերուն մէջ, նաեւ երգարուեստին մէջ ժամանակակից բոլոր մեթոտները կիրարկելու քայլեր չառնուին: Բայց կայ խորքը, որ անդաղարտ պիտի պահուի: Զայն դիմափոխելու ո՛չ կարիքը եւ ոչ ալ պէտքը կայ: Վկայ՝ հարազատ մեկնաբանութիւններու ընթացքին ունկնդիրներու ընկալման տարողութիւնը:

ԱՐՄԻՆ ԱՊՏԱԼԵԱՆ

«Ազդակ», (Պէյրութ)
Հոկտեմբեր 14

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ
Ս· ԹԱԴԷՈՍ
ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Մարսէյլի Ս. Անթուան թաղի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ թաղականութեան քառամեայ չրջանը աւարտած ըլլալով, կիրակի, Հոկտեմբեր 20, ժամը 16–ին, ի ներկայութեան Թեմիս Առաջնորդական Տեղապահ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեանի, թաղիս հոգեւոր հովիւ Վարդավառ Քահանայ Գասպարեանի եւ Թեմական Խորհուրդի քարտուղար՝ Պր. Կարապետ Սայապալեանի, տեղի ունեցաւ նոր թաղականութեան առենապետի ընտրութիւնը՝ վարչապետական դրութեամբ:

Քուէներու մեծամասնութեամբ՝ առենապետ ընտրուեցաւ Պր. Հարուն Թաշճանը. որ իր կարգին ներկաներուն հետ կէս ժամուան խորհրդակցութիւններէ ետք, կազմեց իր գործակիցներուն ամբողջական ցանկը, 11 անձերէ բաղկացած հետեւեալ կազմով:

Պր. Հարուն Թաշճան	Առենապետ
Պր. Ղազարոս Աստիկեան	Ա. Փոխ – առենապետ
Պր. Կարապետ Կէչիճեան	Բ. Փոխ – առենապետ
Պր. Վարդան Վարդուկեան	Առենադպիր
Պր. Ներսէս Քէչիչեան	Փոխ – առենադպիր
Պր. Ժորժ Ներսէսեան	Գանձապահ
Պր. Միշէլ Թօփալեան	Փոխ – գանձապահ

Խորհրդականներ՝

Պր. Յովհաննէս Չէօրտուքեան
Տիկին Ազատի Չէօրտուքեան
Տիկին Էօժէնի Կալֆրիէլիէս
Տիկին Մարիզ Արթինեան

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ
Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՕՐ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – («Յառաջ»)· –

Մարսէյլի Հայ Առաքելական ուխտ եկեղեցիներու առաջիններէն է որ կառուցուած է, 1929–ին, Քամփ – Ռիբէռ – Սէնթ – Մարկրիթի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի Ջանքերով:

Ծուխը կը տարածուի 10–րդ եւ 9–րդ թաղամասերու մէկ փոքր մասին վրայ եւ մերձակայ է Սէն Լուի Կրան Փէնի Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ: Նկատի առնելով այս խարհարարական դիրքը եւ ընտանիքներու սահմանափակ թիւը, հոգեւոր հովիւը միշտ եղած է Սէն Լուի եկեղեցւոյ քահանան որ պարբերաբար ամիսը մէկ կիրակի եւ բացառիկ պարագաներուն, հրամայականներուն կը մատուցանէ պատարագ եւ կը կատարէ բոլոր արարողութիւններն ու խորհուրդները:

Վերջին չորս – հինգ տարիներուն նոր եւ երիտասարդացած թաղականութեան մը նախաձեռնութեամբ եւ գործնական ճիգերով եկեղեցին եւ Ծուխը դասն երկրորդ չունչ մը: Ասիկա անշուշտ մոռցընել չի տար երէց սերունդին տառնամեակներուն վատակը առանց որուն այսօր որեւէ հետք մնացած չէր ըլլար: Այդ սերունդէն արժանի են յիշատակութեան՝ Գալուստ Աւագեան, Կարապետ Տօնապետեան, Վարդան Մուրատեան, Սահակ Նագգաչեան, Մարգար Մերուկեան, Ոսկիան Ծերուկեան, Սահիան Տէր – Յակոբեան, Յովհաննէս Սահիանեան եւ ուրիշներ:

Արժանի է Ծուխին դնահատանքին եւ երախտապիտութեան հոգեւոր հովիւը՝ Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան որ կը ծառայէ սկսեալ 1962–էն ի վեր: Տէր Հայրը ճանչցաւ տագ ու պագ օրեր: Ցյուսահատեցաւ երբ եկեղեցւոյ նստարանները յաճախ պարապ եղան: Յարատեւեց: Չհրաժարեցաւ երբ լինք սոխրուած եղաւ եկեղեցւոյ դուռը բանալ, զանգը հնչեցնել, վառարանը վառել, դուռ դուռ դարնել օգնականներ գտնելու համար: Տակաւ: Մնաց հաւատարիմ իր յանձնառութեան, ուժեղ իր հաւատքին, անխախտ իր համոզումներուն մէջ, յուսալով, սպասելով լաւագոյն օրեր: Եւ ի վերջոյ գտաւ իր հոգեկան վարձատրութիւնը, ցնծութիւնը տեսնելով իր կողքին նոր բաղուկներ, նոր կամքեր, նոր հետաքրքրութիւն:

Այսպէս, եկեղեցին քարեզարդուեցաւ, վերանորոգուեցաւ եւ կիրակի, Հոկտեմբեր 20–ին, տեղի ունեցաւ յատուկ արարողութիւն հանդիսաւոր պատարագով, ընդունելութեամբ որուն նախագահեց Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան՝ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի համար: Ներկայ եղան Թաղամասի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Կի Թէսիէ, Շրջանի Ընդհանուր Խորհրդականը՝ Ռընէ Օլմէթա, քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ՝ Ժ. Փ. Պէրպէրեան, եւ հոծ բազմութիւն մը:

Պատարագը մատոյց Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրճեան առնելով Դաւիթ Սաղմոսերգուէն «Տէր սիրեցի զվայելչութիւն տան քո...» բնաբանը խօսեցաւ եկեղեցւոյ վերանորոգութեան, վերաշարդումին հետ հոգեկան եւ բարոյական վերաշարթօնքի անհրաժեշտութեան վրայ: Շնորհաւորեց կատարուած աշխատանքը եւ հրաւիրեց ժողովուրդը միշտ բոլորուած մնալ իր հաւատքի տան չուրջ եւ զայն պահել վայելչութեամբ:

Պատարագի աւարտին, Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան յայտնեց իր հոգեկան ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը, եւ չնորհակալութեան խօսք ուղղեց բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս սատարեցին եւ բարոյապէս չհակառացան ու ապահովեցին գործին յաջողութիւնը: Ջմռռցաւ յիշելու Փրոմանս – Ալփ – Քոթ – տ'Ազիւր Շրջանային Խորհուրդի բերած աջակցութիւնը: Օրուան արարողութիւնը վերջ գտաւ խաչքարի մը օրհնութեամբ, վայրկ խաչքար մը որ աշխատանքն է Թաղականութեան անդամ Ալեքսանտր Ասճէմեանի: Խաչքարը զետեղուեցաւ խորհնին վրայ որպէս օրուան խորհրդանիշ յիշատակ:

Ցետոյ ներկաները հրաւիրուեցան եկեղեցւոյ կից սրահը ուր պատրաստուած էր գեղեցիկ ընդունելութիւն մը, որուն ընթացքին Թաղականութիւնը բերաւ իր ողջոյնի եւ չնորհակալութեան խօսքը, իրենց համակրութիւնը յայտնեցին վերյիշեալ հիւրերը:

Ժողովուրդը՝ Թաղեցիները, նախկին Թաղեցիները կամ այլ չրջաններէ եկած Հայեր, ապրեցան ուրախութեան պահեր որոնք պիտի մնան յիշատակելի:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԱԻԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Երբ մօտեցայ չրջանակին, Սերաստացին աղմոսներէն դլուխներ կը կարդար, ոմանք ինք գտեր ու նչանակեր էր:

«Ջուրի պէս թափուեցայ, կ'աղաղակէր, ինքը երկիւղածութեամբ մոխիկ ընդունելու յուսահատ նայուածքով մը պարուրեր, Ջուրի պէս խառնուեցայ ու ամէն ոսկորներս քակուեցան, սիրտս մոմի պէս հալաւ, հալեցաւ փորիս մէջ:

«Զորցաւ իմ ուժս հողէ ամանի մը պէս, ու լեզուս քմացս փակաւ, եւ գիս մահուան հողը գրին:

«Վասն զի չուները չորս կողմս առին, ժողովուրդը գիս պատեցին, ձեռքերս ու ոտքերս ծակեցին:

«Իմ ամէն ոսկորներս կրնամ համրել, անոնք կը նային՝ կը տեսնեն զիս:

«Իմ անձս սուրէն ազատէ՛ ու կեանքս՝ չաները ձեռքէն:

«Ծոցնեցայ ես կանչելէն, կոկորդս ցամքեցաւ, աչքերս նուաղեցան իմ Աստուծոյս սպասելէն»:

Ու խեղճ ծերունի «Տէր Հայր»ը սկսաւ լալ...: Ցուզմունքը տիրեց ամէնուն վրայ, իրենց ամբողջ տառապանքը երեւան եկաւ Հիմնէթի մանուչակագոյն կատարները սեւցան եւ Պարթենոն կորսնցուց իր չողչողուն փայլը:

Անոնք կը չարունակէին լրենց աղօթքները, ծնրադրութիւնները, ցաւատանջ ելեւէջները:

«Տէ՛ր ողորմեա, Տէ՛ր ողորմեա...»

Գիշերը հասած էր, աստղերը կը փայլէին ու մութին մէջ բազմութիւնը պատառ պատառ եղած սուտերի մը կը փոխուէր: Տիվրիկցիները իրենց մեռած ուրուականի դէմքով, Մշեցիները իրենց ձերմակ վիրակապներով, ա՛լ ճիւաղներու կը նմանէին:

Առասպելական չարաչուք կախարդներու համախմբում մըն էր կարծես որ խաւարին մէջ, չըլլալիք, ցնորական աղէտ մը կը նիւթէ:

Ու աղօթքները, ախր ողորմեանները, ծնրադրութիւնները, հառաչանքները կը չարունակուէին անդադրում:

Ա՛լ յաչխատակման, վերացումի, հիացութեան ոլորտներուն մէջ բռնուած, կը քչուէին կը տարուէին անդիտակից, անճանաթող,

– Աստուա՛ծ, լուս մի ցուցուր...

Լսուեցաւ յանկարծ ու ահա՛ խելայեղ բազմութիւնը կրկնեց մէկ բերան:

– Աստուա՛ծ, լուս մի ցուցուր:

Ա՛հ, ցաւագար խե՛ղճ հոգիներ, իրենց երկարատեւ պաղատանքի սպառիչ ճիգէն եաքը, կ'ուզէին որ գոնէ տեղ մը հասած ըլլային այդ աղօթքները, երկրպագութիւնները, ծեծուած կուրծքերը, արցունքներն ու հառաչանքները, ու լոյս մը, նչան մը կը խնդրէին հիմա. պզտիկ, աննչան հրաչք մը երկնքին երեսը, որ պիտի անդորրացնէր, պիտի սրտապնդէր զիրենք:

Ֆալէդրոյի դաչտին այդ աղօթքը այնքա՛ն տպաւորիչ էր որ անոր յիշատակը մինչեւ այսօր անեղծ մնացած է յիշողութեան մէջ:

*
**

Եւ սակայն մեր հասոյթի աղբիւրները ա՛լ սպառած էին, մինչեւ հաքը չէինք կրնար մեղ այնքա՛ն աղնուօրէն հիւրընկալող Ամէնացիներէն դրամ հաւաքել:

Եւ մինչ Ցանձնաժողովը՝ տպագրութեան մասնուած՝ անկարելի միջոցներ կը ջանար ստեղծել օրական վաճառն լեփթան կարենալ տալու համար կարօտեալներուն, վրաններուն տակ ապաստանութիւնը ծայր տուաւ:

Յառնակիչին մէկը զացած համոզած էր այդ խեղճ մարդիկը թէ Հնչակեան կուսակցութիւնը հինգ հազար ոսկի ղրկած է կարօտեալներուն բաչխուելու համար եւ թէ մենք այդ դումարը քովերնիս պահած՝ իրենց հազիւ կերակուրի դրամ կուտայինք,

Երբ օր մը, ըստ սովորութեան, պատինք Ֆալէդրոյի դաչտը, օրականները բաժնելու, զոր հազար դժուարութեամբ կրցած էինք ճարել, վրանարնակները մերժեցին ընդունիլ:

– Ձենք ուզեր ձեր դրամը, պոռալով երեսնուս:

Եւ ահա՛ աչ ու ձախէն մեզի դէմ խուլ սպառնալիքներ, ամբաստանութիւններ սկսան բարձրանալ:

(Շար· 29)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԹՈՆԻ. – Պ. Ն. Իվլիքճեան 100 ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժերմէն Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ առացած է վճռական ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները՝ ծորժ Գասպարեանի մահուան առթիւ. –

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը 1000 ֆր., Մակարեան եւ Ասթիէ ընտանիք, Պր. Փօլ Գասպարեան – Թոքթլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժան – Շառլ Պապայեան – Գասպարեան եղբարք, Լուի Մաթոսեան ընտանիք 500–ական ֆրանք, Մանկեան ընտանիք 400 ֆր., Պր. Ժօզէֆ Ժամկոչեան 300 ֆր., Տիկին Էլիզ Ջրպաչեան, Տէր եւ Տիկին Շառլ Կուրմիկեան 250–ական ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժազ Ասըլիքեան, Մինասեան եղբարք, Պր. Ժազ Կարապետեան, Տիկին Պալանճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Պիշքիճեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Մարզարեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Ա.Ճէմեան, Տիկին Ալիս Դաւիթեան եւ զաւակները 200–ական ֆր., Հարունեան ընտանիք, Պր. Գեղամ Մարզարեան, Պր. Փասքալ Թուլունճեան, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Շէհիրեան, Պր. Գարեգին Մարուքեան, Պր. Գրիգոր Պրուչեան, Ռուխ – Մաթոսեան ընտանիք եւ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ժամկոչեան 100–ական ֆր., Պր. Ժիլպէր Մէրտինեան 50 ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի չաբաթօրեայ դպրոցի կաղանդի էկսօրուան ճաշը, կիրակի, Դեկտեմբեր 22–ին,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆ

65-ԱՄԵԱԿ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ կիրակի, Նոյեմբեր 3–ին, ժամը 10–ին օրուան հանդիսաւոր պատարագը մատուցանելու եւ քարոզելու հրաւիրուած է՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԵՐՃԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Գերմանիոյ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն համայն ննջեցելոց հոգւոց ի յիշատակ:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմազեանի:

COURS D'ARMENIEN

L'école TEBROTZASSERE informe ses anciens élèves ainsi que tous ceux qui préparent le Baccalauréat, que les inscriptions aux cours d'arménien en vue de la préparation à cet examen seront ouvertes à partir du :

mercredi 6 Novembre à 16h30
dans l'établissement
1, Boulevard du Nord, 93340 Le Raincy
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մանուճիւղի ժողովը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 2, ժամը 15–ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 rue Պէօ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՅՑ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, Ուրբաթ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ին ոգեկոչումի խմբական այց մը կուտայ Պանեէօ Փարիզիէնի գերեզմանատունը, հայ մտաւորականներու շիրիմին,

Միրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, յարգոյ հասարակութիւնը.

Շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ:

Հաւաքուիլ ժամը 15–ին Սիմըթիէռ ու Պանեէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին, Ավընիւ Մարքա Տորմուա:

Փորթ ա'Օռլէանէն առնել թիւ 128 համբակառքը ու իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը:

A. A. A. S.
Recherche

L'**ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE** recherche un DIRECTEUR GENERAL pour coordonner l'action de ses trois maisons de retraite.

Il ou elle devra avoir des qualités de gestionnaire rigoureux alliées au sens de l'autorité et à un bon contact humain.

Une expérience dans des fonctions similaires serait appréciée.
Références sérieuses demandées.

Adresser une lettre de candidature manuscrite et un C.V. à :
Monsieur le Président de l'A.A.A.S.
77, rue La Fayette - 75009 PARIS.

Իսլ – Լէ – Մուլինոյի
Թարգմանչաց Վարժարանը
կը ներկայացնէ
Յովհաննէս Թումանեանի
«ԱԳԱՀԻՆ ՎԵՐՋԸ»
Հէքեաթը
բեմականացուած
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ
եւ
ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՏԻԿՆԻԿԱՑԻՆ ԹԱՏՐՈՆԻ
կողմէ

Կիրակի, Նոյեմբեր 10, ժամը 16-ին
Դպրոցին սրահին մէջ
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

Ծախքերու մասնակցութիւն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 2
Տօն է Ամենայն Սրբոց Հնոց եւ Նորոց,
Յայտից եւ Անյայտից
Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

-GALA-

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

section «*Agnouni*» d'Asnières organise pour son 60ème anniversaire

UN GALA ARTISTIQUE

au GRAND THEATRE D'ASNIERES
le 22 Novembre à 20 heures 30
avec l'ensemble folklorique
NAVASART
et *SONIA NIGOGHOSSIAN*
(*Mezzo-Soprano*)

Les billets sont en vente au :
—MCA PARIS : 17, rue Bleue, 1er étage
—MCA ALFORTVILLE 9, rue de Madrid
—MCA SEVRAN — LIVRY-GARGAN 17, rue Charles Péguy
—EPICERIE KAROUN 21, rue Victor Hugo, Gare de Colombes
—EPICERI EVAROUJ 49, Grande Rue Charles de Gaulle, Asnières.

Renseignements :
01 42 42 85 87 / 01 39 82 65 91
01 43 33 88 93.

Un autocar sera à disposition à 19 h 30 Square Montholon, rue La Fayette, Paris 9ème et le retour sera assuré après le spectacle.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Հոկտեմբեր 13–ին, իր 25 եւ 40 տարիներու գործակցութեան առթիւ, հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տիկին Անահիտ Սարաֆեան 1000 ֆր., Տիկին Սեդա Պահարեան, Տիկին Լիւսի Էմբրինեան 500–ական ֆր., Տիկին Անահիտ Սանոսեան 300 ֆր., Տիկին Արմինուհի Գրիգորեան 250 ֆր., Տիկին Մելինէ Օսմանճեան 200 ֆր., Տիկին Մարի Ապուսկֆեան 150 ֆր., Օր. Արաքսի Քարաֆիլեան 240 ֆր., Տիկին Նուարդ Արքինեան, Տիկին Ժանէթ Սոխոկլեան 100–ական ֆր., Տիկին Փոթէ 200 ֆր., Տիկին Մելինէ Սիւրմէլեան 100 ֆր.:

CONCERT EXCEPTIONNEL
DU
Chœur SIPAN-KOMITAS

à l'OPERA COMIQUE
2, Place Boieldieu, 75002 Paris — M° Richelieu-Drouot

SAMEDI 30 NOVEMBRE à 20 heures 30 précises
ouverture des portes à 19 h 30

Sous la présidence d'honneur de Monsieur
Philippe DOUSTE-BLAZY
Ministre de la Culture et de la Francophonie

AU PROGRAMME :

NANOR
de P. GANATCHIAN
(Nouvelle orchestration de G. APRIKIAN)
Première Audition.

NAISSANCE de DAVID de SASSOUN
Oratorio de G. APRIKIAN

Solistes :
Fabienne Chanoyan (soprano)
Sonia Nigoghossian (mezzo)
Philippe Fourcade (baryton)
Bardassar Ohanian (baryton)

Chœur SIPAN - KOMITAS **Chœur Français d'Oratorio**
Chœur des Elèves du Collège Arménien «Tebrotzassère»
Orchestre Symphonique BELL'ARTE

l'ensemble sous la direction de **GARBIS APRIKIAN**

Prix des places : 350 F. — 300 F. — 250 F. — 200 F. — 150 F. — 100 F.
Réservations : Auprès des membres de la Chorale;
A l'Opéra Comique : Tél.: 01. 42. 44. 45. 46.
Réservations et renseignements: Tél. : 01. 48. 59. 65. 07 / 01. 34. 61. 94. 97

ԹՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ճոխ խրախոյս